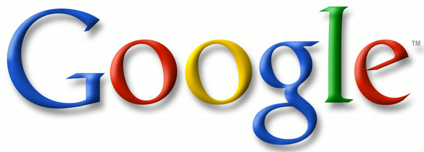
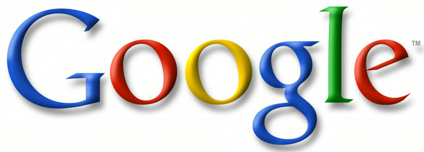
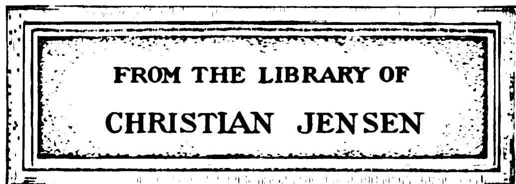

EX LIBRIS
C·J·A·O·JENSEN

SILAS WRIGHT DUNNING
BEQUEST
UNIVERSITY OF MICHIGAN
GENERAL LIBRARY

FROM THE LIBRARY OF
CHRISTIAN JENSEN

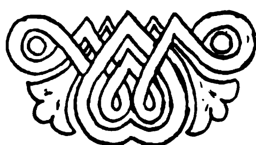

MED ILLUSTRATIONER OG KORT

OMSLAGET TEGNET AF HANS TEGNER

OPLAG: 1500

ABSALON

HANS OLRIK

ABSALON

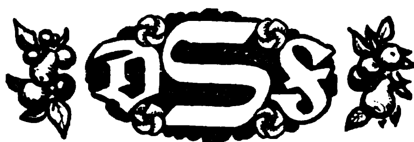

GYLD. BOGH. & NORD. FORLAG.

HANS OLRIK

ABSALON

FØRSTE DEL

KØBENHAVN
DET SCHUBOTHESKE FORLAG
J. L. LYBECKER OG E. A. HIRSCHSPRUNG
1908

FORORD.

Forskning, Digtning og Kunst har i 19de Aarhundred samvirket til at gøre Absalon til vor egenlige Folkehelt. I hans hele Personlighed ser vor nationale Bevidsthed et gyldigt Udtryk for det bedste, der boer i os. Maaske med Rette. Alligevel er det et Spørgsmaal, om den almindelige Indsigt i Absalons Historie gaar synderlig dybt. Siden H. F. J. Estrup i 1826 udsendte sin »Absalon som Helt, Statsmand og Biskop«, har vor Historieskrivning ikke ydet nogen fyldig, paa videnskabeligt Studium bygget Enkeltskildring af hans Liv og Gerning. A. D. Jørgensen har fortalt mig, at han i sine unge Dage havde tænkt at samle sig om denne Opgave; hans store Værk »Den nordiske Kirkes Grundlæggelse og første Udvikling« var egenlig blot Indledningen dertil. Men mere og mere følte han det som sin Pligt at udnytte saa meget som muligt af Rigsarkivets Skatte, hvis Varetægt var ham betroet, og derved kom han helt bort fra sin Ungdomstanke. Dette maa beklages; *han* kunde have skrevet Absalons Levned som ingen anden. Naar jeg da nu — skønt jeg langtfra har de Betingelser, som A. D. Jørgensen havde, og tilmed er altfor bundet af andet Arbejde — har fulgt Opfordringen til at forsøge en saadan Levnedstegning, saa er det ud fra den Overbevis-

ning, at vor Tids historiske Litteratur ikke bør savne et mere udformet Billede af den største Dansker, som har levet. Skal Fortidskundskab ikke være en død Viden, men gøres frugtbringende paa vore egne Livsforhold, saa vil der i Danmark altid være Grund til at mindes Absalon. Tiderne skifter, Samfundet faar andet Udseende, andre Opgaver. Men der er noget alméngyldigt ved den Mand, hvis Vilje var lige saa *ren* som den var stærk, for hvem *Fædrelandet* virkelig var den Idé der omsluttede alle Interesser, og som var i Stand til at *hæve* sine Landsmænd paa alle Omraader. Var der i det 19de Aarhundred Trang til det store nationale Forbillede, saa er Trangen saa vist ikke mindre nu.

Lærerhøjskolen, 29. Oktober 1908.

HANS OLRIK.

INDHOLD.

I

SKULDE en islandsk Sagaskriver gennemgaa Sakses Danmarkskrønike, saa vilde han blandt andet højlig savne en Række Forfædre for Absalon, der dog er Bogens Helt. Men nu til Dags nytter det ikke at gaa i Rette med Sakse. Han har her som saa ofte fulgt de latinske Historikeres Stil, og han har ikke haft Islændernes Sans for Slægtrækker, naar de ikke blev Benbygning for et historisk Stof. End ikke Absalons Fader nævner han ved Navn, derimod vel hans Farfader, fordi han har udført mærkelige Bedrifter. De fjernere Forfædre antyder han ikke. De har uden Tvivl udgjort en anset sjællandsk Stormandsæt; men ingen af dem har udrettet nogen Gerning, der sikrede hans Minde, og Sakse har derfor ikke bekymret sig om dem.

Vi kan da ikke naa længere tilbage end til Absalons Farfader, Skjalm Hvide. I Slutningen af Middelalderen var ganske vist den store Ærkebisp bleven forsynet med flere Forfædre: Skjalm Hvide skulde have været Søn af Toke Trylle og Sønnesøn af Slau; Toke Trylle skulde have været den første kristne Mand af Slægten, hvilket knebent stemmer med hans Levetid, og Slau siges at have grundlagt Slauløse (ɔ: Slagelse eller maaske det nedlagte Slagelsebo), men der kendes ikke noget Mandsnavn Slau, og Byerne paa -løse har deres Oprindelse fra en langt fjernere Fortid. De to Mænd er derfor uhistoriske. Naar man saa ovenikøbet i det 16.—18. Aarhundrede har dannet en Slægtrække bag disse Mænd helt op til Palnatoke, da er der ikke Grund til

at spilde et Ord paa saadanne Opdigtninger. I Grunden var det mere fristende at søge en fjernere Forfader til Absalon i den Saser, der byggede Saserbro over Tul Aa ved Sogneskellet mellem Fjenneslev og Slaglille og o. 1030 mindede om sin Gerning paa den store Runesten, som ligger paa Fjenneslevlilles Kirkegaard; men selvfølgelig er det ganske usikkert[1].

Absalons *Krigerdygtighed* var en Arv fra hans Farfader. Allerede i Slaget ved Nisaa (1062) udmærkede *Skjalm Hvide* sig. Ung endnu var han dog Fører for Sjællændernes Opbud. En af hans Mænd, Aslak, viste vældig Styrke og drabeligt Mod. Han hug saa djærvt om sig med en Egekævle — fortæller Sakse — at alle andre stod maalløse og glemte at kæmpe, og ganske ene sejrede han over et helt Skibsmandskab; »man skulde ikke tro, at det var sandt, hvis ikke Absalon var Hjemmelsmand«. Denne Tilføjelse kan vel gøres nødig. Sakse lader i Sagnene Fjender segne, saa deres Lig danner hele Bjerge om Helten; det er samme drastiske Overdrivelse som i »Rolandskvadet«, saaledes er nu engang Heltedigtningens svulmende Indbildningskraft. Men selv om Aslaks Daad har været mindre æventyrlig, saa har han vundet sit Navn med Rette. Troligt er han den Aslak fra Balstrup, der fik den Ære at give Knud Lavard Navn. Skjalm selv kæmpede ogsaa mandelig. Han blev saaret, og alt som Blodet randt, ebbede det ud med hans Kræfter, saa han faldt i Fjendens Hænder. Nordmændene ærede imidlertid hans Kækhed og skaanede hans Liv. Da saa Skjalm var kommen sig, lykkedes det ham i Nattens Mulm at flygte bort fra sine Vogtere[2].

Dernæst hører vi i lange Tider ikke noget om Skjalm Hvide. Var han med paa de Tog, Sven Estridsøn lod udgaa mod Vilhelm Erobrer i England? Var han tilstede paa Isøre, da Harald Hén blev valgt til Konge? Og hvor stod han, da Folkehadet vendte sig mod den overmyndige Knud d.

hellige? Vi véd det ikke. Først senere dukker han atter op i vor Historie og det som Fører paa et Vendertog; særlig derved peger han fremad imod Absalon.

Det var i Olav Hungers Dage eller i Erik Egodes første Kongetid, da Land og Folk endnu léd under Eftervirkningerne af Opløsningen i de frygtelige Uaar. Mens Riget var svækket, foruroligede Venderne Sund og Belt, og et Par fredløse Skaaninger var i Ledtog med dem. En Gang da Skjalms Broder Aute sejlede fra Sjælland til Falster, blev han standset af de omstrejfende Vikinger; overgive sig vilde han ikke, og saa slog Venderne ham ihjel. Skjalm Hvide tørstede efter Hævn. Men under Modslaget mod Knud d. helliges Statsstyre var Kongedømmet kun svagt, og Hungersnøden havde yderligere slappet Baandene. Kongen kom derfor ikke til at føre dette Hævntog. Skjalm forelagde selv Sagen paa Tinge, og Folket fulgte ham. Julin blev angrebet og maatte overgive sig; de Danske krævede Pengebøder og Udlevering af Drabsmændene. Og nu skete der noget, der overgaar Vikingetidens Grumhed, men svarer til Vendernes Færd og derfor sikkert er Gengæld: man bandt de skyldige til Pæle, sprættede Maven op paa dem og viklede Tarmene om Pælene. Disse Rædsler, som just ikke er vore Forfædre til Ære, søger Sakse at undskylde: sligt var nødvendigt for at indjage Skræk. Lignende Grumhed forekommer da ogsaa ved samme Tid under Krigene i de store Kulturlande uden at Krønikeskriverne gyser derved. Selv en Mand som Abbed Suger finder det i sin Orden, at Ludvig VI under Fejde mod Greven af Auvergne lemlæster fangne Fjender paa det grusomste[8].

Som Absalons Vendertog senere blev Indledning til en ny Tidsalder for Danmark, saaledes var ogsaa hans Farfaders Hævntog Begyndelsen til en heldig Kamp mod de slaviske Stammer og til Herredømmet over Østersøen. Erik Egode gjorde Tog paa Tog til Venderlandet og sikrede Ro

og Tryghed i Farvandene. Sin Søstersøn Henrik satte han til Fyrste over Vestvenderne, Rygen lagde han under Danmark, og da han skulde indsætte en Høvedsmand over den erobrede Ø, faldt hans Valg paa Skjalm Hvide.

Men tillige var Skjalm Hvide bleven Høvedsmand for hele Sjælland. Det ligger nær at tænke paa Jarleværdigheden; men Spørgsmaalet er, om ikke Jarlerne ligesom de frankiske Markgrever blot har været Grænsevogtere, i Sønderjylland, i Halland eller paa de sydlige Øer, og Sakse bruger heller ikke i dette Tilfælde sin sædvanlige Betegnelse for Jarledømmet. Hvad Navn der nu end har været knyttet til Skjalms Embed, er det klart, at han har været en af Rigets første Mænd. Knud Lavards Levned kalder ham »den dygtigste Mand blandt Danskerne«. I hvor høj Grad han havde Erik Egodes Tillid, ser man ogsaa deraf, at Kongen ved sin Udrejse paa Pilegrimsfærden betroede ham sin og Dronning Bodils seksaarige Søn Knud[4].

Som Skjalm er Absalons Forgænger i Venderkampen, saaledes ligner de ogsaa hinanden ved deres Sans for europæisk Kultur. Det gav sig Udtryk deri, at Skjalm lod sin Fostersøn Knud Lavard fuldende sin Uddannelse hos Sakserhertugen Lothar, senere Tysklands Konge og Kejser. Enten det nu er sket i Skjalms Levetid eller umiddelbart efter hans Død, maa det sikkert være hans Ordning. Sandsynligvis er det som Rygens Styrer at han er kommen i Berøring med Lothar, og han har lært at værdsætte hans ridderlige Personlighed.

Skjalm Hvides Sædegaard var Fjalenslev(Fjenneslev)lille, knap en Mil vest for Ringsted, hvor Sjællandsfarerne fra gammel Tid holdt Landsting. At hans Hjem netop har været dér, skønnes af den Kendsgerning, at han blev jordet i Fjenneslevlille Kirke.

Det klinger saa beskedent — Fjenneslev*lille*. Men det er et ganske stolt Sted. Fjenneslevmagle ligger i Lavningen

vest paa, og selv om Byen har faaet en Jærnbanestation, gør den et ubetydeligt Indtryk. Fjenneslevlille knejser derimod paa den store jævne Bakke ovenover, tæt ved Bakkens bratte Fald mod Syd, der har givet Gaarden et noget borgagtigt Præg, og med en vid Udsigt. Her var en passende Plads for et Stormandshjem.

Foruden Fjenneslev har Skjalm imidlertid haft en Mængde andet Gods, særlig i Egnen mellem Tjustrup-Bavelse og Sorø Søer, Ringsted Aa, Aamose Aa og Gyrstinge Aa. Dette Gods kendes som hans Sønners Eje, og meget af det kom efterhaanden til Sorø Kloster. Umiddelbart ved Fjenneslev laa den nu udtørrede Frøsmose og Saserbro Mølle, lidt øst derfor Sigersted, en halv Mils Vej i sydlig Retning Alsted, mod N. V. Bjernede, fjernere mod Vest Sor, Haverup, Heglinge og Lynge, N. V. derfor Bromme og Bjergby osv. Men ogsaa andensteds har Skjalmsønnerne haft Arvegods, saaledes Jørlunde, Hesselrød, Kagerup, Knardrup og andre Byer i Nordsjælland.

Skjalm Hvide maa være død o. 1112, antagelig op imod de otti Aar. Det var i alt Fald et af de nærmest følgende Aar at Knud Lavard lod hente sit Løsøre, som havde været i hans Værge. Skjalm havde Sønnerne Toke, Sune, Ebbe og Asser Rig samt Døtrene Margrete og Cæcilie. Margrete, i Reglen kaldet med Kælenavnet Magga, blev tidlig Enke og gav sig i Kloster i Roskilde. Cæcilie blev gift med Peder Thorstensøn, en af Egnens ypperste Mænd, der blev sine Svogres og senere Absalons kraftige Medarbejder; han var Herre til den mærkelige Oldtidsfæstning, der kaldtes »Borg« og efter ham fik Navnet Pedersborg; naar han herfra saa hen over Tul Sø, mødte hans Øje Fjenneslevlille, der var den berømte Slægts Arnested.

Ved deres Trofasthed overfor Fostbroderen Knud Lavard og hans Slægt har *Skjalmsønnerne* vundet en smuk Plads i vor Historie. Da den frygtelige Tidende om Drabet i

Haraldsted Skov naaede dem, bad de straks Kong Nils om at maatte føre Knuds Lig til Roskilde Domkirke. De fik Afslag, men sørgede da for, at Liget i alt Fald blev flyttet fra den lille Landsbykirke ved Haraldsted til Ringsted Klosterkirke. Dette foranledigede, at den gamle Tingby senere fik ny Betydning som Valdemarernes Gravsted. Dernæst var Skjalmsønnerne med til at rejse Sjællænderne til Hævn for Drabet. Da Erik Emune tog Kongenavn, sluttede de sig til ham, og trods al hans Hensynsløshed blev de ham tro. Den Gang Biskop Eskil af Roskilde hidsede Sjællænderne mod Erik, vægrede Skjalmsønnerne sig ved at følge deres Biskop, og de ænsede ikke, at han truede med at tage deres Gods fra dem. Det var det første Sammenstød mellem Skjalm Hvides sjællandske og Sven Trundsøns jydske Æt, men en viss Modsætning kom Gang paa Gang frem i den følgende Tid. Thi hvorvel disse to ypperste Slægter i Danmark begge havde valgt at hævne Knud Lavard og hæve hans Frænder paa Tronen, saa sluttede Skjalmsønnerne sig dog langt inderligere til denne Gren af Kongestammen, medens Sven Trundsøns Æt var væbnet med Kritik og stillede sine Krav.

Kun én af Skjalmsønnerne kom til at spille en større historisk Rolle. Det var *Ebbe*. Under Tronkrigen mellem Sven Eriksøn og Knud Magnussøn var han Kong Svens ypperste Støtte, hans betroede Høvedsmand i Roskilde og Raadgiver i alle Forhold. Budskabet om hans Død (1151) overvældede i den Grad den unge Konge, at han afbrød sin Fremrykning mod Knud Magnussøn i Jylland og ilede til Sjælland for at overvære Ebbe Skjalmsøns Jordefærd. Og det er mere end et Tilfælde, at Lykken snart veg fra Sven Eriksøn. Han, der hidtil havde været baade kraftig og højsindet, udviklede nu sine uheldigste Egenskaber, indtil han havnede i Ondsind og Forbrydelse. Meget kunde have føjet sig anderledes, om Ebbe Skjalmsøn havde levet længere.

Tilsvarende Oplysninger haves ikke om Absalons Fader eller de andre Skjalmsønner. Sakse lægger al Vægt paa Statshistorien; hvad der vedrører Privatlivet, tager han sjæl-

1. Asser Rig og Fru Inge. Kalkmaleri i Fjenneslev Kirke. Efter J. Kornerup.

den med i sin Krønike, hvor fortjenstfuld Gerningen end kan være. Derfor nævner han af Skjalmsønnerne kun Ebbe, men ikke de andre. Som allerede berørt er det virkelig Tilfældet, at Absalons Fader ikke navngives i Sakses Værk. Heller ikke Sorø Kloster omtales eller Fjenneslev Kirke,

som nu til Dags hvert Barn i Danmark véd at knytte til Navnet paa Absalons Fader. Det tør da siges, at for det offenlige Liv har han ikke haft væsenlig Betydning ud over dette, at han optraadte sammen med Brødrene efter Knud Lavards Drab. Hertil føjer sig dog hans historiske Stilling som Fosterfader for Knuds Søn Valdemar.

Asser Rig holdt sig beskedent tilbage, og hans Navn knyttedes væsenlig til stilfærdige *kirkelige* Foretagender.

Foruden de Sognekirker, som Menighederne selv byggede, har der hist og her været Gaardkirker, som Stormænd rejste ved deres Hjem; de søgtes dog ogsaa af Beboerne i Nærheden og blev derfor alt tidlig til Sognekirker. Flere saadanne Gaardkirker findes i Ringstedegnen og staar i Forbindelse med Skjalms-Ætten. Den oprindelige Trækirke ved Fjenneslev har hørt til Skjalms Sædegaard. Ebbe Skjalmsøn og hans anden Hustru Ragnhild rejste Bjernede Trækirke ved deres Gaard; hans Søn Sune Ebbesøn ombyttede den med den mærkelige Rundkirke af Sten, som endnu knejser paa Bakkedraget. Thrugot Litle, der formodenlig har været deres Frænde, byggede ved Midten af Aarhundredet Slaglille Kirke og smykkede den med Kalkmalerier, der lignede Fjenneslevs. Pedersborg Kirke paa det gamle Voldsted fra Oldtiden var Peder Thorstensøns og Fru Cæcilies Gaardkirke[5]. Asser Rig arvede Fjenneslev-Gaarden og opførte da i Stedet for den ældre Trækirke en statelig Kirke af raa eller kløvet Kamp; hugget Granit, Kalk- og Kridtsten anvendtes til Hjørnekvadre, Vindus- og Dørindfatning og Baand. Kirken har kun meget ringe Længde, men den er ualmindelig høj. Saaledes passede det for en Stormand. Naar Sune Ebbesøn sad mellem de fire høje Stensøjler, der bærer Bjernede Kirkes Hvælving, da var han i et Kirkerum, der løftede hans Sind og stemte til Andagt; men til en Menighed var der liden og uhensigtsmæssig Plads. Der er noget af den samme Symbolik ved Fjenneslev Kirkes Rumforhold.

De berømte Tvillingtaarne, der er af Mursten, maa være føjede til efter Asser Rigs Død. De *kan* hidrøre fra Fru Inge, der længe overlevede sin Mand; men uden sin Søns Medvirken kunde Inge dog ikke have rejst de herlige slebne

2. Fjenneslev Kirke, restaureret. Da Fotografiet er taget fra Korsiden, faar man ikke Indtryk af, hvor kort og høj Kirken er.

Granitsøjler med palmetsmykkede Fodstykker eller udtænkt Taarnets ejendommelige Østmur med dets skønne Bueaabninger ind mod Kirkeskibet og de pyntelige glaserede Smaasøjler. Snarest er hele Taarnpartiet slet og ret Absalons Værk. Kalkmaleriet ved Triumfbuen, der viser os Asser Rig rækkende Vorherre Kirkemodellen og Fru Inge der bringer en snoet Guldring som Gave, er et Minde, han har sat til sine Forældres Ære.

Asser Rigs anden kirkelige Daad var Grundlæggelsen af Sorø Kloster. Sammen med Toke og Ebbe — Sune var formodenlig den Gang allerede død — drøftede han Planen om at grundlægge et Kloster i deres Hjemstavn. Men inden de endelig havde besluttet sig dertil, døde Toke Skjalmsøn (o. 1145) og blev ligesom sin Fader jordet i Fjenneslev Kirke. Til Opførelse af den vordende Klosterkirke havde han i Forvejen testamenteret sin Del af Fjenneslevlille med Frøsmose og Haverup Ore hinsides Sorø Sø, dertil 1½ Bol i Jørlunde i Nordsjælland og 16 Mark Guld. De to genlevende Skjalmsønner blev enige om at rejse Klosteret i Sor ved Bredden af den skønne, skovkranste og fiskerige Sø. Men Sor hørte til Asser Rigs Ejendomme, og Asser lagde hertil en Del af Heglinge og Haverup Ore, en Vig af Tul Sø og endnu et godt Fiskested. Mere end Brødrene kunde han derfor betragtes som Klosterets egenlige Grundlægger. Nu rejstes en lille Stenkirke og Træbygninger til Munkene, og Odenseprioren Thomas blev valgt til Forstander. Hvorfra Munkene kom, vides ikke; men Benediktinere var de.

Inden Stenkirken endnu var færdig, tog Asser selv med sin Hustrus Samtykke Munkekutten. I Sor døde han som Munk 13 Dage efter Kirkens Indvielse. Hvad Aar, siges ikke. Men Klosterets Gavebog, som er vor Kilde, giver os dog et Vink. Det fortælles nemlig, at Asser Rig forinden havde betroet Ebbe de 16 Mark Guld, som Toke havde testamenteret Klosteret; men Ebbe turde ikke beholde Skatten, fordi han den Gang var stedt i Trængsler, og gav den derfor til Prioren Thomas. Dette maa sikkert henføres til 1148, da Ebbe Skjalmsøn som Svens Høvedsmand paa Sjælland blev angrebet af Knud Magnussøn. Samme Aar er Asser vistnok død. Han forskaanedes for at se, hvorledes hans Kloster vanrøgtedes. Klosterets Gavebog omtaler nemlig den første Prior som en skinhellig Mand, der forødte Godset; den næste, Jordan fra Ringsted, var ikke bedre; den tredje,

en Abbed Robert fra Sverige, betegnes som Fraadser og Dranker! I Skildringen af deres uheldige Forgængere har Cisterciensеrne tydelig nok ikke lagt Fingrene imellem, og det er troligt, at de har overdrevet ikke saa lidt. Men saa meget er dog en given Sag, at Klosterets ældste Historie var lidet lykkelig[6].

Arvede Absalon sin Farfaders Statsmands- og Hærførerevne, saa har han fra sin Fader arvet den beskedne Tilbageholdenhed og det religiøse Sind, som var Asser Rigs Kendemærke.

Endelig har Absalon som de fleste store Mænd taget god Arv efter sin Moder. Egenlig kender vi kun Fru *Inge* fra hendes Færd efter Blodgildet i Roskilde (1157); men med et Par djærve Penselstrøg har Sakse her givet et levende Billede af denne sjælestærke Kvinde. Hun modtager Absalon, der i Nattens Mulm er sluppet fra det blodige Overfald; men Landets Ulykke gør saa mægtigt Indtryk paa hende, at hun glemmer at glæde sig over Sønnens Frelse. Straks efter kommer Valdemar som saaret Flygtning, og hans gamle Fostermoder plejer ham og sender ham afsted, mens det endnu er Tid. I de nærmeste Dage derefter rider hun og hendes Datter langs Sjællands Vestkyst og sørger for at faa Svens Skibe forhuggede, saa han maa udsætte Forfølgelsen af Valdemar. Saaledes staar Absalons Moder for os. Hun er den stort anlagte Personlighed, besjælet af den varmeste Fædrelandskærlighed, snild som en Kvinde, modig som en Mand. — Hvorfra Inge stammede, véd vi ikke. Muligvis er Langebeks Formodning rigtig, at hun har været af Kongeætten, Datter af Knud d. helliges Datter Cæcilie og Erik Jarl fra Vestgötaland, der var gaaet i dansk Tjeneste. I saa Fald har hun været Faster til Ærkebiskop Eskils Dattersønner, der vilde myrde Valdemar I, og ad denne Vej vilde der være givet Forklaring paa den Kendsgerning, at Sakse betegner disse Brødre som Absalons nære Frænder[7].

II

Ingen Mure af det *Hjem,* hvor Absalon blev født, hæver sig længer over Jordsmonnet. Og dog kan vi med Sikkerhed paavise Stedet, hvor Gaarden har været. I sin Absalon-Slægtebog (fra 1589) siger nemlig den kyndige Morten Pedersen, at det var Nord for Fjenneslev Kirke, og vejledet af dette Vink fandt H. F. J. Estrup tæt Nord for Kirkegaardsdiget en tilhugget Kridtsten, et Flintlag med Mørtel noget dybere, endelig en Kampestens-Kælder med en Teglstens Vandrende, til Dels ind under Alsted-Vejen, som man i senere Tider har lagt hen over Gaardens Grund. Det var i 1826 denne Undersøgelse fandt Sted, og s. A. gav Estrup Meddelelse om den i et Tillæg til sit Værk om Absalon. Efter at der i 1889 ikke langt derfra var fundet Brudstykker af emaljerede Gulvfliser, blev Stedet atter undersøgt 1891—93, denne Gang paa Nationalmusæets Foranstaltning. Den samme Kælder fandtes tilligemed et lille Siderum, og Murværket undersøgtes nøje. Det skønnedes, at det var af høj Ælde og ikke havde været Underbygning for Grundmur. Sikkert er det da Resterne af den gamle Fjenneslev Gaard, hvor Asser Rig og Fru Inge boede. Fundene godtgjorde, at Gaarden senere er bleven ødelagt af Ild, og den ny Gaard, der afløste den, flyttedes lidt længere bort fra Kirken; men ogsaa den ødelagdes af Ild (i Slutningen af 18. Aarh.) og flyttedes nu ud. Absalons Fødested har derfor længe været en Tomt[8]. Nu har Nationalmusæet forvandlet Stedet til et lille Anlæg, der ligger hyggeligt mellem Skolen og Kirkegaardsmuren, og en Mindesten fortæller den vejfarende om den Betydning, som netop denne Plet Jord har haft i vor Historie.

Paa Fjenneslev Gaard er Absalon født i Okt. 1128. Ifølge Sjællandske Aarbog var han nemlig ved sin Død (21. Marts 1201) i sit 73. Aar, altsaa født imellem 21. Marts

1128 og 21. Marts 1129, rimeligvis kort før Dagen »Absalon«, 30. Oktober. Paa denne Dag er han nemlig vistnok bleven døbt.

Saaledes har Absalon faaet det Navn, der ellers skulde synes at skræmme ved at minde om Kongesønnen, der vilde støde sin Fader fra Tronen. Selvfølgelig var Dan-

3. Den nu tildækkede Grundvold af det gamle Fjenneslev.
Fotografi i Nationalmusæets Arkiv.

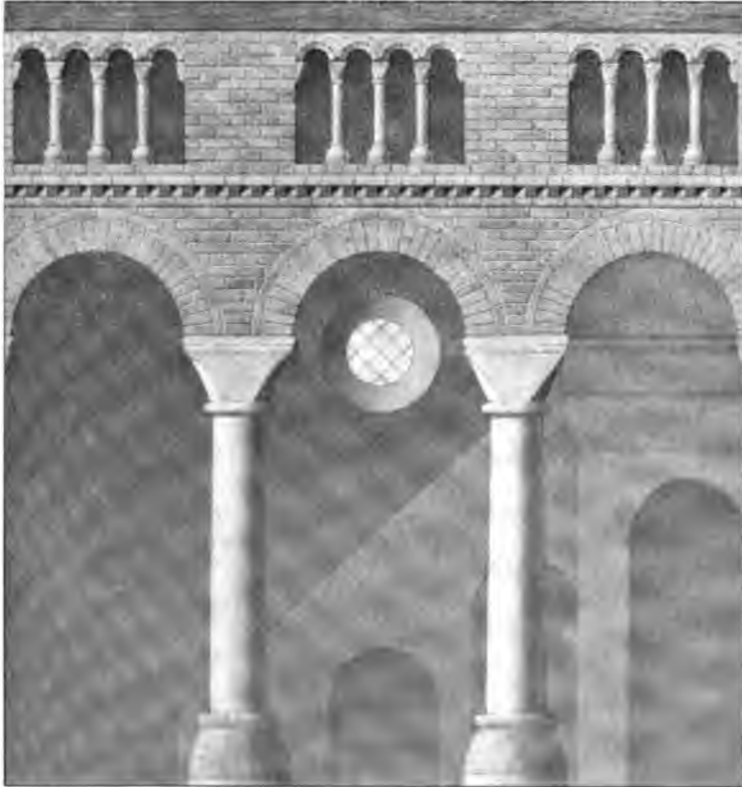
mark ikke Foregangslandet med Hensyn til Brugen af dette Navn. I Aarhundreder var det forud brugt i Udlandet, men temmelig sjældent; væsenligst kendes det fra Picardie og Flandern: en Biskop Absalon nævnes paa Karl d. stores Tid i Forbindelse med Klosteret St. Riquier; senere har vi Abbeder af dette Navn i Stablo og St. Amand; den sidste blev valgt til Biskop i Tournai og var en fremragende Mand († 1145). Med Kristenkulturen trængte en Række af bibelske Navne ogsaa ind paa nordisk Grund, først

Apostelnavne som Peder, Jakob og Johannes, dernæst Navne som Adam, Abel, Abraham, Aron, David, Daniel, Efraim, Elias, Elisabet, Gamaliel, Isak, Job, Josef, Jonas, Mikael, Salomon, Samuel, Simon o. fl. Ret tidlig er Navnet Absalon kommet i Brug i Danmark. Lundekapitlets Mindebøger nævner fra sidste Tredjedel af 12. Aarhundred 3 Mænd af dette Navn: en Kannik i Lund, en Munk i Allehelgensklosteret i Lund og en Kannik i Roskilde, der tillige var Prior for Vor Frue Kloster, alle tre altsaa Samtidige og snarest ældre Samtidige af Absalon. At flere af hans Slægt opkaldtes efter ham, kan ikke undre. I Danmark blev Navnet Absalon overhovedet lidt efter lidt meget anvendt, og det skønt det aldrig blev Helgennavn.

Absalon har sikkert ikke haft noget andet Navn end dette. Fra Sven Tjugeskæg og ned til Sven Eriksøn har vi ganske vist en Række kendte Mænd og Kvinder, der bar et kristent Navn ved Siden af deres gammelnordiske Navn: Sven Tjugeskæg hed Otto, Knud d. rige hed Lambert, Estrid hed Margrete, Sven Estridsøn Magnus, hans Datter Gunhild hed tillige Helene, Erik Lam hed David, Sven Eriksøn hed Peder. Enkelte mindre berømte Eksempler kan endnu anføres fra den nærmest følgende Tid; men Skikken var ved at gaa af Brug, og det antydes aldrig, at Absalon havde flere Navne. Heller ikke er der noget, der tyder paa, at Absalon var latinsk Gengivelse af et nordisk Navn[9].

Absalon havde to Søskende. Søsteren *Ingefred* var formodenlig yngre; i Slægtebogen nævnes hun sidst. Hun blev gift med Peder, en sjællandsk Stormand, og fik Sønnen Alexander, der udmærkede sig paa de sidste Vendertog. Broderen *Esbern* var derimod ældre. Det fremgaar af de Ord, Sakse lægger Røboen Dombor i Munden, da han vil underkaste sig Absalon som Skjalm Hvides Sønnesøn: vel har Esbern »Forrang med Hensyn til Aar og Al-

der«, men Absalon har Forrang i Værdighed. Om Røboen i Virkeligheden har udtrykt sig saaledes, er ligegyldigt;

4. Søjlegalleriet i Fjenneslev Kirke. Efter Tegning af J. B. Løfler i Nationalmusæets Arkiv.

Sakse vilde ikke have tillagt ham disse Ord, hvis ikke Esbern Snare var mindst et Aars Tid ældre end Absalon.

Tvillinger var de altsaa ikke. Det er Fjenneslev Kirkes Tvillingtaarne, som har skabt dette Sagn. I og for sig er

dette let forstaaeligt. Vel rejstes der i 12. Aarhundred Tvillingtaarne ved enkelte Kirker, saaledes »Tveje« Merløse ved Holbæk; men almindeligt var det ikke. Man lagde derfor Mærke til saadanne Taarne, de dannede en malerisk Modsætning til den store Mængde kullede Kirker og stemte Sindet festligt. Eftertiden, der snart fjernede sig fra denne Bygningsskik, faldt let paa at se noget symbolsk i Fjenneslev Taarne, og Sagnet om de berømte Brødres Fødsel var dermed dannet. Men Taarnbygningen er af Teglsten og kan derfor ikke være rejst ved den Tid, da Esbern og Absalon fødtes, end ikke mens Asser Rig endnu var i Live, men maa hidrøre fra Absalons Bispetid. Og har Taarnene fremkaldt Sagnet, kan de ikke bruges til at godtgøre det formentlig historiske i Sagnets Kerne.

I Fjenneslev voksede da Absalon og Esbern Snare op. Endnu mens de var Smaadrenge, fik de en yngre Legefælle. Det var *Valdemar,* Knud Lavards Søn. Han var født en Ugestid efter Faderens Drab, altsaa i Jan. 1131. Efter Erik Emunes Død vilde den mægtige Kristjern Svensøn gøre den lille Dreng til Konge; mens hans Moder, Fru Ingeborg, modsatte sig paa det bestemteste. Stadig var hun nemlig angst for Drengens Liv, selv i Hjemmet betragtede hun ham som omspundet af Farer. For at skaffe Valdemar et godt Ly betroede hun ham da til Asser Rig. Som Skjalm havde været Knud Lavards Fosterfader, saaledes blev hans Søn paa tilsvarende Maade Valdemars Fosterfader.

De tre Drenge blev altsaa opdraget sammen. Derfor kalder Sakse baade Esbern og Absalon Kong Valdemars »Mælkebrødre«. Men dette Udtryk maa ikke forstaas bogstavelig. Det var ikke i den spæde Alder at Valdemar blev optaget i Asser Rigs Hus, og han var mere end 2 Aar yngre end Absalon, 3—4 Aar yngre end Esbern Snare.

Et Billede af Absalons *Opdragelse* faar man gennem hans senere Liv.

Naar han var den udmærkede Rytter og Svømmer og overhovedet havde stor Færdighed i alskens Idræt, saa skyldtes det selvfølgelig Øvelser i Drengeaarene. Og naar han som ingen anden kunde udholde Strabadser, saa kom det deraf, at hans Legeme tidlig var hærdet. Den Viljekraft, som var ham egen, var ganske vist en Vuggegave; men naar den blev saa sejg og saa stærk, skyldtes det utvivlsomt en Opdragelse, der ikke nøjedes med at sætte ham letvundne Maal. Man spændte Drengens Evner lige saa stramt som han selv spændte sin Legetøjsbue.

Men gav Hjemmet ham Form, saa gav det ham ogsaa Indhold. Absalons levende historiske Sans, hans Begejstring for Fædrenes Daad, der æggede til Kappestrid med de henfarne Slægter, var ikke et Livssyn, erhvervet i senere Alder. Denne Trang til Fortidskundskab, denne Sugen Næring af Sagn og Minder, denne Tro paa det historiske Forbilledes Tryllemagt er spiret frem hos ham netop i Barndomshjemmet. Det var i minderige Omgivelser han voksede op. Jættestuen ved Fjenneslevlille og Runestenen for Saser, der byggede Broen, har sat hans Indbildningskraft i Bevægelse paa samme Maade som de endnu vækker Stemning hos os. Tæt ved laa Mosen, der var helliget Guden Frey, og talrige andre Minder fra svundne Tider. Men fremfor alt opfostredes han med Fortællinger og Sagn om Daad og Sejre. I de lange Vinteraftener, mens Veddet knitrede paa Ildstedet, har Drengene hørt om henfarne Dage, ikke mindst deres Farfaders Heltegerninger. Og Samtidens Brøst fik Minderne til at træde frem i des stærkere Straaleskær. Erik Lam var den Gang Konge. Han fik ganske vist Bugt med sin Medbejler, Olav Haraldsøn, men Sejren var haardt vunden og udtømte Kongens Daadkraft. Som Styrer var den modige Kriger kun slap; der

manglede myndig Indgriben i Rigets Forhold, og ustraffet spillede Venderne Mester i Østersøen. Derfor fik Fortidsminderne Magt i Absalons Sind, derfor overdreves Forestillingen om de svundne Tiders Herlighed, saa at Fædrenes Berømmelse altid stillede Samtidens Stræben i Skygge. Det er denne Grundtone, der lyder gennem Sakses Krønike, fordi den først sang sine Sange i Absalons Sjæl. Forunderligt har da Aandslivet fra det stille og beskedne Fjenneslev sat Spor i vort Folk. Ved Absalons Mund og Sakses Pen blev Slægtens Minder de Danskes Fælleseje. Men idet Saga og Sagn ildnede Absalons Sjæl og udløste hans Trang til Daad, skabte de tillige *ny* Historie, det stolteste Afsnit af Danmarks Krønike.

Derfor har Absalon elsket sit Barndomshjem og æret hvert Mindeblad, som knyttede sig dertil. I sit Testamente skænkede han alt det øvrige af sin Fædrenearv til Sorø Kloster, men Fjenneslev til sin Broder Esbern. Og ved Siden af de mange store og fint forarbejdede Sølvskaale, han uddelte, testamenterede han ligeledes Esbern »den lille Skaal, hvoraf deres Fader plejede at drikke«. Dette Barndomsminde har været Brødrene et Klenodie; de vidste, hvad de skyldte det gamle Hjem.

I Fjenneslev er det ogsaa at Absalon har faaet grundlagt sin Indsigt i de boglige Kunster. Tidlig har man sporet, at Drengen havde usædvanligt Nemme, og han har lært at stave og skrive og terpet sin latinske Læsebog. Fjenneslevpræsten, der var Asser Rigs Kapellan, har givet det første Grundlag, Priorer eller Munke fra Ringsted kan have bygget videre. Og han er sikkert kommen ret vidt. En samtidig nederlandsk Krønike véd fra en dansk Munk, at Kong Valdemar var en Mand af betydelig boglig Lærdom, og denne almindelige Karakteristik bliver levendegjort for os ved vore nordiske Kilders anskuelige Skildring. I Sakses og Knytlingasagas Fremstilling af de første Vender-

tog forekommer det Træk, at da Valdemar en Nat ikke kan sove af Uro for Absalon, der var sendt ud paa en farlig Færd, søger han Trøst ved at læse i sin latinske Psalter. Deraf ses det, at Valdemar har kunnet Latin, og det maa han have lært inden den Tid, da han kastede sig ind i Tronstridens Hvirvel — i det Barndomshjem, der var fælles for ham og Absalon. Saa meget mere har Absalon faaet Latin-Kundskab i Barneaarene[10].

Men da Absalon havde naaet den voksne Alder, var hans Kundskabstrang langtfra mættet, og samtidig dæmrede den Tanke hos ham, at han vilde tjene Kirken. Det var ved den Tid, at Kong Erik aflagde sit Kongeskrud for at lægge sig til at dø i Munkekutten, og Absalons egen Fader længtes efter at sige Verden Farvel for at indtræde i Sorø Kloster. Sikkert har disse Oplevelser gjort Indtryk paa Ynglingen. Saa blev det da besluttet, at Absalon skulde søge videregaaende Uddannelse i fremmed Land. Vel var et saadant Studium saare kostbart; men Asser har sikkert haft gode Midler, hans Tilnavn betegner ham som en *rig* Mand. Stilfærdig og forsigtig, som han var, har han passet sine Gaarde og efter Tidens Forhold vundet Velstand. Nu kom dette Udbytte Absalon til gode i hans Udvikling.

III

Allerede længe havde det kunnet ske, at en og anden dansk Klerk gik til Udlandets Domskoler eller Klosterskoler for at studere. Knud d. rige havde sendt Odinkar til Frankrigs og Englands Skoler, skønt han allerede var Biskop, og Sven Estridsøn skal have ladet Sven Normand fuldende sine Studier paa fremmed Grund. Mest droges de Danske af Domskolen i Hildesheim, der var et »nordisk Athen«. Her havde de store Bisper Bernward og Godehard

virket; den første havde gjort Hildesheim til Midtpunkt for kirkelig Kunst, den anden havde grundlagt Domskolens Lærdomsry. Yderligere drog det Nordboerne, at Danskeren Tymme ved Tilfældigheders Spil blev de to berømte Mænds Efterfølger (1038—44). Skønt Domskolen under Tymme mistede noget af sin Glans og efter hans Død for en Tid kom i Forfald, gæstedes den dog fremdeles af danske Mænd. Endnu ind i 12. Aarhundred fik Eskil sin Uddannelse i Hildesheim.

Samme Eskil knyttede imidlertid som Ærkebisp den danske Kirke nøjere til *Frankrig*, og denne Kulturforbindelse fik stor Betydning for vort Land.

Allerede Knud d. rige havde været grebet af det kirkelige Liv, som de franske Cluniacensere havde vakt, og særlig fra Flandern modtog den unge danske Kirke da en stærk Paavirkning. Senere tabte den franske Indflydelse sig; men nu var Tiden inde, da den kunde fornyes. Reformen, der udgik fra Cluny, bragte de kirkelige Ideer storslaaet Vækst. Det skønnedes af de pragtfulde Kirkebygninger, det sporedes i Studiernes Opsving og Klostrenes Blomstring, i Klerkenes dybere Alvor og Lægfolks Begejstring for kristelige Tanker. Af Aanden fra Cluny fremgik ogsaa det hierarkiske Verdenssyn, der har Navn efter Hildebrand; en Overdrivelse, i visse Maader en Udartning af den cluniacensiske Reformtanke, men i sig en af de mægtigste og mest betagende Foreteelser, som Aandslivets Historie kan opvise. Denne Hildebrandisme havde sin bedste Støtte i den franske Præstestand. Og Frankrig blev Moderlandet for Korstogsbevægelsen, der greb hele den vesterlandske Kristenhed. Derved var Frankrig traadt stærkt i Forgrunden. End mere mærkedes det, da ny Munkesamfund bredte sig fra Frankrig til de andre Lande, og da Bernard af Clairvaux blev en aandelig Fører ikke blot for sit Folk, men for det meste af Europa. Der er

noget forunderligt i at se Kong Sverker i det endnu halvhedenske Sverige træde i Forbindelse med Bernard og hente franske Cisterciensere til sine ny Klostre. Ved samme Tid faar Ærkebiskop Eskil grundlagt det første danske Cistercienserkloster (1144), og dermed begynder for Alvor det ny Afsnit af fransk Indflydelse paa dansk Kultur.

Ganske særlig havde Frankrig Forspring med Hensyn til de lærde Studier. De franske Domskoler og Klosterskoler blev banebrydende i hele Romerkirken. Snart tog den ene og snart den anden Førerskabet; men tilsammen gav de Frankrig det Verdensry, der dannede en Modvægt mod Forkvaklingen i politisk Udvikling. Med Gerbert kom Domskolen i Reims henimod Aar 1000 i Spidsen for det kulturelle Opsving; med Biskop Fulbert traadte Chartres snart efter i Forgrunden; Fulberts Lærling Berengar skaffede en kort Tid Tours den højeste Anseelse; to Lombardere, Lanfrank og Anselm, gav det normanniske Kloster Bec Forrangen; saa førte Anselm af Laon an i det store Kapløb; og med Abailard og hans Samtidige blev endelig *Paris* Hovedsædet for den videnskabelige og pædagogiske Udvikling. Med Stolthed skriver en af Abailards Venner: »Rom sendte dig sine Fostersønner til Undervisning . . . . og lagde derved for Dagen, at var det end selv vist, var du dog endnu visere. Ingen vide Landstrækninger, ingen stejle Bjergtinder, ingen dybe Dalkløfter, ingen Vej, var den end fuld af store Farer og hjemsøgt af Røvere, afholdt dem fra at ile til dig. Englændernes Ynglingesværm lod sig ikke skræmme af det spærrende Hav med dets Storme og Bølgeslag . . . . . . Det fjerne Bretagne sendte dig sine Tølpere til Affiling. Anjouboerne betvang deres Vildhed og tjente dig gennem deres Sønner. Basker og Iberer, Poitou, Normandie og Flandern, Tyskere og Schwabere higede uophørlig efter at berømme og prise din Aands fyrige Kraft«. Blandt dem, der havde været Abailards Lær-

linge, var efter Sigende 1 Pave, 19 Kardinaler og over 50 franske, engelske og tyske Ærkebisper og Bisper. Andre Lærere drog ligeledes Skarer af Udlændinge til deres Skoler. Frankrig blev da de andre Landes Læremester. Saaledes — hed det sig — var de store Gaver blevne fordelte: Tyskland havde faaet Kejserdømmet, Italien Pavestolen, Frankrig *Studierne.*

Ved sit Samkvem med Hovedmændene i Frankrigs kirkelige Liv har Eskil vel bidraget til, at den unge Absalon blev sendt til Paris for at studere. Men i hvert Tilfælde er det Skjalmslægtens Ære, at den forstod, hvad Værdi et saadant Studium kunde have. Fremfor alt vidner det om Alvor og Modenhed hos Absalon; han havde nemlig traadt sine Børnesko og var mindst 18 Aar, den Gang han drog til det fjerne Land for at sætte sig paa Lærebænken. Selv har han valgt at gøre dette Skridt, og han var sikkert den første Dansker, der studerede i Paris. Men han brød Vej for sine Landsmænd. Efter ham drog Skarer af unge Mænd til Frankrig for at blive »Pariserklerke«; til sidst kom den Tid, da de Danske havde deres eget Kollegium i Seinestaden.

Der hørte Mod til at træde de ukendte Stier; men det vidnede tillige om Idealitet, naar Absalon gav sig i Lag med Studiet. Dette var nemlig langvarigt og brydsomt, og i Almindelighed kunde det være tvivlsomt, hvad ydre Ære det førte til; noget regelret Brødstudium var det ikke man gik til. Det hedder derfor ogsaa i en latinsk Studentervise:

Den, der dyrker Logica, ham er Verden øde,
Tornekrat og Tidselmark, det er al hans Grøde,
ak, han æder jo sit Brød udi Sved og Møde,
og hans rappe Taleflom skaffer knap ham Føde.

Ja, naar Skolarerne var færdige med deres Slid og Slæb, kunde det ske, at Bisperne vægrede sig ved at give dem

Embeder, fordi deres højere Dannelse ogsaa gav dem større Selvstændighed og Selvfølelse. I saa Henseende havde Absalon dog ikke meget at frygte. Paa den anden Side *behøvede* han ikke af Hensyn til sin kirkelige Løbebane at bruge sin bedste Ungdomstid til saa mange Aars Læsning; som Ætling af en af Danmarks ypperste Slægter kunde han faa Adgang til de højeste Embeder uden først at blive Pariserklerk. Des mere maa man agte Absalon, at han ikke veg tilbage for aarlange Studier fjernt fra Fædrelandet.

Den lange Studietid kunde ellers nok skræmme. Absalons Samtidige Johannes fra Salisbury og Girald fra Cambrai tilbragte henholdsvis 12 og 30 Aar med Studier. I denne Tid optraadte de dog ogsaa som Lærere; thi Grænsen mellem Lærer og Elev, Magister og Skolar, kunde være ret flydende. Abailard var fejret Lærer, da han satte sig ved Anselm af Laons Fødder. Man kan undre sig over at Læretiden var længere end nu til Dags, da Lærestoffet dog var mindre; men Undervisningsmidlerne var uendelig mangelfulde; Skolaren hørte kun en enkelt Lærer ad Gangen. Og en Lærer kunde drive det til at være 13 Aar om en Forelæsning over 4 Kapitler af 1. Mosebog! Lad dette end være en Yderlighed, saa var Studierne i hvert Tilfælde langsommelige og vidtløftige. Formodenlig har Absalon da været op imod en halv Snes Aar i Paris, fra omtr. 1146 til 1155.

Man tænker sig i Reglen, at Absalon blev indskrevet som Student ved Pariser-Universitetet og begyndte et ordnet Studium ved Højskolen. Dette er dog ikke rigtigt. Der fandtes, da Absalon kom til Paris, ikke noget Universitet. Først fra Aar 1200 stod Lærerne og Skolarerne ved de til Domskolen knyttede Studier saaledes organiserede i Kraft af kongeligt Privilegium, at der kunde være Tale om »*universitas*«, et lærd Lav. Hvad Absalon forefandt, var den berømte Domskole ved Nôtre-Dame-Kirken paa Seineøen og

dertil Lærere, som med Domskolens Tilladelse nedsatte sig i denne Staddel og rent privat underviste Skolarer, som søgte til dem. Det var Spiren til Pariserhøjskolen, men endnu ikke noget Universitet.

Men har Absalon studeret ved Paris's Domskole og hos Lærerne paa Seineøen, saa har en berømt Skole paa venstre Seinebred dog ogsaa draget ham til sig.

Hvor nu »det latinske Kvarter« overvælder den fremmede ved sit Menneskemylder, sit Gadeliv og sin støjende Kvikhed, hævede der sig den Gang et anseligt Bakkedrag, uberørt af Menneskets Terrænsløjfninger og Byggegnidder. Øverst »paa Bjerget« *(in monte)* laa en Kirke, indviet til Paris's berømte Helgeninde Genovefa, og til Kirken var knyttet et gammelt Kloster, der husede et Samlag af ikke-regelbundne Kanniker; kun et Taarn er endnu tilbage, indeklemt af Nutidens Storstadsbygninger. Mellem den forpakkede Seinestad og »Bjerget« var der en Indsænkning. Her laa der Have ved Have, hist og her nogle Smaakapeller. Paa Bakkehældet var der tæt med lysgrønne Vinstokke omkring de skumle Mure af de gamle romerske Termer. Romernes Bygningsværk har overlevet næsten alt af Absalonstidens Kirker og Kapeller paa »Bjerget«; midt imellem de moderne Hus-Karréer værner det »Cluny-Musæets« Fortidsminder med sine uforgængelige Stenmasser.

Sainte-Geneviève knejsede altsaa frit og landligt, og Klerkene havde en herlig Udsigt over Trætoppene til Paris's spidse Tage og hen til de lavkuplede »Bjerge« trindt omkring, i Vest den grønne Eng ved Klosteret St. Germain-des-Près, hvor Skolarerne tumlede sig i deres Fritid, og Seinens store, blanke Bugtninger. Indtil Idyllen slugtes af Byen. Allerede i Begyndelsen af 13. Aarhundred drog Filip Augusts Mur »Bjerget« og Klosteret ind i Paris; snævre og sølede Gader, tæt byggede Huse og broget Røre satte da efterhaanden Præg paa det Sted, hvor Absalon halvhundred Aar

tidligere havde fundet landlig Friskhed og Fred og glædet sig over det frugtbare, bølgende Land, der kunde minde ham om hans Hjemstavn.

Til Genovefa-Kannikernes Samlag var knyttet en Skole, der havde et berømt Navn. Og ligesom Domskolens Scholasticus eller Kansler kunde tilstaa Lærerbevilling paa Seineøen, saaledes kunde St. Geneviève-Klosteret give Lærere Tilladelse til at nedsætte sig paa dets Omraade ved venstre Seinebred. Disse fri Læreres Berømmelse kastede atter Glans over Klosteret. I Ly af Sainte-Geneviève havde Abailard udfoldet den Lærervirksomhed, der vakte Opsigt i hele den vesterlandske Kristenhed.

Da Absalon kom til Paris, havde Sainte-Genevièves Skoleomraade maaske endnu Forrangen i Berømmelse. Men ved samme Tid foregik der for øvrigt en gennemgribende Ændring med Kannikernes Samlag, og denne Ændring gjorde Genovefas Kloster til et Midtpunkt for ægte klosterlig Kultur, men indsnævrede samtidig Studierne. Anledningen dertil var en Skandale indenfor Klosterets Mure. Da Ludvig VII og Pave Eugenius III gæstede Klosteret umiddelbart før Kongens Korstogsfærd, kom Kannikerne op at slaas med Pavens Tjenere om et Tæppe, som de havde lagt frem ved denne Fest (1147). Abbed Suger, der under Kongens Fravær var Frankrigs Regent, fik da af Paven Paalæg om at reformere Klosteret; Suger bød nu, at det skulde overlades Cluniacenserne, men gav dog efter for Kannikernes Bøn og gjorde Klosteret til Hjem for regelbundne Kanniker. I 1148 indførtes da »Augustinere«, som de kaldtes, fra det berømte Kloster St. Victor, der ogsaa laa Syd for Seine, men østligere. Prioren fra dette Kloster, den lærde og fromme Eudes, blev Genovefaklosterets Abbed. Blandt Samlagets hidtilværende »verdslige« Kanniker var den berømte Vilhelm; men han, der allerede tidligere havde tænkt at blive Cisterciensermunk, sluttede sig ivrigt til det ny Samfund og anlagde Ordensdragt og Tonsur.

Under sit Ophold i Frankrig har Absalon en Tid været Gæst og Lærling indenfor Sainte-Geneviêves Mure. Hans nøje Venskab med Vilhelm forudsætter nemlig dagligt Samkvem i længere Tid. Saaledes forstaas det ogsaa, at han senere sendte unge Danskere netop til dette Kloster.

Hvad Absalon har studeret i Paris er ikke svært at sige. Først har han gennemgaaet »de 7 frie Kunster«. Størst Vægt lagdes paa *Trivium:* Grammatik, Retorik, Dialektik, ɔ: Læsning af latinske Forfattere og paa Grundlag heraf Tale- og Disputereøvelser. Mindre Tid tog de øvrige frie Kunster, *Qvadrivium:* Aritmetik, Geometri, Astronomi og Musik. Dernæst har han hørt Forelæsninger i *skolastisk Teologi* og Bibeltolkning. Endelig har han faaet et Indblik i *Kirkeret.* Netop ved Aar 1150 fandt »Gratians Dekret«, der blev Middelalderens kirkeretlige Haandbog, Vej fra Bologna til Paris; det ses deraf, at Peder Lombarderen benytter dette Værk i 3. Bog af sin Dogmatik, som blev til ved Midten af Aarhundredet. Muligvis er Romerretten ogsaa bleven strejfet, om end den først senere gjordes til omfattende Studieemne.

Flere Aar er formodenlig gaaede med til den indledende Faggruppe, som kaldtes Trivium. Det var den Tids Filologi og Filosofi, og Vægten lagdes stærkere og stærkere paa Filosofien. I de foregaaende Aarhundreder havde de egenlige »grammatiske« Studier, selve den indgaaende Syslen med de latinske Forfattere, haft Overtaget, og spredte Træk af Humanisme dukker op, saa det ene og saa det andet Sted, stundom i ret hedenske Former. Derfor saa den kirkelige Reformretning skævt til dette humanistiske Aandsliv. Det store kirkelige Opsving, der udgik fra Hildebrandismen, var saaledes mere til Skade end til Gavn for de latinske Studier. Men samtidig blev et Par andre Faktorer skæbnesvangre for Filologien.

Først den allegoriske Fortolkningsmaade, der var en Arv

fra Oldkirken. Man lærte, at Bibelens Ord foruden den bogstavelige Betydning, der kun var »legemlig«, havde en højere, aandelig Betydning. Derved kom en Tekst altid til at betyde noget helt andet, end Ordene i og for sig udtrykte, og der var ingen Ende paa Allegoriseringens Vilkaarligheder, mens den bogstavelige Forstaaelse, som var Filologiens Opgave, blev overset og tilsidesat. Fra Bibelstudiet bredte den allegoriske Fortolkningsmaade sig videre og opløste alle Tekster, som Hussvamp opløser Tømmerværk; selv en nøgtern Bog om Krigsvæsen kastede Allegoriseringen sig over, saa den blev en Skildring af Menneskets aandelige Udrustning.

Hvad der end mere tog Lys og Luft fra Filologien var Skolastikens Udvikling ved Aar 1100. Interessen samlede sig saa stærkt om Logiken og dens Anvendelse paa Kirkedogmerne, at Latinkundskaben helt blev gjort til Dialektikens Tjener. Maalet var ikke længer at trænge ind i Forfatterens Tanke og ind til Sprogets Kerne, men derimod at opnaa saa megen ydre latinsk Tungefærdighed, at man kunde hjembære Sejren i de spidsfindige Disputatshandlinger. Her har især Abailard været en Ulykkesfugl. Selv havde han megen klassisk Dannelse, og det ikke blot Kundskab; der var Hellener-Aand i ham, i visse Maader peger han frem mod Humanismen i Middelalderens Slutning. Men ved at opløse alt i Dialektik, ved at trykke Latinen ned til blot at tjene den udvortes Drøftelse af Problemerne blev hans Metode til Svækkelse og Ødelæggelse af det grundige Forfatterstudium, og i Løbet af 12. og 13. Aarhundrede er Filologien i det hele og store i Tilbagegang indenfor de skolastiske Kredse, den ofres mere og mere for den dialektiske Kunst.

Netop i Absalons Studieaar var der dog endnu en Gruppe Grammatikere, en Skole, om man vil, der ihærdig arbejdede sig op imod Skolastikens brede Strøm og værgede Filolo-

giens truede Borg. Denne Retning, der lagde Vægt paa det encyklopædiske, den omfattende og alméndannende Viden, havde just sit Hovedsæde i Paris og i Chartres et Par Dagsrejser derfra. Her kan nævnes den mærkelige Englænder *Adam*, der blev Kannik i Paris kort før 1147 og med sine talrige Skolarer slog sig ned ved »Lillebro«, der førte over den sydlige Arm af Seine (Adam de Petit-Pont). Hans Landsmand Johannes fra Salisbury, der lærte meget af ham, kalder ham den ivrigste Modstander af Ordkløvere og Frasemagere og antyder dermed hans Uvilje overfor den selvsikre og disputerelystne Skolastik. Saaledes forstaar man, at Adam lod sig bruge af den hellige Bernard som Aktor i Sagen mod Skolastikeren Gilbert de la Porrée, hvis aristoteliske Anskuelser fjernede ham fra Rettroenheden. I en lang Aarrække virkede Adam de Petit-Pont som Lærer i Paris, men synes dog til sidst at være vendt tilbage til sin Fødeø. Han er vistnok den Adam, som i 1175 blev Biskop af St. Asaph i Wales og døde i 1181. En anden fremragende Grammatiker var *Peder Elias* (Pierre Hélie), der i Chartres var Lærer for Johannes fra Salisbury, men sikkert ogsaa har virket i Paris; den flittige Mand skrev en Kommentar til Priscianus's store latinske Grammatik og dertil en kort Grammatik og en Ordbog, begge paa Vers! Det var Mænd, der kunde forme deres Elevers Tankesæt. Johannes fra Salisbury glemte aldrig hvad han skyldte dem. Han fremhæver sine Læreres beundringsværdige Begavelse og Flid, Skarpheden i deres Granskning, deres Tankers Frugtbarhed, deres Tales Rigdom, og han haaber, at den Tid vil komme, da man vil skønne paa dem; men tillige tilstaar han med et Suk, at Overfladiskhed og Uvidenhed breder sig og faar Folk til at se ned paa de humanistiske Studier, der dog maa være Grundlag for virkelig filosofisk Dannelse.

Disse og andre ligesindede Grammatikere har ogsaa været Absalons Lærere. Særlig tør det siges om Adam fra Petit-

Pont, der docerede i Paris i al den Tid, da den unge Dansker færdedes i Skolerne »mellem de to Broer« (ɔ: paa Seineøen). Og Absalon, der i meget kunde samstemme med Johannes fra Salisbury, har sikkert ogsaa følt sig i Gæld til sine humanistiske Lærere. Senere paalagde han danske Pariserklerke at studere de frie Kunster paa Seineøen, skønt det ikke havde Bifald hos Abbed Stefan af St. Geneviève og hans Kanniker »paa Bjerget«.

Et Minde om Absalons Studier under de parisiske Grammatikere har vi den Dag idag. Der findes paa Kgl. Bibliotek i København en Afskrift af Justinus's Udtog af Verdenshistorien med Paategning »Sankte Marie Bog af Sor ved Ærkebiskop Absalons Haand«, og inden Branden i 1728 ejede Universitetsbiblioteket et Haandskrift af Valerius Maximus's Historieværk med samme Paategning. Som allerede Hans Gram har bemærket, skal Ordene næppe forstaas saaledes, at Absalon egenhændig har afskrevet disse Bøger, og ifølge Prof. J. L. Heiberg er Justinus-Haandskriftet blevet til i Danmark; men Overleveringen tager ikke fejl, naar den hævder, at disse Bøger har været Absalons Ejendom og af ham er skænkede til Sorø Kloster. Kendskab til disse latinske Krøniker har Absalon imidlertid faaet under Studierne i Paris. De samme Forfattere anføres idelig af Johannes fra Salisbury, der jo ogsaa havde fuldendt sine Studier i Frankrig. Og naar Absalon har ladet udarbejde — eller i det mindste har erhvervet — disse Haandskrifter, da var det fordi de ved Form og Indhold tiltalte hans historiske Sans, som var vakt i Barndomshjemmet. For ham har de ikke blot været Læsebøger til Grundlag for Latinkundskab eller for dialektiske Øvelser og allegorisk Fortolknings Gætteleg. Han har holdt af dem, fordi de rummede historisk Viden og historisk Synsmaade. Og naar saa Tankerne vandrede til Danmark, og Hjemmets Fortællinger randt ham i Hu, dæmrede Tanken om Fædrelandets Hi-

storie i sirligt latinsk Klædebon. Spiren til »Grammatikeren« Sakses Danmarkskrønike er da fostret under Studierne i Paris. Maaske dette netop er det ypperste Udbytte, Absalon har haft af sin Indtrængen i de frie Kunster under dygtige Grammatikeres Vejledning[11].

Har Læsningen af de latinske Forfattere haft særlig Betydning for Absalon, saa har imidlertid de *filosofiske* og *teologiske* Studier optaget Størstedelen af hans Studieaar. Og her var det ikke en enkelt fastslaaet Læreform, der mødte den unge Pariserklerk. Der var allerede en Mangfoldighed af Systemer. De brødes haardt mod hinanden, og Absalon var Vidne til disse Brydninger.

Med Anselm af Canterbury († 1109) begyndte den egenlige Skolastik, der søgte at sammenvæve en forkrøblet, hellenisk Filosofi og en overvintret, kristen Teologi til én Klædning. Filosofien skulde gøre Kirkelæren til et samlet System og yde Vaaben til dens Forsvar; men det var stundom vanskeligt nok at holde den indenfor denne Tjenergernings Rammer. Og selve de filosofiske Anskuelser var hinanden saare ulige, ofte helt modsatte. Nogle byggede paa det lidet, man kendte til Platon, andre paa, hvad man troede var Aristoteles's Tankegang, atter andre var paavirkede af Stoikerne. Det gamle Grundspørgsmaal om Forholdet mellem Tænken og Væren fik derved ejendommelige Udformninger. De første Grupper hævdede, at Almén-begreberne havde *Realitet,* Tilværelse udenfor Mennesket, og kaldtes derfor *Realister.* Men imod dem stod *Nominalisterne,* der kaldte Alménbegreberne »Navne« *(nomina)* og betragtede dem ene og alene som Udtryk for menneskelig Forstandsvirksomhed. En Modstander af Anselm var saa ubehændig at anvende Nominalismen paa Treenigheden, og derved kom denne i og for sig langt klarere videnskabelige Erkendelse for lange Tider i Vanry. Realisterne havde for saa vidt Overtaget. Men indenfor deres Lejr var der

Modsætning mellem Platonikerne, der gav Alménbegreberne Tilværelse *forud* for alle Ting som et fuldkomnere Urbillede af Verden, og *Aristotelikerne,* der hævdede, at Alménbegreberne kun fandtes *i og med* Tingene.

Den platonske Realisme kom i Højsædet med Anselm af Canterbury. Overfor den nedarvede Troslære var han konservativ. Han hævdede, at Mennesket maatte begynde med Troen, men skulde dernæst paa Troens Grundlag hæve sig til Forstaaelse af de guddommelige Ting. Saa udformede han sit halsbrækkende »Bevis« for Guds Tilværelse og gjorde Mysteriet om »hvorfor Gud blev Menneske« til et Regnestykke med forud givet Facit.

Modsætning til Anselm var Abailard († 1142). Hans skarpe Logik, hans kaade og overmodige Dialektik og hans Forsknings Frihed bragte hans Navn paa alles Læber. »Hans Bøger vandrer over Havene og over Alperne«, siger Bernard af Clairvaux med Bitterhed. Abailards Elskovssange til Heloïse var vidt kendte, og den tragiske Udgang af hans Kærlighedshistorie knyttede baade Nysgerrighed og Medfølelse til den beundrede Skolastiker. Han gik sine egne Veje uden dog at bygge noget fast System; men mange af hans Tanker røbede klarere videnskabelig Evne. Abailards sønderlemmende Logik gjorde det af med den Tids øvrige Skolastik. Han hyldede hverken platonsk eller aristotelisk Realisme, men drog dog atter Aristoteles frem fra Skammekrogen. Han spottede Nominalismen i dens givne Form og var dog til en viss Grad Nominalist. Han benægtede, at man kunde godtgøre Kirkelærens Rigtighed rent logisk, men vilde paa den anden Side lade Troen vælge det, der er fornuftigt og rimeligt, og hævdede dermed Individets Ret til at danne sig en Overbevisning. I det hele brød han sig lidet om Kirkelærernes Autoritet, men des mere om Fornuftens. Hans Inspirations-, Treenigheds- og Forsoningslære fjernede sig fra den gængs kirkelige

Opfattelse, og hans Etik byggede ligesom Sokrates's paa det store Grundkrav: »Kend dig selv! følg din Samvittighed!«, blev derfor ogsaa mere hellensk end kristelig. Men Mystikeren Bernard af Clairvaux forfærdedes over dette Aandshovmod og fik Kætterstemplet sat paa ham.

Abailard skal have varslet, at *Aristotelikeren* Gilbert de la Porrée snart vilde faa samme Skæbne som han selv. Slet saa galt gik det nu ikke. Men Bernard af Clairvaux rejste dog ogsaa en Storm mod Gilbert, som da var Biskop af Poitiers (1147—48), og den aristoteliske Realisme var dermed mærket for lange Tider.

Bedre Held havde *Platonikerne* en Tid lang. De havde deres Hovedsæde i Chartres, hvor flere Kanniker, især Brødrene Bernard og Thierry samt Alberik fra Paris, nød stor Anseelse som Lærere. Johannes fra Salisbury kalder Bernard fra Chartres den fuldkomneste Platoniker, og han havde virkelig et højt filosofik-digterisk Syn paa Tilværelsen, men hans Ord klang ofte lidet kristelige og kunde minde om Oldtidens Gnostikere. Ogsaa Platonismen var derfor i Stand til at kalde Forargelsen frem, og den ramte den forøvrigt lidet udæskende Vilhelm fra Conches († 1154). Han holdt af Platon, fordi han stod Kristendommen nær; »jeg er Kristen, ikke Akademiker (ɔ: Platoniker)«. Men hvad hjalp det! Paa pantheistisk Vis opfattede han Helligaanden som Verdensaanden, Harmonien i Naturen, og denne Romantik var mere, end Victorinerne i deres Uvilje mod Skolastiken kunde finde sig i. Vilhelm fra Conches gav efter og tilbagekaldte sin Udtryksmaade, men opgav dog ikke sin Platonisme.

Endelig var der dem, der hverken tog Parti for Platon eller Aristoteles, men søgte at udjævne Modsætningen mellem dem og gjorde Udvalg mellem de filosofiske Anskuelser. Abailard havde noget af denne *Eklekticisme*, Johannes fra Salisbury ligeledes. En tredje Repræsentant var Flam-

lænderen Valter fra Mortagne, 1136—44 Lærer ved St. Geneviève, dernæst Dekan i Laon, fra 1155 Biskop († 1174).

Mod alle de filosofiske Retninger vendte *Mystiken* sig, og den havde sin faste Borg i Klosteret St. Victor ved Paris. Vilhelm af Champeaux, der gav Stødet til Klosterets Oprettelse, havde ganske vist med Berømmelse været filosofisk Lærer; men saa fik han i Abailard en Lærling, der disputerede ham sønder og sammen, og nu søgte han at læge sit saarede Sind ved at fornægte baade Platon og Aristoteles sammen med alt dialektisk Blændværk. Retningens egenlige Grundlægger blev Hugo af St. Victor († 1141). Hans Udtryksmaade er skolastisk; men al hans Lyst er Følelsens Inderlighed, den personlige religiøse Opleven. Ad fire Trin, siger Hugo, nærmer man sig til Gud: først ved Bibellæsning *sine doctrina,* ɔ: den jævne Læsning, der ikke gaar ud paa at lave Dogmatik, men paa at virke opbyggeligt; dernæst ved Overvejelsen, Bønnen og Kærlighedslivet. Saa følger som femte Trin Kontemplationen, Fordybelsen, der er en Forsmag paa det evige Livs Herlighed. Hugo er paa sit Omraade noget af en Trubadur. »Elsk, for at du kan leve!« Bernard af Ventadour har sagt omtrent det samme; men den ene tænker paa Gud, den anden har kaaret Kvinden til sin Gudinde.

En mægtig Aandsfrænde fandt Hugo i Bernard af Clairvaux, der blev en Profet for hele den vesterlandske Kristenhed. »Man kender saa meget til Gud, som man elsker Gud«; Kærlighed er den religiøse Erkendelses Kilde. Og han afviser Abailards Udfordring til dialektisk Tvekamp med de berømte Ord: »Lettere og værdigere søger og finder man Gud ved at bede fremfor ved at disputere«. Det var et verdenshistorisk Sammenstød mellem Dialektik og Mystik; men ingen af dem forstod den anden Part.

I Klosteret St. Victor fortsatte man Mystiken og skærpede Modsætningen til Skolastiken. Mester Achard, der blev

Klosterets Abbed 1155, saae ned paa Forstandsarbejdet: »Forstanden er uvidende; men Troen begynder med at tro det, som Forstanden ikke fatter«. Af Forstandens Ufuldkommenhed fremgaar Troens Fuldkommenhed. Det gælder om at fornægte sin Viden og Tænken for at finde Gud; »Han har modtaget dig tom, men Han vil fylde dig«. Klosterets samtidige Prior Richard sammenligner Kontemplationen med Benjamin, hvis Fødsel kostede hans Moder Livet: Fornuften maa dø, for at Kontemplationen kan leve, og gennem forskellige Grader naaer man til at forsvinde i Guddomsdybet, saa Sjælen smelter hen som Voks og stiger op som Røg. Overfor »de falske Filosoffer« er den henrevne Mystiker en skarp Polemiker. Og Valter af St. Victor gik endnu videre. Den mystiske Spekulation lod han næsten ligge for at erklære alle Skolastikere Krig, selv de mest moderate; Logiken var for ham slet og ret »Djævelens Kunst«.

Imod Skolastikerne satte Valter af St. Victor den hellige Skrift og Oldtidens Kirkefædre. Her sluttede Victorinerne sig sammen med den *bibelgranskende* Retning, der nedstammede fra Anselm af Laon og fremdeles trivedes i hans Bispestad. Da Vilhelm af Champeaux som slagen Dialektiker tog Bolig ved St. Victor, kastede han sig ogsaa over Bibelstudiet. Senere fik denne Retning en Fører i den Peder, der for sin Lærdom fik Tilnavnet Comestor, »Æderen«.

Endelig udvikledes under alle disse Modsætninger en *moderat* og *kirkelig-konservativ skolastisk Retning* med Englænderen Robert Pulleyn og Peder Lombarder som Førere. Betegnende bærer Lombarderens Hovedværk Titlen »Sentenserne«, ɔ: Citaterne. Det er i Virkeligheden en Samstilling af Kirkefædrenes Udtalelser om de kirkelige Lærepunkter; deres Autoritet, som var anfægtet af Abailard, var dermed fuldt genoprettet. Filosofien tjener kun til at ud-

glatte Modsætningen mellem disse Citater, den Modsætning, som det havde morct Abailard at drage frem i hele dens Skarphed. Peder Lombarder vilde altsaa ikke fjerne sig et Fjed fra Kirkelæren. Han var kommen frem ved Bernard af Clairvaux' Beskyttelse, og han godkendte hverken Platon eller Aristoteles som Ledestjerner; men han kunde bruge Abailards Dialektik, naar den blot arbejdede i Lydighed mod Kirken. Selve Anvendelsen af Dialektiken paadrog ham dog, som det var at vente, Angreb fra den fanatiske Valter af St. Victor. Men Valter skød over Maalet. Kirken modtog »Enkens Skærv«, som Lombarderen skænkede; hans »Sentenser« blev for Samtid og Eftertid den faste dogmatiske Haandbog, og han selv blev valgt til Biskop i Paris (1159), idet Ludvig VIIs Broder traadte tilbage for ham[12].

Hermed er antydet nogle Grundtræk af det kirkelige og videnskabelige Aandsliv, der mødte Absalon i Paris. Han er sikkert kommen i Berøring med disse forskellige teologiske og filosofiske Anskuelser. Han har overværet langstrakte dialektiske Øvelser, hvor man afhandlede, om Gud véd mere, end han véd, om han, naar han er almægtig, kunde dø, eller lyve, eller gøre 2 og 2 til 5, osv. Han har været med til at drøfte Alménbegrebernes Forhold til Yderverdenen og Spørgsmaalet om, hvorledes det rettelig skulde forklares, at »Gud blev Menneske«. Han har maaske hørt Forelæsninger, hvor Tanken havde Ørneflugt, men sikkert ogsaa mangen en Forelæsning, der blot indterpede, hvad den og den Mester havde sagt om den og den Smaating. Af dem, der har været hans Vejledere i Teologien, er Peder Lombarder ubetinget den berømteste. Netop i de Aar, Absalon var Pariserklerk, docerede Lombarderen paa Seineøen sin skolastiske Teologi og udformede sine »Sentenser«. Hvor godt denne Dogmatik slog an, viste sig straks, og den unge danske Klerk har som andre beundret Peder

Lombarders Lærdom og hans dialektiske Behændighed, naar det gjaldt at sammenføje Citaterne til et System. Men naar Absalon tog Ophold i Genovefas Kloster »paa Bjerget«, da mødte han det victorinske Aandsliv, der skarpere og skarpere stillede sig i Modsætning til de filosofiske Skoler paa Seineøen. Efter Klosterets Reform doceredes »de frie Kunster« ikke længer »paa Bjerget«[18], og Teologien blev præget af victorinsk Mystik og Laon'sk Bibelstudium. Absalon har her deltaget i Samtaler, der førte ind i den fromme Kontemplations Dybder.

Skønt Forskningsmaaden og Udtryksmaaden saa nogenlunde havde samme Tidspræg, var det altsaa ret forskellige Former af Aandsliv, der mødte Absalon paa hans Vej, og for den, der havde Evner og Selvstændighed, saa han ikke druknede i Læresætninger eller blot blev sin Lærers Efteraber, var denne brogede Mangfoldighed udviklende. Der kan da heller ikke være Tvivl om, at den lange Studietid har baaret Frugt for ham, baade saaledes, at Evnerne voksede og skærpedes, og saaledes, at han under Gennemgang af Lærernes Anskuelser formede sin egen Overbevisning og vandt sit eget Livssyn. I Virkeligheden to vidt forskellige Former af Udvikling, som dog greb stærkt ind i hinanden.

Der er nu først *den formelle Udvikling af Evnerne.*

Enhver Tidsalder, der smigrer sig med at have et godt Undervisningsvæsen, sér gerne med en viss Medlidenhed ned paa de svundne Tider, hvor Undervisningen har haft helt andre Former og Midler. Men hvor rigtigt det end er at hige videre og videre fremad i pædagogisk Indsigt og Læreplan, maa vi indrømme, at Undervisningsstof, som vi nu vrager, og Undervisningsmaader, som vi nu fordømmer, dog har kunnet fremkalde glimrende Udvikling af Sjælsevnerne. Mennesker med ypperlige Anlæg kan drage Næring af enhver Kulturform, ethvert Lærestof. Dette bør

ikke glemmes, naar man sér hen til 12. Aarhundreds Skoledannelse. De store Skævheder er her nemlig det, som først falder i Øjnene. En Latin-Kundskab, der vel gjorde det døde Sprog levende igen, men dog nødvendigvis fjernede fra Virkelighedslivet. En Logik, der avlede vidtgaaende Formalisme og gold Ordstrid. En dialektisk Færdighed, der altfor meget tog Sigte paa Tungeraphed *(lingva garrula)* og derfor saare ofte havnede i det rene Ordskvalder. En Teologi, der var blind for Menneskeaandens Grænser og satte Spekulationer, men ikke altid dybe Spekulationer, i Barnetroens Plads. Det var alt dette, der levede op igen efter Humanisme og Reformation og kom til at kendemærke »det lærde Tidsrum«, Orthodoksiens Guldalder. Baade i 12. og 17. Aarhundred skabtes der da mangen en Erasmus Montanus. Tag Abailards Personlighed i tilstrækkelig formindsket Udgave, saa er den hovmodige, indbildske, disputeregale studiosus der. Naar Stefan af Tournai frygtede for »Kætteri« blandt Skolarerne, saa har han meget mere tænkt paa det dialektiske Overmod end paa den lidenskabelige Sandhedssøgen. Men Absalon, der fra alle Hold skildres som den bramfri, beskedne Mand, har saavist aldrig haft noget af den opblæste Student i sig. Han var for stort anlagt til at blive akademisk Pedant.

Saa galt var det da heldigvis heller ikke, hverken under den middelalderlige Skolastik eller den gammel-lutherske Skolastik, at enhver Studerende var udsat for at blive en Erasmus Montanus. Det er sandt, at de daværende Studier tidt nok var upraktiske og virkelighedsfjerne, og at Sansning og Iagttagelse kun lidet var Genstand for Opdragelse; men paa denne Mangel bødede Livet selv. Det tog nemlig ikke paa Menneskene med Fløjlshandsker, men tvang dem til at bruge baade Øjne og Øren og Næver. Livet sørgede selv for at skærpe baade Omtanke og Vilje-

styrke. Og nu selve den Vægt, der saa énsidig lagdes paa Logiken, den har ganske vist sine Skyggesider, fremfor alt denne overfladiske Disputeren, der i en Haandevending kunde føre over i den virkelige Logiks Modsætning: Vrøvlet. Men selvfølgelig har Logikens Herskermagt tillige sine Lyssider, fordi denne Videnskab nu én Gang er Grundlaget for al anden Videnskab. Førte den til Spidsfindigheder, saa førte den ogsaa til Dybsindigheder. »Hine skolastiske Øvelser har formet den Skole, hvor Menneskeaanden har vundet sin Færdighed i Abstraktion, sin Lethed og Sikkerhed i logiske Slutninger, sin Tilvænnen til begrebsmæssig Skelnen, som er Nutidsvidenskabens Hovedvaaben« [14].

Den skolastiske Dannelses store Fortjeneste er at den fremdrager *Problemerne*, ofte endog de største og mægtigste Problemer, og sætter dem under Drøftelse med et Mod og en Energi, som man maa beundre, selv hvor man hverken kan godkende Maal eller Midler. Den tvang til at *tænke Tingene igennem*, den spændte Tænkeevnen til det yderste. For en Mand som Absalon, der mødte med en kernesund Natur og ikke gjorde Skolastik til endeligt Livsmaal, maatte en saadan Tankegymnastik i Ungdomsaarene være til Udvikling for hele Livet. Ikke at tale om, at de store Problemer gav en langt videre Synskreds og et Stof for Tænkning, der kunde slaa til i den længste Levealder.

Endelig var der Veltalenhedsøvelserne; for nogle blev de ganske vist kun et Avlscentrum for den lovpriste »rappe Taleflom«, men for andre en virkelig Skole i klar og smuk Udtryksmaade og hurtig Omsætten af Tankerne i Ord. Absalons ildnende Veltalenhed, der gennem sine Virkninger fik historisk Betydning for Danmark, er da bleven skolet og udformet under Læretiden i Paris. Overhovedet har Studierne bidraget til den mærkelige Overlegenhed, der kom til at præge Absalons hele Gerning.

Et andet Spørgsmaal er, hvilket *Livsindhold* Absalon

samlede sig under de mangfoldige Paavirkninger, som Læretiden i Paris rummede. Der maatte vrages og vælges. Hvor var hans Sympatier?

Her møder vi først et Træk, der viser os Absalons Forstaaelse af den filosofiske Skolastiks Værdier. Mens den unge Peder Sunesøn var Kannik i Genovefaklosteret, skrev Absalon til Abbed Stefan, at han ønskede, at den unge Frænde tillige skulde besøge Skolerne udenfor Klosteret, baade »paa Bjerget« og paa Seineøen. Stefan var vred derover og stemplede paagældende Skolers Lærere som »Ordkræmmere«. Men Absalon har altsaa her haft en anden Synsmaade.

Og dog var han langt fra at overvurdere Skolastiken og voldgive sig dens Tryllemagt. Selv om han har haft Øjet aabent for det brugbare ved den Tids Filosofi, saa stod han som Biskop dog især i Forbindelse med Genovefas Kloster paa Bjerget, hvor Mystik havde hjemme Side om Side med Kritik af den skolastiske Ensidighed, og ligeledes med Moderklosteret St. Victor, hvor Oppositionen mod Formalismen var kraftig og skarp; i alt Fald mindedes man senere i St. Victor Aar for Aar den store Ærkebisp paa hans Dødsdag, og dette Baand er utvivlsomt knyttet, mens Absalon var Pariserskolar.

Absalon har altsaa set, hvad godt der var ved Skolastiken og hvad godt der var ved Mystiken. Han tog ikke Parti for den ene Retning mod den anden, saae dem ikke i deres Modsætning, men i deres Slægtskab. Det kunde netop den, der hverken var Mystiker eller Skolastiker. Efter sin hele Aandsretning var Absalon fjernt fra at være Mystiker. Den praktiske Statsmand, den dristige Hærfører, den utrættelige Arbejder har intet af den grublende Hensynken, der trives i Klostercellen. Men paa den anden Side blev han heller aldrig — saaledes som Anders Sunesøn — Skolastiker af Fag. Aldrig blev han den lærde Stuemand, der

konstruerede sig Tilværelsen. Han var Friluftsmennesket, der levede og aandede i Virkelighedernes haandgribelige Verden, han var Handlingens Mand, *Politikeren.*

Hvorledes tog nu den Tids Pariserstudier sig ud for den Mand, der i Kraft af sine Aandsevner kunde trænge ind i Lærdommens Tempel og fatte baade Mystikens Liv og Skolastikens Tanker, men i Kraft af sit friere Blik og sin Livsførelse dog stod *udenfor* de teologiske og filosofiske Stridsspørgsmaal og dermed havde Mulighed for at hæve sig *over* dem?

Et Vidnesbyrd herom har vi i *Johannes fra Salisburys* Skrifter. Denne Verdensmand er Tvivler overfor de forskellige Systemer; men han er ikke Tvivler overfor Sandheden, bag hans filosofiske Skepsis blomstrer en tillidsfuld Tro. »Hvad er urimeligere end at staa tvivlende i Enkeltheder, uden fast Overbevisning om noget, og saa kalde sig Filosof? De, for hvem alt er tvivlsomt og usikkert, er lige langt fra Tro og Videnskab«. »Der er en Mængde Sandheder, som vi overbevises om i Kraft af Sansernes, Fornuftens og Religionens Autoritet. At tvivle om dem er Daarskab, Vildfarelse eller Brøde. Den, der spørger, om Solen skinner, om Sneen er hvid, om Ilden brænder, er vanvittig ..... At stille det hen i det uvisse, om Gud er til, om han er mægtig, vís og god, det er ikke alene Irreligiøsitet, men Bedrag, og vedkommende fortjener en Tugtelse, som lærer ham det, han er uvidende om«. Men Tvivlen skal have sin Ret, hvor Grunde taler for og imod en Ting, og den vilkaarlige Spekulation kan ikke fylde Erkendelsens Huller, om den end nok saa meget kan smykke sig med Platons eller Aristoteles's Navn. »Hellere tvivle om alt end driste sig til at give Definitioner af det, som er skjult og ukendt, og tage Skade ved at stille en Viden til Skue, som man ikke har«. Men den samme Johannes, der var Tvivler overfor Skolastiken, var stor Beundrer af Bernard af Clair-

vaux. Han følte, at Mystikeren, der afviste Disputeresygen, havde Livets Virkelighed paa *sin* Side. Men han gik ikke saa vidt, at han brød Staven over al Filosofi; den rette Teologi og den rette Filosofi var for ham ét.

Etiken var derfor Johannes fra Salisbury det ypperste, det afgørende, vel at mærke ikke den Etik, der er en Samling moralfilosofiske Teorier, men den, der er Livets Kunst, *Kunsten at leve.* »Den er *Kunsten for al Kunst* og uden Sammenligning overgaar den samtlige andre Kunster baade i Vanskelighed og i Nytte«. »Min Mening er, at den sande Nytte af alt, hvad der læses og alt hvad der skrives, det er at yde os Hjælp i det praktiske Liv; forgæves og falskelig giver man sig ud for Filosof, naar man ikke godtgør sin Filosofi ved sin Karaktér, sine Egenskaber«[15].

Desværre har Absalon ikke efterladt sig Afhandlinger og Breve, der røber hans Tanker om Livet. Men jeg tvivler ikke om, at Politikeren Absalon har ment noget lignende som Politikeren Johannes fra Salisbury. Vel kunde selve deres politiske Anskuelser fjerne sig vidt fra hinanden. Absalon blev Statsmagtens Støtte, Johannes noget nær dens Fjende. Absalon vilde Samarbejde mellem Stat og Kirke og tog Afstand fra al hierarkisk Ensidighed, enten den havde Hildebrand eller Bernard af Clairvaux til Fader; Johannes laante fra Bernard den idealistiske, men fanatiske Glød, der kun anerkendte »Gudsstaten«. Men dette bunder i de modsatte Livsforhold. Absalon stod ved Valdemars Side og viede sit Liv til en lykkelig Samvirken med Barndomsvennen, der paa sin Side med Iver arbejdede for Kirkens Vel. Johannes stod overfor et Kongedømme, der brutalt krænkede Kirkens Frihed og brød sig lidet om dens Liv; den Tid kom endog, hvor han som Thomas Beckets Sekretær deltog i hans Kamp mod Henrik II, færdedes med sin Ærkebisp i Landflygtighed, oplevede hans Drab, ja undgik selv med Nød og næppe Kongsmændenes Sværd og maatte

tilbringe Resten af sit Liv i et fremmed Land. Havde hans Livs Historie formet sig som Absalons, var han vel som Politiker bleven hans Kampfælle. Paa andre Omraader kunde de to store Samtidige i hvert Fald mødes som Aandsfrænder, — selv om Absalon ikke fik et Navn i Videnskabens Verden, medens Johannes var en produktiv videnskabelig Begavelse, paa Samfundsetikens Omraade endog banebrydende for sin Tid. Begge svor de til de humanistiske Studier, begge saa de i Bernard af Clairvaux det store kirkelige Lys. Saa har Absalon sikkert ogsaa kunnet samstemme med Johannes fra Salisbury, naar han hævdede baade Tvivlens og Troens Ret. Ingen af dem har voldgivet sig noget skolastisk System, men begge har kunnet hylde Peder Lombarders Ærefrygt for Fædrenes Ord, og begge har billiget de Tanker, deres fælles Ven Stefan af Tournai udtalte: »Hos Skolarer fremlokker den onde Fjende Kætteri, hos Klosterfolk Hykleri ..... for Skolarer er det ikke trygt at fjerne sig fra Fædrenes Autoritet, da gribes de af Kætteri«. Men fremfor alt, hele Absalons Livsførelse og hele hans Livssyn, der genspejler sig i Sakses Betragtninger, er et sammenhængende Vidnesbyrd om, at ogsaa for ham var der én Kunst, der uendelig overgik al anden Kunst, som kan læres, og det var *Kunsten at leve.*

Til Udbyttet af selve Studierne føjer sig Udbyttet af *Studenterlivet*, som den Gang var meget frit og ubundet. Endnu var de studerende ikke delte i »Nationer«, end mindre havde de faste Kollegier eller Ordensregler. Frit kunde Skolaren færdes, hvor han vilde, og da der tilmed var stærk Tilstrømning af Studerende fra alle Lande, havde den unge Dansker rig Lejlighed til at lære andre Folkeslag at kende. Hvor maatte det ikke forøge hans Viden og hans Livserfaring! Hvor meget har han ikke lært af Venskabet med Vilhelm af St. Geneviève og andre fremragende Fransk-

mænd! Selv de farende Skolarers, Vaganternes, vittige og kaade Viser havde deres Dannelsesværdi. Deres Ironi har i mange Tilfælde stemt ganske godt med Absalons danske Lune og bidraget til Udviklingen af den Humor, der kunde frigøre ham, naar Skuffelserne vilde knuge ham. At Studenterlivet ogsaa havde sine Vrangsider, er kendt nok. De unge Mænd, der var overladt til sig selv i de fremmede Omgivelser, var fristede til Udskejelser, og vel var Paris en herlig By, men den Luft, de indaandede, var svanger med Usædelighed. Senere gik der haarrejsende Frasagn om Pariserklerkenes Letfærdighed. Men intet i Absalons Liv tyder paa, at han har ladet sig smitte af den Løshed, som mange Skolarer forfaldt til.

Det er imidlertid ikke blot Studierne, der har bidraget til Absalons Udvikling. Meget andet var der at lære i Frankrig, først og fremmest af de *kirkelige* Forhold. Siden det cluniacensiske Opsving havde Frankrig været Foregangslandet, og dette var yderligere fastslaaet ved Korstogsbevægelsen, som udgik herfra, og ved de ny franske Munkesamfund, som bredte sig til andre Lande: Kartøjsere og Cistercienser, Præmonstratenser, Tempelherrer og Johanniter osv. Her var store og rige Abbedier, mod hvilke de danske Smaaklostre var for intet at regne, og til dem var knyttet et mangeartet Kulturarbejde, der maatte stemme en Mand fra det fjerne Norden til Eftertanke. Bl. a. var Benediktinernes flittige Syslen med Agerbruget paany bleven adlet ved Cisterciensernes hele Virken; de ødeste Egne blev til frugtbare Marker og smilende Haver, og Bernards Munke blev hele Vesterlands Læremestre. Kristendommens mildnende og forædlende Indvirkning paa hele Samfundet havde faaet stærke Førere. Bernard af Clairvaux fik Autoritet som ingen anden i hele Kirken; et Par af Ludvig VII's Brødre blev Kirkens Tjenere. St. Denis' mægtige Klosterkirke, som

Suger nylig havde bygget, kunde tillige med Hundreder af andre herlige Kirkebygninger tjene andre Lande til Forbillede. Kunstnerisk Kirkeudstyr, som St. Denis' store massive Guldkrucifiks med Rubiner i Naglegabene, maatte betage en Yngling fra det fattige, halvbarbariske Norden. Den pragtfulde Messetjeneste gjorde maaske endnu stærkere Indtryk. Kirkemødernes omfattende Lovgivningsarbejde og Kirkelovenes Fasthed dannede Modsætning til de endnu ufæstnede kirkeretlige Forhold i Absalons Fædreland. Overhovedet var alt langt *større*, det kirkelige Liv stærkere og mangfoldigere. Her var nok at lære for den, der havde aabne Øjne og opladt Sans. Og ser man hen til de kirkelige Omraader, hvor Absalon udrettede noget for Danmark, da skønnes det, at han har brugt sine Øjne, mens han var i det Land, der førte an i kirkelig Kulturudvikling.

Absalon har altsaa været lærvillig Tilskuer til det kirkelige Røre, der omgav ham. Vistnok er han kommen tidsnok til at opleve den ny Korstogsbevægelse, som Bernard af Clairvaux fremkaldte og som forplantede sig videre, ogsaa til Danmark, hvor Medbejlerne Sven og Knud en kort Tid opgav Kampen for at slutte sig sammen paa Korstog mod Venderne. Men Absalon var mere end Tilskuer; han har selv levet med i det kirkelige Liv. *I Paris er Absalon nemlig traadt i Kirkens Tjeneste.* Han er bleven optaget i Præstestanden. Det fremgaar deraf, at han snart efter sin Hjemkomst fra Frankrig blev Biskop uden at han forinden havde beklædt noget kirkeligt Embede i Danmark. Havde han været Valdemars Kapellan, vilde Sakse sikkert have fortalt det. Og at han ikke har været bundet hverken til noget Domkapitel eller til noget Sognekald, det viser hans idelige Omflakken i Landet sammen med Valdemar eller i hans Ærinde. Men ingen kunde bispevies, med mindre han i Forvejen var indviet til Præst eller i det mindste til Diakon. Dette var blevet indskærpet paa forskellige Kirkemøder, bl. a.

det berømte Korstogsmøde i Clermont 1095, og det blev i denne Tid strengt overholdt. Absalon har da i Paris først gennemgaaet de lavere kirkelige Grader og har dernæst modtaget Diakonvielsen, maaske ogsaa Præstevielsen.

Denne Indtræden i Præstestanden skyldtes ikke Hensynet til Studierne. Vel blev Skolarerne under ét kaldt »Klerke«, men ikke des mindre var mange af dem Lægfolk; Abailard var Lægmand, som det fremgaar af hans Ægteskab med Heloïse, og det er en vel kendt Sag, at mangen en Dansker efter Absalons Tid har studeret i Paris uden at træde i Kirkens Tjeneste. Naar Absalon da har gjort dette Skridt, da er det fordi han følte sig kaldet dertil. Sandsynligvis paavirket af Geneviève-Kannikernes Aandsretning har han taget den endelige Beslutning at vie Kirken sine Kræfter.

Men foruden alt dette har Absalon paa helt andre Omraader høstet Udbytte af sit Ophold i Udlandet, skønt det maaske ikke oprindelig var tilsigtet. Det er til en viss Grad gaaet ham, som det senere gik Griffenfeld. Som et Vidunderbarn drog Peder Schumacher udenlands for at fordybe sig først i lægevidenskabelige Studier og dernæst i Latin og Græsk, Persisk og Arabisk. Men trods sine sjældne Evner blev han dog langtfra nogen Førsterangs Stjerne paa Videnskabens Himmel, og først da han gik over til de »politiske« Studier, fandt han sit rette Felt. Absalons Studier i Paris's Skoler gjorde ham heller til Skolastiker med videnskabeligt Navn. Men des mere har han gjort *politiske* Iagttagelser, som væsenlig bidrog til at udvikle Statsmanden i ham.

Ikke saaledes at forstaa, at Absalon i Frankrig fandt nogen ideal Tilstand, der kunde tjene til Forbillede. Tværtimod, Tiden var lidet lykkelig; det meste af hvad Absalon saae var ikke som det skulde være. Splid og Strid paa

alle Kanter; voldsomme Stormænd, der ofte ikke var bedre end Røvere; samvittighedsløse Vasaller, der under løse Paaskud brød deres Troskabséd; Voldsfærd overfor den fredelige Almue; Forfølgelse af Borgerne, naar de sluttede sig sammen i en »Kommune« til gensidig Værn og Støtte; Grusomheder og Troløsheder allevegne; et Samfund, hvor den stærkestes Ret var Lov, og hvor uskyldige pintes under oprørende Lidelser. Og midt i denne Opløsning et Kongedømme, der kæmpede en fortvivlet Kamp mod Anarkiet, men selv ofte brugte Midler, der smagte af Baronernes raa Vildskab; i en Fejde, der ovenikøbet var uretfærdig, indebrændte Ludvig VII trods kirkeligt Sindelag 500 Mennesker i Kirken i Vitry, — den Udaad, han senere maatte sone ved sit Korstog.

I dette uhyggelige Virvar var der dog ledende Tanker som gjorde sig gældende og vel kunde vække en begavet Iagttagers Opmærksomhed. Var Kapetingernes Kongemagt endnu svag, saa var den dog i Opgang. Under Ludvig VI var den dybe Fornedrelse til Ende, og paa sit begrænsede Omraade, i Frankrigs Hjerte, havde Kongen virkelig Myndighed. Allerede før den Tid var Kongedømmet naaet saa vidt, at den ældste Kongesøn i Faderens Levetid fik Kongenavn, saa Arvefølgen sikredes. Det var netop det, som snart skulde blive ejendommeligt for Valdemarernes Kongedømme i Danmark. Dertil sporedes en fransk Nationalfølelse, især naar ydre Fjender blev truende, saaledes overfor Kejser Henrik V i hans sidste Aar; her laa Spiren til et folkeligt og statsligt Opsving. Fremfor alt saae man en Præstestand, der trods enkelte haarde Sammenstød med Kongerne gjorde sig det til Hovedopgave at støtte Kongedømmet. Ad denne Vej dannedes der en virkelig Statsmagt, som kunde være Bolværk mod den selvraadige Lensadel. Derfor var Bispers og Abbeders Opbud Hoveddelen af Kongens Hær, og Bispesædernes Ejendom blev efter-

haanden betragtede som kongelige Lén. Kongen fik derfor ogsaa stor Indflydelse paa Bispevalget, men bøjede sig i det ydre for Kirkens Krav; tidlig havde det franske Kongedømme opgivet den kirkelige Investitur. Saaledes bidrog Præstestanden væsenlig til Kongemagtens Vækst. Dette Samarbejde var for Alvor grundlagt med Ludvig VI, men det blev ført meget videre under Ludvig VII. Allerede havde det betydningsfulde Resultater at pege tilbage paa, og det bar Fremtiden i sig.

Netop i denne Tid, hvor Kirkens Mænd i Kraft af Dannelse og Indsigt saa ofte blev Statsmænd, kom Absalon til at færdes i Nærheden af Frankrigs ledende Aand paa det politiske Omraade, *Abbed Suger af St. Denis.* Denne Mand, der havde været Ludvig VI's og nu var Ludvig VII's betroede Minister, døde 13. Jan. 1152, altsaa just i den Tid da Absalon studerede paa Seineøen eller paa »Bjerget«. Det er utænkeligt andet end at Sugers historiske Skikkelse har gjort et stærkt Indtryk paa Absalon. Han har set op til den kloge Statsmand, der fra den Stund han i sine unge Dage kaarede Karl d. store til sit Ideal satte sin Evne ind paa at hæve det franske Kongedømme. Og han har følt sig i Slægt med ham. »Det er Kongens Hverv at skaffe Fred i Landet«, sagde Suger, og Absalons senere Gerning indprentede de Danske den samme Lære, indtil den fandt sit Udtryk i Jydske Lovs Forord. Suger hævdede, at Kongen er Guds levende Billede, og i Absalons monarkiske Arbejde klinger samme Grundtone. »Konger har en lang Arm«, det var Sugers Yndlingsord; og hvad Absalon vilde var netop den vidtrækkende Kongemagt. Den vordende danske Bisp har lært af den franske Abbed, hvorledes de trodsige Stormænd efter Omstændighederne kunde kues eller vindes af Kongen, saa at Rigsénheden kunde vokse og Samfundsaand trænge Splittelsens Dæmon tilbage. Det var det, der under andre Forhold blev Absalons Gerning i Danmark.

Endog i de to Mænds ydre Historie er der Lighed, som det kan ses af en Sammenstilling:

Suger og Ludvig (VI) bliver oplærte sammen i St. Denis og slutter Venskab for hele Livet.	Absalon og Valdemar oplæres sammen i Fjenneslev og slutter Venskab for hele Livet.
Suger fortsætter sine Studier, mens Ludvig (VI) gaar i Kamp for Vexin imod Vilhelm Rufus og vinder Æresnavnet »le Batailleur«.	Absalon studerer i Paris, mens Valdemar kaster sig ind i Tronstriden som Sven Eriksøns bedste Hjælper og vinder Ry for Mod og Krigsdygtighed.
Ludvig VI Konge, Suger hans Minister uden at beklæde noget Hofembede.	Valdemar I Konge, Absalon hans Minister uden at beklæde noget Hofembede.
Suger ordner Frankrigs Forsvar.	Absalon ordner Danmarks Forsvar.
Som Hærfører træder Suger i Spidsen for St. Denis' Opbud.	Som Hærfører træder Absalon i Spidsen for det sjællandske Opbud.
Suger tager det gregorianske Pavedømmes Parti imod Kejser Henrik V.	Absalon tager det gregorianske Pavedømmes Parti imod Kejser Fredrik I.
Suger sætter Frankrig i Forsvarsstand mod Kejserens Magtstræb.	Absalon sætter Danmark i Forsvarsstand mod Kejserens Magtstræb.
Suger reformerer Klostrene St. Geneviève ved Paris og St. Corneille i Compiègne og indfører regelbundne Kanniker.	Absalon reformerer Eskilsø Kloster og indfører regelbundne Kanniker.
Ludvig VI dør i sin kraftigste Alder. Suger faar som Minister endnu større Magt under Ludvig VII, hvem han er som en Fader.	Valdemar I dør i sin kraftigste Alder. Absalon faar som Minister endnu større Magt under Knud Valdemarsøn, hvis Fosterfader han er.
Suger skriver Ludvig VI's Historie.	Absalon giver Sakse Stoffet til Valdemar I's Historie.
Suger bygger St. Denis en mægtig Klosterkirke og giver den pragtfuldt Udstyr.	Absalon bygger flere Kirker og giver Lunds Domkirke pragtfuldt Udstyr.
Ludvig VII giver Suger Æresnavnet »Fædrelandets Fader«.	Sakse betegner Absalon som »Fædrelandets Fader«.

Personlig er Suger og Absalon ganske vist vidt forskellige. Mens Absalon var jævn i sin Fremtræden og krævede lidet for sig selv, færdedes Suger allerede i sine unge Dage med et Følge af 60 Ryttere. Og selv om Suger — under Indtryk af den verdslige Clunyabbed Pontius's Fald — fra o. 1128 tog sig af sine kirkelige Pligter, ja endog blev Klosterreformator, saa fik han dog aldrig den kirkelige Betydning, som Absalon fik for sit Fædreland. Ligesaa lidt blev han Absalons Jævnbyrdige som Folkets Fører i den nationale Kamp. Men Forholdene i Frankrig var ogsaa forskellige fra Forholdene i Danmark. Et svagere Kongedømme og et mægtigt Lensvæsen med dertil svarende Statsopløsning var et utaknemmeligt Virkeomraade for en Statsmand, og selv om Suger vel overhovedet ikke var Absalons Ligemand, saa har han dog i mange Maader kunnet være hans Forbillede og hans Læremester[16].

En af Griffenfelds Lovprisere siger, at han kom hjem fra Udlandet som Jason med det gyldne Skind[17]. Ogsaa Absalon vendte hjem med det gyldne Skind. Han var udrustet med Tidens højeste Aandsdannelse, med dyb Indsigt i Kirkens og Statens Liv, med stærke Indtryk af Europas fremmeligste Kultur, derfor ogsaa skikket til at blive Foregangsmand og Fører for sit Folk.

Nu kaldte hans Fædreland paa ham. Hvor store Forandringer var der ikke foregaaet i Danmark siden han drog hjemmefra! Vel var Knud Magnussøn besejret, saa Knud Lavards Æt havde faaet det faste Overtag over Drabsmandens Æt; men Tronkrigen havde tæret paa Folkets Marv og svækket Landets Stilling, Sven var bleven den tyske Kejsers Lensmand, og hans Troløshed havde drevet Knud og Valdemar i Armene paa hinanden. I Fællig havde de taget Kongenavn, og Sven var flygtet til Tyskland for at hente Hjælp. Samtidig laa de danske Kyster værgeløse for Vendernes Hærgninger. Saa var Absalons Plads ved

Barndomsvennens Side! Han kunde ikke længer undværes. Forviklingerne var *for* store. Der var Brug for ham i Raad og i Daad.

IV

Senest 1156 kom Absalon hjem fra Frankrig. Adgangen til ansete kirkelige Embeder i Danmark maatte staa ham aaben; men nu, da det kom til Stykket, bandt han sig ikke til nogen Præstegerning. Han færdedes derimod over alt med sin Fostbroder Valdemar; vi sér ham i hans Følge, snart det ene og snart det andet Sted. Statsforholdene, der var i det frygteligste Urede og netop nu trak i Haardknude, tog helt hans Sind og Tanke, medens de kirkelige Opgaver for en Tid trængtes i Baggrunden.

Selvfølgelig var den hjemvendte Pariserskolar ikke en fuldt færdig Statsmand, der vidste Vej i Uføret. Han maatte foreløbig se sig om, gøre sine Iagttagelser, drage sine Slutninger. Disse Par Aar hører endnu med til Absalons politiske Læreaar. I al sin Usselhed gjorde Rigsopløsningen den Gavn, at den modnede ham. Ved Selvsyn lærte han at stille Diagnosen for sit Fædrelands Sygdom, og hans Tanker samlede sig tættere om det Spørgsmaal, hvor Lægedommen var at finde. Hvor dybt han naaede i sin Indsigt, mens den politiske Hvirvelstorm endnu rasede, det véd vi ikke. Formodenlig har han allerede skimtet en Lysning; men Opløsningsforholdene var ham for stærke, end ikke Valdemar har givet sig hans Planer i Vold. Det var først Vendertogene der gav Absalon den stærke Indflydelse paa Kongen, og selv da gik Valdemar ofte sine egne Veje. I Trængselstiden før Sejren paa Gradehede har Absalon staaet midt i de bevægede Begivenheder; men man mærker intet til den faste Haand, som snart skulde forme Danmarks Udvikling. Saa meget kan vi dog sige, at allerede nu havde Absalon den første Plads i Valdemars Fortrolighed, og han

fulgte ham som den foretrukne Raadgiver. I og for sig var dermed det nye Afsnit af Danmarks Historie allerede indledet.

Et Par Aar havde den landflygtige Kong Sven opholdt sig i Sakserlandet. Omsider lykkedes det ham ved store Løfter at faa Henrik Løve og Ærkebiskop Hartvig af Bremen til at yde Hjælp. Hertug Henrik rykkede frem med en Hær og havde Sven med sig. De købte Portvagten ved Danevirke til at lukke op for dem, og da de saaledes var slupne ind, brandskattede Sven Byen Slesvig og udplyndrede de russiske Skibe i Havnen for at have noget at give sine Hjælpere. Det var hen paa Aaret 1156.

Knud Magnussøn var den Gang højt oppe i Sverige for at støtte sin Moder, Dronning Rikiza; hans Stefader, Kong Sverker, var nemlig lige bleven myrdet. Valdemar var derimod paa Sjælland; men ved Budskabet om Tyskernes Indtrængen fo'r han over til Jylland og samlede hurtig en anselig Hær. Absalon var fulgt med sin Ven til Jylland. Men her kom de i Tanker om, at det var rigtigst at vare Knud om Stillingen, saa snart han vendte hjem fra Sverige, og faa ham til at skynde sig over til Jylland. Hensigten hermed var dobbelt. Paa den ene Side skulde Knud ikke unddrage sig Kampen mod den fælles Fjende og overlade Valdemar at klare Sagen alene, og selvfølgelig ønskede Valdemar ogsaa at faa Forstærkning under den truende Fare. Paa den anden Side gjaldt det om at afværge mulig Mistanke hos Knud; trods al sin Elskværdighed havde Knud nemlig ondt ved at overvinde den Mistillid, som Modgang havde rodfæstet i hans Sind. Og hvem vilde vel kunne være nærmere til et saadant Hverv end Absalon? Han var den der bedst kunde indvie Knud i Valdemars Forholdsregler, og han var det ypperste Pant paa Valdemars Troskab mod sin Medkonge. Absalon blev derfor sendt tilbage til Sjælland for at underrette Knud om alt.

Saasnart Knud Magnussøn kom fra Sverige, mødte Absalon ham da paa Sjælland, og ved Budskabet om Stillingen i Jylland vilde han ufortøvet sejle derover med en udvalgt Krigerskare for at stille sig ved Valdemars Side; men Storme hindrede ham i at gaa ombord. Under denne ufrivillige Tøven kom hans gamle Mistænksomhed atter op i ham, og den fik uheldigvis Næring ved løse Rygter om at Valdemar ovre i Jylland paa egen Haand havde sluttet Fred med Sven. Vel udtalte Knud lydeligt, at det var skammeligt at forudsætte Svig hos Valdemar; men det var øjensynligt, at Tvivlen gnavede i hans Hjerte. Valdemars Venner paa Sjælland fandt det derfor raadeligst at skaffe Visshed til Veje, og her optraadte Esbern Snare for første Gang. Formodenlig var han sammen med Absalon vendt tilbage til Sjælland for at møde Knud Magnussøn. Kæk og rask, som han var, tilbød han nu at trodse Stormen og bringe Nyss om hvordan Sagerne stod i Jylland. Det blev en yderst farefuld og brydsom Færd; men Esberns Mænd roede op imod de høje Bølger og den piskende Vestenvind og naaede i god Behold til Jylland.

Ved samme Tid trak Tyskerne sig skyndsomt tilbage, skræmte af overdrevne Rygter om Størrelsen af Valdemars Hær. Som Paaskud angav de, at Langefasten nærmede sig, saa de maatte hjem for at forsyne sig med Fisk. Af denne Bemærkning hos Sakse kan vi bestemme Tidspunktet. Paaskedag faldt i det Aar 31. Marts; Tyskernes Tilbagetog var altsaa i Februar 1157. Saaledes kunde Esbern vende tilbage til Knud Magnussøn med godt Nyt, saa han »friede Knud fra den Bekymring og Tvivlraadighed, hvori han var stedt«.

Begge Brødrene fra Fjenneslev havde da deres første historiske Fremtræden i Vinteren 1156—57, Absalon som den betroede Statsmand, Esbern som den Vovehals, der trodser Faren, hvor alle andre viger tilbage.

Atter var Haabet glippet for Sven Eriksøn. Henrik Løve havde svigtet ham i det afgørende Øjeblik, ligesom han i sin Tid havde svigtet sin dyrt lønnede Forpligtelse til at sikre Danmark mod Vendernes Hærgninger. Een Ting gjorde han dog for den landflygtige Konge: han tillod de Vender, der havde underkastet sig ham, at føre Sven til Fyn, og Sven greb dette yderste Middel, til Trods for at Venderne var de Danskes fødte Fjender og nylig havde hærget Fyn paa det frygteligste. Planen udførtes virkelig og lykkedes; Fynboerne havde baade da og senere noget tilovers for Sven, og de sluttede sig villig til ham. Alligevel havde Knud og Valdemar et godt Overtag. Da var det, at Valdemar gyste tilbage for en Fortsættelse af Kampen, hvorved Fyn helt vilde blive lagt øde, og indlod sig paa at forhandle med Sven, der opholdt sig i Odense. Udbyttet blev en Vaabenhvile, og der aftaltes et Rigsmøde paa Laaland.

Dagen efter at Vaabenstilstanden var sluttet holdtes det berømte Møde i Odense mellem Sven og Valdemar, hvor Absalon var med som Tredjemand. Valdemar viste her den dumdristige Ubekymrethed for Fare, der udmærkede ham og hans Slægt (Knud Lavard i Haraldsted, Valdemar II paa Lyø). For at gæste Badstuen i Odense indfandt han sig midt i Fjendens Lejr. Valdemars Besøg i Staden var imidlertid ikke tilfældigt; der maa være truffet Aftale forinden. Af Sakse sér vi nemlig, at Sven mødte Valdemar med en kirkelig Procession; hans Hensigt hermed var selvfølgelig at vinde Valdemars Tillid. I den Omstændighed, at netop Valdemar opgav at kæmpe den yderste Kamp imod ham, har han vejret et Omslag, en Fjernelse fra Knud, og denne Ændring har han straks søgt at udnytte. I Albanskirken foregik dernæst de hemmelige Forhandlinger mellem de to Fætre, og Absalon var eneste Vidne. Det Krav har Valdemar altsaa stillet, at Vennen

skulde være med, og saaledes har Absalon senere kunnet give Sakse indgaaende Kendskab til Samtalens Forløb: Sven mindede Valdemar om sin Faders og sine egne Fortjenester overfor ham og søgte at sætte ondt for Knud som Søn af hans Faders Morder. Valdemar svarede, at Knud jo ikke havde Del i Drabet paa hans Fader, og at han for øvrigt havde ydet ham Bod derfor; paa Knud havde han derfor intet at klage, hvorimod han maatte forekaste Sven hans onde Planer baade overfor ham selv og Knud; ikke des mindre vilde han med Fare for sig selv skaffe ham Del i Riget.

Denne sidste Tanke, der rummede noget af et Frafald fra Knud Magnussøn, kan ikke være opstaaet hos Valdemar i Øjeblikket; her har vi tværtimod Forhandlingernes Grundlag. Sakses Beretning udfyldes paa dette Punkt af Helmolds[18]. Efter Helmold var det Biskop Elias af Ribe, der mæglede det Forlig, hvorved Riget tredeltes. Han henlægger ganske vist Ribebispens Mægling til det endelige Møde paa Laaland; men det er sandsynligere, at Elias allerede paa Fyn har fremsat Delingstanken og vundet Valdemar for den. Her maa det tages i Betragtning, at Biskop Elias tidligere havde vist sig som en ivrig, ja hensynsløs Tilhænger af Kong Sven, og Rigsdelingen var da ogsaa til Gunst for denne Konge, der endnu havde al Udsigt til at tabe, om Sværdet skulde afgøre Striden.

Paa Laaland, hvor det store Fredsmøde holdtes, havde Sven i Forvejen opnaaet stor Tilslutning og dermed vundet en stærkere Stilling. Saa meget mere Støtte havde Tanken om Rigets Deling. At Sven allerede stod gunstigere, røbedes snart ved Forhandlingerne mellem Kongerne. Det var Sven der foreslog, at Valdemar skulde være Voldgiftsmanden; han turde altsaa gøre Regning paa Imødekommen fra Fætterens Side. Dette slog ogsaa til. Da Valdemar havde fastlaaet Tredelingen og selv taget Jylland, gav han

Sven Ret til at vælge forud for Knud Magnussøn, der dog var hans Forbundsfælle. Fra nu af vejrede Knud Forræderi ved enhver Lejlighed.

Denne Sønderlemmelse af Danmark tiltraadtes af Stormænd fra hele Riget og stadfæstedes af Bisperne, der truede hver den med Band, som brød den svorne Pagt. Saa dybt var de Danske sunkne under Tronkrigen, at de tyede til denne Udvej uden at klare sig Følgerne. Har det til forskellige Tider været Danskernes Fejl, at de politisk sét har levet et Døgnliv uden synderligt Fremblik, saa har denne Kortsynethed aldrig givet sig et værre Udslag. Men ingen vil tænke sig, at Absalon har Lod og Del i denne Ynkelighed. Den Mand, der straks efter satte al sin Evne og hele sin mægtige Vilje ind paa at nyskabe sit Fædreland, han har ikke været Sønderlemmelsens Talsmand. Naar Delingen ovenikøbet havde til Følge, at han som Sjællænder løsreves fra Valdemar og blev en andens Undersaat, med mindre han da solgte sit Barndomshjem og alt sit Fædrenegods, da maa man end mere hævde, at det ikke er Absalons Raad, der har haft Vægt i denne Sag. Afmægtig har han staaet som Tilskuer til Opløsningen af det gamle Riges Enhed, — Opløsning ved ligefrem Overenskomst! Hvad maa en Mand som Absalon ikke have lidt i de Dage, da man udstykkede Danmark og kastede Lod om Stumperne!

Fra Laaland flyttes Skuepladsen til Roskilde. Det raadne Forlig efterfølges af den blodige Gru. Bindeleddet mellem dem er Sven Eriksøns vanslægtede Sjæleliv. I sine Velmagtsdage var han med alt sit vindige Overmod dog ganske brav; men Modgangen havde aabnet Afgrunde i hans Karaktér; rugende over ryggesløse Hævntanker var han rede til ethvert som helst Middel, blot det førte til Maalet.

Det var Fredag Aften den 9. August 1157. Skumringen

havde lagt sig om Kongsgaardens mørke Træhuse øverst paa Bakkehældet ovenfor Maglekilde; tæt øst derfor lyste Domkirkens hvidgraa Fraadstensgavl med de to spinkle Taarne endnu i Aftenskæret. Hallen var fyldt af Kongernes Følge. Det var anden Dag man holdt Gilde. Sven havde fra Morgenstunden været udenfor Byen hos sin tro Tilhænger Thorbern, der havde hans lille Datter i Pleje; men Knud, der i sin Egenskab af Sjællands Konge var Vært for de to andre Konger, havde sendt Bud efter ham for at hente ham til Maaltidet, og Sven sad nu mellem dem.

Man var færdig med at spise; efter sædvanlig Skik blev Bordene baaret ud, og Drikkelaget begyndte. En tysk Sanger kvad en Vise om Svens Flugt fra Landet. Gæsterne irettesatte den Fremmede for hans Taktløshed; men Sven ytrede, at det var ham kært at mindes overstaaet Modgang. Det var ellers Sven, der yndede tyske Sangere; man har derfor ogsaa formodet, at dette pinlige Optrin i Virkeligheden hidrørte fra ham selv og var et vel beregnet Led i hans Planer. Mørket faldt imidlertid paa, og Kerterne har kun sparsomt lyst op i Hallen. Ditmarskeren Thetlev, der var Svens Fortrolige, kom ind og saae sig spejdende om. Knud Magnussøn bød ham Plads ved sin Side, men han undslog sig for Æren og gik atter henimod Døren. Her gjorde han et næsten umærkeligt Tegn til sin Herre. Sven saae det ikke; men Knud havde fulgt Thetlev med Øjnene og sagde til Sven, at Hirdmanden vilde tale med ham. Sven gik da hen imod Døren, og han og hans Mænd stod dér i en Klynge og hviskede til hinanden. Straks efter lod Sven sig lyse til sit Sovekammer.

Knuds Mistanke var altid aarvaagen, han holdt Øje med den hviskende Gruppe henne ved Døren; pludselig anede han Uraad og omfavnede Valdemar som til Farvel. I det samme styrtede Svens Mænd med draget Sværd frem imod de to vaabenløse Konger. Dødsfaren lammede Knud;

men den gav Valdemar næsten overnaturlige Kræfter og hidsede hans Mod til det yderste. Dette blev hans Redning. Lynsnart sprang han op, med et Greb viklede han venstre Arm ind i Kappen, væltede Lysestagerne, saa Lysene slukkedes, og fo'r hovedkulds mod Thetlev, som var forrest blandt Svens Hirdmænd. Ved det voldsomme Sammenstød faldt de begge. En anden af Hirdmændene jog sit Sværd mod Valdemar. Den unge Konge fik her et dybt Saar i Laaret og skar sin Tommelfinger paa Klingen; men han sprang op, kastede Fjenderne til Side og banede sig Vej til Døren. Her fik én fat i hans Bæltehæng, men beholdt det i Haanden. Valdemar var frelst.

Hurtig var ogsaa Thetlev kommen paa Benene. Han havde taget Kending af alt, før Lysene sluktes, og med et kraftigt Hug ramte han Knud i Hovedet, en anden af Svens Krigere huggede ogsaa til den værgeløse Mand, og Knud segnede om foran Kaminen. Absalon havde siddet noget borte fra Kongerne. Nu greb han Knud i sine Arme og vidste ikke bedre, end at det var Valdemar. I Mørket har alt været én klumpet Forvirring, man brødes og man huggede om sig, og det var ikke til at skelne Ven eller Fjende.

Da slog Svens Krigere Skodderne til Side, og Aftenskæret udefra gjorde sig endnu saa meget gældende, at man kunde faa en Smule Overblik. Nu gjaldt det at dræbe alle Knuds og Valdemars Mænd, der gennemgaaende var vaabenløse. Kun en enkelt af dem, en Mand med det vendiske Navn Døbik, havde sit Sværd hos sig; han fo'r modig frem for at hævne Drabet, men blev nedhugget. I Skumringen kunde Absalon nu skimte, at den Mand, der lige havde udaandet i hans Arme, ikke var Valdemar, men Knud Magnussøn. Nu først tænkte han paa selv at slippe ud. Varsomt lagde han Knuds Lig ned paa Gulvet og sprang op for at redde sig. Knuds Frænde Konstantin

hviskede til ham om Raad. Absalon svarede, at de skulde prøve paa at liste sig ud samtidig, men hver ad sin Dør. Konstantin slap ogsaa ud; men udenfor blev han genkendt og nedhugget af Svens Mænd. Imidlertid lod Absalon som intet og gik rolig ud midt imellem de fjendtlige Krigere, der holdt Vagt ved den anden Dør. Nogle raabte ham an, men han svarede ikke, og hans Koldblodighed frelste ham.

Han var i det Fri og satte nu i Løb, alt hvad han kunde. Straks paa den brolagte Vej, der førte over til Domkirken, stødte han paa den kække Radulv, som var i Kong Svens Tjeneste; men Radulv gjorde ham intet, tværtimod forbandede han den Niddingsdaad, der lige var øvet, og fralagde sig al Del i den. En anden af Svens Mænd, Peder Thænje, kom i det samme til. Han løb efter Absalon og skældte ham ud; det var imidlertid kun paa Skrømt; i Virkeligheden lod han ham slippe ind paa Kirkegaarden ved Domkirken. Men da Absalon vilde ud ad den søndre Kirkegaardsport, blev han standset af væbnede Mænd. Allerede blinkede Sværdene over hans Hoved, og én jog sit Spyd imod ham, men Absalon undveg; Spydet flængede dog hans Klæder til det inderste. I samme Øjeblik sprang en af Krigerne frem til Værn for Absalon og truede sine Fæller, om nogen rørte ham. Han havde genkendt Absalon og havde Godhed for ham; ifølge Knytlinga-Saga var han endog hans Frænde. Denne Mand reddede Absalons Liv; ellers havde Døden været ham viss[19].

Absalon var nu naaet ud paa Roskilde Hovedgade og fulgte den. Om det var østre eller vestre Byport, han slap ud af, det véd vi ikke. Men i alt Fald mødte der ham ikke Hindringer ved Byvolden. Roskilde hørte jo nemlig under Knud Magnussøn, og Sven havde derfor endnu ikke kunnet gøre sig til Herre over Portene.

En Hest maa Absalon have faaet, og nu gik Flugten syd paa. En Mils Vej fra Roskilde kom han over Korne-

rup Aa og var nu i det af Moser omgivne Ramsø (Ramsømagle), der har givet Herredet Navn. Her fik han vækket en Bryde, som han kendte og som maaske har været Absalons egen Gaardstyrer. Den skikkelige Bonde stod som lamslaaet, da han hørte, hvad der var sket i Roskilde; men han tog sig sammen og sadlede hurtig en frisk Hest til Absalon. Nu gik Ridtet mod S. V. ad Fjenneslev til. Først kom Absalon til Borup, hvor — ifølge Sagaen — hans Søster Ingefred og hans Svoger Peder boede. Hos dem turde han dog ikke blive. Rask red han videre til sin Moder i Fjenneslev. Vi har allerede hørt, hvorledes Fru Inge var saa betaget af Svens Ugerning, at hun ikke tænkte paa, hvor vidunderligt Absalon var frelst. At Valdemar ogsaa var sluppet derfra med Livet, vidste de endnu ikke.

Men det varede ikke længe, saa lød der Hestetramp i Gaarden. Det var Valdemar og nogle af hans Mænd. Trods sit Saar var han løbet gennem Roskilde Gader og var sluppen ud af Byen med et Par Hirdmænd. Ifølge Sagaen var det Peder Thænje, der skaffede Heste; men Peder var jo ellers Svens Hirdmand. De fo'r samme Vej som Absalon; Fjenneslev var jo ogsaa Valdemars Barndomshjem. Bryden i Ramløse fortalte dem, at Absalon nylig havde været der, og dernæst red de videre alt hvad Hestene kunde bære. Vejen var i alt seks Mil lang. Ud paa Natten gensaa de to Venner hinanden i Fjenneslev. Valdemar blev forbundet og dvælede dér, til det blev Dag.

I Fjenneslev kunde Valdemar dog ikke blive. Hans Fjender vilde straks søge ham dér, og Gaarden var ubefæstet; han maatte hurtig derfra. En uforlignelig Hjælper fandt han i Esbern Snare. Ifølge Knytlinga-Saga boede Esbern paa det nærliggende Frøsmose. Endnu i Nattens Løb var han kommen til med Styrkedrik og med Opmuntring. Næste Dag begyndte den farefulde Omflakken vest

paa mellem Sjællands Skove. Valdemar sneg sig med tre Mand langs Skovbryn og Krat, mens Esbern med en større Skare viste sig snart her og snart dér for at vildlede Fjenden. Det lykkedes. Efter nogle Dages Æventyr naaede Valdemar ud til Kysten. Ifølge Knytlinga-Saga var det ved »Vikingevad«, formodenlig det samme som Hærvig, hvor Esbern senere grundlagde Kalundborg. Sven havde imidlertid forudsét, at Valdemar vilde flygte til Jylland, og straks havde han ved Ilbud ladet alle Skibe forhugge. Men Esbern fik en Skibsbygger, der vistnok var i hans Tjeneste, til at sætte et Fartøj i Stand; selv forsynede han det med Levnedsmidler. Om Natten sneg Valdemar sig ombord, og under det frygteligste Uvejr slap han over til Jyderne, medens en stor Venderflaade samtidig gik under ved Hallands Kyst.

Vi skal ikke i Enkeltheder følge de Begivenheder, der medførte Svens Fald og dannede Afslutning paa den hele Tronkrig. Saa meget kan vi sige, at Esbern Snare enten har fulgt Valdemar paa det farefulde Søtog eller ogsaa straks er sejlet efter for at mødes med ham i Jylland. Ved sit Vovemod og sin Raadsnarhed gjorde han atter her sin Fostbroder uvurderlige Tjenester, idet han udspejdede Fjenden og lokkede ham frem. Men Absalon maa ogsaa have været hos Valdemar i Jylland. Det vilde have været yderst farligt for ham at blive paa Sjælland; han havde jo ikke noget Præsteembede, som kunde skærme ham — om dette kirkelige Værn ellers havde forslaaet. Saaledes forstaas det ogsaa bedst, at det ikke var Mænd, men Inge og Ingefred, der lod Skibene ved Sjællands Nordvestkyst forhugge paany, efter at Sven havde bødet dem for straks at fortsætte Forfølgelsen. Fra Midten af Sjælland er da Moder og Datter redet milevidt for at iværksætte denne Plan og forhale Svens Jyllandstog.

I den afgørende Kamp mellem Sven og Valdemar (23.

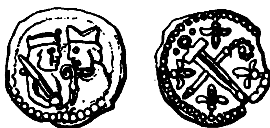
Okt. 1157) var Esbern Snare med og bidrog til Valdemars Sejr. Absalons Deltagelse i Begivenhederne spores sikkert i Valdemars Mildhed mod de overvundne. Allerede her kom Absalons Tanke for' Dagen, at der nu skulde begynde en Tid, hvor Splittelsen skulde tilintetgøres og fordums Modstandere vindes med det gode. Derfra skrev sig den Hengivenhed, Erik Lams Frillesøn Magnus til Trods for sit Had til Valdemar bestandig nærede overfor Absalon. Thorbern blev ganske vist landsforvist, fordi Knuds Mænd krævede det; men snart blev han efter Absalons Raad kaldt tilbage og stod som hans trofaste Hjælper i Venderkampen. Ogsaa Esbern raadede for øvrigt til Skaansomhed; han gik endog i Forbøn for Riber-Ulv, men forgæves. Med Thetlev havde ingen den mindste Medynk; han blev levende radbrækket.

V

Sjælden har et Folk været saa oprevet og sjælden har det levet under et saadant Højtryk af Spænding som Danskerne i Størstedelen af Aaret 1157. Det ene Tordenslag efter det andet; ingen vidste ud eller ind. Men gennem den frygtelige Krise fik Forviklingerne pludselig en klar Afgørelse. Man vaagnede op af en ond Drøm og saa en ny Tidsalder spire frem.

Ingen følte det dybere end Valdemar og Absalon. Var det ikke slet og ret et Under, at begge var undkomne fra Blodgildet? Og en naadig Styrelse, at den jagede Flygtning nu stod som Sejrherre og Enekonge? Saa skulde da hvert ængsteligt Haab blive til kraftig Virkelighed. Selve Forsynet viste dem Vej. De var bestemte til at grundlægge den ny Tid. At dette straks var deres Tanke, godtgøres af de mærkelige Mindepenge, der umiddelbart efter Sejren blev prægede i Jylland.

Ved tyske Møntmestre og efter tysk Forbillede havde Sven og Knud slaaet fine Hulpenge eller Brakteater. Valdemar lod endnu en Gang saadanne Mønter præge, men med andre Billeder. Brakteaterne var nemlig forsynede med Symboler, der skulde bringe Folket Bud om at Fred og Velsignelse nu afløste Tvedragt og Forbandelse. Paa nogle af Mønterne sér man Lammet eller Duen. Paa andre sér man en Konge og en Dronning, der imellem sig har et Sværd *i Skede* eller Fredens Palmeblad; Valdemars Ægteskab med Knuds Søster Sofie skulde med andre Ord kundgøre, at nu skulde al Tronstrid i Landet ophøre. Fremfor alt udmøntedes der Brakteater med Konge og Biskop overfor hinanden, Kongehoved med Bispestav foran sig, Sværd og Krumstav korslagte. Disse Brakteater er ikke Bispemønter, men prægede af Kongen. De har meddelt Menigmand den ny Styrelses *Program*, det store Samarbejde mellem Konge og Præstestand.

5. Jydske Brakteater, prægede til Minde om Valdemars Sejr 1157. Efter Hauberg.

I de Dage, da mægtige Begivenheder lod Valdemar leve et Liv med overvældende Indholdsfylde, fik hans Kongegerning sin religiøse Indvielse, og da brød de store Planer frem hos ham. Men disse Planer var de samme, der længe havde vokset deres stille Vækst hos Absalon. I samme Øjeblik Oplevelserne havde modnet Kong Valdemar, slog Absalons Fremtidstanker dyb Rod i hans Sind[20].

Valdemars Iver for Kirken lagde sig straks for Dagen, især ved rund Gavmildhed overfor Klostrene. Fremfor alt grundlagde han Vitskøl Cistercienserkloster, og i Stiftelsesbrevet betonede han, at han gjorde det til Tak for sin Frelse fra Blodgildet og sin Sejr over Sven. Men tillige betænkte han Ærkebiskop Eskils Cistercienserkloster Esrom, lidt senere hans Præmonstratenserkloster i Tommerup,

desuden Benediktinerklosteret Veng i Aarhus Stift, formodenlig ogsaa andre Klostre i Danmark.

Endvidere gjaldt det om at give Absalon en ledende Stilling i den danske Kirke, saa hans Evner kunde udfolde sig og blive frugtbringende for Landet. Saaledes som jeg maa tyde de noget usikre kronologiske Forhold, forelaa der straks ved det store Omslag efter »Gradeslaget« en saadan gunstig Lejlighed, og Valdemar nyttede denne Lejlighed saa snart han var draget fra Jylland og atter stod paa sjællandsk Grund.

I Roskilde var Biskop Asser død 18. April 1157. Uden Kongernes Tilladelse kunde der ikke holdes nyt Bispevalg; men Uroen i Landet voldte, at det trak i Langdrag. Først var Valdemar og Knud Magnussøn optagne af Forberedelser til Kampen mod Sven, dernæst af Forhandlinger med ham, og under alt dette havde de ikke Ophold paa Sjælland. Da dernæst Sven efter Blodgildet blev Sjællands Herre, havde han travlt med at samle Krigere for at forfølge Valdemar over til Jylland. Det blev en gærende Ventetid for den gamle Konge- og Bispestad. Ikke blot rystedes Roskilde af selve den blodige Augustnat; men da Præster og Lægfolk samledes til Raadslagning om Bispevalget, opstod der, uvist hvorfor, skarp Uenighed. Under al denne Uro opkom der endda Strid af helt anden Art.

Igennem længere Tid havde en Mængde tyske Haandværkere og Købmænd nedsat sig i Roskilde. Allerede under Kong Nils havde de spillet en betydelig Rolle i Byen. De havde hjulpet Erik Emune mod deres Plageaand, den røverske Harald Kesje paa Borgen ved Fjorden nedenfor Byen. Da Harald senere hævnede sig paa dem, vakte hans Grusomhed Harme i Tyskland og kaldte selve Kejser Lothar frem, saa Nils maatte stille hans Vrede ved Guld og Underkastelse. Siden den Tid havde Tyskerne boet fredelig i Byen. Men netop i 1157 rejste der sig Uvilje imod dem,

og det er let at gætte, hvorfra Hadet skrev sig. Sven Erikson havde vakt Forbitrelse ved sin Forkærlighed for tysk Hofskik og Retsskik og ved at omgive sig med tyske Mænd, der optraadte hovmodigt og udæskende i det fremmede Land. Længe mindedes de tyske Overgreb i Landet. Det kommer saaledes frem i en Jærtegnsfortælling, der knyttedes til Knud Lavards Minde, og det er en af Grundtonerne hos Sakse; naar vor Krønikeskriver lader Sagnhelten Starkad rase mod tysk Forfinelse, er det i Virkeligheden ham selv der raser mod Sven Grades tyske Kultur. Hvor meget stærkere maatte denne Uvilje mod de indvandrede Tyskere ikke gøre sig gældende straks efter Svens Fald! En Tysker havde jo været hans højre Haand i Forbrydelsen og myrdet Knud, paa et hængende Haar ogsaa Valdemar. Sligt glemte man ikke. Hadet mod de Fremmede brød ud i lys Lue netop i den Stad, der havde været Skuepladsen for Blodgildet og hvor de Fremmede trængte Danskerne i deres Næring. Det kom til ligefrem Kamp, og det danske Parti var det stærkeste. Nogle af Tyskerne i Roskilde blev dræbt, andre jaget ud. Men denne Forfølgelse gik ogsaa ud over Kongens Møntmester, der ligesom andre Møntmestre paa den Tid har været Tysker. Man jævnede hans Hus med Jorden og røvede hans Gods[21].

Dette sidste var en grov Krænkelse af den kongelige Myndighed. Valdemar blev vred og rykkede frem mod Byen med en Hær. Roskilde Borgere sendte da Bud til Kongen og bad ham om ikke at vende sine Vaaben mod Landets egne Børn, og Valdemar lod sig nøje med en Bøde. Han havde *sine* Formaal; for det var let at se, at det hele Optrin kunde fremme hans Planer. I Roskilde havde man nu al Anledning til at være myg overfor Kongen.

Ved sit Komme til Byen gik Valdemar straks ind i Kapitelhuset for at afholde det Bispevalg, som saa længe havde maattet vente. Uden at give sit Ønske Eftertryk

kunde han nu faa Absalon valgt. Muligvis har han dog forud givet Byens Afsendinge et Vink. I alt Fald er det paafaldende, saa pludselig Absalons Kandidatur dukker op. Naar man ikke tidligere har tænkt paa ham, da kommer det vel deraf, at man endelig vilde have en af sine egne; i smaatskaarne Tider har man altid ondt ved at se ud over Sognegrænsen. Absalon havde tilmed i en Aarrække været borte fra Landet og havde endnu ikke beklædt noget kirkeligt Embede i Danmark. Han var ikke gaaet den slagne Landevej. Derfor blev han oversét. Glemt.

Bispevalget skildres os af Sakse. Det er tydeligt, at selv om Wormskonkordatet af 1122 ikke var bindende for Danmark, fulgte man dets Regler, ja det synes som om Valdemar ligefrem har vist hen til dem. Efter Konkordatet havde Kongen Lov til at være til Stede ved Bispevalget, »uden Vold og Simoni«, men ikke derfor uden Indflydelse; stiltiende har der i alt Fald været indrømmet Kongen en Veto-Ret, saa der ikke blev valgt nogen, der ligefrem var ham uvelkommen; men en kraftig Konge kunde opnaa mere end det, saaledes som det saas af Fredrik I.'s Stilling til Bispevalgene i Tyskland. Valdemar har kaldt sammen til Bispevalget i Roskilde, og i Overensstemmelse med Konkordatets Indrømmelse har han selv været til Stede ved Valghandlingen. Hans Optræden er kirkelig sét fuldt ud forsvarlig; han holder sig fjernt fra »Vold og Simoni«.

Det er ganske naturligt Kongen der indleder Forhandlingerne. Valdemar staar frem og udtaler, at skønt han maatte synes at have en viss Ret med Hensyn til denne Kirke, der var grundlagt og beriget af hans Forfædre — Hentydning til Bispevalgets tidligere Form, indtil Erik Lams Dage —, vil han dog ikke tiltage sig nogen ulovlig eller ugængs Indflydelse i denne Sag. »Han vidste nemlig godt, at der *ved hellige Love* var sørget for, at Præstestandens

særlige Valgret ikke blev afhængig af Kongemagten«. Hans Nærværelse skulde derfor ikke hindre det fri Valg.

Klerkene takkede Kongen meget for hans kirkelige Sindelag og hans Hensynsfuldhed overfor Kirkeretten og trak sig dernæst tilbage for nøjere at overveje hvem der burde vælges. I denne Raadslagning deltog formodenlig ikke blot Domkapitlets Kanniker, men ogsaa andre Præster, muligvis endog Munke fra Stiftets Klostre. Ifølge Bestemmelse paa det 2det almindelige Lateranmøde 1139 skulde nemlig saadanne Repræsentanter for Klosterverdenen ikke være udelukkede fra Deltagelse i Valget; dog var de vistnok kun raadgivende eller deltog i Forvalget, ligesom de havde Lov at give det endelige Valg deres Tilslutning, mens de næppe afgav Stemmer ved det egenlige Valg. Efter Forvalget, som Valdemar altsaa ikke overværede, skulde dernæst selve Valget foregaa. Det *kunde* ske paa den simple Maade, at alle uvilkaarlig og uden Modsigelse samledes om et Bispeemne, det saakaldte »Valg ved Inspiration«. Men bragte Forvalget ikke en saadan Enstemmighed, maatte selve Valget foregaa ved Afstemning, der var hemmelig og kunde være mundtlig — idet Stemmerne modtoges af dertil udsete Mænd — eller skriftlig *(electio per scrutinium)*. Enstemmighed opnaaedes ikke ved Forvalget denne Gang. Man opgav ikke de Bispeemner, der i Forvejen var udpegede; men Kongens Nærværelse fremkaldte ved Siden af disse *Absalons* Kandidatur. Som Udbytte af Overvejelserne meddelte man da Kongen, at det var vedtaget at opstille til Valget »tre Mænd af udmærket Anseelse«, formodenlig Kanniker af Domkapitlet; men til disse føjede man som fjerde Mand Absalon »paa Grund af hans Mandighed« (altsaa ikke paa Grund af hans Pariserstudier).

Valdemar fastslog dernæst Fremgangsmaaden ved Afstemningen; der skulde fremlægges en Pergamentbog, hvori hvert af de 4 Bispeemner fik sit Blad; enhver af de stem-

meberettigede skulde da skrive sit Navn paa et af Bladene. Kongen mente nemlig, »at det var den ærligste Valgform, naar hver enkelt afgav sin Stemme skriftligt, inden han afgav den mundtligt«. Denne skriftlige Afstemning fik et andet Udfald end det bredere Forvalg. Der skete nemlig det, at *alle* skrev deres Navne paa Absalons Blad. Efter sædvanlig Skik har dernæst de øvrige Præster og Lægfolket, der var samlet omkring Domkirken og Kapitelhuset, givet Valget deres Tilslutning *(assensus)*; men denne mindre væsenlige Afslutning paa Valghandlingen har Sakse forbigaaet. Absalon gav sit Samtykke. Han var dermed udvalgt Biskop i Roskilde.

Dette skete vistnok i December 1157. Er dette Tilfældet, har Absalon ganske vist manglet lidt i de 30 Aar. Han kaldtes da »udvalgt Biskop«, indtil han med de fyldte 30 Aar kunde modtage Bispevielsen. I Løbet af 1158 er Absalon bleven indviet af Ærkebiskop Eskil. Først da var det ogsaa at Eskil vendte hjem fra det lange Fangenskab i Tyskland, der gav Anledning til Udbruddet af Verdensstriden mellem Staufer og Pavestol. Saa modtog den udvalgte Roskildebisp Indvielsen af Eskils Haand og aflagde kirkelig Troskabséd til ham. Dernæst iførtes han Bispekaaben, tog Ring og Stav fra Altret og satte sig i Bispesædet i Domkirkens Kor. Nu var han ikke længer udvalgt, men *viet* Bisp[22].

VI

Selv om Valdemar nu stod uden Medbejler, var dog Splid og Strid ingenlunde jævnet med ét Slag. I henved 30 Aar havde Danmark været hærget af Borgerkrige, og man var kun altfor vant til at betragte Landsmænd som Dødsfjender. Der skulde meget til, før man forvandt de Saar, som Tvedragt og Tronkrig havde slaaet. Vel var alle Danskere

atter samlede; men Fjendskabet mellem de enkelte Landsdele havde skudt dybe Rødder, og indenfor hver af Landsdelene myldrede det med Splittelse og Avind. Hvor mange Opgør havde Folk ikke med hverandre, hvor mange Bøder for Drab og Vold havde man ikke Krav paa! Og hvor mange Hævntanker laa endnu i Skjul og lurede med onde Øjne!

Kong Valdemar var klar over, at hans Hovedopgave var at *stifte Fred.* Kongebrevene fra hans første Aar indledes saaledes: »Da det er vor Opgave at sørge for, at de, der er i vort Rige, lever i Fred og Tryghed, særlig de, der samdrægtig lever i Fællesliv og anraaber Gud for vor Frelse og Rigets Fasthed, kundgør vi« osv. Denne Indgangsformel svarer ganske vist til udenlandske Forbilleder; men dens Anvendelse netop nu er dog værd at lægge Mærke til. Her er atter et Vidnesbyrd om hvor stærkt Valdemar og Absalon følte deres Kald og tog fat paa deres Opgave. Var de jydske Fredsbrakteater det første Udtryk for den ny Styrelses Program, saa var Kongsordene i Gavebrevene det næste.

Denne Fredsgerning krævede selvfølgelig et møjsommeligt Arbejde. Mange, mange Tvistigheder og Retstrætter skulde jævnes, inden man fik Tænkemaaden ændret. I sit Stift tog Absalon lige straks Arbejdet op i stor Stil, og han er sikkert bleven ved med at mægle Fred, indtil Fortidens Nag og Fortidens Synder var skrinlagte. Hans Embede gav ham Autoritet, hans Veltalenhed vandt ham Hjerterne. Malende skildrer Sakse os Absalons Virksomhed i saa Henseende:

»Hvor heldbringende ogsaa hans Veltalenhed var, det fik Sjællænderne at mærke. Paa deres Tingmøder havde de ellers været saa trættekære, at det endog udartede til Vold og Slagsmaal; men ved sin besindige Optræden ledte han dem til at holde Fred, og han var udrustet med et

saadant Ordsnille, at de der havde troet, at han her vilde staa magtesløs og ordfattig, ,maatte indrømme, at deres Tanker havde været den rene Taabelighed«.

Naar Sjællænderne saa hurtigt fik Førerskabet i Danmarks Genrejsning udadtil, muliggjordes det af Absalons Fredsværk paa Tinge.

Lidt foran har Sakse fortalt, hvorledes Valdemar føjede Knud Magnussøns Krigere, idet han gjorde dem, der havde bidraget til Knuds Drab, fredløse og lovede ikke at kalde dem tilbage, før de, der nu vilde have dem straffet, selv gik i Forbøn for dem; »han vidste nemlig, at *Menneskenes Sind let omskiftes fra Had til Kærlighed,* og at Folks Følelse i Reglen forandres *alt eftersom Forholdene ændres;* thi de er aldrig saa hvasse, at ikke Tid og Omstændigheder kan mildne dem«. For Absalon og Sakse var Kendsgerningerne i saa Henseende talende nok, naar de saae tilbage paa Udviklingen.

Men den lykkelige Omskiftning skyldtes i første Linje Absalon. Som han fik Thorbern hjemkaldt fra Landflygtighed (S. 61), saaledes har han overalt været Talsmand for Fred og Fordragelighed. Den flittige og besværlige Udjævning af Tingtrætter og Familiehad var i al sin Beskedenhed et Kæmpearbejde og dog kun en Indledning til den ny Tid. Det maatte til; men Storheden skabtes ikke ved den resignerede Syslen med alt det smaa og smaalige. Dette skete kun derved, at Tanken vendtes fra Fortidens Uhygge til *den samlende nationale Opgave.* Her var Absalon end mere den store Fører.

Atter her har Sakse rammende Ord, der viser os, hvorledes Absalon senere saae tilbage paa sit Gennembrud som Statsmand og Hærfører:

»Straks efter sit Bispevalg viste han sig *ikke mindre som Viking end som Biskop;* han brød sig nemlig lidet om at Gudsdyrkelsen blev iagttaget indadtil, naar man lod den stedes

i Fare udadtil. Det hører da heller ikke i ringere Grad til Kirkeembedet at kaste den almene Religions Fjender tilbage end at tage vare paa Kirketjenesten. ...... Saaledes fremtraadte han ikke mindre som *Fædrelandets Fader* end som Biskop, glimrende ved *Krigerlivets og Gudsdyrkelsens forenede Straaleglans*«.

Det er dristigt af Sakse at kalde sin højærværdigeHerre og Mester en *Viking (pirata)*. Det samme Udtryk bruger han om de røverske Vender! Men det passer til Absalons — i alt Fald den unge Absalons — hele Personlighed. De store Kampmaal vinker ham, og han higer frem imod dem med ubetvingelig Energi, iler fra Daad til Daad. Absalon var meget mere udadvendt end indadvendt. Med ærlig Overbevisning traadte han i Kirkens Tjeneste; men de Opgaver, hans Tro og Embede stillede ham, maatte være *Handling*, Handling for Fædrelandet i dets Helhed. Mindst af alt har han kunnet finde sig i Slapsvanse, var de end nok saa fromme. Naar Sakse, skønt Klerk, fælder saa haard en Dom over Harald Héns Andagtsøvelser, der gik ud over hans Kongegerning, da er det en Genlyd af Absalons Hævdelse af Livets Krav og Livets Ret. »Gud har mere Behag i at man frembærer Ret end i at man frembærer Røgelse, i at man slaar Slyngler ned end i at man slaar sig selv for Brystet; han ser hellere, at man tvinger Forbryderne i Knæ, end at man selv kaster sig paa Knæ, og han foretrækker ikke noget Offer for Haandhævelsen af Smaafolks frie Ret«. Dette var Absalons Synsmaade, da han blev Sjælen i den store nationale Kamp. Og idet Sakse stiller Æresnavnet »Fædrelandets Fader« overfor Bispens Embed, har han givet hans Førerskab i Krigen Forrang for den kirkelige Gerning[28].

Vendertogene var *nødvendige* for Fædrelandet. Bispen har derfor haft urokkelig Overbevisning om, at ved denne Kamp tjente han Gud.

Gennem lange Tider havde Venderne været en frygtelig Svøbe for Danmark. Hærgningerne i Jylland, som Magnus d. gode hævnede paa Lyrskov Hede, var allerede et Forvarsel. Østersøtogterne i Olav Hungers Kongetid og i de nærmeste Aar før Knud Lavard blev Grænsevogter var de næste Vidnesbyrd om den Fare, der truede fra de slaviske Kystfolk. Og nu havde Venderne siden Erik Lams Dage, altsaa i en Snes Aar, næsten uafbrudt voldgæstet de danske Farvande og Kyster. Hvad var det da for Kræfter der i stedse højere Grad drev Venderne mod Danmark?

Da de germanske Stammer i den store Vandringstid forlod deres Hjem ved Østersøens Sydkyst, trængte Vender eller Slaver frem fra Dnjepr-Egnen og tog de folketomme Strækninger i Besiddelse fra Weichselmundingen til Trave. Splittede i Stammer, der atter delte sig i Slægter, dannede de ikke større politiske Helheder og dermed heller ikke nogen Statsmagt, der gjorde dem til farlige Naboer. Handelsaand havde de heller ikke, derfor var de uden Smag for Søfartens Æventyr. Fik de blot Lov at drive deres primitive Landbrug og dyrke deres Naturguder, saa tænkte de ikke paa Ufred mod andre.

Frankervælden øgede Vendernes Landomraade. For at svække Sakserne gav Karl d. store de abodritiske Vagrer det østlige Holsten, saa Venderfolkene naaede Danmarks Grænse. Dette avlede Had hos Sakserne; deres Fjendskab mod Venderne blev uforsonligt, men derfor ogsaa en Drivfjeder til Fremstød mod de ilde sete Naboer. Da Sakser-Ætten besteg Tysklands Kongestol, begyndte Erobringskrigene. Otto d. store tog Missionen i Politikens Tjeneste, en Række Bispesæder skulde sikre det ny tyske Herredømme i Venderlandet. Men endnu under Ottonerne kom det første Modslag. De ringeagtede Slaver viste sig at have større Evne til Sammenslutning og Modstand end man ventede, saa baade Kristendom og Tyskervælde blev tilintet-

gjorte; Venderlandet øst for Elben var atter hedensk og selvstændigt.

Samtidig var de Danske optraadt paa Skuepladsen. Der kunde være godt Forhold mellem Dankonger og Venderknéser, Harald Blaatand var gift med en vendisk Fyrstedatter; men Danskerne udstrakte dog deres Vikingefærd til Østersøens Kyster, og Jomsborg blev deres Forpost paa vendisk Grund. Senere kom den Tid, hvor det danske Herredømme ved Odermundingen smuldrede. Da forvandledes Jomsborg til en *vendisk* Sørøverrede. Overhovedet blev de Danske Vendernes Læremestre, til Fortræd for Danmark selv. Slaviske Bønder fik Sans for at fare til Havs, byggede efterhaanden ret gode Skibe og drev omfattende Fiskeri ved Rygens Kyst; men de lærte ogsaa Vikingefærd, — samtidig med at de Danske selv hørte op med deres Vikingetog.

Midt i 11. Aarhundred fik kraftige Kejsere af det saliske Hus Abodriter og Liutitier til atter at svare Tribut; men om Fornyelse af Missionsbispesæderne var der ikke Tale. En Venderknés, der var vunden for alméneuropæisk Kultur, søgte da at gennemføre Kristningen; det var Gudskalk, Sven Estridsøns Svigersøn. En Tid saae det ud til, at der skulde dannes en Kirke, som ikke var Led i tysk Udvidelsespolitik; men ved den blodige Forfølgelse 1066 dræbtes Fyrsten, og Kristendommen udryddedes.

Efter denne Katastrofe havde Kristenkulturen overmaade svært ved at faa Fodfæste blandt Venderne, og det tyske Rige var for svækket af Borgerkrig og Kirkestrid til at genoptage sin Udvidelsespolitik. Det opblomstrende polske Rige, der baade politisk og kulturelt kom forud for de vendiske Stamfrænder, havde allerede da for en Tid bragt Øst-Venderne i Afhængighed; men da de polske Hertuger vilde kristne Pommern, maatte de alligevel ty til tyske Missionærer, som Biskop Otto af Bamberg. Dette frem-

kaldte saadan. Skinsyge mellem Polen og Tyskland, at Paven maatte stille det ny pommerske Bispesæde (Julin, senere Kammin) umiddelbart under Rom. Udvortes set udførte Otto af Bamberg en betydelig Gerning; men han lagde for megen Vægt paa blot at døbe saa mange som muligt og tilvejebringe de rent ydre kirkelige Former. Folket hang derfor ved de gamle Guder, om end mange blandt Høvdingerne med Munden bekendte »den tyske Gud«. Al Forstaaelse af Evangeliet manglede, Kristenkultur var der intet af, og efterhaanden glemte den pommerske Almue den Lære, man kunstig vilde indpode den. For Ufreden paa Østersøen var denne overfladiske Kristning da uden Betydning. De Danske plagedes af Pomrerne lige saa vel som af Røboer og Vestvender.

Endnu kummerligere gik det med Kristendommens Fremtrængen blandt de abodritiske og liutitiske Stammer i Vest. At enkelte Fyrster var kristne, fik lidet at sige. Mens den halvt danske Henrik Gudskalksøn var Abodriterknés, havde han kun én eneste lille Kirke og turde ikke prøve paa at udbrede sin Tro. Knud Lavard støttede dog som Venderknés Vicelins Forkyndergerning; men Udbyttet var kun ringe. Snart kom det endda til at staa endnu slettere. Ulykken var, at saksisk Magtstræb stod i forreste Række og vanskeliggjorde eller umuliggjorde den fredelige Forkyndelse.

Den Udvidelsespolitik, som det tyske Rige i dets Helhed havde opgivet, tog de enkelte nordtyske Fyrster op med stor Energi. Ad den Vej gjorde Hertug Henrik Løve Sakserlandet til en Stormagt, mens Markgrev Albert Bjørn grundlagde den brandenburgske Stat; ogsaa Grev Adolf II af Holsten udrettede meget paa sit lille Omraade. Men man behandlede Venderne paa en saadan Maade, at de hidsedes til den bitreste Modstand. Venderkorstoget 1147, som Bernard af Clairvaux fremkaldte uden at kende til Forholdene,

var ikke andet end voldsomme Hærgninger, — indtil man pludselig fik Øje for Taabeligheden i at mishandle Folk, der allerede stod under tyske Fyrsters Højhed. Men selv om man nu opgav Korstogsfærd mod Venderne, gik man dog frem med tilsvarende Haardhed og Fjendskab. Oprigtigt siger Helmold i sin Venderkrønike, at Henrik Løve i sin første Tid tog med Jærnhaand paa de slaviske Folk; ved Trusler om at dræbe eller forjage dem tvang han dem til at udrede alt hvad han fandt for godt at kræve. »Aldrig var der Tale om Kristendom, men kun om Penge; bestandig dyrkede de nemlig Afguder i Stedet for Gud og øvede Strandhug paa Danskernes Land«. Fremdeles var der hist og her en enkelt kristen Venderknés; men ingen indfødt kunde tænke paa at gøre noget for Kristendommen. Harmen over Tyskernes Færd var for glødende til at man vilde modtage deres Tro og yderligere give dem Indpas. Et ynkeligt Billede giver Helmold efter Selvsyn. Helligtrekongers Dag 1156 kom han med Biskop Gerold til dennes Bispesæde Aldenburg i Vagrerlandet; Husene laa øde, Byen var folketom, der fandtes kun et lillebitte Kapel, næsten skjult af Snedriver, og den hele Menighed bestod af Knésen Pribizlav tillige med et Par Følgesvende. Saadan var Tilstanden i Holsten. Endnu værre stod det til i Meklenburg. Og paa Rygen raadede hedensk Fanatisme. Svantevits Helligdom var den nationale Gudsdyrkelses Arnested, Udgangspunktet for en vild Kamp mod den kristne Tro og de Kristnes Statsmagt, som for Venderne var en Fjende og en Bøddel.

At Tyskerne vandt Overhøjhed over Landet og afpressede Beboerne ublu Afgifter, var allerede haardt nok for Venderne. Men værre var det dog, at selve Jorden gik tabt for dem. Efter at de først var blevne udsugede blev de tilsidst systematisk skubbede ud. De mistede Hjem og Jordegods og taaltes end ikke i Ødemarkerne; Tilintet-

gørelsen hang over deres Hoveder. Denne Fortyskning af Venderlandet betegner Samfundshistorikeren Karl Lamprecht som det tyske Folks Stordaad i Middelalderen, og visst er det, at havde Tyskerne ikke taget Venderlandet og dermed grundlagt et helt nyt Herredømme langs Østersøen, saa vilde den mægtige mellemeuropæiske Stormagt ikke være til; hele Tysklands Udvikling indtil de sidste Aar beror paa denne Landvinding. Men denne »Stordaad« er ikke des mindre brutal. Den er imponerende, fordi den er Udtryk for en fast og maalbevidst Vilje; men den er frastødende, fordi den bunder i Manglerne ved Tyskernes civilisatoriske Evne. De forstod som Regel ikke den Kunst at indoptage de slaviske Folk i sig ad fredelig Vej. Sjælden brød de sig om at vinde de lavere staaende Folk ved deres Kulturs Fortrin og vente, til Høstens Tid kom. De *»ekspropierede«*. Tilsvarende Fremgangsmaade bruger Preusserne endnu den Dag idag overfor Polakkerne. Den Gang satte man sin Vilje igennem med Hære, nu udsteder man en Lov og bevilger Millioner. Den Gang gav man intet for sit Rov; nu tror man at have Civilisationens Stempel, naar man slænger Penge til de uddrevne Ejere.

Tusinder af Tyskere slog sig i kort Tid ned i Venderlandet. Det var ikke blot de nærmest boende Saksere som trængte sig frem, ogsaa andre tyske Stammer tog deres Del af Byttet. Grev Adolf af Holsten indkaldte Westfalere fra sin Hjemstavn og gav dem store Landstrækninger i Vagrernes Land. Grev Henrik af Ratzeburg fulgte hans Eksempel overfor Polaberne. I stor Stil gennemførte Henrik Løve og Albert Bjørn denne Indflytning af tyske Nybyggere; bl. a. hentede de Flamlændere og Nederlændere, der forstod at opdyrke de vidtstrakte Moser. I Sorbernes Land, mellem Saale, Erzgebirge, Spree og Havel, nøjedes Tyskerne dog med at nedsætte sig *jævnsides* den slaviske Befolkning; de gjorde sig ganske vist til Herrer, men de

fordrev ikke Sorberne, og derfor er der endnu, særlig i Lausitz, Rester tilbage af dette slaviske Folk. Men længere nord paa gik man haardt og ubønhørligt til Værks; her *fordrev* man Slaverne. Først tog man det gode Land, som Helmold og hans Samtidige berømmer for dets Frugtbarhed, og som Tyskerne med deres Overlegenhed i Agerbrug kunde udnytte langt bedre end Venderne. Men snart gik man videre. De sumpede og skovklædte Egne fristede ogsaa. Vel var det Strækninger, som Helmold kaldte »Nødens og Sultens Land, hvor Satan havde sin Trone og alle urene Aander deres Bolig«; men netop i Sumpegnene skulde Nederlænderne anvende det Landbrug, der var deres Hjemstavns Kunst, og Skovtykningen kunde hurtig forvandles til Svieland, hvor Mark lagdes til Mark og Kulturen vandt sine Sejre. Naar Venderne da søgte Ly paa de ugæstmilde Steder, blev de ogsaa jagne dèrfra. Slog de sig saa paa Stimandsfærd, blev de klyngede op. Helmold jubler over Tyskhedens Fremgang: »Nu da Gud rigelig har skænket vor Hertug og de øvrige Fyrster Held og Sejr, er *Slaverne overalt knuste og fordrevne*«.

Disse Ord, der er nedskrevne snart efter 1170, gælder vel Egne, hvor Sakserne i sin Tid havde boet eller mentes at have boet. Men den tyske Indvandring fortsattes gennem Aarhundreder, til hele Landet var tysk og de slaviske Stammer fordrevne eller underkuede. Det er tragisk, at et Folkenavn som Slaver kunde blive enstydigt med Trælle. Venderne er nu kun en Saga. Allerede paa Dronning Margretes Tid døde den sidste rygiske Venderkvinde, der endnu kunde tale sit Modersmaal. Ind i det 19. Aarhundred opretholdt Polaber i tre lüneburgske Amter til Dels deres slaviske Ordforraad; nu er kun enkelte Gloser og en Del Stedsnavne tilbage som det sidste Minde om dem. Abodriter og Liutitier er forsvundne, Pomrerne ligesaa. Kun i Schmolsin og et Par andre Smaabyer ved

Leba-Søen øst paa i Bagpommern findes omtrent 90 slovinziske Familier. Deres lerklinede Gaarde ligger lige saa planløst som de gamle Venders, deres Landbrug er ringe, og ligesom Stamfrænderne paa Valdemarstiden foretrækker de at gaa i deres Baade for at fiske. De er middelstore, blonde og kraftige og ser godt ud, men har Ord for at være dovne, snu og upaalidelige, fremfor alt mistroiske mod andre og uvillige overfor alt nyt. Denne Karakteristik genkalder os det Billede, vi faar af Venderne, som Absalon bekæmpede. Slige Egenskaber udvikler sig let hos et underkuet Folk, og *det* var Venderne allerede den Gang. Forurettelsen havde allerede da ændret deres Lynne. Fredelige Landbrugere blev Røvere, deres livsglade Godmodighed ombyttedes med Had og Lumskhed[24].

Man forstaar da, at Venderne førte en fortvivlet Kamp for selve Tilværelsen, og de stod afmægtige overfor den Folke-Lavine, som skred ind over dem. Sakserfyrsterne havde jo hele den store tyske Verden bag sig; deres Fremgang var ikke til at standse. Venderen bliver forpint og bitter. Flygtning i sit eget Fædreland! Var det dog ikke blodig Uret? Skyldte han da nu Hensyn til nogen Side? Den svage blev listig og grum. Han følte sig i sin Ret til at røve fra den, der ligesom han selv ikke kunde værne sit Gods. Hvorfor skulde han nære venskabelige Følelser overfor Danmark? Var »den tyske Gud« ikke ogsaa de Danskes Gud? Ærede Danskerne ikke lige saa vel det forhadte Korsmærke, som var Tyskernes Sejrstegn i Venderlandet? Lidelsen ved Øjeblikkets Nød og Angsten for Fremtidens Gru smeltedes saaledes sammen med hedensk Ophidselse, og den betød noget hos et Folk, hvor Præsterne var de ledende i Samfundet. Hermed har vi Grundene til Slavernes vilde Hærgninger i Danmark. Hele deres Færd bunder i den Egenkærlighed, som Selvopholdelsesdriften gennem hele Menneskehedens Historie har lært Nationerne.

Venderne blev selv haardt trængt; derfor trængte de andre. De brød over, hvor Gærdet var lavest.

Og Danmarks Gærde var lavt, fordi Kraften forbrugtes til Tronkampe. Hvad Helmold ytrer om de Danskes Splidagtighed, er den kyndige Iagttagers sikre Dom: »Det er kun Borgerkrige, de viser Styrke i« — »Hjemme er de stridbare nok, men udadtil er de ukrigerske«. Men dertil kom, at Tyskerne svigtede de Danske under Venderkampen. Det skete allerede under Korstoget 1147, men end mere da Henrik Løve fik store Summer for at afværge Vendernes Togter og stak Pengene til sig uden for Alvor at opfylde sine Forpligtelser. Gentagne Gange hidsede han endog Venderne mod de Danske; det var hans Maal, at de ikke skulde faa en Fodsbred vendisk Land. Sakserne tog gerne en Haandsrækning i Kampen mod Venderne; men selv vilde de have Østersøens Kyster. Og heller end gerne saae de den nordlige Nabo svækket, selv om det skete ved den fælles Fjende.

Vendernes Hærgninger i de danske Farvande og paa de danske Kyster var da Udslag af deres Kamp for Tilværelsen. Det gjaldt fra Begyndelsen at holde sig skadesløs for Tyskernes Udsugelser, at samle Bytte i Danmark som Erstatning for det Gods, man mistede i Hjemmet. Deres Griskhed var ganske vist grænseløs. En Gang blev faarerøvende Vender haardt forfulgte af de Danske; men under Flugten slagtede og flaaede de Faarene for dog i alt Fald at bjerge Faareskindene. Allerhelst tog de Fanger og gjorde dem til Trælle. Saa havde de Vogtere til deres Kvæg, mens de selv gjorde Søtog, og saaledes kom de videre og videre paa Vikingelivets Skraaplan. Tilmed var Trælle den bedste Handelsvare. Alt dette var dem saare naturligt, de gjorde jo ogsaa deres egne Landsmænd til Trælle; hver den, der ikke kunde klare sin Gæld, blev Træl tilligemed hele sin Familie, og selv da Kristendommen

var gennemført, fortsattes slig Uskik paa Rygen, saa Pave Gregor IX maatte true med Band (1239).

For Venderne gjaldt det blot at røve alt hvad der kunde omsættes i Penge eller overhovedet havde Værdi. Det var ikke et Overskud af Kraft, der drev dem ud paa Vikingefærd. Deres Kamp var en Kamp for Livet. Men da de var lidet modtagelige for nye Ideer, hang de trods alt endnu ved den gamle Hjemstavn og tænkte lidet paa ny Bopladser; Hovedsagen var at vinde Føde og Gods. Endelig, da de fortrængtes fra Hus og Mark, dæmrede dog Tanken om at slaa sig ned paa fremmed Grund. Paa de sydlige danske Øer, der laa saa nær ved Venderkysten, og derfor var mest udsatte for Strandhug, blev Befolkningen saa lammet, at den til Dels opgav Modstanden. Lollikerne svarede Afgift til deres Plageaander for at slippe for Angreb, Falstringerne mentes at spille under Dække med Fjenden. Dermed var Venderne komne saa vidt, at det laa nær at bosætte sig paa den frugtbare danske Jordbund, og de fik virkelig Foden en Smule indenfor. Man har ment at kunne genfinde en Del vendiske Stedsnavne paa vore sydlige Øer; men de fleste er vel nok tvivlsomme. Enkelte turde dog være sikre; det gælder i alt Fald Herregaarden Korselitse paa Falster, der i Kong Valdemars Jordebog er en By med det rent vendiske Navn Køcæliz. Vender havde virkelig taget Bolig indenfor Landets Grænser før den Tid da Danskerne blev dem overlegne. Vel drejede det sig ikke om erobret Land; men naar Venderfolkene for øvrigt var Fjender, saa var selv fredelig vendisk Bosættelse farlig nok. Endnu var der kun gjort en lille Begyndelse. Men tog de Danske sig ikke sammen, kunde Venderne gaa videre, og Udslettelsens Dom hang da over Folkets Hoved. Allerede var Modstandskraften svækket og Landets Tilstand frygtelig. Fyn var ødelagt, Jyllands Østkyst hærget i hele sin Længde, Sjællands Sydrand for-

ladt, en Tredjedel af Landet øde. Det var paa høje Tid at Danskerne tog sig sammen til nationalt Forsvar[25].

Her saae Absalon sit egenlige Livsmaal. *Han opdrog sine Landsmænd til at kæmpe og sejre.* Og under disse Kampe udfoldede han de Egenskaber, der faar den islandske Sagaskriver til at kalde ham »*den største Hærmand der har været her i Nordens Lande*«.

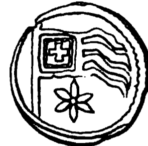
En Biskop Fører i Venderkampen! Samtiden studsede dog mindre ved det end vi. Hvor mangen fransk Biskop færdedes ikke i Panser og Plade! Hvor ofte saae man ikke Absalons Forbillede, Abbed Suger af St. Denis, i Spidsen for væbnede Skarer! Og de store tyske Ærkebisper Reinald og Filip af Køln og Kristian af Mainz var Kejserens betroede og kampivrige Hærførere. Det var endnu de krigerske Bispers Tidsalder.

Men dertil kom, at Vendertogene saa længe som muligt betragtedes som *Korstog.* De var en planmæssig Kamp mod Hedninger, og sligt var i denne Korstogenes Guldalder Gud velbehageligt. Bernard af Clairvaux og Paven havde allerede i 1147 sat Vendertog lige med Korstog til det hellige Land, Kirken forjættede Hedningedræberne ved Østersøen samme Goder og samme Aflad som de egenlige Korsfarere. At Kristendommen ofte allerede var plantet dèr, hvor man vendte sine Vaaben, det kom ikke i Betragtning, saa længe Vendernes Hærgninger i kristent Land bar Bud om deres hedenske Sindelag. Der kan heller ikke være Tvivl om, at de Danske har kæmpet under Korsfanen; Mønter fra Slesvig viser os tydeligt en saadan Fane, det ældste Danebrog.

For øvrigt maa man ikke tænke sig Absalon selv bruge Sværdet i den vilde Nærkamp. Sakse lader Absalon færdes, hvor Faren er størst; men aldrig har han noget om,

at Absalon egenhændig nedhuggede nogen Mand, og det skønt han ellers fortæller mangen en enkelt Vaabendaad. Kirken forbød nemlig sine Tjenere at dræbe nogen Fjende, var det end Muselmænd eller Hedninger. Den lille Økse, som Absalon bar ved Bæltet og som han under Vaabenhvile brugte til at fælde Træer med, var ham i Kamptummelen snarest en Kommandostav. Udlandets Bisper havde i Krigen ofte en Kølle.

Det gjaldt at samle det splittede og raadvilde Folk til Selvværn og Selvhævdelse. Skulde det naaes, var det nødvendigt at ramme Fjenden i hans eget Land. Men Opgaven syntes uoverkommelig. Danmark laa aabent for de vendiske Vikinger, næsten værgeløst, Folket følte sig lammet i sit Mod og sin Vilje, og de første Vendertog skulde snart vise, hvor vanskeligt det var at omskabe et helt Folk og vække dets Selvfølelse. Det var, som Absalons Plan var haabløs. Dog, »der findes ikke det, som ikke maa bøje sig for Geniet«. Det er et af de Ordsprog som Sakse med rund Haand har strøet i sine Heltesagn, men det er selvfølgelig Absalon han tænker paa. Det traf sig da ogsaa saa heldigt, at den unge Biskop personlig kom til at give Eksemplet. Paa egen Haand viste han sine Landsmænd, at Venderskarer kunde overvindes af en Flok vel rustede og modige Danskere.

6. Mønt fra Valdemar I med Korsfane.

Faa Maaneder efter at Absalon var bleven Biskop, meldtes det ham, at Venderne var landede ved Storebelt. Straks samlede han de Huskarle eller Hærmænd, som var gaaede i hans Tjeneste, og sprængte afsted med dem. Ved det højt liggende *Boslunde* (mellem Korsør og Skelskør) traf han Fjenden og angreb øjeblikkelig. Venderne var ikke vante til saa rask et Indhug; efter en kort Kamp flygtede deres Ryttere, mens mange Fodfolk blev nedhuggede, andre

kastede baade Vaaben og Bytte fra sig og tyede ind i Apager Skov. Absalon skal kun have mistet én af sine Hærmænd. Det var Dagen før Palmesøndag, den 12. April 1158.

Sakse forsikrer, at Absalons Hærmænd kun var 18 i Tallet og at de slog Skibsmandskabet fra 24 Skibe. Men selv under tilbørligt Hensyn til de danske Krigeres overlegne Udrustning og Vaabenfærdighed tvivler et Nutidsmenneske næppe om, at Sagnet her har drevet Gækkespil med Tallene. Visst er det imidlertid, at den lille Kamp blev en Mærkepæl i Absalons Historie. »Saaledes indviede han sin Bispe- og Krigergerning med den skønneste Sejr«, siger Sakse. Han kunde have sagt endnu mere: med Boslunde-Kampen indviede Absalon en ny Tid[26].

Dog, det kendtes ikke straks. Det Rigsforetagende, som samme Aar paabegyndtes mod Venderne, blev nemlig den rene Bedrøvelighed og pegede mere tilbage mod Opløsningstiden end frem imod Daadkraft og Sejre.

I Foraaret 1158 vilde Valdemar rette et Hovedslag mod Fjenden. Han udbød derfor Leding over hele Danmark, og som Mødested for Flaaden satte han Masnedø. Sundet mellem denne lille Ø og Sjælland var nemlig en god Ankerplads; her var nogenlunde Læ, og holdt man Udkig fra Øen, var man sikret mod Overrumpling. Da Flaaden var samlet — formodenlig i Maj Maaned —, holdt Kongen Hærting og opmuntrede til Kamp. Men her stødte han paa Trevenhed og Modstand. Styrismændene, der førte Ordet, betegnede Foretagendet som utrygt; dels havde man utilstrækkelig Føde, dels havde Fjenden allerede faaet Nyss om Toget. Man maatte derfor vente paa en gunstigere Lejlighed. Desuden var det for farligt at udsende hele Rigets Styrke. Gik det nemlig uheldigt, kunde Venderne med ét Slag tage hele Landet. Overhovedet burde man ikke sætte alt ud paa én Gang; vandt man Sejr med saa stor en Hær,

var der ingen Ære ved det, og tabte man, var Vanæren saa meget større.

Hele Hæren stemte i med, og Valdemar veg. Den almindelige Modløshed lagde sig klamt om Helten fra Tronstridens Slagmarker; thi saa kæk han end var for sin egen Person, saa stod han ofte ængstelig overfor store Rigsforetagender. Den øjeblikkelige Fare kunde skærpe hans Mod til det yderste; men det var et Instinkt der hidsedes. Planens, Ideens Mod er en hel anden Sjælsytring end den ydre Aandsnærværelse i et farefuldt Minut. Valdemar havde det instinktmæssige Mod indtil Fuldkommenhed, men hans moralske Mod kunde nemt slaa Klik. Saaledes gik det ogsaa her. Saa snart han mærkede Modstand, gav han Hjemlov.

Dette var en haard Oplevelse for Absalon. Harmen svulmede i ham; men han dækkede over den med sit Vid, der da ogsaa ramte Valdemar føleligt nok. »Saa udfør dit Forehavende«, sagde han, »med fejge og ringe Mænd! Enten sejrer du, og saa faar du Sejren for billigt Køb, eller ogsaa taber du, og da gør det ikke saa meget, fordi der ikke ligger Vægt paa, om nogle Uslinger bliver slaaede ihjel«.

Denne Slaphed i det nationale Forsvar fik et Efterspil, der ligefrem mindede om den Borgerkrig, der skulde være skrinlagt. Venderne maa have faaet Nyss om den Leding, der havde været udbudt imod dem, og til Hævn angreb de Falstringerne, der paa egen Haand maatte tage en haard Tørn med dem. Da det fælles Vendertog var opgivet og ingen fra det øvrige Danmark hjalp dem, følte de sig ladt i Stikken, og der faldt bitre Ord imellem dem: havde de forrige Konger haft Sporer paa Hælene, saa havde den ny Konge nok Sporer paa Tæerne. Dette hørte Valdemars Mundskænk. Han gengav da Kongen deres Haansord, og han føjede til, at Falstringerne røbede deres Landsmænds Planer til Venderne og holdt Fjendens Fanger, altsaa Dan-

skere, i Forvaring for dem. Dette sidste var vistnok en Kendsgerning. Sakse dølger det ikke, men dømmer mærkelig mildt om denne Mislighed: naar de sydlige Øboer undertiden var i god Forstaaelse med Venderne, kom det ikke af Velvilje, men af Frygt. Den fornærmede Kongsmand fandt imidlertid ikke formildende Omstændigheder, og Valdemar, der havde let ved at blive vred, delte hans Synsmaade og besluttede at tugte Falstringerne.

Absalon fik da Befaling til at opbyde Mandskabet i Østsjælland. Selv vilde Kongen samle Hær i de vestlige Herreder. Sjællænderne var villige nok. De havde gammelt Uvenskab med Falstringerne og vilde gerne hævne Fortids Uret. Men netop som Valdemar skulde drage ud fra Ringsted, fik han stærk Feber. Der gik da Bud til Absalon om atter at sende Krigerne hjem og blot skynde sig til Kongen. Da Absalon kom til Ringsted, saae han straks, at Valdemars Sygdom var alvorlig. Han vaagede og han bad; men Sygdommen blev værre, tilsyneladende var Døden allerede nær. Da iførte han sig Bispeskrud og gav Valdemar den hellige Nadver. Nu begyndte Kongen at komme sig; men selv blev Absalon syg. Dog sørgede han for, at hans kongelige Ven ikke fik Nys derom. Endelig blev begge raske; men Valdemar led længe af Efterveerne. Hver for sig sandede de nu, at de havde været ved at begaa et frygteligt Fejlgreb. »De takkede Gud, fordi han ved denne gavnlige Paamindelse havde hindret dem i deres ødelæggende Forehavende ..... og efter saaledes at være komne paa bedre Tanker vendte de deres Hu fra at ængste deres egne Landsmænd til at fejde mod Fjenden«.

Hvor ydmygende Sommerens og Efteraarets Begivenheder end var, gjorde de dog deres Nytte. De aabnede Øjnene paa de ledende Statsmænd. Nu stod det klart, at det sædvanlige Ledingsopbud over hele Landet var for tungt og langsomt et Apparat; det gjaldt i Øjeblikket at overra-

ske Venderne ved hurtige Tog. Saaledes havde jo ogsaa Knud Lavard i sin Tid vendt Krigslykken ved sine lynsnare Bevægelser. I Vinteren 1158—59 overvejede Valdemar dette med sine fortrolige Raadgivere: Absalon, Peder Thorstensøn, Sune Ebbesøn og Esbern Snare. Hærene skulde være smaa, og Almuen skulde ikke spørges om hvad den vilde; Folk var nemlig mere bange for Venderne end for Ulydighed mod Kongen. Kun faa skulde være indviede i Planerne, og naar Tiden kom, skulde de iværksættes med Fasthed og Fart. Unægtelig var det en monarkisk og aristokratisk Udvikling af Krigsvæsenet og dermed af hele Samfundet; man kommer til at tænke paa de Ord, som den svenske Konge Magnus Ladulås senere udtalte: »For megen Almue plejer at trække Sagerne i Langdrag«. Men naar Folkeviljen var saa slap, som det havde vist sig, var det nødvendigt at tage fat paa en hel ny Maade. I Aaret 1159 skulde da den ny Krigsmaade virkeliggøres.

Man maa dog ikke tro, at Absalon lod Venderne tumle sig frit i Farvandene, indtil næste Tog udgik. Han stillede sig straks den Opgave at vogte Sjællands Kyster mod den farlige Fjende, og denne Forsvarsgerning udfylder overhovedet mangt et Mellemrum mellem Angrebene paa Venderlandet. Straks da han blev Biskop — fortæller Sakse — laa Bispegaarden til Dels øde; men det brød Absalon sig ikke om: han laa ude med sine Skibe eller byggede sig en Hytte i en Strandskov »for ved fastere Vagthold at værne Fædrelandet«. »Ved selv at nøjes med saa ringe en Bolig rejste han Fædrelandets Hus af dets Ruiner«. Og Vejr og Vind skræmte ham ikke; selv i Vinterkulden naar alle andre havde trukket Skuderne paa Land, laa han ude med sine Vagtskibe. Det var intet Under, at Sjællænderne begejstret flokkedes om en saadan Fører[27].

I Foraaret 1159 tog Valdemar Venderkampen op efter den ny Plan, og skønt han ikke helt havde forvundet Føl-

gerne af sin svære Sygdom, viste han til Begyndelse frejdig Energi og gav sig i Lag med den sværeste Del af Opgaven. Sakse, for hvem Sjælland var Danmarks Hjerteblad og Sjællænderne Danmarks Kernekarle, udtaler i alt Fald, at Valdemar kunde gøre sikker Regning paa det sjællandske Opbud og derfor hellere selv vilde opbyde de vanskeligere Skaaninger. Paa Landstinget i Lund stødte Kongen ganske rigtig paa Modstand, og ingen mindre end Ærkebiskop Eskil var Ordfører. Som Bernard af Clairvaux' Aandsfrænde satte han Statsmagten lavt, og hans Oplevelser maatte yderligere fylde ham med Mistillid. Naar da Skaaningerne fandt, at de umulig kunde ruste Flaaden saa hurtigt, faldt det Eskil naturligt at tolke Kongen denne Betragtning. Men Valdemar erklærede paa Stedet, at de, der lød ham, skulde have hans Gunst, de andre kunde vente hans Vrede; selv vilde han hellere drage af Sted med ét eneste Skib end opgive Toget. Det var en ny Tone der her lød, og Eskil slog pludselig om. Han anbefalede Kongens Fremgangsmaade, truede med at bandlyse dem, der faldt fra, og stillede sit eget Skib til Kongens Raadighed. Det var første Gang at den ellers saa stejle Eskil blev revet med af Absalons Ideer; men det blev ikke sidste Gang.

Skaaningerne fik da deres Flaade i Stand, Sjællænderne kom til, men først i sidste Øjeblik udbød man Lolliker og Falstringer, for at de ikke skulde faa Lejlighed til at røbe Venderne Planen. De andre Landsdele kom Ledingen slet ikke til at gælde, da det vilde tage for lang Tid.

Fjorten Dage gik dog hen med Hærmønstring og Feltøvelser paa Skaanes Kyst. Vendernes Krigsmaade krævede nemlig særlige Forholdsregler. Sjælden mødte de frem i aaben Kamp, men idelig laa de paa Lur for at falde deres Fjender i Ryggen eller overrumple deres Smaatroppe. For Danskerne gjaldt det om at rykke frem saa sluttet som muligt. Fremspringende Fløje frembød saarbare Steder og

maatte derfor undgaas; Hæren skulde kort sagt være en vandrende Skjoldborg. Det kaldtes at fylke »hamalt« ɔ: kullet. Allerede Erik Ejegod havde anvendt denne Fylking i sine Venderkampe; »med Skjolde lukkede den herlige Mand om Krigsfolket, saa det ene naaede det andet, *hamalt* fylkede han en stor Hær, Skjoldene klang mod hinanden«, hedder det i Markus Skeggjasons Eriksdrapa. For saa vidt var denne Hæropstilling ikke ny. Men der hørte Kunst til at opretholde den tætte Fylking under Marschen, og nøjagtig Indøvning var derfor nødvendig.

Størstedelen af Provianten blev imidlertid forbrugt under disse Øvelser. Endelig stak Flaaden i Søen, 260 Skibe stærk. For bedre at komme bag paa Venderne undgik man at lade Sejlene lyse ud over Søen og greb i Stedet til Aarerne. Absalon var forud med 7 Skibe for at spejde.

Maalet var Arkon paa Rygen. Man haabede at afbrænde Templet med Svantevits Billed; Borgen var nemlig blottet for Krigere, naar der ikke ventedes Angreb. Den hedenske Helligdom paa det høje Kridtnæs, der i klart Vejr skimtes fra Møns Klint, var jo en stadig Trusel mod Danmark. Kunde man ramme Venderne her, havde man i alt Fald givet dem en alvorlig Lære.

Allerede havde Absalon Rygen i Sigte. Da opdagede han, at den øvrige Flaade imod Aftale hejste Sejl. Han tog det som Tegn paa at Angrebet var opgivet og satte Kursen efter de andre, som ganske rigtig gik vest paa og lagde til ved Møn, hvad enten det var i Fanefjord eller snarest i Havnen ved Borre.

Absalon var harmfuld over denne pludselige Svigten, Esbern Snare, Sune Ebbesøn og Peder Thorstensøn var nedslaaede. Kongen lod dem kalde og forklarede, at han havde fundet det raadeligst at undgaa Nattesejlads, da jo Natten dog var til at hvile i. Ingen af dem svarede, og Valdemar søgte da at bryde deres Tavshed. Endelig tog

Absalon Bladet fra Munden: Havde de svært ved at tale, saa var det fordi Sorgen knugede dem; Kongen var kommen ind paa at lyde i Stedet for at byde, han vragede de gode Raad og rettede sig efter Uslinger, der ikke havde Ære i Livet. Var det saaledes Valdemar vilde værge sit Rige? Den ypperste Lejlighed lod han slippe bort; kom der nu Storm, saa var hele Toget tilintetgjort.

Endnu samme Nat brød en Søndenstorm løs, saa Ankertovene brast og Skibene drev af Havnen. Denne Storm holdt sig 4 Dage, og Valdemars Harme blev svalet; men han talte ikke med de Venner, der ellers daglig mødte hos ham som hans Raad. Endelig gik han hen til dem paa Stranden. Kongen erkendte, at han var bleven vred; men det var ikke noget Under, naar man fik Bebrejdelser i Stedet for Raad. Hvad de vilde var godt nok; men de var fremkommet med det altfor sent, og ingen havde kunnet ane, at det vilde blive en saadan Storm. Dog, nu skulde alt være glemt; han vilde se fremad og hellere sætte Livet til end anden Gang vende tilbage med uforrettet Sag.

Denne Gang var det Peder Thorstensøn som svarede. Mere afdæmpet end Absalon bad han Kongen om ikke at tage Venneraad ilde op; men nu maatte man bie, til det var muligt at ro, og manglede de saa Proviant, maatte de tage Føde i Venderlandet, som jo ikke var langt borte. Det bifaldt Valdemar, og han bad Absalon holde Øje med Vind og Vove. Absalon var utaalmodig efter at komme afsted, og da Stormen tog af i Løbet af Natten, gik han straks efter Morgenmessen til Valdemar og meldte, at nu var det til Nød muligt at ro op imod Vinden. Valdemar besluttede da at bryde op. »Nu vilde det se net ud, hvis vi stoppede op paa Halvvejen og gik tilbage hertil«, sagde Absalon, og denne Gang besvarede Valdemar hans aabenhjertige Paamindelser med en godmodig Skose.

Saa kom *det første Vendertog* endelig i Stand. Men det

blev en haard Tur, da Skibene ikke længer havde Læ af Møn. Absalons Mænd maatte anstrenge sig til det yderste for at holde deres Førerstilling, og Bølgeslaget var endnu saa voldsomt, at flere Skibe sprang læk. Bl. a. saae det galt ud med Eskils Skib, hvor Kongen var ombord. Skaaningen Ingemar lod da sit Skib ro op saa nær til Kongeskibet som muligt, og hvor oprørt end Søen var, vovede Valdemar det farlige Spring over paa Ingemars Dæk; i højre Haand havde han Sværdet, i venstre Kongeflaget. Eskil roede videre paa det utætte Skib, men Faren blev større og større; tilsidst bød Kongen ham vende om. Flere nyttede Lejligheden til at slaa Følge, andre blev efterhaanden nødt dertil, fordi Skibene var synkefærdige. Kun med 60 Skibe fortsatte Valdemar Toget. Krigerne maatte føre Aaren med den ene Haand og tage Føden med den anden. Ved Daggry naaede de ind under Hithin — af Nordboerne kaldet Hedinsø —, det lange Rev, der dækker Rygen mod Vest. Vetheman, der i en Aarrække havde fejdet mod Venderne med sine Roskildebrødre, blev sendt ud for at spejde, og han kom tilbage med det Bud, at Kvæget gik uden Vogtere; Venderne anede altsaa ikke nogen Fare.

Mens Valdemar fik sig et Blund ombord paa Absalons Skib, nyttede et Par hallandske Stormænd Lejligheden til at sejle tilbage, fordi deres Skibe var medtagne. Absalon søgte at afværge det, stemplede dem endda som Drottensvigere, om de brød Ledingen; men de hejsede Sejl og forsvandt. Det var et nyt Vidnesbyrd om Slapheden hos de Danske. Da Valdemar vaagnede, holdt han Raad med Høvdinger og Styrismænd paa Hithins Strandbred. Flere talte for at vende hjem; men Kongen svarede, at det vilde være vanærende og tilmed gøre Venderne kry, naar de opdagede, at Danskerne havde haft Lejrplads paa Øen uden at angribe; desuden burde hver den, der ikke havde Lod og Del i Rømningen, ogsaa i Gerningen vise, at han var

bedre. Vetheman vilde hærge, mens de indfødte var sorgløse; skulde de vise sig rede til Kamp, kunde man altid trække sig tilbage; det kunde snart kendes paa, om de sov til Middag efter den første Pløjning, Dette fandt Valdemar dog mere vikingeagtigt end kongeligt; nødigt skulde det siges, at en dansk Konge var flygtet for Venderne. Falstringen Gnemer Kjeldsøn, der var en stedkendt Mand, fandt da det forløsende Raad: Det vilde være Vanvid, sagde han, at angribe hele Rygen med saadan en Haandfuld Folk; men Landskabet Barth hinsides Sundet kunde man magte at hærge. Kongen skulde nu hvile ud, saa kunde man om Aftenen bryde op og overraske Venderne i deres Søvn. Selv tilbød Gnemer at sejle forud og spejde. Denne Plan blev fulgt.

Ved Aftenstid lettede Skibene og stod syd paa langs Hithin. Snart naaede man Barth, Forpommerns Nordvestspids. Ved store Skove var Barth skilt fra det øvrige Fastland, ved et snævert Sund (»Neue Au«) og et bredt, men grundet »Mellemvand« fra Øen Zingst og Halvøen Darss. I dette Sund sejlede den lille danske Flaade ind; af Forsigtighedshensyn lod Valdemar 3 og 3 Skibe følges ad. Gnemer mødte her med det Bud, at alt var trygt. En Afdeling under Skjalm Skægge blev ved Skibene, medens Valdemar og Absalon gik i Land hver med sin Flok Krigere. De trængte gennem en Skov, og ved Daggry begyndte de Hærgningen paa forskellige Kanter. Heste havde de med for at komme hurtigere frem. Venderne vaagnede ved at høre Hovslag og stak Hovederne ud for at se, om det var Fyrst Kazimar eller Fyrst Bugislav; men de fik andet at tænke paa.

Absalon blev skilt fra Valdemar ved et stort Mosedrag; men begge satte de Ild paa Træhytterne og signaliserede paa den Maade til hinanden. Da de to Hærafdelinger atter mødtes, var de belæssede med Bytte. Paa et Næs ved

Kort over Venderlandet.

Byen Barth har der tidligere været en Ringvold. Der høres ikke noget om at Danskerne angreb denne Borg; men dels er de næppe trængt frem saa langt imod Vest, dels er Angrebet kommet saa uventet, at Befolkningen ikke har faaet Tid at ty indenfor Volden, der ligesom Flertallet af Venderborgene kun brugtes i Ufreds-Tider. Valdemar og Absalon har kun gjort korte Strejftog i det aabne Land.

Skjalm Skægge var imidlertid gaaet tilbage til det aabne Vand for ikke at blive indespærret i Fjorden. Men de vestlige Røboer havde imidlertid opdaget Danskerne og gik i deres Skuder for at angribe dem. Skjalm samlede da Mandskabet paa nogle af Skibene, og Gang efter Gang slog han Fjenden tilbage og satte efter ham. Da Valdemar og Absalon kom ned til Stranden, var derfor de opankrede Skibe tomme; men snart vendte Skjalm tilbage fra Forfølgelsen. Derpaa gik alle Danskerne ombord. Valdemar satte selv efter Røboerne, men de havde faaet godt Forspring. Tilmed slog Vinden om, og de Danske maatte bruge Aarerne. Nu blev det Røboernes Tur til at forfølge. »Hvad der da skete, blues jeg ved at fortælle«, siger Sakse. Mange af Danskerne satte Sejl til og flygtede i Uorden uden at agte paa Tilraab. Absalon og Valdemar holdt derimod noget inde med Roningen for at give Fjenden en hvas Modtagelse. Absalon vilde endog lægge ind under Hithin og bie paa gunstigere Vind. Men Peder Thorstensøn hævdede, at da kunde Røboerne faa Tid at samle en stor Overmagt; hellere maatte man jævnt sejle hjemefter og holde godt sammen. Absalons dumdristige Raad blev da forkastet, og de 7 danske Skibe, som var tilbage, stod nord paa. Tre Gange angreb Venderne under vilde Kampskrig, men bestandig drev Danskerne dem tilbage med deres Pile; tilsidst opgav de Forfølgelsen. Valdemar naaede i god Behold de danske Kyster, mødte Eskil og gik atter ombord paa hans Skib.

Meget var der just ikke naaet ved dette Tog, og naar det kom til Stykket, var det alligevel blevet »mere vikingeagtigt end kongeligt«. Valdemar sejler ud med 260 Skibe, men kun en Fjerdedel vinder frem til Venderkysterne; her udretter man ikke andet end at overfalde værgeløse Mænd og antænde en Del Træhytter, og paa Hjemvejen opløses Flaaden under Røboers Angreb, saa Kongen kun har 7 Skibe med sig! Men dog var Toget Begyndelse til noget nyt. Siden det ulykkelige Korstog 1147 havde ingen dansk Konge vist Flaget i de vendiske Farvande, og siden Erik Emunes Tog til Arkon 1136 havde Danskerne ikke betraadt Venderkysterne som Sejrherrer. Nu havde man lært Fjenderne, at man var til Sinds at sætte haardt imod haardt, og selv havde man lært, at Venderne kunde rammes i deres Hjemstavn. De, der med eller mod deres Vilje havde opgivet at være med paa Toget, ærgrede sig da ogsaa grundigt.

At Modet atter var højnet, lagde sig snart for Dagen. Endnu samme Aar 1159 foretog Valdemar sit *2det Vendertog.*

Det var atter Sjællændere og Skaaninger der dannede Flaaden; men denne Gang var der ogsaa Krigere med fra Jylland, sikkert Sønderjyder; de var nærmest ved Haanden, og frem for de andre Jyder kom de til at deltage i Venderkampen. Saa snart Høsten var bjerget, sejlede man ud. Toget gjaldt Arkon. Den Plan, som forrige Gang var bleven forvaklet, vilde man altsaa denne Gang se at faa udført. Dog var Venderne nu varede, saa der ikke blev Tale om at tage selve den stærke Klintborg; man maatte nøjes med at hærge dens Omegn.

Arkon er det høje østlige Fremspring af Wittow, der næsten er en selvstændig Ø; kun et langt lavt Drag (Die Schaabe) knytter den til den smukke Rygen'ske Halvø Jasmund med Stubbenkammers skovkranste Kridtklinter.

Muligvis var dette Drag ikke helt sammenhængende paa den Tid, saa Sakse bogstavelig kan have Ret i at betegne Wittow som Ø. I alt Fald var denne Landsdel saa skilt fra Hovedøen, at den havde en saare udsat Beliggenhed. Flere Gange døjede Wittow da ogsaa Angreb af de Danske. Begyndelsen gjordes ved dette Tog i 1159. Man landede ved den vestlige Fjord, der ligesom flere andre Rygen'ske Bugter har det danske Navn »Vig« — her opstod senere en lille By af samme Navn —, gjorde Strejftog gennem Egnen om det nuværende Altenkirchen og vendte tilbage til Skibene med rigt Bytte.

Paa Hovedøen havde man imidlertid faaet Nyss om Danskernes Angreb. Røboerne strømmede da til og gik over det Sund, der skiller Rygen fra Wittow, formodenlig ved Wittow Færge. Deres Maal var at afskære de Danske, naar de gik tilbage til Vig, men Foretagendet fik et uheldigt Udfald for dem.

I Høsttiden lægger Havtaager sig jævnlig over Wittow. Dette skete netop nu. Men Taagen lettede, og brat stod de Danske og Venderne Ansigt til Ansigt. Alligevel var Danskerne belavede paa dette Møde. De havde nemlig en udmærket Spejder og Forrider i den kristne Vender Prizlav, der var dem som Landsmand. Forstødt af sin Fader, Abodriterfyrsten Niklot, var han flygtet til Danmark, hvor Valdemar havde givet ham nogle gode Øer til Lén og sin Søster Katrine til Ægte. Umiddelbart før Sammenstødet kom han sprængende og varskoede Hæren. Røboerne havde derimod ingen Anelse om Danskernes Nærhed, før de var lige paa Livet af dem, og Overraskelsen lammede dem. Danskerne var derimod saa kampivrige, at de opgav deres Hamalt-Fylking og styrtede frem imod Fjenden. Straks i første Sammenstød blev Venderne kastede; men under det voldsomme Ridt tørnede to danske Hærmænd sammen, saa de begge tumlede af Hesten, og Kongen faldt med sin Hest

over dem, saa hans Albu gik gennem Træskjoldet og ned i Jorden. Absalon vilde hjælpe ham op, men Valdemar vinkede, at han blot skulde sætte efter Fjenden.

Røboerne flygtede ned til Wittow Færge, hvor de var komne over. Her gaar der en rivende Strøm. Mange hvirvledes derfor bort og druknede. Andre blev stødt ned af de Danske, der forfulgte dem ud i Vandet. En Vender havde fundet en stor Sten at staa paa, saa han havde Hovedet over Vandet. »Den Karl er da ikke saa lang, at I ikke kan maale jer med ham, Hærmænd«, udbrød Absalon. Esbern Snare arbejdede sig da ud gennem den stride Strøm og jog sit Spyd i Røboen, men blev dernæst greben af Strømhvirvlen og kun bjerget med yderste Nød. Man troede ham død, men blev dog ved at rulle ham paa Stranden, til Vandet var kommet ud af ham. Omsider vaagnede Esbern atter til Live, og Danskerne forskaanedes for Tabet af deres modigste Kriger. Denne Gang vendte Valdemar tilbage med virkelig Sejr[28].

Kampen havde da ogsaa givet Røboerne saadan Agtelse for de danske Vaaben, at de næste Foraar af sig selv søgte Fred. Da Ledingsflaaden allerede var samlet, kom den snilde Dombor som Underhandler og henvendte sig til Absalon. Bispen tog ham med paa den danske Flaade; baade Danskerne og Venderne tilbageholdt nemlig gensidig hinandens Afsendinge mens et Tog stod paa, for at paagældende ikke skulde gøre Spejdertjeneste. Uheldigvis kunde Danskerne ikke komme afsted for Modvind, og Dombor blev derfor Vidne til de sædvanlige Mangler ved vort Ledingsvæsen: utilstrækkelig Proviantering og Brist paa Sammenhold. Jydernes Forsyning slap op, saa Østdanskerne maatte give dem af deres, mens Fynboerne lukkede for deres Madposer. Denne Iagttagelse fik Dombor til at slaa om. Til Begyndelse bavde han været myg, men nu stillede han sine Krav. Da Absalon forlangte Sikkerhed for Vaabenhvilen,

vilde han nøjes med efter vendisk Skik at kaste en Sten i Vandet: den, der brød Aftalen, skulde gaa til Bunds som Stenen. For Absalon var dette kun hedensk Overtro; han vilde have Gisler. Dombor krævede, at de Danske saa ogsaa skulde give Gisler; men herover blev Absalon vred: der var den Tid, da Røboerne ikke blot gav Danskerne Gisler, men tillige svarede Afgifter og ydede Ledingsskibe, medens det omvendte aldrig havde været Tilfældet. Denne Henvisning til en fjernere Fortid anfægtede dog ikke Dombor: Lykken havde skiftet -- svarede han — og det var Nutiden man maatte holde sig til; men Nutidens Stilling var den, at Rygen var bleven folkerig og velstaaende, mens Danmark laa hærget og øde. Absalon maatte da meddele Valdemar, at Forhandlingerne var bristede. Men den stadige Modvind voldte, at Kongen snart efter opgav Toget og hjemsendte Flaaden. Heller ikke senere paa Aaret fik Valdemar og Absalon Lejlighed til at fortsætte Kampen med Røboerne, skønt den dog var den nærmestliggende Opgave. Af politiske Hensyn nødtes de nemlig til først at vende Vaabnene mod Vest-Venderne.

Da Danskerne paa egen Haand vilde tugte de slaviske Folk for at afværge deres Hærgninger, maatte de nøjes med at bekæmpe Røboerne og deres nærmeste Genboer paa Fastlandet. I og for sig var der maaske lige saa god Grund til at gaa imod de vestlige Vender; men de stod under Henrik Løves Overhøjhed, Krigstog mod *dem* vilde derfor være Udæskning til den mægtige Sakserhertug, og Danmark var langt fra stærkt nok til at kunne taale hans Fjendskab. Paa den anden Side maatte man gøre noget for at blive fri for Abodriters og Vagrers Hærgetog. Ved en Overenskomst, som maa have fundet Sted allerede i 1158, lovede Valdemar da Henrik Løve over 1000 Mark Sølv for at holde Vestvenderne fra at voldgæste de danske Kyster. Det var det samme Middel som havde vist sig saa uheldigt

i Sven Eriksøns Dage; men den politiske Situation tilskyndede, ja næsten tvang til atter at prøve det. Henrik viste da ogsaa sin gode Vilje ved at gøre Strejftog ind blandt de Vender, som svarede ham Skat. Om han derved just ramte de skyldige, var tvivlsomt; men Maalet var jo ogsaa væsenlig at indjage Skræk, — det var ogsaa én Gang god Pædagogik at skræmme Børn ved at prygle dem, selv om de ikke havde gjort noget galt. Dernæst forpligtede Henrik Løve Abodriterknésen Niklot og andre Venderfyrster til at lade Danmark i Fred, og Vikingefærden hørte ogsaa op for nogle Maaneder.

Da kaldte Kejser Fredrik i Begyndelsen af 1159 Hertug Henrik til Italien, fordi han trængte til hans Hjælp mod de lombardiske Stæder, og Hertugen drog afsted sammen med Grev Adolf II af Holsten. For at sikre Østersøfreden bød han først Venderne bringe deres Skibe til Lybek; men da Hertugen var ved at drage bort, lod de deres gode Fartøjer blive hjemme og bragte kun daarlige Skuder. Grev Adolf fik Niklot til at love, at han ikke vilde forulempe hans Land, mens han var borte, og Niklot holdt sit Løfte »som en Mand af Ære«. Men overfor Danmark havde Venderknésen andre Æresbegreber, og baade Abodriter og Vagrer viste sig atter ved de danske Kyster. Valdemar vilde hævne det; men Biskop Gerold af Aldenburg (i Vagrerlandet) udvirkede, at han ventede, til Hertugen og Greven kom tilbage.

Da den lille lombardiske By Crema efter et halvt Aars Belejring var tvunget til Overgivelse (Jan. 1160), vendte baade Henrik og Adolf hjem, og nu havde Valdemar en Sammenkomst med Henrik Løve i Artlenburg, hvor han førte svære Klager over hans Vender. Af ond Samvittighed var Venderfyrsterne i Forvejen udeblevne fra en Landdag, hvortil Hertugen havde stævnet dem. Henrik Løve var derfor til Sinds at tugte dem. Efter den tidligere Overens-

komst skulde han have gjort det alene ved sin egen Hær; men det var ham mere bekvemt at lade Danmark bære sin Del af Krigsbyrderne, og da man fra dansk Side længtes efter at hævne sig for de mange Hærgninger, gik Valdemar ind paa at være med. Der aftaltes da et Straffetog mod Abodriterne. De Danske skulde angribe dem fra Søsiden, Hertugen skulde kue dem med en Landhær. Niklot søgte at komme sine Fjender i Forkøbet ved et Overfald paa Lybek, men det slog fejl. Da Henrik Løve dernæst rykkede frem og hærgede hans Land med Ild og Sværd, afbrændte Niklot sine nærmeste Borge, Ilow, Meklenburg, Schwerin og Dobin, og trak sig tilbage til det stærke Werle ved Floden Warnow.

Samtidig kom de Danske til fra Søsiden. Det var Valdemars *3dje Vendertog* (Sommeren 1160).. Ærkebiskop Eskil gjorde ham ogsaa denne Gang Følge.

Der havde været Vanskeligheder ved at faa Flaaden samlet. Den norske Kong Inge havde skænket Valdemar et stolt Drageskib, og Valdemar havde anmodet Absalon om at bemande det med Roskildeborgere, der jo under Vethemans Opøvelse var blevne Forkæmpere i Venderkrigen. Men da Absalon havde ført Skibet ud til Isøre, kunde han ikke komme videre for Storm. Han, der ellers plejede at være den første, maatte denne Gang lade vente paa sig. Det ærgrede den kække Bisp; men af en Drøm tog han Varsel om, at Vinden snart vilde blive gunstig, og det slog til. Først maatte han imidlertid udbedre Drageskibet, der havde faaet en Planke slaaet ind. De andre Skibe var allerede løbet ud af Isefjord, men de blev forslaaede af deres Kurs. Da Absalon endelig kom til, blev det Magsvejr, og nu gik det med strygende Bør til Masnedø, hvor den øvrige Flaade ventede.

Man stævnede over Østersøen til Øen Poel (ud for Wismar), rykkede ind i Landet og mødtes med Henrik Løves

Hær. Ofte var Danskerne og Sakserne tæt ved hinanden, idet Henrik Løve slog Lejr ved den nærliggende Borgby Meklenburg.

Niklots Sønner Pribizlav og Vartislav søgte at overrumple Sakserne, men vendte tilbage med Tab. Niklot skammede dem ud og vilde selv prøve Lykken. Han lagde Baghold et Stykke fra Sakserlejren; Venderne var jo Mestre i den Slags Krigsførelse. Ganske rigtig kom Saksernes Trosknegte ud for at samle Foder; men Sakserne kendte deres Fjenders Kunstgreb, og i Følge med Karlene var der en Del Riddere, som havde trukket smudsige Kitler over deres Brynjer. Niklot fo'r frem fra sit Skjul, men Ridderne drog deres Sværd og hug ham ned. Hovedet blev sat paa et Spyd og forevist baade i Saksernes og i Danskernes Lejr. Hans forstødte Søn Prizlav, der var i sin Svoger Valdemars Følge, sad netop ved Maaltidet, da hans Faders Fald blev meldt ham. Først sank han hen i dybe Tanker. »Den Død har en Gudsforagter fortjent«, udbrød han saa, rettede sig op og lod, som om intet var sket. Hans vendiske Brødre tabte Modet, da de fik Budskab om Faderens Død. De afbrændte nu ogsaa Werle og trak sig ind i Skovstrækningerne hinsides Warnow-Floden.

Mellem Valdemar og Henrik Løve var der altid nok at forhandle. Deres Hære skulde til enhver Tid støtte hinanden og samvirke; allerede af den Grund var faste Aftaler en Nødvendighed. Men dertil kom det politiske Spørgsmaal. Alt hvad Danskerne udrettede i den Venderkamp, de nu førte, var jo til Fæstnelse af Saksernes Herredømme i Venderlandet. Henrik Løve havde først faaet store Summer for at sikre Danmark mod Overfald, og da der ikke ad den Vej var opnaaet synderligt Udbytte, hjalp Danskerne ham ovenikøbet til at styrke sin Magt paa vendisk Grund. Sikrede den snu og egenkærlige Hertug nu

ogsaa Danmark et Vederlag overfor Røboerne og de andre fri Vender? Var det ikke nødvendigt at finde Midler til at binde Henrik Løve, saa han hjalp Danskerne paa denne Kant som de nu hjalp ham? Der var nok at tænke paa, om ikke de godlidende Danske blot skulde arbejde for andre og selv blive narrede.

Kort efter Niklots Fald kom saaledes Valdemar til Sakserlejren for at forhandle med Henrik Løve. Alene Absalon var med til Raadslagningen i Hertugens Telt; vi sér ham atter som Valdemars uundværlige Minister. Henrik Løve beværtede dem prægtigt, lod endog saksiske Stormænd opvarte dem ved Bordet. Han var Verdensmand nok til at vide, at man ved Udmærkelser og Gæstfrihed kan opnaa politiske Fordele. Dog, Absalon lod sig ikke blænde, og hans Uvilje skinner igennem i Sakses Fremstilling. Danskerne gik dernæst ombord og laa med deres Flaade ved Kysten. Hærene var saaledes atter fjernede fra hinanden, og Forholdene medførte, at Valdemar paa ny maatte aftale et Møde med Hertugen. Men den ene og den anden af hans Mænd trykkede sig ved at vove det farlige Ridt; det vidste man jo, at Venderne allevegne huserede som Stimænd i Skovene. Da kom Absalon netop hjem fra sin Fritidssyssel, at fælde Træer. Straks erklærede han sig villig til denne Sendefærd; til Følge valgte han væsenlig sine Frænder og Paarørende, dem stolede han mest paa.

I god Behold kom Absalon til Henrik Løve og røgtede sit Ærinde. Hertugen raadede Sendefærden til at blive hos ham om Natten; men Absalon undslog sig: Valdemar vilde ængstes, og Flaaden laa udsat for alle Vinde. Ud paa Aftenen steg han da til Hest med sit Følge. En saksisk Stormand foreholdt Hertugen det uforsvarlige i at lade Danskerne ride hjem uden Dækning i saa farligt et Land, og Henrik Løve tilbød nu Absalon et Krigsfølge; men

Bispen var for stolt til at tage imod det og bød Farvel. Saa snart de var ude af Sakserlejren, sagde Prizlav dog til Absalon, at dette var dumdristigt af ham; Venderne havde sikkert opdaget deres Spor og vilde overfalde dem, men de maatte nu kæmpe til det yderste og hellere falde end fanges. Troppen delte sig saa i to Flokke, for at den ene kunde komme den anden til Hjælp; saa maatte Venderne ogsaa tro, at de var flere end de i Virkeligheden var. I hver af Flokkene red de unge og letvæbnede Svende i Midten, dækkede af de jærnklædte Hærmænd, og alle raabte de eller trallede Folkeviser nok saa frejdig for at imponere Fjenderne. Uden Ulempe naaede de da ned til Flaaden. Her havde Valdemar været meget urolig for dem. Som Natten skred uden at de kom tilbage, fortrød han bittert, at han havde sendt sin bedste Ven og adskillige af de ypperste Mænd ud paa saa farlig Færd; sove kunde han ikke, han sad da og læste i sin Psalter. Først da han gensaa Sendefærden uskadt, gik han til Ro.

Som Niklotsønnerne havde trukket sig tilbage mod Øst, maatte Saksere og Danskere følge efter. Flaaden brød derfor op, sejlede atter forbi Poel langs med Kysten og ind i Floden Warnows Munding, vor Tids vel kendte Warnemünde. Denne Flod hed paa vendisk Goderak, der for Nordboerne blev til »Gudageraa«. Dens yderste Løb var saa grundt, at kun mindre Skibe kunde komme frem. Længere inde bredte den træge Flod sig ud over det flade Land som en Sø, og paa dens Østside laa det gamle Rostock. Valdemar blev liggende ved Mundingen med sit store Drageskib, mens Absalon med de mindste Skibe gik op ad Floden; men da han nærmede sig Rostock-Bredningen, havde Venderne spærret det snævre Løb med deres Skibe. Danskerne roede frem for at sprænge Fjendens Linje, men ukendte som de var med Grundene stod de fast. Forgæves prøvede de paa at stage sig frem med

Aarerne; de sprang da ud i det lave Vand og trak Skibene af Grunden. Fra deres Skibe sendte Venderne en Regn af Kastespyd imod dem, nogle sprang endog ned i Vandet for bedre at faa Ram paa de Danske, og mellem de vadende Krigere udspandt der sig en hel Kamp; men Venderne trak det korteste Straa, og Absalons Flaade slap ind i Bredningen. Den tjenestivrige Prizlav var i Spidsen med to Skibe, men efter Vadekampen entrede saa mange Krigere op i det ene af dem, saa det gik i Stykker. Alligevel var Sejren afgjort de Danskes. Venderne sprang fra Borde og reddede sig i Land; men Absalon satte efter dem og brændte flere Landsbyer. Først om Natten kom han tilbage til Valdemar, der atter havde været søvnløs af Bekymring.

Det store norske Drageskib var kun til Ulejlighed i de lave Vande; det blev derfor sendt hjem til Danmark, og paa et mindre Skib førte Valdemar Flaaden ind i Rostock-Bredningen. Sune Ebbesøn skulde med to Skibe hærge langs Vigene. Bl. a. afbrændtes Rostock, som var rømmet af Beboerne; dér gik ogsaa et Gudebillede op i Luer. Valdemar slog dernæst Bro over Warnow, for at Henrik Løve kunde komme hinsides Floden med sin Hær, og nu var Niklotsønnernes Kraft helt brudt. Pribizlav indfandt sig for at modtage de Vilkaar, Henrik vilde tilstaa. I disse Dage, da Sakser og Dansker færdedes Side om Side, saae han sin Broder Prizlav paa et dansk Skib sammen med Ratzeburggreven Henriks Søn Bernhard, der udpegedes som Niklots Banemand. Han raabte da ud til ham: »Det er skammeligt at have Samkvem med sin Faders Morder«. Men Prizlav svarede haardt, at han ikke regnede en Udaadsmand som Niklot for sin Fader.

Ved Fredsslutningen lod Henrik Løve Pribizlav og Vartislav beholde Werle med Omegn. Abodriternes øvrige Omraade fordelte han som Lén til sine Mænd; fremfor alt overdrog han Schwerin til den trofaste Guncelin, Stam-

Kort over Rygen.

faderen til den schwerinske Greveslægt. Her grundlagde Henrik en ny Bispestol og bød alle de tilbageblevne Vender skatte til Bispesædet. Nu var det ogsaa at Tyskerne indvandrede efter større Maalestok og opdyrkede Landet. Det Krigstog, hvor Danskerne var Hertugens Hjælpere, kom saaledes til at betegne et stort Fremskridt for hans Vælde.

Mens Danskere og Saksere endnu var samlede ved Rostock-Bredningen, udspredtes det Rygte, at Røboer og Pomrer vilde indespærre de danske Skibe i Warnow. Formodenlig hidrørte Rygtet fra Henrik Løve, der vilde undgaa videre Forhandlinger om hvad *han* i Fremtiden skulde gøre for Valdemar; i al Fald skyndede han ivrig paa den danske Konge. Ud for Warnemünde viste der sig imidlertid ikke et eneste Venderskib, og Valdemar sejlede uhindret øst paa langs Darss og Zingst. Dog havde man en Anelse om, at Venderne laa skjult i »Mellemvandet« paa den anden Side, og for at lokke dem frem satte man Ild paa Strandbyerne. Venderne vilde da tro, at hele Hæren havde forladt Skibene, og fare frem til Angreb. Denne List var lige ved at lykkes. Røboerne kom virkelig frem af deres Skjul; men nogle Danskere satte for tidligt ind paa dem og ødelagde derved den gode Plan. Fjenden vendte og flygtede. Hele den danske Flaade jog nu efter dem, men kunde ikke indhente dem. Trætte lagde Danskerne ind i en Havn, slog Tjeldingerne op og lagde sig til at sove midt paa Dagen. Dette kunde Ærkebiskop Eskil ikke finde sig i. Han skammede Krigerne ud og sagde til Valdemar, at han hellere skulde give dem noget at øve deres Kræfter paa. Valdemar blev ærgerlig, men i sit Hjerte gav han Eskil Ret, og straks efter lod han Flaaden styre mod Rygen. I to Dage hærgede de det sydlige af Øen, hvor man næppe ventede Angreb; dernæst lagde de sig mellem Hithin og den vestlige Halvø Walung for at afvente Røboernes Komme og slaa dem tilbage.

Der kom dog kun en enkelt af Røboerne, og det var Dombor. Han bad Absalon om Fred, og denne Gang tilbød han Gisler. Til Svar gav Absalon sig blot til at opregne en Mængde danske Øer. Det var de Øer Dombor forrige Gang havde betegnet som øde paa Grund af Vendernes Hærgninger. Da Tolken havde oversat dette Svar, søgte Dombor at vinde Absalon ved Smiger; som Røboerne havde adlydt hans Farfader Skjalm, saaledes vilde de nu ty til *ham*. De havde været tro mod Danmark, indtil Danskerne gjorde dem det umuligt ved indbyrdes Krig. Dombor skal endog have været sofistisk nok til at ytre, at de Danske maatte være Venderne taknemmelige, fordi de ved deres Røvertog havde givet dem Anledning til Enighed og Sammenslutning. Absalon svarede atter med at opregne de øde Øer i Danmark. Da tilbød Dombor fuld Underkastelse: vilde Danskerne hævne sig, saa kunde de jo gøre det, men »jo større Mandslet I anretter iblandt os, des færre Undersaatter faar I«. Nu lod Absalon sig formilde, forebragte Valdemar Røboens Tilbud og gik selv i Forbøn for dem. Ombord paa den danske Flaade i Havnen Schaprode sluttedes da Fred mellem Danskerne og Røboerne. Rygen blev et dansk Lydland, pligtigt at hjælpe Danmark mod Fastlands-Venderne. Valdemar modtog Gisler. I det ydre var der saaledes opnaaet meget ved Krigstoget 1160[29].

Naar Danskerne det følgende Aar (1161) undlod at fejde paa Venderkysterne, var det dog ikke fordi alle Uvejrsskyer var bortvejrede. Næstfølgende Aar havde Danmark i alt Fald atter Uret at hævne, og ifølge Helmold befriede Henrik Løve en stor Skare danske Fanger, da han i Vintren 1162—63 gik mod Niklotsønnerne og tvang Werle til Overgivelse. Bedre Vidnesbyrd om Vendernes Ufærd i Danmark de foregaaende Aar har man ikke Behov. Nej, naar 1161 ikke blev indskrevet i Vendertogenes Aarbøger, da havde

det andre Grunde. Det skyldtes den store Pavestrid og den haarde Spænding mellem Valdemar og Eskil, der endte med Sammenstød og Ærkebispens Landflygtighed.

I Foraaret 1162 stævnede endelig en dansk Flaade til Venderlandet. Dette *4de Vendertog* gjaldt et fjernere Sted, nemlig Volgast ved Peenemünde, overfor Øen Usedom; Røboerne holdt deres Forpligtelser og sluttede sig til den danske Ledingshær. Volgast var en befæstet By i et eget lille Fyrstendømme. Knésen i Volgast kaldte sin Herre, den pommerske Fyrst Bugislav, til Hjælp mod Overmagten; men Bugislav indskrænkede sig til at mægle Fred. Volgast maatte stille sig under den danske Konges Overhøjhed og sikre Danmark mod Vikingetogter fra Peenes Munding.

Dette lille Vendertog har sin Betydning. Danmark fik Højhed over en Stump af *det vendiske Fastland.* Denne Erhvervelse var Henrik Løve en Torn i Øjet. Samtidig vakte et Optrin paa dette Tog hans Haab om at trænge Danskerne ud af deres Højhed over Rygen. Bernhard Henriksøn fra Ratzeburg, der var gift med en Søsterdatter af Valdemar, havde med to Skibe sluttet sig til de Danske. Hans Fader var Henrik Løves Lensmand, og det var utvivlsomt Bernhards Opgave at holde Øje med Danskernes Fremgang og samtidig virke for Hertugens Interesser i disse Egne. Dette sidste iværksatte han, lidet ærlig overfor Valdemar, som han dog var knyttet til ved sit Giftermaal. Efter at Ledingen var til Ende, begav Bernhard sig nemlig til Røboerne og spurgte paa Tinge, hvorfor de ikke søgte Venskab med Saksernes mægtige Hertug. Røboerne afviste ham. Han ændrede da sin Tone og begyndte at true; men de ænsede ham ikke. Ophidselsen blev imidlertid saa stærk, at Røboernes Konge maatte lægge sig imellem for at skaffe Ro. Dernæst rejste en blind gammel Venderhøvding sig og talte til Tingskarerne: »Jo mere man strammer Tøjlen for vælige Heste, des stærkere rykker de

i den«; det var derfor hans Raad at give efter for Sakserne. Saaledes var Bernhards Bagstræv ikke saa helt forgæves. Her blev Spiren lagt til Fjendskab mellem Valdemar og Henrik Løve, siger vor Krønikeskriver. Det stadfæstedes da ogsaa ved de følgende Aars Begivenheder. Da blev det klart, at Sakserhertugen ikke undte de Danske en Fodbred vendisk Land[80].

Der blev ikke foretaget flere Vendertog i 1162. Tryg for Fjendens Hærgninger var man dog ikke. Efter Sædvane holdt Absalon derfor Vagt ved de sydlige Øer. Men som han i Eftersommeren laa paa Udkig, kom Valdemar sejlende og bød ham følge med til Møde med Kejseren ved Saonefloden. Dermed maatte han, meget mod sin Vilje, forlade det nationale Forsvar for en Tid.

VII

En Dønning af den store Strid mellem Kejser og Pave slog hen over Danmark. Sindene sysselsattes af Kirkestriden og droges bort fra Vendertogene.

I September 1159 valgte Flertallet af Kardinalerne den Mand til Pave, der var Præstevældens og de gregorianske Ideers uforfærdede Bannerfører. Det var Kardinal Roland, den samme Mand der havde hidført det første Sammenstød mellem Pavestolen og Stauferne. Men det kejserligsindede Mindretal kaarede Kardinal Octavianus og iklædte ham Paveskrud lige for Modstandernes Øjne. Den ny Pave, der kaldte sig Victor IV, støttede sig selvfølgelig til Kejser Fredrik; men Roland, der lod sig indvie under Navnet Alexander III, lyste Band over ham og alle hans Tilhængere. Kejseren spillede den upartiske og stævnede begge Medbejlerne til et Møde i Pavia, der skulde dømme imellem dem; samtidig indbød han Kongerne i Frankrig, de

spanske Riger, England, Ungarn og Danmark til at sende Ombud til Mødet. Som det var at forudse vægrede den stolte Gregorianer sig ved at komme. Des medgørligere var Victor IV, og han drog Fordel af Alexanders Udebliven: Paviamødet godkendte Victor og lyste Band over »Roland« (Febr. 1160).

Eskil, der var Gregorianer med Liv og Sjæl, stod selvfølgelig paa Alexanders Side. Valdemar fulgte derimod Kejserens Indbydelse og sendte sin Kansler Radulf, der ifølge Sakse »mere var skaaren for Tungebaandet end udrustet med Sjælsstyrke«. I Pavia lod Radulf sig overvælde af den kejserlige Paves Gunst, saa Kejseren allerede kundgjorde Danmarks Tilslutning.

Saa vidt gik Valdemar dog ikke, at han ligefrem godkendte sin Kanslers Holdning. Trods Tilnærmelsen til Kejseren lod han det staa hen, hvem af de stridende Paver der var retmæssig valgt. Fredrik I maatte derfor yderligere bearbejde ham ved sine Afsendinge, ja han skal endog have tilbudt den danske Konge et Lén i Italien og Herredømmet over Venderne. Alligevel undgik Valdemar endnu et Brudd med den myndige Eskil. Ærkebispen var, som vi har sét, Deltager i det store Vendertog 1160, hvor hans ildnende Bebrejdelser ganske vist vakte Kongens Uvilje, og i Marts 1161 gav Valdemar Eskils Præmonstratenserkloster i Tommerup udstrakte Privilegier.

Straks efter var det ude med Freden. Pavestriden havde allerede skabt Spænding mellem Konge og Ærkebisp; et rent personligt Sammenstød voldte Sprængningen. Ingen af dem er skyldfri. Eskil er mistænksom indtil det uværdige og lytter til ondsindet Klaffer; Valdemar er lidenskabelig i sin Vrede, gaar derfor ogsaa frem med unødig Voldsomhed og gyder Olie i Ilden; begge er de iltre og overmodige, begge ser de personligt paa Sagen.

Slag i Slag fulgte Akterne i dette Drama. Eskil havde

ladet nogle Skatte hente i Clairvaux; men paa Hjemvejen blev hans Afsendinge udplyndrede i Holsten. Dette fik Ærkebispen at vide efter sin Hjemkomst fra Vendertoget 1160, og straks trængte han ind paa Kongen om at hjælpe ham, ja tilbød ham Del i Kostbarhederne. Valdemar trykkede sig: det var næppe muligt at opdrive Gerningsmændene i fremmed Land. Tilsidst indvilgede han dog trevent i hans Ønske og bød ham følge med til Landegrænsen; men ivrig for Sagen var han ikke. Uheldigvis forebragtes hans vrangvillige Ytringer til Eskil i forstærket Gengivelse. Den heftige Prælat lod sig da henrive til et Udbrud om at Kongen var i Ledtog med Ransmændene. Valdemar gik ikke i Rette med Eskil for denne vovede Paastand; men Vreden kogte i ham. Netop da fik et nyt Sammenstød Bægeret til at flyde over.

Forinden var der i Slesvig opstaaet Strid mellem Biskop Esbern og Kongens Ombudsmand Nils Rassesøn. Nils nedbrød Bispens Bjælkehus; men da han vilde køre Tømmeret bort, slog Esberns Mænd ham ihjel. For dette maatte Esbern rømme Riget; kort efter døde han i Tyskland. Maatte Bispens Vanskæbne i sig selv opirre Eskil, saa blev dog galt værre, mens Kongen og Ærkebispen var sammen i Slesvig. Biskop Okke, der for en Snes Aar siden var bandlyst af Eskil og drevet af Landet, indfandt sig i sit gamle Bispesæde. Han var afgjort »Octavianer«, ɔ: Tilhænger af Victor IV. Godkendte Kongen ham som Slesvigs Bisp, vilde han altsaa paa dobbelt Maade fornærme Eskil. Men Valdemar kendte ikke længer til Hensyn, og han slog haardt: i selve Eskils Nærværelse erklærede han Okke for retmæssig Biskop. Da blev Eskil yderst forbitret. Uden at lade sig anfægte af Kongen bandlyste han Okke i hans egen Bispekirke og med ham alle hans Tilhængere. Derpaa brød han op og skyndte sig til Sjælland.

Absalon havde ikke overværet det pinlige Optrin i Sles-

vig. Nu først erfarede han Bruddet; den iltre Ærkebisp fortalte ham det selv. Men hvor forfærdet blev Absalon ikke, da hans kirkelige Foresatte forkyndte, at han vilde rejse sig mod Valdemar, og krævede hans Hjælp til dette Oprør! Var det saaledes Danmark skulde hæves? Var dette det Samarbejde mellem Konge og Præstestand, som var Grundlaget for Folkets Fremtid? Har Absalon nogensinde i sit Liv været overvældet, saa var det nu. Det var som om Sundene lukkede sig for ham. Hvad kunde han vel udrette i denne Sag? Han gjorde hvad der var at gøre, men Udvej fandt han ikke. Fred og Forsoning, det var hans stadige Tanke. Derfor tog han Valdemar i Forsvar: Naar Eskil sigtede Kongen for Hæleri, var det uværdig Mistanke; Okkes Indsættelse var et Overgreb, men kunde undskyldes ved Kongens Harme i Øjeblikket. Samtidig viste han Eskil det haabløse i hans Foretagende og tilbød sin Mægling. Men Eskil krævede Krigshjælp og søgte at øve et Tryk paa Absalon ved at minde ham om den Troskabséd, han ved sin Indvielse havde aflagt til ham. Absalon svarede, at denne Ed ikke kunde slette den Troskabséd, han havde aflagt til Kongen, og intet skulde faa ham til at svigte Venskabet med Valdemar. Ærkebispen blev vred; men tvinge Absalon til Oprør kunde han ikke. Han paalagde ham da den kirkelige Lydighedspligt at bringe hans Fejdebud til Kongen. Dette kunde Absalon ikke vægre sig ved; men han erklærede, at han ikke vilde bringe Kongens Bud tilbage for ikke at være den der hidsede dem mod hinanden.

Eskil tvivlede imidlertid om, at Absalon vilde røgte hans Ærinde paa den Maade, som han ønskede, og gav ham derfor Abbeden fra Esrom i Følge. Da de mødte Valdemar, overrakte Absalon ham Eskils Brev og søgte at mildne dets skarpe Ord; men Valdemars Harme gav sig Udtryk i lidenskabelige Udbrud. Bedre Bud fik Esrom-

Abbeden ikke at bringe, og brat sank Eskils Mod, saa han flygtede til Sverige. Det var hen paa Efteraaret 1161.

Eskil slap imidlertid ikke for den Krig, han selv havde fremkaldt. Med sit Kendskab til de europæiske Kulturforhold havde han bygget sig en Borg saa stærk, at Kongen ikke havde Mage til den; det var Søborg i Nordsjælland. Denne Borg gav Valdemar sig til at belejre, og Forsvarerne følte sig ikke trygge trods de stærke Mure og Søen ved Borgens Fod. De tilbød derfor Overgivelse; som Gissel stillede de Ærkebispens Søstersøn, der blev oplært i Esrom. Da Eskil fik Bud herom, blev han blot mere harmfuld: han foretrak sin Borg for sin Frænde. Valdemar fornyede da Belejringen og haabede, at Isen snart skulde lægge Bro over til Borgøen.

Inden det kom saa vidt, fik han dog Søborg i sin Magt. En Dag afleverede en ung Mand Esrom-Abbeden et Brev med et Segl, der lignede Eskils, og bad ham fly det til Borgens Forsvarere. Dette lykkedes, og indenfor Murene læste man det Bud: overgiv Borgen for at den unge Mands Liv kan reddes! Valdemar, som stod bag ved dette Falskneri, lod samtidig rejse en høj Galge; Borgmændene maatte altsaa tro, at det ulykkelige Gissel skulde hænges lige for deres Øjne. Da kom et helt Optog af Cisterciensere i deres hvidgraa Kutter til Kongens Lejr; det var Abbeden og Munkene fra Esrom som gik i Forbøn for deres Myndling. Valdemar lovede at skaane den unge Mand, men kun hvis Borgen øjeblikkelig overgav sig. Det skete da ogsaa.

Eskil blev oprevet, da han hørte denne Tidende. Men hans Modstand var brudt. Snart vendte han tilbage til Skaane, og den stolte Ærkebisp maatte bede om Fred uden at tinge om Vilkaarene. De blev haarde nok. Lundekirken maatte afstaa »Gaver, som tidligere Konger i gudfrygtig Gavmildhed havde skænket«, vistnok Ljunits Herred

i Skaane og Størstedelen af Bornholm, som Eskil i sin Tid havde afnødt Sven Eriksøn. Men personlig maatte Eskil ogsaa bringe store Ofre: Søborg var fra den Tid Kronens Fæstning. Efter denne Ydmygelse gik Eskil i Landflygtighed. Pilegrim ved den hellige Grav, Gæst hos Vennerne i Clairvaux eller hos Pave Alexander i Sens, hellere hjemløs end ufri; nu var alene Kirken hans Fædreland. Valdemars Vrede havde faaet Luft; men endda holdt den sig sejgt; der skulde meget til, før han kunde bekvemme sig til at kalde Eskil tilbage.

Hvor er Danmarks ledende Politiker under denne Kirkestrid? Ja, det maa tilstaas, at han glider i Baggrunden. Her mangler den stærke Haand, der tager det faste Tag i Udviklingen. At Absalon maatte mægle mellem Valdemar og Eskil, det var en given Sag. Til Kongen var han knyttet ved Venskabs Baand, til Eskil ved de kirkelige Interesser, og Samarbejdet mellem Kirke og Kongemagt var hans Program. Hans Holdning er altsaa forstaaelig nok. Men den samme Mand, som allerede havde evnet at samle Folket til det nationale Forsvar, stod her magtesløs. Paa Vendertogene havde han kunnet overvinde Valdemar, naar han var ængstelig ved de ny Planer, og Eskil, naar han var mistroisk overfor Staten; men her var han uden Indflydelse, kunde hverken afværge Eskils Udæskning eller Valdemars Hævn. Og vel var Ærkebispen ualmindelig stolt og stejl og Valdemar ualmindelig stædig i sit Nag; men paa den anden Side var Mægleren jo en Mand, der hævede sig højt over Gennemsnittet, og dog løb hans Mægling i Sandet. End ikke Lundekirkens Udplyndring kunde han afværge! Dette maa ganske vist forbavse, og det viser Absalons Begrænsning. Men uforklarligt er det ikke. Hele hans Gerning byggede paa den nøjeste Samvirken mellem Kongen og Kirkens Mænd, og nu brast Baandet mellem Valdemar og den danske Kirkes Overhoved; det gode For-

hold var afløst af Fjendskab, og Grundlaget for Absalons Politik var i Øjeblikket ødelagt, saa han manglede Fodfæste.

Men dertil kom, at det energisk fremadstræbende ved Absalons Personlighed netop ikke passede til denne Situation. Hvor forskelligt flytter Statsmændene ikke deres Brikker! Der er dem der forsigtigt ser sig om, rede til at lade Modpartens Træk være fuldt bestemmende for deres egne Planer, mere tilbøjelige til Forsvar end til Angreb. Men der er ogsaa dem, hvis Væsen er Aktivitet. De lægger deres Slagplan og følger den energisk; men angriber Modparten ad uanede Veje, forstyrres de lettere. Af denne Art var Absalons politiske Brætspil. Her stod han netop overfor Træk af Medspillerne, som han ikke havde forudsét. Han standsedes; den raske Fremrykning, der var hans Styrke, maatte udsættes. Forstyrrelserne hindrede ham i at udfolde sin Personlighed med den Kraft, som ellers var ham egen. Den stærke er her svag, fordi han pludselig staar i Tveføre, saa hans Kræfter ikke som ellers er samlede mod det faste Maal. I den store Kirkestrid var han fremdeles uden nævneværdig Indflydelse, — indtil der var Brug for energisk Indgriben. Da var Absalon sig selv og blev atter Udviklingens Herre og Mester.

At Ærkebiskop Eskil kunde lade sig rive hen til at begynde Fejde mod Kongen, at han kunde paakalde den Tvedragtens Aand, som det havde været Absalons Gerning at bortmane, det har rystet Absalon dybt. Aldrig nyttede han sin Indflydelse til at skaffe Lundekirken de tabte Herreder tilbage, end ikke da han selv var Ærkebisp og hans Magt over den unge Kong Knud var ubegrænset. Denne Tilbageholdenhed faar en grel Belysning derved, at selv den lidet kirkelige Sakse klager over den Uret, Kongerne gjorde ved ikke at tilbagegive deres Rov, og ærer Anders Sunesøn, fordi han endelig genvandt hvad der var

tabt. Der var tydeligt nok Uhygge hos Absalon, naar han senere tænkte tilbage paa Striden mellem Eskil og Valdemar.

Da denne Kamp var endt med Ærkebispens Nederlag, stod Absalon fremdeles som Kongens Ven og Tilhænger. Men dette var et rent personligt Forhold. I Kirkestriden var hans Synsmaade den samme som Eskils. Saae han end Flertallet af Kaldsfæller blive »Octavianere«, stod han dog trofast paa Alexanders III's Side. Men i Modsætning til Eskil sørgede han for, at Kirkesøndringen ikke trængte sig ind mellem ham og Valdemar. Den fik være hvad den var; men den skulde i alt Fald ikke kølne deres Venskab eller svække deres Kamp for Fædrelandet[81].

Absalon tonede altsaa Flag som Alexander III's Tilhænger. Straks efter Kirkestridens Udbrud lagde han det for Dagen ved at indføre *Cisterciensere* i *Sorø* Kloster, og disse Munke hentede han fra Esrom, Eskils berømte Kloster i Nordsjælland. Men Cistercienserne var overalt Forkæmpere for Alexander III, saa at Kejser Fredrik i sin Harme søgte at forjage dem fra Tyskland, og de var Eskils nære Venner. Eskil havde indført dem i Danmark; nu traadte Absalon i hans Fodspor ved at gøre sit Ættekloster til et Hjem for Bernard af Clairvaux' Munke. Som senere Cistercienserklostrene i Aarhus og Ribe Stifter blev Sejrsminder for den gregorianske Retning, saaledes blev Fornyelsen af Sorø Kloster den første Indsigelse mod »Octavianernes« Magtstræb. Dette skete i 1161, da Vendertog ikke lagde Beslag paa hans Kræfter og de kirkelige Spørgsmaal var kommet i Forgrunden.

Absalon havde skellig Grund til at omdanne sin Faders Kloster. Landets Ulykker havde nemlig genspejlet sig i den lille Benediktinerstiftelse. Men skulde Fornyelsen blive en virkelig Genoplivelse, maatte det Samfund træde til, som førte an i den kirkelige Udvikling. Derfor var det

Cisterciensere, som blev tilkaldt. 13. Juni holdt den lille Flok Esrom-Munke deres Indtog.

Sorø egnede sig for øvrigt ogsaa bedre til Cistercienserbo end til Benediktinerkloster. Det hedder i et langt senere latinsk Digt:

Højen var kærest for Benedikt, men Dalen for Bernard.

Og det er sikkert, at Cistercienserklostrene blev lagt i Dalene eller paa andre »ydmyge« Steder. Dette var Bernard af Clairvaux en betydningsfuld Symbolik. »Hvor gaar Vandstrømmene?« siger han i en Prædiken. »Afgjort i Dalene; thi mellem Bjergene kan Vandene ikke blive. Hvem kan undgaa at se, at selv Bjergstrømmene søger bort fra Højderne og ned til den dybe Midte af Dalen? Just saaledes modstaar Gud de hoffærdige, men giver de ydmyge Naade (Jak. 4, 6) ..... Vælg derfor hellere Dalen til at vandre i, vælg Dalen til at plante i. Vi plejer jo dog ikke at foretrække Bjergene, naar vi skal plante Træer; de er jo ofte tørre og stenede. I Dalene er der Grøde, dèr trives Planterne, dèr vokser de fulde Aks, som bærer hundredfold, i Overensstemmelse med det Ord: Og Dalene skal have Overflod af Korn (Salme 65, 14). Over alt er det Dalen der prises, over alt er det Ydmyghed der forkyndes«. — For Munkene fra Monte Cassino passede Ringsted med det vide Rundskue; for Bernards Munke var den lave Mosegrund mellem Skove og Søer det rette Sted.

I Gavebreve har Absalon udtalt, at da han ved Guds Naade er bleven Roskildekirkens ringe Tjener, har han særlig ønsket at være de fattige Klosterbrødre i Sorø som en Fader og skænke dem af sin Overflod. Og han holdt Ord. Ifølge Klostrets Gavebog ynkedes Absalon og Esbern Snare over det ny Klosters Armod og skænkede det en Del af Gudum (hen imod Slagelse), som de erhvervede paa for-

skellig Maade. Andre Gaver fulgte efter, og nu paabegyndtes de ny Bygninger, fremfor alt den store Klosterkirke. Den rejste sig samtidig med Vitskøl og Ringsted Klosterkirker, og sammen med dem blev den banebrydende i dansk Bygningskunsts Historie[82].

--- — ---

Da Eskil var gaaet i Landflygtighed, greb den store Kirkestrid kun lidet ind i de danske Forhold. Valdemars octavianske Sympatier rummede ganske vist en Fare, idet der lysnede et Haab for Bremen om at genvinde Højhed over de danske Bispedømmer, og Kejseren, der tidligere havde holdt Eskil fangen for at naae dette Maal, kunde antages at støtte sin Ærkebisp. Men var der en saadan Fare, saa kom der ikke noget ud deraf. Her hjemme satte Pavestriden ikke Sindene i Bevægelse. Da Victor IVs Legat Bernhard gæstede Danmark i Sommeren 1162, mødte han Ligegyldighed hos Bisperne. Det Kirkemøde, han sammenkaldte, var latterlig smaat besøgt. Og dog blev hans Komme ikke saa ligegyldigt endda for Danmark.

Da Kong Valdemar høflig fulgte Bernhard til Slesvig, fremkom Legaten med sit Hovedærinde; han stævnede Kongen til Møde med Kejser Fredrik ved Frankrigs Grænse, hvor den store Kirkestrid skulde afgøres. Sakse vil vide, at Legaten lokkede Valdemar ved gyldne Løfter fra Kejseren; men hans egen følgende Fremstilling taler nærmest imod denne Paastand, og som vi skal se, var det helt andre Forhold, der gjorde sig gældende. Visst er det, at Valdemar, som i Øjeblikket ikke havde Absalon at raadføre sig med, gav Tilsagn om at komme. Dernæst var det at han opsøgte Absalon paa hans Krydser og anmodede ham om at følge med paa den lange Rejse. Dette Bud var Absalon saare uvelkomment. Han hævdede, at Kej-

seren ikke var til at lide paa, hans Løfter falske og han selv Forkæmper for den urette Pave; at have Samkvem med ham var at sætte sin Sjælefrelse paa Spil. Valdemar svarede, at han dog ogsaa tænkte paa sin Sjæls Fred, og han ønskede netop Absalon med som Raadgiver for at kunne træde tilbage fra det octavianske Parti, »saafremt Retfærdighed krævede det«. Endda vægrede Absalon sig. Da fo'r det ud af Valdemar: »Hidtil har jeg sat dig over alle andre; men svigter du mig nu, naar det gælder mest, da kan du ikke vente dig noget godt af mig«. Hvor nødig Absalon end vilde, lovede han da at drage med for at staa Valdemar bi med Raad og Daad.

Naar man her skal bedømme Uoverensstemmelsen mellem Valdemar og Absalon, ligger det nær nok at se Sagen med Sakses Øjne: sér man hen til Begivenhederne under Mødet med Kejseren og videre frem til Danmarks Holdning i Fredrik Barbarossas senere Aar, synes det virkelig, som om Valdemar burde være bleven hjemme. Men overvejer man Sagen nærmere, vil man næppe tiltræde Sakses (og Absalons) Dom. Har Kejseren lovet Valdemar Højhed over de østvendiske Lande, maaske endog stillet sin Medvirken i Udsigt, saa var der dermed givet et politisk Rygstød, som ikke var at foragte. Langt mere vejer det dog, at Valdemar ligefrem var *forpligtet* til at møde hos Kejseren. Ikke blot har han nylig givet Legaten sit Tilsagn, men fremfor alt var han bunden ved et ældre edeligt Løfte.

Sagen har sin ejendommelige Forhistorie.

Det tysk-romerske Kejserdømme vilde være verdensomspændende. Ved given Lejlighed gjorde Kejseren derfor Krav paa at være en Slags Overkonge i Forhold til Naborigerne. Gerne havde Otto I tiltaget sig samme Højhed over Danmark som over de vestslaviske Riger; men det blev ved de kejserlige Fantasier, det danske Folk var den Gang for væligt til at taale et saadant Aag. Senere, da

Folket splittedes af indre Strid, aabnede man selv Døren for den tyske Imperialisme. Mordet paa Knud Lavard og den deraf flydende Borgerkrig kaldte Kejser Lothar frem, og med Lethed tvang han Nils og Magnus til Lenshylding. Varige Følger fik det dog ikke for Danmark; men Ydmygelsen var nu én Gang kommet, og et Forbillede var givet den Fyrste, der gik op i imperalistisk Politik. Der behøvedes blot en ny Opløsning i Danmark, saa meldte de kejserlige Krav sig af sig selv. Den lidet mægtige Konrad III havde aldrig haft Højhed over Danmark; men danske Konger *tilbød* ham Underkastelse. Som slagen Mand bad Knud Magnussøn om hans Hjælp, og straks efter overbød den sejrende Sven Eriksøn ham i Selvydmygelse. I Sommeren 1151 skrev Sven nemlig et Brev til Kejser Konrad for at opnaa en Sammenkomst; her betegner han sig som Danskernes Konge i Kraft af Kejserens Vink og forsikrer ikke blot om sin sønlige Kærlighed, men ogsaa om sin *skyldige Underkastelse*! Kun Døden hindrede Konrad i at gribe den gyldne Frugt, som raktes ham; men alt var lagt til Rette for hans Efterfølger. Paa Mødet i Merseburg 1152 underkastede Sven sig lovformelig Fredrik I's Lenshøjhed, og denne Gang blev Følgerne varigere. Under den afgørende Strid i 1157 søgte man atter til den mægtige Kejser. Af den samtidige og troværdige Rahewin véd vi nemlig, at en dansk Sendefærd mødte frem paa den glimrende Rigsdag, der holdtes i Würzburg i September Maaned. Var det Sven, som bad om sin Lensherres Hjælp mod Valdemar? Eller var det ikke snarere Valdemar, som efter sin Flugt til Jylland skyndte sig at love Kejseren Underkastelse for at unddrage sin Fjende Støtte fra Tyskland? Hans Politik overfor Sven vilde dermed fuldstændig svare til Svens egen Politik overfor Knud i 1151. Det har atter drejet sig om et Kapløb i Føjelighed overfor den mægtige Nabo. Der er saa meget mere Grund til denne Antagelse

som Valdemar vitterlig *efter at være bleven Enekonge* ansaae det for nødvendigt at anerkende Fredrik I som sin Lensherre. Atter her er Rahewin vor Vejleder, og atter her er der et Vidnesbyrd, som synes lidet paaagtet i dansk Historieskrivning.

Med denne Underkastelse forholder det sig saaledes: Umiddelbart før Fredrik begyndte sin store Krig med de lombardiske Stæder mødte Afsendinge fra Valdemar hos ham i Augsburg (Juni 1158). De skulde søge Stadfæstelse og Forlening for den danske Konge, og Kejseren tilstod dem ogsaa deres Begæring; men han lod Afsendingene sværge, at Valdemar personlig vilde indfinde sig inden 40 Dage efter Kejserens Hjemkomst fra Italien for at aflægge Ed til ham og modtage sin Kongeværdighed af hans Haand. Valdemar havde derfor Kejserens Fjendskab over sig, om han svigtede sit Løfte. En kejserlig Notar udtalte endog, at den danske Konge (tilligemed Spaniens og Frankrigs Konger) paa Forhaand frygtede Kejserens Angreb, naar først Milano var faldet. Brevet er lovlig brovtende, men gengiver dog sikkert, hvad de indviede mente om de daværende politiske Forhold[33].

Des uhyggeligere var Stillingen for Valdemar, da Fredrik I i 1162 ikke blot havde endt sit lombardiske Felttog, men var vendt hjem som den fejrede Sejrherre og havde forøget sin Vælde mægtigt. Det stolte Milano laa i Grus, de øvrige kejserfjendtlige Byer i Lombardiet var faldne, Genova, Ravenna og Bologna havde skyndt sig med Underkastelse, og Pave Alexander III var flygtet til Frankrig. Triumfatoren fra de lombardiske Sletter forfulgte endda sin Sejr videre. Han øvede Tryk paa den langt svagere franske Konge. Allerede var der »Octavianere« i den franske Præstestand, og Kongens egen Svoger, Grev Henrik af Troyes, kæmpede hensynsløst for sin Frænde Victor IV. Ludvig VII nærmede sig derfor dette Parti. Oprindelig

var det ham der foreslog det Grænsemøde, som mentes at skulle give Pave Victor hele Kirkens Tilslutning og dermed besegle det kejserlige Kirkepartis Sejr. Kejseren kundgjorde allerede — men, som det snart viste sig, forhastet — Frankrigs Tilslutning. At Mødet i mange Maader vilde blive Fredrik en Skuffelse, det kunde ikke den mest skarpsynede Statsmand den Gang ane, og mindst kunde man være klar derover i et saa fjernt Land som Danmark. En Kejservælde som den, der i Øjeblikket udfoldedes, kunde Valdemar ikke letsindig udæske. Der var da ikke andet at gøre end at drage til Møde med Kejseren og Pave Victor.

Valdemar tog ikke alene Absalon med sig, men ogsaa Esbern Snare og Sune Ebbesøn, desuden nogle fynske og jydske Stormænd, endelig Buris, fordi han mistænkte denne Frænde for ærgerrige Planer. Danskerne vejrede Svig og Uraad allevegne. Ved Ejder mødte en af Grev Adolfs Riddere for at byde Kongen Lejde, og straks fraraadede Følget at tage imod det; men Valdemar vilde fremad. Grev Adolf modtog dem for øvrigt med Udmærkelse; men de Danske skøttede ikke om hans Gæstfrihed, da der ellers var spændt Forhold, formodenlig paa Grund af Ranet af Eskils Skatte. Da Elben var passeret, kunde Esbern Snare ikke dy sig for at gøre Valdemar Forestillinger om at vende hjem. Absalon vilde have ham fra det; »den, der fremturer i Vildfarelse, bærer blot Nag til den, der vil holde ham tilbage,« sagde han. Men Esbern maatte have Luft. Han udtalte da aabent til Kongen, at han baade satte sit eget og Rigets Velfærd paa Spil. Valdemar svarede kort, at selv om Esbern var Kryster, saa var han for sit Vedkommende ikke bange. »I sin Ilfærdighed kastede Kongen saaledes Vrag paa Esberns kloge Raad; havde han blot villet følge det, saa havde han undgaaet den Ydmy-

gelse at tage Riget til Len af Kejseren«. Saaledes lyder Sakses Dom; men, som vi har set, er den ikke retfærdig.

Ogsaa Ærkebiskop Hartvig af Bremen modtog de Danske med stor Gæstfrihed. Nu da Eskil var landflygtig, søgte han at indynde sig hos Kong Valdemar for derved at fremme sine Planer om Højhed over den danske Kirke. Han fulgte endog videre med Kongen, og en Mængde af Henrik Løves Vasaller sluttede sig til dem, saa de dannede en hel Hær. Betegnende nok for middelalderlig Utryghed tyede Folk med deres Kvinder og Børn ind i Kirkerne af Rædsel for den store Ryttertrop; men da Valdemar mærkede det, sendte han bestandig Bud forud, at han kom med Fred og vilde betale for sin Forplejning. Over Metz drog man langs Mosel og videre gennem Saone-Dalen og naaede omkring 1. Sept. 1162 til Kejserens Hof i den Del af Burgund, som stod under det tyske Rige.

Mødet skulde være ved St. Jean de Losne, hvor en Bro førte over Saone. Floden dannede nemlig Grænse mellem Fredriks og Ludvig VIIs Lande. Nærmeste Hovedby paa fransk Side var Dijon; men ogsaa Cisterciensernes Moderkloster fandtes dèr i Nærheden. Nærmeste Hovedby paa tysk Side var Ærkesædet Besançon ved Saones Biflod Doubs; men længere nede ved denne Flod og dermed nærmere ved Saone-Broen havde Kejseren hurtig rejst sig et Slot i Dôle, og dette Sted var foreløbig Skuepladsen for de kirkelige og statslige Forhandlinger. Rundt om var der en hel Lejr. Henrik Løve, som nu var kommen til fra Bajern, optog venlig Valdemar og hans Følge i sin Del af Lejren. De havde Interesser fælles og det ikke blot overfor Venderne; begge var de nemlig Modstandere af Ærkebiskop Hartvigs nordiske Planer, og Bremens snilde Ærkebisp naaede da hellere ikke videre frem, trods Kejserens Gunst.

Valdemar og hans Mænd fandt ikke Kejseren i det bed-

ste Lune. Han havde nemlig allerede lidt en Skuffelse. Mødet skulde føre til fuldstændig Sejr for *hans* Pave og den franske Konge tage sit Rige til Lén, det ventede han sikkert. Men Ludvig VII satte List imod List. Den aftalte Dag, 29. August, brød han op fra Dijon og kom til Saone-Broen, men uden at have Pave Alexander med sig. Fredrik var ikke selv til Stede; Ludvig lod da melde, at han maatte have Tid til at overveje Kejserens Forslag til Overenskomst, og derpaa red han tilbage. Han havde opnaaet hvad han vilde: et Paaskud til at unddrage sig Mødet med Kejseren og fri sig for dets politiske Følger. Dog vidste han, at Fredrik var frygtelig i sin Vrede. Paa den ene Side satte han derfor Landegrænsen i Forsvarsstand og søgte Forbund med sin tidligere Fjende Henrik II af England, der holdt vaagent Øje med Kejserens Politik. Paa den anden Side lovede han at komme til et nyt Møde med Kejseren 3 Uger senere og gav Gisler for Indfrielsen af sit Løfte.

Vedrørende Forhandlingerne mellem Valdemar og Fredrik I er man henvist til Sakses Fremstilling. Da vor Krønikeskriver dømmer meget ensidigt, maa man bag hans Ord for at finde det rette.

De indledende Forhandlinger førtes paa Valdemars Vegne af Absalon og Kansleren Radulf. Overfor dem stod Kejseren selv og hans Kansler, Ærkebiskop Reinald fra Køln. Reinald var Tysklands betydeligste Statsmand, en hensynsløs Forkæmper for Statsvælden. »Mere kejserlig end Kejseren selv« havde han givet Striden med Rom den skarpeste Tilspidsning. Der var energisk Kampiver i ham, hvor det gjaldt Fredriks Magt og Ære; men lidet kendtes det paa ham, at han var Kirkens Tjener. Det er ejendommeligt at se ham og Absalon overfor hinanden. Begge var de storladne ved deres Intelligens og deres Viljekraft, begge vilde de have Fyrstemagten hævet og styrket; men Absa-

lon var harmonisk nok til at sammenføje Kirkens og Statens Tarv til Enhed, Reinald derimod nedtraadte de kirkelige Idealer, saa Munkeviddet ved Omtydning af Navnet Rein(w)ald kaldte ham »Verdens Ruin«.

Forhandlingerne foregik paa Latin; men Kejseren var saa lidet bevandret i Diplomatiets Sprog, at Reinald maatte være Tolk. Vranten klagede Fredrik først over at Valdemar havde tøvet saa længe med at aflægge skyldig Opvartning. Sakse lader nu Absalon svare, at Kejseren skulde have talt om denne Lensopvartning noget før i Stedet for at lokke med gyldne Løfter, hvorpaa Kejseren med skrømtet Forbavselse spørger, hvem der har bragt disse Løfter, og Absalon peger paa Radulf, der paa Mødet i Pavia 1160 havde ladet sig overvælde af Fredriks og Pave Victors Opmærksomheder. Kejseren benægter imidlertid alt. Absalon forlanger da Lejde for Valdemar til at forlade Mødet; men Fredrik afslaar det, og næste Dags Forhandlinger fører ikke et Skridt videre.

Til en viss Grad kan Samtalen være ført som Sakse angiver. Men han har ikke fat i Sagens Kerne, Valdemars edelige Forpligtelse. Derfor fremstiller han det, som om der aldrig før havde været Tale om Lenséd, og det er urigtigt. Hvad der er sket, er simpelthen dette, at Absalon søgte at knibe udenom Lenséden, idet han hævdede, at Forudsætningerne for den ikke var overholdte. Det var den samme Politik, som Ludvig VII nogle Dage forud havde anvendt. Men der var rigtignok den Forskel, at den franske Konge ikke fjernede sig et Fjed fra sit eget Omraade, medens Valdemar og Absalon var saare langt fra deres Fædreland, trykkede af Modpartens uhyre Overmagt. Udfaldet var derfor utvivlsomt. Hvormed nu end Absalon har begrundet sin Paastand om at Valdemar var narret, saa glippede den Udvej, han her prøvede.

Absalon raadede nu Valdemar til at flygte over paa

fransk Grund; han har altsaa været paa det rene med Ludvig VIIs Sindelag overfor Kejseren og i ham set Valdemars naturlige Forbundsfælle. Planen tænkte han sig udført saaledes: Valdemar kunde daglig ride ud paa Jagt og nogle Gange ligesom tilfældig fare over Saone-Broen; havde Tyskerne set det gentage sig, vilde deres Mistanke være bortvejret, og en skønne Dag kunde da Valdemar forsvinde med sit Følge. Men Kongen vilde ikke gribe til dette Brudd med Kejseren, hvorved han i Virkeligheden vilde være mensvoren Mand.

Sakse giver imidlertid en anden Forklaring. Efter ham var det Kejser Fredrik, der tilintetgjorde Flugtplanen ved at give Valdemar saa gode Løfter, at den danske Konge ikke kunde modstaa: han lod de nordtyske Fyrster aflægge Ed paa at hjælpe Danmark til Herredømmet over de endnu ubetvungne Venderlande og lovede selv Krigshjælp, om det behøvedes; Valdemar skulde endvidere være fri for at yde Kejseren Hærfølge, og det skulde staa hans Efterfølger frit, om han vilde forny Lenséden eller ikke. Paavirket af al denne Velvilje gav Valdemar saa efter og tog sit Land til Lén af Kejseren.

Denne Fremstilling er tendentiøs. Kejseren har ikke haft nødig at lokke. Han har haft den danske Konges Løfte at holde sig til, har derfor ogsaa i hvert Tilfælde krævet Lenséd, og det har været Valdemar umuligt at komme uden om sin Forpligtelse. Og at Valdemars Søn og Efterfølger statutmæssig skulde være frit stillet med Hensyn til Lenséden, det er utroligt. Men man forstaar, hvorledes Sakse har lavet sig denne Teori; det er den senere Afvisning af den tyske Kejsers Overhøjhed der staar straalende for vor Krønikeskriver, og derfor lemper han uvilkaarlig Overenskomstens Indhold efter de senere Begivenheder. Derimod er det vel nok rigtigt, at Valdemar ikke paatog sig Hærfølge. I Kejserens Krige var der ikke danske Hjælpetropper, og først ved Lybeks Belejring umiddel-

bart før Henrik Løves Fald var der Samvirken mellem Fredrik og Valdemar. For saa vidt var Kejserens Overhøjhed mere tilsyneladende end virkelig. Formodenlig har Kejseren ogsaa vedgaaet Løftet om Danmarks Højhed over de frie Venderlande; men Betingelse for Lenséden har det ikke været.

Mødet i Dôle var en Blanding af Rigsdag og Kirkemøde. Kejserens Højhed over det danske Rige var nu fastslaaet, og derefter skulde de kirkelige Sager afgøres. Victor IV. angreb med Heftighed Alexander III, henviste til hans trodsige Udebliven og søgte at vinde Bisperne ved at indskrænke Indankningen af Retssager for Pavens Domstol. Endnu ivrigere var Kejseren; han fremstillede endog Sagen som om Kongerne af England og Frankring til Kejserrigets Skade vilde tiltage sig Del i Pavevalget. Efter sin sædvanlige Fremgangsmaade tilspidsede Ærkebiskop Reinald yderligere denne vovede Paastand. Hvad vilde de to Konger sige, om Kejseren blandede sig i engelske eller franske Bispevalg! Kunstgrebene, som Fredrik og hans Kansler her anvendte, faldt selvfølgelig de Danske for Brystet; den Synsmaade, som kom frem ved denne Lejlighed, var jo et Brudd med den hævdvundne Opfattelse af Pavedømmets universelle Stilling i Kristenheden. Men de tilstedeværende tyske Bisper bøjede sig for den kejserlige Fortolkningskunst, og Victor IV lavede sig til at bandlyse sin Medbejler. Med tændte Lys i Haanden skulde Bisperne i Optog gaa op ad Kirkegulvet og kaste Kerterne ved Kordøren, saa de sluktes; saaledes skulde Himlens Lys slukkes for den bandsatte. Da dette Skuespil skulde foregaa, fik Absalon Valdemar til at gaa ud af Kirken, og selv fulgte han sin Konge, hvor meget end Pave Victor bad ham blive. Derimod kunde han ikke afværge, at Victor IV næste Dag viede Provst Live til Biskop i Odense. Han nedlagde Indsigelse deri-

mod; men Valdemar havde — i det mindste stiltiende — givet sit Samtykke.

Absalons Optræden her er mandig. Han viser sig frygtløs overfor den mægtige Kejser. Dog maa det huskes, at Fredrik I endnu ved denne Tid var maadeholden og ikke ligefrem vilde tvinge til Lydighed mod Victor IV; en af hans egne Ærkebisper, Eberhard af Salzburg, stod endog aabenlyst paa Alexander IIIs Side. Der er da heller ikke Tale om at Absalon har haft noget egenligt Sammenstød med Kejseren eller at det er kommet til aabent Brudd. Valdemar og Absalon deltog fremdeles i Kirkemødet, der nu forlagdes til Besançon. I sig selv havde Mødet ikke længer nogen Betydning; men det havde sin Værdi at gøre netop denne Iagttagelse, der pegede fremad mod et Omslag i den kirke-politiske Stilling. Fremfor alt fjernede Frankrig sig nu helt fra Kejseren. For anden Gang havde Ludvig VII indfundet sig paa Saone-Broen til fastsat Tid uden at finde Fredrik; derfor beskyldte han ham nu for at have svigtet sit Ord og forbeholdt sig frie Hænder. Overhovedet var Alexander IIIs Sag i stærk Opgang endnu mens det Møde holdtes, der skulde have knust ham.

Dette har været Absalon en Glæde, og Valdemar har det næppe været uvelkomment efter de Erfaringer, han nu havde gjort. Derfor var der Kulde i Kejserens Afsked med dem; Henrik Løve maatte minde ham om at give den danske Konge et Æresfølge. Men lige saa betegnende fik de paa Hjemvejen en pragtfuld Modtagelse af Mainz's Ærkebisp, Konrad af Wittelsbach. Han var en kraftig og selvstændig Mand, der vel vilde give Kejseren hvad Kejserens var, men samtidig hævdede Kirkens Frihed og derfor agtede Absalon for hans Optræden overfor Fredrik I og Pave Victor. Inden tre Aar var omme, blev Konrad afsat, fordi han sluttede sig til Alexander III.

Ogsaa Henrik Løve viste sig fremdeles som Valdemars

Ven, og da man kom til Holsten, jævnede Absalon Mellemværendet mellem Valdemar og Grev Adolf. Den holstenske Greve blev endog Kongens haandgangne Mand, fik altsaa Forlening af Valdemar, formodenlig de øde Egne mellem Ejder og Sli, hvor holstenske Indvandrere snart begyndte at bosætte sig. Alt dette kunde bøde lidt paa det uundgaaelige Lensforhold til Kejseren. Og netop som Valdemar vendte hjem, fødte Dronning Sofie Sønnen Knud. Absalon fik det Hverv at døbe den lille Kongesøn. Det var Valdemars Tak for hans gode Hjælp paa Burgunderrejsen. Samtidig styrkedes Danmarks Stilling ved at Kongens Søsterdatter, Liden Kirsten, blev den unge svenske Kong Karl Sverkersons Brud.

Dernæst førte Absalon Valdemar bort fra »Octavianernes« Parti. For Victor IV gik det stærkt tilbage, og da han døde (April 1164), gjorde Valdemar endelig det Skridt, som længe havde været forberedt. Snart efter overlod han det gamle Veng Kloster til den ny Cistercienserkoloni i Aarhus Stift. Det var ligefrem Bod for den octavianske Vildfarelse. Samtidig ledede Absalon den danske Kirke ud af Skismaet, og Maalet var naaet.

Skridt for Skridt vandt Absalon saaledes frem til Sejr. Mens Eskil er Kirkepolitikens store Teoretiker, imponerende ved sine Doktriners Fasthed, men blind for det virkelige Livs slyngede Traade, saa er Absalon den praktiske Realpolitiker, der forstaar at udnytte de skiftende Forhold og lemper sig frem til Maalet.

Derved havde Danmark ogsaa frigjort sig fra Kejserens Favntag. Men det var en given Sag, at den vidtstræbende Fredrik I vilde huske denne Emancipation og ved Lejlighed tage Hævn. Danmark maatte derfor være rustet mod den mægtige Nabo. For Aarhundreder siden var den jydske Halvø bleven sikret ved den Vold, der spærrede hele Landet for tyske Erobringstog. Nu gjaldt det at forny og

udbedre det gamle *Danevirke*. Saa førte Absalons Politik da til Styrkelse af Gudfreds og Tyres Grænseværn. Dermed grundlagdes det Storværk, som Valdemars Gravskrift regner til hans ypperste Bedrifter. Selvfølgelig havde Absalon Del i dette Folkeværn. Det vilde være utænkeligt andet, og Sakse vidner da ogsaa derom med rene Ord.

Straks efter Hjemkomsten fra Besançon blev Arbejdet paabegyndt. Langs Danevirke byggedes der Ovne, hvor det bløde Ler forvandledes til haarde Sten, og nu muredes der Aar ud og Aar ind; men endnu en Snes Aar senere, ved Valdemars Død, var det store Værk ikke fuldt færdigt. I Yderkanten af Gudfreds ældgamle Jordvold og foran Tyres Stensætning, til Dels paa nedstyrtede Sten fra dette Virke, rejstes den svære Teglstensmur fra Kalegat til Kurborg, paa en Strækning af omtr. 3700 Meter. Saaledes indsattes *Valdemarsmuren* i Danevirke, 6—$6^{1}/_{2}$ Meter høj, 2—$2^{1}/_{2}$ Meter tyk, med skraa Afslutning af Kilesten, med Skydeskaar og Stræbepiller. Lidt foran gravedes en Grav, der fyldtes med Vand og atter værnedes af en lavere Ydervold.

Saa omskabte Valdemar og Absalon da den gamle Vold til et tidssvarende Fæstningsanlæg, hvis Lige ikke fandtes i noget europæisk Land. Selv en stærk Fjende maatte standse her. Det fornyede Danevirke var det faste Værn for Danmarks Selvstændighed, Grundlaget for Folkets fri Udfoldelse af sin Kraft. Danevirkemuren blev overhovedet et Vidnesbyrd om Valdemarstidens Storhed. Er de kratbevoksede Murrester end haardt medtagne og endnu ubarmhjertigere lemlæstede end selve den ældgamle Jordvold, saa er Ruinerne dog endnu et storstilet Fortidsminde. Og der knytter sig en egen Symbolik til den røde Munkestensvæg i Voldsiden. Som Absalonstidens Aandsliv byggede paa Oldkvad og Oldsagn, saaledes kom Absalons politiske Gerning til at bygge paa det berømte Oldtidsvirke[84].

VIII

Naar Venderkampene i disse Aar førtes med ringere Kraft, saa var det ikke blot fordi Kirkestriden og Forholdet til den tyske Kejser optog Sindene saa stærkt, men tillige fordi Danmark droges ind i de norske Forviklinger.

Norge var den Gang pint af Tronkampe; alt i alt varede de et Hundredaar. Gregorius Dagsøn og de andre Stormænd, der øvede Herredømmet for den svage Kong Inge Krogryg, havde fældet begge hans Brødre, først Sigurd Mund og dernæst Eystein. Resterne af de faldne Kongers Parti samledes om Sigurds lille Søn Haakon Hærdebred, men maatte med deres Barnekonge søge Ly i Sverige (1157). Efter et Par Aars Forløb lykkedes det dem at sætte sig fast i Trøndelagen; men andensteds blev Partiet slaaet af Gregorius Dagsøn og Erling Skakke. Da Haakons Mænd i 1160 atter blev forjagne fra Viken, flygtede de ned til Danmark, forfulgte af Gregorius og Kong Inge. Dér skjulte de sig i Sjællands Skove. Mellem Inge og Valdemar var der godt Forhold — kort forinden havde Inge skænket den danske Konge det store Drageskib —, og den norske Styrelse ventede derfor Hjælp mod Flygtningene. Her forregnede man sig dog. Inge henvendte sig til Absalon, der i Øjeblikket ikke var paa Vendertog, og bad ham gribe Haakon og hans Mænd i Strandskovene; men Absalon afslog det. Haakons Ret til Tronen var da ogsaa uomtvistelig; fremfor alt har det dog været den danske Statsmand velkomment, at Norge sledes af Tronstrid.

Kort efter skete der et uventet Omslag i Norge. Haakons forrevne Krigerflok, der bestandig havde maattet flygte, var saa heldig først at fælde Gregorius Dagsøn i Nærheden af det nuværende Uddevalla og dernæst Kong Inge paa Isen ved Oslo (Jan.—Febr. 1161). Da var det at Erling Skakke i Bergen fik sin Søn Magnus taget til Konge, skønt han

ikke paa fædrene Side var af Kongeætten (Foraaret 1161). Men Erling følte sig ikke i Øjeblikket stærk nok til at tage Kampen op med Sejrherrerne og veg derfor med Magnus til Danmark, i Haab om Hjælp fra Valdemar, der var hans Hustru Kristines Fætter.

Valdemar havde den Gang lige været i Slesvig By, hvor han og Eskil blev Fjender, og endnu var han paa jydsk Grund, da de norske Flygtninge kom til ham. Han modtog dem godt, men modstod dog ikke Fristelsen til at udnytte den Lejlighed, som tilbød sig af sig selv. Fortiden kunde undskylde hans Politik. Havde Danmark ikke i Harald Blaatands og Sven Tjugeskægs Dage haft Højhed over Viken? Ikke at tale om, at Knud d. rige havde underlagt sig hele Norge! Var der da noget at sige til det, om han fik Højhed over norsk Land, naar Nordmændene uopfordret søgte hans Hjælp? Erling Skakke var virkelig i Knibe, rede til vidtgaaende Indrømmelser, blot han kunde faa Magten og styre Riget for sin Søn. Saa gav han da Valdemar gode Løfter, ifølge den norske Kongesaga Tilsagn om Højhed over Viken hen til Agder. Til Gengæld fik han Skibsudstyr. Derimod sés det ikke, at Valdemar har givet Erling nogen Hjælpehær, og da Erling Skakke saaledes i Virkeligheden vandt Norge ved egne Kræfter, var han saa meget mindre oplagt til at indfri sit Løfte.

Sigurd fra Reyr, der var bleven Haakon Hærdebreds Jarl, laa imidlertid ved Konghelle for at passe paa Erling; for øvrigt følte han sig forurettet af sin unge Konge og var rede til at svigte ham. Men Erling Skakke narrede sine Fjender og tog en anden Vej, end de havde ventet. Fra Jyllands Nordspids drog han til Vestnorge, var først ved Bergen og erobrede dernæst Viken, mens Haakon trak sig tilbage til sine Trønder. Næste Foraar (1162) lykkedes det Erling at fælde sin unge Modstander i Slaget ved Sekken, og dermed var Magnus Erlingsøns Kongedømme sikret.

Om Valdemars Krav var der slet ikke Tale. Men den danske Konge var jo ogsaa Resten af dette Aar optagen af sin Rejse til Burgund.

I Februar 1163 fæstnede Erling Skakke yderligere sin Magt ved at fælde sine stærkeste Modstandere, Sigurd fra Reyr og Eindride Unge. Men hvor meget Partiet end hærgedes af Modgang, samlede det sig dog om en anden af Sigurd Munds Sønner, Sigurd Markusfostre, og søgte Hjælp hos Kong Karl Sverkerson i Sverige. Da dette Haab glippede, henvendte de sig til den danske Konge, vel vidende, at Valdemar saae sig narret af Erling Skakke og ikke længer var hans Ven. Valdemar øjnede nu et nyt Udgangspunkt for sin norske Politik og modtog Sigurds-Partiet med Venlighed. Især viste Absalon de landflygtige Nordmænd Gæstfrihed. En stor Skare af dem, deriblandt Brødrene Anund og Fin Simonsøn, opholdt sig hos ham og bevidnede hans Gavebrev til Esrom Kloster, udstedt i Ullerød i Nordsjælland 18. Nov. 1163.

Endnu optraadte Valdemar dog ikke aabenlyst som Erlings Fjende. Han lod gaa Bud til den norske Rigsstyrer for at minde ham om hans Løfte. Erling var imidlertid optagen af den forestaaende Kongekroning, der skulde bøde paa Magnus's brøstfældige Tronret, men købtes med Kongedømmets Ydmygelse overfor Bisperne. De danske Sendebud fik derfor Lejlighed til at overvære Kroningen i Bergen, den første Kongekroning i Norden (10. Aug. 1163); men de maatte ogsaa se, at der her ikke blev taget fjerneste Hensyn til deres Konges Krav. Efter Kroningsfesten fik de endelig Svar; men Svaret gik kun ud paa, at Vikverjingerne først maatte spørges. Da de saa fulgte Erling til Borgartinget, fik de Visshed for, at Viken ikke vilde vide noget af Valdemar at sige (Oktober 1163); de maatte altsaa rejse hjem med uforrettet Sag. Tilmed gik det uheldigt for det norske Modstandsparti, som Valdemar skulde

støtte sig til. »Markusmændene«, som havde sat sig fast ved Konghelle, blev forjagne til Sverige. Derfra drog de ganske vist gennem Oplandene til Nidaros, hvor Sigurd Markusfostre fik Kongenavn; men da de i Foraaret 1164 søgte syd paa, blev Sigurd og hans Fosterfader fangne, og senere paa Aaret lod Erling dem henrette. Trønderhøvdingen Fredrik Køna og nogle andre Markusmænd undkom til Danmark. Da de vendte tilbage, fik Erling fat i dem og lod Fredrik Køna kaste i Havet, bunden til et Skibsanker.

Atter var et Haab glippet for Valdemar. Men Fredrik Køna havde fortalt ham om det Had, som Erling vakte i vide Kredse, og man vidste, at den ansete Trønders forsmædelige Død yderligere ophidsede Stemningen i Trøndelagen, hvor der altid ulmede Oprør mod den haarde og hensynsløse Rigsstyrer. Sidst paa Aaret 1164 lod Valdemar danske Mænd drage derop for at undersøge Stemningen. De valfartede til Hellig Olavs Skrin, der allerede drog Skarer af fremmede Pilegrimme til sig; men samtidig underhandlede de i al Hemmelighed med Stormændene og fandt virkelig hos Trønderne dyb Uvilje mod Erlings Herredømme. Dermed traadte Valdemar ud af sin forsigtige Tøven. Det følgende Aar (1165) vilde han kræve sin Ret med Sværdet. Men hans Maal var nu blevet et andet. Det drejede sig ikke længer om Højhed over Viken, hvor der dog ikke var Støtte at vente, men om Højheden over hele Norge. Paa anden Maade kunde den danske Konge ikke udnytte sit hemmelige Forbund med Trønderne[85].

Dette Blik mod Nord drog i mange Maader Tankerne bort fra Kampen sydpaa. Som Aaret 1161 blev et goldt Aar i Vendertogenes Historie, saaledes gik det ogsaa med Aaret 1163, sikkert til Absalons Ærgrelse. Og hvad Danskerne forsømte, det passede *Henrik Løve.*

Da Henrik kom hjem til Sakserlandet efter sit Ophold i Burgund og Bajern, fik han Nyss om at Niklotsønnerne arbejdede paa at genvinde deres tabte Herredømme. Med en stærk Hær rykkede han derfor over Elben og angreb Werle (Jan. 1163). Snart rejste Sakserne mægtige Belejringstaarne foran Borgen. Forgæves haabede Venderne paa Undsætning; til sidst maatte de overgive sig. Vartislav faldt her i Hertugens Hænder og førtes som Fange til Brunsvig; hans Farbroder blev gjort til Abodriterknés, men som Henrik Løves Vasal. Snart efter maatte ogsaa den anden Broder, Pribizlav, falde til Føje (Marts 1163).

Nu kunde den magtkære Henrik ikke dy sig for at strække Haanden ud efter de Venderlande, som stod under hans Forbundsfælles Højhed; de norske Forhold lagde jo nemlig i Øjeblikket Beslag paa Danskernes Opmærksomhed. Baade Volgast og Rygen fristede ham. Allerede forrige Aar havde han ladet Bernhard af Ratzeburg gøre Røboerne Forestillinger, og at de ikke havde været forgæves, det viste sig nu. Da Henrik Løve i Juli 1163 opholdt sig i Lybek, hvor en ny Trækirke indviedes til Bispesæde, kom der Afsendinge fra Øen og medbragte Gisler som Pant paa Indbyggernes Troskab. Dette sidste var en Udæskning til Danmark. For da at afværge et Uvejr sendte Røboerne ogsaa Afsendinge til Valdemar og fornyede deres Anerkendelse af Danmarks Overhøjhed. Men der var allerede givet Varsel om det Frafald, der snart skulde komme.

Foreløbig knyttede Begivenhederne i Venderlandet dog Valdemar og Henrik Løve nærmere til hinanden. Mens Hertugen atter var i Bajern, rustede Pribizlav sig til ny Kamp for at udfri sin Broder, der stadig sad lænket i Brunsvig. I Februar 1164 kastede han sig pludselig mod Meklenburg. Besætningen, der mest bestod af Flamlændere, tilbød han fri Afmarsch; men de svarede med Pilskud, og nu stormede Venderne Borgen, nedhuggede alle Soldater og

bortførte Kvinder og Børn som Trælle. Saa frygteligt var dette Blodbad for Tyskerne, at baade Magdeburg- og Lauterberg-Krønikerne optegnede Dagen, 17. Februar; samme Dag drev en Nordenstorm Havet ind over de lave Strande, saa mange druknede eller omkom af Sult og Kulde. Opmuntret af sit Held fo'r Pribizlav videre og angreb de andre tyske Borge i Abodriterlandet. Flere holdt Stand, men det fjerne Malchow overgav sig uden Kamp. Her tilstod Pribizlav for øvrigt Besætningen frit Lejde gennem Venderlandet for at vise, at han blot krævede sine Landsbyer og Marker tilbage. Venderlandet for Venderne, det var hans Politik. Kristenforfølger var han derimod ikke; selv lod han sig netop ved denne Tid døbe. Des bedre kunde han opnaa Støtte af de kristne Pomrerfyrster, for hvem det tyske Folks bestandige Fremtrængen ogsaa var farlig. Snart var der da en stor abodritisk-pommersk Hær samlet omkring Demmin ved Peenes øvre Løb.

De fleste af Henrik Løves Borge havde dog holdt sig mod Pribizlavs Angreb, og nu rykkede Hertugen frem med sin Hær; Adolf II stødte til med sine Holster, selv Albert Bjørn af Brandenburg ydede ham Hjælp. Venderne blev forjagne til Skove og Sumpe og straffede ved svære Hærgninger. Malchow blev taget tilbage, og udenfor Borgen blev den ulykkelige Vartislav klynget op, til Skræk og Advarsel for sine Landsmænd. Dernæst rykkede man frem mod Demmin. Adolf af Holsten førte Fortroppen. En Morgenstund lod han sig overrumple af Venderne og fandt Heltedøden. Men Tyskerne tog sig sammen og forvandlede Nederlaget til en Sejr. Kampen var overhovedet haabløs for Venderne, og de forsvandt i deres Smuthuller. Da Henrik Løve kom til Demmin, fandt han Byen forladt, og uden Modstand sløjfede han dens Fæstningsværker. Derpaa drog man videre frem langs Peenes Løb.

Imidlertid havde Valdemar og Henrik Løve fornyet de-

res Forbund og stadfæstet det ved Trolovelse mellem Kongens lille Søn Knud og Hertugens Datter; begge var endnu Smaabørn. For at støtte Henriks Tugtelse af Venderne stævnede Valdemar til Forpommern med sin Flaade. Det var hans *5te Vendertog* (1164).

Ud for Rygen kastede man Anker. Røboerne var jo forpligtede til at yde Krigshjælp, og da de havde vist sig upaalidelige, turde man ikke have dem i Ryggen, med mindre et rygisk Korps var med som Gisler. Men der maatte forhandles om Sagen. Med et ubetydeligt Følge indfandt Absalon sig paa deres Landsting, og hans Frygtløshed gjorde Indtryk paa dem. Hvor lidt deres Samfund i dets Helhed tænkte paa Svig, fik man at se af et lille Træk. En Røbo vilde afkøbe en af Absalons Følge hans Hest og fik Lov at prøve den; men aldrig saa snart var han i Sadlen, før han galopperede bort. De andre Røboere tog imidlertid Parti imod Hestetyven og satte efter ham for at straffe ham paa Livet; men Absalon gik i Forbøn for Ransmanden og lod sig nøje med at faa Hesten tilbage. Denne Mildhed vandt ham Hjerter. Udbyttet af Forhandlingerne blev da ogsaa, at Fyrst Tetislav stødte til med sine Skibe.

Danskerne vendte sig dernæst mod Volgast, som var faldet fra. Da Indbyggerne var flygtet over Peenemünde til Øen Usedom, tog Valdemar Byen uden Sværdslag; Vetheman blev dens Høvding. Usedom-Folkene afbrændte selv deres By, for at den ikke skulde blive et Bytte for Fjenden. Men Danskerne ænsede ikke Øen; de sejlede videre ad Peenemünde og selve Peene til Møde med Henrik Løve. For at komme frem maatte Absalon først afbryde Broen ved Dansne og ødelægge alle de Stoppepæle, Pomrerne havde nedrammet i Flodlejet. Saa gik man videre op ad Floden til Stolp, hvor Hertugen kom til.

De danske Skibe lagde sig nu tæt Side om Side, saa Sakserne kunde slippe over til Landet syd for Peene. I

Fællesskab hærgede man dernæst Pomrerfyrsternes Rige for at tvinge dem til Fred. Bugislav og Kazimar søgte da Særfred med Danmark; men Valdemar vilde ikke svigte Sakserhertugen og underrettede ham om Fyrsternes Tilbud. Saa sluttedes der Forlig. Henrik Løves Herredømme over Abodriterne sikredes; men Pomrerfyrsterne fik Lov at huse den fordrevne Pribizlav, og de fik tilbage, hvad Danskerne eller Sakserne havde erobret, dog Volgast undtaget. Snart efter genopbyggede Pribizlav Demmin og gjorde Strejftog til Schwerins og Ratzeburgs Omegn; men Sakserne havde lært at lægge Baghold, og Pribizlav led ny Nederlag. Samtidig truede Pomrerfyrsterne ham med Udvisning, fordi hans Fredsbrudd vilde volde dem Ulykker. Saa kom der endelig Ro i Landet.

Volgast havde det været Valdemars Hensigt at gøre til dansk Lydland. En stærk Besætning skulde lades tilbage i Byen, ført af Absalon, Buris og Provst Sven, der Aaret efter blev Biskop i Aarhus. Tillige vilde Valdemar lade sin og Toves Søn Kristoffer blive hos dem som Pant paa, at han vilde støtte dem af yderste Evne, og hele Hæren skulde inden Hjemrejsen bjerge Kornhøsten til dem, der forblev i Volgast. Denne Plan strandede imidlertid. Kun nogle Sjællændere turde tage den farefulde Post sammen med deres Viking-Bisp, og Valdemar kunde ikke tvinge sine Ledingsmænd til at blive paa vendisk Grund. Volgasts Forhold ordnedes derfor helt anderledes. Det lille Fyrstendømme blev tredelt. Pomrerfyrsten Kazimar skulde have én Del, Valdemars Svoger Prizlav Niklotsøn den anden, og Røboernes Knés Tetislav belønnedes med den tredje. De to sidste stod jo under Valdemar, og middelbart var saaledes de to Tredjedele af Volgast dansk Lydland. Men Røboerne forlod snart deres Del; det hed sig, at det var fordi Kazimars Folk stjal fra dem. Dette var vistnok kun Paaskud. I alt Fald tog det sig ilde ud, at de heller ikke

hindrede ny Hærgetog mod Danmark fra Peenemünde. Sagen var, at de spillede under Dække med Henrik Løve, og han forraadte sin Forbundsfælle.

Hverken Valdemar eller Sakserhertugen havde opnaaet synderligt ved dette Krigstog i 1164. Saalænge det gjaldt Kamp mod den fælles Fjende, kunde de endda samvirke; men ved Fredsslutningen havde de modstridende Interesser. Den ene undte ikke den anden Landerhvervelser. Valdemar holdt sig til Kejserens Tilsagn; men Henrik Løve vilde ikke se sig standset i sin Udvidelsespolitik. Det var en Indrømmelse til ham, naar Danmark ikke umiddelbart blev Herre over Volgast. Men endda mente Henrik, at Danskerne havde faaet for meget. Hensynsløst lokkede han endog Røboerne til Frafald og blev dermed Danmarks Fjende. Og Aaret 1165 gav ham kun altfor frie Hænder. Da var Valdemar nemlig helt og holdent optaget af sin norske Erobringspolitik, der blot skulde blive Kraftspild for Riget.

Erling Skakke havde imidlertid faaet Nyss om Tilnærmelsen mellem Valdemar og Trønderne. Fra Bergen har han formodenlig opsnappet Breve, der røbede deres Løfter til den danske Konge. I Vaaren 1165 fo'r han derfor til Nidaros og tog Hævn over sine Fjender. Samtidig kom Valdemar til Viken med sin Flaade. Da Danskerne ikke fandt Erling her, troede de, at han ræd var flygtet for dem. Sandheden var imidlertid, at han lammede deres Forbundsfæller i Nord. I Sarpsborg lod Valdemar stævne til Borgarting, og de forskrækkede Vikverjinger hyldede ham virkelig. Nogle trak sig dog tilbage til Oplandene og sendte Ilbud til Erling. Og da Valdemar kom til det vestlige Viken, blev Modstanden stærkere. I Tønsberg kom ganske vist Orm Kongsbroder, en uægte Søn af Kong Inges Moder Ingrid, til Valdemar og svor ham Troskab, men under

Forbehold af sin Ed til Magnus Erlingsøn. Den danske Ledingshær led af Mangel paa Fødevarer, og i det fremmede Land kunde man ikke forsyne sig. Valdemar indsaa nemlig, at vilde han være Norges Konge, maatte han undgaa at hærge Landet. Skønt mange af hans Mænd heller end gerne vilde tage Kampen op med Erling, vendte han nu om uden at have udrettet synderligt. Da Erling endelig kom til med sin Flaade, var de Danske forlængst hjemme.

Absalon har næppe deltaget i det mislykkede Tog til Norge. Han har vogtet Danmark mod Venderne, og dette kunde vel gøres nødigt. Nu sluttede Røboerne sig nemlig nøjere til Henrik Løve og rystede Danskernes Overhøjhed af sig.

Dette hævnede Valdemar ved det *6te Vendertog*. Det udførtes i Foraaret 1166 og gjaldt Rygen (se Kortet S. 103).

Først gik man løs paa Wittow, der jo laa mest udsat. Man lagde til ved Wittow Færge og hærgede det værgeløse Wiek og en Markedsplads, det senere Altenkirchen. Indbyggerne havde rimeligvis søgt Ly indenfor Arkons Volde; men denne vældige Borg gav Danskerne sig ikke i Lag med.

Flaaden sejlede dernæst Vest om Rygen. Først laa den et Par Dage ved Hithin, derpaa søgte den til Havnen Por ved Barths Østspids. Mens Valdemar blev liggende her med Hovedmassen af Skibene, tog Absalon sine Sjællændere med sig paa et natligt Tog til Ziudra, Rygens sydlige Halvø, der næsten er skilt fra Hovedøen ved »Vader« (die Wedden). Planen lykkedes, og Ziudra hærgedes. Absalon vovede sig endog over til Hovedøen og nærmede sig Karenz. Her strømmede dog saa mange Vender imod dem, at de maatte gaa tilbage. Ved Vaderne kæmpedes der en Række hvasse Smaakampe, hvor flere Sjællændere udmærkede sig.

Til sidst sluttede Danskerne sig sammen til et større Angreb og kastede Røboerne tilbage, hvorpaa de naaede ned til Skibene med et rigt Bytte. Absalons Sejrstog til Ziudra var ikke epokegørende, men betragtedes dog som en særlig mindeværdig Bedrift. Lundeaarbogen, som indtil da tier om Venderkampen, nævner denne Sejr og henfører den til Kristi Himmelfartsdag.

Valdemar skulde hurtig være fulgt efter Absalon for at hjemsøge det sydlige Rygen med sin større Hærafdeling; men Skibsvagten faldt i Søvn og fik ham ikke vækket i Tide. Nu kom Kongen til, da alt var forbi. Selv roste han Absalon i høje Toner; men hans Ledingsmænd knurrede over, at alene Sjællænderne havde faaet Bytte. De fik trøste sig med, at Kongen dog øvede Strandhug endnu et Par Steder paa Rygen. Dernæst sejlede man hjem.

Allerede i Høsttiden samme Aar (1166) gjorde Valdemar et nyt Tog til Rygen. Det var hans *7de Vendertog*. Hovedmaalet var nu de østlige Dele af Øen, som forrige Gang gik fri. Man vilde bl. a. bringe Røboerne i Knibe ved at ødelægge deres Høst. Barbarisk, om man vil. Men selv nu til Dags er Krigsførelsen ofte ikke bedre. Franskmændene skal nylig have brugt den samme Fremfærd i Marokko.

Atter voldgæstede Danskerne først det ulykkelige Wittow. Denne Gang holdt man sig ikke til det aabne Land, men efter at have hærget i Syd og Vest gik man Øst paa mod Arkons høje Forbjerg. Det gjaldt at vise, at man turde nærme sig den stærke Klintborg, hvor Wittows Beboere havde søgt Ly. Om nogen Belejring var der dog ikke Tale; det hele var kun et Strejftog.

For første Gang i Valdemarstiden stod den danske Hær Ansigt til Ansigt med den mægtige Vold. Ud for Arkons Port lod Valdemar sine Mænd trække sig tilbage for at lokke Fjenden til Udfald; men Røboerne var forsigtige og holdt sig i Porten. Flere danske Stormænd viste nu deres

Mod. Sjællænderen Nils red rask til, og med sit Spyd strakte han en af Venderklyngen til Jorden. Thorbern og Buris vilde ikke staa tilbage; men nu var Røboerne rede, de sendte en Regn af Sten mod de danske Krigere, og begge blev alvorlig saarede. Mere kom der ikke ud af dette Angreb. Hæren brød op og sejlede til Halvøen Jasmund.

Endnu havde man ikke prøvet Kræfter med denne mærkelige Landsdel. Jasmunds Overflade er bølget og furet, næsten som et Bjergland. Mægtige Skovbakker er skilte ved dybe Sænkninger eller skarptskaarne Kløfter. Ud mod Havet Stubbenkammers høje Kridtvæg, Tvillingsøster til Møns Klint, men enklere formet og mere skovklædt.

I dette farlige Terræn rykkede Danskerne frem. Absalon var som sædvanlig foran med udvalgt ungt Mandskab; Valdemar fulgte efter med Hovedhæren, der gik frem i den tætte »Hamalt«-Fylking. Ingensteds stødte Fortravet paa Modstand, og Absalon lod derfor sine Mænd sprede sig til Hærgning. Venderne laa dog paa Lur, som de plejede, og pludselig var en Flok Danskere indesluttede i en Snævring. Da Absalon fik Bud herom, sprængte han derhen med sit lille Følge og lod Fanen vaje for at kalde de øvrige hid. Samtidig gjorde de omringede Krigere et voldsomt Udfald, og Sejren blev de Danskes. Man tænkte sig senere, at et særligt Forsyn havde vaaget over vore Vaaben. En dansk Hærmand havde forfulgt en Vender ud i en Mose, og trods sin tunge Brynje var han ikke sunket i; det tog man som et Jærtegn fra Himlen.

Danskerne hærgede Jasmund og videre langs Østkysten helt ned til Gor, den yderste Klint paa den Halvø, som senere fik Navnet Mönchgut og hvor nu Badestedet Binz drager Tusinder af den fine Verden til sig. Fra »Kongestolen« kan Valdemar have skuet ud over Østersøen og ind

over den Ø, som faa Aar senere for Alvor kom under Danmark *).

I Skoven indenfor Stubbenkammers Kridtklint findes et mægtigt Voldsted. En aflang Bakkekam, der er omgivet af dybe Kløfter, er her omdannet til en imponerende Fæstning. Til den ene Side er den dækket af en dyb Skovsø med stejle Bredder (Schwarze See). Denne Borg, i nyere Tid kaldet »Herthaborg«, minder om Oldtidens Bygdeborge i Norden; men den er stærkere. Enhver der har staaet paa de stejle, mægtig høje Volde, vil sande, at denne Fæstning ikke lod sig tage ved Storm. Og her har vi Grunden til, at den slet ikke omtales i Skildringen af de Danskes Felttog, skønt denne Gang hele Jasmund og dermed ogsaa Borgens Omegn blev hærget. Som de Danske endnu ikke for Alvor havde bundet an med Arkon, saaledes maatte de ogsaa gaa uden om denne Fæstning.

Den Lære, Røboerne havde faaet ved disse to Felttog, var da ogsaa tilstrækkelig. Forgæves havde de spejdet efter Hjælp fra Henrik Løve, og ved egne Midler kunde de ikke hindre Danskerne i deres Hærgninger. Da Valdemar derfor var sejlet sønden om Øen og havde kastet Anker ved Holmen Strela i Sundet mellem Rygen og Pommern, indfandt Røboernes Afsendinge sig hos ham og stillede Gisler for Underkastelse.

For saa vidt havde man opnaaet hvad man vilde. Men havde man troet paa varig Ro, saa blev man skuffet. Kun et Par Aar overholdt Røboerne Strela-Freden. Da gav imidlertid deres Fredsbrudd Valdemar og Absalon Lejlighed til den Daad, hvorved Rygen endelig blev dansk Lydland og Valdemarernes Østersøvælde blev grundlagt[86].

*) Navnet Königstuhl kan følges tilbage til 1584 og er formodenlig langt ældre. Om det derfor har Navn efter Kong Valdemar, er dog tvivlsomt. Der knytter sig næppe noget historisk hverken til dette Navn eller til »Dronningestolen« paa Møn.

Vendertoget i Høsten 1166 fik paa anden Maade Betydning i Danmarks Historie.

I »Gelen«, det Strømløb, der begynder ved Hithin og fortsættes ned mellem Rygen og Forpommern ligger den lille Ø Strela. Dens Navn betyder »Pil«; som en Pil deler den Strømmen, hvis vestlige Gren kaldtes Strelasund og afgav en fortrinlig Réd. Her havde Røboerne Overfart til Forpommern, og da deres Fyrste senere fik Herredømmet over den pommerske Kyst, anlagde han indenfor Holmen en befæstet By, der oprindelig kaldtes Stralow, men snart fik tysk Navn efter Réden. Hurtig blev Stralsund en anset By; i sit Vaaben havde den Pilen, der hentyder til det vendiske Strela. Men selv blev Øen nu almindelig kaldt Dänholm. Det huskedes altsaa, hvad Betydning den lille Ø og den gode Réd havde haft for Danskerne under Vendertogene, og endnu bærer Holmen Danskernes Navn.

Intet af de Danskes Besøg paa Danerholmen er blevet saa berømt som det, der afsluttede Høsttoget 1166. I Strelasundet kastede Flaaden Anker, og paa Strela holdt man Hærting. Her var det at man sluttede Fred med de overvundne Røboer. Men her var det ogsaa at Ledingsmændene *kaarede Valdemars lille Søn Knud til Tronfølger* og gav ham Kongenavn. Derved indførtes en ny Statsskik i Danmark, og en Hovedretning i Valdemarstidens politiske Udvikling var lagt klart for Dagen.

Utvivlsomt har Absalon ogsaa her været Føreren. I Frankrig var han bleven fortrolig med denne statsretlige Form. Tronfølgervalget i Faderens Levetid, der allerede havde været karolingisk Skik, blev en Redningsplanke for det svage, men fremadstræbende kapetingiske Kongedømme. For faa Aar siden havde tilmed Henrik II af England efterlignet den franske Statsskik, idet han fik sin ældste Søn Henrik gjort til Konge og kronet, skønt han endnu var Barn. Endelig havde denne Skik ogsaa spillet en stor Rolle

i Tyskland; men tilfældige Forhold havde medført, at siden 1099 var ingen Kongesøn bleven valgt i Faderens Levetid; først i 1169 genoptoges Skikken, da Kejser Fredrik lod sin Søn Henrik kongevælge og krone.

Men ogsaa paa anden Maade var det en europæisk Kulturstrømning der gjorde sig gældende ved Tronfølgervalget paa Danerholmen. Hidtil havde ægte Byrd ikke spillet nogen Rolle i den danske Kongefølge, Frillesønnen agtedes lige med Ægtehustruens Barn. Denne Synsmaade var nu med ét Slag udslettet. Valdemar bekvemmede sig til at forbigaa sin ældste Søn, som hans Ungdoms Elskede havde født ham. Kristoffer traadte tilbage, og den langt yngre Søn, som Dronning Sofie havde født, fik det afgørende Fortrin. Dette var Efterligning af de fremmeligste Landes Skik, der skyldtes Kirkens Indflydelse, og dermed en stor Indrømmelse til Kirkens ufravigelige Krav. Saa meget mere maa man ansé Absalon for Ophavsmand til Tronfølgervalget. Dansk Statsskik var nu paa et væsenligt Punkt blevet præget af kirkelig Kultur. I Norge var det ganske vist sket 3 Aar tidligere, ved den berømte Overenskomst mellem Erling Skakke og Ærkebiskop Eystein Erlendsøn; men Sverres Sejr kuldkastede denne Aftale, og selv Modpartiet opgav den kirkelige Grundsætning. Først den norske Tronfølgelov af 1260 kom i Virkeligheden til at svare til den Tronfølge, som Danmark fik ved den lille Knuds Valg i 1166.

Det var altsaa europæisk Fælleskultur der gav sig Udslag i den statsretlige Ændring, som Kongevalget paa Danerholmen rummede. Og dog var rent kulturelle Hensyn ingenlunde eneraadende ved det Valg, Valdemar lod foretage. Bevæggrunden laa meget mere i de indrepolitiske Forhold i Danmark netop ved den Tid. Fortidens Ligegyldighed for den ægte Byrd og det foregaaende Slægtleds Anarki havde indenfor det danske Kongehus skabt en

Spænding, som det gialdt at overvinde. At Valdemar havde sejret paa Valen, var ikke nok. Her var fremdeles en truende Fare, som den faste Tronfølge skulde tjene til at afværge. Naar Absalon saae tilbage paa sit Folks Historie og sine egne Oplevelser, da maatte en saadan Afstivning af Kongedømmet frembyde sig som den rette Lægedom mod Søndring og Tronstrid.

Allermest gjaldt det om at værge sig mod en enkelt Kongeætling. Ved Valdemars og Absalons Side færdedes den Mand, som var mistænkt for dristige Fremtidsmaal. Det var Buris Henriksøn.

I Buris's Familie var Magtbrynde et Karaktértræk. Hans Farfader Sven var efter Erik Egodes Død den ældste genlevende af Svenssønnerne. Skønt dødssyg vilde han endelig være Konge, var det saa kun for én Dag. Først red han for at naae Viborg Landsting, saa kørte han, til sidst lod han sig bære, og endda indhentede Døden ham, før han fik Kongenavn. Buris's Fader var Henrik Skatelaar. Han vandt Plads i vor Historie ved Misundelse og Had til Knud Lavard, som Folket i sit stille Sind havde kaaret til Tronfølger, og blev den egenlige Ophavsmand til Mordet i Haraldsted Skov. En af Buris's Brødre var den Magnus, der æventyrede sig frem til at blive Sveriges Konge; ved underfundigt og brutalt Overfald dræbte han Erik d. hellige i Østre Åros, men blev selv fældet det følgende Aar. Om Buris var det de styrendes Mening, at ogsaa han var en yderst farlig Mand.

Efter Sejren paa Grade Hede havde Valdemar søgt at vinde Buris og hans ældre Broder Knud ved at give dem Forleninger. Knud blev endogsaa Sønderjyllands Hertug, og da han døde (1162), blev Buris hans Efterfølger. Men Valdemar stolede lidet paa sin Frænde; straks efter tog han ham med paa Burgunderrejsen for at sikre sig mod mulige Anslag. For Buris var dernæst den lille Knud Valde-

marsøns Fødsel en Skuffelse. Udsigten til Tronen var nu yderligere formindsket; men alligevel lod Buris ikke Haabet fare. Netop den Gang grundlagde han Tvis Kloster for Cistercienserne, der i Kirkestriden var Kongens Modpart; ligesom senere Haakon Galin og Skule Baardsøn i Norge søgte han at vinde Kirken for bedre at naa sit Maal. Dertil kom, at Buris havde Forbindelser i Norge og netop med den Kreds, som blev Valdemar fjendsk. Dér levede hans Moder Ingrid, Harald Gilles Enke og den afdøde Kong Inges Moder, og hendes uægte Søn Orm, der altsaa var Buris's Halvbroder. Derfor havde han let ved at opnaa Føling med selve Erling Skakke. Overhovedet var Buris snu i sine Beregninger. Han udmærkede sig paa Vendertogene og særlig paa det Tog, som nu afsluttedes; men syntes han derved at være Valdemar tro, saa tabte han dog ikke sin Ærgerrigheds Maal af Syne; Krigerryet skulde lette ham Vejen til Tronen, naar Tiden kom.

Tronfølgervalget paa Danerholmen var da i første Linje rettet mod Buris. Derfor stod han ogsaa tavs, mens de øvrige Stormænd hyldede Knud Valdemarsøn. Det undgik ikke Valdemar, og Buris maatte undskylde sig med Overraskelsen: hverken Kongen eller hans Raadgivere (ɔ: Absalon) havde forud meddelt ham noget om Planen. Men Sagen førtes videre, saa dette Vaaben blev slaaet ham af Hænde.

Under almindelige Forhold sammenkaldtes der ikke noget Ting, der gjaldt for hele Folket. Var der Uvisshed om Kongevalg, kunde man samles ved Isøre; dog, det var rent undtagelsesvis at man gjorde Brug af denne Foranstaltning. Ellers var et Hærting under Ledingen et Slags Surrogat for en Folkerepræsentation, og allerede tidligere var et saadant Tingmødes Beslutninger taget som Udtryk for Folkeviljen. For saa vidt var Knuds Valg afgjort ved Hærtinget paa Danerholmen. Men man havde jo her gjort et Skridt af ukendt Art. At den

svage Kong Nils i sin Tid havde gjort sin Søn Magnus og efter hans Fald Harald Kesje til Medkonge, det kom lidet i Betragtning. Der var derfor Grund til at fæstne Hærtingets Beslutning ved særlige Midler, og Buris's Holdning opfordrede yderligere dertil. Straks efter Hjemkomsten fra Vendertoget stævnede da Valdemar Rigets Stormænd til Roskilde, for at de kunde aflægge Ed til den nyvalgte Barnekonge og blive hans haandgangne Mænd »paa sædvanlig Vis«. I Forvejen havde de aflagt en saadan Troskabséd til Valdemar, enten de nu var traadt i hans Tjeneste eller ej. Men hvornaar denne Skik var indført, vides ikke; rimeligvis hænger den sammen med den foregaaende Tids Tronkampe.

Paa Stormandsmødet i Roskilde vægrede Buris sig rent ud ved at aflægge Ed til den udvalgte Medkonge. Som Grund angav han, at han allerede havde svoret Valdemar Troskab og derfor ikke kunde aflægge Troskabséd til en anden. Sligt kunde være Skik hos Tyskerne, men i Danmark var det ukendt, og det sømmede sig ikke en ærlig Mand. Kom Fader og Søn i Strid, var det desuden umuligt at følge dem begge*).

Den gode Logik, der var i Buris's Standpunkt, gjorde ham foreløbig uangribelig, og Valdemar bed sin Harme i sig. Men da han straks efter drog til Halland — sikkert for at holde Øje med Erling, der i Viken bekæmpede Olav Gudbrandsøn og hans Oprørsskare —, tog han Buris med sig, og dér gav han ham at forstaa, at han mistænkte ham for Svig.

Da faldt Buris til Føje og lovede at aflægge Troskabséd til den lille Kong Knud. Men han stillede sine Betingelser. Idet han hævdede, at Valdemar gjorde Danmark til et Arverige, medens det hidtil havde været et Valgrige, krævede

*) Ogsaa i Tyskland kunde det dog ske, at der protesteredes mod at have to Konger, saaledes Ærkebiskop Filip af Køln overfor den udvalgte Kong Henrik (VI).

han Igæld for Kongeætlingerne, dels større Lén, dels — efter Udlandets Skik — Arvelighed i Lenene.

Absalon var til Stede ved disse Forhandlinger. Han havde noget til overs for Buris paa Grund af hans Mod og Ihærdighed i Venderkampen; tilmed arbejdede Absalon jo altid paa Fred og Samdrægtighed indadtil, og endelig svarede Buris's Krav til alméneuropæisk Lénsskik, som næppe i Længden kunde holdes ude fra Landets Grænser. Absalon talte derfor Buris's Sag, og Buris fik nu en stor Del af Jylland som Forlening, formodenlig med Ret til at lade Lenet gaa i Arv til sin Søn. Men Valdemar var ærgerlig over denne Indrømmelse. »Buris genvandt aldrig Kongens Venskab; thi Kongens Vrede holdt sig saa haardnakket, at den aldrig helt kunde slukkes, naar den først var optændt«[87].

Danmarks politiske Stilling var i Øjeblikket særdeles vanskelig. Man maatte gøre Front til alle Sider, mod Nordmænd, mod Vender og mod Henrik Løve. Dertil kom netop nu Fjendskab med Sverige, hvor Valdemars Maag, den unge Kong Karl Sverkerson, blev fældet af sin Medbejler Knut Erikson (1167). Paa den Kant optraadte man dog ikke med synderlig Kraft. Man indskrænkede sig vistnok til at støtte Karls Brødre, og da deres Angreb mislykkedes, opgav man aktiv Optræden. Sakse omtaler (under Begivenhederne i 1170) kun rent i Forbigaaende dette Uvenskab med Sverige; men den sejrende Eriksæt hørte dog til Danmarks Fjender og bidrog derved til at gøre Stillingen end mere kritisk. Endelig truedes man af Forræderi i Landet selv, fra Rigets største Lensmand. Det var, som om alt sammensvor sig for at ødelægge den Trivsel, som netop var begyndt.

I Foraarstiden 1167 blev Valdemar derfor i Danmark.

Det gjaldt om at værge Landet mod Erling Skakke, der stadig var i Viken og trængte Olav Gudbrandsøn og hans »Hættesvende« tilbage til Oplandene.

Saa snart man havde iagttaget de første Vaarbud, førte Absalon derimod en Flaade til Venderlandet. Kun Skaaninger og Øboer deltog deri. Sammen med Absalon var Valdemars og Toves Søn Kristoffer og Erik Lams Frillesøn Magnus. Kristoffer, der højst kan have været en 17aarig Yngling, var Underfører for den skaanske Hærafdeling. Det var Valdemarstidens *8de Vendertog* (Foraaret 1167).

Angrebet gjaldt Landskabet Tribuzis (tysk Tribsees) i Forpommern, syd for Barth, omkring Floden Trebel. Venderne i disse Egne havde voldgæstet de danske Kyster, og dette skulde straffes. At Pomrerfyrsterne imidlertid havde givet sig under Henrik Løves Højhed, det ænsede man ikke. Langt snarere vilde man demonstrere mod Sakserhertugen og hævde, at dette Land var dansk Interessesfære, som Tyskerne ikke maatte underlægge sig.

I Tribuzis gik man altsaa i Land og hærgede saa grumt, at flere Steder endnu laa øde en Menneskealder senere, da Sakse skrev sit Værk. Absalon passede godt paa den unge Kongesøn; Kristoffer fik med sine Skaaninger Plads mellem ham og Magnus Eriksøn.

Det gik imidlertid som det ofte gaar i Foraarstiden; Vinteren kom igen, og det slog ind med frygtelig Kulde. Absalon søgte derfor tilbage til Skibene. Her som ellers paa Tilbagetog førte han selv Bagtroppen, og med 40 Ryttere kastede han Fjenderne paa Flugt, da de forfulgte. Han slog Bro over Trebel, og for at vise Venderne sin Overlegenhed undlod han at bryde den af efter sig. Ved Stranden fandt han ikke straks sine Skibe; de havde lagt sig i en anden Havn. Han maatte da slaa Lejr, og her døjede man mere end nogensinde af Kulden. Hestene var halvt døde, og man grov Gruber i Jorden for nogenlunde at skærme dem; men

ikke en Mand i Hæren var i Stand til at bruge begge Hænder paa én Gang. Omsider kom Flaaden til. Endda forhaledes Hjemrejsen yderligere af Modvind. Det havde været en lidelsesfuld Færd.

I Sommeren 1167 mente Valdemar at kunne gøre et lille Vendertog uden at Erling Skakke fik Tid til at falde ham i Ryggen. Han vilde hævne sig paa Volgast, der havde frigjort sig og tilladt vendiske Vikinger fri Udfart gennem Peenemünde. Dette *9de Vendertog* indskrænkede sig dog til en rask Hærgning af Vostrozna (nu Wusterhusen), Volgasts Forland langs Greifswald-Bugten. Derpaa vendte han brat tilbage, fordi han fra forskellig Side fik Nyss om Buris's Forræderi.

Det første Bud kom fra Henrik Løve. Som vi senere skal se, havde de tyske Nabofyrster sluttet Forbund imod ham, og derfor ønskede han endnu ikke et skarpt Brudd med Valdemar. Hertugen meldte, at Buris havde indgaaet hemmeligt Forbund med Erling Skakke og tragtede efter Kongekronen; en norsk Flaade vilde snart vise sig i de danske Farvande og bekræfte Sandheden heraf. Hvorfra Sakserhertugen havde sin Viden, er ikke vanskeligt at gætte. Buris, der kendte Spændingen mellem ham og Valdemar, har søgt at vinde ham for sine Planer.

Dernæst kom der Brev fra Absalons Ven, Biskop Toke af Børglum, at Buris havde tvunget sine Mænd til at sværge at følge ham i hvadsomhelst han bød dem. Paa samme Maade havde Magnus Nilssøn sikret sig sine Mænds blinde Troskab, da han skred til Mordet paa Valdemars Fader. Der var altsaa ingen Tid at spilde. Det gjaldt at slaa Buris's Planer ned, før de udfoldede sig.

Hjemkommen til Vordingborg stævnede Valdemar alle Rigets Stormænd til sig. For denne Forsamling sigtede Kongen nu Buris for at være Drottensviger; men Hertugen forsikrede om sin Uskyldighed. Valdemar svarede, at Tiden

skulde vise det; foreløbig maatte han blive hos ham. Kort efter førtes Buris til Søborg, ikke lænket men strengt vogtet.

Samtidig kom Erling Skakke til Jylland med en Flaade; han var fulgt af Orm, Buris's norske Halvbroder. En jydsk Flaadeafdeling, der havde været med paa Vendertoget, laa endnu samlet ved Djursaa; men da Stormændene jo var stævnede til Vordingborg, manglede den Førere. Erling vandt da en let Sejr og bortførte en hel Del Skibe, blandt dem for øvrigt ogsaa Buris's. Om dette tyder paa, at de ikke var i Ledtog sammen, er dog et Spørgsmaal; den snu Erling har maaske blot villet dække over deres hemmelige Forbund.

Dernæst sejlede Erling Skakke til Øresund. Men Absalon havde samlet Sjællænderne, saa Erling ikke kunde lande. Ved Havn prøvede han dog et Angreb. Paa Holmen ud for den lille By var Absalon netop i Færd med at rejse sin berømte Borg; men endnu var den ikke saa langt fremme, at dens Mure ydede noget Værn. Bispen holdt imidlertid paa Stranden med sine Mænd og morede sig over Nordmændenes Forsøg paa Landgang; de gik i deres Baade for at komme de Danske paa Skudvidde, men Bølgerne vippede dem, saa deres Pile ikke ramte. Erling opgav da sin Plan og søgte en Samtale med Absalon. Bispen gik ind derpaa, og der sluttedes Vaabenhvile. Næste Dag skulde de mødes med lige stort Følge; men Erling havde én Mand for meget. Absalon foreholdt ham da, at han baade bar sig taabeligt og uforsvarligt ad: de Danske kunde have lønnet dette Tillidsbrudd efter Fortjeneste; de var til Hest og kunde knuse Nordmændene, da de stagede sig ind i deres Joller. Selvfølgelig var Erling den uskyldig forbavsede: én af hans Mænd havde uden hans Vidende listet sig med. Men han gjorde mange Undskyldninger og bad om Lov til at forsyne sig med fersk Vand fra Søerne bag Havn. Absalon var ridderlig nok til at tilstaa ham det.

Erling gav sig derefter paa Hjemvejen. Ved Nordspidsen af Sjælland gik han dog i Land for at høre Messe paa Stranden; men da han atter vilde ombord, sprængte Absalons Ryttere frem af Skoven og nedhuggede flere af hans Mænd, — Vaabenhvilen var jo udløbet. Endnu værre gik det den norske Rigsstyrer, da han lagde ind i Nisaa. Hallandsfarerne overfaldt ham og tog et af hans Skibe med hele Besætningen.

Erling havde dog opnaaet at vise Danmark, at han var Mand for at gøre Vikingetog til de danske Farvande, man maatte regne med at have en ny Harald Haardraade over for sig. Men ud over dette havde hans Angreb dog ikke baadet ham synderligt. Og det blev til Fortræd for Buris, hvis Brøde nu betragtedes som uomtvistelig. Resten af sin Levetid laa han i Lænker dybt i den mørke Taarnkælder paa Søborg, og Hertugværdigheden blev givet den unge Kristoffer, som ved Kongevalget havde maattet vige for sin lille Halvbroder.

Overfor Henrik Løve gennemgik Danmark ved samme Tid en farlig Krise.

Endnu i 1165 havde der tilsyneladende været god Samvirken. Men det var kendeligt, at Sakserhertugen vilde manøvrere de Danske ud af Venderlandet og sikre sig Overhøjhed ogsaa over Pommern og Rygen. Trods Spændingen var dog Forholdet mellem Valdemar og Henrik, rent udvortes set, upaaklageligt. De mødtes flere Gange ved Ejder eller Lybek og blev enige om at dele Tributen fra de Venderlande, som de i Fremtiden underkastede sig. Henrik fik desuden paa ny en Pengesum for at holde sine vendiske Undersaatter fra Vikingefærd mod Danmark. Snart efter spillede Henrik Løve dog under Dække med de oprørske Røboer. Men da Danskerne ved deres to Hærgetog i 1166 paa ny underkastede sig Rygen, lod han Røboerne

i Stikken og nærmede sig atter sin nordiske Forbundsfælle. Det var ham nemlig i Øjeblikket ubelejligt at bryde med Danmark, fordi han var bunden af Fejde med sine tyske Naboer.

Allerede den foregaaende Vinter havde der dannet sig en Sammensværgelse mod den overmodige Hertug, og i Høsten 1166 brød det løs. Fra den ene Side angreb Ærkebiskop Wichmann af Magdeburg, Markgrev Albert Bjørn af Brandenburg og Landgrev Ludvig Jærnside (der eiserne) af Thüringen, fra den anden Side Grev Kristian af Oldenburg og westfalske Stormænd. En Dødsfjende havde han desuden i Ærkebiskop Reinald af Køln, der baade i Kraft og i Hensynsløshed var ham jævnbyrdig. Ogsaa Ærkebiskop Hartvig af Bremen og Bisperne af Lybek og Hildesheim sluttede sig til hans Avindsmænd. Kampen rasede nu til hen paa Aaret 1167.

Henrik Løve havde straks sét, at hvis Danskerne og Venderne sluttede sig til hans Fjender, kunde det være ude med ham. Han viste derfor Valdemar den Venlighed at røbe hvad han vidste om Forbund mellem Erling Skakke og Buris, og han vandt den fordrevne Pribizlav ved at tilbagegive ham Abodriterlandet (dog med Undtagelse af Schwerin), imod at Venderknésen aflagde ham Troskabséd. Derved havde han Ryggen fri paa denne Kant. Men hans Indflydelse mod Øst var svækket eller tilintetgjort, og derfor kunde de Danske rette Hævntog mod Forpommern uden at ænse ham. Naar man saaledes turde udæske den mægtige Hertug, skønt man i Forvejen var omspændt af Fjender, saa var det i Tillid til, at Henriks mange Uvenner gav ham nok at bestille.

Da kom der Bud fra Italien om at hans farligste Modstander, Ærkebiskop Reinald, var bortrevet af Pesten (14. Aug. 1167). I det hele tog Sagerne en Vending til Gunst for Henrik Løve. Det var ogsaa til Fordel for ham, at

Kejseren sendte Ærkebiskop Kristian af Mainz og Hertug Berthold af Zähringen til Saksen for at genoprette Landefreden; Welfer og Staufer var saa nøje sammenknyttede som nogensinde. Henriks Holdning overfor Danmark blev derfor fjendtlig, især da Pomrerfyrsten Bugislav paa ny underkastede sig ham for at faa Rygstød mod de Danske. Ved Krempe i Stormarn havde Henrik et Møde med Valdemar, og her rev det ud imellem dem. Hertugen bebrejdede den danske Konge, at han havde fejdet mod hans Lensmand uden først at kære til ham. Valdemar svarede, at ingen Magt i Verden kunde hindre ham i at hævne den Uret, der tilføjedes ham. I Virkeligheden anerkendte han altsaa ikke Henrik Løves Højhed over de Venderlande, som Kejseren havde lovet at stille under Danmark. Konge og Hertug skiltes da som Fjender.

Det var denne politiske Stilling, der saae meget truende ud for Danmark. Erling Skakke havde lige vist sig at være en farlig Modstander, Venderne var det altid, og siden Knut Eriksons Tronbestigelse var der kun ondt at vente fra Sverige. Til disse Fjender kom nu den mægtige Sakserhertug. Vilde de alle samvirke, da kunde det se fortvivlet ud for Danmark.

En viss Nervøsitet gjorde sig da ogsaa gældende. Da Valdemar var draget til Skaane, hed det sig, at Sakserne allerede gjorde Indfald. Hurtig samlede han da de skaanske Ledingsmænd, og i Slagelse udbød han Sjællænderne. Ligeledes sendte han Bud efter Absalon, der laa ude paa Vagt mod Venderne ved Hylleminde, formodenlig Indsejlingen til Korsør Nor. Det viste sig dog, at Rygtet om Saksernes Indtrængen var blind Allarm. Derimod nyttede Venderne den almindelige Uro til ny Røvertog.

Islænderen Arnald var fulgt med Absalon til Slagelse. Han var en Mester i at fortælle Sagaer; tillige gjaldt han for at være synsk. Ifølge Sakse havde han netop nu For-

udfølelse af, at Absalon snart vilde komme i Kamp med Venderne, og at han selv mærkelig nok ikke skulde være med. Da Absalon brød op for at ride til Stranden, vilde Valdemar beholde Arnald hos sig for at høre hans Sagafortællinger. Islænderen vilde nødig; da det blev ham lovet, at han ved næste Daggry kunde drage efter Absalon, gav han omsider efter. Alligevel kom han for sent til at deltage i den Kamp, han havde forudanet.

Absalon var altsaa kommen tilbage til sin Vagtpost. Han havde seks Skibe; men de tre laa inde i Noret for at indskibe Ved, og da det blev Lavvande, stod de paa Grund. De tre andre laa for Anker ude ved »Mindet«. Bispen var selv tidlig oppe og sang Morgensangen sammen med sin Kapellan. Da hørte de Støj; ni Skibe nærmede sig. Absalon forstod, at det var Vender, og vækkede sine Mænd. Der var ikke Tid til Paaklædning, men Brynjerne fik de da paa. Allerede susede Vendernes Kastesten om dem; men Absalon lod Ankertovene kappe for rask at gøre Angreb, Mændene roede til, og Fjenden flygtede. Et af Skibene blev taget ude i Søen med hele Besætningen. Andre Vender blev jagne paa Grund og tyede ind i en nærliggende Skov, der efter Sakses Omskrivning at dømme har heddet Bjørnved eller Bjørneskov. Her fik Bønderne imidlertid fat paa dem.

Danmark var altsaa endnu ikke blevet angrebet af Henrik Løve. Men »Landet var i Vaande«, som Sakse siger. Truet paa alle Kanter turde man ikke tage Kampen op med nogen af Fjenderne for ikke at give sig blot overfor de andre. Og af alle var Sakserhertugen den farligste.

Overfor ham fandt Absalon imidlertid paa Raad. Det lykkedes ham at ramme Henrik Løve føleligt nok paa hjemlig Grund, hvor Forholdene i Forvejen var ham ret brogede. Danskeren Gudskalk, der havde vendiske Forbindelser og magtede Folkets Sprog, blev nemlig sendt i

hemmeligt Ærinde til Pomrerne for at aabne deres Øjne for Saksernes haarde Uddrivelsespolitik; i Modsætning hertil vilde de Danske lade Venderne beholde deres Land; førte de Krig, saa var det blot for at værge deres eget.

Naar Absalon greb til saadan skjult Agitation, kan det undskyldes med, at Henrik Løve forinden havde drevet tilsvarende Agitation blandt Røboerne; det var Betaling med samme Mønt. Den Modsætning mellem dansk og tysk Krigspolitik, som han fremstillede for Pomrerne, havde desuden Virkeligheden for sig; saaledes var der ogsaa senere betydelig Forskel paa Danskeres og Tyskeres Fremfærd i Estland og derfor ogsaa Forskel paa Esternes Sindelag overfor Erobrerne. Gudskalks Sendelse var da heller ikke forgæves. Pomrerne, som nylig havde underkastet sig Henrik Løve, gik nu mod de saksiske Borge i Venderlandet, og det lykkedes dem at indtage Ilow. Aabenlyst erklærede de, at de gjorde det i den danske Konges Navn, og dermed havde de godkendt hans Overhøjhed.

Et Krigsforbund mellem Danskere og Vender var truende for Hertugen. Vel fik Kejserens Afsendinge paabudt Vaabenhvile i Sakserlandet; men Freden var ikke at lide paa, Fjendtlighederne begyndte igen, og først paa Rigsdagen i Würzburg (Juli 1168) fik Kejseren personlig skaffet Ro til Veje. Under disse Forhold søgte Henrik Løve Udsoning med Valdemar, og da Knud Valdemarsøns lille Trolovede var død, tilbød han i Stedet sin ældre Datter Gertrud, en 12—13 Aars Pige, men ikke des mindre Enke; hun havde nemlig været viet til Kejserens Fætter Fredrik af Schwaben, der var blandt Pestens Ofre i Sommeren 1167. Ved Ejder sluttedes der da Fred, og det aftaltes straks at rette et fælles Angreb paa Venderne.

Mens Henrik Løve rykkede frem til Pommern ved Demmin, hærgede Valdemar atter Volgast og Egnene deromkring; bl. a. gik Byen Usedom op i Luer. Det var *det*

10de Vendertog, og det maa have fundet Sted hen paa Efteraaret 1167. Men naar man husker, at en dansk Sendemand nylig havde hidset Pomrerne mod Henrik Løve og at de havde angrebet i den danske Konges Navn, saa falder der en Skygge over Valdemars Færd. Han angreb de Fyrster, der lige havde udfriet ham af en pinlig Stilling. Det var en troløs Handlemaade, og den retfærdiggøres ingenlunde ved at Gudskalk ikke havde haft en offenlig Sendelse, men kun havde handlet privat efter Absalons Bud. Maalet naaedes imidlertid. Pomrerne maatte punge ud og stille Gisler baade til Konge og Hertug[88].

Endelig havde Valdemar faaet saa megen Tryghed mod Syd, at han kunde vende sig mod Norge. Erling Skakke havde jo yderligere udæsket ham ved sit Tog til Danmark, og dette maatte hævnes. Det gjaldt intet mindre end at vinde hele Norges Rige, og det var en mægtig Leding der blev udbudt. Olav Gudbrandsøn, som var Valdemars Forbundsfælle, havde trods Erling Skakkes Vælde holdt sig i Oplandene. Erling var derfor truet med Angreb i Ryggen, hvis han blev i Viken for at kæmpe med Valdemar.

I det tidlige Foraar 1168 iværksattes Toget. Da det kom til Stykket, vég Erling klogelig for Overmagten. Selv Tønsberg opgav at værge sig, skønt Naturen havde gjort Borgen uindtagelig, i det mindste efter Valdemars Skøn. Efter hvad Sakse beretter, modtog Vikverjingerne Valdemar ærbødigt og hyldede ham paa Tinge; om dette gælder andre end Olav Gudbrandsøns Tilhængere, er dog et Spørgsmaal. Efter at have dvælet altfor længe i Egnene omkring Fjorden sejlede man videre vest paa, indenskærs. Her stødte man for første Gang paa Modstand, idet Erling paa begge Sider af et snævert Sund havde opkastet Skanser og anbragt Blider. Modløshed greb da flere danske Stormænd,

og særlig Nils Nødd raadede til Hjemfærd: Føden var ved at slippe op, og paa de øde norske Udskær var der intet at faa. Valdemar sad tavs. Men Absalon kunde som sædvanlig ikke finde sig i, at man slapt opgav hvad man havde begyndt, og da han og Valdemar blev ene, mandede han Kongen op. De Styrismænd, som vilde hjem, havde imidlertid paavirket deres Mandskab, og da Ledingsmændene fik at vide, at Absalon havde omstemt Kongen, dængede de hans Skibe til med Sten, saa Bispens Mænd maatte gribe til Vaaben mod dem. Men Absalons Vilje fik Lov at raade. Man sejlede videre, dog udenom den befæstede Ø.

Allerede da Flaaden havde kastet Anker ved Portøre, gjorde imidlertid nogle Jyder Mytteri. Denne Gang mærkede man, at Absalon havde stivet Valdemar af. Kongen lod nemlig Ophavsmændene skiftevis prygle og dukkes i Vandet, og det hjalp. Nu gik Toget uhindret langs Norges Kyst saa langt mod Nord, at Natten var som Dag. Den danske Flaade maa med andre Ord være naaet omtrent til Trøndelagen. Her overtalte de jydske Stormænd dog Valdemar til at vende om, fordi der var Trang paa Fødemidler. Til Gengæld lovede de næste Aar at gøre et nyt Tog til Norge, naar blot Kongen vilde sætte lige fra Jylland over til Agder i Stedet for at lægge Vejen om ad Viken. Valdemar drog saa tilbage. Han medførte en Del norske Langskibe; men ellers var Udbyttet af det store Tog kun ringe.

Een Ting havde man dog opnaaet: man havde sat sig i Respekt hos Erling Skakke. At den danske Flaade uhindret kunde gæste Norges Kyster til op imod Trøndelagen, det var et talende Vidnesbyrd om Danmarks Overlegenhed. Man forstaar derfor godt Ærgrelsen over at der alligevel ikke vandtes nogen haandgribelig Sejr. Sakse, der er eneste Kilde til dette Togs Historie, klager saaledes bittert over, at nogle smaatskaarne Jyder hindrede Danmark i at erobre

Norge. Men han har sikkert ikke Ret. Landet var ved sin Udstrækning og sine Fjælde aldeles uoverkommeligt for de Danske. Toget havde netop vist, at selv med stor Overmagt kunde man kun demonstrere, til Nød hærge, men ikke erobre.

En Saga har den Efterretning, at Valdemar nu forbød al Handel paa Norge, og denne økonomiske Krig blev i Længden mere virkningsfuld. Det danskvenlige Parti i Norge skrumpede derimod ind til intet: Olav Gudbrandsøn søgte forgæves at holde Stillingen i Viken; han blev slaaet gentagne Gange og tyede til Danmark (1168). Det følgende Aar døde han i Aalborg[89].

IX

De mange Vendertog havde i visse Retninger været virkningsfulde. De havde hævet Danskernes Mod og Selvfølelse, og de havde indskrænket Vendernes Vikingefærd væsenligt. Men man havde ikke opnaaet helt at standse de vendiske Sørøvertogter. Derfor hører vi fremdeles om at Absalon var ude paa Vendervagt, og Esbern Snare laa ligeledes paa Lur med sine Skibe. Til de kække Brødre sluttede sig Olav Glug, der var gift med Ebbe Skjalmsøns Datter Gyda, og hans Søn Ingvar.

Men Venderkampen havde tillige stillet det klart, at Landets Forsvar maatte have ny Støttepunkter. Et fastere *Kystværn* var en Nødvendighed.

Ved historisk Tids Begyndelse havde Danskerne spærret deres Halvø ved Hjælp af Danevirke, og netop nu rejste man Valdemarsmuren foran Volden, for at Virket kunde svare til Tidens Krav og fremdeles værne Jylland fra Landsiden. Men hvad havde Danmark ellers af Fæstninger? Fra Folkevandringstiden og fra Vikingetiden, hvor alt var i Uro, havde man enkelte forsømte og halvglemte Jorddiger, snart Spærrevolde, snart Ringvolde. En eller anden af

disse Oldtidsfæstninger kunde endnu ved Lejlighed blive et Ly for Landboerne, naar Venderne gjorde Strandhug. »Trælleborg« vest for Slagelse i Vinkelen mellem Tudeaa og Vorby Aa kan saaledes have været en Tilflugt i Vendertiden, og af Sakse véd vi, at Falstringerne søgte Ly indenfor et fælles Jordvirke midt paa Øen, hvor en Landsby efter denne Folkeborg har faaet Navnet »Virket«. Det var samme Slags Fæstninger som Venderne selv havde i stort Tal, i Virkeligheden kun Tilflugtssteder i Nødens Time, spredte og halvt tilfældige Bygdeværn, ikke noget planlagt Rigsværn. Til en viss Grad var de i Stand til at værne en Flygtningeskare, men de magtede ikke at afværge blot en eneste Hærgning. Og ganske vist var siden Knud Lavards Tid nogle faa af de gamle Hovedbyer blevne befæstede paa europæisk Vis. Men for Riget var Virkningen ikke ret stor. Selv var disse Byer sikrede; det viste sig saaledes, at Venderne intet magtede overfor Roskilde. Men enten laa de inde i Landet (Viborg, Lund) eller ogsaa inderst ved dybe Fjorde (Slesvig, Roskilde), og derfor var de ikke det Søværn, man nu trængte til.

Ja, det var Angreb fra Søsiden det gjaldt at hindre eller i det mindste afslaa. Hvor omskiftet var Danmarks Stilling dog ikke! I gamle Dage havde netop *Havet* været det store Værn. Over Havet fo'r Vikingesnekkerne ud paa Tog til fjerne Lande, og man frygtede ikke Gengæld. Derfor var man heller ikke belavet paa Vendernes Voldgæstninger paa Kysterne. Men Havet, der havde været Danmarks Styrke, var blevet dets Svaghed. Overvejende laa Strandene værgeløse, prisgivne endog lidet mægtige Fjenders Indfald. Det gik med andre Ord Danskerne, som det var gaaet Vesterlandene i Begyndelsen af Normannertiden. Et lille Tilløb til Kystværn havde der været i Sven Eriksøns Dage. Men denne Konge havde ingen lykkelig Haand, og ny Tronstrid hindrede ham i at føre Forsvaret videre.

Man naaede ikke ud over de smaa Begyndelser. Saaledes var Tilstanden endnu, da Valdemar blev Enekonge.

Da var det at han og Absalon gjorde Forsvaret til Danmarks Livssag. Angrebstogene var det første Selvværn, *Kystborgene* det næste.

Sakse lader Røboen Dombor ytre, at Danskerne maatte være Venderne taknemmelige for den Sammenslutning, de havde givet dem Anledning til. Om Dombor virkelig har udtalt disse Ord, kan være tvivlsomt. Men Tanken er rigtig. Var der endnu Huller i de Danskes Samdrægtighed, saa havde det nationale Forsvar dog skabt et stort Opsving. Gjaldt dette Opsving først og fremmest Angrebstogene til Venderlandet, saa sporedes det dog tillige i det ny Kystværn. Der opnaaedes en hel Omdannelse af Danmarks Udseende, et pludseligt Fremstød i historisk Udvikling. Efterhaanden opstod de Strandkøbinger, som den Dag idag udgør Hovedparten af Danmarks Købstæder, og det fremspirende Byliv, som er et væsenligt Led i Valdemarstidens Storhed, begyndte at udfolde sig. For saa vidt førte Vendernes Ufærd i Virkeligheden Danmark ind paa ny Baner, ny Udvikling. Uden egen Fortjeneste fik de Betydning for vor nationale Fremgang.

I dette Forsvarsværk, der fik saa store kulturelle Følger, har Absalon indskrevet sit Navn. Tager man et Udsyn over Danmarks videre Historie, maa man endog give ham Førstepladsen. Har han ikke helt fra ny grundlagt den By, som skulde blive Danmarks Hovedstad, saa har han dog ubestridelig givet det hidtil saa uanselige Sted den Betydning, at en Købstad voksede op og det med enestaaende Vækst, indtil den stillede alle de gamle Byer i Skygge og blev Landets Hoved.

Det er saa meget mere Absalons Værk, som han utvivlsomt selv har udsét sig dette Sted. Store Byer hidrører undertiden fra store historiske Personer. Det geniale Frem-

blik vælger den Plads, som Menigmand oversér eller vrager. Alexander d. store grundlagde Alexandria ud for Nilens Delta, en Plet, som Tusinder af Aar saa temmelig havde set ned paa, og Byen voksede op til at blive Oldtidens største Stad, rig ved sin Handel og rig ved sit Aandsliv. Czar Peter bød, at en Hovedstad skulde skabes ved Njevas sumpede Bred, og St. Petersborg fremstod, den ny Stormagts Symbol, Ruslands Bindeled med Europa. Absalon byggede ved det lille Sund, der hidtil var ukendt i Danmarks Historie, og den By, der opstod, blev Midtpunkt for aandelig og materiel Kultur i højere Grad end nogen anden Hovedstad er bleven det for *sit* Land.

Nu til Dags er Kalvebodstrand — de ny Havneanlæg fraregnede — kun Tumleplads for Robaade og Sandpramme, og Gammelstrand indtager en saare lav Rang med Hensyn til Skibsfart; de stønnende Motorbaade slæber daglig Hyttefadene til Stenkajen, i Efteraarstiden finder en og anden Æblesmakke en Liggeplads, det er det hele; Stensætningen ud for Thorvaldsens Musæum og Kristiansborg Slot er øde og død. Og dog er det disse Vande, der fra først af har givet København de store Fremtidsmuligheder.

Hvor Kalvebodstrand snævrer ind til ẹt Sund mellem Sjælland og Amager, afsatte det den Gang en lav Bugt mod Nord omtrent helt hen til det Sted, hvor det ny Raadhus hæver sig, og delte sig saa i det jævnt buede, ofte stride Hovedløb til Øresund og en nordre, bugtet Arm, der gik indenfor »Slotsholmen« og hen om »Gammelholm«, men sendte Siderender ind mod »Havn«s vestlige Del (»Kattesundet«) og østligere hen imod det Strøg, hvor Østergade senere byggedes. »Slotsholmen« var da et Par lave, uanselige Holme med rørbevokset Mosegrund over det faste Ler, der her har en Dybde af en halv Snes Meter og hviler paa »Saltholmskalken«. Den største af dem synes ligefrem at

være kaldt Sundholm. Her var det at Absalon rejste sin Borg.

Om Bredden ligeoverfor kan man efter de sidste Aars Forskninger danne sig et Billede. Saa længe det ældste København kun granskedes rent litterært, var der mere af Tvivlsmaal end af Viden. Men efter de fortjenstfulde geologisk-arkæologiske Undersøgelser, som er foretagne af Kommunelærer H. N. Rosenkjær, Musæumsinspektør V. Hintze og Kaptajn H. U. Ramsing, er der kastet nyt Lys over vor Hovedstads tidligste Forhold. Meget kan endnu være uklart, og ikke ethvert Kulturlag, der er murstensfrit, bør uden videre kaldes »præabsalonisk«, som om Teglstenen pludselig blev herskende over hele det gamle »Havn« fra Absalons Dage; men der er dog fremtryllet ny Grundlinjer af Byens ældste Udstrækning og ny Træk af dens oprindelige Udseende og dermed tegnet en ret livfuld Skitse af København som Byen var, da den blev »Absalonstaden«.

Nærmest over for Sundholmen var der lave og side Enge. De strakte sig som en Bræmme fra Vesterkanten og langs den buede Strand hen til de Strækninger, der nu optages af Østergade, Kongens Nytorv og Gothersgade, og var ubeboelige. Kun hvor Nikolajkirke senere rejste sig, var der lidt højere; et Muldlag vidner om, at her har været dyrket Mark, og tæt ved Stedet, hvor nu Absalons Rytterstatue knejser, var der et lille Næs med Bøgetræer. Paa den lave Højning i Strandengen laa den gamle Østergaard, og her gik Renden ind, hvor Fiskeskuderne lagde til. Her flokkedes i Fangsttiden de Købmænd, til hvem Byens Navn hentyder; thi endnu i Absalons Dage blev »Havn« til »Købmannehavn«.

Ret stejlt hævede sig fra Strandengen et vidtstrakt Bakkedrag (fra den nuværende Raadhusplads til Aabenraa), der Nord paa havde jævn Hælding mod Søerne. Her laa Havn som en Landsby. Stedet, hvor Gadekæret var, er genfundet

mellem Vestergade og Studiestræde. Her omkring har de klinede Huse ligget; smaa Lergrave i Grunden vidner om, hvorfra man har hentet Materialet. Langs den nuværende Vestergade var der en gravet Rende, hvor Tagrør og andre Vandplanter groede; paa Skraaningerne blomstrede Hyldebuskene, som det ses af det Kvas, der er brugt til Opfyldning. Ogsaa Syd paa indenfor St. Clemens' Kirkegaard gik der en Ferskvandsrende fra Aaløbet vest om Byen; maaske der allerede da har været en Vandmølle. Her i Vest laa en Trækirke; det sydøstlige Hjørne af dens svære Kampestens- og Egetræs-Fundament er genfundet ved Frederiksberggade. Denne Kirke var ligesom Strandkapellet ved Aarhus indviet til St. Clemens's Ære; han var særlig de søfarendes Helgen.

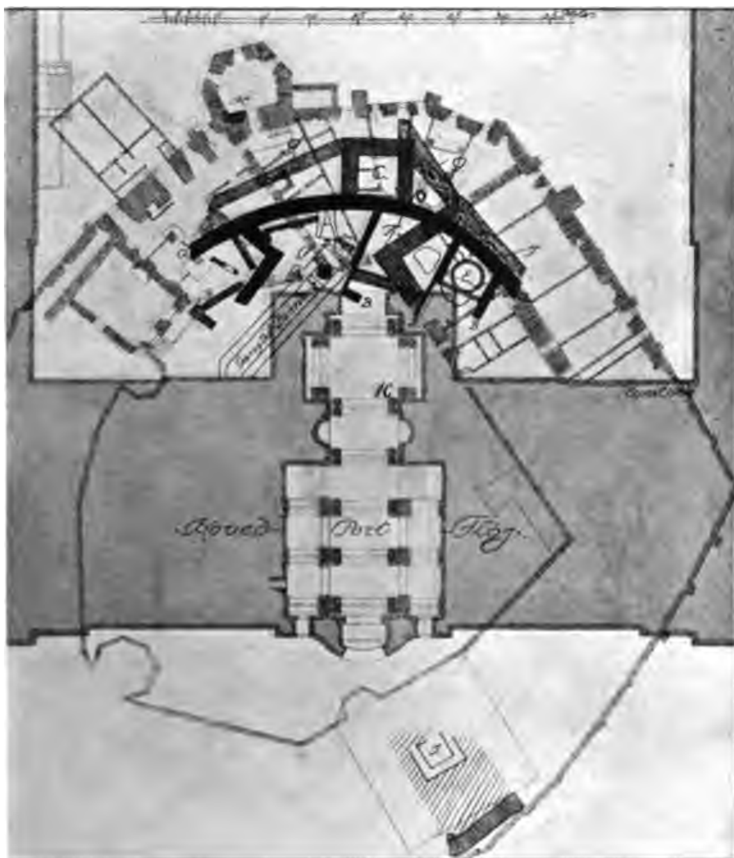
Trindt om var der rigeligt med Vand. Hvor Aabenraa-Partiet senere opstod, var der et større Jordfaldshul; vest paa var jo Gadekæret og Renderne, længere ude blinkede en smal Langsø (Sortedamssø + Peblingesø), hvis Afløb til Sundet videde sig ud til en større Dam (paa Østerbro), i S. V. en mindre, ofte halvt udtørret Sø, der senere kaldtes St. Jørgens. Et Aaløb (Ladegaardsaa) faldt ud i den større langstrakte Sø og skar sig derfra ud gennem det hældende Jordsmon vest og syd om Havns Bakkeflade (ɔ: under Helmerhus, Raadhuset, Brandstationen og bøjende om langs Løngangsstræde) ned til Kalvebodstrands indre Arm, hulende Sejlløbet ud til Øresund. Disse Vande bidrog til at værne den ellers ret udsatte Landsby.

Særlig gammel var den næppe. Ved Østenden af Frederiksberggade er der fundet Flintflækker, der hidrører fra en Stenalders-Boplads. Men derfra at slutte til jævnt fortsat Bebyggelse ned i Tiden vilde være forhastet; den ældre Stenalders Beboelsesforhold er noget for sig. I den Tid, da det store Flertal af vore Landsbyer opstod, byggede man sjælden saa nær ved Kysten og paa saa udsatte Steder.

Om vor Hovedstads Ælde kan næppe siges mere end dette: i 1167 fandtes »den Landsby, som kaldes Købmændenes Havn« (Sakse). Knytlingasagas Fortælling, at Magnus d. gode slog Sven Estridsøn ved Havn, er for fjernt fra Begivenheden til at have synderlig Vægt. Havn var derimod kranset af Byer, der ifølge deres Navne var ældgamle: ude i de flade Strækninger mod Vest laa Valby, hvis Mark mødtes med Havns Bymark omtrent ved Rahbeks Allé. Bagved laa Vigerslev. Lod man saa Øjet glide forbi den skovklædte Valby Bakke, mødte man Solbjerg (Frederiksberg). Fjernere, paa det næste Bakkedrag, laa Brønshøj og Utterslev. Mod Nord og nærmere laa Serridslev, der saa tidlig blev slugt af Hovedstaden. Ogsaa flere af Amagers Byer var sikkert ældre end Havn.

Valdemar skænkede Absalon Sundholm tillige med Gods paa Hovedøen. Hvad Omfang dette Gods havde, det véd vi ikke. Noget Gavebrev fra Kongen haves nemlig ikke, og i Pavebrevene, der stadfæster Absalons Gave til Roskildesædet, holdes Borgtilliggendets Godser ikke saaledes ud fra hinanden, at det med Sikkerhed kan siges, hvad der var Kongsgave og hvad Absalon og hans Borgfoged senere havde erhvervet. Men Dele af den ubebyggede Strandeng nedenfor Havn har utvivlsomt hørt med til Gaven, dertil hele Østergaard og vistnok de nærmeste Landsbyer, Serridslev, Solbjerg og Valby samt Borgby (ɔ: Taarnby) paa Amager, maaske mere endnu. Dertil fik Absalon Domsretten i hele den tilgrænsende Del af Støfnæs Herred fra Rødovre Aa til Tules Høj (sikkert ved Tuborg) og Amager. Hvornaar denne Overtagelse fandt Sted, er uvisst. Men det var i alt Fald senest 1167. Da var det nemlig at Borgen paabegyndtes.

Mens Absalon laa ude paa Vendervagt, har han opdaget, at den lille uansélige Sundholm egnede sig til at bære en stærk Borg. Lagde man til ved dens Rand og gik op paa dens grønne Engflade, havde man fri Udsigt mod Syd og

7. Plan over Udgravningen af Københavns Borg (1907).
Det graa Felt: Kristiansborg Slotsruin. A: Absalons Ringmur. B: Teglstensmure fra Absalons Tid. C: Taarn fra Absalons senere Tid. D: Vandafløb. E: Bagerovn. H: Ydermuren af det senere Københavns Slot. I: Blaataarn udgravet 1902. K: Egestammebrøndens omtrentlige Plads.

Vest hen over Kalvebodstrand og mod Nordøst hen over Øresund. Tilmed laa Holmen saa nær ved Hovedøen, at der let kunde tilvejebringes Forbindelse. Da Absalon havde

faaet Sundholmen af Kongen, byggede han først og fremmest en stærk Bro. Svære Egepæle af denne Bro er fundne paa Slotsholmen fra Hjørnet af Slotskirken og ned mod Kanalen og ligeledes paa den anden Side af Kanalen til Hjørnet af »Gammelstrand«; Sundet var altsaa langt bredere end Kanalen nu er, og det havde lave, sumpede Bredder. I Flugt med Pælerækkerne er der nemlig til begge Sider fundet en gammel Risvej; ogsaa denne hidrører utvivlsomt fra Absalon. Indefter peger Risvejen op mod Graabrødretorv. Hvor Tørvebunden hørte op og Muldlaget begyndte, gik den over i en fast stenbelagt Vej, der førte op ad Bakken. Denne Plet, der den Gang laa udenfor Bebyggelsen, havde gode Lerlag, og her er der (i Kejsergades Østside) fundet Rester af Ovne, som maa være fra Absalons Tid. Her har Bispen baade brændt Ler og Kalk, og derfra er de tunge Vogne kørt ned ad Bakkeskraaningen og ad Risvejen hen over Pælebroen til Borgstedet paa Holmen.

Men ser vi saaledes Forberedelserne til Borgbygningen for os, saa kan vi ogsaa danne os et Billede af selve Værket, støttet paa de sidste Aars Iagttagelser ved Arbejder paa Slotsholmen, først Udgravningen af Blaataarn 1900—1902, der er skildret af Arkitekt Smidt, dernæst Grundgravningen til det ny Kristiansborg i 1907, hvorved der ved Nationalmusæets Foranstaltning foretoges meget betydningsfulde Undersøgelser, der stiller os Ansigt til Ansigt med Absalonborgen. Hr. Musæumsassistent Dr. phil. M. Mackeprang har velvilligst stillet til min Raadighed en lille Oversigt over det ældste Borganlæg, som jeg med Tak benytter til Skildringen af Absalons Gerning paa dette Sted.

Sundholmens Overflade laa næsten kun $^1/_2$ Meter over dagligt Vande. Det første Absalon gjorde var derfor at føre et tykt Lag Tørvejord fra den modsatte Bred over til Midten af Holmen, hvor Borgen skulde rejses.. Dernæst byggedes den Ringmur, hvoraf saa mærkelige Rester er af-

8. Egestammebrønden.
Til højre er Stammen ødelagt ved at der senere er rammet en Pæl ned i den. Et Søjleskaft og en tilhugget Sten rager op af Vandet.

dækkede. Murkernen er utilhugne Kampesten, lagt i Mørtel, og udvendig, til Dels ogsaa indvendig, er den beklædt med vel tilhugne Kridtsten, der menes at hidrøre fra Stevns Klint. Et enkelt Sted er Muren bevaret i 3 Meters Højde. Hvor høj den oprindelig har været, kan man ikke sige; under 7 Meter er det næppe. Den har haft udkragede Tinder, murede i Tegl og dækkede med Kridtstensplader; adskillige af disse Plader er fundne mellem Ruinerne. Formodenlig har Ringmuren været noget aflang, med Længdeaksen svarende til Kristiansborg Hovedfløj's Længderetning. Antages den at være en Cirkel, faar den en Diameter af godt 50 Meter og omspænder op imod ½ Tønde Land. I det hele var vore Borganlæg kun smaa; dette har forholdsvis været anséligt. Langs Ringmuren var der Stejler, og paa dem satte man Venderhoveder op, til Skræk og Advarsel.

Noget af det vigtigste ved en saadan Borg var Vandforsyningen. Som bekendt er en muret Kridtstensbrønd, der ved en underjordisk Gang var tilgængelig fra Kristiansborg Slotskælder, i nyere Tid sat i Forbindelse med Absalons Navn. Dette kan være rigtigt, selv om Formodningen ikke har gammel Overlevering at støtte sig til. Og den af en udhulet Egestamme dannede Brønd, der ved Udgravningen fandtes under Slottet, tør med Sikkerhed henføres til Absalon.

Hvad Bygninger Absalon har opført indenfor Ringmuren, kan kun i ringe Grad bestemmes ved de Udgravninger, som er foretagne. Noget véd vi dog. En Bolig har han haft paa Borgen; her var det han modtog Ærkebiskop Eskil, der da var ved at forlade Danmark. Fremdeles ses det af Sakses Skildring, at der har været en Badstue saa højt oppe, at man fra Vindverne havde fri Udsigt over Ringmuren og hen til Øresund. Et Kapel har ogsaa været knyttet til Boligen. I Egetræsbrønden, som lige er nævnt, fandtes Trapez-Kapitæler svarende til dem, der findes i

9. **Fra Udgravningen af Københavns Borg. A: Absalons Ringmur. B: Taarn. C: Teglstensmur fra Absalons Tid. D: Senere Ydermur. E: Bagerovn. F: Riddersalen fra 15. Aarh.**

Fjenneslev og Kalundborg Kirker, og polerede Søjleskafter af skaansk Sandsten og Granit. Sikkert hidrører de fra et saadant Kapel.

Op til den afdækkede Ringmur er der udgravet Resterne af et firkantet Teglstenstaarn, der vel ikke hører til det første Anlæg, men dog rimeligvis gaar tilbage til Absalons Tid. Omtrent paa det senere Blaataarns Plads har Absalonborgen sikkert haft en lignende Bygning. Overhovedet kan der ikke være Tvivl om, at Taarne har vinket ud over Vandet og advaret Fjenden mod at komme nær.

I Ly af Borgen udviklede København sig hurtig. Man begyndte at fylde Strandengen op, saa ny Bydele kunde opstaa, og det synes som om Absalon har udbedret de gamle Veje og anlagt ny; han anvendte her Strandsten og dannede derved bedre Vejbaner end man havde baade før den Tid og senere gennem adskillige Aarhundreder. Saadanne Veje er fundne ved Amagertorv, hvor den fortsættes i Risvejen til Holmen, i Købmagergade og Skindergade, Nørregade og Store St. Clemens Stræde (ved Frederiksberggade), men ogsaa enkelte andre Steder (ved Købmandsskolen og ved Kristian IX's Gade) langs den ældste Vold. Man maa derfor ogsaa antage, at Absalon ikke blot har anlagt Borgen paa Sundholmen, men ogsaa kastet en Jordvold om sin By. Saaledes forstaar man ogsaa bedst Sakses Udtryksmaade. Da Byen dukker op i vor Historie (1167), er den »Landsbyen, der kaldes Købmændenes Havn«, men faa Aar efter er den »Absalonstaden«, *urbs Absalonica;* ved »urbs« forstaas netop som Regel den befæstede By.

Til denne Ejendom var der altsaa vistnok fra Begyndelsen knyttet Gods, som var Kongegave, og ihærdig lagde Absalon mere til ved ny Erhvervelser. Da han senere skænkede Roskilde Bispestol det hele, omfattede Godset allerede — som det ses af Pavens Stadfæstelsesbrev 1186 — Utterslev med alt Tilliggende, hvoriblandt Serridslev, Solbjerg og

maaske mere til, Hvanløse, Vigerslev og Valby, en Gaard i Brønshøj, Emdrup, en større Gaard i Gentofte, Mørkhøj med Tilliggende, Virum, Bagsværd, Nærum, Høsterkøb, Rødovre og endelig Borgby paa Amager. Senere voksede Godset paa alle Kanter; bl. a. erhvervedes, som det synes, hele Amager, nye Dele af Gentofte tillige med Ordrup erhvervedes fra Esrom Kloster osv. Saaledes dannede Absalon et helt »Kastellani« om sin Borg. Naar han en klar Foraarsdag holdt sin Hest an paa Bispebjerg og lod Øjet glide hen over Lersøens blinkende Baand og Serridslevs Gaarde og Grønmark til Sortedamssøs lange Stribe og Købmannehavns Vold og Tage og videre til Borgens Taarne, der tegnede deres Omrids mod det blaa Sund og Amagers Enge, da var det et stolt Skue. Her var ret egenlig hans Domæne.

Absalons Borg var et Led i et helt Rigsværn. Ved Flaadesamlingsstedet indenfor Masnedø byggede Valdemar Vordingborg; den var allerede til i 1167 (se ovf. S. 149). Da Farvandene ved Møn ogsaa spillede en Rolle som Udfaldsport mod Venderne, tør det første Anlæg af Stegeborg ligeledes henføres til denne Tid. Paa Sprogø, der hæver sig som en Varde midt i Storebælt, byggede Kongen saa mægtigt et Taarn, at det regnedes til hans Livs Storværker. Herfra har der været vid Udsigt over Bæltet, og i Noret bagved Banken kunde en Flaadeafdeling kaste Anker. Øst derfor, paa Sjællands Kyst, er Taarnborg vel opført. Længere mod Nord anlagde Esbern Snare det stærke Kalundborg; man har endog antaget, at den 5-taarnede Korskirke var indrettet til Forsvar, men dette er dog en Fejltagelse. Paa den anden Side Bæltet byggede Valdemars unge Frænde Knud Prizlavsøn Nyborg. Fra nu af havde Venderne vanskeligere ved at smutte gennem Storebælt. Ved Fyns Sydrand opstod Svendborg og Faaborg. Flensborg ved den skønne sønder-

jydske Fjord og Nordborg paa Als maa ogsaa henføres til denne Tid. Overleveringen om en Absalonborg paa Ærø er derimod næppe synderlig gammel eller værdifuld.

De fleste Steder dannede der sig Byer i Læ af Borgene. Vore Kystbyer, der ender paa -borg, skyldes saaledes Valdemarstidens Befæstninger; kun Aalborg og Helsingborg, der havde Navn af Terrænets borgagtige Præg, er ældre (Viborg hed da og endnu langt senere Vibjerg).

Saaledes var der i det hele dannet et kraftigt Værn mod Fjender, der kom sejlende over Østersøen. Vel har Laaland og Falster, Langeland og Taasinge ikke haft Kystborge, fordi de aabne Strande ikke afgav hensigtsmæssige Borgpladser, og fra disse udsatte Øer kunde Venderne endnu i nogle Aar bortslæbe Hundreder af Fanger; men Sjælland og Fyn var sikrede. Her laa Kysterne ikke længer værgeløse for Venders Angreb[40].

X

Medens Valdemar i Foraaret og Sommeren 1168 var i Norge, nyttede Røboerne paa ny Lejligheden til Frafald, og de gav deres Fjendskab Udslag i ny Strandhug paa Danmarks sydlige Øer. Derfor blev det besluttet at samle al Kraft paa et virkeligt Erobringstog til Rygen. Det stod klart, at de foregaaende Vendertog havde bragt Danmark for ringe et Udbytte. Hvor ofte havde Danskernes Sejre ikke gavnet Henrik Løve, men ikke dem selv! Nu var Valdemar og Absalon betænkt paa at styre frem mod Maalet uden at slaa af paa Kravene. Rygens Erobring havde altid været Danskerne den nærmest liggende Opgave. Nu var den bleven til Nødvendighed.

Og Rygen var vel værd at eje. Intet Venderland kunde maale sig med denne mærkelige Ø, der efter sin Natur er som et lille Stykke Danmark. I Fladeindhold er den knap

saa stor som Laaland, men med sine grenede Halvøer, der gaar ud i alle Retninger, gør den Indtryk af at være meget større. De mange Bugter og Fjorde, der snart udvider sig og snart snævrer sig ind til smalle Sunde, giver Rygen Skønhed og Ynde, men splitter tillige Landet i Smaastykker, saa det staar svagere overfor Angriberen. Absalon udnyttede straks disse ejendommelige Naturforhold; overalt kunde

10. Rygensk Landskab; Udsigt fra Rugard. Fotografi.

Danskerne sætte sig fast paa Halvøerne, inden Røboerne kunde blive samlede. Mulden, der dækkede Kridtbunden, var de fleste Steder særdeles frugtbar. Mellem Skovene, hvor Hjorte og Vildsvin strejfede om, var der gode Marker, der pløjedes med den lille vendiske »Hakke«, og vide Græsgange. Dér gik Heste; men navnlig var der fuldt op af Kvæg. Straks paa det første Vendertog saae man store Hjorder græsse, og under Arkons Belejring i 1169 havde Røboerne saa mange Køer indenfor Voldene, at de greb til Mælk for at slukke Branden. Velstanden hidrørte dog ikke blot fra den fede Muld; ved Kysterne var der Vrimmel af

Fisk, særlig i Høstmaanederne vældige Sildestimer. Fremmede kom langvejs fra for at faa Del i Fangsten og svarede Afgift for Tilladelsen. Selv om Røboerne lige saa lidt som de andre Venderstammer var noget Handelsfolk — de kendte bl. a. ikke til at slaa Mønt —, var der slet ikke saa ringe Omsætning. Fra forskellige Sider kom Købmænd for at gøre Forretninger, og der var ikke lidet af tyske Penge i Omløb paa Øen; hver Røbo svarede aarlig en Sølvpenning til Svantevits Helligdom. Den Armod, som kuede Fastlandsvenderne, kendte Røboerne ikke.

Ubøjelig Viljekraft sattes ind paa Rygens Erobring. Nu skulde Øen være dansk, og den skulde være det selv om saa Sakserhertugen følte sig brøstholden derved.

Paa Forhaand udæskede Danmark dog ikke den mægtige Forbundsfælle. Man tilbød Henrik Løve Del i Erobringstoget; Hertugen kom imidlertid ikke. Derimod lod han sin Lensmand Fyrst Pribizlav og Biskop Bern af Schwerin varetage de tyske Interesser. Pomrerfyrsterne Bugislav og Kazimar mødte ligeledes med en Hjælpehær. De stod baade under Valdemars og Henrik Løves Overhøjhed; men Henrik havde særlig vundet dem for sig ved at stille dem Herredømmet over den rige Ø i Udsigt, og for saa vidt gik de nu som saa ofte Sakserhertugens Ærinde.

At Valdemar og Henrik Løve udtrykkelig skulde have aftalt at dele Rygen mellem sig, det kan efter de Danskes Handlemaade næppe antages. Men der var en ældre Aftale om Fællesskab i Erobringer fra Venderne, og her har vi Grunden til at baade Henrik Løve og hans vendiske Lensmænd følte sig forurettede, saa snart det viste sig, at Frugten af Toget denne Gang ubeskaaret blev de Danskes.

Røboerne forudsaa, at et frygteligt Uvejr trak op imod dem. I det tidlige Foraar sendte de derfor en Afsending til Danmark for at bede om Fred. Men hvor myge Ord han end brugte, stod Valdemar fast i sin Beslutning; Rø-

boerne skulde ikke oftere narre ham. Ifølge Sakse turde Afsendingen ikke bringe Kongens strenge Svar tilbage til sine Landsmænd; han bad da Absalon om at maatte være i hans Følge, naar Toget kom i Stand, og det tillodes ham. Snarest har Danskerne ikke villet godkende nogen Afsending fra de oprørske Røboer og har holdt ham tilbage for des bedre at kunne ramme Indbyggerne, hvor de ikke ventede det.

Sidst i Maj 1169 er den danske Flaade gaaet under Sejl. Denne berømte Færd til Rygen var Valdemarstidens *11te Venderlog.*

Udsonet med Kongen var Ærkebiskop Eskil vendt tilbage fra Frankrig og deltog nu i Toget. Her blev han Vidne til hvorledes Danskerne var voksede siden de første Vendertog. Den Gang fik han just ikke opmuntrende Indtryk; nu mærkede han en Daadkraft, som var det et helt andet Folk. Han fik at se, hvor fast en Førerstilling Absalon havde vundet ved de foregaaende Aars Kampe, og han forstod, hvad dette Førerskab betød for Danmark.

Flere andre af de danske Bisper var ogsaa ombord paa Flaaden; i alt Fald vides det om Biskop Sven fra Aarhus. Overhovedet havde Valdemar vel nok den største Ledingshær, som endnu var ført over Østersøen. I Farvandene ved Rygen mødte han Kazimar og Bugislav med deres Pomrer og Pribizlav med sine Abodriter, og de forenede Hære gik i Land.

Til Begyndelse saa det ikke ud som om dette Tog skulde forme sig anderledes end de forrige Hærgetog. Man angreb Øen paa forskellige Kanter og tog Bytte. Men væbnet Modstand fandt man ikke; Røboerne havde søgt Ly bag deres Jordvolde. Skulde man imidlertid opnaa mere end hidtil, maatte der kæmpes en afgørende Kamp om en af de store Folkeborge.

Valget stod her mellem Karenz og Arkon.

Karenz, det nuværende Garz, laa paa Sydlandet og var Sæde for Fyrsten — eller Kongen, som han kaldtes i Fristatstiden; Borgen var altsaa Øens verdslige Midtpunkt. Arkon var den stærke Klintborg paa den nordlige Halvø. Her var Svantevits Tempel, den ypperste Helligdom i alt Venderland. Allevegne fra skattedes der til Svantevit, og da Tredjedelen af alt Bytte tilfaldt Guden og hans 300 Mands Vagt afstod ham alt det Gods, de røvede, var der ophobet store Skatte. Her boede ogsaa Ypperstepræsten, ligesom Merovingerkongerne kendelig paa sit lange Haar og Skæg. Et Sted siger Helmold, at denne Præst æredes lige med Røboernes Konge, et andet Sted, at han endogsaa var Genstand for langt større Ærefrygt. Visst er det i alt Fald, at Arkon var Arnestedet for en Præstevælde, som var farligere end Fyrstemagten. Ifølge Sakse var det ganske vist en fredelig Kultus, der øvedes her; man ofrede Svantevit Kvæg, Mjød og Honningkager. Men ifølge Helmold ofredes der ogsaa aarlig et Kristenmenneske; en Gang da Tyskerne laa under Rygen for at fiske Sild, krævede Venderne, at de skulde udlevere deres Præst som Offer til Arkons Guddom. Stedet var altsaa et fejret Midtpunkt for hedensk Kultus, og naar Røboerne regnedes for de grummeste Vikinger blandt alle Vender, skyldtes det den religiøse Ophidselse, som udgik herfra. Vitterlig havde Røboerne fejdet mod deres egne Landsmænd paa Fastlandet, naar disse tillod Kristendommens Fremtrængen; saaledes havde de angrebet Gammel Lybek flere Gange, tilsidst med Held, og faa Aar efter gik de mod Stettin, hvor de for øvrigt blev slagne. Men var den hedenske Fanatisme saa ilter, ramte man Røboerne føleligst ved at indtage Klintborgen og ødelægge Svantevits Helligdom. Vendte man Vaabnene først mod Karenz, havde man endnu det langt stærkere Arkon tilbage. Erobrede man derimod straks den nationale Helligdom, vilde Karenz næppe kunne gøre langvarig Modstand.

Man besluttede derfor at lamme Indbyggerne ved at kaste hele Hærstyrken mod Klintborgen.

Det ølignende Wittow blev altsaa besat, som det før var sket. For at hindre de andre Røboer fra at komme Arkon til Hjælp sendte man en Afdeling til det smalle Sund, der skiller Wittow fra Hovedøen (S. 103). Ligeledes er der sat

11. Arkon, set fra Syd. Fotografi.

Vagthold ved den lave Landtange (Schaabe), der forbinder Wittow med Jasmund — hvis Tangen da ellers har været sammenhængende allerede den Gang. Hovedstyrken af de forenede Hære lejrede sig tæt foran Arkons Jordvold i hele dens Udstrækning.

Et forunderligt Lune af Naturen har anbragt den hvide Kridtklint som et pludseligt Udraab. Wittow er ellers ret lav og flad, men yderst mod Øst tager Overfladen et raskt Tilløb og hæver sig gennem et Par store Muldbølger til

Arkons høje Knude, der gaar ud i Havet med stejle Kridtgavle. Klinten er paa de højeste Steder 44 Meter. Fra Søsiden kunde man derfor ikke naa til Toppen med et Pilskud (Sakse), og det var umuligt at klatre op ad Klinten.

Fra Naturens Haand var Arkon dog ikke uindtagelig; vel lod Søsiden sig ikke angribe, men Landsiden i Vest var langt svagere. Hvor Jordsmonnet hælder, havde Røboerne imidlertid opført den mægtige Vold, som endnu findes. Betragter man dette Virke og fremkalder man samtidig Enkelthederne i Sakses Skildring, kan man levende forestille sig hvad der foregik her i de berømte Junidage. Faa historiske Billeder træder frem med lignende Anskuelighed.

Volden har Grundretning i Nord-Syd, men buer svagt ud imod Vest. Den gaar fra Østersøen til Tromper Vig og afskærer hele Næsset. Længden er nu til Dags 263 Meter; i Valdemarstiden maa den have været en Del længere. Sakse angiver Voldens Højde til 50 Alen, altsaa godt 31 Meter. Dette er vel nok lidt overdrevet. Dog maa det huskes, at Volden nu er mere sammensunket, og at Sakse medregner det høje Palisadeværk, som hævede sig paa Voldkammen, svarende til Pælerækkerne paa Danevirke og de gamle karolingiske og angelsaksiske Borge. Som Voldruinen ligger hen i vore Dage, naaer den endnu en Højde af op imod 15 Meter og gør et mægtigt Indtryk. Udadtil er den noget højere end indadtil, dels paa Grund af Terrænets Hældning, dels paa Grund af den omfattende Afgravning af Jordfyld til Volden; men nogen egenlig Grav har man ikke dannet. Naar Voldens Rygning nu er kuplet, hidrører det fra langt senere Tider; man har gjort Udskæringer til Kanoner. Ved Klinten mod Nord naaer Volden sin største Højde; herfra har man vid Udsigt over Østersøen; i klart Formiddagsvejr kan man se Møns Klint lyse ud over Havet. Indenfor dette høje Yderpunkt af Volden

er der en Indsænkning. Man har antaget, at Porten har været her; men af Sakses Skildring fremgaar det, at Porten netop var fjernt fra den nordlige Udkant. Sænkningen hidrører da blot fra senere Tiders Sløjfning; man har maattet skaffe nemmere Adgang til Borgpladsens gode Græsgang. Overhovedet mødes den nyeste Nutid med den fjerne Fortid: paa Svantevits Tempeltomt er der rejst høje Staalmaster

12. Arkon, set fra Vest. Fotografi.

til traadløs Telegrafering, og hvor Danskerne lejrede sig knejser nu et højt Fyrtaarn, der kaster sine Lynblink milevidt ud over Havet. Volden afskærer 1,8 Hektarer, altsaa paa det nærmeste $3^1/_2$ Tønde Land. Men Havet har slikket Klintens Fod, saa store Kridtmasser er styrtede ned — ligesom ved Møns Klint. Som Volden derfor i gamle Dage har været længere baade i Nord og Syd, saaledes har Borgpladsen ogsaa været langt større end nu til Dags.

Ved Borgen var der en Kilde. Da Erik Emune angreb Arkon, afskar han Forsvarerne fra deres Vandforsyning og fremtvang derved Overgivelse. Snarest har Kilden da

været i selve Klinten. Endnu er der et Kildevæld paa Nordsiden, og skønt meget af Klinten netop er nedstyrtet dér, kan det være samme Vandaare. I Valdemarstiden nævnes dette Kildevæld ikke. Belærte af Erfaring har Røboerne vel sikret sig paa denne Kant ved stærkere Befæstning. Maaske er Klintfoden ogsaa ved Havets Indgriben bleven skyllet bort, saa at ethvert Angreb var umuliggjort. Gamle Brønde findes for øvrigt paa begge Sider af Volden.

Indenfor det høje Jordvirke boede Vendernes berømteste og mægtigste Guddom. Lysguden *Svantevit* havde hos Røboerne lignende Rang som Tordenguden Perûn blandt Østslaverne. Glimtvis forekommer hans Dyrkelse ogsaa hos andre slaviske Folk; men paa Rygen var han Hovedguden, fornemmere end alle de andre Guder. Selv Fastlands-Venderne erkendte hans Forrang. Vagrerne havde deres Prove, Polaberne deres Siva, Abodriterne deres Radegast, Volgasterne deres Herovit, Stettinerne deres Triglav; men alle sendte de Offergaver til Svantevit, naar han fejrede sin Høstfest. Der var da ogsaa noget visst omfattende ved Gudens Personlighed. Han var Solens Gud og havde som saadan sin hvide Hest. Han var Frugtbarhedens Gud, hvad der udtryktes ved hans store Drikkehorn. Men han var tillige Krigens og Sejrens Gud; derfor havde han de store Sværd. Betyder Svantevit »den hellige Sejrherre«, peger Navnet i samme Retning; men det maa maaske snarere tolkes som »det hellige Orakel«.

Helligdommen var i Borgens Midte. Stolperne havde fint Snitværk, men det var grovt og daarlig malet. Midt i Tempelrummet var der fire Stolper forenede ved Tjeldinger; det var det Allerhelligste, og her stod et mægtigt Træbillede af Svantevit. Guden havde fire Hoveder — for at skue mod alle fire Verdenshjørner og saaledes vide alt. Disse flerhovedede Guder var hyppige hos Venderne; to af Guderne i Karenz var fremstillede paa lignende Maade, og

Triglav hos Stettinerne betyder »den trehovedede«. For øvrigt havde ogsaa Gallerne en Gud med tre Hoveder, bl. a. vel kendt fra Gallehus-Guldhornet, og fremfor alt havde de gamle Inder en Mængde flerhovedede Guder. I højre Haand holdt Svantevit et stort Horn; samme Fremstilling ses paa Stenrelieffer i Bergens Kirkemur og i Altenkirchens Vaa-

13. Svantevit med Hornet. Stenrelief, indsat i Bergens Kirkemur, Rygen.

benhus, der sikkert skal være Svantevit, om end Guddommen her kun har ét Hoved. Ved Træstøtten var endelig anbragt kæmpemæssige Sværd med fint forarbejdede Sølvhæfter og Sølvskeder, dertil Gudens Ridetøj. Udenfor var hans hvide Hest, som kun Præsten maatte ride og som man tog Varsler af. Sakses bekendte Fortælling om hvorledes Præsten bedrog den lettroende Hob er næppe troværdig; de Kristne

var altid rede til at gøre al Hedendom til frækt Bedrag eller maabende Taabelighed.

Omkring Helligdommen var Tempelvagten samlet, 300 Mand stærk. Fra Karenz var der ved denne Lejlighed kommet en Forstærkning, der næppe var mindre, og fra Wittow var selvfølgelig alle vaabenføre Mænd tyet ind i Borgen for at værge den. De fleste har maattet tage til Takke med Nattely i hastig sammentømrede Huse og Skure, som laa i vendisk Uorden, omgivne af vendisk Svineri. Endnu værre blev det, da en Mængde Kvæg var drevet ind i Borgen, og fremmede Købmænd, der var paa Rygen ved Flaadens Komme, havde ogsaa søgt Tilflugt indenfor Arkons Vold.

Borgens Forsvarere var vistnok over 1000 i Tallet, og det var rigeligt til Vagthold. Den mægtige Vold var i sig selv næsten uindtagelig; det gjaldt blot om at passe paa Fjenden. Eet svagt Punkt var der dog, og det var Porten; sprængte Angriberne den med deres Økser, kunde de storme frem i overmægtig Fylking, og da vilde det være ude med Svantevits Helligdom. Dette havde Røboerne imidlertid skønnet, før Angrebet begyndte. De havde derfor kastet Jord op foran Porten, saa den helt var dækket, og beklædt denne Fyld med Græstørv. Og skulde det end hænde, at Fjenden opdagede Portstedet og gav sig til at bortgrave Jordfylden, saa stolede man endnu paa det svære Trætaarn, der ludede ud over Porten; derfra kunde man nemlig uhindret dænge Angriberne til med Spyd og Sten.

Hvornaar Belejringen af Arkon begyndte, det véd man ikke. Knytlinga-Saga beretter, at Valdemar kom til Øen Pinsedag, hvilket i Aaret 1169 var 8. Juni. Men forudsat, at der her foreligger en rigtig Overlevering, kan man i alt Fald ikke se, om der menes Valdemars Komme til Rygen eller hans Landgang paa Wittow, efter at andre Dele af Øen var hærgede. Snarest maatte det være dette sidste.

Saa foldede Hæren sig ud foran Arkons Vold. Absalon var den egenlige Leder; han fordelte de forskellige Korpser langs Fæstningen. Snart var alt i travl Virksomhed. Der tømredes Stalde til Hestene, der rejstes Telte til Krigerne, og der blev opstillet Blider. Men da man med Øjet maalte Voldens Højde, indsaa man, at Kastemaskinerne vilde være virkningsløse; man maatte have Belejringsværker af en anden Art. Paa Korstogene havde man bygget svære Trætaarne, der kunde skubbes frem paa Ruller, og Fredrik Barbarossa havde under sine lombardiske Kampe givet den Slags Belejringstaarne hidtil ukendt Højde. Henrik Løve havde allerede under sine Venderkampe ladet tømre en saadan Kolos, og her var der ikke andet for end at prøve samme Middel, hvor sent og besværligt det end var. Valdemar lod derfor fælde en Mængde Træer i de Egeskove, som den Gang og endnu i Slutningen af Aarhundredet fandtes paa Wittow, og Tømrerne gik i Lag med at bygge kæmpemæssige Rulletaarne.

Ret langt kom man dog ikke med dette Arbejde, før Arkon faldt paa helt anden Maade end man havde tænkt sig.

Mærkeligt er det at se, hvor hurtig Sagn kan dannes. En skønne Dag — siger Sakse — ytrede Valdemar til Tømmermændene, at deres Ulejlighed var til ingen Nytte, Borgen vilde falde længe før de kunde blive færdige med deres Rulletaarne; han havde nemlig en sikker Anelse om, at nu omkring Sankt Vitus's Dag (15 Juni) vilde Røboerne blive straffede, fordi de havde omdannet denne kristne Helgen til Afguden Svantevit. Selvfølgelig stemmer denne Fortælling kun daarligt med at Valdemar lod de store Krigsmaskiner paabegynde. Men Fortællingen er i sig selv interessant, fordi den falder i Traad med den tyske Sagndannelse. Sankt Vit og Svantevit, det lød jo omtrent éns, og Sankt og Svante betød det samme; altsaa maatte Klosteret Korveys berømte Helgen og Røboernes berømte Guddom være

ét! Af denne sproglige Misforstaaelse dannedes da et pudsigt Stykke »Historie«: Munke fra Korvey skulde i Karolingertiden have kristnet Røboerne og lært dem at paakalde Sankt Vitus; men Røboerne afkastede Kristendommen og forvandlede Helgenen til en skrækkelig Afgud. Dette Digt betragtedes snart som Kendsgerning. 1155 stadfæstede Paven Korveys Ret til Øen; senere fik Korveymunkene fabrikeret et falsk Pavebrev, der henførtes til 844 og skulde være deres oprindelige Adkomst til Rygen. At denne Røverhistorie ogsaa er gaaet i de Danske, det kan ikke undre; men at man paa Grundlag heraf allerede i Sakses Tid har lavet sig et Sagn om Valdemars Forudviden, det er mere forbavsende*).

Men tilbage til Begivenhederne!

Lørdag 14. Juni var en brændende hed Dag. Kongen hvilede sig i Teltets Skygge, og der var ikke Tale om Angreb. Nogle Svende morede sig imidlertid med at gaa helt ind under Volden og slynge Sten op imod Venderne. I Begyndelsen stod Forsvarerne kun som Tilskuere til denne ufarlige Sportsleg. Men da nogle unge danske Krigere forlod deres Arbejde i Lejren og gav sig til at hjælpe Svendene, udspandt der sig dog en Skærmyssel. De svært rustede Hærmænd holdt sig imidlertid tilbage. De mente, at det hele kun var Barnestreger. Sikkert havde Kampen heller ikke faaet Følger, om den ikke havde ført til en mærkelig Opdagelse.

Porten var jo dækket; men Portstedet kendtes paa det svære Bjælketaarn, der ludede ud over Volden. Her havde Arkon-Hæren sine Faner, fremfor alt den hellige Stanitz, der æredes som Guddommen selv. Det hed sig, at denne Ørnefane i sig selv var i Stand til at værge Borgen. Som Følge deraf holdt Røboerne ikke Mandskab i Taarnet, og hvad der foregik under Bjælkeværket kunde let undgaa

*) Stykket er næppe et senere Indskud i Sakses Tekst; dets Sprogkarakter er Sakses.

deres Opmærksomhed, især naar de var optagne af andet. Nu hændte det, at en af de unge Mænd, der angreb Borgen, fik Øje paa en Hule i Volden oppe under Bjælkerne. Det var den friske Jordfyld som var soltørret og derfor skredet. Straks stod det Svenden klart, at naaede man først derop, kunde man uhindret sætte Ild paa Taarnet; Træværket, der skulde være Vendernes Værn, vilde nemlig i saa Tilfælde yde Dækning for Angriberen, og Forsvarerne vilde end ikke kunne se, hvad der foregik. Han fik da Kammeraterne til at hjælpe sig. Heldigvis var der netop kørt et Læs Halm til Lejren, og hurtig langede man Knipperne hen til Volden. Svendene stak Spyd ind i Voldklædningens Græstørv og lavede derved Trappe op ad den stejle Skrænt. Den unge Mand klatrede op til Hulen, og paa Spyd raktes det ene Halmknippe efter det andet op til ham. Da Hulen var fyldt, slog han Ild og antændte Halmėn. Derpaa lod han sig glide ned for at se Virkningen.

Straks efter slog en vældig Røg op om Taarnet. Ved dette Syn stod Venderne først som lamslaaede. Saa fo'r de til og kastede Vand paa Baalet, men store Forsyninger havde de ikke. Dernæst greb de til hvad Mælk de havde ved Haanden; men det gjorde blot ondt værre. Snart slikkede Ilden op om Taarnet, indtil det stod i høje Luer. Dér sank den hellige Stanitz i Aske, og dermed sank Røboernes Mod. Tilmed bredte Luerne sig til Voldens tørre Palisadeværk, og de graagule Røgskyer væltede sig længer og længer frem.

Straks da Ilden tog fat, lød der høje Raab i Danskernes Lejr. Kongen kom ud af sit Telt for at se hvad der var paa Færde, og som sædvanlig raadspurgte han Absalon. Foreløbig mente Absalon, at det var bedst at se det an; maaske blev det hele ikke til andet end Drengeleg. Dog gik han hen til Portstedet og tilskyndede Svendene til at øge Ilden. Da Branden saa havde faaet større Omfang,

foreslog han Valdemar at prøve Angreb over hele Linjen. Man iværksatte da en Hovedstorm. Her udmærkede Bugislav og Kazimar sig med deres Pomrere; Sakse, der ellers gerne vil hæve sine Landsmænd paa andres Bekostning, maa yde de to Fyrster sin fulde Anerkendelse.

Angrebet var imidlertid vanskeligt. Jordvolden var saare stejl, og de brændende Palisader var lige saa vel en Hindring for de stormende Krigere som for Borgens Forsvarere. Det lykkedes dem da heller ikke at faa Fodfæste. Men værst var Stillingen dog for Røboerne. Forlod de Skansen, vilde Angriberne omhugge Pælene, og blev de paa Volden, havde de baade Ilden og Fjenden at kæmpe med. Tapre som de var holdt de dog Stand, til Ilden fik fat i deres Klæder og Skansens Brand blev et Ligbaal. I nyere Tid er der øverst paa Volden fundet forkullede Pælestumper. Det er de arkæologiske Minder om Arkons Fald.

Efterhaanden saae det fortvivlet ud for Røboerne. Pludselig kaldte en af dem med høj Røst paa Absalon og bad om at tale med ham. Absalon vinkede ham hen mod den nordlige Udkant, hvor Ilden ikke var naaet frem. Her bad Venderen om Fred; man vilde overgive sig, naar blot Angriberne holdt inde med Stormen. Dette vilde Absalon dog ikke gaa ind paa, med mindre Forsvarerne holdt inde med Slukningen; Ilden skulde have Lov til at gøre sin Gerning. Dette indvilgede Venderne i, og Absalon forebragte Kong Valdemar deres Tilbud.

Hurtig sammenkaldtes der et Stormandsraad, og her bifaldt man Absalons Tanke. Dernæst forhandledes der atter med Arkons Forsvarere, og Freden blev sluttet paa følgende Vilkaar:

1. Svantevits Billede og Tempelskatten skulde udleveres.
2. Alle kristne Fanger skulde frigives uden Løsepenge.
3. Røboerne skulde lade sig døbe og indføre kristen Gudstjeneste efter dansk Skik.

4. Alt Tempelgods skulde lægges til de ny kristne Kirker.
5. Røboerne skulde yde Hærfølge, naar den danske Konge bød det.
6. De skulde udrede 40 Penninge for hvert Par Øksne.
7. For Opfyldelsen af disse Fredsbetingelser skulde de stille 40 Gisler.

Denne Fredsslutning var en stor Skuffelse for den danske Ledingshær. Krigsfaklen var tændt, og højere var Kulturen ikke end at man tørstede efter Fjendens Blod som Hævn for hans Hærgninger. Fremfor alt var det dog Griskheden, som kom til Orde. Man havde haabet at svælge i det rige Bytte, og nu fik man ikke en Hvid. Kongen skulde have Tempelskatten og Tributen, og Røboerne fik for øvrigt Lov til at beholde deres Ejendom. End mere følte Fastlands-Venderne sig tilsidesat. Intet Punkt i Fredsslutningen var Løn for deres Hjælp, det var som om hverken de eller deres Lensherre var til. Vreden blussede derfor op baade blandt Danskerne og deres Hjælpere. Der var Tummel og Støj, og under alt dette Bulder lød der Raab om at forlade Kongen og drage hjem.

Saa uhyggeligt var Røret, at Valdemar paa ny kaldte Høvdingerne til Raadslagning. De maatte samles et Stykke fra Lejren for overhovedet at faa Ørenlyd.

Dette Stormandsmøde beherskedes helt af Absalon. Uanfægtet af Mytteriet fastholdt han sit Standpunkt: Vel kunde man tage Arkon med Vaaben, men kun efter lang Belejring. Var Voldens Træværk end brændt, saa var selve Voldskrænten dog yderst vanskelig at storme. I Øjeblikket var det endda helt umuligt paa Grund af Ilden, og senere vilde Røboerne faa den ødelagte Voldkam udbedret. Desuden, viste man ikke Skaansel her, vilde man allevegne drive Røboerne til fortvivlet Modstand. Gik man derimod frem med Mildhed overfor Arkon, vilde de andre Øborge hurtig overgive sig.

Kunde man ikke tiltræde hans Raad, krævede han Gislerne fra Arkon tilbagesendt; det maatte ikke siges, at Danskerne brugte Svig.

Absalon fandt stærk Støtte hos Ærkebiskop Eskil. Der var Stolthed i Sven Trundsøns Æt, og dens Fører skjulte ikke sin aristokratiske Synsmaade: »Det er Almuen, der skal rette sig efter Høvdingerne, og ikke Høvdingerne, der skal rette sig efter Almuen; ubilligt er det, om Stormænd skal bøje sig for Smaafolks Mening«. For øvrigt betonede Eskil de kirkelige Hensyn. Havde Absalon sét paa Sagen dels som Hærfører, dels som Statsmand, saa fremhævede Eskil, at det var en bedre Sejr, om Hedningerne blev kristnede end om de blev nedhuggede; Barmhjertighed var mere værd end Grumhed.

Stormændene var enige med Absalon og Eskil. Overfor Ledingsmændene havde Valdemar nu genvundet sin Fasthed; da de atter raabte op og krævede Bytte, vendte han det døve Øre til og lod dem gaa til Hvile. Absalon var endnu optaget af at modtage Gisler fra Arkon. Omsider gik ogsaa han til Ro. Mens Lejrvagten vaagede, kunde man sove trygt oven paa en heldig Dag.

Absalon fik dog kun et kort Blund. Fra Arkons Vold raabte en Vender paa Gudskalk, der altid var i Absalons Nærhed som hans Tolk. Bispen kom selv til. Det viste sig, at Venderen hed Granza og var en af de Krigere, som Karenz havde sendt til Arkons Forsvar; han bad nu om Lov til at fare til Karenz for at raade Indbyggerne til at overgive sig. Absalon skønnede, at da Granza var saaret i Armen, vilde han i alt Fald ikke forøge Tallet af Karenz's Forsvarere; han vækkede derfor Valdemar og forelagde ham Sagen. Kongen bad ham blot handle som han selv syntes, og Absalon tilstod da Granza at prøve Sendefærden til sin By. Men han gav ham kun et Døgns Frist, for at Tiden ikke skulde blive brugt til Udbedring af Forsvaret, og hvis

Granza ikke var ved Stranden til fastsat Tid, skulde Forhandlingerne betragtes som afbrudte.

Da Morgenen oprandt, var det Hellig Vitus's Dag, og det var Søndag. En Hviledag blev det dog ikke; fra Morgen til Aften var der nok at udrette. Men alt det Arbejde, der tjente til Kuldkastelse af Hedendommen, var Gud velbehageligt.

Jordfylden foran Porten blev gravet bort, og Danskerne betraadte Arkons Grund. Esbern Snare og Sune Ebbesøn forestod Omhugningen af Svantevits Billede. De møre Skarlagens Tjeldinger om det Allerhelligste rev man ned med et Ryk, og dernæst gik man løs paa Gudebilledets Fodstykke. Snart rystede Trækolossen under de dumpe Øksehug. Esbern og Sune bad dog Krigerne tage sig i Agt for ikke at blive knust af Uhyret, naar det styrtede, at ikke Røboerne skulde faa denne sidste Triumf. Forgæves ventede Arkons Forsvarere at se Svantevit hævne sig. Gudebilledet vaklede og tørnede over mod en af Ydervæggene. Lempelig lod Sune nu Bjælkeværket rive ned, og endelig bumsede Træstøtten til Jorden. De Danske, der baade her og i Karenz var overtroiske nok, saae i samme Øjeblik et sort Udyr smutte bort. Det var en gængs Forestilling der her gav sig Udslag: da Biskop Otto af Bamberg lod Gudebilledet i Gützkow omhugge, fo'r Djævelen ud i Skikkelse af en Myggesværm.

Røboerne fik dernæst Befaling til at slaa Reb om Svantevits Hals og trække Støtten ud i Danskernes Lejr; men endnu havde de lønlige Anelser om Gudens Magt og turde ikke lægge Haand paa ham. De overlod da Arbejdet til deres Fanger og de fremmede Købmænd, der tilfældig var indespærrede med dem i Borgen. Dog var der Arkonboere der ikke kunde bare sig for at le, da deres Gud blev halet ud af Portaabningen. I Lejren stimlede Folk sammen for at se det berømte Billede. Ved Aftenstid huggede Kok-

kene Svantevit til Pindebrænde og kogte Maden ved dette Brændsel.

Ogsaa paa anden Maade var det en travl Dag. Man modtog de sidste Gisler, og inde i Borgen forestod Absalon Massedaab af Venderne. Daabshandlingen udførtes af Stormændenes Kapellaner. Resterne af Svantevits Tempel lod man gaa op i Luer, og paa Stedet rejste man i Hast en Kirke af det Tømmer, der laa færdigt til Opførelse af Belejringstaarne. »Hvad der skulde have tjent til at knuse Fjendernes Lemmer brugtes til at frelse deres Sjæle«.

Natten faldt paa; men Absalon undte sig ikke Hvile. Med 30 Skibe sejlede han ned mod Karenz for at se, om Granza holdt Ord og om hans Overtalelser havde frugtet; ved Daggry skulde Valdemar følge efter med Hoveddelen af Flaaden. I den lyse Sommernat stod man Øst om Rygen forbi Jasmunds Kridtklint over Prorer Vig uden om Næsset Gor og den grenede Halvø (Mönchgut) og dernæst ind til den sydlige Del af Rygen. Vistnok ved Prezeke en halv Mils Vej S. Ø. for Karenz nærmede Absalon sig Øen. Det var om Morgenen den 16. Juni.

Granzas Sendelse var lykkedes, og efter Aftale var han ved Strandbredden. Nu blev han og hans Følge taget ombord paa Skibene, indtil selve Fyrsten kom ned til Kysten. Snart indfandt Tetislav sig virkelig, fulgt af sin yngre Broder Jarimar og en Del Høvdinger. Fyrsten stadfæstede Overenskomsten om Karenz's Overgivelse og blev med sit Følge roet ud til Skibene. Dér lod Absalon sin Broder gøre Gilde for dem. I Virkeligheden holdtes de tilbage som Gisler, mens Absalon selv gik i Land og aflagde et dristigt Besøg i Borgen. Prins Jarimar tog han med som Fører. For øvrigt fulgtes han af Biskop Sven fra Aarhus og 30 Hærmænd. Størstedelen af disse Krigere sendte han dog atter tilbage, da Karentinerne ellers frygtede for at der skulde opstaa Strid.

Naturforholdene ved *Karenz* dannede en Modsætning til

Arkons høje Klint. Søer og Sumpe omgav Borgen, kun en enkelt Sti førte over Hængedyndet; den, der kom udenfor Stien, sank i til Halsen. Opdyrkningen har i nyere Tid ændret Terrænet meget, men endnu gaar store Mosestrækninger tæt op til den mægtige, kratbevoksede Ringvold, som findes ved Garz. Denne Borgplads er oval, med Længderetning i Nord-Syd. Breden er over 100, Længden over 150 Meter, Omkredsen op imod 500 Meter. Det er en naturlig Bakke mellem Søer og Enge, kun afgravet og forsynet med Vold paa indtil 4½ Meters Højde for des bedre at gøre Tjeneste som Fæstning. Derfor er Borgens Yderrand ujævn. Mod Nord er den endog højere end Arkons Vold og saa stejl som en Jordvold overhovedet kan være. Mod S. V. gaar den derimod ned til 5½ Meter. Her var Indgangen. Der synes desuden at have været Ydervolde og en Forborg, som dog nu er forsvundne. Det samme gælder et Pæleværk i vestlig Retning, Resterne af en Bro. Borgens Inderrum er ikke jævnt. Tempelpladsen har snarest været mod Syd nær ved Portsænkningen. Ved Gravning i Karenz's Jordbund har man — ligesom i Arkon — fundet talrige vendiske Oldsager, navnlig Potteskaar.

Sakse fortæller, at Karenz rummede 6000 Krigere; men dette maa være Overdrivelse. Naar man betænker, at ogsaa Indbyggerne fra hele det omliggende Land havde søgt Tilflugt i Borgen, saa vilde man naa op til en langt større Menneskemængde end Voldstedet kan rumme, selv om Pladsen var udnyttet til det yderste. Men talrig har Hæren været, og det var et sært Syn for de Danske at se den opstillet i to lange Rækker paa hver sin Side af Mosestien, med Spydspidserne stukne i Jorden som Tegn paa Underkastelse. Biskop Sven gøs, da de skulde gennem dette Dobbelthegn af Krigere. Men Absalon satte Mod i ham: Venderne vilde blot vise deres Ærefrygt; havde de ondt i Sinde, vilde de lettere have kunnet gøre dem Fortræd

indenfor Voldene. Uden at fortrække en Mine gik den lille danske Trop da ind imellem Vendernes Linjer, og efterhaanden som Absalon og hans Følge kom frem, kastede Røboerne sig ned for dem, som om de var Guder. Dernæst sprang de op og sluttede sig til dem, saa at Absalon kunde holde sit Indtog i Karenz fulgt af hele Besætningen.

Her saae de Danske hele tre Gudshuse med malet Snitværk ligesom Svantevits. I Fredstid laa Templerne frit; men nu var hele Pladsen tæt opfyldt af Træbarakker i to, tre Stokværk, saa hvis man kastede Blidesten ind over Volden, vilde de ikke kunne komme ned til Jorden for lutter Tage. Den tætte Menneskemasse, der var trængt sammen paa den overfyldte Plads, havde allerede opdynget saa meget af Uhumskheder, saa der var en kvælende Stank. Det stod Absalon klart, at Karenzboerne ikke ret længe kunde have udholdt en Belejring i dette Helvede.

De hedenske Helligdomme skulde først og fremmest ødelægges, mens Røboernes Skarer saae derpaa. Med sit lille Følge gik Absalon da hen til det største af de tre Templer. Det var viet den lokale Krigsgud Rugievit. Baade Ydervæg og det Allerhelligste var kun Tjeldinger. Rask var de revet ned, og dér stod et plumpt Gudebillede med 7 Ansigter og med 7 Sværd ved Bæltet; et ottende var naglet fast til Støttens højre Haand. Der var noget skrækindjagende ved denne Kolos; naar Absalon, der var en høj Mand, stod paa Tæerne, kunde han næppe naa Hagen med sin Økse. Men de Danske brast i Latter, da de saae, at netop under Rugievits Hage havde Svalerne bygget Rede, saa deres Skarn faldt ned over hans Bryst. Danskerne gav sig straks til at omhugge Støtten, og da den med et Drøn styrtede om, var Karentinerne straks rede til at spotte deres Gud. Samme Medfart fik de to andre Gudebilleder. Det ene forestillede Borvit. Han var uden Vaaben og efter Navnet at dømme en Skovgud. Sakses Ord lader formode,

at han ogsaa var Avlingens Gud; kønslig Kultus i hans Helligdom maa nemlig antages at have foranlediget den lettroende Meningsløshed, vor Krønikeskriver her giver til bedste. Det tredje Træbillede fremstillede Porenut, der var i Slægt med Tordenguden Perûn hos Østslaverne; han havde fem Ansigter, det ene paa Brystet.

Da alle tre Gudebilleder var omstyrtede, bød Absalon, at de skulde opbrændes dér hvor de laa. Men Karentinerne bad saa mindelig for sig: Ilden vilde tage fat i de sammenstuvede Barakker, og Folk vilde omkomme i Luerne. Saa bød Absalon dem slæbe Træstøtterne udenfor Borgen; men ogsaa denne Gang bad de for sig. Var Tvivlen end vakt, saa var Troen dog ikke udryddet med ét Slag, og de ventede at blive lamslaaede, naar de lagde Haand paa deres Guder. Absalon maatte da holde en Prædiken for dem om Træstøtternes Afmagt, og Gudskalk har som sædvanlig været Bispens Tolk. Endelig gav Venderne sig da i Lag med Værket. Biskop Sven stillede sig op paa Kolosserne, efterhaanden som de blev slæbt ud. Paa den Maade vilde han befri Røboerne for Resterne af deres Overtro.

Imidlertid viede Absalon Kirkeplads paa tre Steder i Nabolaget. Da han ved Aftenstid kom tilbage, lyste Ilden højt udenfor Ringvolden. Det var Karenz-Gudernes Baalfærd.

Først ud paa Natten naaede Absalon atter ned til sine Skibe; Jarimar, der havde fulgt ham hele Dagen, maatte ogsaa gaa med ombord og spise Kveldsmad hos ham. I tre Nætter havde Helten saa godt som ikke sovet. Nu kunde han næsten ikke se ud af sine Øjne: Naturen krævede sin Ret.

Valdemar var imidlertid kommet til med den øvrige Flaade, og næste Dag blev Klerkene og Stormændenes Kapellaner roede i Land, iførte Præsteskrud. Dernæst døbtes

Hedningerne skarevis ligesom i Arkon, og der blev opført Trækirker.

Men Fastlands-Venderne forlangte Orlov og drog bort, bitre over at gaa tomhændede fra det Sejrstog, de selv havde bidraget til. Særlig var Pomrerfyrsterne vrede over ikke at faa Tetislavs Kongeværdighed, som Henrik Løve havde lovet dem. Det var Indledningen til flere Aars Fjendskab.

Om Aftenen lagde Flaaden sig ved en Ø, snarest Vilm mellem Mönchgut og Karenz, hvis der da ikke menes Halvøen Jasmund. I saa Fald har Flaaden ligget ved det nu saa vel kendte Sassnitz. I Nærheden, ved Werder, findes Resterne af en lav Vold, hvor Valdemar kan have haft Lejrplads. Nu overbragtes Tempelskatten fra den erobrede Borg i 7 Kister. Om man tør tro Knytlinga-Saga, drog en Afdeling af Hæren ind i Jasmund og omstyrtede et Gudebillede dér. Men Jasmunds mægtige Ringvold (S. 141) og andre Borge, som Rugard paa Højderyggen midt paa Øen, har slet ikke gjort Modstand.

Kort efter vendte Valdemar tilbage. De Danske havde endelig udført en Stordaad, som ogsaa fik varige Følger. Grunden var lagt til Valdemarernes Herredømme paa Østersøen[41].

Det kan ikke nægtes, at Kristningen af Røboerne var et Hastværksarbejde. Som saadant opfattedes det ogsaa af Samtiden. Den magdeburgske Aarbog optegner under 1169: »Valdemar, de Danskes Konge, forenede sig med Liutitiernes Fyrster, drog mod Røboerne og omstyrtede deres Guder; efter at han saa havde røvet meget Guld og Sølv fra deres Hovedhelligdom, paatvang han dem *en Skygge af Kristendom*, der snart forsvandt paa Grund af hans Havesyge og Præsternes Fattigdom og Uvirksomhed«. Dette vrantne Udfald mod Danmark skyldes dog en slet dulgt Ærgrelse over de Danskes Held; den tyske Klerk er ikke retfærdig i sin

Dom. Dels var enhver Omvendelse ved Sværdet saare overfladisk, selv fredelig Forkyndelse nøjedes ofte nok med rent udvortes Resultater; det gjaldt bl. a. Biskop Otto af Bambergs Vendermission, som dog var Tyskernes Stolthed. Dertil kommer, at Absalon netop med stor Kraft har ført Omvendelsesværket paa Rygen langt videre. Af Sakse véd vi nemlig, at da Flaaden drog bort, lod han Præsterne blive paa Rygen, og straks efter sin Hjemkomst lod han dem afløse af ny Præster, der medbragte Levnedsmidler for ikke at falde de indfødte til Byrde. Det kunde næsten være skrevet som en Indsigelse mod Magdeburg-Bogens haanende Ord. Og Helmold, der ellers ikke er Danskerne synderlig vel stemt, siger udtrykkelig, at Valdemar af *egne Midler* byggede 12 Kirker paa Rygen.

Paa den anden Side gaar Sakse ganske vist for vidt i sin Begejstring over Omvendelsesværket, og hans Fortælling om Jærtegn, der knyttede sig til Forkyndelsen blandt Røboerne, maa vi skænke ham*). Men selve Kendsgerningerne, selve den kirkelige Opblomstring paa Rygen gendriver den nedsættende Dom om Danskernes Kristning af Røboerne og støtter Sakses Syn paa Sagerne. Der var Stof i denne Venderstamme. Havde de været de grummeste Hedninger, saa overgik de til Gengæld de andre Vender i de ægte Slaver-Dyder: Gæstfrihed mod fremmede, Omsorg for de gamle Forældre, Hjælpsomhed overfor fattige og syge (Helmold). Uden Kriser fastholdt de nu Kristendommen, som deres Frænder paa Fastlandet saa ofte havde afkastet, og modtog hurtig Elementer af den fremmede Kultur. Føreren var her Jarimar, der efter kort Tids Forløb efterfulgte sin Broder Tetislav som Rygens Fyrste. Helmold kalder

*) At en Kvinde rensede sig mod Beskyldning for Utroskab ved at underkaste sig Jærnbyrd, har for øvrigt Interesse som Vidnesbyrd om, at man øjeblikkelig indførte dagældende dansk Retsskik blandt Røboerne.

ham »en anden Paulus, der, kaldet af Kristus selv, røgtede en Apostels Gerning«; snart overtalte han, snart truede han, og han drog sit Folk med sig. Senere grundlagde han Klostre. Alt dette leder Tanken hen mod den Junidag ved Karenz, da han og Absalon fra tidlig Morgen til ud paa Natten færdedes Side om Side. Absalon har sét, hvor meget godt der boede i denne Vender, og Jarimar har modtaget et saa mægtigt Indtryk af Absalons Personlighed, at det prægede hans hele Liv fra den Dag.

Naar Absalon lod Røboerne døbe i største Hast, saa havde han sine Hensigter dermed. Overfor Paven vilde han kunne henvise til fuldbyrdet Kendsgerning. Som Rygen nu i statslig Henseende stod under Danmark, saaledes skulde Øen i kirkelig Henseende lægges under Roskilde Bispestol. Det gjaldt om hurtigst muligt at faa Paven til at godkende denne Ordning og derved komme Tyskerne i Forkøbet. Kong Valdemar sendte straks Brev til Pave Alexander om den Erobring og Kristning, han havde udført; Rygen var imidlertid for lille en Ø til at have egen Biskop, og af Hensyn til Røboernes indtrængende Bøn bad han derfor Paven om at betro Absalon Ledelsen af Øens kirkelige Forhold.

Dette Brev, som blev Grundlaget for Pavens Bulle, maa have været ret ensidigt affattet. Der tales intet om de tyskvendiske Hjælpere ved Rygens Erobring eller om den tyske Biskops Medvirkning ved Kristningen. Hvad Ret Tyskland kunde have, politisk og kirkeligt, er overhovedet uænset. At Røboerne saa indtrængende skulde have bedt om at komme under Absalons Bispestav, lyder heller ikke helt troligt. Dog kan der være en Sandhed deri. Allerede tidligere havde de ved Underhandlingerne bestandig henvendt sig til ham, og nu skattede de ham som den der havde modtaget Arkons Tilbud om Overgivelse og afværget

blodige Rædsler. For saa vidt saae Røboerne med mindre Uvilje paa ham end paa de øvrige Danskere. Utvivlsomt foretrak de ogsaa at komme under den danske Kirke fremfor at komme under den tyske, der blot banede Vej for Saksernes Indtrængen.

Men bortsét fra Ensidighederne i selve Fremstillingen haandhævede det danske Kongebrev en saare rimelig Tanke. For det første havde Danmark fra Erik Egodes Tid en Forret til Overhøjhed over Rygen, og denne Ret var agtet fra tysk Side: da Biskop Otto af Bamberg i Kong Nils's Dage ønskede at udstrække sin Vendermission til Øen, søgte han først Ærkebiskop Assers Tilladelse. Men dernæst var det naturligt, at Øen netop lagdes under Roskilde Bispestol. Det var Hæderslen for Absalons Gerning gennem en halv Snes Aar. Ærkebiskop Eskil og de danske Bisper ses da ogsaa at have anbefalet Sagen, og den franske Munk Fulke, der i Eskils Følge kom til Danmark for at gaa som Missionsbisp til Esterlandet, føjede sit Vidnesbyrd til; dette sidste var ikke uvæsenligt, da Fulke var Paven kendt fra hans Ophold i Sens. Yderligere paavirkedes Kurien af en Sendefærd fra Danmark; Sveriges ny Ærbebisp, Stefan, var dens Formand, de øvrige Medlemmer var den engelske Cisterclenserabbed Brian fra Kalvø, Magister Johannes, der særlig var Kong Valdemars Repræsentant, og Valter, der var Absalons Klerk.

Sagen afgjordes da som Valdemar og Absalon ønskede. 4. November 1169 stadfæstede Pave Alexander, at Styrelsen af Rygen med Hensyn til det aandelige lagdes under Absalon og hans Efterfølgere til evig Tid.

Paven giver dog sin Stadfæstelse et lille Forbehold under Henblik til »andre Kirkers Ret, om de har nogen«. Det var næppe alene Klosteret Korveys indbildte Rettigheder han tænkte paa; der tales om flere Kirkers mulige Ret til Rygen. Biskop Bern af Schwerin har da ogsaa under-

haanden henvendt sig til Pave Alexander. Rent i Forbigaaende gjorde den kirkepolitiske Stilling det muligt. Ganske vist støttede Fredrik Barbarossa den tredje Modpave, som var valgt imod Alexander III, og tvang den tyske Kirke til at følge sig; men siden det skæbnesvangre Aar 1167, da Pesten og Lombardernes ny Rejsning frarev ham Sejrskransen, ønskede han Udsoning med den Pave, som han dog ikke evnede at knuse. Just i 1169 opfordrede Kejseren Abbederne i Citeaux og Clairvaux til at mægle mellem ham og Alexander, ja sendte endog Bispen af Bamberg med Fredstilbud. Alexanders hemmelige Tilhængere i Tyskland aandede derfor friere, og til dem hørte Biskop Bern som fordums Cistercienser. Hans Nabo Konrad af Lybek, der ogsaa havde været Cistercienser, og hans Foresatte Ærkebiskop Siegfried af Bremen turde endog aabenlyst nærme sig den kejserfjendtlige Pave, og vel stod hans Lensherre Henrik Løve Last og Brast med Kejseren, men paa den anden Side var Hertugen stærkt interesseret i at krydse Absalons Planer med Hensyn til Rygen og maatte derfor se igennem Fingre med Berns Henvendelse til Alexander. For Paven var det imidlertid naturligt at indskrænke sig til et vagt Forbehold i Bullen om Roskildes Ret. Officielt stod nemlig den tyske Kirke ham endnu imod, og tilmed strandede Fredsunderhandlingerne. Den danske Kirke havde derimod fuldt ud sluttet sig til ham, han maatte derfor først og fremmest tage Hensyn til Valdemar, Eskil og Absalon. De store kirkepolitiske Forhold var saaledes gunstige for Roskildesædets Landvinding. Paa den anden Side havde Alexander III holdt sig Udvej aaben, og senere, da der blev sluttet Fred mellem Kejser og Pave, tilkendte han virkelig Schwerin-Bispen Halvdelen af Rygen — for atter et Par Aar efter at gengive Roskildesædet dets fulde Ret. Men foreløbig var Danmarks og Absalons Højhed over Øen ubeskaaret.

Biskop Bern glemte da sin cisterciensiske Fortid og søgte Trøst hos Fredrik Barbarossa. I de første Dage af 1170 var han hos Kejseren i Speier og fik her et stort Privilegiebrev for sit Bispesæde. Her fastslaas Bispedømmets Grænser, og »hvad af Rygen der hører til Sakserhertugens Herredømme« lægges under Berns Bispestav. At Danmarks Ret slet ikke berøres, det er kun hvad man kan vente. Værre er imidlertid den Fremstilling af de forudgangne Begivenheder, som det kejserlige Kancelli har fra Bern selv. Havde Valdemars Fremstilling til Paven været ensidig, saa overbød dog Kejserbrevet denne Ensidighed saa fuldstændigt. Uden at de Danskes Daad i mindste Maade nævnes hedder det, at Bispen som »Bannerfører« for »Kristi Stridsmænd« (ɔ: Korsfarerne) har underlagt sig Øen, omstyrtet Svantevits Billede og paa St. Vitus's Dag tvunget Røboerne til at lade sig døbe for bagefter ved sin milde Forkyndelse at drage dem til Omvendelse af Overbevisning. Saa letfærdigt kan man omgaas historiske Kendsgerninger, naar man har Vilje dertil! Noget Udbytte havde Biskop Bern dog ikke af den kejserlige Kundgørelse. Danmarks Herredømme over Rygen stod fast, og Kejseren var for optaget af andre Forhold til at yde virkningsfuld Støtte. Schwerin-Bispen maatte nøjes med sit Pergamentbrev[42].

XI

I alle Maader havde Absalon ved Toget i 1169 vundet en stor Sejr. Ikke des mindre bragte Rygens Erobring Danmark i Fare og udsatte baade Land og Folk for store Lidelser. Dette skyldtes Henrik Løves Holdning.

Sakse er her tavs; men hans Tavshed er mistænkelig, da han dog fortæller om de overordenlige Foranstaltninger til Landets Forsvar, som nu gennemførtes af Valdemar og Absalon. Helmold maler derimod Danmarks Modgang med

stærke Farver. Enkelte Træk er maaske urigtige; men at Venderne har hærget vore sydlige Smaaøer, kan umulig — som A. D. Jørgensen har ment — være grebet ud af Luften.

Det var jo tidligere aftalt mellem Valdemar og Henrik Løve, at de skulde dele Vendertributen og være fælles om Højheden over de Fyrster, der underkastede sig. Var der ikke tilføjet nogen Indskrænkning i denne Aftale, havde Henrik Løve Ret til at være Parthaver overfor Røboerne. Men Danskerne, der i en Aarrække havde sét Hertugen gaa af med Fordelen af den fælles Venderkamp, havde denne Gang tilegnet sig Byttet helt og ubeskaaret. Dette kan til en viss Grad undskyldes med, at den saksiske Forbundsfælle var upaalidelig, snu og hensynsløs. Men indrømmes maa det, at denne Gang var det Danskerne der gjorde sig skyldige i Hensynsløshed; de kan næppe frikendes for Brudd paa Tro og Love.

Henrik Løve var saare vred over endelig en Gang at være narret for Frugten af andres Møje, og da han netop i 1169 brød sine tyske Naboers og Vasallers Modstand og stod med Kejserens ubetingede Støtte, var han rede til Handling overfor Danmark. Han sendte derfor Bud til Valdemar og krævede Halvdelen af Røboernes Tempelskat og Tribut og Halvdelen af Gislerne. Men den danske Politik lededes med Fasthed, og Hertugen fik Afslag. Da iværksatte han en frygtelig Hævn. Danevirke spærrede ham Adgangen til Jylland, og selv havde han ikke nogen Flaade, hvormed han kunde ramme Øerne; men han hidsede alle de Vender der stod under ham, til Angreb paa de danske Kyster, »og straks paa hans første Bud svarede de: »Her er vi««.

Fra Trave til Polens Grænser rustede Venderne deres Vikingeskuder mod Danmark. Det blev et Overfald, hvis Lige ikke var sét. »Venderne bemægtigede sig de rige Øer i Danskernes Land og mættede sig efter den lange Sultetid

med Danskernes Rigdomme, ja de blev ligefrem tykke og fede og brede deraf«. Paa Als skete det Jærtegn, at Nadverbrødet saae ud som Kød og Blod, da Præsten løftede det op for Menigheden; nogle regnede det for et godt Varsel, men andre vejrede onde Tider, og fjorten Dage derefter kom Venderne uanet over Alsingerne, ødelagde Kirkerne, bortslæbte Fanger og slog enhver ned, som satte sig til Modværge. Helmold hørte fortælle, at der paa Torvet i Meklenburg paa én Dag falbødes 700 danske Fanger som Trælle! Saa meget er klart, at de værgeløse sydlige Øer led frygteligt ved disse Hærgninger, som i Modsætning til Fortidens tilfældige Angreb var et planmæssigt Foretagende, Udtryk for en politisk Tanke, der fostredes i Henrik Løves Hjerne.

Tilmed viste der sig estiske og kuriske Sørøvere i de danske Farvande. Det var ellers Sverige der nu og da var udsat for deres Strandhug; men denne Gang udstrakte de deres Tog til Danmarks Kyster, og de Danske havde ogsaa dem at kæmpe med.

Helmold fremstiller det som om Valdemar længe lod Fjenderne hærge som de vilde. »Danskernes Konger er nemlig dorske og slappe; stadig holder de Gilder, og altid er de drukne, derfor næsten altid ufølsomme for de Slag, der rammer dem«. Denne Karakteristik er selvfølgelig uretfærdig; det følgende Aar, 1170, viser netop en vældig Kraftudfoldelse fra dansk Side. Men Sagen er, at Danmark den Gang ligesom nu havde en udsat Beliggenhed og en fortvivlende Mængde Kyster at forsvare, og at det danske Ledingsudbud var et langsomt og tungt Apparat. Naar Mandskabet først var hjemsendt, var det besværligt, ofte umuligt, at faa det samlet paa ny. Til Valdemars og Absalons Ros skal det imidlertid siges, at de under den truende Fare tog deres Forholdsregler og førte det danske Krigsvæsen ind paa nye Baner.

Bestandig havde det været nødvendigt at vogte Sund og Bælt i de Tider, hvor Ledingen ikke var udbudt. Dette Forsvar var imidlertid ikke organiseret af Staten, men nærmest et privat Foretagende af Absalon, Esbern Snare og nogle af deres Frænder. Formodenlig har Vetheman fra Roskilde ogsaa fortsat den Vagttjeneste, han havde ordnet i de onde Dage, og enkelte andre kan have fulgt Eksemplet. Men disse fortjenstfulde Bestræbelser forslog kun lidet, naar Venderne iværksatte en stor Folkekrig og trængte frem overalt, hvor det var muligt at faa Foden indenfor. Der maatte organiseres *et stadigt Forsvar i større Stil.* Valdemar gennemførte da den Lov, at hvert fjerde Skib af Ledingsflaaden skulde udtages, og disse Skibe (antagelig over 200 i Tallet) dannede en Udliggerflaade, der skulde være i Søen, saa længe Aarstiden paa nogen Maade tillod det. Mandskabet toges blandt de unge, ugifte Karle, der ikke havde Landbrug eller andet Erhverv at varetage — og ikke længtes hjem efter Konen, tilføjer Sakse.

Fører for denne Søvagt var Absalon sammen med Valdemars unge Søn, Hertug Kristoffer, og Flaaden krydsede ikke alene langs Danmarks Sydkyster, men ogsaa ud for Rygen. Det gjaldt nemlig at værne de ny skatskyldige og dermed hindre deres Frafald fra Danmark. Ligeledes truede Udliggerflaaden af og til de vendiske Lande under Sakserhertugens Højhed eller sendte Krydsere øst paa for at rense Havet for estiske og kuriske Vikinger. Sakse siger, at den ofte udrettede lige saa meget som de store Ledingstog; men ved flere af dem var der rigtignok ogsaa kun opnaaet lidet.

Selve denne Nyordning af Forsvaret vidner om, at Danmark var i Nød. Som oftest har man ment, at Foranstaltningen vidnede om hvor mægtige de Danske var blevne efter Rygens Erobring: de kunde nu nøjes med at udbyde en Fjerdedel af Ledingen. Men dette er langtfra Tilfældet.

Sagen er, at man ellers havde udbudt Leding én eller to Gange om Aaret, og den øvrige Del af Aaret sad hver Ledingsmand hjemme og passede sin Dont. Nu holdt man *til Stadighed* en Flaadeafdeling ude saa længe det lod sig gøre, *foruden* at man udbød den sædvanlige Leding til samlede Tog, saadan som det sés af Sakses Fortællinger. Det drejer sig ikke om et enten-eller, men om et baade-og, altsaa om *en stor og hidtil ukendt Forøgelse af Landets Forsvar.*

At der i 1170 var mere at udrette end Vagtflaaden kunde overkomme, det fik man snart at se.

I Foraaret blev en Afdeling sendt langt øst paa for at opsnappe Sørøvere fra de baltiske Østkyster. Esbern Snare og Hertug Kristoffer var Førere, og nogle af Absalons Hærmænd var med paa Toget. Ved Øland traf de ganske rigtig en estisk-kurisk Vikingeflaade. Sørøverne trak deres Skibe paa Land og forsvandt i Strandskoven; men det var Krigslist: da danske Krigere satte efter dem og sprang ned paa Kysten, fo'r Fjenden frem fra sit Skjul og gik løs paa dem. Her faldt bl. a. Absalons Hærmænd Tove Lange og Esger, og Hedningerne huggede Hul i de halvt optrukne Skibe. Kristoffer ilede til; men hans Skib kom paa Grund og krængede over mod Land, saa Mandskabet sad udsat for Fjendens Stenkast. Esbern Snare stævnede nu frem til Undsætning for den unge Kongesøn; men ramt af Pile og Sten segnede han om i Skibets Bagstavn, og Fjenderne entrede allerede. Da sprang han op endnu en Gang og drev dem tilbage. Men efter denne Overanstrengelse faldt han om som død, og Kristoffers Mænd maatte bjerge ham over paa deres Skib. Natten nærmede sig, og de Danske indstillede Angrebet. Dog holdt de Vagt, for at Fjenden ikke skulde undkomme; Kristoffers Kapellan, Lukas Engelskmand, kortede dem Tiden ved historiske Fortællinger.

Af Skibe og Træstammer lavede Østersørøverne sig imid-

lertid en Borg paa Stranden, og de samlede store Mængder af Sten. Ved Daggry gik Hovedmassen af de Danske i Land et Stykke derfra for at storme Træborgen i fast Fylking. Det blev dog en haard Kamp, og Danskerne havde følelige Tab, før de naaede Maalet. Valdemars Søstersøn Nils Stigsøn var den første der trængte ind i Borgen, men her styrtede han om, ramt af et vældigt Kølleslag. Hans Broder Agge sprang til for at dække ham, men fik et dybt Saar i Halsen. Endelig fik de Danske Overhaand og nedhug alle Fjenderne. De jordede dernæst deres døde paa Stranden; kun Stormændenes Lig lagde de i Salt for at føre dem hjem. Esbern, Nils og Agge kom sig efterhaanden af deres Saar.

Ved Hjemkomsten overværede de raske Krigere det berømte Møde i Ringsted, og dernæst blev Esbern, skønt hans Saar endnu ikke var lægte, sendt som Gissel til Norge, mens Underhandlingerne med Erling Skakke stod paa. Da saa Freden var sluttet, sejlede han tilbage til Danmark; en Mængde Buer og Pile havde han med som Gave fra Nordmændene. En Aften naaede han til Sjællands Odde — ligesom Jessen paa »Prins Kristian Fredrik« i 1808. Her fik han at vide, at Kongen med hele Ledingen var draget til Pommern, og at der laa 40 ukendte Snekker under Sejrø, — formodenlig Polaber og Abodriter, som trods Kystborgene havde sneget sig gennem Storebælt, mens den danske Flaade var øst paa. Esbern anede straks, at det var Vender, men haabede at slippe forbi i Nattens Mørke og naae Kalundborg. Maanen stod imidlertid op, Venderne opdagede hans Sejl og satte efter ham. Esbern bød nu sine Mænd holde tæt sammen, ellers var alt tabt. Da Rorgængeren klagede over at han stod værgeløs, gav Esbern ham sin Ringbrynje. Gang paa Gang styrede han gennem Fjendens Slagorden. Men Venderne fik af en dansk Fange at vide, hvem de havde for sig, og nu blev

de endnu ivrigere for at overmande ham. Da lod Esbern en af sine Mænd klatre op i Masten og slaa Ild, som om han gjorde Tegn til andre danske Skibe. Denne Krigslist lykkedes. Venderne opgav Kampen og forsvandt. Men saa galt var det altsaa med Vikinger i de danske Farvande.

Et Angreb fra Henrik Løve personlig frygtede man ikke i dette Aar. Siden Foraaret laa han i ny Fejde med Ærkebiskoppen af Magdeburg og hans Forbundsfæller. Og vel lykkedes det Kejseren ved Midsommertid at stifte Fred; men derom har man endnu ikke vidst noget i Danmark. Det var derfor blevet besluttet at gøre Tog mod Pomrerlandet. I første Linje gjaldt det jo nemlig om at sikre Røboerne, som endelig var vundne, og dette skete med størst Virkning, naar man førte et kraftigt Slag mod deres Genboer.

Det 12te Vendertog, i Sommeren 1170, gik længere øst paa end de tidligere. Korstog var det ikke i mindste Maade. Tværtimod var Kampen nu vendt mod Fyrster, som netop i disse Aar viste kirkelig Iver og grundlagde Klostre.

Da Ringstedmødet var til Ende og der var sluttet Fred med Norge, gik Valdemar ud med hele Ledingsflaaden. Røboerne stødte til med deres Skibe. Nu sejlede man mod S. Ø. til Swinemünde og hærgede Øen Wollin uden dog at angribe Hovedbyen, Julin. Dernæst styrede man dristigt ind i Stettiner Haff og ud ad Oders østlige Arm Dievenow, med Julin paa venstre og Kammin paa højre Haand. Dievenow var dog vanskelig at befare. Mange Steder havde Fiskerne sat deres Risgærder, og fra Julin gik en Bro langt ud i Vandet. Her maatte man blive liggende om Natten. Næste Dag fjernede Sjællænderne Gærderne, mens Kongen gik i Land med en Hærstyrke og begyndte at afbryde Broen. I Smaajoller sneg Julinerne sig imidlertid ind under Broen og stak efter de Danske; men Absalon

fik ogsaa fat i nogle fladbundede Baade og drev dem bort. Paa ny udspandt der sig en hel Baadekamp; men Absalons og Sunes gode Bueskytter gik af med Sejren. Med sin langtrækkende Armbrøst fældede Sune endog Julinere helt inde paa Stranden. Hindringerne var imidlertid ryddede, og Danskerne sejlede ned ad Dievenow til Øen Gristow, der omsluttes af Flodarmen. Den lille Ø blev skaanet, fordi Danskerne havde Brug for Kornet til Foder for Hestene. Men øst derfor lagde man til og hærgede Egnen ved Kammin, Pommerns Bispesæde, ja angreb endog den Bro, som førte over til Byen. Venderne brugte samme Fremgangsmaade som ved Julin. Da Vandet kun var lavt, gik de ind under Broen og stak mellem Brobjælkerne efter de Danske, saa disse maatte gaa i Baade for at fordrive dem. For øvrigt var Broen saa brøstfældig, at man foretrak at opgive Kampen. Flaaden lagde sig saa atter ud ved Gristow.

Det pommerske Haff var et farligt Vand at vælge til strategisk Udgangspunkt, fordi Søen kun ved tre smalle Fjorde stod i Forbindelse med Havet; man udsatte sig altsaa for at blive afskaaret. Ængstelse greb da ogsaa de danske Krigere. Den vestligste Flodarm, Peenemünde, var langt borte, tilmed meget længere end de andre og dermed ogsaa farligere. Til Svinemünde var der ogsaa langt, og der var noget ydmygende i at gaa tilbage samme Vej som man var kommet. Selve Dievenows Munding havde man aldrig passeret, og en stedkendt Mand oplyste, at den kun var farbar ved Højvande. Da Bredningen ved Kammin saae ud som den var helt lukket af Klitter, maatte Udløbet tilmed være ganske snævert. Sagen burde dog undersøges nærmere, og med tre Skibe gik Absalon ud mod Dievenows Munding for at udforske Dybdeforholdene; men Søerne fra Havet brød sig saa voldsomt, at Efterforskningen var ret forgæves. Saa meget saae han dog, at det vilde være

saare vanskeligt at slippe over den yderste Sandbarre. En Del af Flaaden oppebiede ikke Absalons Tilbagekomst, men gik fra Kammin Bredning ind i det snævre Ydersund. Her angreb Venderne, og kun med Nød holdt Hertug Kristoffer sig dem fra Livet. Valdemar opgav da at slippe ud ad Dievenows Gab. Han trak sig tværtimod længer ind og besluttede at hærge ved Julin. Om Natten undersøgte Absalon Bredden og rammede Pæle ned eller slog Knuder paa Sivene, hvor Landgang bedst kunde foretages.

Næste Dag iværksattes Landgangen, og man gjorde stort Bytte. Erik Lams Frillesøn Magnus, der ligesom sin Fader var fyrig i Kamp, vovede sig for langt ud og var ved at blive afskaaret. Men Absalon reddede den raske Kriger. Skønt Valdemar havde sendt Bud efter ham om at forene sig med ham, sprængte han frem og friede den unge Kongesøn af Kniben. Magnus Eriksøn følte sig derfor i Taknemmelighedsgæld til Absalon: han vilde vove Livet for ham, om det gjordes nødigt. Valdemar blev derimod vred, fordi Absalon ikke havde fulgt hans Bud. At hans kække unge Frænde var frelst, glædede ham lidet; han har helst sét ham paa en Uriaspost. Da han imidlertid saae den Mængde Fanger og Kvæg, Absalon drev foran sig, nøjedes han med en lempelig Bebrejdelse.

Fremdeles gjaldt det imidlertid om at slippe ud til Østersøen, og i saa Henseende var man lige raadvild. Nogle vilde grave en Rende i Dievenows Udløb; men andre gjorde opmærksom paa, at Bølgeslaget fra Havet straks vilde stoppe Renden. Saa blev denne Plan opgivet. Der var ogsaa dem der med Løftestænger vilde lette Skibene over Sandbarren; men det lykkedes kun 5 rygiske Smaaskuder at komme over, de andre Fartøjer var for store og tunge. Det var et nedslaaende Udfald. Men Absalon havde forudsagt det.

Indestængt var man, og nu udnyttede Pomrerfyrsterne

yderligere de Danskes uheldige Stilling. Syd for Ledingsflaaden spærrede Kazimar Vejen med 50 Skibe; ombord var et Par gode saksiske Armbrøstskytter, som Henrik Løve havde sendt. Midt i Dievenows Løb var de Danske altsaa indesluttede. Til Lands viste Bugislav sig med store Rytterskarer, saa Udsigterne blev endnu mørkere. Jyderne klagede højlydt over Kongens slette Raadgivere; nu var der ikke andet for end at trække enkelte Skibe over Barren, for at Kongen kunde frelses; de andre maatte gaa til Grunde. Enkelte overfusede Absalon; men han svarede rolig: »Pas paa, at I ikke siger noget, som I bagefter maa fortryde!« Skore Vognsøn skammede de knurvorne ud: de angreb den retsindigste og kækkeste Mand, ham der havde ført dem til saa store Bedrifter; fejgt var det at klynke, da de end ikke havde lidt noget Nederlag. Havde de ikke baade Arme og Vaaben? Om saa Skibene var brændt, kunde de paa Hesteryg bane sig Vej gennem Fjendens Land! — Disse Opmuntringsord var dog meget vovede, og Stillingen var alvorlig nok. Absalon havde her som oftere víst mere Mod end Forsigtighed.

Kazimar var allerede viss paa Sejren. Han lod sit Telt rejse paa Stranden og holdt Drikkelag. Paa Kongeskibet samledes de danske Stormænd til Raadslagning; men der herskede en trykkende Tavshed. Valdemar spurgte, hvorfor de ikke talte. En ældre Mand tog da Mod til sig og svarede, at Kongen kunde holde sig til de ungdommelige Vovehalse, der plejede at være hans Raadgivere; den, der havde ført dem ind, maatte vel ogsaa være Mand for at føre dem ud igen. Valdemar skammede dem ud for deres Stiklerier mod Absalon; »den ungdommelige Vovehals« vilde for øvrigt næppe staa raadløs, naar Kongen nu æskede hans Mening. Absalon stod da frem og udtalte, at man godt kunde komme tilbage ad den Vej man var kommen frem. Hvor Vandet var grundt, skulde Rytteriet sættes i

Land for at værne Flaaden, og Skibe, der helt var bemandede med jærnklædte Krigere, skulde sprænge Fjendens Skibslinje. Då han ikke vilde gælde for modigere i Ord end i Gerning, udbad han sig at føre denne Fortrop.

Kongen bifaldt dette Raad. Selv gik han i Land paa Wollin med Rytteriet, og Absalon fik 7 Skibe for at gaa frem mod Pommernes Flaade. Bispevikingen var i Spidsen; Sune Ebbesøn, den gamle Peder Thorstensøn, Thorbern og Olav Glug fulgte efter, og med dem Esbern Snare, der straks efter Hjemkomsten til Kalundborg var brudt op med sine Mænd og havde indhentet Valdemar ved Rygen. Det lykkedes Absalon at finde en Rende i den grundede Fjord, og pludselig var han Pomrerne paa nært Hold. Forskrækkede flygtede de til alle Sider. Et Par forladte vendiske Skibe blev tagne ved Gristow. Saaledes var Spærringen sprængt, og de samme, som før havde dadlet Absalon, raabte nu højst til hans Ære. Men han ringeagtede deres Lovord som han før havde ringeagtet deres Smæden.

Samtidig førte Kong Valdemar Rytteriet frem mod Julin, og Kazimar flygtede skyndsomst til sine Skibe. Bugislav blev ogsaa ræd ved Fremrykningen og trak sig ind i Byen. Da Valdemar nord fra kom til Højden, hvor Jomsborg har ligget (det nuværende Silberberg), var han ved en lav Fjord skilt fra Julin. Her var i gamle Dage Jomsborgs Havn. Nu var Vigen til liden Nytte; men en Bro førte over det grundede Vand til Julin-Siden. Bymændene havde imidlertid til Dels afbrudt Broen, da Danskerne et Par Dage tidligere hærgede i Julins Omegn. Bugislav havde ganske vist begyndt at udbedre Broværket for frit at kunne drage ud og ind af Byen, men han var nu flygtet derfra. Valdemar gjorde da Broen i Stand og førte sit Rytteri over. Absalon kom netop da fra sin sejrrige Kamp med Pomrerflaaden og gik gennem Dievenows Snævring ud for Julin. Han bemandede en Baad med Bueskytter og lod den lægge

tæt ind mod Byens Mur for at dække Flaaden; men Julins Indbyggere holdt sig fra Angreb. Syd for Byen tog Flaaden Valdemar og hans Ryttere ombord. Absalon og Sune var nu bagest for at dække mod mulige Angreb; men Venderne vovede sig ikke frem. Selv nogle danske Skibe, der bundstødte, kunde uhindret tages af Grunden.

Endnu frygtede man, at Svinemünde skulde være spærret af en fjendtlig Flaade; men en drukken Juliner, som man havde fanget paa Stranden, var i sin Fuldskab ærlig nok til at tilstaa, at Fjordmundingen fremdeles var aaben; skulde der være vendiske Skibe, saa var den danske Flaade dem i alt Fald overlegen. I god Behold slap Danskerne da ud i Østersøen. Efter at man var kommen helskindet fra Æventyret i det farlige Haff, nøjedes man Resten af Aaret med at lade Udliggerflaaden værge de danske Kyster[43].

Ved Dievenow-Toget 1170 havde de Danske kun hjemsøgt Henrik Løves yderste Forbundsfæller og Vasaller, og det endda næppe synderlig haardt. Henrik Løve selv var slet ikke ramt. Det blev næste Aar Kernen i Danmarks Politik at komme Hertugen nærmere paa Livet. Angrebet gjaldt derfor særlig de vestligste Dele af Venderlandet, hvor Vagrerne allerede var stærkt blandede med tyske Indvandrere.

Vi har længe kunnet følge Sakses Fremstilling Aar for Aar; men her bliver hans Skildring forvirret i kronologisk Henseende. Ved Hjælp af den samtidige Helmold og andre tyske Kilder er det dog muligt at faa Rede paa Forholdene.

Henrik Løve var i Begyndelsen af Aaret 1171 i Bajern. Af dette benyttede man sig i Danmark: der udgik hele to Tog til Vagrerlandet.

I Foraaret 1171 gjorde Hertug Kristoffer et lille Indfald med sit sønderjydske Opbud og angreb Aldenburg, Ven-

dernes Starigard, der paa Dansk kaldtes Brandhuse. Dette *13de Vendertog* førte imidlertid ikke til noget.

Straks efter gjorde man fra Søsiden et større Tog til de samme Egne. Dette *14de Vendertog* udgik fra Masnedø. Absalon og den unge Hertug Kristoffer var Førere; Ærkebiskop Eskil kom til med det skaanske Opbud. Eskil var nu til Aars, og det lange Pilegrimsskæg, han bar siden sin Færd til det hellige Land, gjorde ham endnu ærværdigere. Absalon viste ham det Hensyn at indvie ham i sine Planer; men Eskil bad blot om Lov til at være med i de unges Daad. Sammen med Absalon sejlede han til Laaland, og her stødte 7 Skibe til fra Rygen. Kursen gik dernæst Nord og Vest om Femern over det senere saa berømte Kolberger Heide til »Brandnæs«, Egnen ud for Aldenburg. Derfra skulde man saa dels til Lands, dels ad Aaløbet naa op til selve Borgbyen, der laa ved Dannow Sø. Absalon overlod Eskil en Styrmand, der førte ham sikkert til den Havn, hvor de skulde samles; men selv fo'r han vild i Nattens Mørke, og Røboerne ligesaa. Da de var gaaede i Land for at finde de øvrige, overrumplede en vagrisk Flaade, der laa rede til Vikingetog, deres Skibe og slæbte de bedste med sig. Sjællænderne kom til og satte efter dem; men Vagrerne borede Skibene i Sænk og undslap. Det var ikke nogen heldig Begyndelse.

For saa vidt lykkedes Toget dog som man fandt hinanden og hærgede Kysten. Ligeledes tog man Aldenburg. Borgvolden er ganske vist anselig og var efter Tidens Forhold en stærk Fæstning. Naar Erobringen alligevel gik saa let, kom det deraf, at den var forladt af Indbyggerne. Helmold, der ogsaa kender denne Begivenhed, fortæller her, at Venderne plejede at gøre de Danskes Krigstog ret virkningsløse ved at forlade deres Bræddehuse og Rishytter og skjule Kvinder og Børn, Korn og Sølv i Skoven. Denne Gang tyede de dog ikke til Skovtykningen, men søgte Ly i Kirken

udenfor Aldenburg, og her lod de Danske dem i Fred, ligesom de ikke rørte Præstens Gods. Baade Sakse og Helmold beretter dette, og Helmold maa her for en Gangs Skyld tale godt om de Danske, mens Sakse, ukirkelig som han er, nærmest er gnaven over sine Landsmænds Hensynsfuldhed: »Det vilde jo ikke have været nogen Synd at tage uretfærdigt Gods, selv om det skete i en Kirke«. Heldigvis var det Eskils og Absalons Aand der kom til at raade i denne Sag.

Vagrerne fik imidlertid Undsætning fra deres holstenske Overherrer. Den unge Grev Adolfs Formyndere rykkede frem med en Hær, netop som de Danske holdt Hvil. Gamle Eskil havde lige erklæret, at han for Træthed ikke kunde stige til Hest uden Hjælp; men da Fjenden var over dem, svang han sig i Sadlen som den raskeste Yngling. En mindre Hærafdeling, der var ude at gøre Bytte, blev ved Danaaens Løb og Sumpbredder skilt fra den øvrige Hær, men fly vilde den ikke. Absalon sprængte da af Sted til Undsætning. Da Mærkesmanden tøvede med at sætte over Vadestedet, red han selv i Spidsen. Fjenderne havde ikke gjort Regning paa at komme i Kast med Hovedhæren og flygtede. De Danske forfulgte dem et Stykke, men efter Absalons Anvisning nøjedes de med at støde til dem med Lanseskafterne, saa de fik Knubs eller faldt af Hesten; udgyde Kristenblod vilde han ikke. Dernæst bødede Danskerne de Skibe, som Vagrerne havde forhugget, og vendte hjem med stort Bytte. Paa Erobring var der ikke tænkt; man vilde blot vise sine Kræfter paa denne Kant, før man drog paa det større Vendertog.

Dette *15de Vendertog* (1171), der gik til Circipanernes Land, agtes ringe af Helmold; men af Sakses og Knytlinga-Sagas Skildring skønnes det, at Toget har været et af de kraftigste Fremstød mod Fjenden. En anden Sag er, at det ingenlunde hørte til de nyttigste Foretagender.

Paa Hjemvejen fra Vagrerlandet mødtes Absalon med

Hovedflaaden ved Gedser. Derfra udgik Toget. Man sejlede til Strela, hvor Flaaden kastede Anker, mens Hæren trængte dybt ind i Circipanernes Land til Tribuzis-Egnen. De vidtstrakte Sumpe om Floden Trebel gjorde denne Egn næsten ufremkommelig. Danskerne maatte tage deres Brynjer af for ikke at blive stikkende i Moserne. Gangerne tog de ved Tøjlen, men ofte maatte de hale dem op af Mosehuller. Sank de selv i, hjalp de sig op ved at gribe i Hestens Manke. Over Aaløbene lagde de Risbroer. Valdemar skred frem i det bare Undertøj, støttet paa to Krigeres Skuldre. »Sjælden har noget Foretagende kostet Danskerne større Sved end dette«, siger Sakse. Men Maalet naaedes. Fjenden, der troede sig trygg bag sine Sumpe, forfærdedes ved de Danskes Fremtrængen og gjorde næsten ingen Modstand. Gennem store Skove naaede man dernæst det Sted, der blev den egenlige Kampplads.

I Teterow-Søen var der nogle Øer, og paa den største af dem, i Søens Vestende, en ansélig Borgvold. Mod Øst havde Øen en stejl Klint ud imod Søen, mod Vest var Borgpladsen værnet af en dobbelt Vold og en Forborg. Over mod Byen Teterow gaar der et Egetræs Pæleværk, Resterne af den Bro, som Kampen stod om.

Her mødte Danskerne alvorlig Modstand. Høvdingen Chotimar (hos Sakse Otimar) lod Brodækket kaste af, da den fjendtlige Hær nærmede sig. Men over Pælene lagde de Danske en ny Overdækning af Gærdestave fra de omliggende Landsbyer, som Absalon hærgede i Spidsen for Rytteriet. Ved Brohovedet paa Øen havde Chotimar imidlertid faaet rejst et Trætaarn, og da de Danske under deres Brobyggen kom nær ind imod det, udspandt der sig en haard Pilkamp. Dog mistvivlede Chotimar om et heldigt Udfald; han kastede sig derfor i en Baad og roede over til Valdemar for at tilbyde Overgivelse. Selve Brokampen lod sig dog ikke standse. I Trætaarnet fandt Venderne imid-

lertid paa Raad. De bandt Segle paa lange Stager, og med dem trak de Danskerne ned i Vandet eller rev Skjoldene fra dem. Kongen, der ikke deltog i Kampen, var stemt for at modtage Teterow-Borgens Overgivelse; men dette var ikke efter Absalons Hoved. Han fik Tolken — formodenlig Gudskalk — til at mistyde Venderhøvdingens Ord og skyndede imidlertid paa Arbejdet. Kampen stod nu om selve Brohovedet og Landgangen; men Broen var smal og slet bygget, og kun faa kunde komme til at angribe Trætaarnet. Hærmanden Herbert kastede sig da vaabenklædt i Vandet og svømmede ind mod Øens Bred; men som andre satte fra for at følge ham, brast Broen, og mange faldt i Vandet, blandt dem Absalon. Saa god en Svømmer var han dog, at han ikke blot reddede sig selv, men ogsaa andre. Venderne søgte nu at komme bort i Joller og paa Tønder; men de Danske gjorde sig den Fornøjelse at støde til Tønderne, saa Venderne trillede i Vandet.

Borgen blev taget, og her gik de Danske grusomt til Værks. Mændene blev nedhuggede, Kvinderne ført bort i Trældom. Imidlertid forhandlede Valdemar med Chotimar. Nogle vilde overtale Kongen til ogsaa at bortføre ham som Fange; men en saadan Troløshed vilde Valdemar ikke indlade sig paa. Da Borgen imidlertid var faldet, kunde Kongen foreskrive Vilkaarene for Freden, og disse skønnes af de følgende Begivenheder: Aaret efter grundlagde Chotimar og hans Brødre Klosteret Dargun ved en Venderborg nogle Mile derfra, og Klosteret fik Cisterciensermunke fra Esrom. Men det laa i rent hedenske Omgivelser.

Efter Teterow-Borgens Erobring vendte Kongen tilbage til Flaaden ved Strela og sejlede hjem til Danmark. Det var endnu i Forsommeren 1171.

Med Føje ansér Helmold de Danskes Færd til Vagrien for ret virkningsløs. Naar han dernæst siger, at Venderne hævnede det tifold, saa er det utvivlsomt for meget sagt;

men en Sandhed rummer det dog. Mens Valdemar gjorde Toget mod Circipanerne, blev der øvet Strandhug paa de danske Kyster, og Hærgningerne har været en saadan Plage, at den danske Konge ikke længer følte sig overlegen.

Dertil kom, at Henrik Løves saksiske Vasaller samlede en Hær for at hævne Angrebet paa Vagrien. Nogen Betænkelighed havde de dog. Det havde heddet sig, at Danskerne gik i Kamp, iført Bondekofter eller daarlige Brynjer; men nu vidste man, at de i Virkeligheden var ypperlig rustede. Grev Guncelin af Schwerin mente endog, at det kunde være farligt for selve Hertugen at maale Kræfter med Kong Valdemar; derfor var det hans Raad, at man faldt ind i Sønderjylland, mens Kongen var paa Vendertog. Hertil svarede Grev Bernhard af Ratzeburg, at han ikke vilde være med til at angribe Jylland, hvor Valdemar havde betroet ham et Lén; desuden vilde et Landeværn paa 60000 Mand (Overdrivelse af Sakse) staa rede til at forsvare Danevirke. Imidlertid maa man dog være rykket frem mod Grænseværnet, hvor Valdemarsmuren endnu langtfra var færdig. Men her aftaltes der Vaabenstilstand, indtil Henrik Løve kom tilbage fra Bajern. Fra dansk Side havde Sune Ebbesøn Fuldmagt til at slutte Overenskomsten; han maa altsaa da have anført Grænsevagten ved Danevirke.

Denne Trusel mod Sønderjylland i Forbindelse med de ulidelige Venderhærgninger fik da Kong Valdemar til at sende Fredsbud — og give Køb.

Paa Ejderbroen mødtes Valdemar og Henrik Løve St. Hans Dag 1171. Sakse forarges over, at Hertugen ikke gik længer end til Midten af Broen; en tysk Lensmand stillede sig lige med den danske Konge! Nutiden føler sig dog mindre forarget. Henrik Løve stod den Gang paa Højdepunktet af Magt, og Striden drejede sig om Venderlande, der for en stor Del stod under ham, men ikke under det tyske Rige. Tilmed var Valdemar den, der havde bedt om

Fred. Udfaldet blev da ogsaa, at den danske Konge maatte indrømme hvad han før havde nægtet: Halvdelen af Røboernes Tempelskat, Tribut og Gisler. Til Gengæld forpligtede Henrik sig til at holde sine vendiske Undersaatter fra at angribe Danmark, og han holdt Ord, maaske dog mest af Hensyn til sit eget Herredømme. Da Venderne under de opløste Forhold igen havde faaet Smag for Stimandsfærd, lod Guncelin af Schwerin alle slaviske Vagabonder klynge op. Valdemars senere Tog mod Pomrerne vidner ogsaa om, at han har forbeholdt sig Ret til at tugte disse østlige Vender, hvis de fortsatte Fjendtlighederne. Henrik anfægtede heller ikke Roskildesædets Ret til Rygen og svigtede for saa vidt Biskop Bern af Schwerin. Væsenlig har det altsaa blot været Henrik Løve om at gøre selv at faa Del i det rige Bytte fra Rygen og have fri Hænder til fortsat Landvinding; men de almindeligere tyske Interesser varetog han ikke. Ved Fredsslutningen bestemtes det ogsaa, at der skulde være Venskab mellem Konge og Hertug, og den tidligere indledede Trolovelse mellem Gertrud og Knud kom nu i Stand[44].

Var denne Politik ikke nogen Sejr for Danmark, i visse Maader endog en Ydmygelse, saa var den i alt Fald paakrævet af Forholdene. Og det faktiske Herredømme over Rygen, det beholdt de Danske i enhver Henseende. For saa vidt havde Absalon naaet sit Maal, og Vindingen blev kun mager for den mægtige Hertug. Men de Farer og Lidelser, som gik forud for Freden, havde grundig lært de Danske, at der ikke var meget godt at vente fra Henrik Løve. Man maatte hilse det med Glæde, om hans Magt blev stækket, og hans Fald aabnede rige Muligheder for Danmarks Fremtid. Denne nøgterne Beregning var berettiget. Det var nemlig umuligt at holde af en Forbundsfælle med Henrik Løves Karaktér. Her har vi da Grundlaget for Absalons Politik i de Aaringer, som snart fulgte.

XII

For Danmark betegner Tiden om Aar 1170 en mægtig Kraftudfoldelse *udadtil*. Det er tydeligt, at Absalon har arbejdet under Højtrykket af hele sin vældige Energi. Og dog fik han tillige i disse Aar gennemført store Ting vedrørende de *indenrigske* og særlig de kirkelige Forhold. Netop nu vandt han her sine smukkeste Sejre.

Det er allerede fortalt, at han drog Valdemar bort fra det »octavianske« Skisma og førte ham over paa Alexander III's Side. Svingningen fuldførtes, da Victor IV døde (1164), og de følgende Aars historiske Udvikling styrkede yderligere Absalons Kirkepolitik. Den Pest, der udtyndede Kejserens italienske Hær (1167), foranledigede et stort Omslag. Kejseren selv maatte flygte, det lombardiske Forbund fornyedes, og Alexander III's Stjerne var bestandig i Opgang; Fredrik Barbarossa søgte endog en Tilnærmelse, der dog ikke lykkedes. Imidlertid døde den anden kejserlige Modpave, og hans Efterfølger havde endnu mindre Magt end sine Forgængere. Det var i Aaret 1168. Men da var Valdemar I's Tilslutning til Pave Alexander en rodfæstet Kendsgerning.

Al »Octavianisme« forsvandt selvfølgelig af den danske Kirke. Bisperne Radulf i Ribe og Eskil i Aarhus forlod det kejserlige Parti. Live i Odense afløstes af Lundekanniken Simon, Okke i Slesvig af Fredrik, der var Absalons nære Ven. Da Aarhusbispen Eskil døde paa et Vendertog, efterfulgtes han af Provst Sven, der trofast stod ved Absalons Side i Venderkampen.

De ny Bisper drog til Ærkebiskop Eskil i Clairvaux for at modtage Vielsen af hans Haand. Men Hovedfølgen af det kirkepolitiske Omslag maatte dog være, at Valdemar og Eskil udsonedes og Ærkebispen vendte tilbage til Danmark. Allerede 1166 skrev Alexander III indsmigrende til

den danske Konge og priste hans Iver for det ny Cistercienserkloster i Aarhus Stift, men bad ham tillige hjemkalde Eskil. Om samme Sag skrev Paven til Absalon og til Toke af Børglum, Sven af Aarhus og Radulf af Ribe. En saadan ydre Opfordring behøvede Absalon dog ikke. Med Sorg havde han sét sine Mæglingsforsøg glippe, den Gang Striden udbrød, og det maatte være ham en Tilfredsstillelse, at de storpolitiske Forhold i Europa nu gav ham de Kort paa Haanden, som tidligere var ham nægtet. At han af al Evne har søgt at paavirke Valdemar, er derfor en given Sag. Naar det alligevel trak ud, var det fordi Valdemar altid havde svært ved at tilgive. Men i 1168 kom Udsoningen i Stand, og Eskil vendte tilbage fra Clairvaux. Han var med paa Sejrstoget til Rygen den næste Sommer og fandt sig overhovedet hurtig til Rette i de danske Forhold, der dog var saa stærkt ændrede under hans Landflygtighed.

14. Roskildemønt fra Valdemar I med Kongens og Absalons Billeder.

For det gregorianske Parti i de store Lande var Eskils Hjemkomst en Triumf. Johannes fra Salisbury skriver til en Ven, at den danske Konge har kaldt sin Ærkebiskop tilbage, afgør alt efter hans Raad og ærer ham som en Fader; endog Sejren over Venderne sés som Løn for Kongens Omvendelse. Og dog var det ikke Eskil, men Absalon, der prægede Udviklingen i disse Aar. Absalon var imidlertid klog nok til altid at vise Eskil Hensyn og Ærefrygt. Paa sin Side anerkendte Eskil den Gerning, hans yngre Kaldsfælle havde udrettet, og ønskede blot at blive hans Medarbejder. Den stolte og selvfølende Kirkehøvding, som selv i sin Tid havde brudt ny Baner og været et Hoved højere end sine Omgivelser, overlod nu Absalon Førerskabet. Et tiltalende Vidnesbyrd om Storsyn hos Eskil! Men tillige

en Maalestok for den Overlegenhed, der var Absalon egen trods al hans Jævnhed. Denne Staalsjæl døjede ofte Modstand fra de smaatskaarne, men de fremragende Personligheder forstod han at rive med sig. Naar en Mand som Eskil underordner sig sin egen Lydbisp, og naar Svens-Ættens Høvding viger for Skjalm Hvides Ætling, da er det en glimrende Sejr for Absalon, jævnbyrdig med hans ypperste Sejre over Venderne.

— — —

Som *Ringsted-Mødet 1170* er et af de skønneste Minder i vor Historie, saaledes er det vel det fyldigste Udtryk for Absalons politiske Gerning indadtil. Her fik det danske Kongedømme en ny Indvielse, en Hellighed, som det ikke før havde haft, en Autoritet, der hævede dets Anseelse. Men det var *Kirken* der satte sit Stempel paa denne Nydannelse, dens Mellemkomst var uundværlig, og dens egen Magtstilling blev derfor ingenlunde trængt tilbage ved Kongedømmets Vækst, men tværtimod styrket. Med andre Ord: Den Samvirken mellem Konge og Præstestand, der var Absalons Grundtanke og gav Valdemarstiden dens Grundpræg, fik sin højtidelige Bevidnelse paa dette Møde, og Harmonien mellem de to store kulturbærende Samfundsmagter fik sine Symboler, sit letfattelige Billedsprog, der præntede sig i Menigmands Bevidsthed.

Skrinlæggelsen af Kongens Fader og Kroningen af Kongens Søn var Ringstedmødets Hovedbegivenheder, og begge disse Handlinger tjente til Støtte og Fremme for Valdemarernes Herredømme.

Man forstaar, hvor meget en særlig Slægtshellighed maatte gavne Kongen i denne Tidsalder. I Norge kastede Sankt Olavs Helgenry Glans over Tronen, og det skønt Kongeætten ikke nedstammede fra ham, men fra hans Broder. Noget tilsvarende trængte man til i Danmark. Hel-

lig Knud Konges Minde stod endnu ikke lyst for Folket, og hvad man, politisk sét, trængte til, var en ny Helgen, der kunde give den nu herskende Gren af Kongeslægten sin bestandige Velsignelse og trænge Sven Estridsøns øvrige Efterkommere i Baggrunden. Saaledes skulde der rammes en Pæl gennem Skinsyge og Fjendskab i Kongeætten. Knud Lavard var bleven Offer for denne Skinsyge, og vel var hans Søn bleven Sejrherre og Enekonge, men endnu mente hver Ætling af Sven Estridsøn at have jævngod Ret til Tronen. At Valdemar nu havde Magten, var ikke nok. At hans Styrelse betegnede et storladent Opsving for Danmark, var heller ikke tilstrækkeligt. Vel var Kendsgerningerne talende, men de kunde anfægtes. En højere Ret maatte give Valdemar og hans Sønner det afgørende Fortrin. Og denne Ret skulde staa for Folket som Valdemars ideelle Adkomst; den maatte være ham forlenet af Gud. Her havde Valdemar og Absalon Brug for Knud Lavards Helgenry. Men dette Ry var væsenlig sammensat af blind Almuetro og bevidst Regeringspolitik; skulde det for Alvor støtte Absalons Program, da maatte Kirken først adle det og sætte sit Stempel paa det.

Denne Udvikling af Knud Lavards Helgendom har flere Paralleller her i Norden; dog var der oftere saa spinkelt et Helgenstof, at sidste Led i Kæden, Kirkens Stadfæstelse, ikke kunde tilvejebringes. Den bratte Død for Morderhaand har Gang paa Gang været ene om at skabe Helgenry; Menigmands Medynk smeddede Glorien. Knud Magnussøn kaldes hos Sven Aggesøn ligefrem Blodvidne, og Erik Plovpennings grufulde Drab gjorde ham til Folkehelgen, skønt hans Strid med Præstestanden havde været ved at kalde Pavens Bandlysning over hans Hoved. Men til den rædselsslagne Medynk kunde føje sig Bevæggrunde af helt anden Art. Det er *den politiske Tendens* der griber de første Spirer af Jærtegnsrygter, giver dem Form og Farve og bruger dem til

sine Formaal. Erik Egode fik sin Broder Knud kanoniseret for dermed at lyse hans myndige Styresæt i Kuld og Køn. Kristoffer I glemte sit fordums Fjendskab med Erik Plovpenning og arbejdede for hans Helgenry for ad den Vej at udestænge Abels Æt fra Tronen.

Det var som sagt ogsaa Medynk og Politik der havde samvirket til Knud Lavards Helgenry. Den unge Hertug havde i sin Tid været Danmarks ypperste Mand, og der stod Glans om hans djærve og ridderlige Skikkelse; men hans Liv aabnede ham dog tilsyneladende kun ringe Adkomst til Helgenlisten, og alene Sorgen og Harmen over Mordet i Haraldsted Skov gav Jordbund for det fremspirende Helgenry. Endda faldt det mange for Brystet; selv i Ringsted var der Modstand. Der maatte Politik til for at bringe Sagen videre. Da de unge Knøse Sven og Valdemar sidst i Erik Lams Kongetid egenmægtig foretog en Skrinlæggelse, var det mere end en Pietetshandling, i Virkeligheden et Forsøg paa at vinde Styrke overfor dem, der samlede sig om Drabsmandens Søn. Eskil havde den Gang nedlagt Indsigelse mod de to Kongeætlingers Overgreb. Og da Valdemar efter at være bleven Enekonge arbejdede videre paa Forherligelsen af sin Faders Minde, rakte Eskil ikke Haand til hans Bestræbelser. Nu derimod bragte han dette Offer paavirket af Absalon. Paa den danske Præstestands Vegne anbefalede han Sagen til Alexander III, og den store Pave tog sin Vens Henstilling til Følge. Ved Bullen af 9. Nov. 1169 optoges Knud Hertug blandt Kirkens Helgener. Det var i de samme Dage at Paven lagde Rygen under Absalons Bispestav, og den samme Sendefærd virkede for Sagen. En dobbelt Sejr var dermed vundet.

Ogsaa *Kongekroningen* var et Led i Absalons monarkiske Politik. Her kunde Eskil imidlertid ikke have Skrupler. Skulde nogen have Betænkeligheder, saa maatte det være Kongen. Ret mærkeligt er det i alt Fald, at de danske

Konger saa længe vægrede sig ved at følge europæisk Kroningsskik, og det har været Kirkens højstemte Krav der holdt dem tilbage. Den Tid var nemlig fjern, da Salvningen kun var den kirkelige Velsignelse; fra Pave Nikolaus d. stores Dage opfattedes den som Symbol for Overdragelsen af selve Kongemagten. I sent kristnede Lande, hvor Kongen fuldt ud følte sig som Kirkens Herre, havde Kroningsskikken da vanskeligt ved at faa Indpas. Selv saa kirkeligsindede Konger som Knud d. rige, Knud den hellige og Erik Egode lod sig ikke krone. Men nu var Tiden inde, da Kirkens Støtte kunde ønskes. I Norge havde Skikken allerede holdt sit Indtog: Salvningen skulde give Magnus Erlingsøn den Legitimitet, som hans Byrd nægtede ham; men den købtes med Kongedømmets Ydmygelse, og en saadan Tanke laa Valdemar og Absalon fjernt. Forbilledet var derfor mere at søge i de store Landes Kongekroninger fra gammel Tid. Særlig havde det Vægt, at Kejser Fredrik netop i 1169 lod sin lille Søn kongevælge og krone. Dog, hvor Kroningen var noget helt nyt, dér maatte Kirkens Medvirken falde mere i Øjnene, gøre større Indtryk. Kongebarnet Knud var jo valgt allerede for flere Aar siden; naar dette nu stadfæstedes ved en hidtil ukendt kirkelig Indvielse, saa var det en Sejr for de kirkelige Ideer, den kirkelige Kultur, — uden derfor at være et Nederlag for Kongedømmet. Eskil har været tilfreds ved at lægge Kirkens Indflydelse for Dagen. Men ogsaa Absalon har gerne dvælet ved Statens Ærefrygt for Kirken. De hellige tre Konger, der frembærer Gaver til Jesusbarnet, var ham en kær Symbolik; derom vidner Kalkmaleriet i Fjenneslev, maaske ogsaa den tilsvarende Fremstilling paa Døbefonten i Gumløse.

Glimrende blev det Møde, som paa én Gang var Kongedømmets og Kirkens Forherligelse. Her var Eskil, Absalon og de øvrige danske Bisper til Stede, desuden Ærkebiskop

Stefan af Upsala, der havde forestaaet den danske Sendefærd til Paven, og Biskop Helge af Oslo, der kom som Erling Skakkes Fredsbud. Landets Stormænd flokkedes om Kong Valdemar, og »en talløs Almue« var strømmet til for at overvære den sjældne Fest. Den 25. Juni blev da Knud Lavards Ben baarne til Altret, svøbt i Silke og lagt i et Skrin. Eskil forestod den hellige Handling, og

15. De hellige tre Konger. Kalkmaleri i Fjenneslev Kirke. Efter J. Kornerup.

Absalon gik ham tilhaande. Den samlede Skare brød ud i Jubel og kaarede Knud Hertug til Sjællands Værnehelgen. At Kongeslægten stod under hans Beskyttelse, var jo en Selvfølge, og efterhaanden stedtes Valdemarerne til Hvile nedenfor Stamfaderens Helgenskrin. — Efter Knud Hertugs Skrinlæggelse kronede Eskil den lille Knud Konge. Siddende paa Tronen, med Purpurkaaben om sine Skuldre, blev Barnet hyldet af Folket. Det var en Højtidsdag baade for Valdemar og Absalon.

Forøget Vægt fik Ringstedmødet derved, at det førte til Fred med Norge.

Det var Erling Skakke som gjorde det første Skridt. Vel var Aaret 1169 gaaet hen, uden at Valdemar kunde forny sin norske Erobringspolitik; men han ramte ved at afbryde alt Handelssamkvem med Norge. Da Korntilførslen fra Danmark udeblev, krævede Vikverjingerne Fred. Erling var heller ikke blind for den Opgang, Rygens Erobring selvsamme Aar bragte de Danske. Han søgte da at faa Fejden endt.

Straks efter Skrinlæggelsen og Kongekroningen traadte den norske Biskop frem og bad Kong Valdemar høre op med Fjendtlighederne. Ærkebiskop Stefan fra Upsala støttede hans Ærinde. Valdemars Svar var at tilbyde Erling frit Lejde til Danmark for at aftale Freden. Et Par Stormænd i Oslo-Bispens Følge blev da tilbage som Gisler, mens Esbern Snare gik som Gissel til Norge. Her havde han straks et Sammenstød med Erling Skakke, formodenlig fordi Valdemar krævede, at Erling skulde indfinde sig hos ham; men den mægtige norske Rigsstyrer bekvemmede sig dog til at drage til Danmark. Som han stævnede ind i Isefjord, laa Absalon netop ved Isøre med en lille Flaade; han havde lige fulgt Valdemar til Jylland. Erling havde fire Langskibe med sig; det saae derfor lidet ud til at han kom med Fred. Men Absalon forbød sine Mænd at angribe, modtog ham venlig og fulgte ham til Randers, hvor Valdemar opholdt sig. Kongen tilsikrede Erling Tryghed; men deres første Forhandlinger var saa stormende, at Nordmanden ventede sig det værste. Til Absalon havde han dog Tillid. Han lod derfor Ærkebiskop Stefan henvende sig til ham for ad den Vej at opnaa frit Lejde til Hjemfart. Men Absalon beroligede ham: Erling kunde færdes her saa trygt som i sit Fædreland. Forhandlingerne genoptoges da og førte omsider til Resultat. Erling maatte edelig love at opfostre Valdemars nyfødte Søn Valdemar og senere skaffe ham anerkendt som Jarl i Norge; hvis

Magnus Erlingsøn ikke efterlod sig ægtefødt Søn, skulde han endog være Tronarving. Endvidere maatte Erling godkende Valdemars Overhøjhed over Viken; men Valdemar gav Afkald paa at indsætte en dansk Jarl og tog i Stedet Erling til sin Lensmand, imod at han ydede Hærfølge med 60 Langskibe.

Rent udvortes sét var disse Fredsbetingelser Vidnesbyrd om Danmarks Overlegenhed. Men det første Led i Overenskomsten kom aldrig til Udførelse, og det andet fik liden praktisk Betydning. Ud over selve Fredsslutningen vandt Danmark da saare lidet. Men Freden med Norge var i og for sig værdifuld. Kræfterne kunde nu samles om Forsvar og Angreb ved Østersøens Kyster[45].

Det Fredsværk, der præger den indre Styrelse ved Aar 1170, giver sig ogsaa Udtryk i ny Fremgang for det danske *Klostervæsen.* Absalon er paa dette Omraade ikke Banebryder som Eskil havde været det; men han har dog vundet et smukt Navn i vor Klosterhistorie og bidraget væsenlig til den stærke Kulturstrømning, som Munkene bragte ind over Danmark i Valdemarstiden.

Førstepladsen har *Cistercienserne,* som Eskil fra først af havde indført. Allerede længe havde de haft ret ansélige Klostre, Herrisvad i Skaane og Esrom i Nordsjælland; hertil føjede sig Vitskøl, som Valdemar grundlagde i Jylland til Tak for sin Frelse og Sejr. Saa kom det pavelige Skisma; men skønt Cistercienserne gik imod Kongen og Flertallet af Bisperne, havde de dog Fremgang. Absalon kaldte Munke fra Esrom til sit Ættekloster Sorø, og Buris hentede Brødre fra Herrisvad til Tvis Kloster. Saa meget mere kom Kirkestridens Udjævning til at betegne Opgang for de hvidgraa Munke. Overalt havde de været Forkæmpere for det gregorianske Pavedømme, og efter sin Sejr

ved Freden i Venedig (1177) bragte Alexander III hele deres Orden en dybtfølt Tak. I Danmark faldt dette Opsving for Cistercienserne sammen med det hjemlige Omslag i Kirkestriden. Det Kloster, som Aarhusbisperne Eskil og Sven grundlagde og som tilsidst havnede i Øm, var ligefrem Bod for »den octavianske Vildfarelse«. Paa samme Maade maatte Ribebispen Radulf forherlige det gregorianske Partis Sejr ved at grundlægge det Cistercienserkloster, der senere fik blivende Sted i Lygum. Absalon, der i saa høj Grad yndede den hellige Bernards Munke, bidrog til disse Klostres Grundlæggelse; det siges udtrykkelig for det østjydske Klosters Vedkommende, hvor han fik Valdemar til at yde væsenlig Støtte. Sikkert gælder det ogsaa det fynske Cistercienserkloster Holme, der grundlagdes 1172.

Særlig maatte Absalon være ivrig for at hæve *Sorø*. Disse Aar er da ogsaa kendetegnede ved store Gaver, som han og hans Frænder ydede. Bl. a. gav han Klosteret det Pengevederlag for Bispetienden, som han oppebar af Ringsted Herred og i en Del spredte Sogne deromkring. Da Pengevederlaget fra 1171 afløstes af virkelig Korntiende, lagdes Bispetienden af Herredet ganske vist atter til Roskildesædet; men Munkene fik andet til Erstatning, og Bispetienden af de spredte Sogne beholdt de. Allerede havde Sorø en Krans af Jordegodser dèr i Egnen, ja endog et Par store Ladegaarde i Lynge og Slagløse (senere Slagelsebo, nedlagt 1636). Dertil føjede Absalon, som vi skal se, den fjerne Ladegaard Asserbo tæt ved Arre Sø. Fremfor alt var det i disse Aaringer at Absalon rejste Sorø Klosters Bygninger. Men herom senere.

Med Sorøs Moderkloster Esrom foretog Absalon et Par Mageskifter, hvorved Klosterets Besiddelser afrundedes. For Davidstorp og Halvdelen af Langholm i den store Skov Ørved N. Ø. for Søen samt Eskilsholm fik han Klostrets Ejendomme Tjæreby og Tordstrup; snart efter erhvervede

han Resten af Langholm og overlod dette Gods til Esrom; til Vederlag fik han Asserbo (1163). For Tømmerup By og Skove (i Tikøb Sogn) fik han senere Klosterets 2 Bol i Gentofte og Tredjedelen af Ordrup, der nu lagdes under Havn. Endelig skænkede han Esrom Bispetienden af Esbønderup Kirke. Absalon var Ven med Abbed Valbert, og naar Esrom fik den Ære at sende Munke til de to nye vendiske Klostre, skyldtes det væsenlig den store Fører i Venderkampen. Netop i de Fredsaar, der fulgte efter Forliget med Henrik Løve, indførtes Esrom-Brødrene i Klostre, som Venderfyrster grundlagde i deres halvhedenske Lande; 1172 flyttede de ind i Dargun, 1174 i Kolbaz S. Ø. for Stettin. Esrom havde faaet to vendiske Døtre, og Absalon har haabet paa, at der nu var dannet gode Banebrydere for dansk Kultur. Dette blev ganske vist en Skuffelse, dels paa Grund af det ny Fjendskab mellem Danmark og Pommern, dels fordi Danskerne ikke havde Tyskernes Udbredelsesevne. Og dog kan man paavise dansk Arkitektur i de Murstenskirker, der afløste de oprindelige Trækirker.

Imidlertid havde Absalon ogsaa grundlagt et Cistercienserkloster i sin egen Bispeby. Til den Fraadstenskirke, som Biskop Sven Nordmand havde bygget i Svenssønnernes Dage og indviet til Jomfru Maria, havde Provst Isak i Begyndelsen af Absalons Bispetid knyttet et lille Kloster for Benediktinernonner; men det trivedes ikke. Absalon tog sig da af denne Stiftelse, og idet han indførte Cisterciensernonner, grundlagde han *Vor Frue Kloster* paa ny »i Haab om ved de saliges Opstandelse at faa meget for det lidet, himmelsk for jordisk, evigt for timeligt«. Det ny Cistercienserkloster overdrog han sin Gaard i Høve og hele Bispetienden af Roskilde By. Efter at være bleven Ærkebisp gav han yderligere Vor Frue Kloster Sengeløse, Gadstrup og Glim Kirker i Roskildes Omegn. Forinden havde

han imidlertid ad anden Vej skaffet Klosteret Glans og Berømmelse.

I Ølsemagle boede en Stormand ved Navn Herlog. Han var gift med Margrete, der var Absalons Frænke, men endnu nærmere i Slægt med Sune Ebbesøn. Ægtefællerne kom i Strid med hinanden, og Herlog blev saa rasende, at han kvalte sin Hustru (25. Okt. 1176). Dernæst klyngede han hende op paa en Loftsbjælke for at give det Udseende af at hun havde hængt sig, og som Selvmorderske blev hun begravet paa Strandmarken i uindviet Jord. Ved Nattetid saae man imidlertid Fosforskær ved Graven, og snart hed det sig, at Margrete var uskyldig myrdet og hellig. Absalon tilkaldte flere Mænd, blandt dem Abbed Simon fra Sorø, der var ham en tro Hjælper. Med Myndighed sigtede han nu Herlog for den Ugerning, som Folkerygtet tillagde ham. Da faldt den haarde Mand sammen og tilstod sin Brøde. Margretes nærmeste Frænder vilde paa Stedet øve Gengæld mod Herlog, men Absalon holdt dem tilbage. I sin Naade havde Gud jo nemlig forundt baade Egnen og Slægten en stor Lykke. Hvad Tvivl kunde der være om at her var en ny Helgeninde? Den bratte og uskyldige Død var atter fuldt afgørende. En Menneskealder tidligere havde den skænket Sverige en Helgeninde i Helene fra Sköfde; nu havde den givet Østsjælland en Forbeder hos Gud. Absalon lod derfor Margretes Lig optage og førte det i højtideligt Optog til Roskilde. Foran Baaren bar man Lamper og Kerter, efter den gik Bispen og hans Klerke under Hymnesang. Festtoget drog til Vor Frue Kirke, og dèr skrinlagdes den ny Helgeninde (19. Juli 1177). Som Valdemars Æt havde faaet sin Helgen, saaledes havde Skjalms Æt nu ogsaa faaet sin. Og Fru Margretes Ry gav Klosteret saa stor Anseelse, at to af Kongens Døtre indtraadte som Nonner.

I den gamle Beretning om denne Skrinlæggelse hedder

det selvfølgelig, at der skete Jærtegn ved Margretes Grav. Men mærkeligt nok ytrer den sjællandske Aarbog, at man ikke kan give Oplysning om disse Undere, fordi ingen har optegnet dem. Heller ikke kendes der nogen Bulle, hvorved Margrete kanoniseredes. Paa den anden Side omtaler et senere Pavebrev hende som »Sancta«. Men for Sjællænderne spillede hendes Helgenry virkelig en Rolle. Paa Stranden ved Køge Bugt rejstes der et Kapel til hendes Ære, og Tredjedelen af hvad de valfartende ofrede her, tillagdes Vor Frue Kloster i Roskilde. Ligeledes fik Klosteret det »Margreteskud«, som indsamledes i de 12 østlige Herreder. Men af de Offergaver, der bragtes i selve Vor Frue Kirke, maatte Klosteret afstaa Tredjedelen til Sorø. Saaledes blev Absalons myrdede Frænke en Rigdomskilde for begge hans Klostre.

Da Absalon nystiftede Vor Frue Kloster, var der Johannitermunke blandt Vidnerne. Denne Korstogsorden er kommet til Sjælland i disse Aaringer, og Absalon har ved sin Indflydelse bidraget til, at de fik deres Kloster i Andvorskov, der sammen med Sorø gav Egnen særlig Anseelse; til sidst fik de to Klostre Forrang for Danmarks øvrige Klosterstiftelser.

Forinden havde endnu et Munkesamfund faaet et Kloster paa Sjælland, om end kun for kort Tid. Allerede Eskil havde tænkt paa at grundlægge et Hjem for franske Kartøjsere, der var beundrede for deres yderst strenge Levevis. Ved Køb og Mageskifte havde han erhvervet sig *Asserbo* i en skøn Egn, ved Arresøs daværende Afløb til Kattegat; men hans Landflygtighed hindrede ham i at udføre Planen, og Asserbo kom under Esrom. Absalon tog nu Tanken op. Stedet tiltalte ham, bl. a. fordi det kun ved en Mose var skilt fra Roskildebispens store Gaard i Ramløse, som han ofte gæstede. Han erhvervede da Asserbo (S. 227). Imidlertid havde Abbed Peder ved St. Remigius' Kloster i

Reims efter Eskils Opfordring opsøgt franske Kartøjsere, som vilde drage til Norden. Den nidkære Abbed havde forestillet dem, at der i Danmark ventede dem en bugnende Høst, altsaa en stor Gerning; men da Broder Roger og hans Fæller var flyttet ind i Asserbo (1163 eller 1164), gik det helt anderledes end ventet. Hvor megen Vægt de tavse, hvidklædte Munke end lagde paa Forsagelse, blev dette afsides Sted dem dog for strengt. De forlod Danmark og drog hjem.

Absalon overdrog da Sorø Kloster det forladte Asserbo og fik i Stedet Byen Ondløse. Tidligere havde han skænket Sorø en Del af denne Landsby, og Resten havde Klosteret selv erhvervet for 52 Mark Sølv. Nu vurderedes Asserbo og Ondløse lige, hvoraf det skønnes, at Asserbo ingenlunde var noget ringe Gods. Som Ærkebisp skænkede Absalon for øvrigt atter Sorø Kloster hele Ondløse.

Til Asserbo hørte et lille Vandløb, Tovebæk. Øst derfor laa Asserbo Fang, hvor Byen Torup var opstaaet tilligemed en anden lille By; begge ødelagdes de senere af Flyvesandet, og deres Ruiner er nu dækkede af Tisvilde Hegn; men fra Torups Gadekær skyder Tagrør endnu op gennem det tørre Sand. Den ene af Byerne tilhørte Sune Ebbesøn og Thorbern, men de skænkede deres Ejendom til Sorø. Selv købte Cistercienserne den anden By, og nu var Asserbo et anséligt Gods. Her oprettedes da en Ladegaard, og Klosterkulturens Virkninger gennem forbedret Landbrug og det hidtil ukendte Havebrug sporedes ogsaa i de afsides Egne ved Kattegat.

Absalons europæiske Dannelse har, som man ser, drevet ham til at indkalde fremmede Klostermænd. Han har sikkert ogsaa været Ophavsmand til et mærkeligt Brev, som Kong Valdemar lod udgaa »til alle Abbeder, Priorer og Munke i hele England« for at bevæge nogle af dem til at gaa til Danmark og ophjælpe den danske Kirke. Brevet

er udateret, men turde være at henføre til Tiden om 1165. Det hedder i dette Brev, at Englænderne fra først af havde opbygget den danske Kirke, men nu er Troen bleven lunken og Kærligheden kold, og Skriftudlægningen, som Kirkens højeste Embedsmænd skulde give, svinder ind; derfor søges der fra England Klosterfolk, der kan hæve den sunkne kirkelige Kultur. Selv havde Absalon bestandig Udlændinge som Abbeder i Sorø, først en Tysker, dernæst Englænderen Simon, som styrede Klosteret i 23 Aar, og endelig Gaufred, der ligeledes kom fra England. Sandsynligvis har Valdemars Henvendelse da ikke været forgæves. Flere Englændere er komne hertil, blandt dem den unge Hertug Kristoffers Kapellan Lukas, der var en Mester i at fortælle Historie (S. 203).

At Valdemars og Absalons Henvendelse netop gik til England, maa ikke tages som Vidnesbyrd om Forkærlighed for engelsk Kirkeskik og Aandsliv. Den engelske Præstestand havde i Virkeligheden *fransk* Kultur. Men det var lettere at faa engelske Munke til at drage til Danmark end det var at opnaa Indvandring fra det fjernere og mere fremmede Frankrig. Det var selvfølgelig den franske Dannelse der var Absalon den ypperste, og det var fra Frankrig at han hentede den Mand, som satte dybest Spor i den danske Kulturudvikling. En historisk Begivenhed var det med andre Ord, da Absalon indkaldte sin Ungdomsven *Vilhelm fra St. Genovefas Kloster,* og da han for ham grundlagde Æbelholt Kloster i Nordsjælland.

Ikke langt fra Absalons Bispegaard laa den lille **Eskilsø** i Roskilde Fjord, smilende med sine grønne Enge og løvrige Trægrupper. Her havde Augustiner-Kanniker et lille Samlag, hvis Oprindelse for øvrigt er ukendt. De var »regelbundne« og skulde føre et klosterligt Levned; men der manglede Tugt og Orden. Paa Højtidsdagene trøstedes de i deres Ensomhed af Venner og Frænder. Saa holdt de

Gilder, drak tæt og opførte Ringdanse; — det er første Gang vi hører om denne middelalderlige Dans her i Danmark, snart skulde den blive Grundlag for Folkevisens Væld af Tone og Digtning. Muligvis var Kannikernes Fornøjelser i sig selv ret uskyldige; men de stred nu engang mod Klostertugt. Absalon besluttede derfor at reformere dette Samlag.

Men hvem kunde være bedre skikket til denne Gerning end den Vilhelm, som han havde lært at kende under Studierne i Paris? Gennem sine Forbindelser med Frankrig har Absalon fulgt hans videre Udvikling, og han har vidst Besked om Vilhelms glødende Iver og urokkelige Nidkærhed for Kirkens og Munkelivets Renhed. Nylig havde den fyrige Klostermand endog med Magt hindret en Prior i at varetage sit Embede, fordi han havde søgt Kong Ludvigs Stadfæstelse, og dernæst var han flygtet til Pave Alexander III i Sens; men Paven kunde ikke holde sin Haand over en bortrømt Klosterbroder, han sendte ham tilbage til St. Genovefa og nøjedes med at mildne den Straf, Abbeden idømte ham (1164). Dette Nederlag gjorde Vilhelm mere tilbøjelig til at søge andre Steder, og da Provst Sakse kom som Bud fra Absalon, fulgte han Vinket og drog til det fjerne Danmark sammen med 3 andre Augustiner-Kanniker (1165).

I Ringsted blev Vilhelm højtidelig modtaget af Valdemar og Absalon, og dernæst blev han indsat til Abbed for Eskilsø Kloster. Men som de franske Kartøjsere et Par Aar forud havde regnet Asserbo for et umuligt Opholdssted, saaledes drog de parisiske Augustinere snart fra Eskilsø, kuede af Kulde og Armod, og Absalon maatte opbyde al sin Veltalenhed for at faa Vilhelm fra at følge sine Landsmænd.

Saa kom da Samarbejdet i Stand mellem Absalon og Vilhelm, og Abbeden blev sin Biskop en tro Hjælper i alle kirkelige Forhold. Men det var lidelsesfuldt for den virkelystne Pariserklerk at sidde frysende paa den lille Ø, tilmed forpint af Strid med sine danske Kanniker, der hverken

kunde finde sig i hans Strenghed eller hans Grøntretter. Det hed sig, at de vilde sælge ham til Venderne eller slaa ham ihjel. I hvert Tilfælde gjorde de ham Livet surt, og Absalon maatte ved alle Lejligheder høre hans Veklager og trøste ham med Gods og Gaver. 1171 stadfæstede han Klosteret dets Besiddelser, og det ses, at han da havde skænket det Tjæreby i Nordsjælland, som han selv en halv Snes Aar tidligere havde tilbyttet sig fra Esrom, med alt Tilliggende og al Tiende samt det nærliggende Harløse, en Gaard og Mølle i Jyllinge tilligemed Kirken dér og Bispetienden af flere Sogne i Roskildeegnen. Men lige meget hjalp det. Eskilsø var og blev uudholdelig for den, der var vant at færdes i Frankrigs Rigdom og Kultur; ofte léd man ligefrem Nød, og da tilmed Klosteret havde været truet af Stormflod, besluttede Absalon at flytte det til Tjæreby.

Saaledes opstod *Æbelholt,* der snart blev Esroms Jævnbyrdige og Medbejler. Den nærliggende Frerslev Kirke og By lagde Absalon under Vilhelms ny Kloster, dertil Nejede med Fiskeri i Arre Sø. Bispetienderne af de fjernere Kirker ombyttedes med Bispetienderne af Alexandertorp (Alsynderup), Annisse, Helsinge og Kræjme. Endvidere bød han Bønderne i Lyngby (ved Arresø) og Helsinge køre Sten til Klosteret; men endda blev Stenbygningen ikke færdig i Absalons Levetid. Dertil kom aarlige Pengegaver, ofte fremkaldt af Vilhelms idelige Klager over Armod og Savn. Selv siger Abbeden, at i 36 Aar havde Absalon givet Klosteret anselige Summer, fra 6 til 20 Mark Sølv, kun et enkelt Aar 4 Mark.

Saaledes var Vilhelm en dyr Gæst. Men han gav sin Biskop og sit ny Fædreland godt Vederlag. 25 Kanniker levede under hans Tugt, og han oplærte Peder Sunesøn og mangen en dansk Yngling, saa at Æbelholt i hans Tid var som en Præsteskole. Overhovedet fik Absalons Kloster i denne Tid større Betydning end noget andet dansk Mun-

kebo. 100 fattige bespistes daglig, og i vid Omkreds lærte Bønderne at pode Abild og saae Køkkenurter. Fremfor alt var Vilhelm et kirkeligt og kulturelt Bindeled mellem Danmark og Frankrig, og det nøje aandelige Samkvem med Europas fremmeligste Land hævede Danskerne til den Højde i Dannelse, de naaede i Valdemarstiden. Det er vanskeligt at udmaale, hvor stor Betydning Abbed Vilhelm har haft for den danske Kirke; men visst er det, at hans iltre og rastløse Virksomhed bar mangefold Frugt, og den danske Præstestand tolkede sin Taknemmelighed ved efter hans Død at faa ham ophøjet til Helgen[46].

Endelig er det ogsaa i denne Tid at Absalon har knyttet sit Navn til de Overenskomster, som betegnes med de lidet fyldestgørende Navne »*sjællandske Kirkeret*« og »*skaanske Kirkeret*«.

»Sjællandske Kirkeret« er ligefrem Udbyttet af Forhandlinger mellem Absalon og Sjællænderne, tinglyst paa Ringsted Landsting 21. Juli 1171. Den skaanske Overenskomst mangler paalidelig Dagtegning, men svarer for øvrigt næsten helt igennem til den sjællandske. Hvilken af disse Kirkelove der er ældst, er meget omtvistet; afgørende Beviser for det ene eller det andet findes ikke. Men nu som tidligere maa jeg holde det for sandsynligt, at den sjællandske Overenskomst har Forrang i Alder og derfor er Forbilledet for den lidt yngre skaanske Overenskomst. En Betragtning af de almindelige historiske Forhold støtter denne Formodning.

Overenskomsterne gælder i første Linje Indførelsen af den egenlige Bispetiende.

Visse Sider af almenkirkelig Skik havde vanskeligt ved at trænge frem paa dansk Grund, og særlig havde Folket Uvilje mod Tienden. Endnu paa Sven Estridsøns Tid klager Adam af Bremen over, at man stik imod de kirkelige Regler

yder Betaling for de enkelte kirkelige Handlinger og vægrer sig ved at svare Kirken faste Afgifter. Snart efter vilde Knud d. hellige indføre fast Tiende; men Forsøget glippede og bidrog til hans Fald. Noget ind i 12. Aarh. ses Tienden dog at være kendt, og det ligger nær at sætte denne vigtige Reform i Forbindelse med Erik Egode, der paa det kirkepolitiske Omraade var Knud d. helliges Arvtager. Men denne Korntiende ydedes kun med $^2/_3$, til Præsten og til Kirken. Bispen fik i Stedet et Pengevederlag, og denne Ordning har Menighederne nødig villet opgive; i de nørrejydske Stifter skete det først paa Kristoffer af Bajerns Tid! Men en saadan Tiendeafløsning, der købtes for Penge, var en Forargelse for den kanoniske Rets Forkæmpere. I Gratians Dekret indskærpes det, at sligt er forbudt, og endnu stærkere brød Kardinal Rolands Kirkeret Staven over Køb af det hellige. Og Kardinal Roland var nu den store Pave Alexander III. Hos ham havde Eskil opholdt sig, da de begge var flygtet til Frankrig, og naar den danske Ærkebisp skildrede ham den danske Kirkes Tilstand, vakte dette Forhold Pavens største Uvilje. Han har da utvivlsomt paalagt Eskil at raade Bod paa denne Mangel.

Men netop fordi Bispetienden var de Danske saa meget imod, var ét Magtsprog unyttigt. Man maatte forhandle sig frem. Bønderne gjorde ikke saa væsenlig en Indrømmelse for intet, og ved de to Overenskomster opnaaede de virkelig Lettelser paa andre Omraader, fordi »Retten før var for haard«. Saaledes blev sjællandske og skaanske »Kirkeret« et Kompromis. Vandt kanonisk Ret frem i et Hovedspørgsmaal, maatte den paa andre Punkter frafalde sine Krav til Gunst for nedarvet Retsskik. At der ligefrem skulde være foretaget Tilbagetog, hvor kanonisk Retsskik allerede havde Hævd, er næppe tænkeligt, naar man ser hen til Valdemarstidens hele Aandsliv; men selv om Bispen blot opgav Love, der nærmest kun eksisterede »paa Papiret«,

var Stadfæstelsen af Retsregler af modsat Karaktér dog en stor Indrømmelse, især paa en Tid, da kirkelig Kultur ellers brød igennem.

Bønderne gik altsaa ind paa at give Bispen Tredjedelstiende af al deres Sæd, og langt ned i Tiden opfattedes det som et stort Offer der hermed var bragt. De Afkald paa hidtidige Krav, som Bisperne til Gengæld bragte, viser da ogsaa, at Bispemagten ved denne ene Ting havde vundet meget: Et vigtigt kirkeligt Princip var hævdet, og den bispelige Ære reddet; men desuden var en stor og stigende økonomisk Vinding sikret. Bøndernes sejge Modstand mod Reformen lader nemlig ane, at Pengevederlaget for Bispetienden ingenlunde har svaret til denne Korntiendes virkelige Værdi. Dette Vederlags Størrelse har sikkert været fastslaaet én Gang for alle, og denne Regulering hidrørte fra en Tid, hvor Agerbruget var ringe. Men paa Valdemarstiden har der været svær Fremgang i Kornavlen; efter stor Maalestok er ny Jord bleven opdyrket, og forbedret Teknik bragte langt mere ud af det Land, der allerede var under Ploven. Heri laa der en haandgribelig Fordel for Bispen, og først derved forstaar man Rækkevidden af Bøndernes Imødekommen, da de vedtog at svare Bispen Korntiende. For øvrigt føjede de endnu en Villighed til: de lovede at samle Bispetienden paa ét Sted indenfor Kirkesognet, hvorved Afhentningen i høj Grad lettedes.

Overfor disse Fordele frafaldt Bisperne adskillige af de alménkirkelige Krav. Ikke saaledes at forstaa, at Overenskomsterne ikke har Bestemmelser, som falder godt i Traad med kanonisk Ret; men paa andre Punkter er den almindelige Kirkerets Interesser varetaget meget lunkent eller følelig tilsidesatte.

Først og fremmest er den almindelige Kirkerets Bevissystem fornægtet. Kirken krævede Vidnebevis; Øjen- og Ørevidner skulde tilkaldes, og efter deres Vidnesbyrd skulde

Sagen paadømmes. Men efter sjællandske og skaanske Kirkeret kan Indstævnte altid rense sig: overfor Vidnernes Udsagn kan han sætte sin og 12 Nævningers Ed, og kommer det højt, kan han underkaste sig Jærnbyrd. Var der f. Eks. Vidner paa, at en Mand paa sit Dødsleje havde skænket Kirken sit Gods, saa kunde Arvingerne dog omstyrte Vidnesbyrdet, naar blot 12 Nævninger af Sognet vilde sværge imod det. Kærede en Præst over friske Saar og Slag, og fremstod der Vidner, som havde set ham blive mishandlet, saa kunde den sigtede endnu fri sig ved Jærnbyrd. Og saaledes videre. Her gjaldt den almindelige Kirkerets Bevissystem lidet eller intet overfor den nationale Rets Bevisregler.

Ogsaa paa andre Omraader er de kanoniske Retssætninger sat i Krogen.

Almindelig Kirkeret hævdede, at Præsterne skulde vælges af Bisperne; en samtidig Lærebog i kanonisk Ret kræver endog, at Præsterne med deres Blod værger sig imod, at Lægmænd besætter kirkelige Embeder. Men ved de to Overenskomster opretholdes den gamle danske Skik: Bønderne skal selv vælge deres Præst — dog »med Biskops Vilje«.

Fredsbrudd, som øvedes paa viet Grund, krævede andensteds ny Indvielse. Overenskomsterne kræver blot en Renselse, for hvilken Sognemændene betalte meget mindre, og til Bispen skulde Fredsbryderen kun bøde 3 Mark. At han tillige var underkastet Statens Straf, er en Sag for sig.

Brudd paa fredhellige Tider truedes i Udlandet med Kirkens Band. Overfor *Kirken* sonedes Brøden her med 3 Marks Bøde.

Mest paafaldende er dog de to danske »Kirkeretters« Bestemmelser vedrørende Ægteskab. Ægter en Mand sin Frænke uden at Bispen i Forvejen hàr nedlagt Indsigelse mod Trolovelsen, saa skulde 6 af Mandens og 6 af Hu-

struens Frænder træde sammen som Nævn og »sværge dem sønder eller sammen«. Til Forargelse for Eftertidens Kanonister er der slet ikke Tale om Bispens Undersøgelse og Afgørelse. Og naar en Mand kærede over sin Hustru for Utroskab, afgjordes det efter Kirkeretterne ved Jærnbyrd. Allerede Anders Sunesøn nedlagde Indsigelse mod en saadan Vedtægt og hævdede med Henvisning til »Guds Lov«, at den Slags Sager skulde afgøres ved Kirkens Undersøgelse og Paakendelse.

Disse Prøver viser tilstrækkeligt, at rummer Overenskomsterne Sejr for enkelte kirkeretlige Principer, saa rummer de paa andre Punkter Hævdelse af den nationale Ret i dens Modsætning til den kanoniske. At Eskil er gaaet med til dette Kompromis, det viser den skaanske Kirkelov. Han har gjort det for at opnaa Gennemførelsen af Bispetienden, som var Pave Alexander saa magtpaaliggende. Og har han bekvemmet sig til store Indrømmelser, saa har det vel ogsaa været for at bevare sin Stilling som Skaaningernes Høvding; at han havde den Ærgerrighed, det viser flere Træk i hans Historie.

Alligevel er det saa vist ikke Eskils Aand der taler gennem disse Afslag paa kanonisk Rets Fordringer. Eskil er den stejle Forkæmper for de kirkelige Ideer, det ligger lidet for ham at slaa af paa Kravene. Langt mere er det Absalon der har fuldbyrdet disse Overenskomster. »Sjællandske Kirkeret« er jo vedtaget mellem ham og Stiftets Repræsentanter. Men ogsaa i Overenskomsten med Skaaningerne har han Lod og Del. Saaledes maa det forklares, at han hængte sit Segl ved Siden af Ærkebispens under »Skaanske Kirkeret«, som ellers skulde synes at være ham uvedkommende. Eskil har benyttet hans Hjælp, fordi han var særlig skikket til at nærme de modstridende Interesser til hinanden og allerede havde lagt denne Evne for Dagen ved Overenskomsten med sine Sjællændere[47].

Og hvad var det da, der gav Absalon særlige Betingelser for at lede saadanne Forhandlinger? Sikkert dette, at han forenede Iver for kirkeligt Fremskridt med Kærlighed til den historiske Udvikling, Sans for Fædrenes Tanke og Gerning. Ogsaa af andet véd vi saaledes, at Jærnbyrdens haarde Alvor tiltalte Absalon, skønt dette Bevismiddel mere og mere vragedes af Kirken og snart forbødes. Og han var fjernt fra at være doktrinær som Eskil. Han vidste at lempe sig frem, og han undgik gerne al hjemlig Strid. Der var i ham meget af Mæglingens Mand, og hvor politisk Klogskab tilskyndede ham dertil, brugte han de sjældne Evner, Naturen havde skænket ham i saa Heensende.

Saaledes træder Absalon i Forgrunden med Hensyn til den kirkelige Udvikling. Han er Føreren, selv om Eskil er til Stede. Men det maa ogsaa huskes, at Eskil var træt. Hans Hu stod til Klostercellen i Clairvaux. Dèr havde han modtaget sine dybeste Indtryk, og dèr omsværmedes han af Minderne om Hellig Bernard, som havde hædret ham med sit Venskab. Han androg Paven om Lov til at nedlægge sit Embed; men Alexander III bød ham blive paa sin Post. Da bad han Kong Valdemar om Orlov til at gæste Clairvaux. Valdemar gik nødig ind derpaa. Han frygtede for at det skulde tydes saaledes, at han atter havde fordrevet Ærkebispen. Omsider gav han efter, og Eskil tilbragte et Par Aar i Bernards Kloster. Rimeligvis er han allerede afrejst sidst i 1173, og han vendte ikke hjem før i Begyndelsen af 1176. Absalon har i den Tid styret Ærkestiftet, i Fællig med Domprovst Asser og Lunds Domkapitel. Derved forstaas det, at Absalon netop i Lund har udstedt et Stadfæstelsesbrev for Esrom Kloster den 25. Febr. 1174. Som han ved sin Indflydelse allerede var den danske Kirkes Leder, saaledes har han altsaa ogsaa i det ydre

fungeret i Ærkestiftet flere Aar før han virkelig fik det højeste Kirkeembede i Danmark.

Allerede i denne Tid har Absalon ogsaa faaet Betydning for vor *kirkelige Murstensarkitektur.* Ad hvilke Veje Teglstensindustrien er kommen hertil og hvad Forbilleder Absalon har valgt til sine Bygninger, skal ikke drøftes: de Spørgsmaal er hidtil kun lidet belyste og bliver maaske aldrig fuldt opklarede, — vi véd jo heller ikke, hvorfra Esbern Snare har faaet Ideen til sin mærkelige Korskirke i Kalundborg. Saa meget er derimod visst, at for et stenfattigt og lerrigt Land som Danmark var Teglstenen et Fund. Absalon forstod at værdsætte det ny, som her tilbød sig, og under hans Haand naaede baade Tilvirkningen og Anvendelsen af de store røde »Munkesten« stor Fuldkommenhed.

Adskilligt sjællandsk Murværk, som skyldtes Absalon, er gaaet til Grunde. I Roskilde finder vi ikke længer noget der kan henføres til ham. Utvivlsomt har ban bygget paa det opblomstrende Frue Kloster, der knyttedes til den gamle Fraadstenskirke; men intet er bevaret. To Perler i gammel dansk Bygningskunst staar dog endnu som Monumenter over Absalons Gerning. Det er Sorø Klosterkirke og Taarnpartiet af den lille Landsbykirke ved hans Barndomshjem.

Da Asser Rigs Kloster forvandledes til Cistercienserbo, maatte der ny Bygninger til, allerede af den Grund, at der for disse Klostre krævedes Anlæg af særegen Art. Efter 1161 har Absalon da rejst sit Kloster; men Arbejdet har taget adskillige Aar. En Tidsbestemmelse har vi derved, at det ene Kapel ved den søndre Korsarm var viet St. Bernard, der blev optaget paa Helgenlisten 1174; men det hele Kompleks har været færdigt, inden Paven d. 25. Januar 1181 udstedte sin Stadfæstelsesbulle. Af Pietetshensyn lod Absalon sin Faders lille Stenkirke staa; den tjente til Gravkapel over Asser Rig og Ebbe med deres Hustruer. Men

ellers var alting nyt, med Hovedanlæget nærmere ved Søen syd for det oprindelige Kloster.

Personlig har Absalon utvivlsomt haft Overledelsen af det store Byggeforetagende. Saa tidt han kunde, færdedes han blandt de ragede Munke og de skæggede Lægbrødre, og mangen en Gang har han plejet Raad med Abbed Simon. Som Aarhusbispen — efterhaanden til liden Glæde for Munkene — havde et Hus i Øm Kloster, saaledes havde Absalon en lille Bolig i Sorø med »Bispens Gemmested« *(sacellum episcopi)*. Her boede han, naar han tilsaa Klosteret, og her har han formodenlig opbevaret Bøger og Skatte.

Med Hensyn til Sorø Klosterbygninger kunde Absalon ikke uden videre følge sit eget Hoved. Han maatte anbringe og indrette Bygningerne efter Cisterciensernes Regel og Plan, der endnu den Gang overholdtes ret strengt. Netop paa Absalons Tid idømte Generalkapitlet i Citeaux en fransk Cistercienserabbed en klækkelig Straf, fordi han havde bygget Sovesalen afvigende fra Ordenens Forskrifter; i 40 Dage maatte han ikke tage Sæde i Abbedstolen og i 6 Dage skulde han gøre Bod, én Dag endog paa Vand og Brød; desuden skulde han inden 3 Aar have ombygget Salen, og gjorde han det ikke, maatte ingen benytte den. I det hele og store var Absalon altsaa bunden af Ordenens Skik.

Midtpunktet i Anlæget skulde være den firkantede Klostergaard med Brønd og overdækket Omgang, i Nord begrænset af Kirken, mod Øst af den Bygning, der rummede Sakristi, Skatkammer, Munkenes Sovesal, Kapitelsalen, Abbedbolig m. m., mod Syd af Varmestuen, Refektorium og Køkken, mod Vest særlig Lægbrødrenes Hus. Udenfor dette Bygningshele skulde ligge Sygehuse, Herberger, Portbygning, Værksteder, Mølle, Lade, Stalde og andre Økonomibygninger, — Klosteret skulde jo kunne forsyne sig selv med alt hvad der behøvedes. Saaledes udførte Absalon det ogsaa

i Grundtrækkene. Sorø Klosters Midte var den Plads, der endnu kaldes »Fratergaarden«. Dennes Nordside udfyldes af Kirken, der atter i Nord har Kirkegaarden. Til de andre Sider har Gaarden været begrænset af Længer eller Bygninger af lignende Art som dem i Citeaux og Clairvaux. Spredt udenom har der været en Krans af Huse, fra Portbygningen i Nord til Vandmøllen i S. V. hen imod Søen. Udenom det hele var der, ligesom i Øm, kun et Hegn eller Gærde.

Om Klosterets mange Rum og Bygninger faar man en Forestilling ved Optegnelsen om hvad den frygtelige Ildebrand 1247 lagde i Aske. Da brændte nemlig: Kirken, begge Sovesalene (Munkenes og Lægbrødrenes), det større og det mindre Gæstehus, Klosteromgangen, Munkenes og Lægbrødrenes Sygehuse, Bagers, Bryggers, Klædekammeret, Underkældermesterens Hus, »Bispens Gemmested«, Sakristiet, Kældermesterens Kammer, alle Værksteder og Havehuse, Væversalen, Porten, Ladegaarden, Brøndoverbygningen med Hejseværk, Vandmøllen og Hestemøllen. Topografisk Orden er ikke gennemført i denne Opregning; men med Henblik paa Citeaux og Clairvaux kan man nogenlunde danne sig et Skøn om Fordelingen. Naar Fortegnelsen giver sig ud for at omfatte alle Klosterets Bygninger og Sale, er dette dog næppe rigtigt; Kapitelsal, Varmesal, Refektorium og Køkken maa der bl. a. have været. Sandsynligvis hidrører alt, hvad der nævnes, fra Absalons Tid. Om Bagerset vides det, at det var et godt Stenhus, opført af Esbern Snare.

Kun lidet er der tilbage af Sorø Kloster, nemlig Portbygningen og Kirken med en lille Stump af Østlængen. Som den smukke Porthvælvning nu staar, er den ikke fra Tiden om 1170; men den er brudt igennem en ældre, smallere Bygning, der maa hidrøre fra Absalon, og Portner-Cellen (»Sakses Celle«) vest derfor kan ogsaa delvis sættes

til Cisterciensernes første Tid. Paa den anden Side Porten har der været et lille Kapel, det Absalon betænker i sit Testamente.

Langt mere er Kirken fra den store Biskops Tid. Her kan man derfor med større Klarhed danne sig et Billede af Absalons Værk. De moderne Stræbepiller maa tænkes

16. Sorø Kirke, set fra S.Ø.
Forrest ses Resterne af Klosterets Østlænge. Efter Hudes Fotografi.

fjernede, søndre Sideskibsmur dækket af Klosteromgangen, søndre Korsfløjs lavere Partier til Dels skjult af Klosterets Østlænge. Kirkedøren i Vest fandtes ikke, men Sidedøre for Lægbrødre og Gæster. Indvendig maa man se bort fra hele Orgelpartiet og fra al Vægmaling, og Langskibets Krydshvælvinger, der indsattes efter Branden 1247, maa tænkes ombyttede med fladt Bjælkeloft. I Koret, Tværskibet og Sideskibene har der derimod været Hvælvinger fra første Færd. Er Kirken endnu den Dag idag præget

af jævn Enkelhed, saa har den meget mere været det i Absalons Tid. Det stemmede med den cisterciensiske Ydmyghed. Intet Taarn maatte knejse mod Sky, man nøjedes med et lille Klokkespir over Korsskæringen. En saadan »Tagrytter« fandtes ogsaa paa Absalons Kirke, og i Spiret var der to Klokker; den ene reddedes »som ved et Under« fra Branden 1247, men er senere gaaet til Grunde. Heller ikke maatte Cistercienserne have den runde Korslutning (Apsis), som gør Kirken baade hyggelig og festlig; Sorø Kirke har derfor altid haft den lige Korgavl. Al plastisk Udsmykning var bandlyst.

Saa stod Absalons Bygning da som en streng og enkel Korskirke med ret bare Murflader og kun svagt ophøjet Kor. De smaa rundbuede Vindver gav dæmpet Lys, der forøgede Rummets dystre Alvor. Langskibets østligste Fag har et Dobbeltvindve; men hvis det har været Hensigten at give hele Skibet det stærkere Dagslys, saa er dette dog straks blevet opgivet. Til Tværskibets Østsider sluttede sig 4 lave Kapeller; det sydligste af dem var viet de store Munkehelgener, Benedikt af Nurcia og Bernard af Clairvaux.

Var Kirkens hele Stil end fattig, saa var den ikke des mindre virkningsfuld. Først og fremmest imponerede Kirken ved sine Rumforhold. Skønt den vel kun skulde huse en halvhundred Munke og Lægbrødre og lejlighedsvis nogle mandlige Gæster — indfandt en Kvinde sig ved den daglige Messe, blev den straks afbrudt —, saa var den dog over 69 Meter lang og 21⅓ Meter bred og dermed endogsaa større end vore Domkirker paa den Tid. Dernæst havde den ogsaa sin store Skønhed. Ædel Værdighed er der over de Rundbuer, hvormed Langskibet aabner sig ind til de smalle Sideskibe, og Halvsøjlernes Trapezkapitæler — dem Skjalm Hvides Æt yndede — staar harmonisk til Kirkens enkle Linjer. Men enkelte Steder var Strengheden ogsaa mildnet ved beskedne Udsmykninger i Murværket,

udvendig saaledes ved smaa Rundbuefriser hen under Taget, Zikzakmønster i Vestgavlen, Blindinger med slanke Halvsøjler og Rundbuer paa Korsfløjenes og Korets Gavle, indvendig ved udmejslede Søjlestave i Pillernes Fodstykker og Kirkens Sokkel osv., altsammen smaa Afvekslinger, som kunde glæde Øjet uden at krænke Alvorskravet.

17. Munketrappen i søndre Korsfløj af Sorø Kirke. Efter Hudes Fotografi.

Paa et enkelt Punkt afveg Absalon stærkt fra Cistercienserskik. Generalkapitlet i Citeaux 1152 havde fastslaaet, at kun Konger og Dronninger, Ærkebisper og Bisper maatte begraves i Ordenens Kirker; men som Valdemar gjorde Ringsted Klosterkirke til Kongeættens Gravhvælving, saaledes vilde Absalon paa fyrstelig Vis have Sorø Kirke som Gravsted for *sin* Æt. Derfor hentede han sin Farfader Skjalms og sin Farbroder Tokes Ben fra Fjenneslev Kirke og indsatte dem i Pillen mellem Sidekapellerne ved søndre

Korsfløj. Senere lod han sin Fætter Sune Ebbesøn jorde i Munkenes Kor (1186), og efter Absalons Død fik en Mængde af hans Frænder Gravsted i Kirken, selv om de ikke var Bisper. 1285 hidflyttedes tillige Forfædrene fra Assers gamle Stenkirke. Men da havde man ogsaa trindt omkring opgivet den strenge Begrænsning med Hensyn til Grave i selve Klosterkirkerne.

Sorø Kirkes Sammenhæng med de svundne Klosteromgivelser træder endnu frem i søndre Korsfløj. Dér ses den gamle Teglstenstrappe, som førte op til Munkenes Sovesal, og ved dens Fod Stenhylden til Vievandskarret. Ad denne Trappe strømmede Munkene ned 7 Gange i Døgnet til deres Gudstjenester; de sov i deres Kutte for at være rede, naar Bedeklokken kaldte. Under Trappen førte Døre ind til Sakristi og Skatkammer; disse smaa Rum er endnu bevarede, men som Gravkapeller.

Ud over dette er der næsten intet levnet af Absalons Kloster. Af de løse Søjlehoveder, som formodenlig har hørt til Midtpiller i Kapitelsalen og andre Klosterrum, kan enkelte trapezformede Stykker dog hidrøre fra den ældste Tid; men de skønne Kapitæler med de pyntelige Palmetter eller Voluter er fra Klosterets Genrejsning efter Branden 1247. Det samme gælder det store Trækrucifiks, der en Gang har været anbragt under Korbuen, men nu findes i Skriftestolen.

Selve Kirkens skønne, mørkerøde Murværk med de riflede »Munkesten« staar imidlertid tilbage som et Minde om Absalon. Det er udført med Dygtighed og stor Omhu, overgaar derfor ogsaa det Murerarbejde, som det følgende Aarhundrede føjede til, og der er en egen beskeden Ynde i de forsigtige Murstensprydelser, der bryder Fladens Ensformighed.

Denne Enhed af Soliditet og Ynde præger ogsaa Fjenneslev Kirkes Vestparti med Tvillingtaarnene, der ligeledes er fra Teglstensarkitekturens ældste Dage; det ses deraf, at

de enkelte Skifter indeholder uforholdsmæssig mange Løbere, saa man altsaa endnu ikke har været fortrolig med Teglstensteknikken (»Munkeskiftet« ɔ: 2 Løbere og 1 Binder). Men i Fjenneslev var Absalon friere stillet end i Sorø. Ved Tvillingtaarnene, fremfor alt dog ved de slebne Stensøjler med de klokkeformede, palmetsmykkede Fodstykker og det nydelige lille Galleri med de glacerede Smaasøjler (S. 15) har han tilvejebragt et ejendommeligt Stykke Bygningskunst. Hans Tanke har tydeligt nok tumlet med arkitektoniske Opgaver og Ideer. Af hans Testamente ser vi, at han har haft sin egen »Teglmester« og sin egen Stenhugger, der begge var danske Mænd og begge hed Agge (Aage).

Fra Sorø og Fjenneslev forplantedes Teglstenskunsten ud i Landet. Særlig genfinder man paa andre sjællandske Kirker de beskedne, men yndefulde Murstensprydelser: smaa Søjlestave, Rundbuefriser, Tandskifter osv. »Medens det tidligere fortrinsvis havde været Jylland og Skaane som førte an, blev nu Sjælland den vigtigste Landsdel« (Jul. Lange). Dette kunstneriske Førerskab svarer til Sjællændernes politiske Førerskab. Baade det ene og det andet skyldes *Absalon*[48].

Vi har dvælet ved forskellige Træk af Absalons kirkelige Virksomhed omkring Aar 1170; de maa til, om vi skal have det rette Billede af ham. Hos Sakse træder Vendertogene saa fuldstændig i Forgrunden, at alt andet næsten forsvinder. Absalon bliver væsenlig den ihærdige og fyrige Kriger, lejlighedsvis den kraftige Statsmand. Men Oldbreve, Retskilder, Klosteroptegnelser og Bygningsmindesmærker viser os samtidig Absalon som den store *Kulturfremmer*. Hans Gerning her er mindre iøjnefaldende, men næppe mindre værdifuld. Hvor meget Valdemarstidens Storhed end lægger sig for Dagen udadtil, i ydre Sejre, saa bunder den dog i Landets *indre* Udvikling. Men baade udadtil og indadtil var Absalons Gerning grundlæggende. Hører han

hjemme i Kamptumlens Farer og i Vagtskibets Stavn, saa hører han lige saa fuldt hjemme ved de sjællandske Tingforhandlinger, i Klosterets Stilhed eller ved Lægbrødrenes Arbejde paa Cisterciensernes Mønstermarker.

Ensidighed gør stærk, siger man. Men stærkest er dog den Mand, der magter alle Livsforhold. Det er det store og det sjældne ved Absalon, at han var saa bred, saa vidtfavnende, saa menneskelig.

HENVISNINGER OG NOTER

1. S. r. D. IV, 465. 545. C. Paludan-Müller i Ny Kirkehist. Saml. III, 425 ff. Wimmer, Runemindesmærker II, 467 ff.
2. Saxo ed. Müller 552 ff. Johs. Steenstrup i Hist. Tidsskr. 6. R. IV, 685 f.
3. Saxo 604. Johs. Steenstrup, Venderne og de Danske (Univ. Progr. 1900) S. 80 f. A. Vétault, Suger (Tours 1872) S. 178.
4. Saxo 609. Vita Canuti, lectio 1.
5. Løffler, Udsigt over Danm. Kirkebygn. S. 249 ff.; Sorø Akademis Landsbykirker S. 32; Sjæll. Stifts-Landsbykirker, S. 31. Magn. Petersen, Kalkmalerier i danske Kirker, S. 117. J. E. Boesen, Skjalm Hvide og hans Slægt (Sorø Akad. Indbydelsesskr. 1900) S. 18 ff.
6. S. r. D. IV, 465 ff.
7. Saxo 896. 899 osv. Suhm, Hist. af Danm. VII, 446.
8. Estrup, Absalon S. 182 ff. Løffler, Sorø Akad. Landsbykirker S. 23 ff.
9. S. r. D. II, 624. Mon. Germ. Script. V, 14 f. VI, 395 ff. XIII (Registret). XV, 174 f. XXI, 323. Johs. Steenstrup i Hist. Tidsskr. 6. R. IV, 729 ff.
10. S. r. D. IV, 549 f. Saxo 765 (med Kinch maa der læses *anni* for *animi*). Tvillingtaarne: J. Kornerup i Aarb. f. nord. Oldkyndigh. 1869, S. 13 ff. Valdemars boglige Dannelse: Saxo 762. Knytlinga-Saga (Fornm. sögur XI) S. 376. H. Olrik, Konge og Præstestand II, 203.
11. Justinus- og Valerius-Haandskr.: Breve fra Hans Gram, ved Herm. Gram, S. 193. J. L. Heiberg i Nord. Tidsskr. f. Filol., ny R. III, 275 ff. Vilh. Andersen, Tider og Typer I, 50 f. — Johannes fra Salisburys Brug af de to romerske Forff.: C. Schaarschmidt, Joh. Saresberiensis (Leipz. 1862), S. 89 f.
12. Pariserstudierne: Hauréau, Hist. de la philosophie scolastique I (Par. 1872); Denifle, Die Universitäten d. Mittelalt. I (Berlin 1885); G. Kaufmann, Gesch. d. deutsch. Universitäten I (Stuttg. 1888); Schaarschmidt, Joh. Saresberiensis S. 61 ff. osv. Oversættelsen S. 21 er efter Moth, Abailard og Heloïse, S. 5.
13. Denifle I, 656. 663.
14. Kaufmann I, 96.
15. Absalon og St. Victor: Ellen Jørgensen i Vid. Selsk. Skr. hist. fil. Afd. 7. R. I, 130. Absalon om Peder Sunesøns Studier: Stephani Tornacensis Epistolæ ed. Molinet (Paris 1679) LXXX, S. 118. — Johannes fra Salisburys Policraticus VII, 2. 7. Epist. 179. Metalogicus, Forordet (Mignes Patrologia lat., Bd. 199, Sp. 638 f. 649. 175. 825). Schaarschmidt, S. 291 ff.
16. Vétault, Suger (bl. a. S. 226 f.). L. Garreau, L'état social de la France au temps des croisades (Paris 1899), S. 119 ff. 374 ff. 392.
17. A. D. Jørgensen, Griffenfeld I, 38.
18. Helmold I, 84. Saxo 682.

19. Roskildes Topografi: Henry Petersen i Hist. Tidsskr. 6. R. II, 319 ff. Billede af Domkirken: Aarb. f. n. Oldk. 1874, S. 397. Begivenhederne: Saxo 721 ff. Knytl. S. 366 ff. har enkelte brugbare Træk, Helmold I, 84 og Sven Aggesøn Lysenes Slukning, der forklarer Forvirringen.
20. P. Hauberg, Danmarks Myntvæsen 1146—1241, Vid. Selsk. Skr. 6. R. V, 342. 344. 355 f. Tavle II—III, Nr. 20. 25—30. 32—33. 37—38. 40—45.
21. Danske Helgeners Levned ved H. Olrik, S. 358 f. Saxo 737. Paagældende Møntmester var vistnok den Gerhard, i hvis Stuehus Valdemar i Begyndelsen af sin Kongetid udstedte et Gavebrev til Esrom (Codex Esrom. ved O. Nielsen, S. 97), Hauberg S. 318.
22. Bispevalget: Saxo 737 f. Jfr. Hinschius, Kirchenrecht II, 603 f. 661. H. Olrik, Konge og Præstestand I[2], 123 ff. II, 159 ff. S. Ambrosiani, Kyrkohist. årsskr. III, 57 ff. Tidspunktet: H. Olrik i Hist. Tidsskr. 8. R. I, 377 ff.
23. Cod. Esrom. S. 94. 96. Saxo 738. 736. 572 f.
24. Helmold I, 68. 82—83. 87—88. 91. II, 14. Johs. Steenstrup, Venderne og de Danske. K. Lamprecht, Deutsche Geschichte III (Berlin 1895) S. 330—73. A. Hauck, Kirchengesch. Deutschlands IV (Leipz. 1903) S. 554 ff. Franz Tetzner, Die Slawen in Deutschland (Braunschw. 1902) S. 347 ff. 403 ff. osv.
25. Helmold I, 51. 65. Schiern, Studier II, 440 ff. Steenstrup, Venderne, S. 110 ff.
26. Danebrogsmønt: Hauberg Nr. 61. Præster maa ikke dræbe i Krig: H. Olrik, Konge og Præstestand II, 44. 183. Ordsproget: Saxo 58. Boslunde-Kampen: Saxo 738 f. Apager Skov ligger lige ved, Andvorskov (Jørgen Olrik i Hist. Tidsskr. 8. R. I, 371) er skilt derfra ved Vorby Aa og ved Byer af gammel Oprindelse.
27. Saxo 739 ff. 736. 741. 738. Første Sted Peder nævnes, betegnes han som Thorstens Søn, senere alene med Fornavn.
28. Saxo 741—55. Hamalt-Fylking: Axel Olrik i Danske Studier 1907 S. 215 ff. Havnen ved Møn: F. Bojsen, Af Møns Hist. II, 51 ff. Barth: Baltische Studien I, 173 ff.; Jahrb. d. Vereins f. Meklenb. Gesch. XXIII, 305 ff. At Absalon skulde have hærget Zingst, mens Valdemar hærgede Fastlandet (L. Giesebrecht, Wendische Gesch. III, 101 f. O. Fock, Rügen'sch-Pommersche Gesch. I, 42 ff.), hjemles ikke ved Sakses Ord.
29. Helmold I, 86—87. Saxo 755—67. Det kan ikke være rigtigt, naar Sakse umiddelbart før Toget 1160 lader Valdemar købe Henrik Løve til at afværge Venderhærgninger. Helmold henfører det til Foraaret 1159 inden Henrik Løves Opbrud til Italien; men det vilde være for upraktisk af Valdemar at træffe saadan Aftale, netop naar Hertugen var ved at drage bort. Overenskomsten maa derfor føres tilbage til 1158. Det er da den, der har foranlediget et lille Hærgetog af Henrik i Venderlandet, som omtales i samtidige Aarbøger for 1158 (eller 1159).
30. Helmold I, 92. Saxo 773 f. Bernhards Fader Henrik fra Badewide skulde ogsaa have været gift med en Frænke af Valdemar (Saxo 714). Som Kongens Maag havde B. et Lén i Danmark (Saxo 882). Senere ægtede han en Datter af Pomrerfyrsten Ratibor (Arnold af Lybek V, 7). — Det er en Misforstaaelse, at B. optraadte paa et Hærting, som Røboernes Afdeling holdt under selve Vendertoget. Han vilde ikke kunne modarbejde Valdemar op i hans aabne Øjne. En blind gammel Mand kan heller ikke have været med paa Krigstoget. Den

Konge, som skaffer Ro i Forsamlingen, er derfor slet ikke Valdemar, men Tetislav. Indtil Rygens endelige Underkastelse 1169 havde Fyrsten Kongenavn.

31. Saxo 767 ff. H. Olrik, Konge og Præstestand II, 46 ff.
32. S. r. D. IV, 468. Dipl. A. M. I, 250 f. Xenia Bernardina (Wien 1891 f.) I, 504 f.
33. Svens Brev: v. Heinemann, Cod. dipl. Anhalt. I, 278; Posse, Urkunden d. Markgrafen von Meissen II, 155 f. Rahewin: Mon. Germ. Scr. XX, 420. 430. Notarens Brev: Sudendorf, Registrum II, 134 ff.
34. Burgunderrejsen: Saxo 775—86. Satire over Reinald: Lauterbergkrøniken, Mon. Germ. Scr. XXIII, 153. Blypladen i Valdemars Grav: Worsaae, Minder fra Vald. d. stores Tid, S. 1 ff. Absalon og Danevirke: Saxo 481 f. Valdemarsmuren: Nordiske Fortidsminder I, 283 ff.
35. Tidsfølgen: E. Hertzberg i Norsk Hist. Tidsskr. 4. R. III, 29 ff., hvor det ogsaa hævdes, at Sakses Skildring af norske Forhold (Saxo 791 ff.) har Krav paa Opmærksomhed; jfr. L. Daae smstds. 4. R. IV, 98 ff. Sigurdsmændene hos Absalon: Cod. Esrom. S. 93.
36. Helmold I, 92. Mon. Germ. Scr. XVI, 192. XXIII, 152 osv. Knytl. Saga S. 379 har Røboernes Sendefærd til Valdemar, men fejler sikkert ved at lade Henrik yppe Strid om Volgast allerede nu og gøre Tog til Rygen. 5. Vendertog: Saxo 795—800. 1ste Norgestog: Saxo 793 f. 6. og 7. Vendertog: Saxo 800 ff. Knytl. 382 f. Lundeaarb., Mon. Germ. Scr. XXIX, 205.
37. Strela: Fock, Rügen'sch-Pommersche Gesch. II, 55 ff. Valget: Saxo 805 f. Roskildemødets Betydning: Erslev, Valdemarernes Storhedstid S. 222 f.
38. Fjendskabet med Sverige: Saxo 848. Valdemar og Henrik Løve: Helmold II, 6. 8.—9. Vendertog, Buris og Erling Skakke: Saxo 806—10, jfr. Heimskringla ved Finnur Jónsson III, 472 f. Absalon ved Hylleminde: Saxo 812 f. Det laa nær at sætte Hylleminde i Forbindelse med Hyllekrog ved Laaland (S. 91) og Sakses Ursina silva med det nærliggende Bjernæs; men dette sidste kaldes S. r. D. IV, 403 »Biarchnes«, og efter Sakses Fremstilling kan Absalons Udkigssted næppe være saa langt fra Slagelse. Om Hylleminde se for øvrigt Jørgen Olrik i Hist. Tidsskr. 8. R. I, 373 ff. »Bjørneskoven« er forsvundet ligesom den store Ørved i Nordsjælland og andre Skove. — Absalons List, Fred med Henr. Løve, 10. Vendertog: Saxo 814—17.
39. Saxo 817 ff. Fagrskinna K. 273. L. Daae forudsætter (Norsk Hist. Tidsskr. 4. R. IV, 129 ff.), at Sakse selv har været med paa Norgestoget; men Sakse, hvis Fader og Farfader deltog i Vendertogene og som ved Absalons Død var hans ringeste Klerk, maa ved denne Tid have været Barn. Oplysningen om de norske Kystforhold hidrører da fra Absalon.
40. Absalons og Frænders Vagthold: Saxo 813 f. »Virket«: Saxo 739; Jørg. Olrik, anf. St. S. 372. »Sundholm«: Johs. Steenstrup i Hist. Tidsskr. 8. R. I, 55 ff. Udgravninger paa Slotsholmen: C. M. Smidt i Fra Arkiv og Museum III, 42 ff. og M. Mackeprang i Tekn. Tidsskr. 1908, Nr. 13, samt skriftl. Meddelelser fra Mackeprang. Det ældste Kbhvn.: O. Nielsen, Kbhvn.s Hist. I; Berl. Tid. 27/1 og 28/1 1903; H. N. Rosenkjær, Fra det underjord. Kbhvn. (1906). Hist. Meddelelser om Kbhvn. I, 1 ff. 409 ff. P. Lundbye i Aarb. f. n. Oldk. 1908, S. 37 ff.

(bl. a. Undersøgelse vedrørende Godsforholdene). — F. Bojsen (Af Møns Historie II, 37) henfører endog Stegeborg til Sven Eriksøns Tid. Gammelborg ved Noret er vel ogsaa fra Valdemarstiden (F. Bojsen, Jakob Sunesøn S. 107). — Kalundborg Kirke ikke Forsvarsværk: Aarb. f. n. Oldk. 1902, S. 37 ff. — Absalonborg paa Ærø: Estrup S. 70; Trap III³, 792.

41. Saxo 821—45. Fock, Rügen'sch-Pommersche Gesch. I. — Korvey og Rygen: Cod. dipl. Pomer. I, 11 ff. 50 f. (Aar 1155, jfr. Jaffé-Löwenfeld, Regesta Nr. 9999); Jaffé, Bibl. rer. German. I, 245. 43. 67. Rygens Borge: Balt. Studien XXIV, 234 ff. Guderne: L. Leger, Mythologie slave (Paris 1901) S. 76 ff. 155 f. Kultus: Helmold I, 6. II, 12. Egeskov paa Wittow, Cod. dipl. Pomer. I, 171. Aaret: A. D. Jørgensen i Hist. Tidsskr. 4. R. I, 785 ff. og Johs. Steenstrup, Venderne, S. 119 ff. Dagen for Arkons Erobring: Kr. Erslev i Hist. Tidsskr. 7. R. II, 597 ff. Strejftog til Jasmund: Knytl. 386.

42. Mon. Germ. Scr. XVI, 193. Saxo 845. Helmold II, 12. Dipl. Arn. Magn. I, 251. Cod. dipl. Pomer. I, 66. Meklenb. Urkundenb. I, 85.

43. Helmold II, 13. Saxo 856—66. Julin: Balt. Studien, Neue Folge II, 65 ff. Steenstrup, Venderne, S. 47 ff. og Kortet.

44. Helmold II, 13—14. Saxo 883—86. 878—83. 887. Knytl. 391. Teterow-Borgen: Jahrb. d. Vereins f. meklenb. Gesch. XXVI, 181 ff.

45. Translatio St. Canuti l. 8. Saxo 852 f. Knytl. 388 f. Heimskringla ved F. Jónsson III, 473 ff. osv. H. Olrik, Knud Lavard, S. 281 ff.

46. H. Olrik, Konge og Præstestand II, 66 ff. og Frederiksborg Amts Aarb. 1906, S. 40 ff. Cod. Esrom. S. 6. 87. 93. 114 ff. Arnold III, 5 giver med Urette Eskil hele Æren for Cisterciensernes Overflytning til de vendiske Klostre. — Dipl. A. M. I, 257, 42. Danske Helgeners Levn. S. 369 ff. 169 ff. Ellen Jørgensen, anf. Skr. S. 202 (Margretes Skrinlæggelsesdag). 148. 131. S. r. D. VI, 132 ff.

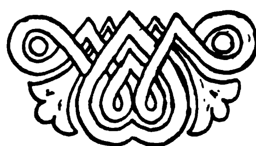
47. L. Holberg, Kirke og Len under Valdemarerne.

48. Saxo 890. Cod. Esrom. S. 95 f. — Høyen i danske Mindesmærker I, 59 ff. Løffler, Udsigt over Danm. Kirkebygn. 184 ff. 227 f.; Sorø Akademis Landsbykirker og Klosterporten 63 ff. 14 ff. J. E. Boesen, Sor Cistercienserkloster (Sorø 1902). D'Arbois de Jubainville, Études sur l'état intérieur des abbayes cisterciennes (Par. 1858). F. Hall, Bidrag till kännedom om Cistercienserorden i Sverige (Gefle 1899). Løffler i Aarb. f. nord. Oldk. 1898 S. 1 ff.

TRYKFEJL.

Side 93 Linje 8 f. n.: forvaklet, læs: forkvaklet.
— 125 — 14 f. o.: Frankring, læs: Frankrig.

ABSALON

HANS OLRIK

ABSALON

ANDEN DEL

GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG
KØBENHAVN OG KRISTIANIA
1909

MED ILLUSTRATIONER

OMSLAGET TEGNET AF HANS TEGNER

H. H. THIELES BOGTRYKKERI. KØBENHAVN

INDHOLD.

I

RYGENS EROBRING, Fredsslutningerne med Erling Skakke og Henrik Løve, Skrinlæggelse og Kongekroning i Ringsted, Bispetiendens Sejr paa Sjælland og i Skaane, alt dette tilsammen afslutter det første Afsnit af Valdemars-Tiden. Der følger nu et nyt Afsnit, hvor Danmark ikke længer fører Kamp for Tilværelsen, men lægger et Overskud af Kraft for Dagen: man afviser den tyske Kejsers Lenskrav, man vinder Højhed over det vendiske Fastland, ja endog over den nordligste Snip af den tyske Verden; indadtil fortsættes Organisationsarbejdet i stor Stil, og trods et Par farlige Kriser opnaas der en sjælden Fasthed, med stærk Styrelse og med lykkelige økonomiske Forhold. Dette Afsnit omfatter den sidste Menneskealder af Absalons Levetid. Tilsammen danner de to ældste Afsnit af Valdemars-Tiden da hvad vi kan kalde »Absalon-Perioden«. De to efterfølgende Afsnit (1202—23 og 1223—41) maa have Navn efter Kong Valdemar II.

Tiden efter 1171 viser straks et nyt Præg ved at begynde uden det Vaabengny, der havde opfyldt den forudgangne Aarrække. Freden med Henrik Løve bragte virkelig Ro gennem flere Aaringer. Danskerne kunde trænge til et saadant Pusterum. Ledingsudbud hver Vaar havde hidtil været lige saa fast som Aarstidernes Skiften, ofte var der endog flere Ledinger om Aaret. Og selv om der efterhaanden var god Vilje, til sidst endog Begejstring ved de

evindelige Krigstog, saa havde Evnen dog været saa haardt spændt, at Hvile var nødvendig.

Freden gjaldt ogsaa overfor Venderne. Selvfølgelig var al vendisk Vikingefærd dog ikke blæst bort i et Nu. I den første Tid føltes endnu Efterdønningerne af Vendernes Stormflod. Men fra dansk Side blev de mødt med sejrrig Fasthed.

Da Absalon sejlede hjem fra Mødet med Henrik Løve, standsede han ved Stevns Klint for at samle Strandsten til Bliderne paa Borgen ved Havn. Dernæst satte han Kursen hjemad. Saa snart han var indenfor Murene, gik han til Badstuen. Men som han saae ud over Øresund, fik han Øje paa en Snekke, der kom nord fra. Da det anede ham, at det var vendiske Vikinger, sprang han ud af Badet og kom hurtig i Klæderne. Nedenfor laa hans Skib endnu sejlklart; Krumhornet gjaldede, og Mandskabet var samlet paa et Øjeblik. Absalon stod nu ud mod det fremmede Skib. Hans Borgfoged Nils fik fat i et andet Skib, som laa i Havnen, lod det øse og satte med raske Aaretag efter Absalon. Venderne søgte at slippe fra dem ved at tage Sejlene ind og ro op mod Vinden. Derved kom de ogsaa bort fra Absalons Sejler; men de blev indhentede af Nils's raske Rofolk. For at redde sig krøb de da over i den ene Side af Skibet, saa den modsatte Ræling stod op som et Skjold; men alligevel undgik de ikke Danskernes Spyd og Pile. Skønt nogle havde Hænderne gennemborede af Pile og andre havde Kastespyd i Ryggen, roede de ihærdig videre; flere segnede døde om med Aarerne i Haanden. Snart var det dog umuligt at undfly. Enkelte kastede sig i Vandet og druknede, de øvrige blev nedhuggede uden Skaansel — hvilket Sakse dog misbilliger —, og deres Hoveder blev sat paa Stejler i Række med Venderkranier fra tidligere Sejre. Unægtelig en barbarisk Skik; men den har holdt sig mange Aarhundreder efter den Tid. En Borg

skulde jo ikke blot være et Værn, men ogsaa et Skræmmebillede, et Medusahoved, og Virkningen af de strenge Mure forstærkedes ved de grinende Dødningehoveder.

Vendernes Fører var bleven skaanet og holdtes fangen. Men da han en Dag blev ført hen til de raadnende Mandehoveder, fo'r det ud af ham, at han nok skulde gøre Gengæld. Denne Trusel kostede ham Livet.

Større Ædelmod viste Esbern Snare og Vetheman; mens de laa ude med 4 Vagtskibe, kom de i Kast med en lille vendisk Vikingeflaade, og her viste en fjendtlig Kriger det Mod at springe over paa Vethemans Skib, da det bordede hans eget. Rorkarlene veg tilbage, og Vetheman alene kastede sig mod Venderen. Esbern styrede forbi, men lo blot ad denne Tvekamp; som Helt af den gamle Skole holdt han det for fejgt at være to om én. Andre kom dog til, og Venderen blev overmandet. Men for sin Kækheds Skyld blev han frigivet.

Slige Sammenstød med vendiske Vikinger har dog været Undtagelser. Snart hørte de helt op. Netop ved denne Tid slutter Helmold sin Venderkrønike med en blomstrende Skildring af Freden: »Nordenvindens isnende Kulde slog om til Søndenvindens lune Pust, Hærgningen fra Havet hørte op, og Uvejrsstormene lagde sig. Vejen fra Danmark til Venderlandet var fredlyst; Kvinder og Børn kunde drage did, fordi Farerne var fjernede og Fribytterne forsvundne«.

Denne Idyl er vel nok altfor rosenrød. Men at der var Fred, det viser Indvandringen af de danske Cisterciensere til Venderlandet. Paa Knud Lavards Helgendag, 25. Juni 1172 flyttede Munke fra Esrom ind i det circipanske Dargun, endnu i hedenske Omgivelser, og 1174 kom andre Klosterbrødre fra Esrom til det pommerske Kolbaz, der var grundlagt et Aars Tid forud. Den Imødekommen, som Venderfyrsterne hermed havde vist, holdt sig endnu

et Par Aar. Kazimar stadfæstede Darguns Besiddelser (20. Nov. 1173; Abbed Valbert fra Esrom var da til Stede) og gav senere Munkene Lov at indkalde tyske, danske eller vendiske Nybyggere, kræve Told efter slavisk, tysk eller dansk Brug, oprette Sognekald og indsætte Præster som de vilde. Endnu i August 1176 gav han Dargun Jordegods, en Gave som senere stadfæstedes af hans efterlevende Broder Bugislav[1].

Danmarks Forhold til Henrik Løve var godt i al denne Tid. Fra Januar 1172 til Januar 1173 var Henrik for øvrigt paa Pilegrimsfærd. Han vendte tilbage med Apostelarme og andre dyrebare Helgenlevninger. Men Gudsfrygt var jo ellers ikke hans stærke Side, og Pilegrimsfærdens Hovedudbytte var vel nok hans Tilnærmelse til den byzantinske Kejser Manuel, der ogsaa havde vidtgaaende politiske Planer. Overhovedet søgte han Forbindelser udenfor Tyskland for at staa des friere overfor Kejser Fredrik. Uhindret vilde han hige mod sine egne Maal og ikke lade sig indvikle i Stauferens italienske Politik. At han derved vovede et farligt Spil var klart nok. Skulde der komme Fjendskab mellem ham og hans kejserlige Fætter, maatte han derfor have en venligsindet Magt i Ryggen. Han havde med andre Ord Brug for Valdemar. Derfor lod han det ogsaa blive til Alvor med Svogerskabsplanerne. Vel var Knud endnu Barn og kunde ikke indgaa Ægteskab; men Gertrud kom til Danmark og havde fra nu af Ophold ved Valdemars Hof.

Snart blev det tydeligere hvad Henrik Løve førte i sit Skjold. Da Kejseren i 1174 samlede en stor Krigshær til ny Kamp i Italien, forstod Hertugen at unddrage sig; Striden mellem Albert Bjørns Sønner og de thüringske Landgrever var ham et velkomment Paaskud. Da Kejseren saa i 1176 paa ny krævede Hjælp, vægrede Henrik Løve sig atter. Hans Herre og fordums Ven bekvemmede sig

til at trygle ham; men det gjorde ham ikke blød om Hjerte. Snart efter led Kejser Fredrik sit Nederlag ved Legnano, og Nag til den overmodige Hertug groede des dybere i hans Sind. Nu søgte han Fred med Pave Alexander (Venedig 1177) og opnaaede derved frie Hænder i Tyskland. Henrik Løve følte, at Uvejret trak op over hans Hoved. Under disse Forhold var Danmarks Venskab ham end mere uundværligt, og for at tækkes Valdemar gik han mod sine egne vendiske Forbundsfæller, skønt han dog ogsaa trængte til deres Hjælp. Det var en anden Politik end tidligere, da Henrik kun havde Forbund med Danmark for at faa en Haandsrækning til sine vendiske Erobringsplaner. Hvor lidet det end laa for den mægtige Hertug, maatte han bringe Ofre.

Freden ved Østersøen blev nemlig brudt 1176 ved en heftig Fejde mellem Danmark og Pomrerfyrsterne.

Pomrerne havde allerede víst en truende Holdning ved at anlægge Kystborge. En enkelt Begivenhed medførte dernæst Krigen ret brat: Afsendinge fra Valdemar, der hjemførte kostbare Gaver fra hans Svigerfader i Rusland, blev paa Østersøen udplyndret af pommerske Sørøvere, og da Valdemar krævede Godset af Pommerns Fyrster, blev han afvist, ifølge Sakse endog med Haan. Dette fandt man sig ikke i, og Venderkampen fornyedes.

Endnu i Eftersommeren 1176 udførtes det *16de Vendertog.* Det havde egenlig været Valdemars Hensigt at straffe Volgast, hvor man altsaa mente at finde Ransmændene. Men uden om Murene og tværs over Vadestederne havde Volgasterne sat Pæleværk, og Sejlløbene havde de spærret med store Sten. De Danske opgav derfor Angrebet og sejlede atter ud ad Peenemünde.

Ventede man ved Flaadedemonstrationen at kunne skræmme Pomrerne til at udlevere Skattene, saa blev man skuffet, og nu blev det besluttet at give Venderne en

alvorlig Tugtelse. Toget gik ind gennem Swinemünde og videre til Julin. Indbyggerne var denne Gang flygtede over Dievenow til Kammin, saa de Danske uhindret kunde lade Byen gaa op i Luer. Dernæst satte ogsaa de over Dievenow og hærgede Kammins Omegn; men selve Byen angreb de ikke. Paa samme Maade hærgedes Øen Usedom, og man lagde ikke Fingrene imellem. End ikke Klosteret Grobe blev skaanet. I et Brev, som Fyrst Bugislav udstedte i 1177, hedder det, at dette af hans Farbroder Ratibor stiftede Kloster var helt ødelagt af de Danske, saa han maatte grundlægge det paa ny, ved Præmonstratensere fra Havelberg. Man vilde have ventet en mindre barbarisk Krigsførelse, naar Absalon var Lederen. Men saaledes var Tiden, og de krigerske Bisper kunde ikke altid hindre Klosterhærgning og Kirkebrand; da Ærkebiskop Filip af Køln 3 Aar senere faldt ind i Henrik Løves saksiske Lande, blev Kirker og Klostre brændte, Nonner skændede og Kirkekalken revet Præsten af Hænderne foran Alteret.

Ligesom ved det tidligere Tog (i 1170) viste det sig, at det Pommerske Haff var et farligt Vand at smutte ind i. Mens Danskerne hærgede Øerne Wollin og Usedom, tilsandede nemlig Udløbet ved Swinemünde, og det var uoverkommeligt at grave et Sejlløb. Til Tidsfordriv opstillede Valdemar Blider foran Byen Usedom; men da Indbyggerne ikke lod sig skræmme, opgav han Belejringen og nyttede Indespærringstiden til et rask Tog mod Stettin.

Stettin laa et Stykke op ad Oder, fjernt fra den hidtilværende Krigsskueplads. Den værnedes tilmed baade af Floden og af høje Volde og regnedes for uindtagelig. Brystede Folk sig af en Tryghed, som de ikke havde, hed det om dem: »De har nok ikke søgt Ly i Stettin«. Det var altsaa et Vovestykke af Danskerne at give sig i Kast med Byen; men man gik paa med frisk Mod. Absalon

førte som sædvanlig forreste Afdeling, og man roede op ad det nedre Oder-Løb (Danwasser). Men hvor Floden deler sig, førte den pommerske Vejviser Absalon vild, idet han gik mod Øst ind i »Dammscher See« i Stedet for at gaa op ad den egenlige Oder i Vest, hvor Stettin ligger. Han naaede derfor ikke Byen, før de andre allerede var komne.

Ogsaa her var det hensynsløst af de Danske at angribe. Høvedsmand i Stettin var nemlig den Vartislav, som nylig havde grundlagt Kolbaz og hentet Cisterciensere fra Esrom; Sakse priser da ogsaa hans Gudsfrygt. Men den haarde Krig fik Lov til at raade. Havde man nylig ødelagt Klosteret Grobe, saa bluedes man heller ikke ved at fejde mod den Mand, der havde indkaldt de danske Munke. Det gjaldt jo først og sidst om at komme Pomrerfyrsterne til Livs. Om Korstogsfærd var der slet ikke Tale. Sakse siger selv, at Danskerne ikke tilsigtede at kristne Folket, da dog alle Stormændene allerede var kristne.

Stettins Volde var saa høje, at de Danskes Blider var virkningsløse. Derimod dængede Bueskytter og Slyngekastere Forsvarerne til. Da Byen overgav sig, var Voldens Pæleværk saa tæt besat med Pile, at det lignede en Rørskov, og de Danske fyldte Koggerne med deres egne Vaaben. Selv værgede Danskerne sig mod Fjendens Kastespyd ved at holde Skansekurvene foran sig. Derved naaede de frem til Volden og gravede Huller til Baal, som skulde ødelægge Træværket; andre splintrede Portene med deres Økser, og modige Ynglinge klatrede op ad den stejle Skraaning. Besætningen var kun lille; Vartislav søgte derfor Underhandling, fik Lejde og lod sig fire ned ad Volden. Det ærgrede imidlertid de danske Krigere, at Kongen nu skulde have en Løsesum for Byen, mens de selv gik glip af Krigsbyttet. Deres Angreb blev derfor saa trevent, at Valdemar maatte ride rundt og skynde paa dem. Snart

modtog han dog Vartislavs Tilbud, men han satte haarde Fredsvilkaar: der skulde svares en Skat, saa stor »at hele Venderlandet knap kunde udrede den«, og Vartislav skulde tage Stettin til Len af Danmark. Saa plantedes Kongeflaget paa Volden; men noget varigt Herredømme opnaaede de Danske ikke, og den svimlende Pengesum har de næppe faaet meget af.

Paa Hjemvejen erobrede de Lubbin (nu Lübzin) ved »Dammscher See«. Dernæst stod de ud ad Oder; formodenlig var der nu atter aaben Sejlads ved Swinemünde.

Det var Efteraar, og den store Sildefangst ved Rygens Kyster skulde begynde. Røboernes Fiskerbaade var da prisgivet Pomrernes Overfald, og en Afdeling af den danske Flaade maatte derfor blive tilbage som Vagt. Til Fører udsaa Valdemar sin unge Søstersøn Knud Prizlavsøn, der havde faaet Laaland i Forlening. Men Knud vægrede sig: hans Len var for lille til at han vilde udsætte sig for saadan Fare; Kongen maatte hellere henvende sig til Bisperne, som havde hans Fortrolighed. Valdemar blev vred: Havde Knud ikke større Len, saa var det fordi han ikke fortjente dem større, og for Fremtiden skulde de snarere mindskes end vokse; Tilliden til Bisperne var vel grundet, det skulde ogsaa nok vise sig i denne Sag. Absalon meldte sig da straks til at være Udliggerflaadens Fører: »Svigtede jeg Kongen, fordi jeg var forhippet paa at komme hjem, saa vilde jeg ikke være bedre end en Rømningsmand«. Sjællandske Høvdinger kappedes om at slutte sig til den utrættelige Biskop: først Thorbern, der aldrig glemte hvad han skyldte Absalon, dernæst Peder Thorstensøn, Sune Ebbesøn og Esbern Snare, Absalons egne Frænder. Ogsaa Biskop Sven af Aarhus bad om Lov til at være med. Vagtholdet lykkedes godt; Pomrerne turde slet ikke lade deres Flaade løbe ud. Tetislav og Jarimar bragte Danskerne Levnedsmidler; men da de skulde fordeles, rev Jyderne det hele

til sig. Absalon vilde derfor ikke mere tage imod Røboernes Gaver, men nøjedes med den Andel i Sildefangsten, der tilkom Vagtmandskabet.

Da Silden var bjærget, sejlede Absalon endelig tilbage til Danmark. Her fik han dog ikke Hvile. Der var vendiske Vikinger i Farvandene, og tilmed pønsede Pomrerne paa Hævn over Danmark. Trods den sene Aarstid maatte man da fortsætte med Vagthold.

Udliggerflaaden roede gennem Grønsund og videre vest paa. Ved Femø gav Absalon Jyderne Hjemlov. Men de begik den Fejl at sprede sig, da de gik langs Fyns Østkyst. Ud for Knud Prizlavsøns Borganlæg (Nyborg) blev de forreste overfaldne af Vender, og i deres Forskrækkelse satte de Skibene paa Grund for at redde sig ind i Landet; men Venderne plyndrede og ødelagde Skibene. De bageste af Jyderne gjorde omkring og bragte Absalon Bud om hvad der var sket. Ivrig samlede Absalon da atter Flaaden. Alle Vige og Sunde ved Smaaøerne blev undersøgte, men man fandt ikke andet end de ødelagte Skibe paa Fyns Kyst. Smaadelinger af Flaaden fortsatte Randsagelsen, mens Absalon med Flertallet af Sjællænderne satte Kursen mod Masnedø.

Absalons Skib var et Stykke forud. Da han kom ud for Falster, saa han en Mand paa Stranden vinke ivrig ad dem. Han kastede da Anker og roede i Land. Manden var en Vender — maaske fra Køcæliz — som for 12 Mark Penninge om Aaret havde paataget sig at udspejde sine Landsmænds Forehavender og bringe Absalon Bud. Bispen udbrød straks: »Hvorfor har Du ikke sagt os, at der var Vender her i Farvandene?« Spejderen undskyldte sig: han havde ikke vidst det; de Vikinger var slupne ind, før Bispen traf Aftale med ham. Men, sagde han, det var galt at sejle hjem; nu burde Toget netop begynde. Pomrerne rustede sig nemlig til Angreb; hvor de vilde lande, vidste

han dog ikke. Absalon bød ham da holde Øje med Fjenden og satte ham Stævne paa Møns Klint seks Dage derefter. Saa forsvandt Spejderen. Hverken Danskere eller Vender maatte ane hans hemmelige Hverv, at han ikke skulde blive forraadt.

Uden at røbe sin Hjemmelsmand meddelte Absalon Høvdingerne hvad der var i Gærde; nu maatte man enten forstærke Flaaden eller samle Rytteri for at slaa Vendernes Landgang tilbage, med mindre man da vilde rømme Kysterne og trække sig ind i Landet. Det sidste forekom alle en Skam, og Sammendragning af Rytteri var uhensigtsmæssig, fordi man ikke vidste, hvor Pomrerne vilde lande. Der var da ikke andet at gøre end at udbedre og forøge Flaaden.

Absalon lod nu sine Venner opbyde Skibe fra de omliggende Havne og sendte en paalidelig Mand til Møns Klint for at træffe Spejderen; selv red han for et Par Dage til Roskilde. Da han vendte tilbage, var det allerede slaaet ind med Vinterkulde. Bønderne havde stort Besvær med at køre Provianten ned til Skibene. Vejene var opblødte, Dyndet hang ved Hjulene, og dér frøs det fast; de maatte derfor spænde Dyrene fra, læsse Provianten paa dem og trække dem afsted; men de kunde næsten ikke ælte sig frem. »Stakkels Folk«, sagde Absalon, »I maa slide haardt for Jeres Land«. »Det er dog værre at sidde paa Roerbænk som Vendernes Fanger«, svarede Bønderne.

Flaaden lettede og stod hen imod Møn. Her mødte Absalons Bud, der havde truffet Spejderen paa Klinten: Pomrernes Flaade laa endnu ved Øen Svold (i Greifswald Bugten), og det var netop Møn de vilde angribe; Rytteriet skulde landsættes i Syd og Fodfolket paa Nordsiden, mens Flaaden skulde lægges ind i Keldby Nor; saaledes skulde Mønboerne omspændes og hindres i at fly over til Sjælland. Absalon blev nu liggende ved Koster, hvor han kunde være

skjult for Fjenden. Det var hans Plan at kaste sig over Pomrerflaaden, naar den var ankret op i Noret, og dernæst gøre det af med de landsatte Tropper.

Pomrerne lod imidlertid vente paa sig. Absalon lagde da over ved Falsters Kyst og sendte to Skibe ud for at spejde, det ene bemandet med Sjællændere, det andet med Falstringer. Blev de fangne, skulde hele Flaadens Mandskab være fælles om at løskøbe dem. Men Sjællændernes Styrismand svarede: »Jeg skal nok sørge for, at der ikke bliver Brug for Løsepenge«.

Mens Absalon atter lagde sig paa Lur ved Koster, viste Falstringen Gnemer en mærkelig Adfærd. Med sit Kendskab til Venderlandet havde han været Vejviser paa det første Vendertog; men hans Forbindelser med Fjenden bragte ham nu til at svigte sine egne Landsmænd. De Falstringer, som skulde ud at spejde, drak han saaledes til, at de blev uskikkede til Toget, og mens han selv efter Absalons Bud vendte tilbage til Flaaden, lod han sit Tyende røbe de Danskes Plan til pommerske Spejdere. Følgen var, at da Pomrerne kom med deres Flaade, blev de liggende i Grønsund og nøjedes med at omhugge et Trækors paa Stranden. Dog havde de ogsaa overrumplet Falstringernes forsvirede Spejderkorps, om ikke en Sjællænder var sluppet igennem deres Linje og havde varet sine Landsmænd. Dernæst fo'r han videre og varede Absalon.

Endnu i Nattens Mørke blev Ingvar og Olav Glug sendt med lette Skibe ad Bogø til for at spejde; men da Venderne havde for Skik at angribe ved første Gry, fulgte Absalon selv efter. Som Fjenderne i den aarle Morgen fik Øje paa Sjællændernes Flag, flygtede de. Absalon satte efter dem; men der rejste sig nu en Storm, saa han maatte gaa i Læ af Falster. Forgæves søgte Pomrerne at ro op mod Vinden. Saa rejste de Mast og satte Kludene til;

men mange kuldsejlede. Vragstumper langs de danske Kyster vidnede om Pomrerflaadens Undergang. Et Par Skibe naaede ind under Rygen, men blev tagne af Fyrst Jarimar; det ene af Skibene sendte han Absalon.

Dette skete Hellig Nikolajs Dag, den 6. December, og det Held, de Danske havde, tilskriver Sakse denne østerlandske Helgen, der siden Korstogsrøret var saa yndet i Danmark. Med Stolthed minder vor Krønikeskriver tilmed om Sejrens Betydning: *Fra den Dag vovede Vender ikke længer at gæste Danmarks Kyster.*

Endelig kunde Udliggerflaaden vende hjem. Nu blev Kulden imidlertid saa streng, at Skibene frøs inde i Ulvsund. De stærkeste af dem maatte da skiftes til at gøre Isbrydertjeneste for de andre, indtil man naaede aabent Vand. Saa kunde enhver søge til sit. Men i det Aar (1176) havde Absalon været paa Tog eller paa Vagt de 9 Maaneder! Saa streng Tjeneste havde han ikke haft siden Venderkampens første Tid.

Inden næste Aars Tog begyndte, skal ifølge Sakse Venderne have ydet Penge for at opnaa to Aars Vaabenhvile. Dette maa forstaas om Abodriterknésen Vartislav, der altsaa havde sluttet sig til Pomrerne, men sikkert blev standset i sin Politik af Henrik Løve. Selv mødtes Valdemar med Henrik ved Ejderen og krævede hans Hjælp mod Pomrerne. Umiddelbart før dette Møde var Baandet mellem dem knyttet fastere, idet den unge Kong Knud holdt Bryllup med Gertrud. Tilmed var Hertugens Stilling overfor Kejseren allerede truet. Han indvilgede derfor i at gaa mod Fyrster, der stod under hans Højhed. Saaledes kom Saksere og Danskere endnu en Gang til at gøre et fælles Tog mod Venderne. Henrik udrettede kun lidet; men til Forskel fra tidligere var han ude af Stand til at høste Fordel af Krigstoget. Han maatte gaa den danske Konges Ærinde, og heri laa allerede et stort Omslag.

Det 17de Vendertog udgik i Sommeren 1177. Sakse lader Toget begynde med ny Fremtrængen gennem Svinemünde til Julin, der atter er forladt af Indbyggerne og bliver opbrændt; men dette maa være Fordobling af Krigstoget 1176. Nærmere laa det for de Danske at støtte Henrik Løves Fremtrængen ligesom i 1160 og 1164. Hertugen rykkede nemlig frem mod Demmin ved Peenes øvre Løb, og Markgrev Otto af Brandenburg sluttede sig til ham. Den danske Flaade styrede da ogsaa op ad Peene for at faa Forbindelse med Henrik. Undervejs opbrændtes Cozkova (nu Gützkow). Indbyggerne havde imidlertid gemt sig i de store Moser. En vendisk Fange røbede det for Absalon, og Bispen lovede ham og hans Familie Friheden, om han vilde vise Vej til Skjulestedet. I Baade gik man dernæst op ad et Aaløb; men Venderen lurede paa Lejlighed til at springe i Vandet, saa de maatte lægge en Strikke om hans Hals. Saa fandt man da Flygtningene og tog en Mængde til Fange. Alligevel ytrede nogle Danskere, at Vejviseren havde villet narre dem, og derfor egenlig fortjente Døden. Den stakkels Vender blev da saa forskrækket, at han sprang overbord og druknede. Sjællænderne tog, til de andres Misundelse, store Hjorder af Kvæg, og saa folketom var Egnen, at man uforstyrret kunde drive Okserne paa Græs. Hver Træhytte var brændt, saa Svalerne klinede deres Reder under de danske Skibsstavne.

Demmin havde imidlertid gjort kraftig Modstand mod Tyskerne. Skønt Henrik Løve lod Peenes Flodløb aflede, kunde han dog ikke faa Byen i sin Magt. Han nøjedes da med at modtage Gisler og vendte tilbage til Brunsvig. Dels har han ikke villet sætte synderlig Kraft ind paa at hjælpe Valdemar, dels har han villet holde sig Udvej aaben til at genvinde sine slaviske Forbundsfæller. Fremfor alt lagde dog de tyske Forhold Beslag paa hans Opmærksomhed. Støttet af Freden mellem Kejser og Pave (Juli 1177) satte

den fordrevne Biskop Udalrik sig atter fast i Halberstadt, krævede Kirkegodset tilbage og bandlyste Hertugen. Snart sluttede han tilmed Forbund med Ærkebiskop Filip af Køln, der ligesom sin Forgænger Reinald var Henrik Løves Fjende. Det var nu Sakserhertugens Hovedopgave at møde denne Fare.

Da Henrik havde opgivet at belejre Demmin, brød Valdemar op og gik øst paa. Atter hærgede han Kammins Omegn og tog saa meget Kvæg, at Hæren havde Kød for 2 Maaneder. Dernæst gik Toget til Volgast. Indbyggerne afbrød den ene Ende af deres Bro; men over Bropælene søgte Danskerne dog at angribe. Særlig udmærkede Absalons Vaabensvend Hemming sig. Men der høres ikke noget om at Volgast faldt, og Angrebet har da sikkert været til ingen Nytte. Efter dette drog man hjem til Danmark. Her forestod store Ting. Eskil havde i Begyndelsen af Aaret nedlagt sit Embede, og Absalon blev endelig efter Pavens Bud hans Efterfølger. Men derom senere.

I 1178 udgik *det 18de Vendertog*. Valdemar blev hjemme denne Gang, ifølge Sakse fordi saa kortvarig Krigsfærd kun bragte beskeden Ære, men hvis den mislykkedes, des større Skam. Men Kongen havde jo dog hidtil ført an paa adskillige Smaatog, saa Grunden maa være en anden. I Virkeligheden vilde Valdemar holde Øje med Brødrene Knud og Karl, hvis Mordplaner var afslørede, og ganske rigtig gjorde de da ogsaa Indfald i Halland samme Sommer. Førerskabet paa Vendertoget overdroges derfor Absalon og den unge Kong Knud.

Nørrejyderne blev ikke udbudt denne Gang; men Sønderjyderne skulde møde til Flaadestævnet ved Falsters Kyst. I Østersøen blev de imidlertid overfaldne af en forrygende Storm. Biskop Fredrik kuldsejlede og druknede med næsten alle sine Mænd. 1ste Pinsedag drev Liget op paa Sjællands Kyst, og heri sér Sakse et Vidnesbyrd om Bispens Hellighed.

Men Absalon sørgede inderlig over sin Hjertens Ven. Senere lod han ham jorde i Sorø Klosterkirke, og en enkel Ligsten med Bispestav, som nu findes i nordre Sideskib, turde være Dækket over Slesvigbispens Grav. Hidtil er den bleven betragtet som Ligsten over en af de første Abbeder; men disse blev gravlagte i Kapitelhuset eller paa Kirkegaarden.

Forstærket med Røboernes Flaade gjorde Danskerne et rask Tog til Vostrozna ved Greifswald-Bugten og overrumplede Beboerne. For tidlig lod dog nogle Krigere Træhytterne gaa op i Luer, saa Danskernes Indtrængen røbedes. De sejlede da videre ad Peenemünde. Ved Volgast afbrød de al Spærring for Sejladsen; men selve Byen lod de i Fred, fordi Absalon foretrak at gøre lynsnare Strejftog ved det Pommerske Haffs Kyster, Slag i Slag. Uden at hæmmes kunde han her udfolde sin gnistrende Energi. Han lod Fodfolket ro om Natten og sove om Dagen, mens Rytterne sov om Natten og hærgede om Dagen. Paa den Maade udrettedes der ved smaa Midler meget mere end ved de fleste tidligere Tog.

Saa frygtelig en Svøbe blev Absalon Pomrerne, at Kazimar og Bugislav bad om Fred. De vilde give Kong Valdemar 2000 Mark Sølv som Igæld for de Skatte, han havde mistet, og Knud og Absalon hver 100 Mark. For Absalon laa det ikke at lade sig affinde med Penge; han havde et stoltere Maal: Rygen var allerede dansk Lydland, hvorfor da ikke gaa videre ad den Vej? Man havde jo endda før haft Overhøjhed over de pommerske Fyrster, om end i Fællesskab med Henrik Løve. Absalons Høvdingeraad var dog stemt for Fred. Han gav da efter, modtog Gisler og sejlede hjem. Saa utroligt det end lyder, havde hele Toget kun varet 9 Dage. Forbavset saae Valdemar Flaaden komme, han tvivlede ikke om Nederlag. Saa meget større blev Glæden over Sejren og Freden. Kongen gjorde Gilde for Absalon og priste ham i høje Toner.

Saaledes var der et Ophold i den pommerske Fejde, og der var naaet hvad der med Rimelighed kunde naaes[2].

At de danske Cisterciensere i Venderlandet imens havde ublide Kaar, det siger sig selv. Dargun kom i Nød, saa Biskop Bern af Schwerin maatte hjælpe; hans Uvilje mod Danmark traadte her i Baggrunden for hans cisterciensiske Iver. Ved Aar 1178 overdrog han Klosteret Tienderne af en Krans af omliggende Byer. Alligevel var Munkene i den følgende Tid udsat for mange Lidelser. Henrik Løves Fald fremkaldte endnu en hedensk Rejsning blandt Vestvenderne; bl. a. ødelagde de Klosteret Doberan, og Røret greb vidt om sig. Tilsidst drog Dargun-Munkene til Hilda (1188). Dargun laa nu øde og var et Ly for Stimænd, indtil Munke fra det genrejste Doberan bragte Klosteret paa Fode. Men derved mistede Esrom denne vendiske Datter.

Under disse Forhold studser man ved at se Fyrst Kazimar stifte et Kloster for Præmonstratensere fra Hellig Trefoldigheds Kloster i Lund; det var Belbuk ved Regafloden i Bagpommern. Et Brev fra Abbed Vilhelm til hans Ven Abbed Hugo II i selve Prémontré viser os imidlertid, at der var Uro blandt Lunds Præmonstratensere; de trodsede deres skikkelige Abbed, bragte Klosteret i Vanry og ødte dets Gods; Vilhelm raader endog til at udstøde dem af Ordenen. Nogle af disse kirkelige Oppositionsmænd er da formodenlig flygtet til Pommern, hvor de har fundet god Modtagelse[3].

Inden vi vender os til de vigtige Begivenheder, der samtidig var sket herhjemme i Danmark, vil vi følge Forholdene ved Østersøen et Par Aar videre frem. Verdenshistoriens Optrin fik her mer eller mindre Indvirkning paa vort Fædrelands Stilling.

Efter Mødet i Venedig 1177 var Pave Alexander III selv-

følgelig imødekommende overfor de tyske Interesser. Da lysnede det for Biskop Bern af Schwerin. Som fordums Cistercienser havde han jo hørt til Alexanders hemmelige Tilhængere, og da han nu søgte Kuriens Støtte, brugte Paven den Udvej, han havde holdt sig aaben, og tilkendte Schwerins Bispestol Halvdelen af Rygen (Marts 1178).

Dermed var Roskildesædets Højhed over Øen i dens Helhed kuldkastet. Men Absalon lod sig ikke sin Ret fravriste, og hans Indsigelser bar Frugt. Den politiske Stilling ændrede sig paa ny, og Alexander kom snart i Tanker om, at han ikke kunde svigte den Mand, der havde ført den danske Kirke over paa hans Side. Ved Bulle af 29. Juni 1180 fastslog Paven da, at Rygen i aandelige Sager alene skulde høre under Roskilde Bispestol, og denne Ordning skulde gælde til evige Tider. Saaledes var Absalons Erobring endelig sikret og det nordtyske Bispesædes Krav for bestandig afvist. Yderligere stadfæstedes denne Ordning af flere Paver i 12. og 13. Aarhundred. For øvrigt bar Biskop Bern ikke Nag til Danmark; i alt Fald stod han i venskabelig Forbindelse med Absalons Ven, Abbed Vilhelm i Æbelholt[4].

Freden mellem Kejser og Pave havde imidlertid draget Kampen mellem Kejseren og Henrik Løve efter sig. Dog gik Fredrik Barbarossa meget forsigtigt frem og følte sig for, inden han slog til. Den mægtige Hertug var nemlig en farlig Modstander, og Kejseren kunde daarlig taale et nyt Legnano. Forspillet var derfor Fejder mellem Henrik og hans gamle Fjender. Ærkebispen af Køln faldt hærgende ind i Westfalen, Bispen af Halberstadt rejste en Avindsborg, og Grev Bernhard af Anhalt slog Henrik Løves Vasaller, da de vilde nedrive den (1178). Gensidig anklagede Hertugen og hans Fjender hinanden for Kejseren, og Fredrik sammenkaldte en Rigsdag i Worms til Jan. 1179, hvor Hertugen skulde svare paa Modstandernes Kæremaal.

Men Henrik Løve forstod, at han mere betragtedes som anklaget end som Anklager, og mødte derfor ikke. Ligeledes trodsede han Kejserens næste Stævninger. Og vel søgte han Udsoning med nogle af sine Fjender, ja med Kejseren selv; men da Forsøget glippede, begyndte han Fejde. Under dette afbrændte han Halberstadt med Kirker og Klostre; Biskop Udalrik bortførtes som Fange, og Kvinder af Stand blev prisgivet de raa Soldaters Voldtægt. Paa Rigsdagen i Kaina ved Altenburg blev Henrik imidlertid erklæret i Rigets Acht, fordi han havde bekriget Markgreven af Landsberg med en Hær af Vender, der jo ikke hørte under Riget. Ikke des mindre brugte Henrik Løve atter pommerske Hjælpetropper, denne Gang mod Ærkebispen af Magdeburg. Da domfældte Rigsdagen i Würzburg den overmodige Hertug (Jan. 1180): alle hans Len skulde være forbrudte, hans Ejendom inddrages. Bernhard af Anhalt fik den saksiske Hertugværdighed, Ærkebiskop Filip af Køln hans Besiddelser og Rettigheder i Køln og Paderborn Stifter; senere fik Otto af Wittelsbach Hertugdømmet Bajern.

Kækt kastede Henrik Løve sig i Kampen mod Overmagten. Men Fjendernes Tal voksede, og lokkede af Fredrik Barbarossas Løfter faldt hans egne Vasaller fra, blandt dem Grev Adolf III af Holsten. Henrik havde ogsaa Bernhard af Ratzeburg mistænkt og tog ham til Fange. Naar disse Grænse-Grever vendte sig fra deres Lensherre, saa har de forinden sikret sig Kong Valdemars Neutralitet. I Virkeligheden var Danmark stærkt interesseret i den mægtige Hertugs Modgang.

Endnu var Henrik Løve dog stærk nok til at tage Grevernes Land; deres Hovedborge, Pløn, Segeberg og Ratzeburg, blev noget nær hans sidste Tilflugt. Men Fremtiden saae truende ud. Gang paa Gang sendte han derfor Bud til Valdemar for at udbede sig et nyt Møde paa Ejderbroen. Til sidst kom Kongen, og denne Gang — siger Sakse —

aflagde Henrik sit Hovmod og gik helt over Broen til Valdemar. Indtrængende bad han om Hjælp, og han paaberaabte sig baade deres Svogerskab og deres Forbund. Men Valdemar svarede, at hans Forpligtelser som Forbundsfælle ingenlunde strakte sig til Kamp mod Kejseren; han afslog derfor slet og ret at hjælpe Hertugen. Men naar han som Aarsag til denne Vægring angav Henriks Hensynsløshed mod Kirken, saa var det kun Paaskud. Sandheden var, at Øjeblikket var gunstigt til et Omslag i Danmarks Politik. Og det lod sig dække ved bitre Udfald mod Sakserhertugens Troløshed som Forbundsfælle, som vi kender dem fra Sakses Krønike.

Ved samme Tid søgte Kejser Fredrik at sikre sig Valdemars Hjælp. Den danske Konge havde jo for henved en Snes Aar siden aflagt ham Lenséd; men hidtil havde der aldrig været Tale om Lensfølge. Nu stod Sagen anderledes, da Kejseren havde Fejde med Danmarks Nabo. Paa den anden Side var de Danskes Ry og Magt steget højt siden den Gang. Et myndigt Herrebud var mindre paa sin Plads, og den kloge Fredrik Barbarossa gik da ogsaa en anden Vej. Det gjaldt om at opveje Henrik Løves Familieforbindelse med det danske Kongehus. Rask tog Kejseren da sin Beslutning og bad om to af Valdemars Døtre for sine to Sønner, den udvalgte Kong Henrik og Hertug Fredrik af Schwaben. Hadefuldt sér Sakse kun Underfundighed i dette Forslag. Kongens Raadgivere satte heller ikke Pris paa den Ære, der tilbødes de danske Kongedøtre, og det er tydeligt, at Forbindelsen har været Absalon meget imod. Men Dronning Sofie, som ellers ikke spillede nogen politisk Rolle, var her i Stand til at sige det afgørende Ord, og der aabnedes Forhandlinger om Medgiften. Hermed var Valdemars Tilslutning til Kejseren en afgjort Sag.

I Sommeren 1181 samlede Fredrik en stor Rigshær. Samtidig lykkedes det Grev Bernhards Mænd at tage Ratze-

burg tilbage. Forgæves søgte Henrik Løve paa ny at faa Borgen i sin Magt. Mistvivlende om alt ødelagde han nu sin egen Elbfæstning Artlenburg og trak sig vest paa til Stade. Kejseren kunde uhindret gaa over Floden og frem mod Hertugens Yndlingsby Lybek. De vendiske Skatskyldige og Forbundsfæller havde han allerede draget over paa sin Side: Niklot og Bugislav deltog i Lybeks Belejring (Kazimar var død Aaret før).

Ogsaa Kong Valdemar blev stævnet til Lybek med sin Flaade. Sakse vil hævde, at det blot skete af Hensyn til Ægteskabsforhandlingerne, og at Flaaden mere var standsmæssigt Kongefølge end virkelig Udrustning; men dette er øjensynligt Tendens. I Virkeligheden har Valdemar sammen med sine Avindsmænd Venderne skullet blokere Lybek, mens Fredrik indesluttede Byen til Lands. Det er vel ogsaa Udsmykning, at Kejseren tilbød at komme Valdemar i Møde paa Halvvejen, naar de skulde forhandle. I alt Fald indfandt den danske Konge sig i den kejserlige Lejr. Sakse har derimod sikkert Ret i, at Fredrik behandlede Valdemar med udsøgt Opmærksomhed. Troligt er det ogsaa, at Tyskerne — »Barbarerne«, som Sakse kalder dem! — var betagne af Kongens Kæmpeskikkelse og fandt, at deres ellers saa fejrede Kejser tog sig ud som en Pusling ved Siden af ham.

Ægteskabsforhandlingerne fortsattes. Den Medgift, som Kejseren forlangte til den udvalgte Kong Henrik, var dog Valdemar for høj, og denne Trolovelse blev derfor opgivet. Derimod trolovedes en af Valdemars Døtre med Kejserens yngre Søn Fredrik, og man enedes om at sætte Medgiften til 8000 Mark danske Penge eller lidt over 4000 Mark Sølv kølnsk Vægt. Desuden trolovedes Valdemars ældste Datter Sofie med Grev Siegfried af Orlamünde i Thüringen. Fik hun ikke den vordende Kejser, saa gjorde hun dog et godt Parti. Siegfried var Sønnesøn af Albert Bjørn og hørte

altsaa til det berømte askaniske Hus; Markgrev Otto af Brandenburg, den ny Sakserhertug Bernhard og Ærkebiskop Siegfried af Bremen var hans Farbrødre, og han selv var en anset ung Mand. Efter Lybeks Overgivelse fulgte han Valdemar til Slesvig, og her fejredes Bryllupet. I dette Ægteskab fødtes bl. a. Sønnen Albert af Orlamünde, der vandt sig et ærefuldt Navn i Danmarks Historie.

Under Mødet med Kejseren fik Valdemar dog en stor Draabe Malurt i sit Bæger. Ikke blot Niklot, men ogsaa Bugislav blev nemlig den tyske Kejsers Lensmænd, og med Lensfanen fik Pomrerfyrsten Hertugværdigheden. Da han svarede Afgift til Kejseren, var han ganske vist ikke egenlig Rigsfyrste; men han kunde altid ty ind under Kejservælden som Værn mod Danmark. Valdemar maatte med andre Ord finde sig i, at Fredriks gamle Løfte om Højheden over Østvenderne blev udslettet; gunstigere var hans Stilling ikke. Man forstaar Absalons Harme over Pomrerfyrsternes Politik, der krydsede hans Planer. »De solgte deres Fædrelands gamle Frihed for tomme og intetsigende Ærestitler«, siger Sakse; »havde de vidst, hvilket Aag der blev lagt paa dem, da de modtog den usle Klud, saa havde de foretrukket Døden for slig Velgerning«. Som om den danske Overhøjhed over Pommern, der nylig havde været Absalons Plan, ikke ogsaa var et Skaar i Pommerns Frihed! Sakse glemmer endog, at han selv har fortalt om Fyrsternes Underkastelse under Henrik Løve, hvad der dog maatte være end mere saarende.

For at mildne den for Danmark saa ubehagelige Kendsgerning, at Venderfyrsterne blev Kejserens Lensmænd, fortæller Sakse endvidere, at Fredrik gik ombord paa Valdemars Kongeskib og beroligede ham med, at denne Ordning kun var midlertidig; saa snart Henrik Løve helt var overvundet, vilde han afstaa Danmark Højheden over Venderne. Dette er aldeles utænkeligt. Kejser Fredrik har fuldt ud-

nyttet den gunstige Lejlighed, saa det Venderherredømme, Henrik Løve havde grundlagt, ubeskaaret inddroges under selve det tyske Rige. Hertugen havde arbejdet for sine egne Maal; men *Riget* høstede hvad han havde saaet.

Med Fremsyn og Klogskab varetog Kejser Fredrik overhovedet Tysklands ny Østersø-Interesser. Under Forhandlingerne om Lybeks Overgivelse sikrede han paa Forhaand Byen dens Rettigheder og Omraade, og efter at den havde kapituleret gjorde han den til kejserlig Stad. Fredrik blev her Arvtager af Henrik Løves Politik. Han skønnede, at Lybek var Banebryder for Tysklands Magt paa denne Kant. Den havde allerede arvet den gamle danske Handelsby Slesvigs Stilling som Knudepunkt for Østersøhandelen; dens Begunstigelse varslede derfor Nedgang for Danmark og vidnede lidet om Hensyn overfor den nyvundne Forbundsfælle. Trods det store Opsving var Danskerne jo endnu de smaa og deres Konge endnu fjernt fra at være den tyske Kejsers Ligemand.

For Danmarks Førere var der saaledes ingen Grund til at juble. Men Valdemars Politik havde været vel betænkt, og Begivenhedernes videre Forløb godtgjorde, at den var formaalstjenlig. Efter Lybeks Overgivelse var nemlig Henrik Løves Fald beseglet. Den stolte Hertug maatte underkaste sig. Længe vilde Kejseren ikke se ham for sine Øjne. Først paa Rigsdagen i Erfurt (Novemb. 1181) kunde Henrik opnaa at knæle for sin Herres Fødder. Her frasagde han sig Gods og Len og svor Troskabséd. Lüneburg og Brunsvig fik han Lov at beholde; men han skulde gaa i Landflygtighed og kun vende hjem med Kejserens Tilladelse. Ydmygelsen var saaledes fuldstændig.

I Danmark har man været tilfreds med Henrik Løves Fald. Som Forbundsfælle havde han været egenkærlig til det yderste, og den Gang Danskerne frigjorde sig for ham, blev han den grumme Fjende. Han havde overhovedet

været Ophav til mange Slags Lidelser, og det var ikke muligt at have Medfølelse med ham i hans Vanskæbne.

Fremfor alt fik dog Danmark gunstigere Stilling. Det er ikke for meget sagt, at Henrik Løve havde grundlagt et mægtigt tysk-vendisk *Rige*, der altid vilde være farligt for Danmarks Trivsel, i Længden endog true dets Tilværelse. Dette Rige var nu sprængt, den fordums Fasthed afløst af bundløs Forvirring. At den tyske Kejser drog de vendiske Erhvervelser ind under det tyske Rige og for saa vidt udvidede Tyskland, var ikke nær saa faretruende. Henrik Løves Magt havde nemlig været forholdsvis sluttet og samlet; det tyske Kejserdømme favnede derimod for vidt, spredte sine Kræfter i alle Verdenshjørner og spildte dem navnlig paa sine italienske Æventyr. Overhovedet var Kejserdømmet en altfor stor og uhensigtsmæssig Mekanisme. Havde al Magt kunnet samles i Kejserens Haand og havde hans Styrelse haft Nutidens Samfærdselsmidler til Raadighed, saa havde det tyske Rige været saa verdenserobrende, som det gerne vilde være. Nu var det som Forverdenens plumpe Kæmpedyr, frygteligt at se til, men tungt og trægt, lidet farligt i Forhold til sin Størrelse — og bestemt til langsom Uddøen. Henrik Løves Fald banede Vej for Danmarks korte Stormagtsvælde. *Han* vilde altid have været en Hindring for den Magtudfoldelse ved Østersøen, som gennemførtes af Absalon og Valdemar II. Trods sin vældige Krop blev Kejserdømmet derimod ikke nogen Hindring.

Det viste sig da ogsaa straks, at man trods Pommerns Lensforhold til det tyske Rige rustede sig til fortsat Kamp. I Vinteren 1181—82 opførte Pomrerne to Borge ved Swinemünde; den forrige Fæstning havde Havet nedbrudt. Dermed mente man, at dette Indløb var lukket for Danskerne, ligesom Volgast værnede Peenemünde. Fra dansk Side vilde man ikke finde sig i dette, og i Foraaret 1182 sam-

ledes Ledingsflaaden i Grønsund. Valdemar var selv til Stede, men følte sig ikke rask og overdrog Førerskabet til Knud og Absalon. Men Absalon, der nylig i Striden med Skaaningerne havde oplevet jydske Stormænds Frafald, vægrede sig ved at føre Jyderne. Kongen vilde nu selv gaa med paa Toget, men alle bad ham skaane sig, og Absalon indvilgede da i at tage Overkommandoen. Den syge Konge blev bragt til Vordingborg.

Foraarsstorme hindrede imidlertid Flaaden i at gaa ud fra Grønsund, og Jyderne begyndte at kræve Hjemlov, fordi Føden slap op. Forgæves søgte Biskop Omer af Ribe at tale dem til rette. Da han saa lod den mest paatrængende af Ordførerne binde, blev Røret endnu mere truende. Man frygtede for, at Jyderne skulde rømme, og hellere end at udsætte sig for sligt opgav Knud og Absalon Toget. Da den syge Kong Valdemar fra Vordingborg saae Flaaden vende hjem, forkortedes hans Dage. Saaledes endte Valdemars Venderkamp som den begyndte, med Opgivelse af Krigstog.

Saa vidt Sakse. Man forbavses over den Opløsning, vor Krønikeskriver her afslører. Vel havde Absalons og Valdemars Kamp med de skaanske Oprørere vist, at det faste Sammenhold i Folket kunde briste, og det kan tænkes, at Jyderne, der ikke længer følte sig truede af Venderne, ansaa dette Krigstog for overflødigt. Men naar man ser hen til Energien i de foregaaende Tog, bliver denne pludselige Afslappelse dog altid paafaldende. At der virkelig har været Utilfredshed med Toget, er ganske vist en given Sag; et saadant Træk som Ribebispens Optræden maa være et historisk Minde. Men at denne Gæring skulde have været stærk nok til helt at hindre Toget, saa Forholdene blev lige saa forkvaklede som i Valdemars første Kongeaar, det er dog usandsynligt. Den rette Forklaring turde være, at Kejseren ved sit Bud har afværget Overfaldet paa sine

ny Lensmænd. At Sakse fortier dette, stemmer godt med hans hele Behandling af Mellemværendet mellem Tyskland og Danmark.

Men har Kejseren været den, der hindrede Danskernes Tog, saa har det yderligere skærpet Absalons Uvilje mod den tyske Kejsers Lenshøjhed over Danmark. *Den* gjaldt det om at bryde, hvis man vilde videre frem. Lejligheden kom dog snart, og dermed udførte Absalon sin anden Hoveddaad udadtil[5].

II

Alle Farer udefra var slaaede tilbage, og siden Knud d. rige havde ingen dansk Konge staaet saa stærk overfor andre Lande som Valdemar I. Men samtidig havde han atter været truet af Farer indadtil. »De forbryderske Gerninger, der øvedes herhjemme, tillader ikke længer at dvæle ved de udenrigske Forhold«, siger Sakse, — og vi maa følge ham.

Der var Kongeætlinger, som ikke kunde tilgive Valdemar, at han tog Kronen for sin Æt og nedslog de andres Tronkrav. Buris fik Efterfølgere. Denne Gang var det Magnus Eriksøn som blev Drottensviger.

Ved Valdemars Højmodighed havde Erik Lams kække Søn faaet en fremskudt Stilling, uagtet han i den afgørende Tronkamp havde staaet paa Sven Grades Side, og med Iver havde han deltaget i Venderkampen. Ingen anede derfor, at han skulde blive Forræder. Han var imidlertid utilfreds. Kronen, der ved et Spil af Tilfældigheder havde smykket hans Fader, blændede ham bestandig. Han dannede da en Sammensværgelse mod Kong Valdemars Liv, og hans fornemste Hjælpere var ligesom han selv i Slægt med Kongen. Det var Brødrene Karl og Knud, Sønnesønner af Knud d. helliges Datter Cæcilie og Dattersønner

af Ærkebiskop Eskil. Deres Morfaders fordums Sammenstød med Valdemar bidrog vel til deres fjendtlige Sindelag, selv om Kongen og Ærkebispen nu var udsonede. Kongens Mistillid til sine Frænder var dog sikkert Hovedgrunden til deres Uvilje. Han var ængstelig ved at give dem større Len og gøre dem for mægtige; Valdemars egen Søstersøn Knud klagede jo ogsaa over sin ringe Forlening (S. 8). Magnus Eriksøn har da lovet de to Brødre Guld og grønne Skove, om han blev Konge, og de har ikke været svære at lokke. Bent, der var Slegfredsøn af deres Fader, var medsammensvoren, og nogle af Eskils nærmeste Frænder mistænktes for at være Medvidere; Domprovst Asser havde da ogsaa i Skriftestolen faaet Nyss om Sagen.

Allerede nogen Tid skal de sammensvorne have spejdet efter Lejlighed til at myrde Valdemar. Endelig kom Kongen paa Spor efter Sammensværgelsen. Efter Sakses usandsynlige Fortælling skyldtes det en mystisk Eneboer fra Holsten; i Virkeligheden var Kongens aarvaagne Mistanke den egenlige Opdager.

Absalon anede ikke noget. Da Karl i Tillid til Frændskabet (I, 11) havde bedt ham hjælpe sig til et Lén, talte Absalon villig hans Sag, saa snart Kongen kom til Roskilde. Der var andre til Stede, og Valdemar svarede derfor kort, at han vilde give den unge Mand en Pengeunderstøttelse, indtil han kunde faa en Landsdel at styre. I Enrum indviede han dernæst Vennen i sin Mistanke og klagede over sin pinlige Stilling: skride ind mod de sammensvorne kunde han ikke af Mangel paa Bevis; men holdt han sig uvirksom, kunde han og hans Slægt blive udryddet og Landet prisgivet Borgerkrigs Rædsler. Absalon gav ham Ret i, at han umulig kunde straffe paa løs Mistanke. Derimod kunde han forpligte sine tjenestgørende Vederlagsmænd til at holde Vagt med ængstelig Omhu og altid være væbnede, naar de var i Kongens Nærhed.

For at gøre Karl trygg lod Valdemar dernæst Absalon overbringe ham Løfte om Lén i Jylland. Den unge Mand anede ikke, at man holdt Øje med ham. Senere drog han med sin Broder Knud til Ribe for at modtage den gamle Eskil, der i Begyndelsen af 1176 vendte tilbage fra Frankrig. Bent, der havde Tjeneste i Kongens Vederlag, var hos Valdemar paa Fyn, og han blev Aarsag i at Bylden brast. Ved Maaltidet teede han sig en Dag meget sært. Stirrende over mod Valdemar knugede han sin Kniv og stak med den i Luften. Gertrud, den unge Kong Knuds Fæstemø, blev saa uhyggelig til Mode, at hun brast i Graad; men Valdemar hviskede til sin Drost, at han skulde holde Øje med Bent og siden, naar Bordene var baarne ud, holde sig nær. Under dette fæstede alles Blik sig paa Bent, saa han stivnede. Efter Maaltidet kaldte Valdemar sine Vederlagsmænd til sig og sagde dem, at der var Mordplaner imod ham: Mænd, der havde paataget sig at vogte hans Liv, efterstræbte ham; han vilde ikke nævne Navne, men bede dem være aarvaagne og altid væbnede, naar de fulgte ham. Vederlagsmændene overbød hinanden i Troskabsforsikringer og krævede at vide, hvem Forræderen var. Dette vilde Kongen dog ikke ud med. Men det hele Optrin bevirkede, at Bent tabte Modet og flygtede til Jylland for at vare Magnus og sine Halvbrødre. Magnus sejlede øjeblikkelig til Lybek og gav sig i Henrik Løves Tjeneste. Karl og Knud red skyndsomt fra Ribe til Randers og satte derfra over til den mægtige svenske Jarl Birger Brosa, som var deres Frænde, idet han var Sønnesøn af Knud den helliges anden Datter Ingegerd.

Dette var et haardt Slag for gamle Eskil. Han mistede Mælet for nogen Tid, og da han traf Kongen i Viborg, turde han trods Valdemars Venlighed ikke gaa i Forbøn for Dattersønnerne.

Magnus Eriksøn fortrød snart, at han var flygtet af

Landet, og fik Henrik Løve til at mægle mellem ham og Valdemar. Kongen svarede ved at sende en Staller til Hertugen og anklage Magnus for Svig. Magnus nægtede alt og tilbød efter tysk Skik øjeblikkelig Tvekamp med Kongens Afsending. Stalleren svarede, at Magnus havde at voldgive sin Sag til Kongens Kendelse og rense sig efter Landets Love. Hertugen spurgte nu, hvorledes man da i Danmark rensede sig mod en saadan Anklage. Stalleren svarede: »Ved Jærnbyrd«. Magnus angreb nu dette Retsmiddel som upaalideligt; men Henrik Løve svarede, at man maatte følge sit Lands Lov, — det var jo netop paa et Tidspunkt, hvor han gerne vilde staa sig vel med Valdemar. Magnus forlangte da frit Lejde, og Stalleren henviste til, at end ikke Dødsstraf fuldbyrdedes, idet man gav den dømte Frist til at rømme Landet. Magnus stolede imidlertid ikke paa Valdemar, der havde Ord for at være grum i sin Vrede og som jo ogsaa havde røvet Buris hans Frihed. Han erklærede da, at han ikke vilde vende hjem, med mindre Absalon gik i Borgen for Lejdet; til *ham* havde han nemlig ubetinget Tillid. Et nyt Kongebrev stillede ham da under Absalons Værn, og før Bispen vidste noget af det, var Magnus hos ham.

Som Absalon havde haft noget til overs for Buris, saaledes holdt han ogsaa af Magnus, den kække Kampfælle paa Vendertogene. Han satte derfor Mod i ham. Pludselig formørkedes dog hans Haab. Valdemar var kommen i Besiddelse af to hemmelige Breve med Magnus's Segl: det ene tilskyndede Skaaningerne til Rejsning, i det andet opfordredes de landflygtige Brødre til at sætte sig i Spidsen for Oprøret, mens Magnus samlede Jyderne. Ved Budskabet om dette Fund blev Magnus fortvivlet og jamrede over, at Avindsmænd havde faaet fat i hans Signet og skrevet falske Breve for at ødelægge ham. Nu vilde han ikke møde for det Vederlagsstævne, der skulde sættes

i Viby ved Aarhus. Men Absalon beroligede ham med, at hans Liv og Frihed ikke var i Fare.

Paa Viby-Mødet forekastede Valdemar sin Frænde hans Forræderi, der var godtgjort ved hans Flugt. Magnus svarede, at han ved at flygte blot havde villet sikre sig, indtil han fik at vide, hvorpaa Kongen støttede sin ubillige Mistanke. Til Svar lod Valdemar de to Breve fremlægge, og efter at de tilstedeværende Bisper havde erklæret Seglene for ægte blev de læst op. Efter dette stod Magnus maalløs. Absalon, der gennemskuede Forholdene, kom ham da i Øjeblikket til Hjælp: det var ikke sært, om en Mand blev bestyrtet ved saadanne Beskyldninger; han burde derfor udbede sig en Frist for at raadføre sig med sine Venner, inden han svarede. Denne Bøn blev Magnus tilstaaet, og han raadførte sig nu med Absalon og med Biskop Toke af Børglum, der havde været hans Faders Kapellan og stod ham nær. Overfor dem hævdede Magnus fremdeles, at Brevene var falske; men Toke svarede, at han genkendte Skriften som hidrørende fra hans Kapellan. I sin Vaande spurgte Magnus da, om han kunde redde sig ved at bekende. Her svarede Absalon — hvad der er værd at lægge Mærke til —, at Magnus ikke skulde gaa til Bekendelse uden først at have faaet Valdemars Tilsagn om Tilgivelse. Magnus vilde nu i Fortrolighed gøre Absalon rede for hele sit Forhold; men Bispen vilde ikke, at det skulde opfattes som kirkeligt Skriftemaal, hvorved hans Tunge vilde blive bunden, og tilkaldte derfor Esbern og Sune. De lovede Tavshed, og Magnus tilstod nu, at han virkelig stod i Forbindelse med Karl og Knud og andre af Eskils Frænder.

Absalon gik dernæst til Valdemar for at klare ham Sagens Stilling: efter Vederloven var det vanskeligt at bevise Anklagens Rigtighed, da Vidner manglede, og den anklagede vilde næppe af sig selv gaa til Bekendelse; det

var farligt for Kongens Anseelse, om han helt maatte lade Sagen falde, men det var klogt at love Magnus Tilgivelse imod at han bekendte alt; denne Mildhed vilde gøre Indtryk paa de andre sammensvorne. Kongen gik ind herpaa, og nu tilstod Magnus i offenlig Forsamling sin Brøde og kastede sig for Kongens Fødder. Det drejede sig ikke længer om Rettergang i sædvanlige Former; Valdemar var frit stillet, kun bundet af det Tilsagn, han underhaanden havde givet. Han tilgav da Magnus Eriksøn imod at denne frasagde sig alt Samkvem med Karl og Knud. Sikkert har Magnus ogsaa mistet sin Forlening; han skulde i alt Fald holde sig stille paa sin Gaard paa Fyn. Eskils Frænde Kristjern Svensøn maatte gaa i Landflygtighed, men beholdt sit Gods.

Dette Optrin i Viby maa henføres til Begyndelsen af 1176. Det var det Aar Absalon var ude paa Vendertog og Vendervagt de 9 Maaneder og først kom hjem i December.

Der er indtil Sagens foreløbige Afslutning en mærkelig Forskel paa Valdemars og Absalons Holdning. Absalon, der udadtil gennemfører en helstøbt og viljekraftig Politik, er under de hjemlige Brydninger saa vidt muligt den fredsæle Mægler, der søger at vinde frem med det gode og nødig griber til skarpe Forholdsregler. Valdemar har i og for sig mindre Energi; men faar hans Mistænksomhed eller hans Vrede Lov til at raade, da forfølger han Sagen med ubøjelig Haardhed. Sven Aggesøn, der priser Valdemar som den kloge, indsigtsfulde og fint dannede Konge, gør da ogsaa den dadlende Tilføjelse: »kun mer end tilbørlig grum mod sine egne«. Sven var Frænde af dem, der her stempledes som medsammensvorne, og han har næppe troet paa deres Brøde, i alt Fald ikke i det Omfang, som Kongen hævdede. Men ogsaa Absalon har sét Magnus's og hans Tilhængeres Færd i mildere Lys. Han, der dog til det yderste vilde værne om Valdemarernes Trone

har her anbefalet den lempeligste Fremgangsmaade. Ved Magnus's Tilstaaelser er han ganske vist bleven klar over, at der fandtes et lille hensynsløst Oppositionsparti, der vel nok vilde udnytte enhver Chance for at naa frem til Magten, og som derfor burde slaas ned. Men han har næppe for Alvor troet, at de landsforræderiske Breve, som tillagdes Magnus, var ægte. Og var de mon andet end et kunstigt Middel, hvorved Valdemar vilde uskadeliggøre den mistænkte Kongeætling? Under Forudsætning af Brevenes Ægthed bliver Mildheden overfor Magnus knap forstaaelig, og den svarer lidet til Kongedømmets Strenghed overfor andre Landsforrædere, Buris tidligere og Biskop Valdemar senere.

Da Ærbebiskop Eskil saae, at Sammensværgelsens Hovedmand blev saa mildt behandlet, blussede der et Haab op i ham om at hans Dattersønner ogsaa kunde faa Tilgivelse. Selv vilde han dog ikke henvende sig til Valdemar om Sagen; men han fik Domprovst Asser og Absalon til det, straks efter Absalons Hjemkomst fra Vendervagten i Dec. 1176. Ogsaa her var Absalon stemt for skaansom Fremfærd. Valdemar var imidlertid ubøjelig, og han trængte skarpt ind paa Domprovsten, om han ikke havde vidst Besked om Sammensværgelsen. Asser indrømmede, at han havde hørt om den, men han havde ikke været berettiget til at røbe Skriftestolens Hemmelighed. Dette Sammenstød mellem kirkelig og statslig Pligt er blevet skæbnesvangert for mer end én. Som Gustaf Vasa ikke fandt nogen Undskyldning for Lars Andersson og Olof Persson, saaledes lod Valdemar heller ikke Assers Forsvar gælde. Men han gemte paa sit Nag saa længe Assers Farbroder endnu var Ærkebisp. Saa snart Eskil havde forladt Landet, forviste han Asser, og endnu i 1185, altsaa flere Aar efter Valdemars Død, var Lunds Domprovst hos Ærkebiskop Wichmann i Magdeburg[6].

Valdemars Uforsonlighed overfor Karl og Knud knækkede helt den gamle Ærkebisp. Den Vinter laa han længe farlig syg. Nu ansøgte han paa ny om Tilladelse til at nedlægge sin Stav, og denne Gang opfyldte Alexander III hans Ønske.

Saa vidt adskilte var Kirke og Stat dog langtfra, at Eskil uden videre kunde frasige sig sit Embede og forlade Landet. Han havde i sin Tid aflagt Troskabséd til Kongen, og derfor maatte han indhente hans Samtykke. En Lejlighed fandt han, da Valdemar i Begyndelsen af 1177 kom til Lund for at højtideligholde sin Søn Knuds Bryllup med Gertrud og indsætte ham til Underkonge i Skaane. Under fire Øjne meddelte da Eskil Kongen sin Beslutning om at nedlægge Bispestaven og ende sine Dage i Clairvaux. Med venlige Ord søgte Valdemar straks at faa ham paa andre Tanker. Sakse betragter det som Forstillelse af Kongen; men her gør han ham sikkert Uret. Paa den anden Side var Valdemars Ønske om Eskils Forbliven ingenlunde uegennyttigt. Traadte Ærkebispen tilbage netop nu, da hans Dattersønner var flygtede af Landet, vilde det hedde, at Valdemar havde tvunget Eskil bort fra hans Stilling, og dette Rygte vilde skaffe Karl og Knud Tilhængere.

Venlig Overtalelse magtede dog intet. Valdemar, der alt tidligere havde víst sig kyndig i Kirkeret, hævdede da, at Eskil ikke kunde gøre et saadant Skridt uden Pavens Minde. Hertil svarede Eskil, at han i sit Værge havde Pavebreve, der baade tillod ham at nedlægge Embedet og — udkaare sin Eftermand.

Denne sidste Efterretning fik straks Valdemar til at studse. I andre Lande havde Paverne begyndt at skaffe sig Indflydelse paa Bispevalgene, naar det var en Biskops *Fratræden* der voldte Vakancen. Men i Danmark var en saadan pavelig Afgørelse noget helt nyt. Nu skulde Kongens

stærke Indflydelse paa Bispevalgets Ordning altsaa være slettet med et eneste Pennestrøg, her hvor det gjaldt selve Ærkesædet! Og den pavelige Resolution gik oven i Købet saa vidt, at Ærkebispekaaringen ikke forbeholdtes St. Peders Efterfølger, men overdroges Eskil selv, og det skønt Kirkelovene ellers forbød Bisperne at udpege deres Efterfølger!

Men vakte dette Budskab Kongens Forbavselse, saa forøgede det ogsaa hans Ængstelse. I Kraft af Pavens Tilladelse kunde Eskil kaare hvem han vilde. De to første Ærkebisper havde været af Sven Trundsøns Æt; vilde Eskil da ikke sørge for, at den tredje Ærkebisp blev af samme Slægt, saa der skabtes et ærkebiskoppeligt Dynasti, en Ypperstepræste-Æt, der kunde blive Kongedømmet farlig? Og hvem kunde i saa Fald være nærmere end Asser, Eskils nære Frænde, der allerede var Lunds Domprovst, han der ikke havde røbet Sammensværgelsen og hvem Valdemar blot ventede paa Lejlighed til at ramme?

Med dette for Øje maatte Kongen end mere bønfalde Eskil om at blive i sit Embede. Men den gamle Ærkebisp stod fast. Da har Valdemar bekvemmet sig til at drøfte Sagen med Eskil, og han har stillet sine Vilkaar. Han har forlangt, at Eskil, naar Øjeblikket kom, offenlig skulde erklære, at hans Fratræden var frivillig. Tillige har han tilvristet sig Visshed om, at Eskil ikke tænkte paa Domprovst Asser, men vilde kaare Absalon. Dermed har Kongen faaet Fred og Ro i sit Sind. Hvad der snart efter skete ved Mødet i Laurentiuskirken, maa i sine Grundtræk overhovedet være hemmelig aftalt mellem ham og Eskil. Men herom véd Sakse intet. Han lader Valdemar med et Suk bøje sig for Pavens Bestemmelse og for øvrigt enes med Eskil om ikke at røbe til nogen hvad der forestod. Thi begge har de indsét, at skulde Absalon gøres til Ærkebisp, maatte det være ved en Slags Overrumpling.

Eskil stævnede nu Skaaningerne til Landsting i Bispestaden og tog Afsked med dem. Han tilgav enhver, der monne have fejlet overfor ham, og bad om, at de paa samme Maade vilde tilgive ham. Saa befalede han dem Gud og løste alle sine Hærmænd og Tjenere fra deres Troskabséd. Da skønnedes det, hvor sammenvoksede Eskil og Skaaningerne var blevne gennem de mange Aar. Folk græd, da de gik fra Tinge.

Snart efter samledes Kongen med alle Rigets Bisper i Lund. Eskil lod Absalon hente ved Landingsstedet. Støttet af sin Gæstfrihed vilde han nemlig paavirke ham, saa Absalon ikke stod uforberedt og stejl, naar Kaaringen skulde finde Sted. For Fædrelandets og Kirkens Skyld har han oprigtig ønsket ham til Efterfølger; han havde jo lært at ære og beundre Absalons Gerning. Absalon paa sin Side havde ogsaa haft dyb Ærefrygt for den gamle Kirkehøvding. Ligesom Valdemar vilde han derfor overtale Eskil til at blive i Stedet for at volde Skaaningerne Sorg. Men Eskil henviste til sin høje Alder, sin Sorg over Dattersønnernes Landflygtighed og sit gamle Løfte til Bernard af Clairvaux.

Dagen efter holdtes det højtidelige Møde i Domkirken. Kongen og alle Bisper med Følge samledes her med Eskil, Lunde Domkapitel, Ærkestiftets Abbeder, talrige skaanske Præster og Lægmænd. I denne Regnskabets Time havde Eskil udstillet Kirkens rige Skatte, at alle kunde se, hvorledes han havde forvaltet og forøget Midlerne.

En Hymne er vel sunget til Indledning. Saa traadte Eskil frem. Dybt bevæget gav han et Udblik over sit Livs Kampe og Skuffelser og kundgjorde sin Beslutning.

Kongen rejste sig og svarede paa hans Tale: Eskil havde haft mangen Strid med Kronen, men det Lov skulde han have, at han havde været en udmærket Kirkestyrer. Kongen syntes derfor ikke om hans Forsæt; allerede hans

høje Alder var Borgen for, at han ikke længer var fjendtlig stemt; Eskil maatte imidlertid erklære, om han nedlagde sin Stav af egen Drift eller efter Kongens Tilskyndelse.

Da stod Eskil op, strakte Armene mod Højalteret og svor ved Relikvierne, at han ikke fratraadte fordi han havde Uvilje mod Kongen eller følte sig forurettet af ham, men fordi han var træt af den timelige Ære og længtes efter den evige.

Kongen erklærede sig tilfreds med hans Svar og understregede, at dermed var al mulig Mistanke og Bagtalelse standset. Dog maatte han endnu bede Eskil udtale, om han, Kongen, nogensinde havde undladt at straffe den, over hvem Ærkebispen havde lyst kirkelig Straffedom.

Eskil bevidnede, at Valdemar fuldt ud havde varetaget denne Kongepligt, og dermed var det offenlige Opgør mellem dem til Ende.

Nu stod Kongen atter frem, denne Gang for at udtale, at Pavens Samtykke var nødvendigt til det Skridt, Ærkebispen vilde foretage. Til Svar oplæste Eskil Alexander IIIs Bulle: Paven havde hidtil vægret sig ved at føje Eskil i hans Ønske, fordi han saa ypperlig ledede Kirken; men nu havde han imødekommet ham, fordi han var gammel og følte sig svag. Valdemar erklærede, at han bøjede sig for Pavens Bud.

Eskil rejste sig da og gik hen til Alteret. Her nedlagde han Ring og Stav og vidnede, at nu havde han fratraadt sit Embede. Men mange brast i Graad ved dette Syn.

Kongen opfordrede dernæst Eskil til at udpege sin Efterfølger, da han jo havde det bedste Overblik over den danske Præstestand. Eskil priste Kongens Sindelag og oplæste det Pavebrev, hvorved han i Egenskab af pavelig Legat kunde kaare sin Efterfølger, men erklærede tillige, at han gav Afkald paa denne Ret til Fordel for dem, hvem Valget ellers tilkom; han havde

altid været Forkæmper for Kirkens Frihed og vilde ikke svigte sine Idealer i denne Stund. Kongen og Præsterne besvor ham imidlertid om dog at sige, hvem han fandt bedst skikket. Eskil vaandede sig derved; tav han, saa fortørnede han Gud, men talte han, saa stødte han Mennesker; thi den bedst skikkede — en Mand der med Ære var Biskop andensteds og vovede mangt et vanskeligt Hverv for Fædrelandet — vilde sikkert trykke sig ved at overtage dette Hverv. Nu bad alle ham endnu ivrigere om at nævne hvem han mente. Da sagde Eskil med hævet Røst: »Saa postulerer jeg min Frænde Roskildebispen, hvis Ry I alle kender« *).

Mens mange ved stærke Raab gav Eskil Tilslutning, rejste Absalon sig: Denne Byrde var for tung for hans Skuldre; heller ikke skulde nogen faa ham til at forlade den Kirke, som han havde modtaget i Danmarks haardeste Trængselstid og som han ved Anspændelsen af sin yderste Evne havde værnet mod ydre Fjender og ført fra Armod til Velstand.

Da Absalon satte sig, raadede der i hele Kirken den underlige døde Stilhed, der pludselig kan snige sig over en stor Forsamling. Man var raadvild, vidste ikke Udvej. Var Absalons faste Vægring ikke et ubodeligt Nederlag for Eskils Plan? Selv følte Ærkebispen, at den uhyggelige Tavshed var dræbende. Man maatte over det døde Punkt, og her var der kun én Udvej: han maatte styrke sin Stilling ved at faa Valgkollegiet til at tiltræde Postulationen. Vendt

*) Eskil kunde ikke sige: »Jeg *vælger* Roskildebispen.« Den, der i Forvejen var Bisp, maatte *postuleres*. Det Baand, der bandt ham til hans Menighed, kunde nemlig kun løses af Paven, og Valgkollegiet maatte derfor *bede* om Pavens *Tilladelse (admissio)* til et saadant Skifte. Den postulerede kunde da ogsaa kun samtykke under det Forbehold, at han opnaaede Pavens Dispensation, og før denne var givet kunde han ikke udøve sin ny Værdighed.

mod sit Domkapitel og sine Præster udbrød han da: »Tier I? Hvem vil I da have?« — »Absalon!« raabte Klerkene enstemmig. Nu havde ogsaa *de* postuleret Roskildebispen.

Dette blev Indledningen til et voldsomt Optrin.

Man vidste, at den myndige Absalon i Grunden var en beskeden Mand, og derfor tænkte man sig, at det blot gjaldt om at møde hans Vægring med Magt; var han først slæbt hen til Ærkebispetronen bag Højalteret, fandt han sig vel nok i sin Skæbne. Af Hensyn til Kirkens stille Fred var en saadan Fremgangsmaade ganske vist usømmelig. Men Tidens Tánkegang var anderledes; Lundekirkens »kanoniske Skik« gav selv Anvisning paa denne velvillige Brutalitet: Naar Domkapitlet og Klosterforstanderne havde foretaget Valget, skulde de nemlig »glade og syngende Te Deum *gribe* den udvalgte Ærkebisp og ufortøvet føre ham ind i Kirken, *enten han vil eller ej«* for dèr at iklæde ham Bispekaaben og dernæst, naar han havde taget Ring og Stav fra Alteret, sætte ham i Tronstolen.

Det var denne Forskrift man fulgte. Gamle Eskil førte selv an. Han var den første som lagde Haand paa Absalon, men Kannikerne styrtede til og hjalp ham. Raadvildheden var i et Nu forvandlet til krampagtig Beslutsomhed. Absalon blev ligefrem revet op fra sin Stol, Kannikerne istemte »Te Deum«, Folkeskaren sang med saa godt den kunde, og tæt trængt om Bispen trak man ham af Sted for at sætte ham i Højsædet. Snart rungede et saadant Bulder gennem Kirkehallen, at Sangen overdøvedes. Men man havde taget fejl af Absalons Vægring. Den var dybt og ærligt ment, og han gjorde Modstand til det yderste. Med sine Kæmpekræfter kastede han flere i Gulvet; men hans Bispekaabe flængedes i Stykker, og Overmagten var ham for stor, Skridt for Skridt blev han trukket hen mod Højsædet. Tvinge Absalon til at tage Ring og Stav fra Alteret og sætte sig i Eskils Sæde, det kunde Klerkene dog ikke. Dèr

rystede han dem af sig og stod rank i sit forrevne Skrud.

Den ydre Vold havde altsaa dog været forgæves, og man maatte paa ny ty til Ordets Magt. Baade Valdemar og Eskil traadte hen til Absalon og bad ham om ikke at krænke Lundekirken ved at afslaa det Embed, som bødes ham fra oven. Da Absalon endelig kunde komme til Orde, raabte han, at han indankede Sagen for Paven. Paa Roskilde Domkapitels Vegne traadte dets Dekan nu ogsaa frem og sagde: »Jeg paakalder ligeledes Pavens Dom, fordi der er øvet Vold mod min Biskop«. Eskil blev ilde til Mode ved denne Vending; men han erklærede, at han hos Paven nok skulde vide at støtte dem, der krævede Absalon til Ærkebisp; saa fik man se, hvem der havde størst Indflydelse hos den hellige Fader.

Da Absalon havde appelleret til Rom, kunde man ikke komme videre. Sagen maatte hvile, og man skred til at holde Messe. Da Gudstjenesten skulde slutte, søgte Eskil at overliste Absalon; han anmodede ham nemlig om at lyse Velsignelsen over Forsamlingen, selv kunde han jo ikke, da han havde frasagt sig sit Embede. Hvis Absalon havde føjet Eskil heri, kunde han maaske siges faktisk at have overtaget Ærkebispeværdigheden. Men han gik ikke i Fælden. Han svarede, at Eskil vel havde nedlagt sin Bispestav, men endnu var han pavelig Legat og dermed den højeste tilstedeværende Prælat, og han burde ikke overdrage nogen ringere at lyse Velsignelsen. Absalons Grunde lod sig ikke gendrive. Eskil maatte lyse Velsignelsen, og Forsamlingen opløstes uden at Mødet havde faaet det tilsigtede Udfald.

Eskil søgte da at naae Maalet ad anden Vej. Han tog Absalon med ind i sit Soveværelse og bad ham inderlig om at give efter. Men selv da den gamle Mand græd og kastede sig paa Knæ, stod Absalon fast. Nu søgte Eskil

at lokke. Først lod han sine Hærmænd gaa frem for at aflægge Absalon Troskabséd. Eskil havde i Sandhed været Skaanes Høvding, og Mænd af de ypperste Ætter var traadt i hans Tjeneste; det maatte friste en Mand som Absalon at faa saa mægtige og ansete Krigere. Alligevel opnaaede Eskil intet: Absalon vilde ikke modtage deres Hylding. Da dette altsaa ikke hjalp, vilde Eskil paavirke ham ved at vise ham de store Skatte, han agtede at skænke Lundekirken; men Absalon vilde helst ikke se dem. At Eskil truede med at give mindre, hvis han ikke modtog Postuleringen, det rokkede ham ikke. Al Eskils Snildhed var forgæves, og den gamle Mand var vred. Dog skænkede han Absalon et Guldbæger. Et lignende fik Kong Valdemar, og blandt sine mange Venner uddelte han Mindegaver.

Straks efter forværredes Eskils Helbred; til hans øvrige Svaghed kom Helvedesild, og nu hastede han med at bryde op for dog at naae Clairvaux. Det var i Fastetiden 1177. Undervejs var han Absalons Gæst paa Borgen ved Havn og blev plejet paa det bedste. Oldingen fik ikke længer Søvn om Natten, fordi hans Fødder var som Is; men Absalon fandt paa Raad: han lod en ophedet Mursten lægge i en gennemhullet Kasse, og denne Sengevarmer gjorde Eskil godt, nu kunde han sove. Saaledes viste Absalon den gamle Ærkebisp kærlig Omhu. Der er en egen Hygge over de to store Mænds sidste Samvær.

Paa sit eget Skib sejlede Absalon Eskil til Slesvig; ved Sliens Sydbred skulde den lange Vognrejse begynde. Til Afsked vilde han give ham en Sølvskaal; men Eskil afslog Gaven, i Klostercellen havde han ikke Brug for Kostbarheder. Kong Valdemar kom til for endnu en Gang at trykke sin gamle Modstanders Haand. Men da Eskil for sidste Gang stod paa Fædrelandets Grund, da overvældede Følelsen ham, og han segnede i Afmagt. Endelig kom

han til sig selv og tog Afsked med alle; men intet Øje var tørt, da han vinkede sit sidste Farvel.

Ogsaa for Absalon var det gribende. Eskils kirkelige Gerning havde banet Vej for ham, og trods deres modsatte Livssyn havde Absalon altid æret det mægtige, det storladne i hans hele Personlighed. Nu saae han tilmed, hvordan Livets Storme endte i en underlig vemodsfuld Harmoni. Da Vognen forsvandt bag Bakkerne, skulde de aldrig se hinanden mere. Henved fem Aar senere kom det Budskab til Danmark, at Eskil var død som ringe Cisterciensermunk i Clairvaux (6. eller 7. Sept. 1181), men jordet tæt ved Hellig Bernards Grav som en af hans største Disciple.

Efter Eskils Bortrejse sendte Lundekapitlet Brev til Paven og postulerede Absalon til Ærkebisp. Kong Valdemar skrev ligeledes til Alexander III om Sagen; det maatte jo være ham meget om at gøre at se sin Ven som Eskils Efterfølger. Baade Kongens og Kapitlets Afsendinge lagde Vejen om ad Clairvaux for at faa Eskils værdifulde Støtte. Men ogsaa Absalon og Roskilde Domkapitel sendte Breve til Alexander III for at nedlægge Indsigelse mod Postuleringen og bede Paven nægte sin Tilladelse til Omflytningen. Ved Kurien førte Valdemar og Absalon saaledes Sag mod hinanden; men hjemme stod de endrægtig sammen i Venderkampen, der nu paa 20de Aar var deres fælles Storværk.

Alexander III var imidlertid fuldt optaget af de vidtløftige Fredsunderhandlinger med Kejser Fredrik, og under denne verdenshistoriske Afgørelse maatte den lille fjerne Landskirkes Sag selvfølgelig vente. Absalon var i Sommeren 1177 sysselsat med Hellig Margretes Skrinlæggelse og det 17de Vendertog, og Ærkesædet stod tomt i al denne Tid. Imidlertid var der sluttet Fred mellem Kejser og Pave, og da en Mængde Spørgsmaal, som mer eller mindre stod i

Forbindelse med det store kirkepolitiske Omslag, var blevne løste, tog Alexander III omsider Lundesagen op til Behandling. Pavens Afgørelse var snild; den imødekom paa én Gang begge Parter, og den stemmede ypperlig med Danmarks Tarv og Kongens Ønske. Alexander *bød* nemlig Absalon overtage Ærkebispeværdigheden, men *tillod* ham ved Siden heraf fremdeles at administrere det nu ledige Roskilde Stift. Absalon fik altsaa Overledelsen af hele den danske Kirke og Styrelsen af det store Lunde Stift, men løsreves ikke fra Sjælland og sin hidtilværende Gerning.

Dette var en stor og sjælden Begunstigelse. Ganske vist havde man i Frankrig nylig haft et tilsvarende Tilfælde: Kong Ludvigs Svoger, den kraftige og fromme Biskop Vilhelm af Chartres, blev i 1168 Ærkebiskop af Sens, men vedblev tillige at styre sit gamle Bispedømme, indtil han i 1176 blev Ærkebisp i Reims. Saa meget mere svarer Vilhelm til Absalon, som han var Ludvig VIIs højre Haand, »Frankrigs anden Konge«. Hans Dobbeltstilling har da sikkert været Forbilledet for Absalons; men dette udelukker ikke, at Valdemars Afsendinge fra først af har givet Paven Anvisning paa denne Løsning af Lunde-Problemet. Hvor stor Begunstigelsen var, forstaar man dog først, naar man ser hen til den samtidige Bevægelse mod Ophobning af Embeder. Selvsamme Pave Alexander fik kort efter paa Lateranmødet 1179 udstedt almindeligt Forbud derimod, uden at dette dog forandrede Absalons Stilling.

Sent paa Aaret 1177 kom de danske Afsendinge tilbage og kundgjorde den Dom, Alexander III havde fældet. Det har vakt Glæde hos de fleste, mest hos Absalons Venner, men mindst hos ham selv. I Vinterens Løb overbragte den pavelige Legat Galandus Pavens Skrivelse og gennemførte hvad Bullen bød. I Roskilde Domkirke holdtes et højtideligt Møde, hvortil Legaten havde stævnet Lunds Domkapitel, Præster og Abbeder. Her oplæste han Pave-

bullen, der befalede Absalon at efterkomme Postuleringen, ja endog rummede den meget brugte Trusel om Band over den, der ikke adlød Romersædet. Han manede derefter Absalon til at modtage Lundekannikernes Kaaring og Troskabséd. Nu gav Absalon omsider efter og lød den Pave, der havde været saa hensynsfuld at bevare Baandet mellem ham og hans Sjællændere. Men da Lundekannikerne én for én knælede for ham, svor Troskab og kyssede hans Haand, da var Absalon næppe vel til Mode. Han yndede ikke saadan Hyldest; dog, den var uundgaaelig.

Den endelige Overtagelse af Embedet foregik i selve Lunds Domkirke. Her tog Absalon Ring og Stav fra Alteret, og her lagde Galandus Palliet, det ærkebiskoppelige Værdighedstegn, om hans Skuldre. Denne Fest fandt Sted i Februar 1178, omkring den 20de. Dagen efter var der paa ny Højtid under Laurentiuskirkens Buer. I den pavelige Legats Nærværelse udførte Absalon sin første Embedshandling som Ærkebiskop, idet han indviede Biskop Omer af Ribe.

Da Vinteren var omme, vendte Galandus tilbage til Italien. Men Absalon viste, at det var hans Alvor at fortsætte sin vante Gerning som Hærfører. I Foraaret 1178 udførte han det lynsnare Vendertog, hvorved Danskernes Energi naaede Højmaalet og Pomrerfyrsterne blev tvungne til Fred og Sonebod (S. 14 f.).

Sammensværgelsen mod Valdemar, der havde været den ydre Anledning til Eskils Fratræden og for saa vidt banede Vej for Absalons Ærkebispeværdighed, var imidlertid slaaet helt til Jorden. Mens Kongen og hans Mænd i 1177 holdt Paaskefest i Roskilde, kom der Ilbud fra Thord, Kongens Gældkær i Lund, at en Afsending fra Magnus Eriksøn havde været i Gøtaland og var faret hurtig og hemmelig gennem Skaane. Ved Hjælp af den snilde Adolf, der var

Præst ved Overfartsstedet til Fyn (Taarnborg?), fik Valdemar Buddet opsnappet. Truet med Pinebænk udleverede han en overskaaren Træspaan og tilstod, at den anden Halvdel var hos Karl og Knud i Sverige. Det var et hemmeligt Tegn mellem de sammensvorne. Saa havde Magnus da virkelig Forbindelse med Brødrene og fortsatte sine Oprørsplaner! Mens Absalon nu holdt Sendebudet i Fangenskab, sendte Valdemar Stalleren Nils og sine fynske Vederlagsmænd over til deres Fødeø; om Natten omringede de Magnus's Hus og førte ham fangen til Kongen. Først vilde Magnus nægte alt; men hans Sendebud blev ført frem og vidnede imod ham. Nu søgte Absalon ikke længer at mildne hans Skæbne; Magnus fik bøde for sit Forræderi, Resten af sit Liv sad han som Fange paa Søborg, hvor Thorbern var Foged. Næste Sommer gjorde Karl og Knud med en lille Skare et dumdristigt Indfald i Halland. Dèr havde deres Fader været Jarl, og dèr haabede de paa Tilslutning. Men Hallandsfarerne var Kongen tro og gjorde det af med Flokken. Begge Brødrene blev haardt saarede. Knud faldt i Bøndernes Hænder og blev ført til Søborg. Karl slæbte sig ind i et Krat; dèr fandt man senere hans raadnende Lig. Deres store Godser blev inddragne[7].

III

»Elias's Aand vil gaa over paa Elisa«, skrev den berømte franske Abbed Peder i Anledning af Ærkebispeskiftet i Lund. Og hvad han spaaede den danske Kirke gik i Opfyldelse. Arnold af Lybek siger, at Absalons kirkelige Iver ingenlunde stod tilbage for Eskils. Visst er det, at den nye Ærkebisp kæmpede ivrigt for Præsternes Cølibat og for Opretholdelsen af Bispetienden. Men som Statsmand hævdede han samtidig Kongedømmets Ret og Magt, og det langt kraftigere end det før var sket i Skaaneland. Det

synes, som om der hist og her er læsset ny Byrde paa Folkets Skuldre; Østskaaningerne klagede i alt Fald over al den Vedhugning, der blev paalagt dem.

Synderlig forskellig fra Eskils Kirkepolitik kan Absalons Fremfærd ikke have været. Det kan være, at han i enkelte Tilfælde har været strengere — Eskil var jo til sidst træt af Styrelsen —; men det er vel det hele. Ikke des mindre stillede Skaaningerne sig helt anderledes overfor ham end overfor hans Forgænger. De taalte ikke det samme af den ny Ærkebisp som af den gamle. Eskil havde været deres Høvding og Talsmand overfor Kongen; Absalon stod meget mere som Kongedømmets Repræsentant overfor Skaaningerne. Eskil havde de betragtet som deres egen; Absalon var dem *en fremmed.*

Sikkert havde Absalon en Forudanelse om hvad der forestod. Som Valdemars Raadgiver og Hærfører paa Vendertogene havde han haft rig Lejlighed til at lære de enkelte Landsdeles Befolkning at kende, og med Skaaningernes Tankegang og Stemninger var han ogsaa fortrolig, han vidste, at de var et vanskeligt Folkefærd. Sven Aggesøn roser ganske vist Skaaningerne for deres stærke Retsind; det er i Anledning af Fodevig-Kampen, der jo blev den store Sejr for Knud Lavards Æt. Men de godtgjorde rigtignok ogsaa ved denne Lejlighed, at de ikke var bange for at gaa imod det øvrige Danmark. Det laa nær for dem at føle sig fornærmet, og saa viste de Tænder. Selv var de stolte af deres Stejlhed:

> Det Lov have ærlige Skaaninge Mænd:
> tog de mod Uret aldrig end.

Saaledes lyder det ældste Vers, som kendes fra den danske Middelalder, maaske en Strofe af Skaaningernes Slagsang under Oprøret mod Valdemar og Absalon. Trods var der i dem, og den kunde give sig meget uheldige Ud-

slag; af Forordningen fra 1200 fremgaar det, at det var værre med Vold og Drab i Skaanelandene end i det øvrige Danmark. Deres Selvstændighedsfølelse havde ogsaa en god Del Partikularisme i sig. Egenlig er det forstaaeligt nok. Hvor megen Særfølelse er der ikke tilbage i forskellige Egne af Danmark den Dag idag!

Havde Skaaningerne nu snævret sig ind i Lokalpatriotisme, saa har Absalon paa sin Side manglet Sans for den skaanske Selvfølelse. Han kom jo til sit ny Stift som den mægtige Mand, der allerede havde en stor Gerning bag sig. Under Venderkrigen havde han kunnet byde ogsaa over Skaaningerne; noget af denne Myndighed overførte han uvilkaarlig paa de kirkelige Omraader. Og som han var vant til at være omgivet af Frænder, der hjalp ham i mangen en Daad, saaledes vilde han ogsaa fylke dem om sig i Skaane. I Stedet for at vinde sine ny Stiftsmænd ved lempelige Hensyn fik han sin Broder Esbern, sin Fætter Sune Ebbesøn og andre Sjællændere gjort til Kongens eller Ærkesædets Fogeder, fik dem med andre Ord indsat i Embeder, der hidtil var beklædt af Skaaninger. Han har hævdet Kongens Ret til at indsætte, hvem han vilde, men han har rigtignok ogsaa ledet Kongens Valg. Man har i Skaane følt dette som en utaalelig Invasion, og Absalon gjorde sig liden Umage for at forstaa denne Misstemning. Dette hævnede sig. Den store Folkefører oplevede her sin bitreste Stund. Han skulde blive Flygtning i sit eget Stift og nødes til at vende Vaaben mod sin egen Menighed.

Den skaanske Rejsning skyldtes en broget Vævning af Modstandsytringer mod de ny Kulturformer. Det gærede i Dybet, saa det maatte komme til Udbrud. Der var først den krænkede Selvfølelse og Hadet til de »fremmede« Ombudsmænd. Der var endvidere Uviljen mod Cølibatet, som fjernede Præsterne fra Folket, og mod Bispetienden, der føltes som et Aag; formodenlig har man med Smaamands-

Sofisme paastaaet, at man blot havde lovet Eskil, men ikke hans Efterfølger denne Skat. Der var endelig en demokratisk Opposition mod den opvoksende Adelsklasse. Kort sagt, det er det gamle Samfunds, Oldtidssamfundets Kamp mod Valdemarstidens Nydannelser og Omformninger, og Brydningen omfattede baade de politiske, de kirkelige og de sociale Forhold. Saa uensartede var imidlertid disse Modstrømninger mod de herskende Magter, at de ikke straks kunde smelte sammen i fast Plan og klar Villen. Den skaanske Rejsning er til Begyndelse meget famlende, Almuen véd knap, hvad den selv vil, og kaster sig, tilsyneladende vilkaarligt, snart i Kamp mod Staten, snart mod Kirken og tilsidst mod Overklassen. Men under Begivenhedernes Gang finder Strømmene hinanden; tilsidst bliver Rejsningen en skummende Elv, der river alt med sig, saa de stærkeste Kræfter i Landet maa til for at stemme op mod Faren.

Det var i Sommeren 1180 at det brød løs. I Foraarstiden havde Absalon været i Lund, hvor han bl. a. stadfæstede Valdemars Privilegier til Odensekirken (12. Maj). Senere fulgte han Kongen til Mødet paa Ejderbroen, hvor man afviste Henrik Løves Bøn om Hjælp mod Kejseren. Mens han overnattede i Slesvig, gnavede Musene Huller i hans Kjortel. Absalon troede paa Varsler og anede, at der forestod Modgang; og da han var vendt hjem til Sjælland, kom der ganske rigtig onde Tidender: Skaaningerne havde rejst sig.

Til Begyndelse var Oprøret dog ikke vendt mod Absalon, men mod Kongens Ombudsmænd. Agge, der var en af de fornemste iblandt dem, havde paa Lunde Ting søgt at tale Almuen til rette; men Skaren fo'r frem imod ham, saa han maatte ty ind i Domkirken. Sendefærden, der bragte Absalon Bud om dette Ustyr, bad ham endelig komme øjeblikkelig; der stod meget paa Spil for Kongemagten, og han

var den eneste som kunde dæmpe Ilden. Esbern og Sune fraraadede ham straks at tage hinsides Sundet: de skaanske Stormænd vilde ikke støtte ham, langt mere stod de bagved Almuens Rasen. Sendefærden fra Lund trængte nu end stærkere ind paa ham, og Absalon gjorde sit Valg: han var rede at ofre sit Liv for Kongen og lovede at komme.

Saa stævnede Absalon da Skaaningerne til Landsting i Lund. Her fremkom Almuen med heftige Klager. Som øverste kongelige Ombudsmand vilde Thord Gældkær svare; men man peb og hujede ad ham, saa han ikke kunde komme til Orde. Andre Kongsmænd gik det ikke bedre. Selv da Absalon traadte frem, var det knebent at de vilde høre ham. Snart var der igen en saadan Ophidselse, at han fandt det raadeligst at hæve Mødet. Forinden fik han dog raabt til de urolige Skarer, at han vilde forhandle med hvert af de 3 Provinsting for sig og raade Bod paa hvad Uret Stormændene monne have gjort Menigmand.

Absalons Politik var altsaa: »Del! saa skal du herske«. Men tillige søgte han at vinde fremad ved at undersøge Klagemaalene uden Persons Anseelse. Thord Gældkær bebrejdede han, at man havde lokket ham over til ustyrlige Mennesker. Gældkæren undskyldte sig: de tilstrømmende Bønder havde i Byen faaet Lejlighed til at drikke sig fulde; naar nu Tingmøderne holdtes ude paa Landet, vilde det nok gaa bedre.

Straks saae det ud til, at Thord Gældkær skulde faa Ret. I første Omgang sejrede Absalon virkelig ved sin sjældne Evne til at tumle Tingskarer. Det var med Sydskaaningerne Ærkebispen forhandlede. Vel var Ophidselsen mod den kongelige Ombudsmand Peder Evarsøn saa voldsom, at Absalon maatte dække ham ved at give ham Plads ved sin Side; men han hørte saa taalmodig paa alle Klager og fældede saa retfærdige Kendelser, at Folk var tilfreds, ja endog takkede ham.

Men da han dernæst vilde drage til Østskaaningerne, fik han at vide, at de paa egen Haand havde stævnet til Ting ved Hvidkilde i Færs Herred. Rygtet om Absalons fredstiftende Gerning blandt Sydskaaningerne har da vakt de andres Raseri; de var bange for at gaa glip af alt Udbytte af deres Rejsning og foretrak derfor paa Forhaand at stille sig fjendtlig mod Ærkebispen. Absalon skyndte sig derfor at tilkalde flere skaanske Stormænd og navnlig Thord Gældkær. Thord udtalte, at der næppe var Fare paa Færde; men andre raadede til Forsigtighed. Under disse Forhold tog Absalon ind paa Ærkesædets Smaaborg Søfdeø (nu Söfdesjö), der ligeledes laa i Færs Herred. Da Uroen tog til, indfandt han sig ikke paa Tinge, men sendte nogle skaanske Stormænd derhen for at stille Almuen tilfreds. De blev imidlertid saa overfusede, at de slet ikke kunde forelægge Absalons Tilbud. En af dem, Peder Lange, sluttede sig endog til Oprørerne, skønt han var Absalons Hærmand. Hoben blev nu end mere kry og brød op for at angribe Søfdeø. De yngste af Absalons Afsendinge svang sig hurtig i Sadlen for at vare deres Herre, og da de sprængte afsted, susede Pilene omkring dem.

Paa Søfdeø fik man travlt. Hestene blev drevne ind fra Engen, Vadestedet blev spærret med Vogne, og der blev samlet Kastesten; man vilde altsaa modtage en Belejring. Der var dog dem der mente, at blot man tilføjede de første Skarer et eftertrykkeligt Nederlag, saa var det bedst at forlade Borgen. Til denne Mening hældede Absalon, fordi Fødevarerne kun var faa og Borgen ikke ret stærk (det var først senere, at Søfdeø fik Teglstensmur). Men ønskede Absalon ikke at vige uden Kamp, saa vilde han paa den anden Side ikke udgyde Blod; han bød derfor sine Mænd nøjes med at give Slag og Knubs. At vise Humanitet var vel ogsaa det klogeste.

Imidlertid dukkede den første Oprørsskare op og besatte

en Høj. Absalon gjorde et brat Udfald imod dem, og som Ærkebisp lod han Korset bære foran sig for at vise, at hans Forsvar var »en hellig Krig«. Øjeblikkelig sprængte hans Hærmænd Hoben; Føreren blev greben, klædt af og pryglet igennem. Men Hesten løb løbsk med en af Ærkebispens Mænd, saa han blev hængende i Mosen og slaaet ihjel, uden at de andre kunde hjælpe ham.

Rask red nu Absalon bort med sit Følge, og Søfdeø blev hærget paa det vildeste. De skaanske Hærmænd, som var slupne fra Bondetinget, stødte til deres flygtende Herre, og Absalon gav dem Skoser for den Maade, hvorpaa de havde røgtet hans Ærinde; nu burde de ved gode Raad bøde paa deres Lunkenhed. De svarede, at de hverken havde haft Vaaben eller Mandskab nok til at tage Kampen op, og bad om Lov til at drage hver til sit for at væbne sig; saa maatte Ærkebispen holde sig skjult, til de kom. Var dette Raad vel ment? Sakse tvivler ikke om, at det slet og ret var forrædersk, og Absalon forkastede det da ogsaa: han plejede ikke at krybe i et Musehul; nej, saa hellere drage til Borgen ved Havn. Thord Gældkær skaffede Skib, og Absalon sejlede over Sundet, fuld af Sorg og Harme. Havde han hidtil haft Lykken med sig i al sin Færd, saa taarnede Modgangen sig pludselig op som en Fjeldmur.

Intet anende holdt Valdemar imidlertid Jagt paa Samsø. Derfra sendte han Bud til Absalon for at de kunde drøfte Udenrigspolitiken. Man maatte nemlig tage Stilling til Norge, hvor den opdukkende Æventyrer havde fældet Erling Skakke og drevet Magnus Erlingsøn til Danmark, og man maatte vælge mellem Henrik Løve og Kejseren. Paa Samsø fortalte Absalon Kongen om den skaanske Rejsning. Valdemar fo'r op og vilde tage haard Hævn. Men Absalon dæmpede hans Ilterhed og bad ham vente, til han havde talt med de skaanske Stormænd. De blev da uden strenge Ord stævnede til Fyn. Undervejs modtog Absalon dem venligt paa

Sjælland, til Trods for den Spænding, der allerede var opstaaet. Men da de nu langt mere stillede sig paa den skaanske Almues Side, ja endog gav Absalons Venner og Frænder Skyld for Rejsningen og krævede dem fjernet, rev det ud mellem dem og Ærkebispen. Absalon svarede, at han ikke vilde mindske Kongens Ret til at besætte Embederne, og Skaaningerne truede med at Oprøret nu vilde vende sig mod *ham*.

Under Stormandsmødet paa Fyn raadede Skaaningerne Kongen til at jævne Striden ved at skrive til Oprørerne. Men Valdemars Brev blev saa hvast, at Bønderne blot yderligere blev æggede. De vedtog at nægte Kongen Skatter og Absalon Bispetiende, ja erklærede endog, at de helt kunde undvære Ærkebisp. Sognepræsterne opfordrede de til at afryste Cølibatstvangen.

Valdemar vilde nu gaa frem med større Strenghed. Da Høsttiden var til Ende, samlede han en Hær fra det øvrige Danmark og landede ved Helsingborg. Efter Kongens Ønske var Absalons Skib blandt de bageste. Valdemar var allerede i Forhandlinger med Skaaningerne oppe paa Bakken, da Absalon skulde lægge til. Bønderne, der i Sildetiden gik paa Fiskeri, stod nede paa Stranden ved deres Træboder og tørrede Garn; men da de saae Absalon, kastede de Redskaberne og sendte en Hagl af Strandsten mod Skibet. Andre løb fra Tingmødet for at være med til at stene Ærkebispen. »Ham der havde bevirket, at man kunde bo trygt overalt i Danmark, ham drev de fra Skaaneland«, siger Sakse i retfærdig Harme.

Da Valdemar mærkede hvad der foregik bag hans Ryg, brød Vreden voldsomt frem hos ham. »Til Hest! til Vaaben!« raabte han, saa Biskop Sven af Aarhus maatte bede ham ikke forivre sig. Alligevel fo'r Kongen ned til Stranden. Men Bønderne, der havde kastet Sten mod Absalon, var forsvundne ind i deres Boder og lod nok saa uskyldige;

nu var der ingen der hindrede Ærkebispen i at gaa fra Borde.

Valdemar var stærkest i den raske, uovervejede Handlen. Gjaldt det at se længere frem, da afløstes hans vilde Mod af Betænkelighed og Bekymring. Dette er Forklaringen til det bratte Omslag hos Kongen i denne Stund. Han var styrtet til for at hævne sin Ven, og paa et hængende Haar var han ved at hugge ind paa Bønderne uden at sikre sig, om han nu ogsaa ramte de skyldige; i næste Øjeblik svigter han Absalon!

Nedenfor Helsingborg holdt Valdemar et Stormandsmøde. Her raadede Skaaningerne til ikke blot at fjerne de sjællandske Ombudsmænd fra de skaanske Kongsgaarde, men ogsaa Absalon fra Ærkesædet; Rejsningen var nemlig ikke vendt mod Kongen, men mod »de fremmedes« Ondsind. De jydske Hærmænd sluttede sig til deres Standsfæller øst for Sundet; de frygtede nemlig dels at Absalon ellers vilde blive stærk nok til ogsaa at indføre Bispetiende hos dem, dels at Borgerkrigen skulde tage fat paa ny, om man ikke gav efter. Hertil føjede sig vel ogsaa Misundelse over Sjællænderen Absalons Førerstilling i Danmark; for ham vilde de ikke vove Liv og Lemmer i Kamp mod Landsmænd. Absalons egne Hærmænd var derimod rede til med deres Herre at trodse alle Farer i det oprørske Land. Men Valdemars Mod var allerede sunket straks da han mærkede den uventede jydsk-skaanske Opposition mod Absalon. Han kaldte Vennen til sig i Enrum, mindede ham om, hvor godt de havde arbejdet sammen og hvorledes den ene altid havde lempet sig efter den anden, og bad ham opgive at drage videre frem i Skaane. Absalon gik ind derpaa, skønt han vidste, at dette Skridt vilde blive mistydet. Valdemar takkede ham og bad om at beholde hans Hærmænd hos sig. De raske Krigere græd af Sorg over at skilles fra deres Herre i Nødens Time; men det var uundgaaeligt.

Atter sejlede da Absalon til Sjælland som slagen Mand.

I Skaane holdt Valdemar nu Tingmøder, og de var ret bevægede. Bønderne mødte med Vaaben i Haand. De kærede ikke mod Kongen, end ikke mod hans Ombudsmænd, men vendte alle deres Klager mod Absalon, og de jydske Hærmænd skal hemmelig have opmuntret dem. Saaledes havde Sagen helt forskubbet sig. Valdemar gik dernæst tilbage til Helsingør, men tog udvalgte Skaaninger med sig for at de kunde forhandle med Absalon. Ærkebispen kom ogsaa til Helsingør, og under Kongens Forsæde holdtes der Møde mellem de stridende Parter. Her fejrede Absalons Veltalenhed sin stolteste Triumf; tilstedeværende erklærede, at han havde talt guddommeligt. Han gendrev Skaaningernes Klager, saa Afsendingene maatte tilstaa, at de havde fejlet, og bede om Forladelse. Paa den anden Side havde de ikke Fuldmagt til at indgaa Forlig med Ærkebispen og henskød derfor Afgørelsen til Lunde Landsting.

Hjemvendte til Skaane gjorde Tillidsmændene deres bedste for at faa Folket til at falde til Føje; men al deres Umage var spildt; Almuen vilde hverken svare Bispetiende eller anden Afgift til Absalon. Da besluttede Ærkebispen at lyse Interdikt over Stiftet: alle Kirker skulde lukkes, al offenlig Gudstjeneste ophøre.

Nu gjaldt det, hvem der havde størst Magt over Præsterne, Absalon eller Almuen. Da det Landemode, der skulde kundgøre Interdiktet, samledes i Domkirken, flokkede spydvæbnede Bønder sig udenfor og holdt Ting. To Kanniker traadte da ud for at kundgøre, at al Gudstjeneste vilde ophøre, hvis de fremdeles vægrede sig ved at yde Bispetiende. Hertil svarede Bønderne, at det var dem og ikke Ærkebispen der underholdt Præsterne; derfor skulde de varetage deres Embedshandlinger eller ogsaa forlade Stiftet; gjorde de ingen af Delene, vilde man tage deres Ejendom og lemlæste dem selv. Men Præsterne lod svare,

at hverken Frygt for Død eller Frygt for Armod skulde hindre dem i at lyde deres Ærkebisp.

Absalon havde altsaa sejret i Styrkeprøven: Præsternes Fasthed svækkede virkelig den oprørske Lægmandsskare. I Stedet for at true bad man nu om Udsættelse af det kirkelige Forbud, indtil der paa ny var forhandlet med Absalon, og Landemodet gik ind derpaa.

Absalon stadfæstede Landemodets Beslutning og takkede Præsteskabet for dets Holdning. Men de fredelige Udsigter blev brat tilintetgjort. Under de opløste Forhold i Skaane fik de voldsomme Elementer atter Overhaand. I Flæng rasede Almuen mod Stormændene og brændte deres Gaarde, enten de var i Kongens eller Ærkebispens Tjeneste.

Maaned paa Maaned gik hen med dette Ustyr; men det havde til Følge, at Valdemar atter blev opbragt paa Skaaningerne. Nu vilde han slaa til for Alvor. Kort før Fastetiden 1181 kom han til Helsingborg, denne Gang kun fulgt af de fordrevne skaanske Herremænd og de sjællandske, men ingen fra Fyn og Jylland. Absalon var sammen med Valdemar. Han skyndte sig straks til Lund for at indvie den hellige Salveolie, som saa længe havde maattet undværes. Dèr blev han nogle Dage. Saa tog han og Kongen ud paa Landet i Sydskaane.

Imidlertid lod Nordskaaninger og Hallandsfarer Budstikken gaa, og snart rykkede de frem med en Hær »for at værge deres Frihed«. Valdemar vendte sig imod dem og mødte dem ved Saksaaen, der skiller Onsjö og Harjager Herreder. Tæt ved Annelöf førte Dysje Bro over Aaen, og her skete Sammenstødet, idet begge Parter styrtede frem for at besætte Broen. Absalon bad Valdemar heller bruge Stokken end Sværdet, saaledes som han selv havde gjort forrige Aar, men Kongen svarede nej: det var ikke Hunde, men Mænd han havde at slaas med, og Almuen skulde have sig en Skræk i Livet. Kampen blev da ogsaa blodig

nok; Bønderne stred med stor Tapperhed. Men Absalons Hærmænd satte over et Vadested, faldt dem i Flanken og kastede dem straks ved første Angreb. Mange blev nedhuggede, andre styrtede i Aaen og druknede, Resten flygtede.

Straks efter rygtedes det, at Østskaaningerne rykkede frem. Valdemar vilde paa Stedet gaa imod dem, men sinkedes af Forhandlinger med Lundeboerne, der til Løn for deres gode Hjælp ved Dysje Bro vilde have Skattelettelser. Omsider tilstod han det, og Lundeboerne brød atter op for at følge Kongen. Snart vendte de dog tilbage for at værge deres By mod mulige Angreb fra Nord. Østskaaningerne havde forskanset sig paa Getinge Bro, der førte over Lydde Aa, Skellet mellem Torne og Froste Herreder. Men atter her fandt Kongens og Ærkebispens Mænd et Vadested og omgik Oprørernes Stilling. Da Bønderne tilmed havde faaet Nyss om Nederlaget ved Dysje Bro, blev de skrækslagne og bad om Fred. Absalon var højsindet nok til at gaa i Forbøn for dem, og Bondeførerne svor Valdemar Lydighed.

Overalt maatte Skaaningerne nu frafalde deres Krav og stille Gisler, mens Esbern og andre Sjællændere atter blev Fogeder. Kun Bispetienden vægrede Bønderne sig fremdeles ved at udrede. I den Anledning slog Kongen for anden Gang over fra Fasthed til Veghed. Indstændig bad han Absalon lade dette Krav falde og mindede ham om Knud den helliges Skæbne. Absalon svarede, at det baade var en Skam og en Kirkebrøde at give Afkald paa den vante Ret; holdt Kongen med Almuen, vilde han paa egen Haand gaa Faren imøde. Valdemar bad ham om dog i det mindste at opsætte Indkrævningen, og dette gik Ærkebispen ind paa. Men han tilføjede: »Saa vil jeg heller ikke kræve det gamle Vederlag for Tienden, for at det ikke skal se ud som om jeg giver Afkald paa min lovlige Ret«.

Saaledes manglede Absalon dog sidste Led i sin Sejr over Skaaningerne. Andre Spørgsmaal traadte foreløbig i

Forgrunden. I Sommeren 1181 blokerede den danske Flaade Lybek, og Forbindelsen med Kejser Fredrik stadfæstedes ved hans Søns Trolovelse og Grev Siegfrieds Bryllup. Det paafølgende Foraar rustedes til Tog mod Pommern, og skønt Mellemværendet mellem Absalon og Skaaningerne manglede sin endelige Løsning, turde han dog paatage sig at føre det skaanske Opbud; men han glemte ikke Jyderne deres Holdning i Striden og vægrede sig ved at have dem med.

Dette Vendertog i Foraaret 1182 glippede jo (S. 24). Da Flaaden vendte tilbage til Vordingborg, laa Valdemar dødssyg. Han skriftede for Absalon og gjorde sit Testamente, hvorved han skænkede Rigets Klostre Halvdelen af sit Fædrenegods med Undtagelse af hvad der var indlemmet i Krongodset og dermed urørligt. Morgenen den 12. Maj fandt man Kongen død.

Liget blev ført til Ringsted for at jordes nedenfor Knud Lavards Skrin og tæt ved den unge Hertug Kristoffer, der ni Aar før sin Fader var lagt i Graven. Der var stor Landesorg. Hvor Toget drog frem, lod Bønderne Ploven staa paa Marken for at tage ved Kongens Baare. Da Absalon læste Dødemessen over sin Ven, randt Taarerne ned over hans Kinder. Tilsidst segnede han om af Sindsbevægelse, og man troede ham farlig syg.

Det er et ægte Tidsbillede vi faar af denne Gravfærd. Middelalderen er de stærke Følelsers Tid, og naar Ridderdigtningens vældige Helte har let ved at græde og let ved at daane, saa genspejler disse Træk det virkelige Liv. Der var Dybde i Absalons og Valdemars Venskab. Det begyndte i Barndomsaarene, og trods Brydninger voksede det sig stærkt gennem Manddommens Gerning. Og havde Valdemar end ikke Absalons skarpe Forstand, hans vide Fremsyn eller sejge Viljestyrke, saa havde han dog ypperlige Egenskaber, der ofte udfyldte Absalons. Naar hans Død var som et Tordenslag for den danske Almue, saa de frygtede Landets

Undergang, saa er dette til en viss Grad Maalestok for hans Storhed. Trods sine Fejl var han derfor Absalon en værdig Ven, og hans fremmelige Aandsdannelse gjorde ham forstaaende overfor Fostbroderens Sjæleliv, selv om Absalon havde højere Flugt end han selv. Derfor havde den store Biskop virkelig lidt et stort Tab ved Valdemars tidlige Død, og derfor gik Sorgen ham til Marv og Ben.

Skaaningernes Nederlag ved Dysje Bro og Getinge Bro havde tilsyneladende gjort Ende paa Oprøret. Men Branden var ikke helt slukket, endnu ulmede den i det skjulte, og ved Budskabet om Valdemars Død slog den atter ud i Lue. Bønderne krævede, at Stormændene skulde udrede Bøder for Manddrabet under Oprørskampen. Absalon skyndte sig til Ærkestiftet for at tale Almuen til rette, men Folk forlod Tingstedet, og paa et Oprørsmøde aftalte de at samles væbnede, naar Saatiden var omme. Absalon fandt det raadeligst at vende tilbage til Sjælland, og nu gik det vildt til i Skaane. Thord Gældkærs og Esbern Snares Gaarde blev hærgede og afbrændte; snart blev det til en hel Fejde mod Overklassen, altsaa ikke en politisk, men en social Kamp. Skaanske Adelsmænd udleverede i Forskrækkelsen deres Løsøre, andre flygtede derfra, og nu var Stillingen saa ændret, at flere tyede til Absalon. Men Kongens og Ærkebispens Hærmænd sluttede sig sammen til Modstand.

Som et Sneskred gled Bonderøret videre, videre end selve Ophavsmændene havde tænkt. Man fandt, at det var godt at have et Samlingsmærke, og det maatte være en egen Skaaninge-Konge; Riget skulde altsaa sprænges. Fra Sverige hidkaldte Oprørerne da Harald, Søn af den Olav, der havde været Erik Lams Modkonge, og Sønnesøn af Harald Kesje. Han var Fætter til den svenske Dronning Kristine, tilmed i Slægt med den mægtige Jarl Birger Brosa, og havde fra sin tidligste Barndom levet i Sverige. Da tilmed Kong Knut

Eriksson var fjendsk mod Danmark, der husede hans Medbejler, var det ikke svært for Harald at faa Krigshjælp.

Under disse Forhold tabte de skaanske Stormænd Hovedet; snart sendte de Bud til Absalon om at komme, snart raadede de ham til at blive paa Sjælland. Lykkeligvis var Harald dog kun et tarveligt Høvdingeemne. »Det faar staa hen, hvem der havde størst Skam, Sverige af at sende ham eller Skaane af at modtage ham« (Sakse). Lunds Borgere slog deres Porte i for Næsen af ham, Stormændene genvandt deres Fatning, og ved et kraftigt Rytterindhug splittede de hans Skarer ved Lommeaa. Harald vendte straks Ryggen til og flygtede til Sverige; deraf fik han Øgenavnet »Skrænk« (Bagdel).

Endda vilde Bønderne ikke falde til Føje. Mer og mer havde Brydningen antaget Præg af en Samfundskamp, paa Tinge vedtog Almuen at slaa hele Adelen ned. Da kom Absalon til med sine Sjællændere. Med flyvende Faner drog han ind paa Tingstedet, og brat kastede den hovedløse Almue sine Vaaben. Hermed dæmpede Absalon Oprøret. Harald Skrænk blev dømt fredløs, og alle de Love, som Skaaningerne havde kuldkastet, blev atter sat i Kraft. Ved Absalons Sejr er ogsaa Bispetienden paa ny trængt igennem; Almuen maatte gøre gode Miner dertil.

Esbern Snare drog med Sejrsbudskabet til den unge Kong Knud, der havde været i Jylland for at modtage Hylding. Han var bekymret over det skaanske Oprør, som han dernæst skulde i Kast med; men paa Fyn bragte Esbern ham de gode Tidender. Ved sit Komme til Skaane vilde Kongen straffe med Strenghed; hele Froste Herred skulde gives til Pris. Men dette fik Absalon hindret. Kundgørelsen blev taget tilbage, og Harald Skrænks Tilhængere slap med Pengebøder. Ogsaa andensteds, hvor Knud vilde fare haardt frem, gik Absalon i Forbøn for de skyldige. Nu, da han havde genvundet og forøget sin

Magt, brugte han den overhovedet med største Maadehold. Hans Styrelse blev mildere. Det var højsindet, og det var kristeligt. Men det var ogsaa klogt. Ad den Vej kunde Freden blive varig, og den skaanske Partikularisme kunde vige for Absalons Danmark[8].

IV.

Knud Valdemarsøns første Kongetid viser os Absalon paa Højdepunktet af Magt og Indflydelse. Hans Førerskab var ubestridt; alle fulgte ham. Det gælder først og fremmest den unge Konge. Mens Valdemar tidt havde vraget Vennens Raad, saa lod Knud i Virkeligheden Absalon styre. Knud var jo ung og uerfaren, kæk i Kampen som sine Frænder, men for øvrigt næppe synderlig fremtrædende og vistnok tidlig hæmmet af legemlig Svaghed. Uvilkaarlig bøjede han sig ind under Absalons Vilje, man saae det straks ved det skaanske Oprør. Men Absalon havde jo ogsaa den store Overlegenhed i Alder og Evner, og desuden var han den unge Konges Fosterfader. Sven Aggesøn giver os denne Oplysning, og den maa forstaas bogstavelig: Valdemar har ligefrem betroet Absalon at opdrage og vejlede Knud. Fra Barneaarene har Kongesønnen da været under den store Biskops Røgt og Paavirkning, og Absalon har formet ham efter sit eget Billede. Det raske Mod og den stilfærdige Fromhed, der blev Knuds Hovedegenskaber, genspejlede Fosterfaderens Personlighed.

Naar disse Aaringer efter Valdemars Død betegner stor Fremgang i Kraft og Vælde, da er det Absalons Fortjeneste. Uden ham havde man hverken afkastet Kejserens Overhøjhed eller underlagt sig ny Venderlande. Men det skal indrømmes, at de politiske Forhold i Udlandet kom den danske Statsmand til Hjælp; han havde Lykken med sig.

Kejser Fredrik havde bøjet Henrik Løve i Støvet. Men

selv havde han maattet ydmyge sig for Paven, og vitterlig var Kejsermagten begyndt at dale. Bisperne, som havde været hans bedste Hjælp, hævede Hovedet i fyrstelig Selvfølelse. De verdslige Lensmænd gik ogsaa i højere Grad paa egen Haand, snart sluttede de sig sammen i kejserfjendtligt Forbund, og den kloge danske Styrelse udnyttede øjeblikkelig denne Jordskælvsrevne i Tysklands Ringmur. Tilmed var Kejserdømmet atter fuldt optaget af Forholdene syd paa. Da Absalon gjorde sit dristige Kup i Pommern, var Kejseren ved at ruste sig til et nyt Tog over Alperne, og vel naaede Stauferen et Par Aar senere godt Udbytte af sin italienske Politik, men det var købt med Prisgivelse af Tysklands Interesser nord paa.

Endnu større Betydning for Danmark havde Henrik Løves Fald og Landflygtighed. Hvor tidligere hans faste Haand greb ind i alle Forhold, dèr var nu Opløsning og Splid. Den ny Sakserhertug, Bernhard, havde nærmest kun Titlen og kæmpede en fortvivlet Kamp for at faa Land og Magt. Bisperne frigjorde sig, Vasallerne trodsede. Staden Lybek vægrede sig ved at godkende Bernhards Højhed, og Grev Adolf III af Holsten var helt sin egen Herre; han tilrev sig Ditmarsken, og sammen med Greverne af Ratzeburg og Schwerin sløjfede han Bernhards ny Elbfæstning Lauenburg. Da greb Kejseren ganske vist ind. Men aldrig naaede Bernhard nogen Magtstilling, saa han kunde være Bolværk mod Danmark.

Grev Adolf drog ganske vist Fordel af Henrik Løves Fald og hævede Holsten stærkt; ved sit Ægteskab med en Søsterdatter af Ærkebiskop Filip af Köln fik han tilmed et godt politisk Rygstød. Han havde Evner og Daadtrang, kunde derfor ogsaa blive Danmark en farlig Nabo. Men paa den anden Side var han for urolig og fremfusende. I sin koldblodige Klarhed var den danske Styrelse ham altsaa helt overlegen. Den forstod da ogsaa at undergrave hans

Magt; talrige holstenske Stormænd, som Adolf var saa uklog at udæske, blev godt modtagne i Danmark.

Den evindelige Splid og Strid mellem de nordtyske Vasaller forplantede sig til de vendiske Fyrster. Bjærgtagne af den tyske Kultur fornægtede de tilmed mer eller mindre deres Nationalitet; en Mand som Henrik Borwin af Meklenburg var langt mere Tysker end Vender og drev Germaniseringen til det yderste. Men hvad naaede Venderfyrsterne i Øjeblikket? Paa et Par Aar kunde de dog ikke omskabe deres Folk, og Følgen blev blot, at den vendiske Nationalfølelse, der havde været et farligt Vaaben mod Danmark, blev afstumpet og brudt, uden at en tysk Fædrelandskærlighed traadte i Stedet.

Alt dette jævnede Vejen for Absalons maalbevidste Politik. Da Henrik Løve saa senere vendte tilbage, nyttede Danmark Modsætningen mellem Welfer og Staufer til at fremme sine egne Interesser. Det var denne Politik at Valdemar II førte videre med saadant Eftertryk, at Danmark for en kort Tid blev en Stormagt. Havde fordum Danmarks Opløsning givet Østersølandene Overtaget, saa gav nu Nordtysklands Splittelse og Vendernes Tilbagegang Danervælden et stærkt Fremstød. Den Dygtighed, hvormed Absalon og senere Valdemar II udnyttede den ændrede politiske Stilling, sikrer dem Plads blandt de store Statsmænd.

Den ny Tidsalder traadte klart frem, da Absalon afværgede, at Kong Knud hyldede Kejser Fredrik som Lensherre.

Der er ganske vist mindre dramatisk Kraft i dette Opgør end Folk i Reglen tænker sig; men selv om man i Begyndelsen gik forsigtig til Værks, saa er dog baade Danmarks Holdning overfor Kejseren og det danske Herredømmes Udvidelse paa Tyskhedens Bekostning ret imponerende. De enkelte Begivenheders Rækkefølge og

Indgriben i hinanden kan nu og da være vanskelige at fastslaa. Sandsynligvis er Sammenhængen dog som nedenfor angivet.

Efter Valdemars Død sendte Fredrik I Bud til Kong Knud og anmodede ham om at komme og tage sit Rige af hans Haand. Formen var dog ikke bydende, men indsmigrende: Kejseren ønskede, at Venskabet med Valdemar skulde fornyes overfor hans Søn. Efter sine Raadgiveres Tilskyndelse gav den unge Konge et høfligt Svar, hvori han ikke afviste Kejserens Krav, men bad om Udsættelse, fordi han saa kort Tid efter sin Tiltræden havde saa meget at varetage.

Næste Aar (1183) sendte Kejseren Bud paa ny, og Knud svarede atter undvigende.

Fredrik opgav dog ikke Haabet om at vinde frem ad fredelig Vej. Naar Knuds Søster, der var trolovet med hans Søn Fredrik af Schwaben, først kom til Tyskland, saa havde Danmark vanskeligere ved at bryde med Kejseren. Hen paa Aaret 1183 sendte han derfor Ærkebiskop Siegfried af Bremen med et Følge paa 400 Mand til Ejder for i Henhold til Lybek-Aftalen at hente den lille Kongedatter. Knud indfandt sig ved Landegrænsen og overgav sin Søster og en Del af Medgiften til Kejserens Sendemænd. Men han udtalte, at han blot gjorde det for ikke at bryde den Ed, hans Fader havde svoret. I Virkeligheden havde han levende Uvilje mod denne Forbindelse, dels paa Grund af de tyske Højhedskrav, dels paa Grund af Fredriks haarde Fremfærd mod Henrik Løve, der jo var Knuds Svigerfader. Som Følge deraf udstyrede han Søsteren tarveligt baade med Klæder og Heste, og dette tog Tyskerne ilde op.

Formodenlig har Ærkebiskop Siegfried ogsaa ved denne Lejlighed bragt et tredje Brev fra Kejseren, der manede til Lenshylding. Tonen var denne Gang mere truende. Fredrik stillede endog i Udsigt at give hans Len til en anden.

Knud skal have svaret, at Kejseren først maatte se, om nogen anden vilde modtage Lenet.

Fredrik saae nu, at den danske Styrelse ikke lod sig skræmme, og søgte at naae frem ved Overtalelser. Derfor valgte han netop Knuds tyske Svoger til Sendebud. Grev Siegfried af Orlamünde røgtede sit Ærinde upaaklageligt. Da Forhandlingerne overværedes af Absalon, Esbern Snare og Sune Ebbesøn, henvendte han sig særlig til disse erfarne Raadgivere og advarede dem mod at give saadanne Raad, at der bragtes Ulykke over den unge Konge. Absalon svarede, at ogsaa han ønskede godt Forhold mellem Danmark og Tyskland, men ikke paa Bekostning af Dankongens Ære og Højhed. Ifølge Knytlinga-Saga skal det være stillet i Udsigt, at Knud vel vilde modtage et Len af Kejseren, blot ikke Danmark.

Sakse har tilspidset det hele Optrin. Absalon skulde yderligere have udtalt, at Knud havde sit Rige med samme Ret og Frihed som Kejseren havde det romerske Rige. Siegfried svarede truende, at Kejservælden hurtig vilde gøre det af med Danmark. Absalon mindede ham da om, at i saa Henseende var der Forskel paa Danmarks Drot og en lille thüringsk Greve, og nu afviste han Kejserens Krav paa det skarpeste.

Hvis Absalon virkelig havde udtrykt sig saaledes, maatte der øjeblikkelig være kommet et ulægeligt Brudd mellem Knud og Kejseren. Men saaledes gik det ikke. Endnu har Fredrik haft Haab om at naae sit Maal, og først flere Aar senere, da Knud vægrede sig ved at udrede Resten af sin Søsters Medgift, indtraf det endelige Brudd og Fjendskab. Sikkert har Forhandlingerne med Grev Siegfried da været mere dæmpede end Sakse beretter.

Spændt Forhold mellem Kejseren og Danmark var der dog selvfølgelig. Det har været medvirkende til at Fredrik stiftede Fred i det urolige Hjørne ved Danmarks Grænse

(1184). Greverne af Holsten, Ratzeburg og Schwerin maatte genopføre Lauenburg og give Hertug Bernhard Bøder for Hærværk. Derved haabede Fredrik at have dannet et nordtysk Bolværk. Endvidere har Kejseren vel nok haft hemmelig Forstaaelse med Pommerns Hertug, da denne begyndte sin danskfjendtlige Politik. Efter vor hjemlige Opfattelse blev det til, at Kejseren ligefrem hidsede Bugislav mod Danmark; men dette er næppe rigtigt.

Anledningen til Bugislavs Fjendskab kom vest fra. Abodriterfyrsterne Henrik Borwin, Pribizlavs Søn, og Niklot, Vartislavs Søn, blev Uvenner, skønt de var Fætre. Det skyldtes de nordtyske Forviklinger. Henrik Borwin var gift med Henrik Løves Slegfreddatter Mechtild og sluttede sig derfor til de nordalbingiske Grever, den Gang de fejdede mod den ny Sakserhertug. Niklot var derimod Hertug Bernhard tro, men reves med i hans Nederlag. Greverne faldt hærgende ind i hans Land og brændte hans faste Borg Ilow. Bernhard var ude af Stand til at hjælpe ham, og Niklot flygtede da til hans Broder, Markgrev Otto af Brandenburg. Herfra gjorde han Hærgetog til Henrik Borwins Land, støttet af Røboernes Fyrste Jarimar, der jo var Danmarks Lensmand. Jarimar gjorde et Tog ind i den Del af Circipanerlandet, som grænsede op til Tribuzis, og underlagde sig denne Landstrækning. Hertug Bugislav af Pommern stillede sig da ganske naturligt paa Henrik Borwins Side, saa meget mere som han fra gammel Tid havde Fjendskab med de brandenburgske Markgrever. Kampen forgrenede sig saaledes, idet Bugislav og Jarimar kom i Kast med hinanden. Her gjaldt Frændskabet lige saa lidt som mellem de to Abodriterfyrster.

Jarimar søgte selvfølgelig Støtte hos sin Lensherre i Danmark, og Knud lod en Sendefærd gaa til Pommern for at spørge Bugislav om Grunden til Fredsbruddet. Hertugen svarede, at det laa ham fjernt at fejde mod Dan-

mark; han vilde blot hævne den Tort, Jarimar havde gjort ham. For øvrigt underkastede han sig Kongens Voldgift.

Knud stævnede da begge Parter til et Stormandsmøde paa Samsø, hvor der ellers skulde forhandles om Ændringer i dansk Lov. Mødet maa være holdt tidlig i Foraaret 1184. De to vendiske Fyrsters Afsendinge førte Kæremaal mod hinanden; men intet blev afgjort, fordi Fyrsterne selv ikke var til Stede. De pommerske Sendemænd svor imidlertid, at deres Herre vilde komme til et nyt Møde, som Knud monne bestemme. Derved opnaaede de at gøre Danskerne trygge, og Pomrerne gik nu lumskelig til Værks. Mens Knud intet anende drog til Jylland og Sjællænderne og Skaaningerne talte om Korstog til Estland, samlede Bugislav saa tyst og hurtig som muligt 500 Skibe for at overfalde Jarimar. Yderligere sendte han Bud til Henrik Borwin om at støde til med sine Skibe. Ifølge de nordiske Kilder skal Bugislav ogsaa have underrettet Kejseren om sit Forehavende, der vilde blive knusende for Danmark; Fredrik priste ham og gav hans Afsending gode Gaver.

Rygen ligger saa tæt op til Pommern, at Bugislavs Flaade-Planer ikke kunde blive skjult for Jarimar. Han sendte Ilbud til Absalon paa Sjælland og varede ham om den store Fare, som truede. For Absalon gjaldt det at handle hurtigt. Her var ikke Tid til at forelægge Kongen Sagen; Ærkebispen optraadte paa sin Fostersøns Vegne og tilegnede sig for denne Gang den kongelige Ret at udbyde Leding. Rask sendte han Bud over hele Sjælland og de sydlige Øer, at *alle* vaabenføre Mænd maatte møde ved Skibene. Det var altsaa et Folkeopbud, som naar Fjenden faldt ind i Landet. Almue og Hærmænd skulde tage Fartøjer, hvor de kunde faa dem, Lastskibe og Krigsskibe mellem hinanden, blot de paa faa Dage var klar til at sejle. Fynboer og Skaaninger fik Bud om at møde inden

seks Dage og ellers blive hjemme; trods det korte Varsel kom der virkelig 6 fynske og 14 skaanske Skibe. Selvfølgelig sendte Absalon ogsaa Bud til Jylland for at underrette Kong Knud om Foretagendet; men der var ikke Tid til at oppebie hans Komme.

I Foraaret 1184 iværksattes saaledes *det 19de Vendertog*, det mest glimrende af dem alle.

Pinse-Lørdag, 19. Maj, havde Absalon sin Flaade samlet. Straks brød han op og naaede endnu samme Dag til Hithin. Her mødte Afsendinge fra Jarimar og bad ham blive, til man saae, paa hvad Kant Bugislav vilde angribe Rygen; foreløbig holdt Pomrerne Drikkelag ved den lille Ø Kozta (tysk Koos) inderst i Greifswald-Bugten og syd for Rygens Sydspids.

1ste Pinsedag laa man endnu for Anker ved Hithin, da Jarimars Bud ved Aftentid kom igen for at melde, at Bugislavs Plan nu var klar; han vilde gaa i Land ved det gamle Færgested overfor Strela. Absalon holdt straks Krigsraad med Styrismændene og opflammede til Kamp; en Drøm, han havde haft, forjættede dem Sejren. Krigerne var ivrige nok. Men Mørket faldt paa, Gelen var et vanskeligt Sejlløb, og Absalon besluttede da at vente til Daggry.

I den aarle Morgen brød man op; det var 2den Pinsedag, den 21. Maj. Absalon havde vanskeligt ved at faa Ankeret klart, saa alle andre kom forud; men hans Rofolk halede ind med saadan en Kraft, at han snart var blandt de forreste. I Sundet mødte en Skude med Røboer, der bad ham sagtne Farten, fordi Bugislav endnu laa ved Kozta og man alligevel ikke vidste, hvad han vilde. Absalon vilde tage Kampen op i det smalle Sund og ikke i den brede Bugt; han lagde derfor ind ved den rygenske Halvø Drigge (se Kortet I, 103).

Røboernes Spejdere tabte imidlertid Fjendens Flaade af

Syne. De troede derfor, at Bugislav var sejlet hjem, og bad Absalon møde til Raadslagning med Jarimar i Havnen Darsin, formodenlig øst for Drigge; Rygens Fyrste færdedes nemlig bestandig med sit Rytteri langs Øens Sydrand for at kaste sig mod Pomrerne, hvis de prøvede Landgang. Absalon fandt dog ikke Jarimar i Havnen og sendte derfor den vendiskkyndige Nils Falstring i Land for at opsøge ham. Selv gik han ogsaa fra Borde for at holde Messe ved Stranden; det var jo Helligdag.

Da kom en af Jarimars Venner sprængende: Pomrerne er under Opsejling og allerede nær!

Formodningen om deres Hjemvenden havde altsaa været en Fejltagelse; Røboernes Spejdere havde ladet sig narre af Taagebanker i Horizonten, der havde skjult Skibene for dem. Nu drev den lave Havtaage hen gennem Sundet, og bag den var Pomrerflaaden. Øjeblikkelig opgav Absalon Gudstjenesten og lod sine Skibe lægge ud til Kamp. Begejstrede roede Danskerne frem mod Fjenden, som endnu ikke var at se.

Pomrerne sejlede egenlig blot frem for at trætte Jarimars Rytteri, der møjsommelig maatte følge fra Pynt til Pynt paa den indskaarne Kyst for at hindre Landgang. Derimod anede de ikke den Mulighed, at der allerede var en dansk Flaade i Farvandet. Da de endelig skimtede Skibe i Taagen, troede de, at det var Henrik Borwin som kom for at forene sig med dem. Snart skønnede Pomrerne dog, at det var Fjender, men tænkte sig da, at det kun var Røboernes lille Flaade. Bugislav sendte derfor halvandet Hundrede Smaaskibe ud for at de kunde omgaa Fjenden og drive ham ned mod Overmagten. Hovedmassen af Pomrerflaaden kastede nemlig Anker tværs over Sundet; dèr laa den og tog sig imponerende ud i det usigtbare Vejr. Det saa da slet ikke godt ud for de Danske; den ellers saa kække Sune Ebbesøn manede til Forsigtig-

hed. Men Absalon stævnede videre frem; Sunes Betænkelighed gjorde dog den Gavn, at Krigerne trak deres Brynjer paa.

De smaa Pomrerskuder roede efter Ordre forbi den danske Flaade for at indeslutte den. Men Absalon ænsede dem ikke. Han styrede lige mod de store opankrede Krigsskibe og Lastskibe, der ikke ret kunde udfolde deres Styrke i det smalle Sund. Pomrerne forstod ikke hans Bevægelser, og Taagen hindrede dem i at se, hvem de havde for sig. Da foldede Danskerne Fanerne ud og sang deres Slagsang. Saa snart Fjenderne fik Øje paa Absalons Flag, greb Rædsel dem; de lettede Anker, vendte i Huj og Hast og fo'r afsted den Vej de var kommen. De store Skibe manøvrerede dog for langsomt, og nogle kunde ikke faa Ankeret op hurtigt nok. Mandskabet kastede sig da i Vandet. Mange druknede, andre blev bjærgede af deres Stalbrødre, men 18 Skibe blev derved saa overfyldte, at de sank. Kun faa Pomrer gjorde ordenlig Modstand. Bugislav flygtede med Hovedmassen af Flaaden.

Ivrig satte Absalon efter dem; men de fleste Danske holdt inde for at gøre Bytte. Til sidst havde Absalon kun 7 Skibe med sig, om man da tør tro Sakse. Dog sluttede Jarimar sig til ham, hidsig efter at slaa Fjenden. Pomrerne satte omtrent 100 Skibe paa Grund og flygtede ind i Skovene. Andre kastede Heste og Vaaben overbord for at komme hurtigere afsted. Men kun med en lille Del af sin Flaade slap Bugislav ind i Peenemünde. Her opgav Absalon at forfølge ham. Først ved Aftentid naaede Ærkebispen tilbage til Hovedmassen af den danske Flaade, hvor man var ved at dele Byttet. Bugislavs Telt tilfaldt Absalon som Sejrsminde. Næste Dag indfandt sig 18 skaanske Skibe, som var blevet forsinkede; Absalon lod deres Mandskab faa Del i Byttet for at paaskønne den gode Vilje.

Sakse paastaar, at kun 35 af Pomrernes 500 Skibe

undslap; de øvrige blev tagne eller sank. Om Kampen i Rygensundet vèd han for øvrigt god Besked, og han har sikkert selv været med; Sven Aggesøn, der vitterlig deltog i de sidste Vendertog, kalder ham sin Teltfælle. Alligevel er hans Tal vel nok overdrevne. Knytlinga-Saga, hvis Efterretninger til syvende og sidst stammer fra Absalon, lader dog 50 af Fjendens Skibe undkomme. Og naar Sakse vil sige, at der paa dansk Side kun faldt 4 Mand og at de var ikke Danskere men Røboer, saa lyder det unægtelig som Pral. Men alligevel har vi her den mest glimrende Søsejr Danskerne nogensinde har vundet. Sakses Danesaga former sig derfor til en Æreshymne for Danmark og for Absalon:

»Det var altsaa den Dag, der lod den fjendtlige Flaade blændes ved Glimtet af Absalon og tvang den til Flugt eller Undergang; som gjorde Ende paa saa mange Vildfarter og Farer paa Havet; som friede de sjællandske Havne og Østersøen for Vikingernes pestsvangre Angreb; som lagde Barbarernes tøjlesløse Vildskab under Aaget og gjorde vort Fædreland, der hidtil næppe havde kunnet værge sin egen Frihed, til Venderlandets Herskerinde«.

Med Stolthed tilføjer Sakse, at Sejrsryet naaede til Væringerne i Konstantinopel, hvor nogle af Absalons Hærmænd var traadt i Kejserens Tjeneste. Derimod huede Budskabet ikke Fredrik Barbarossa, der lige havde fejret den store Pinsefest i Mainz og været Genstand for højstemt Hyldest. Han havde fra nu af større Agtelse for de Danskes Magt, og det lykkedes ham ikke at standse deres Sejrsløb.

Heldet fulgte ovenikøbet de sejrende videre frem. Efter at Absalon var vendt hjem, kom Henrik Borwin med sin Flaade, saaledes som Pomrerne havde ventet. Han prøvede Landgang paa Rygen, men blev tagen til Fange af Jarimar og sendt i Lænker til Danmark. Paa den anden

Side hændte det, at da Borwins Fjende Niklot faldt ind i Bugislavs Land, blev ogsaa han tagen til Fange. Men selv dette blev i Længden til Fordel for Danmark[9].

Mindst af alt vilde Absalon slaa sig til Ro efter sin Sejr. Nu øjnede han Virkeliggørelsen af sin tidligere Plan: Pommerns Underkastelse.

Straks vilde han udspejde, hvad Virkning Nederlaget havde paa Bugislav. Han sendte derfor Bud til Hertugen med venlig Opfordring til Udsoning med Kong Knud. Bugislav takkede og lovede at følge hans Raad. Samtidig sendte Absalon rigtignok Tage Fynbo som Ilbud til Knud ikke blot for at kundgøre Sejren og forevise Bugislavs Telt, men ogsaa for at tilskynde til et nyt Tog inden Høsten, mens Pomrerne var lammede. Samme Dobbeltspil havde Bugislav jo nylig tilladt sig. Forsaavidt var det kun Gengæld; men her mister dog Absalons Ridderlighed noget af sin Glans.

Paa Viborg Ting lyttede Jyderne forbavsede til Tages Skildring af Absalons Sejr og var straks rede til Leding mod Pommern. Alligevel trak det ud med at komme afsted. Det var ikke efter Absalons Sind; nu fik Pomrerne Tid til at sætte sig i Forsvarsstand.

Det 20de Vendertog, i Sommeren 1184, anførtes af Absalon og Kong Knud. Først vendte man sig mod Volgast. Indbyggerne havde sænket Sten i Peene for at hindre de Danske i at trænge frem; men Absalon gik straks i Lag med det besværlige Rydningsarbejde. For at foregaa Ungersvendene med et godt Eksempel sprang den vidunderlige Ærkebisp selv i Vandet og baksede med Stenene, indtil Sejlløbet var fremkommeligt. De Danske kunde nu ro ind til Byen; men her standsedes de af den ydre Pælerække. Atter sprang det unge Mandskab i Vandet for at rydde Hindringerne; men Bymændene dængede dem til med Kastespyd og lod deres Blider spille mod den tætte

Skibsfylking. Her hjalp Skjoldene intet; man maatte hurtig springe til Side, naar Stenene kom susende. Absalon havde som sædvanlig en udsat Stilling. »Se, en Pomrer peger paa dig og retter Bliden mod dig«, raabte en af hans Mænd. »Ja, jeg ser nok, at mit Liv er ham meget magtpaaliggende«, svarede Absalon, og med Føje beundrer Sakse sin Herre: »Det kan man kalde en uforfærdet Mand, som kan skemte med Faren, naar hans Liv staar paa Spil«.

For øvrigt kom de Danske ingen Vegne med deres Angreb paa Volgast. Esbern ladede da et Skib med brændbare Sager, satte Ild paa det og lod det drive for Vinden hen mod Pæleværket; men uheldigvis blev det hængende ved en af Yderpælene og brændte op til ingen Nytte. Dernæst trak de Danske sig noget tilbage.

Bugislav sluttede imidlertid Vaabenstilstand og søgte Samtale med Absalon. Sakse hævder, at han blot søgte Lejlighed til at rydde sin farligste Fjende af Vejen. Umistænksom mødte Absalon med kun to Skibe og vilde efter Bugislavs Forslag gaa i Land for at forhandle med ham i hans Telt. Men som han vilde gaa fra Borde, fortalte en Nordmand i hans Følge om en fæl Drøm, han havde haft, og bad ham blive. Absalon troede jo paa Drømmevarsler og sendte da Bugislav det Svar, at siden en Biskop havde Forrang for en Hertug, maatte Bugislav komme til ham ombord paa hans Skib. Det turde Pomrerfyrsten ikke, og saaledes blev der ikke noget af Forhandlingerne.

Absalon og Knud opgav nu Volgast, men hærgede Omegnen. Ved Landgangen maatte de dog døje et haardt Angreb fra Volgasterne, der omsværmede dem i Smaaskuder. Og senere fo'r Venderne over Vigen for at plyndre Danskernes Lejr, der i Øjeblikket kun havde faa Forsvarere. Stillingen var kritisk. Selv satte Danskerne Ild paa Lejren og trak sig tilbage. Dækkede af Røgen gjorde de dernæst et rask Angreb og nedhuggede mange Fjender i Strandkanten.

Men alt i alt havde Danskerne udrettet lidet ved Volgast; det blev ingenlunde nogen glimrende Fortsættelse af Sejren i Foraaret.

Dernæst drog man til Usedom. Borgerne i Hovedbyen afbrændte de Huse, der laa udenfor Volden, og styrkede derved Forsvaret; men Danskerne nøjedes med at hærge det aabne Land. Derfra gik Absalon over til Wollin for at sløjfe Borgene. Sin Broder Esbern sendte han mod de to Trætaarne ved Swinemünde; Forsvarerne var flygtede, og Esbern lod Bjælkeværket gaa op i Luer. Selv jævnede Absalon Julins Mure; Sven Aggesøn var med her og har fortalt derom. Saa vendte Brødrene tilbage til Kong Knud. Endnu hærgede man flere Steder, — »opaad Landets Marv«, som Arnold af Lybek siger. Da der ikke var mere at faa denne Gang, drog man hjem for at bjærge Høsten. Ved Swinemünde blev Resterne af Borgene helt jævnede, selv Grundstenene blev væltet i Havet.

Saa snart Høsten var til Ende, fo'r man atter til Pomrerlandet. Det var *det 21de Vendertog* og det tredje Tog i Aaret 1184. Absalons utrættelige Energi rev alle med sig. En stor Del af Hæren var forøvrigt Røboer, og Toget tilsigtede særlig at udvide Jarimars ny Landvinding paa Fastlandet. Man lod Flaaden kaste Anker i Strelasund, erobrede Dele af Tribuzis og trængte videre frem i det sumpede Circipanerland. Knud vilde ikke staa tilbage for sin Fader, der i 1171 havde gjort et ret æventyrligt Tog til disse Egne (I, 212 f.).

Langs Trebel trængte man frem til Lübchin og rykkede videre frem mod Demmin. Men denne By laa for langt af Led; man vendte derfor om. Paa Tilbagetoget angreb Absalon en lille By, hvor der var ophobet store Vinterforraad. Han spredte sine Mænd, saa det saae ud som om Troppen var større, end den i Virkeligheden var; Forsvarerne veg da ogsaa, men tog Stilling i Skoven lige ved.

Absalon lod da bestandig nogle af sine Mænd snige sig bort og komme tilbage aabenlyst. Denne Krigslist, »Tordenskjolds Soldater«, havde sin Virkning. Fjenden troede, at Absalon fik den ene Forstærkning efter den anden og turde trods sin Overmagt ikke komme frem fra Skoven. Uforstyrret kunde de Danske derfor sætte Ild paa de store Forraad, som ikke kunde føres med. Det var en haard Krig Ærkebispen førte; selv hans Mænd sørgede over de Værdier, som her gik tabt. Andre Venderbyer blev hærgede ligesaa grumt. Saa vendte man tilbage til Skibene tæt ved Peenemünde. Det var Hensigten endnu at hærge Vostrozna; men Stormvejr hindrede deri. Bugislav bad om Fred; men Kong Knud gav ham Afslag. Af Brist paa Levnedsmidler maatte han dog vende tilbage til Danmark og udsætte den endelige Betvingelse af Pommern til næste Aar.

I Foraaret 1185 udgik endelig *det 22de Vendertog.* For at naae Maalet vilde man ind i Hjertet af Pommern, men undgik denne Gang Peenemünde og Volgast og trængte ind i Haff'et ad Swinemünde, dernæst op ad Peene til Grotzvin. Danskerne var dog lidet tilfreds med det Bytte, de fandt, og forlangte at komme ind i Egne af Pommern, de endnu ikke havde betraadt; dèr ventede de at finde store Skatte. Det blev sagt dem, at de vilde komme til at døje meget ondt i de øde og farefulde Egne, der maatte passeres; men de stolede paa deres Lykkestjerne og marscherede frem, hvor der hverken var Vej eller Sti. Snart var dog Hestene udmattede af Mangel paa Foder og Fodfolket segnefærdigt, fordi Provianten maatte bæres. Der var da ikke andet for end at vende tilbage til Skibene, og Flaaden lagde til i Dievenow, tæt ved Julin.

Kongen besluttede nu at angribe Pommerns Bispesæde Kammin, længere ude ved Dievenow. Men da Angrebet fra Søsiden i 1170 ikke var lykkedes (I, 206), vilde man denne Gang trænge frem til Lands gennem Skovene langs

Dievenows Østside for om muligt at overrumple Byen. Mange fo'r dog vild; men en Afdeling Sjællændere og Skaaninger under Esbern Snare og hans Søstersøn Alexander havde Røboere til Vejvisere og naaede hurtig frem ad rette Vej. Dog var de saa ukloge at røbe deres Fremrykning ved Baal og Brand, saa Fjenderne blev varede. Overrumplingen mislykkedes derfor; Kammin havde en større Hærstyrke. Da Bugislav rykkede ud imod den danske Trop, lod Esbern sine Mænd flygte paa Skrømt for at lokke Pomrerne bort fra Byen; men Hertugen mærkede hans List og kaldte sine Krigere tilbage. Nu satte Esbern hurtig efter dem, og Bugislav bjærgede sig ind i Kammin. Alexander var i Hælene paa ham og trængte endogsaa indenfor Byporten; men med sine faa Mænd kunde han ikke klare sig overfor hele Besætningen og trak sig derfor tilbage. Imidlertid kom Kongen til med Hovedhæren og lavede sig til at belejre Byen. Da kom Kammins Klerke i Optog ud til ham og besvor ham om at skaane Kirkerne og tilstaa Bugislav frit Lejde til et Møde. Knud svarede, at han ikke førte Krig mod Gud, men mod Mennesker; hans Krig var imidlertid retfærdig, og han vilde afbrænde Forstæderne for at kunne aabne Belejringen. Klerkene svarede, at der ogsaa var Kirker udenfor Volden og de vilde gaa op i Luer sammen med Husene. Knud lovede da ogsaa at skaane Forstæderne, og han tilstod sin Modstander frit Lejde.

Bugislav sendte nu Bud til Absalon og Jarimar og bad dem mægle mellem ham og Kongen. Absalon troede ham ikke. Skulde han tale hans Sag, saa vilde han betinge sig først at hærge Omegnen med Ild. Det er den barske Kriger og kolde Statsmand som taler her, ikke Ærkebispen. Sagen var, at efter de mange Lidelser i de øde Egne kunde man ikke narre Hæren for Bytte og for Glæden ved at hærge. Selv Absalon har altsaa ment det nødvendigt at

tage Hensyn til Raaheden i Folkets Stemninger; den store Kulturfremmer gik her Barbariets Ærinde. Bugislav maatte finde sig deri, naar blot Kirkerne skaanedes. »Den Bøn blev ham tilstaaet, og Resten af Dagen gik med til den grummeste Hærgning af de omliggende Landsbyer«.

Dagen efter mødte Bugislav til aftalt Tid. Absalon og Jarimar modtog ham og førte ham til Kong Knud. Her aftaltes Fredsvilkaarene, først og fremmest Pommerns Underkastelse under Danmark. Absalon gjorde dernæst Gilde for Bugislav ombord paa sit Skib. Her trøstede Pomrerfyrsten sig saa grundig med den gode Vin og Mjød, at han døddrukken blev baaret til et Telt. Absalon satte sine Hærmænd som Vagt ved Teltet, at der ikke skulde tilstøde ham noget, og da Bugislav havde sovet Rusen ud, takkede han Ærkebispen for hans Omhu.

Næste Dag skulde Freden sluttes. Pommerske Høvdinger fulgte Bugislav for at overgive sig til de Danske som Gisler. Endvidere havde Hertugen sin Hustru og sine Børn med sig. Paa Knæ bad han Knud om Tilgivelse og Naade. Den danske Konge rejste ham op og overdrog ham Pommern som dansk Len. »Ikke mindre rørtes Kongen over Bugislavs Sønner, som paa mødrene Side var hans Frænder«. Hertuginde Anastasia var nemlig polsk Prinsesse, Søskendebarn til Knuds Moder Sofie; de unge Hertugsønner var altsaa hans Halvfætre.

Der er ikke Grund til med Sakse at prise den danske Styrelses Mildhed overfor Bugislav. I Virkeligheden var Fredsbetingelserne haarde nok. Den tributpligtige Underkastelse under Danmark var ikke blot en Ydmygelse, men rummede ogsaa Farer fra tysk Side. Kejseren vilde maaske straffe Pomrerhertugen som Frafalden, og Modsætningen til Markgreven af Brandenburg, der ogsaa gjorde Krav paa Overhøjhed, maatte blive endnu skarpere. Nogle Aar senere begyndte Brandenburg virkelig Krig.

Endvidere maatte Bugislav udrede store Summer, ifølge Sagaen 300 Mark Sølv til Kongen og 800 Mark til Absalon. Som Mægler har Absalon vel faaet den største Sum; men »Mæglingen« var rigtignok Pomrerfyrsten lidet gunstig. Absalon har sagtens ment, at Fremmede og Fjender havde godt af at punge ud; ad den Vej kunde man gøre dem myge.

Endelig svækkedes Pommern, idet Jarimar fik Stadfæstelse paa Tribuzis og hvad der var erobret af Circipanerlandet. Ifølge Arnold af Lybek fik han bl. a. Volgast med Omegn, som de Danske forgæves havde søgt at erobre; af Knuds Voldgiftsdom mellem Rygen og Pommern (omtr. 1194) fremgaar det dog, at Jarimars Erhvervelser paa denne Kant kun bestod i Vostrozna, Volgasts Forland. Derimod fik Røboernes Fyrste snart Borgen Gützkow med Landskaberne Meserits og Loitz. Grænserne var noget usikre; men i alt har Jarimar dog faaet Landstrækninger, der var adskilligt større end hans Ø. Efterhaanden fik disse Fastlandserhvervelser ogsaa Navnet Rygen (jfr. »Begge Sicilier« i Italien).

Netop som Freden var sluttet, brød et frygteligt Tordenvejr løs. Bugislav og Biskop Konrad af Kammin, der vendte tilbage fra Flaaden, fulgt af den 15aarige Valdemar, var nær kæntrede i en Byge. For Sven Aggesøn var det et Værk af den gamle Fredsforstyrrer, dog »udført med Guds Tilladelse«, for Sakse derimod et Varsel om Vendervældens Undergang. Saa vanskeligt kan det være at tyde Jærtegn! Om de Danskes Stemning efter fuldendt Tog kunde der dog kun være én Mening. »Da Uvejret var forbi, sejlede vi hjem med stor Sejrsjubel«, siger Sven Aggesøn.

Endnu var der dog ét Led i Fredsslutningen: Bugislav maa have afstaaet den fangne Fyrst Niklot til Kong Knud. Dette var just ikke ædelmodigt af de Danske, da Niklot jo

dog havde været Jarimars Forbundsfælle og Bugislavs Fjende; men det var formaalstjenligt. Nu havde den danske Konge nemlig begge Abodriterfyrster i sin Magt, og ingen af dem slap fri, før han havde taget sit Land til Len af Danmark og stillet Gisler. Tillige afgjorde Knud deres indbyrdes Mellemværende: Niklot fik Rostock, der hidtil havde været i Modstanderens Eje; Henrik Borwin fik Meklenburg og Ilow.

Det ny danske Herredømme i Venderlandet strakte sig langs Østersøens Sydkyst, fra Trave til hinsides Oders østre Udløb. Det var, som Arnold siger, vundet mere ved Klogskab end ved Magt. Landvindingen skyldtes jo Absalons kloge og maalbevidste Politik. Og det var et Herredømme ikke blot af Navn, men ogsaa af Gavn. I Paasken 1186 kom Bugislav til Roskilde og bar Sværdet foran Knud som hans Lensmand; til Gengæld fik han gode Gaver. Næste Foraar laa han for Døden; men det var hans sidste Raad at holde fast ved Forbindelsen med Danmark, der havde været Jarimar til saa stor Fordel. I Vordingborg skiftede Knud mellem hans Sønner Niklot og Henrik og gjorde Jarimar til deres Formynder. Ikke uden Grund vakte dette Formynderskab dog Modstand i Pommern; men ved et Tog i 1189 blev Ordningen tvunget igennem, og Jarimar styrede nu Pommern. Glemte han herved ikke sine egne Interesser, saa forsømte han paa den anden Side heller ikke Danmarks; bestandig var han nemlig den danske Konge en tro Vasal.

Knud Lavards kortvarige Venderherredømme var altsaa fornyet, men i langt anséligere Omfang. Hvad hans Sønnesøn og Navne havde vundet, var mange Gange større, og det var vundet for selve den danske Krone. Med Stolthed kunde Knud Valdemarsøn nu kalde sig »Daners *og Venders* Konge«.

Saa forbavsende Begivenheder var det, at Historikeren

maatte lægge sin Pen og hvile i Betragtningen. Baade Sven Aggesøn, Sakse og den islandske Saga sluttede med dette mægtige Fremstød af Danevælden.

Men i hele Venderkampen siden Valdemars Død var Absalon Fører og Raadgiver, siger Knytlinga-Saga; slig Sejr vilde aldrig være vundet uden ham; thi han har været den største Hærmand heroppe i de nordlige Lande.

Denne Dom har sin dybe Sandhed. Men efter Pommerns Undertvingelse førte Absalon aldrig mere nogen Hær. Det var ikke af raa Krigslyst at han havde været Sjælen i Venderkampen, men af glødende Kærlighed til Fædrelandet og i Kraft af en stort anlagt politisk Tanke. Nu var Maalet naaet. Krævedes der Vaabenfærd for at sikre det vundne, saa maatte andre tage fat; selv længtes Absalon efter Fred. Til Minde om sin Krigergerning beholdt han dog sine Brynjer; først efter hans Død tilfaldt de hans Søstersøn Alexander[10].

V

Kejser Fredrik var langt borte, da den danske Konge gjorde hans pommerske Lensmand til sin Vasal og underlagde sig Abodriterland, der hidtil havde været under tysk Højhed. 1. Sept. 1184 drog Kejseren nemlig til Italien, og dèr blev han opholdt et Par Aars Tid, Der var da ogsaa nok at tage vare. Trods uløste Stridsspørgsmaal stod han sig godt med Pave Lucius III; men en stolt og tyskfjendtlig Milaneser besteg dernæst Pavestolen som Urban III, og nu udbrød der ny Kirkestrid. Kejseren sejrede, Kirkestaten erobredes, og Urban sad som Fange i Verona. Størst var dog Fredriks Triumf, da han i Jan. 1186 fejrede sin Søn Henriks Bryllup med den normanniske Prinsesse Konstance; Modstanden fra det syditalienske Normannerrige var dermed smuldret og Paven omspændt af Staufervælden.

Men alt dette havde lagt Beslag paa Fredriks Tid og Kræfter, saa han svigtede Tysklands hjemlige Interesser. Og da han endelig kom tilbage i Efteraaret 1186, havde der ophobet sig adskillige Vanskeligheder. Vel fik han Støtte af Fyrster og Bisper i Striden med Paven; men Ærkebiskop Filip af Köln indtog en kejserfjendtlig Holdning, og bag ham stod et helt Parti.

Med dette Parti var den danske Styrelse traadt i Forbindelse. I en samtidig Mønsterbrevsamling fra Hildesheim findes et Brev, der lader Kejser Fredrik give sin Søn, den udvalgte Kong Henrik, følgende Formaning: »Du skulde dog holde Øje med Ærkebispens sidste Fjendeplaner, som han udtænker til Rigets Fordærv sammen med Kongerne af England og *Danmark*, Henrik af Brunsvig (ɔ: Henrik Løve) og Greven af Flandern«. Brevet er vel snarest uægte; men Forfatteren véd nøje Besked om Forholdene, saa det alligevel kan bruges som historisk Vidne. I selve Tyskland har Danmark altsaa udfoldet en stauferfjendtlig Politik. Naar man dog tilegnede sig Højhed over den pommerske Hertug, maatte man tage Konsekvensen og modarbejde Kejseren i hans eget Land. Herom har vi yderligere Vidnesbyrd i Enkedronning Sofies tyske Giftermaal.

Blandt dem, der havde sluttet sig til Oppositionspartiet i Tyskland, var Landgrev Ludvig »den fromme« af Thüringen. At han var Fredrik I.s Søstersøn hindrede ham ikke i dette stauferfjendtlige Skridt. Men den Ustadighed, der drev ham bort fra Kejseren, drev ham rigtignok ogsaa snart bort fra Forbundsfællerne. Mens han endnu var ivrig Tilhænger af det hemmelige Forbund, ønskede han at træde i nøje Venskab med den danske Konge. Haanlig forskød han derfor sin Hustru, der var Kejserens Frænke, og bad om Dronning Sofies Haand. Med Glæde gav man ham Ja, og Valdemars Enke fik et rigt Brudeudstyr. Ved samme Tid Ærkebiskop Filip af-

slog at møde i Milano til Henriks og Konstances Bryllup, hentede Landgreven sin aldrende Brud ved Ejder, hvor Kong Knud, fulgt af Rigets Bisper, gav sin Moder i hans Haand, og Grev Adolf ydede dem ærefuldt Følge.

Af dette mærkelige politiske Ægteskab fik Danmark kun stakket Glæde. Kejseren fik Fyrsteforbundet til at falde fra hinanden, og senere maatte Hovedmanden Ærkebiskop Filip ydmyge sig. Ludvig af Thüringen sluttede sig atter til sin Morbroder og sendte Sofie tilbage til Danmark »uden Ære«.

Trods det skjulte Fjendskab og trods alle Udæskninger fra dansk Side opretholdt Fredrik dog det længst mulige den ydre Forbindelse med Danmark. Dels har han vel haabet paa fredelig Løsning af Mellemværendet, dels har han haft en viss Agtelse for den lille Nabos stigende Magt. Men nu var et aabent Brudd uundgaaeligt, og fra dansk Side blev det fremskyndet. Efter Aftale skulde Knud udrede Resten af sin Søsters Medgift 6 Aar efter Trolovelsen; men da Kejseren anmodede om Udbetalingen, gav den danske Styrelse Afslag paa Grund af det spændte Forhold. *Det var altsaa Knud og Absalon som brød Overenskomsten.* Kejserens Svar var at sende den danske Kongedatter tilbage; ridderlig gav han Pigen hendes Udstyr med. Det var i Sommeren 1187. Aaret efter søgte Fredrik at styrke Tyskhedens Sag ved Østersøen, idet han udstedte det store Privilegiebrev for Lybek.

Med forbavsende Mod kastede Absalon Kejseren Handsken. Han lod Knud erklære, at Tilbagesendelsen af den danske Kongedatter var grov Fornærmelse; til Erstatning *krævedes alt Landet indtil Elben!* Da dette dristige Krav ikke blev ænset, lod Knud og Absalon deres Vender falde ind i Elblandet. Saaledes nappede Absalon i det kæmpemæssige Kejserrige, der foreløbig ikke havde Lejlighed til at bide igen.

Nogen Landvinding fik den danske Konge dog ikke af de vendiske Strejftog; men andensteds gav Nordtysklands Opløsning Danervælden Udvidelse, om end kun midlertidig.

Ærkebiskop Hartvig II af Bremen havde tvunget de trodsige Ditmarskere tilbage under sit Herredømme og paalagt dem svære Bøder. Men i Stedet for at udrede dem rejste Ditmarskerne sig paa ny, og denne Gang gav de sig under Danmark eller, som de selv sagde, under Slesvig Bispestol, »fordi man lige saa godt kunde tjene Sankt Peter i Slesvig som i Bremen« (1188). Ærkebispens Pengevæsen var saa ødelagt, at han maatte finde sig i sit Tab. Derimod kunde Ditmarskernes Tilslutning til Danmark volde Fjendskab med Grev Adolf af Holsten, der nylig havde haft det lille Marskfolk under sig og nødig vilde være helt omspændt af den mægtige Nabo. Men den danske Styrelse vidste at sikre sig. Da Grev Adolf i Foraaret 1189 var draget paa Korstog med Kejseren, faldt Hertug Valdemar og Biskop Valdemar af Slesvig ind i Holsten; Adolfs Frænde og Stedfortræder, Grev Adolf af Dassel, maatte ved Gisler love ikke at angribe Ditmarskerne eller foretage sig noget, der kunde skade Danmark. Efter sin Hjemkomst var den holstenske Greve nødt til at godkende Freden. Ovenikøbet takkede han Knud, fordi de Danske for øvrigt ikke havde nyttet Lejligheden til at skade ham.

Endnu i de følgende Aar kunde den opblomstrende Danevælde virke tiltrækkende paa de utilfredse i Nordtyskland. Da Lybek blev belejret af Grev Adolf, tænkte et Parti paa at give sig ind under Danmark; men Planen kom dog ikke til Udførelse.

Aktivt optraadte Absalon, Knud og Hertug Valdemar derimod overfor den tyske Kejser ved ligefrem at spille Welferne ud imod ham.

Ihærdig havde Henrik Løve søgt at faa sin Landflygtighedsdom hævet. Ved Festen i Mainz 1184 indfandt han

sig endog personlig og søgte at opnaa Kejserens Naade; men han blev afvist og maatte vende tilbage til England. Paa Pave Lucius's Forbøn fik han dog senere Lov at leve paa sine brunsvigske Arvegodser. Men da Fredrik I rustede til Korstog, ansaa han det for nødvendigt at sikre sig mod ham. Paa et Møde i Goslar (Juli 1188) krævede han derfor, at Henrik skulde følge med paa Toget eller sende sin ældste Søn, og da Henrik afslog begge Dele, maatte han gaa i ny Landflygtighed, den Gang Fredrik brød op til Korsfærden (Maj 1189). Hans Fravær skulde vare 3 Aar; men trods Ed og Løfter indfandt han sig allerede i September paa tysk Grund. Ifølge Köln-Aarbøgerne gjorde han dette Skridt efter Kong Knuds Tilskyndelse. Den samtidige hildesheimske Brevbog rummer da ogsaa en opdigtet Indbydelse fra den unge Hertug Valdemar til Henrik om at søge Ly i Danmark, fordi hans Fjender hærger hans Godser. Dette viser, hvad man i indviede Kredse mente om vort Lands Stilling til Røret i Nordtyskland. Muligt er det for øvrigt, at Knud virkelig har tilbudt sin Svigerfader et Fristed.

Det var imidlertid ikke det, Henrik Løve ønskede. Landflygtighed havde han døjet længe nok; nu vilde han genvinde sin fordums Vælde. I Begyndelsen var han heldig. Ærkebiskop Hartvig sluttede sig til ham, Greverne af Ratzeburg og Schwerin samt mange holstenske Stormænd gik ham til Haande, og snart var det meste af Nordalbingien i hans Magt. Men Lykken vendte sig. Først standsede den udvalgte Kong Henrik den farlige Welfer (1190), og da Grev Adolf ilede hjem fra Korstoget, gik det meste af Henriks Landvindinger tabt, selv det stærke Lybek maatte overgive sig til Adolf (1191). I denne Kvide bad Henrik sin Svigersøn om Hjælp. Knud svarede venlig, men rørte sig ikke. Den danske Styrelse var med andre Ord for klog til at genoprette Henriks Vælde, der havde været

Danmark saa farlig. Henrik Løve kunde bruges til at svække Staufernes Magt og til at holde Nordtyskland i Uro. Men ud over dette havde man ikke Brug for ham; man svigtede ham derfor i det afgørende Øjeblik; og naar der sés hen til Fortiden, var det med fuld Føje. For saa vidt havde den staufisksindede Grev Adolf virkelig Grund til at være Knud taknemmelig.

Absalons Politik overfor Tyskland i disse Aar er kraftig, om end noget hensynsløs. Han er ikke nænsom med de Midler, han bruger, men han viser overlegen politisk Klogskab. Tysklands Forviklinger bruges som Vaaben mod Kejseren, Welfer og Staufer holdes i Ligevægt mod hinanden, og der pustes til al indre Strid. Under alt dette staar Danmark som den faste og stærke Nabo, der udnytter Opløsningen til Fremgang og Styrkelse for sig selv. Venderlandet var allerede under den danske Konges Højhed; nu begyndte tysk Jordbund at følge efter. Paa faa Aar havde Danskerne vundet et imponerende Overtag[11].

Baade indadtil og udadtil havde Absalon naaet sit Maal. Hans Statsmandsgerning kunde for saa vidt afsluttes. Men netop som Sejren var vundet over hele Linjen, truede en frygtelig Krise med at ødelægge alt. Danmarks Magtstilling, ja endog Landets Selvstændighed stod paa Spil; et Øjeblik saae det ud som om Valdemarernes Tronstol skulde omstyrtes sammen med alt hvad der havde hævet og højnet Folket. Men Absalons Gerning stod sin Prøve og gik uskadt ud af Ilden.

Det er *Biskop Valdemars Forræderi* som kaster den sorte Skygge hen over Absalon-Tidens Solskinsbilleder. En mere dæmonisk Skikkelse kan Danmarks Historie ikke opvise. Havde Valdemar fra sin første Fremfærd været

trodsig Oprører, et Skadedyr, som man ikke kunde tage fejl af, saa havde han næppe været farlig. Men nu var han tilsyneladende en nidkær Kirkens Tjener, og hans vindende Væsen daarede alle, selv Absalon og Knud. Des bedre kunde han spænde et Kæmpenæt om sit Fædreland og blive Storforbryder mod sit Folk.

Valdemar Knudsøns Liv er en Tragedie. Hans Fader var den elskværdige, men letsindige Kong Knud Magnussøn. Hans Moder var hverken Knuds Dronning eller Slegfred, men — som det synes — en anden Mands Hustru; selv efter den Tids Omdømme var der altsaa en Plet ved hans Oprindelse. Han blev født nogle Maaneder efter Faderens Drab; men Kong Valdemar tog sig baade af ham og hans Halvbroder Nils og godkendte ham dermed som Knuds Søn.

De to Brødre fik saare forskellig Skæbne. Den ene blev Nidding, den anden Helgen.

Helt uden Ansvar for Valdemar Knudsøns Udvikling er den danske Styrelse nu ikke. I sin Iver for at sikre sin Æt Tronen kunde Kong Valdemar gaa saa vidt, at det næsten blev sygeligt. Alle andre Kongeætlinger skulde uskadeliggøres, blandt dem ogsaa de to Knudsønner. Med Nils havde det dog ingen Nød; han var ubetydelig, dertil legemlig svag og præget af den tungsindige Fromhed, der skaffede ham Helgenry. Anderledes med hans Broder, der var opkaldt efter Kong Valdemar; han var en livlig og velbegavet Dreng og langt mere verdslig anlagt, derfor ogsaa farligere. Saa maatte han lempes ind paa Kirkevejen. Havde han først Bispehuen, kunde han vel ikke tragte efter Kongekronen! Saaledes afgjorde man paa Forhaand hans Fremtid, inden han kom til Skels Aar og Alder.

Selvfølgelig fik Kongesønnen den bedst mulige Udrustning til sin kirkelige Løbebane. Fremfor alt fik Absalon ham sendt til Paris for at studere. Her gjorde han Lykke

som flink Skolar. Abbed Stefan i Genovefa-Klosteret har skildret sit Indtryk af ham: Moden trods sin unge Alder og værdig som en Biskop, ydmyg trods sin høje Byrd, sleben som en Franskmand, skønt han kom fra det barbariske Norden. Dette indtagende Væsen beholdt Valdemar Knudsøn ogsaa senere; selv de 14 Aars trælsomme Fangeliv røvede ham ikke den mærkelige Evne til at daare. Ja, den store Menneskekender Innocens III, der nylig havde kaldt ham »et Uhyre med mange Hoveder«, kom endog under hans Tryllestav, saa snart han stod Ansigt til Ansigt med ham.

Som fuldendt Verdensmand kom Valdemar Knudsøn tilbage fra Paris, og skønt han manglede meget i kanonisk Alder, gjorde Kong Valdemar ham til Biskop Fredriks Efterfølger i Slesvig. Da Præstevielsen forudsatte ægte Byrd, maatte Absalon og Valdemar udvirke pavelig Dispensation for ham; men for bedre at opnaa denne Gunst omtalte de blot Valdemar som Slegfredsøn af den myrdede Konge og fortav den sande Sammenhæng med hans Fødsel. Da det senere gjaldt at komme Biskop Valdemar til Livs ved alle Midler, afslørede man ogsaa, hvorledes det forholdt sig; med Føje svarede Innocens III da, at det skulde den danske Styrelse have meddelt, den Gang den talte hans Sag.

Videre frem nød Biskop Valdemar særlig Yndest hos Kongen og hos Absalon. Kong Knud gav hans Bispestol de videstgaaende Privilegier, og Absalon støttede ham til at opnaa Bispetiende, der ellers kun var indført i Roskilde og Lunde Stifter. Man faar heller ikke det Indtryk, at Biskop Valdemar trællede under et fremmed Aag. Da man senere anklagede ham for Paven, føjede man ganske vist Usædelighed til hans Synderegister; men hvad dette kan have paa sig er umuligt at sige. Visst er det derimod, at han var Munkeven: han skænkede Gaver til Væ og Lygum, og selv grundlagde han Cistercienserklosteret Guldholm i

Angel, efter en gammel Optegnelse ogsaa Aas Kloster i Halland. Det falder svært at tro, at al denne Velgørenhed skyldtes Beregning. Absalon dømte i alt Fald anderledes; han viste ham ubetinget Tillid. Saa vidt gik man endog, at man overlod ham Styrelsen af det sønderjydske Hertugdømme, mens Hertug Valdemar endnu var Barn.

Dette Skridt var dog skæbnesvangert, fordi Biskop Valdemar fik Smag for verdslig Magt. Da saa hans yngre Navne 2. Juledag 1187 blev erklæret vaabenfør og overtog sit Embede, maatte Bispen afstaa Styrelsen, og det nagede ham. Især led han dog Skuffelse, da det viste sig, at den unge Hertug havde glimrende Evner og mægtig Vilje, saa han ikke var til Sinds at gaa i Bispens Ledebaand. Endnu kunde de to Frænder enes om Toget ind i Holsten for at sikre Ditmarskernes Tilslutning til Danmark (1189). Men snart var det ude med Freden.

Biskop Valdemar kom i Tvist med Hertugen og trak det korteste Straa. Vildt Had groede da i hans Sind og avlede voldsomme Planer. Hans Gods var hærget, Bispestolens Ejendomme beslaglagte; det skulde for enhver Pris hævnes. Men i sig selv var han afmægtig. Saa maatte Danmarks Fjender hjælpe. At han derved forraadte sit Land og selv dreves mod nye Maal, det fik være. Hævn vilde han have.

Allerede i Slutningen af Aaret 1191 opnaaede han Forbindelse med den tyske Kejser. Forholdene i Bremen gav ham kærkommen Lejlighed dertil. Hartvig II, der havde sluttet sig til Henrik Løve, straffedes med Forvisning fra Ærkesædet; Kejserens Vrede og Borgernes Had drev ham endog af Riget, saa han søgte Ly i England (1190). Næste Sommer kom han igen og rasede vildt mod sine Uvenner i Nordtyskland. Da gav Bremens Domherrer efter for den almindelige Forbitrelse og erklærede Hartvig for afsat; efter Aftale med Kejseren postulerede de dernæst Biskop Valde-

mar til Ærkebisp. Imidlertid havde Paven sendt Kardinal Cencio til Norden for at stifte Fred i Sønderjylland og raade Bod paa det frygtelige Virvar i Elblandet. Utilfreds med den pavelige Legats Kendelse blev Biskop Valdemar nu helt ubændig og vilde ikke lyde Cencio; overfor Paven maatte Legaten derfor give ham et slet Skudsmaal. I Bremen slog man allerede Mønt med Valdemars Billed; men han kunde ikke komme i Besiddelse af Ærkesædet. Paven vilde ikke godkende Postuleringen, og den danske Konge stemplede hans Forehavende som landsforrædersk. Da tog den magtgriske Biskops Planer et vildt Løb.

Endnu fastere knyttede han sin Sag til Stauferne. Ifølge et senere Brev fra Pave Innocens III var Kejseren »den Arm, han fortrinsvis stolede paa«. Og den mægtige Fyrste, der blev Biskop Valdemars Forbundsfælle, var saa farlig for Danmark som nogen vel kunde være. Fredrik I var død paa Korstog (1190); men hans Søn Henrik VI var endnu lidenskabeligere i sin Iver for Verdensherredømmet, endnu hensynsløsere i Valget af sine Midler. Naar Bispen voldgav sig den koldt beregnende Staufer, saa var Hensigten utvivlsom. Gerne gav han Danmarks Krone under kejserlig Højhed, blot han selv fik Lov at bære den. At han ogsaa knyttede hemmeligt Forbund med de staufervenlige Fyrster i Nordtyskland, er en Selvfølge; der var Hertug Bernhard af Saksen, Markgrev Otto II af Brandenburg osv., fremfor alt dog Grev Adolf af Holsten, som jo var lige ved Haanden og selv var en urolig og ærgerrig Herre. Endelig vandt Valdemar Knudsøn Danmarks Fjender i Nord, Kong Knut Erikson i Sverige og Kong Sverre i Norge.

I flyvende Fart havde Bispen faaet sit Fædreland godt indspundet. Men ét manglede han, og det var Tilhængere blandt sine Landsmænd. Han kunde derfor ikke finde noget Udgangspunkt indenfor Landets Grænser. Saa rømte

han pludselig til Sverige. Fulgt af 35 svenske og norske Langskibe kom han tilbage til Danmark og lod sig udraabe til Konge, mens Grev Adolf efter Aftale faldt ind i Egnen mellem Ejder og Danevirke. Kong Knud mødte Forræderen med en overlegen Hær, hans nordiske Hjælpetropper blev slaaede, selv søgte han Underhandlinger med Sejrherren, stolende paa, at det hellige Embed, han havde fornægtet, endnu kunde være ham et Værn. Men det var for sent at paakalde Barmhjertighed. Hans Dødsfjende, den unge Hertug Valdemar, tog ham til Fange, og Bisperne Peder Sunesøn af Roskilde, Asser af Viborg og Omer af Ribe hjalp til (8. Juli 1192). I 14 lange Aar sad Bispen nu i Søborg Taarnkælder, lænket om Haand og Fod.

Naar Biskop Valdemar straks blev knust, skyldes det vel i første Linje den unge Hertugs iltre Daadkraft. Men Absalon stod bag ved. Ellers havde de 3 Bisper, fremfor alt hans egen Medhjælper Peder Sunesøn, ikke kunnet lægge Haand paa den Frafaldne. Hans Stilling er da ogsaa forstaaelig nok: Hvem vil se sin Livsgerning tilintetgjort af en fræk Forræder? I selve de Dage, da baade Danmarks og Biskop Valdemars Skæbne afgjordes, holdt Absalon sig for øvrigt i Baggrunden. Snart maatte han dog træde frem i forreste Række for at sikre Sejren.

Danmark var frelst. Men »Herrens Salvede« var uden Lov og Dom kastet i Fængsel som den værste Forbryder, og Kirkeretten var krænket saa haardt som muligt. Hvor meget end Biskop Valdemar var i Pagt med Stauferen paa Tysklands Trone, kunde Paven umulig lade Forargelsen uænset. Krisen indtraadte derfor i et nyt Stadium.

Allerede 23. Dec. 1192 skrev Cølestin III til den danske Præstestand om at hjælpe Ærkebiskop Absalon med at faa Biskop Valdemar udfriet af Fængslet. Al Skylden kastes over paa Hertug Valdemar; han og hans Hjælpere skal betragtes som bandlyste, til Absalon har skaffet Klarhed i

Sagen og der er skét Fyldestgørelse. Tilsvarende Breve maa være sendt til Kong Knud og til Absalon; men disse Buller er gaaet tabt.

Som man ser, var Paven foreløbig kun daarlig underrettet. Han gik ud fra, at Absalon vilde arbejde for Haandhævelse af Kirkeretten og udfri den farlige Bisp. Men hans Breve forfejlede fuldstændig deres Virkning. Absalon var ellers lydig mod Rom; men her kunde han ikke udføre Pavens Bud. Samtidig fik Cølestin III Nyss om at danske Bisper endog havde hjulpet til ved Fængslingen, og det maatte give ham andet Syn paa Sagen.

Nu udgik der — formodenlig i Sommeren 1193 — et nyt Pavebrev til Absalon, og denne Gang var Tonen myndig: Da Rom havde víst ham saa megen Ære og betroet ham Legatværdigheden, burde han være des ivrigere for at modsætte sig Voldsfærd overfor Kirken; men med Sorg og Undren erfarer Paven, at han rolig har fundet sig i hvad der er skét og end ikke afværget, at Bisp Valdemar er kastet i saa usselt et Fangehul, at der er Fare for hans Liv. Rygtet herom vanker vide, og den kristne Tro formørkes derved. Absalon skal derfor af al Evne arbejde for at Biskop Valdemar løslades og for at hans eget, hans Frænders og Kirkens Gods tilbagegives. Sker det ikke, skal han lægge Interdikt over Riget og bandlyse Hertugen og hans Haandlangere. Er de tre Bisper medskyldige, skal Absalon suspendere dem, til de har gjort Bod i Rom. Endelig udtaler Paven Forbavselse over at hans forrige Bud ikke er blevet adlydt.

Talte Paven truende, saa optraadte Absalon blot bestemtere mod Kuriens Krav. Biskop Valdemar blev ikke løsladt, Landet ikke belagt med Interdikt, Hertugen ikke bandlyst, de tre Bisper ikke suspenderede. Det skønnes endog, at Absalon gjorde Paven Forestillinger og skildrede ham Bisp Valdemars Brøde.

Samtidig forværredes Cølestins politiske Stilling: Henrik VI vandt fremad, nærmede sig til Frankrig og kvalte en tysk Fyrsterejsning i Fødslen; fremfor alt lammede han sine Fjender ved at bemægtige sig den engelske Konge Richard Løvehjerte, der paa Hjemvejen fra Korstoget var falden i østerrigsk Fangenskab (Dec. 1192). Under disse Forhold turde Paven ikke støde Danmark fra sig. Af Hensyn til Kirkeretten krævede han endnu Biskop Valdemars Løsladelse; for Paven var det jo nemlig ikke et indre dansk Anliggende, men en Ytring af den evige Strid mellem Stat og Kirke, og han frygtede et Nederlag for Kirken som saadan. Men Tonen i hans Skrivelser var nu bleven saare dæmpet. I et Brev til Kong Knud — sikkert fra Slutningen af 1193 — indrømmer han Bisp Valdemars Brøde og tilstaar, at allerede Kardinal Cencio havde vidnet imod ham. Svarende hertil taler han smigrende om de gode Kaar, Kirken har i Danmark. I Tanken om Guds Kærlighed og sin egen Ærefrygt for Præstestanden bør Kongen da løse den fangne Bisp. Paven har budt Absalon lægge Interdikt over Landet, indtil Pavestolens Krav blev opfyldt; men ønsker Knud at føre Klagemaal over Biskop Valdemar, er Paven rede til at høre ham.

Saa meget havde Absalon naaet: Paven havde foretaget et Tilbagetog, nu nøjedes han med faderlig Formaning; Biskop Valdemars Brøde var for himmelraabende til at den kunde glemmes for et kirkeretligt Princip. Han var jo Oprører ikke blot mod Danmark, men mod den hellige almindelige Kirke. Han var en Apostat, en Frafalden. Den næste Pave, Innocens III, ønskede blot, at han var falden for det verdslige Sværd, som han havde formastet sig til at gribe. Men netop fordi man havde gode Vaaben mod den forbryderske Bisp, blev Absalon ikke staaende ved den halve Sejr, der allerede var vundet. Sammen med sine Bisper skrev han indtrængende til Paven om at af-

sætte Valdemar fra Slesvigs Bispestol. Da dette ikke frugtede, lod Absalon sin Vaabendrager, Abbed Vilhelm af Æbelholt, skrive end mere flammende til Pave Cølestin III. Dette Indlæg formede sig som stærke Bebrejdelser til St. Peters Efterfølger: Fra Danmark havde man jo underrettet Paven om »den *forhenværende* Slesvigbisps« gruopvækkende Forbrydelse; men det saae ud til at Syndens Sky havde lagt sig i Vejen, saa Talen ikke fandt Ørenlyd; i alt Fald havde man endnu ikke faaet Svar fra Paven, at han vilde øve Retfærdighed i den Sag. Skulde den danske Konge, der altid var lydig mod Rom, nu møde Kulde og ikke komme til sin Ret? Det var nødvendigt, at Valdemar Knudsøn holdtes fangen, ikke fordi han i sig selv var at frygte, men fordi man kun derved kunde ramme hans Hjælpere.

Selvfølgelig fik man ikke Cølestin III til ligefrem at afsætte den oprørske Bisp. Men i Virkeligheden stillede Paven sig dog paa Knuds og Absalons Side. Da han skulde beskikke Sættedommere i Striden mellem Slesvigs Cluniacensere og Cistercienserne i Biskop Valdemars Kloster, valgte han Omer fra Ribe, der havde været med ved Fængslingen, og Abbed Vilhelm, der var Absalons Ven. Men ogsaa paa anden Maade var han huld mod den danske Styrelse. Formelt tilbagekaldte han ikke sit Krav om Bispens Frigivelse; men han lod Sagen hvile. Det var ganske vist kun en halv Afgørelse; men Cølestin var op imod de 90 Aar og dertil veg som Voks. Hans Passivitet paadrog ham en rammende Snært fra Henrik VI: Da Paven i Efteraaret 1196 manede Kejseren til at løslade Ærkebispen af Salerno, svarede Henrik: »Først og fremmest skulde I med større Eftertryk kræve af den danske Konge, at han løslader Bispen af Slesvig, som allerede for lang Tid siden er hærtagen og holdes i Lænker, i Stedet for at bekymre Eder om en Mand, som vi blot har befalet blive

i Tyskland — men ikke har kastet i Lænker og Fængsel — for at han ikke skal spinde Rænker mod vort Liv og vort Rige«.

Men gjaldt det at udfri Fangen fra Søborgs Taarnkælder, saa var den spydige Kejser lige saa afmægtig som den godlidende Pave. Han gik i Graven uden at faa udrettet noget for den danske Mand, der havde stolet paa hans stærke Arm. Efter Henrik VIs Død splittedes den tyske Kongemagt. Men selv Cølestins Efterfølger holdt sig tilbage, skønt han var den mægtigste af alle Paver. Først et Par Aar efter Absalons Død begyndte Innocens III at arbejde for Løsladelsen for dog at opretholde Kirkens Krav. Endelig i 1206 aabnedes Fængselsdøren for Biskop Valdemar. Men straks efter at Bispen havde svoret de dyreste Eder paa aldrig at skade Danmark, stod al hans Digten og Tragten til at hævne sig paa Fædrelandet og styrte den store Kong Valdemar. Saa havde Absalon altsaa haft Ret i at vise ubønhørlig Strenghed overfor sin fordums Yndling![13]

Absalons Holdning under Bisp Valdemars Forræderi kaster klart Lys baade over hans Personlighed og hans Politik. Men dette kommer vi senere tilbage til.

Sin Hærførergerning havde han endt med Pommerns Underkastelse. Det daglige Førerskab i Statsstyrelsen opgav han, da Krisen ved Biskop Valdemars Forræderi var overstaaet. Men hans Statsmandsgerning sluttede dog ikke brat. I Styrelsen udadtil og indadtil havde hans kloge Raad den vante Vægt. Selv om andre traadte frem til Handling, kom Udviklingen da fremdeles til at bære Præg af hans hele Personlighed.

VI

Sejren over Biskop Valdemar blev Signal til Danerværldens videre Fremrykning i Nordtyskland. Kejser Hen-

rik var først optaget af at dæmpe et ulmende Oprør blandt de tyske Fyrster, og dernæst satte han fuld Kraft ind paa sin italienske Politik; Normannerriget blev erobret, fra Sicilien rakte han Haand efter Tunis og Tripolis, han stræbte mod Højhed over Armenien og hele det byzantinske Rige, og et stort Korstog skulde bane Vej for yderligere Verdensherredømme. For disse Storsyn maatte det lille Danmark saa temmelig glide ud af Kejserens Bevidsthed. I de halvandet Aar han var i Syditalien (1194—95) har han næppe skænket den lille dristige Nabo i Nord ret mange Tanker. Og den danske Styrelse vidste godt nok, at Henrik VI var langt, langt borte.

Samtidig med at Biskop Valdemar kom med sin svensknorske Hjælpehær, var Grev Adolf jo trængt ind i Sønderjylland. Hærgende naaede han frem til Slien; men her forfærdedes han ved at høre om sin Forbundsfælles Skæbne og trak sig skyndsomst tilbage. Da han nu frygtede de Danskes Hævn, kaldte han Markgrev Otto II af Brandenburg og andre staufisksindede Fyrster til Hjælp. Et Aars Tid holdt den tyske Hær Vagt ved Ejder. Knud og Absalon forstod dog ved smaa Midler at svække Fjenden. De lod den norske Oprørerflok Øskeggerne gøre Grev Adolf Fortræd ved store Hærgninger paa Trave (Aug. 1193); men selv holdt de sig rolig tilbage, indtil Grevens Hjælpere blev trætte af at vente og drog hjem. Da fo'r Kong Knud frem med en Hær. Grev Adolf gik imod ham; men Overmagten var for stor, han maatte bede om Fred og udrede 1400 Mark Sølv (Jan. 1194).

Paa den anden Side opgav Danmark nu sin nys vundne Højhed over Ditmarsken. Ærkebiskop Hartvig, der havde Krav paa Landet, var nemlig kommen tilbage til sit Ærkesæde. Som Henrik Løves Tilhænger og Biskop Valdemars Fjende var han i Øjeblikket halvvejs Danmarks Forbundsfælle, og man maatte derfor lade Bremen beholde sin Ret.

For Henrik Løve personlig gjorde man derimod lidet eller intet. Gang paa Gang bad den tidligere saa stolte Welfer om Hjælp; til sidst sendte han sin Søn Henrik til Danmark og paalagde ham ikke at vige fra Knuds Side, før Danskerne havde skaffet ham hele Nordalbingien. Her gav man den unge Henrik venlige Ord, men heller ikke mere. Omsider blev han ked af sin haabløse Mission og vendte tilbage. Her tilføjede han rigtignok paa anden Maade Henrik VI et Nederlag, idet han meget mod Kejserens Vilje ægtede hans Broderdatter. Nu søgte ogsaa Henrik Løve Udsoning med Stauferne og opnaaede det (Marts 1194). Den unge Henrik fik Løfte om at blive sin Svigerfaders Efterfølger som Pfalzgreve ved Rhinen; men Henrik Løve selv vandt ikke fremad i Magt. Aaret efter døde han, kun en Skygge af hvad han havde været. Welfervælden i Nordtyskland blev saaledes ikke genoprettet. Absalon fulgte til det sidste sin kloge Ligevægtspolitik [13].

— — — —

Hvor let den danske Styrelse havde ved at svigte Welferne, ser man af Forbindelsen med Filip August i Frankrig, der bad om at faa Knuds Søster Ingeborg til Ægte. Den franske Konge var nemlig Dødsfjende af Henrik Løves Svoger, Kong Richard Løvehjerte, og havde i den Anledning nærmet sig til Henrik VI. Dette sidste huede just ikke Absalon. Men man trøstede sig med, at Forbundet mellem Kejseren og Kong Filip kun var øjeblikkeligt og tilfældigt: i mange Maader havde de to Fyrster modstridende Interesser. Abbed Vilhelm af Æbelholt tilraadede endog Ingeborgs franske Giftermaal med den Begrundelse, at Danmark derved kunde faa Støtte mod det romerske Rige!

At Filip August søgte sin Brud i Valdemarsætten, vidner om den Anseelse og den Magtstilling, vort Land havde naaet. Endda tænkte man sig Muligheden af at gaa langt videre. Da den franske Konge forhandlede om Medgift, ønskede han ikke Penge, men Overdragelsen af den danske Kongeslægts Ret til England og Hjælp paa et Aar til Landets Erobring. Her fik han imidlertid Afslag. Af Hensyn til Stauferne turde man ikke blotte Landet; men fremfor alt tænkte man sig, at Slægtskravene paa den engelske Krone endnu havde Værdi for Dankongen selv. Naar endnu Valdemar Atterdag huskede sine Forfædres Fordringer, hvor meget mere maatte da Absalon i sin Begejstring for de store Minder kæle for den dristige Drøm at forny Knud d. riges Herredømme i England! Hvorfor skulde man ofre Liv og Blod for den franske Konges Englands-Planer, naar man selv havde ældre og bedre Ret? Var Folket ikke i Løbet af en Menneskealder naaet fra Vanmagt til Vælde? Det lod sig tænke, at Udviklingen kunde fortsættes; Normannertiden kunde staa op af Graven. Hellere gav man da svimlende Medgiftssummer end man solgte sin Førsteret for et smigrende Tilbud.

Ingeborgs Bryllup holdtes i Amiens 14. Aug. 1193. Det syntes at forjætte Danmark en straalende politisk Fremtid, og saa blev det dog kun til Ulykke for den stakkels Kongedatter og til Ydmygelse for hendes Fædreland. Straks forstødte Kong Filip sin Brud, og da hun værdig og stolt vægrede sig ved at drage hjem, lod han hende vansmægte i Fængsel. Her kan vi kun lige berøre hendes tunge Skæbne, og vi maa give Afkald paa at drøfte Filips gaadefulde Haardhed og Grusomhed. Ingen har vel følt større Sorg og Harme end Absalon. Han skrev indtrængende til Pave Cølestin, og da Kong Knud sendte sin Kansler Anders Sunesøn til Rom, gav Absalon ham Abbed Vilhelm i Følge. Men der udrettedes intet. Den store Ærkebisp var afmæg-

tig overfor Frankrigs Konge; vi staar her overfor et af Nederlagene i hans Levned. Danmark, der længe havde triumferet, smagte her den beske Malurt[14].

Hvor stærk man end var, manglede man selvfølgelig alle Midler til at hævne sig paa den franske Konge. Og Tanken om at erobre England laa langt ude i det Blaa. Imidlertid havde man siden 1185 et Overskud af krigersk Kraft. Snart blev det brugt i Nordtyskland, snart til Korstog mod fjerne Østersølande.

Oprindelsen til disse Korstog skrev sig fra Valdemar I's Dage. Mens Eskil var veget til Frankrig, fik han Tanken om at kristne Esterne. En fransk Benediktiner, Fulke, var villig til at blive Missionsbisp. Han blev indviet af Eskil, fulgte ham til Danmark, hvor han var med ved Rygens Erobring 1169, og gik dernæst i Lag med sin Opgave. Pave Alexander III udstedte Opraab til alle Nordens Konger og Fyrster om at gøre Korstog til Estland og lovede Korsfarerne rig Syndsforladelse. Efter Fredsslutningen med Henrik Løve og Venderne (1171) har danske Mænd formodenlig været i Estland for at hjælpe Fulke; men der udrettedes intet, og Fulke var atter en Tid lang i Frankrig. Da Absalon var bleven Ærkebisp, kom Fulke tilbage og blev godt modtaget. Estermissionen blev vistnok genoptaget; men Fulke forsvinder sporløst, og hans Mission løb i Sandet. Da man troede Venderkampen endt for stedse, tænkte Sjællændere og Skaaninger paa at gøre Korstog til Estland for at det krigerske Opsving ikke skulde tabe sig. Men netop da udbrød Pomrerfejden (1184) og lagde Beslag paa alle Kræfter, saa Estlands-Planen maatte hvile.

Kort efter gik der en stor Korstogsbevægelse hen over Kristenheden. Det var Saladins Erobring af Jerusalem

(1187) som vakte Røret. Paven udstedte angstfulde Opraab, de tre mægtigste europæiske Fyrster tog Korset, og en hel Stormflod af Korsfarere væltede sig mod »de Vantro« — uden at naae Maalet. Den hellige Grav var fremdeles i Muhamedanernes Hænder.

Til Danmark naaede Bevægelsen hurtig. Mens Kong Knud i Julen 1187 holdt Stormandsmøde i Odense, kom Pavens Sendebud med den haarde Tidende og manede til Korstog. Den let vakte Esbern Snare stod da frem og ildnede til Daad. Han skal have mindet om svundne Tiders Heltegerning, og det passer godt for Absalons Broder; men den Tale, som den lille Korstogskrønike lægger ham i Munden, er forøvrigt Digtning. Femten Stormænd meldte sig; men de ti trak sig tilbage og de fem tøvede tre Aar med at drage ud. En Del Menigmænd lod sig rive med af Røret, men gik i Flok med Nordtyskere, Friser og Flamlændere. Nogle drog vest om Europa og kæmpede undervejs med Maurerne i Algarve, andre stillede sig under den flamske Ridder Jakob fra Avesnes, drog ad Rhinen og indskibede sig i Syditalien (1189). Hæderligt tog disse Danskere Del i Kampen om Acre. Da Stormandstoget endelig kom i Stand, blev det derimod unyttigt. De højbyrdige Herrer dvælede længe i Norge for at slutte sig sammen med Korsfarere dèr fra Landet, léd dernæst Skibbrud ved Frislands Kyst og kom efter store Lidelser til det hellige Land netop som Richard Løvehjerte havde sluttet Fred med Saladin.

Saa kirkelige Kong Knud og Absalon end var, saa stod de dog udenfor dette 3dje Hovedkorstog. Knuds Sødskendebarn Agge Stigsøn blev Korsfarer, men det ændrede ikke hans egen Holdning. Absalons hastige og lyriske Broder opflammede til Toget, hans Søstersøn Alexander var blandt de væbnede Pilegrimme; men selv holdt han sig tilbage. De store Tog til det hellige Land var ham

unyttigt Kraftspild; Abbed Suger havde dømt ligesaa. Allermindst har han villet lade Danmark støtte Kejser Fredrik, som var den første til at tage Korset; de danske Stormænds lange Tøven staar maaske i Forbindelse hermed, i alt Fald drog de ikke ud før efter Kejserens Død. Rimeligvis har Absalon ogsaa været klar over de daværende Korstogs Vrangsider. Den høje Trosiver var afløst af raa Æventyrlyst, og i Ly af Korsmærket trivedes alle Laster. Til tyske Korsfarere sagde Beneventanerne rent ud (1197): »Eders Færd er lumsk og gudsforladt; I spiller Pilegrimme! i Virkeligheden er I Ulve«. Eller et andet Træk blandt de mange: i 1189 sendtes 300 Piger afsted til Korsfarerne, og denne Prostitution betragtedes som gudvelbehagelig. Arnold af Lybek vedgaar ogsaa Korsfarernes Samliv med Skøger, men dadler det dog. Desværre kan vi ikke uden videre undtage vore Landsmænd fra den forbavsende Tøjlesløshed, Korstogene fostrede. Da de høje Herrer med deres Følge var kommet til Bergen, drak de sig helt vilde og forgreb sig paa en ansét Frue, saa de nær var blevet dræbte og maatte løskøbe sig med Bøder.

I og for sig var Korstog ikke Absalon imod, naar blot de gjordes frugtbringende for Danmark. Der var Fortilfælde i saa Henseende: Da Paven og Bernard af Clairvaux kaldte til det 2det Hovedkorstog, fik Danskerne Lóv til at ombytte den fjerne Saracenerkamp med den nærliggende Venderkamp; Kirken forjættede dem den samme himmelske Løn. Paa lignende Maade tog man nu Korstogstanken i Østersøvældens Tjeneste. Medens de andre Korsfarerhære omsider opnaaede det lille Udbytte at faa Acre til at overgive sig, udgik der fra Danmark et Tog til Finland (1191). Dette Land var endnu overvejende hedensk. Svenskerne havde ganske vist begyndt at erobre og kristne; men endnu havde de ikke naaet synderligt, og Danskerne har vel tænkt at gøre dem Rangen stridig — ligesom Sven-

skerne senere søgte at blive de Danskes Medbejlere i Estland. Desværre maa vi her savne Sakses fyldige Skildringer. Vore Aarbøger optegner, at Toget fandt Sted, og et Par af dem tilføjer, at Danskerne sejrede. Men varigt Herredømme eller Mission grundlagdes ikke derved[15].

Da der næste Gang kaldtes til stort Korstog, gik Danskerne atter deres egne Veje.

En væbnet Pilegrimsfærd til det hellige Land var jo et Led i Henrik VIs imperialistiske Planer og fandt Genklang trindt omkring i Tyskland. Welfervenner og Staufervenner udsonedes for en kort Tid, og mange tog Korset allerede 1195, bl. a. Pfalzgrev Henrik ved Rhinen, Grev Adolf af Holsten, der saaledes paa ny gæstede det hellige Land, og hans fordums Fjende, Ærkebiskop Hartvig II af Bremen. Toget kom dog først i Stand i Sommeren 1197. Kejser Henrik havde længe været optaget af ny Strid med Pavestolen, og jærnhaardt kuede han et siciliansk Oprør. Han opnaaede at se sin store Korsfarerflaade under Sejl; men kort efter døde han i Messina 28. Sept. 1197.

Medens de mægtigste nordtyske Fyrster var paa Korstog og den farlige Kejser var bunden af Uroen i Italien, drog Kong Knud med en stor Hær til Estland. Absalon kaldte altsaa endnu en Gang sine Landsmænd til Østersøtogt; men selv var han næppe med. Heller ikke om dette Tog véd vi synderligt. Det er lige det, at et Par Aarbøger nævner Korstoget. Men det har Betydning som Forløber for de berømte Estlandstog, Valdemar II senere udførte. Her som saa ofte peger Absalons Gerning frem mod den store Konge, som blev hans Arvtager. Ringsted-Tavlen, der giver Fortegnelse over Kongegravene, kalder ligefrem Knud Valdemarsøn Hertug af Estland. Dette bekræftes dog ikke af samtidige Kilder, og Kong Knud er her vistnok forvekslet med Valdemar IIs uægte Søn Hertug Knud. Men visst er det, at Danmark ogsaa efter 1197 havde In-

teresser at varetage ved de baltiske Østkyster. Da Biskop Albert af Riga vilde indlede sin Sværdmission i Livland (1199), henvendte han sig først til den danske Styrelse. Knud og hans Broder Valdemar skænkede ham Gaver og indtog en velvillig Neutralitet; men Krigshjælp gav man ham ikke[16].

Knuds Estlandstog havde ejendommelige Følger. Mens Kongen var fjernt fra Danmark, søgte Tyskere at genvinde Venderlandet.

Markgrev Otto II af Brandenburg (1184—1205) havde længe været Danmarks Fjende. Dybt var han krænket ved den danske Konges Højhed over Pommern, og snart gjorde han Danskerne Rangen stridig. »1190 blev Bursteborg [ɔ: Tindeborg, Oversættelse af det slaviske Stettin] genopbygget af Kong Knud«, siger Valdemarsaarbogen, og dette maa betyde, at Stettin er bleven ødelagt ved et brandenburgsk Indfald, men genrejst af den danske Konge. Et Par Aar senere sammensvor Markgreven sig med Biskop Valdemar og støttede Grev Adolf mod Danmark. Nu skulde han have været paa Korstog; men han blev løst fra sit Løfte. Dette skete sikkert efter Aftale med Kejser Henrik, der kendte og bifaldt hans Planer. I Danmark har man derimod ikke anet noget derom. Otto kunde derfor atter falde ind i Pommern og underkaste sig en Del af Landet.

Dette søgte Danskerne at hævne den følgende Sommer.

Ved Henrik VIs Død var det tyske Rige kommet i Opløsning; at mange tyske Fyrster var i Palæstina, forøgede Forvirringen. Først et halvt Aar efter blev Henriks Broder Filip af Schwaben valgt til Konge; 3 Maaneder senere kaarede det welfiske Parti Henrik Løves Søn Grev Otto af Poitou til Modkonge. Tysklands indre Splid lettede saaledes Angrebet for Danskerne; paa den anden Side var det vanskeligt at ramme et Land, der laa saa langt inde i det tyske Rige. Da Knud havde samlet Hæren, blev han selv

tilbage paa Møn, og Anførslen overdroges til Peder Sunesøn. Bisp Peder har tydeligt nok taget Absalon til Forbillede; men det viste sig, at han ingenlunde var hans Jævnbyrdige som Hærfører. Forstærket med Røboer og Vestvender drog Bispen op ad Oder og angreb Markgrev Otto. Kampen var blodig. Ifølge danske Aarbøger sejrede Danskerne; men hvis de overhovedet hjembar Sejr, saa var den i alt Fald saare dyrekøbt: mange blev paa Valen, blandt dem Thorbern Sunesøn, og saaret faldt Biskop Peder i Fjendens Hænder. Det var i Sommeren 1198.

1. Krigere fra Slutn. af 12. Aarh. Kalkmaleri i Bjeresjö Kirke i Skaane. Rydbeck, Medeltida kalkmålningar.

Bispen lod saa svag efter sit Saar, at Markgreven blev bange for at han skulde dø i Fængslet og derved kalde Kirkens Straf over hans Hoved. Han satte ham da i mildere Forvaring; men Peder Sunesøn bestak sin Vogter og slap hjem til Danmark. Vinteren 1198—99 blev imidlertid meget streng, de mange Floder, Søer og Moser i Venderlandet frøs til, og sammen med den nylig hjemvendte Grev Adolf hærgede Otto vidt og bredt. Allerede skulde de endog til at gaa over Isen til Rygen; da slog det ind med Tø, og Jarimar var reddet.

Saaledes var de Danskes Vendervælde truet. I samme Vinter udviklede Forholdene i Tyskland sig tilmed ugunstigt for Danmark, Staufer-Partiet havde Fremgang. Kong

Knud sikrede dog sit Herredømme. Snart efter var han ovenikøbet stærk nok til at erobre Nordalbingien.

I Sommeren 1199 frygtede Grev Adolf det værste og dannede derfor er helt nordtysk Forbund, Welfervenner og Staufervenner mellem hinanden. Blandt de sidste var som sædvanlig Markgrev Otto II af Brandenburg, blandt Welfervennerne var Ærkebiskop Hartvig II af Bremen. Denne lidenskabelige Mand var bitter mod Danmark; han havde forgæves søgt at faa Paven til at forny Bremens Overhøjhed over Norden (1185), og han glemte ikke, hvordan Ditmarskerne et Par Aar senere unddrog sig ham og gav sig ind under Knud. Det saae ud til at blive en stor Krig. Med Ejder imellem sig stod Hærene overfor hinanden. Kong Knud og Hertug Valdemar fulgte atter en klog Nølerpolitik: de trak sig tilbage til Danevirke, og den nordtyske Hær kunde da ikke længer holdes sammen. Straks efter hensmuldrede selve det welfisk-staufiske Forbund mod Danmark; Knud havde nærmet sig til sin Svoger Otto IV, og Ottos Magt var atter i Opgang, saa Danskerne fik Overtaget.

I Aaret 1200 faldt Hertug Valdemar mandstærk ind i Holsten, og Adolf maatte afstaa Rensborg, der nu blev en Udfaldsport for de Danske. Ogsaa Ditmarskerne kom paa ny under dansk Højhed. Adolf og hans Navne fra Dassel, der var bleven Ratzeburgs Greve, spillede imidlertid højt Spil: i Begyndelsen af 1201 tvang de Ditmarskerne til Frafald. Dette fjendtlige Skridt blev deres egen Undergang. Henrik Borwin og Niklot faldt efter Knuds Bud ind i de to Adolf'ers Lande, og nordfra gjorde Hertug Valdemar det ene Sejrstog efter det andet. Alt Haab om Hjælp fra Filip af Schwaben var udelukket; saa kastede den urolige Holstergreve sig i Armene paa Welferne, men det var for sent: af Hensyn til sin danske Svoger kunde Otto IV ikke hjælpe ham. Da Aaret 1201 gik ud, var Grev Adolf de Danskes Fange

og blev ført til Søborg, hvor hans gamle Forbundsfælle Valdemar Knudsøn sad lænket; hele Holsten og Ratzeburg paa et Par Borge nær var erobrede, Ditmarskerne bragt tilbage under Knuds Herredømme, og Rigets Grænse skudt frem til Elben[17].

Det var i det Aar Absalon døde. Nordalbingiens Erobring var Fuldendelsen af hvad han havde grundlagt. Nu omspændte Danervælden næsten hele Østersøens vestlige Del. Snart efter blev Hertug Valdemar Danmarks Drot og kunde des stærkere tage Arven op efter Absalon. Havde hans Herredømme i en Aarrække Stormagts Rang, saa var det fordi han kunde bygge paa Absalons Livsværk.

VII

Medens Absalon formede Danmarks Udvikling, tog Sverre Norges Skæbne i sin Haand. Men de to store historiske Skikkelser stod skarpt overfor hinanden. De givne politiske Forhold gjorde dem paa Forhaand til Fjender; Modsætning i Karaktér og Livssyn grov Kløften endnu dybere.

Sverres Sejre over Erling og Magnus ærgrede selvfølgelig den danske Styrelse, som straks saae sine norske Forhaabninger kuldkastede. Hvad blev der nu af Valdemars Højhed over Viken! En ukendt Æventyrer kom og væltede alt hvad der var vundet; knuste han Erlings Værk i enhver Henseende, hvorfor skulde han saa lade Ydmygelsen overfor Danmark staa ved Magt? Selv fremstillede Sverre sig som den, der af Forsynet var kaldet til at fri Folket for Prælaters og Høvdingers Tyranni; hans Kald maatte da ogsaa omfatte Frigørelsen udad til, og han godkendte aldrig Danmarks Krav paa Viken.

Havde Sverre selv Tro paa sin Kongebyrd? Eller gav han blot en Kongerolle med stort Mesterskab? Vi kan ikke sige det med fuld Sikkerhed. Derimod var det utvivlsomt

nok hvad den daværende danske Styrelse mente. Sakse stempler Sverre som en forløben Præst og en fræk Bedrager, og denne Synsmaade var selvfølgelig ikke hans eget Paafund.

Saaledes saae Absalon altsaa paa sin politiske Ligemand i Norge. Sverres Personlighed og Politik gør den hadefulde Dom forstaaelig. Selv i sit Rige havde han kun faa Venner. Han var jo Opkomlingen, Æventyreren i Spidsen for Stimandsflokken; selv da han stod som den mægtige Konge, var hans Birkebejner overvejende som raa og rovgriske Landseknægte. Han vandt frem ved at smigre for det uædleste i Folkehoben, ved at hidse Pjalteskaren mod de fornemme »Guldhalse« og »Mjødvomme« og ved at love den fattige Rigmandens Embeder, Gods og Velvære. Den store norske Konge har en moderne Agitators Hensynsløshed. Stemte det med hans Klogskab, kunde han være mild og højsindet; men ellers knuste han, hvad der stod ham i Vejen, uden at agte de Værdier, som gik til Grunde. De Stormandsætter, han nedslog, var Bærere af Norges Kultur. Hos dem haandhævedes det nordiske Helteideal, hos dem knæsattes de kirkelige Fremskridtstanker, hos dem lød Skjaldenes Kvad, og de historiske Minder holdtes i Ære. Overfor dette staar den nøgterne Sverre, der foragter de gammeldags Former for Mandighed, kalder det »ukongeligt at gaa i Enekamp som Slagsbrødre« og kaster Vrag paa god historisk Fortælling, men lytter til »Lyvesagaer« — ligesom en eller anden moderne Politiker uden litterær Interesse foretrækker en Knaldroman for mere lødig Læsning. Det gælder overhovedet om Sverre: »Der er noget af en nyere Tids Prosaisme over ham i Modsætning til den gamle Heltetids Poesi« (J. E. Sars).

Hvor frastødende har alt dette ikke været for Absalons nordiske Helteaand, for hans aristokratiske Synsmaade og hans historiske Sans! Overfor Absalons luende Begejstring

og uegennyttige Virken staar Sverres koldt beregnende Magtstræb: han kan paakalde Hellig Olavs Lov og Fædrenes Aand, men kun fordi det kan tjene hans personlige Formaal; kort sagt, som Politiker er han den ypperlige Skuespiller. Men netop derfor vækker han des større Uvilje hos den, der havde Afsky for Masker. Tilmed kommer Sverre i stedse bitrere Modsætning til Præstestanden og træder dens sent tilkæmpede Rettigheder under Fødder. Heri har Absalon kun sét Forbrydelse og Fjendskab mod Gud. End ikke naar Sverre hævdede Kongedømmet af Guds Naade, kunde den danske Monarkist mødes med ham; i den norske Konges Statsret var Brodden nemlig vendt mod Præstestanden, og Kirkens Selvstændighed var fornægtet. Som hele Samtiden stod Absalon derfor uvillig og uforstaaende overfor Sverres Kongegerning. Sverre ilede langt, langt forud for sin Tid: det stærke Kongedømme, der rejste sig paa Folkets brede Skuldre og nedkæmpede Overklasserne, det var som en Foregriben af Nutidsstaten. Med alle sine Fortrin, med hele sit vide Udsyn var Absalon ganske anderledes Tidens Barn, den ægte middelalderlige Skikkelse. Sverres Program peger fremad imod Dantes romerske »Monarchia« og Marsiglios moderne Statslære, ja videre hen mod Enevoldsmagtens Teorier og mod Napoleons kejserlige Katekismus. Hvis det er den historiske Førers Opgave at være forud for sin Tid, saa bliver Absalon den lille i Sammenligning med Sverre. Men gælder det at skabe Harmoni, at rejse Samfundsbygningen paa Fortidens Grund, at udnytte alle gode Kræfter i Folket, da er Absalon ubetinget den største.

Skønt der var denne politiske og personlige Modsætning mellem Absalon og Sverre, førte Danmark dog ikke aaben Krig mod den ny norske Konge. De tidligere Forsøg paa at vinde Højhed over Norge har da sikkert været Valdemars og ikke Absalons Værk. Naar Absalon i 1168 vilde

gaa videre frem langs Norges Kyst, var det blot fordi han daarligt kunde finde sig i, at man afbrød et Forehavende paa Halvvejen. Men samtidig har han gjort sine Iagttagelser og stillet sig det klart, at Norges Underkastelse laa langt over de Danskes Evne, og at Danmark ikke maatte spilde sine Kræfter i det høje Nord, men samle sig om Østersøherredømmet. I den Tid Absalon var Eneleder af Danmarks Styrelse, var Erobringspolitiken overfor Norge derfor opgivet. Man vilde gerne skade Sverre; men man tog ikke Sigte paa hans Land. Følgelig gav man hans Fjender Ly og holdt den norske Borgerkrig i Live; men man rustede ikke Hære imod ham, og det skønt Sverres Stilling et Par Gange var saa mislig, at selv en mindre Forøgelse af hans Fjenders Stridskræfter kunde have fældet ham. Først Valdemar II genoptager Kravene om Højhed over Viken; men Udbyttet blev kun kortvarigt. Vedrørende det norske Spørgsmaal har Absalon saaledes været i en viss Modsætning til de to Valdemarers rent dynastiske Politik.

Fjendskabet med Sverre begyndte i 1180. Aaret forud var Erling Skakke fældet, og nu léd Magnus Erlingsøn et saa eftertrykkeligt Nederlag, at han maatte rømme af Landet. Han søgte da Ly hos Kong Valdemar og blev vel modtaget. Næste Aar vendte han tilbage til Norge, dog næppe med danske Hjælpetropper. I Sommeren 1183 blev Magnus imidlertid overrumplet af Sverre i Bergen og undslap med Nød og næppe. Atter var Danmark hans Tilflugt, og da han i Foraaret 1184 drog til Norge, havde Knud Valdemarsøn givet ham nogle danske Krigere med. Men ved Midsommertid omkom Magnus i den berømte Norefjord-Kamp, og Sverre var nu Eneherre i Norge.

Med Føje betragtede Sverre da Danskerne som Fjender. Hans Broder Erik Kongsøn, der havde gjort Estlands-

tog og været hos Knut Erikson i Sverige, nyttede Sejladsen gennem Danmark til Strandhug (1187); politisk sét har det dog mindre at sige, eftersom han ogsaa tog Bytte paa svensk Grund. Mere Vægt har det, at norske Oprørere bestandig havde et Rygstød i Danmark. Da Kuvlunge-Skaren opløstes (Dec. 1188), tyede en Hob under Høvdingen Simon Kaaresøn til Danmark, hvor den skaanske Stormand Sven Thorkilsøn tog sig af dem. Her samlede Simon et nyt Oprørsparti, Varbelgerne; til Kongsemne tog de en dansk Dreng og udgav ham for Søn af Magnus Erlingsøn (1189); men de splittedes, Simon faldt og den lille Dreng maatte ogsaa lade Livet (1190). Intet Under, at de danske Korsfarere og særlig Sven Thorkilsøn, der kom til Norge 1191, var lidet hyggelige ved at møde Sverre, skønt de havde sluttet sig sammen med Kongens tro Tilhænger, Ulv fra Lauvnæs; Sverre behandlede dem forøvrigt med en Blanding af Mistænksomhed og Højsind. Heller ikke er det underligt, at Sverre næste Aar støttede Biskop Valdemar; men det lykkedes ham ikke ad den Vej at komme Danmark til Livs. Den danske Styrelse gjorde Gengæld ved at modtage det næste norske Oprørsparti, Øskeggerne, der efter Anvisning hærgede Skibene paa Travefloden (1193); derved opnaaede Danmark paa én Gang at skade sin Fjende, Grev Adolf, og selv at slippe for at underholde de besværlige Gæster. Da Sverre det følgende Aar oprev Øskeggernes Flaade i Florevaagen, flygtede en af deres Hovedmænd, Sigurd Jarlsøn, ned til Danmark. Følgelig betragtede Sverre vort Land som Arnestedet for alle de Planer der smeddedes imod ham[18].

Farligst for Sverre var det, at Absalon modtog hans kirkelige Modstandere. Dette begyndte allerede 1191. Da var det at Ærkebiskop Erik Ivarsøn efter et haardt Sammenstød med Sverre drog til Danmark. Dèr nød han Gæstfrihed til efter Sverres Død (1202). Men hans Liv var

forspildt. Han følte sig som Martyr for en retfærdig Sag, og dog opnaaede han ikke at husvales ved at se Gengældelsen ramme »Tyrannen«; Sverre trodsede Band og Interdikt og døde fredelig i sin Højstol. Og selv blev Erik under sit Ophold i Danmark helt blind, saa Sverre kunde haane ham for hans Vanskæbne: nu kunde alle se, at Ærkebispen ramtes af sin egen uretfærdige Bandlysning.

Absalon havde Grunde nok til at tage imod sin norske Kaldsfælle. Han mindedes Ungdomsaarene i Paris. Mens han studerede paa Seineøen og paa »Bjerget«, blev den unge Erik Ivarsøn Kannik i St. Victor; senere synes han at være optaget i selve Genovefa-Klosteret. Og nu var Erik Norges Ærkebisp, Forkæmper for de kirkelige Ideer og derfor Sverres Hovedmodstander. Det maatte ogsaa tiltale Absalon, at hans norske Embedsbroder var en Mand med udpræget Karaktér og stor Viljestyrke. Ganske vist kunde Erik blive voldsom, og Modgangen gjorde ham bitter. Adskilligt af hvad han kæmpede for gik ogsaa langt ud over hvad Absalon krævede. Naar Erik frakendte Kongedømmet al Indflydelse paa Bispevalget og al Patronatsret, naar han hævdede, at Kroningen var en kirkelig Naadessag, og ved Rettergangen tog højere Bøder end Kongen, saa var alt dette lidet i Samklang med Absalons Grundtanke om Samvirken mellem Stat og Kirke. Men uvilkaarlig anlagde Absalon en anden Maalestok, naar de hierarkiske Krav var vendt mod Magtraneren paa Norges Kongestol. Desuden havde han dyb Medfølelse med den norske Prælat, der var »landflygtig for sin Retfærdigheds Skyld«. Trofast gav han ham og hans Følge Husly og Støtte lige til sin Død. Til Tak skænkede Erik ham en kostelig Sølvskaal.

Jævnsides Absalon tog Abbed Vilhelm sig af den ulykkelige Erik Ivarsøn; de var jo Ordensbrødre og utvivlsomt tillige Ungdomsvenner. Det synes som om Vilhelm har

overdraget den norske Ærkebisp Kastelle Kloster ved Konghelle, der var Æbelholts Datter; ad den Vej unddroges Klosteret Bispen af Oslo, som endnu stod paa Sverres Side, og Erik fik formodenlig nogen Indtægt. Fremfor alt hjalp Absalon og Vilhelm den norske Ærkebisp med Henvendelse til Paven. Abbed Vilhelm, der jo var stærkt hierarkisk anlagt, førte dette Klagemaal i Pennen. Da Kurien tøvede med at gribe ind, sendte de to Ærkebisper en Sendefærd til Rom, og nu udstedte Cølestin III en Bulle, hvorved han stillede sig paa Eriks Side og lyste Band over Sverre, saafremt han ikke gav Ærkebispen Oprejsning. Senere udstedte han en omfattende Stadfæstelse af det norske Ærkesædes Privilegier (15. Juni 1194). Hver Søndag stod den blinde Ærkebisp frem i Lunds Domkirke og forkyndte Band over Sverre. Alle den norske Ærkebisps Hverv blev overhovedet udført i Danmark; her viede han saaledes Pál Jónsson til Biskop i Skálholt. I Virkeligheden maatte Absalon dog udføre Handlingen for ham, og han beholdt gæstfrit den islandske Biskop hos sig hele Paasken 1195.

Snart skulde Absalon imidlertid blive Vært for alle de norske Bisper.

Hidtil havde Lydbisperne bøjet sig for Sverre. Det gjaldt ogsaa den kloge og ærgerrige Nikolas Arnesøn af Oslo, Dronning Ingrids Søn og Kong Inges Halvbroder, fordums Tilhænger af Magnus Erlingsøn. Efter Sejren over Øskeggerne kunde Sverre endog øve Tryk paa Oslobispen, saa han sammen med sine Kaldsfæller kronede Kongen i Bergen (1194). Stor var Forbitrelsen hos Ærkebiskop Erik og hans Velyndere i Danmark. Straks fik de Pavens Bandstraale kaldt ned over de norske Bispers Hoved, og Abbed Vilhelm krævede endnu strengere Fremfærd mod dem, der havde været saa formastelige at kongekrone en bandlyst Præst. De norske Bisper blev ængste-

lige ved denne Vending. Forgæves søgte Sverre at sikre sig deres Troskab (1195). Den første, der faldt fra, var Biskop Nikolas. Han flygtede til Danmark, udsonede sig med Erik og Absalon og var fra nu af Sverres farligste Fjende.

Hvorvidt Absalon har yndet den berømte norske Politiker, kan være vanskeligt at sige. Sverre sagde om Nikolas, at han havde Harens Hjerte og Rævens Troskab, og Oslobispen fik Eftermæle som den mest samvittighedsløse Rænkesmed. Ikke uden Føje er hans Skikkelse dog bleven stillet i mildere Lys; men der bliver tilstrækkeligt tilbage af Snuhed og Hensynsløshed. For Absalon har han imidlertid været rette Mand til Kampen mod Sverre. Han viste ham derfor megen Gæstfrihed — til Tak gav Nikolas Absalon sine Sølvtallerkener — og lod ham have fri Hænder til at samle Sverres Fjender paa dansk Grund.

I hemmelig Forbindelse med Biskop Nikolas bad den norske Høvding Reidar »Sendemand« Sverre om Tilladelse til at samle en Væringeflok til den byzantinske Kejsers Tjeneste. Denne Krigerskare førte han i Virkeligheden til Danmark, hvor de paa Haløre Marked (ɔ: Skanør) mødtes med Nikolas og talrige Landsmænd. Her kaarede de en Dreng til Konge; de kaldte ham Inge og sagde, han var Søn af Magnus Erlingsøn; — Modstanderne paastod, at han var dansk. Den virkelige Fører var dog Biskop Nikolas, og Partiet tog Navn efter det irske Ord Bagall (Bispestav), som havde faaet Borgerret i Norge. Absalon stod Fadder, da Baglerpartiet blev døbt, og dette hører til de mindst hyggelige Minder om den store Ærkebisps Politik; men det viser, hvor dyb Uvilje han nærede mod Sverre.

Stor Ære fik han ikke af Baglerne. Vel havde Nikolas Fremgang, da han satte Bispestaven paa Fanen og gav sig ud for at kæmpe for Kirkens Frihed. Men det var kun et Skilt; Baglerne fornægtede de kirkelige Ideer næsten

lige saa meget som Birkebejnerne gjorde det. Endnu samme Sommer (1196) fo'r Nikolas mod Sverre med Sværd og Skjold, ja æskede ham endog til Tvekamp, skønt Ærkebiskop Erik inden sin Landflygtighed havde udvirket Forbud mod at præsteviet Mand gav sig i Vaabenfærd! Saa meget opnaaede man dog, at Sverre trak sig tilbage til sine Trønder, mens lille Inge hyldedes paa Borgartinget.

Sverre havde allerede i 1195 sendt Biskop Thorer af Hamar og Munken Richard til Rom for at føre hans Sag for Pavens Domstol. Nu vendte de endelig hjem i Følge med Kardinal Fidantius, medbringende en pavelig Bulle. Men ingen af dem naaede Norge. I Skaane blev de alle tre ryddede af Vejen ved Gift (Febr. 1197), hvorpaa Sverre i Norge lod oplæse en falsk Pavebulle, der løste ham af Bandet. Hvor vanskeligt det er at gennemtrænge det skaanske Mysterium, ser man bedst deraf, at nogle lader Sverre, andre Biskop Nikolas være Ophavsmand til Mordet; den ene Mistanke ophæver den anden. Men at Harme over Kardinalens Griskhed har drevet en dansk Præst til en slig Ugerning, det er for urimeligt; norske Interesser maa have været afgørende i Sagen.

Det følgende Aar, 1198, blev frygteligt for Sverre. Baglerne bredte deres Herredømme langt nord paa, og Biskop Nikolas hoverede: »Nu har Sverre kun et Næs tilbage af Norge, og det var ogsaa nok for ham, om han havde den Snip af Øren, hvor Galgen staar«. Netop ved samme Tid optraadte Rom myndigere imod ham. I Januar havde Innocens III afløst den svage gamle Cølestin. Forgæves søgte Sverre at vinde den ny Pave; hans Bestræbelser krydsedes fra Danmark. 6. Okt. 1198 lyste Innocens i heftige Ord det store Band over Sverre og lagde Interdikt over hver Landsdel, der ikke faldt fra ham. Samtidig priste han Ærkebiskop Erik for hans Fasthed under Lidelser og Landflygtighed og bød ham suspendere og bandlyse

Biskop Martin af Bergen, der endnu stod paa Sverres Side og var bleven i Norge. Endelig opfordrede Pave Innocens baade Danmarks og Sveriges Konger samt den mægtige svenske Jarl Birger Brosa til at værne Kirkens Frihed og knuse Sverre, det frygtelige Uhyre, der kun skaanede dem, han ikke kunde naae.

Man skulde tro, at den store Pave hermed havde fældet Sverre, især da Kongens Stilling i Forvejen var yderst truet. Virkningsløse var Pavebullerne heller ikke. Mange Steder hørte Gudstjenesten op, og dermed skete der yderligere Frafald fra Sverre. Biskop Martin, der havde været hans Hirdpræst, flygtede nu ogsaa til Danmark, løstes af Bandet og var Absalons Gæst. Norge var dermed helt uden Bisper. Paa den anden Side værgede Sverre sig ved det berømte Stridsskrift. Og Pavens krigerske Opfordringer var helt forgæves. Birger Brosa var Sverres Frænde, hans Søn Filip den norske Konges Jarl. Den svenske Konge Sverker Karlson var ganske vist opdraget i Danmark, havde været gift med Ebbe Sunesøns Datter og var overhovedet halv dansk; men ved sit Ægteskab med en Datter af Birger Brosa blev han afhængig af den store Jarl. Mere maa det undre, at Knud Valdemarsøn overhørte Pavens Opfordring. Han var jo Kirkens fromme Søn, og tilmed aabnede der sig nem Lejlighed til at genvinde Højheden over Viken. At han samtidig var truet fra Nordtyskland (S. 100 f.) kan ikke forklare hans Passivitet. Sverres Stilling var nemlig saa slet, at selv en mindre dansk Hjælpehær kunde have skaffet Baglerne endelig Sejr. Snarest er Danmarks Holdning da Udtryk for Absalons politiske Synsmaade. I Kravene paa Viken saae han Fremtidsfarer og ikke nogen Styrkelse for Riget.

Derimod vedblev man at give Sverres Fjender Ly. Da Sverre opbød sine sidste Kræfter og tilføjede Baglerne det blodige Nederlag paa Strindsjøen (18. Juni 1199), kunde

Resterne af Partiet atter ty til Danmark, og alle de norske Bisper var fremdeles Absalons hædrede Gæster. Saa nogenlunde beholdt Sverre Overtaget, og den norske Strid stod uløst, da Absalon døde. Men hans Maadehold har bidraget til den Fred, der sluttedes Aaret efter, da ogsaa Sverre var gaaet til sine Fædre[20].

VIII

Fra Absalons Førerskab i Udenrigspolitiken vender vi os til hans Ledelse af den danske Kirke. Efterhaanden traadte denne Gerning i Forgrunden. Da han lagde Sværdet, var det for uhindret at føre Staven.

I Begyndelsen styrede Ærkebispen jo tillige det ledige Roskilde Stift; men efter sin Art maatte denne Ordning være foreløbig. Hans kære gamle Bispestol skulde med Tiden overtages af hans unge Frænde *Peder Sunesøn*, dog under hans eget Tilsyn. Saaledes skulde Absalons Aand fremdeles hvile over Sjælland.

Som en Fader tog Absalon sig derfor af Peders Opdragelse og Uddannelse. Det er tydeligt nok, at Peder først har været hos Abbed Vilhelm i Æbelholt, og her grundlagdes et varmt Venskab mellem den gamle Franskmand og den unge Dansker. Dernæst fik Absalon ham sendt til Paris for at studere videre. Her greb det kirkelige Liv Peder Sunesøn saa stærkt, at han blev Novice i et Cistercienserkloster. Det blev ham dog en Skuffelse; til Læsning var der ikke Lejlighed, og det haarde Jordarbejde paa Mark og i Have tiltalte ikke Stormandssønnen. Han blev da Kannik i Genovefa-Klosteret under den berømte Abbed Stefan, der i Brev til Absalon gav ham det Vidnesbyrd, at han var en Salomo, ung af Aar, men gammel af Forstand, paapassende i Skolen, hæderværdig i sin Vandel blandt Klosterbrødrene. I et andet Brev hedder det: »Eders

velbegavede unge Peder, som ogsaa er vor, bier taalmodig paa hvad Herren vil gøre med ham, nu da han bringer sig selv som et velbehageligt Offer«. I Genovefa-Klosteret stilledes Peder overfor den Teologi, der var paavirket af Mystik. Absalon ønskede imidlertid, at han ogsaa skulde gæste de »verdslige« Skoler paa Bjerget eller i Staden (I, 39); men Stefan afviste denne Tanke som stridende mod Klosterets Sæd og Skik; hvis Absalon vilde have, at Peder nu skulde være »verdslig« Kannik, saa maatte han i alt Fald lade ham studere andensteds end i Paris.

For øvrigt raadede Abbeden Absalon til at kalde Peder hjem, fordi han skrantede og tilmed kuedes af Hjemvé: Aanden var vel redebon, men Kødet var skrøbeligt; kun hjemlig Luft og Forældrenes Omhu kunde hjælpe ham. Men kom han hjem, maatte han ikke følge sine fordums Stalbrødre og udtræde af Kirkens Tjeneste; enten skulde han indtræde i Æbelholt Kloster eller ogsaa blive Klerk i Absalons Tjeneste.

Ærkebispen maa have svaret, at dette sidste var hans Hensigt. Nu er det nemlig Abbed Stefans Bøn, at den hjemvendende Peder Sunesøn maa faa et Prælatembede ved Lunds Domkirke og saaledes hæves fra »det lavere Trin til det højere, fra Lærlingeskamlen til Lærestolen, fra Underkastelsens Støv til Styrelsens Varde«; kun paa den Maade kan der bødes paa, at han unddrages Klosterlivet.

Saa rejste Peder Sunesøn hjem til Danmark, uvisst hvornaar, men i alt Fald inden Sunes Død (1186), og Absalon optog ham i sit Hus som sin Klerk for paa én Gang at nytte hans Hjælp og opdrage ham til hans Gerning. Stefan tabte ikke sin unge Ven af Syne, han sendte ham fremdeles faderlige Formaninger. Og efter nogle Aars Forløb kunde han sende Absalon en hjertelig Tak, fordi Peder Sunesøn var bleven Biskop i Roskilde.

Dette skete 1191. I dette Aar var Kardinal Cencio

nemlig her i Landet, og han godkendte Absalons Plan om et visst Fællesskab med den Roskildebisp, som monne blive valgt. Kort efter er Valget foregaaet. Som Biskop var Peder Sunesøn det følgende Aar med til at fængsle Forræderen Valdemar Knudsøn.

Ærkebispevalget i Lund havde jo ikke skilt Absalon fra hans trofaste Sjællændere, og Bispevalget i Roskilde 1191 gjorde det heller ikke. Kardinal Cencios Stadfæstelsesbrev, som optoges i Pave Cølestin III's Bulle af 20. Marts 1193, knyttede nemlig fremdeles Ærkebispen til hans gamle Stift: Da Sjællændernes Tarv og Rigets Anliggender hyppig kræver Absalons Nærværelse, kan han saa ofte han vil tage Ophold i Roskilde og have fælles Bord med Bispen, saaledes at han selv er Familiens Overhoved, mens Bispen skal lyde ham som Søn og tillige hjælpe ham med de bispelige Hverv i Ærkestiftet. Dette var en stor personlig Gunst overfor Absalon, helt udenfor den sædvanlige Kirkeorden. Paven betoner da ogsaa det usædvanlige ved Ordningen og tilføjer, at den skal bortfalde ved Absalons Død.

Absalon havde altsaa fremdeles saa megen Del i Styrelsen af sit gamle Stift, som han selv ønskede, og omvendt skulde Peder Sunesøn hjælpe ham i Ærkestiftet. I adskillige Aar havde Absalon derfor Lod i Peder Sunesøns Bispegerning. Han har været med til at planlægge og paabegynde den ny Roskilde Domkirke efter nordfranske Forbilleder. Og selv om den københavnske Frue Kirkes Mindebog alene nævner Peder Sunesøn som denne Kirkes Grundlægger, har Absalon dog rakt Haand til dens Opførelse. Han stadfæstede nemlig den Ordning, som Sogneboerne under Kirken i Havn havde vedtaget og som deres Præst Eskil havde forebragt, at en Tredjedel af Tienden, altsaa Kirketienden, skulde gaa til Opførelse og Udsmykning af Vor Frue Kirke. Vedligeholdelsen af St. Clemens' Trækirke er da overtaget af Absalon, som havde erhvervet

denne Kirke, og Menighedens Tiende kunde saaledes frit anvendes til en ny og statelig Kirke øst for den oprindelige By. Naar det paa Forhaand var givet, at den ny Kirke skulde indvies til Jomfru Maria, var det vel ogsaa efter Absalons Ønske; hans egne Klosterkirker i Sorø og Roskilde var jo helligede Herrens Moder.

Inden Peder Sunesøn blev Biskop, havde Absalon skænket Roskildesædet store Gaver.

I 1184 stadfæstede Pave Lucius III hans Gave til Roskilde Domkapitel, bestaaende af omliggende Gods i Tune, Vindinge, »Ingelslund«, Hemmelev og Kornerup samt flere andre Gaarde, en Gaard med Mølle og Tiende i Vallensbæk, Halvdelen af Skovene paa Bogenæs, med alle kongelige Rettigheder. Og naar Bispestolen, som det sés af Jordebogen fra omtr. 1370, havde saa meget Gods paa Rygen, hidrører det vel til Dels fra Absalon.

Den kosteligste Gave, Absalon skænkede, var dog *Havn* med Tilliggende. Den Borg, han havde rejst paa Holmen, den opblomstrende lille Købstad, han havde hegnet med Volde og Pæleværk, det vidtstrakte Jordegods, han havde samlet om sin By, alt dette skulde tilhøre hans gamle Bispestol, naar han selv ikke var mere. Saaledes skulde hans Gerning rejse sig som et Monument, trods Tidernes Skiften. Selv forbeholdt han sig Ret til Borgen, saa længe han levede; men straks efter hans Død skulde den være Bispesædets Eje.

Næppe nogen Sag laa ham stærkere paa Hjerte. Ikke blot lod han Overdragelsen stadfæste af den daværende Pave, Urban III (20. Okt. 1186), men ogsaa af alle de følgende Paver (med Undtagelse af en, der kun regerede i et Par Maaneder) og desuden af Kardinal Cencio, da han som pavelig Legat opholdt sig i Danmark. Yderligere fik han Pave Cølestin III til at udstede en Bulle, hvorved det

forbødes Peder Sunesøn og hans Efterfølgere at skille sig ved denne betydningsfulde Erhvervelse (12. Febr. 1193).

I de Stadfæstelsesbreve, som er bevarede, finder vi den samme Godsliste: Selve Byen Havn; Utterslev med Tilliggende, nemlig Serridslev, Solbjerg, Hvanløse, Vigerslev, Valby; en Gaard i Brønshøj, Emdrup, Gentoftegaard med Tilliggende (herunder Ordrup); Mørkhøj med Tilliggende; Bagsværd, Virum, Nærum, Høsterkøb; Avede (Rødovre og Hvidovre, erhvervede fra Sorø); Borgby (ɔ: Taarnby) paa Amager. Desuden hvad Absalon selv og hans Borgfoged Nils havde erhvervet; i Cencios Brev (1191) tilføjes der, at dette Gods dels var paa Falster, dels paa Sjælland, og Nils var den Gang død. Her sés det endvidere, at Absalon da havde erhvervet Kirkerne i Brønshøj, Havn (ɔ: St. Clemens K.) og paa Amager (ɔ: Taarnby K.), som han ogsaa lagde under Bispestolen imod at beholde Patronatsretten for Livstid. Havns Tilliggende forøgede han vistnok med det øvrige af Amager. Sundbyvester og til Dels Sundbyøster og Magleby hørte nemlig fra tidligere Tid under Lunds Ærkesæde, men senere er hele Amager Roskildebispens Land; Absalon har da sikkert nyttet sin Dobbeltstilling til at gennemføre dette for København saa gunstige Magelæg. Det maa i saa Fald have været i hans sidste Leveaar; Innocens IIIs Stadfæstelsesbulle af 1198 nævner nemlig endnu kun Borgby paa Amager. Valdemar II afrundede disse Besiddelser ved at skænke Roskildesædet Saltholm.

Alt i alt var Absalons Gave et stort Godshele, hvortil føjede sig spredte, men dog nærliggende Ejendomme. Ypperst var imidlertid selve Absalonborgen og Absalonstaden. Netop derfor blev de med Tiden et Tvistens Æble mellem Kronen og Bispestolen[21].

Som vi har sét, deltog Absalon bestandig i Styrelsen af Roskilde Stift. Og dog kunde *Ærkebispegerningen* i og for sig nok lægge Beslag paa en Mands fulde Kræfter. Denne Gernings Omfang var udtrykt i Absalons Titel: han var Lunds Ærkebisp, Sveriges Primas og det apostolske Sædes Legat.

Som *Lunds Ærkebiskop* havde han Styrelsen af Ærkestiftet, der omfattede Skaane, Halland, Bleking og Bornholm og var langt større end noget andet dansk Stift. Endvidere havde han Overledelsen af hele den danske Kirke. Han skulde undersøge og — om alt var rettelig iagttaget — stadfæste hvert Bispevalg, indvie den nyvalgte Bisp og modtage hans Troskabséd. Han skulde sammenkalde Kirkemøder for den danske Kirkeprovins, forelægge Forhandlingsemnerne og føre Forsædet. Han skulde øve Tilsyn overfor sine Lydbisper og visitere deres Stifter. Han kunde idømme dem Disciplinærstraffe, ja endog suspendere dem; men afsætte dem kunde han ikke, det var alene Pavens Sag. Vi kender det jo fra det hele Optrin med Biskop Valdemar. I visse Tilfælde kunde Ærkebispen ogsaa gribe ind i de enkelte Stifters Anliggender, særlig naar et Domkapitel under Bispevakance ikke varetog Styrelsen tilfredsstillende. Endelig repræsenterede han den danske Kirke overfor Staten og overfor Pavestolen. Ved det betydningsfulde 3dje almindelige Lateranmøde 1179 kom han dog ikke personlig til Stede, men sendte Biskop Omer af Børglum.

2. Mønter fra Lund med Billeder af Kong Knud og Absalon. Paa sidste Mønt ses Palliet.

Som Ærkebisp skulde han ved visse Fester bære Palliet,

en hvid Krave af Uld fra Hellig Agnes' Faar i Rom og baldyret med Kors; dette Værdighedstegn havde han fra Paven. Desuden havde han Ret til at lade et Kors bære foran sig. Paa Mønter fra Lund findes Korsstav jævnsides Krumstav. Lunds Ærkebisp havde for øvrigt — hvad der ikke kan sés af Mønterne — et Dobbeltkors, fordi han tillige var »Sveriges Primas«. Af Lundekapitlets Gavebøger sés det, at Absalon skænkede Ærkesædet et saadant Dobbeltkors.

Absalon var endvidere, ligesom sin Forgænger og sin Efterfølger, »*det apostolske Sædes Legat*«. Dermed havde han ikke noget særligt Hverv i Pavens Navn saaledes som de udsendte Legater havde. Deres Mission var kun kortvarig; Lundeærkebispens gjaldt for hele hans Embedstid, han var »født« Legat. Dette var først og fremmest en Udmærkelse. Da Absalon i Biskop Valdemars Sag stod Cølestin III imod, mindede Paven om, at Rom ved at vise ham denne Ære havde særligt Krav paa hans Taknemmelighed. Men hvilke Forrettigheder var der knyttet til den høje Værdighed? Innocens III gav senere Anders Sunesøn en vidtstrakt Legat-Fuldmagt: han maatte oprykke og plante, nedrive og bygge, saaledes som han selv kunde forsvare det for Gud. Men det var da Anders blev Pavens Korstogslegat for Norden, det særlige Hverv gav særlig Myndighed. For Absalons Vedkommende havde Legatværdigheden et almindeligere Præg. Imidlertid kunde han dog oftere optræde paa Romersædets Vegne. Da han stadfæstede Biskop Svens Testamente, truede han hver der krænkede det med Forbandelse fra Apostelen Peder, »som hvis Stedfortræder vi fungerer«. Løgum Kloster, der ved Ildsvaade havde mistet sine Privilegiebreve, tog han i Egenskab af Pavens Legat under Apostelfyrsten Peders og det apostolske Sædes Værn. Og da Hellig Kjeld skulde kano-

niseres, overdroges Hvervet til Absalon, skønt Alexander III havde forbeholdt Pavestolen al Kanonisation[22].

Særlig havde Legatværdigheden dog Henblik paa det omfattende udenlandske Hverv, der var knyttet til Lunds Ærkesæde. Den danske Ærkebisp havde nemlig *Primatet over den svenske Kirke.* Denne besynderlige Ret spillede i den Tid saa stor en Rolle, at vi maa dvæle ved Primatets Tilblivelse og Udvikling.

I 12. Aarhundreds Begyndelse var Lund blevet Ærkesæde for hele Norden. 1152 udskilte Kardinal Nikolaus Brekspear den norske Kirkeprovins med Nidaros som Ærkesæde; men den indre Strid i Sverige hindrede ham i at grundlægge et tilsvarende svensk Ærkesæde. Et Par Aar efter besteg han Pavestolen som Hadrian IV. I Erindring om Uroen og den sene kirkelige Udvikling i Sverige bestemte han da, at naar Landet fik eget Ærkesæde, skulde dog Ærkebispen i Lund være den svenske Kirkes Primas. Da Alexander III omsider gjorde Upsala til Ærkesæde (1164), opretholdt han sin Forgængers Bestemmelse, dels for at udmærke Eskil, dels vel ogsaa fordi de politiske Forhold i Sverige endnu ikke syntes ham betryggende. Han lod Eskil, som den Gang var i Sens, indvie Sveriges første Ærkebisp, Cistercienseren Stefan, og ved Bulle af 5. Aug. 1164 fastslog han, at ogsaa Stefans Efterfølgere skulde modtage Indvielsen og Palliet af Lunde-Ærkebispens Haand.

Primatet gav ikke blot den danske Kirkes Overhoved Æresforrang for hans svenske Kaldsfælle, men hjemlede ham ogsaa Ret til en Slags Overtilsyn paa Pavens Vegne. Ifølge Hadrian IVs Bulle, der gengives i Innocens IIIs Stadfæstelser (23. Nov. 1198 og 23. Nov. 1201), skal Lunds Ærkebisp »varetage hvad der hører til Kristenfolkets Frelse«, og han skal gøre det »saa meget oftere, som han paa Grund af Naboskabet kan faa et fuldere Indblik i hvad der kræves og hvad der mangler«. Derfor skal Upsalas Ærkebisp

under fornødent Forbehold af sin Lydighedspligt overfor Rom sværge Lunds Ærkebisp Troskab og Lydighed.

Men Grænserne for denne Myndighed var knap nok antydede, og der kunde let opstaa Tvivlsmaal. For at bedømme Absalons Stilling i denne Sag maa vi derfor se, hvorledes hans Forgænger og hans Efterfølger brugte Primatet.

Eskil indviede jo den første svenske Ærkebisp og lagde Palliet om hans Skuldre; men med Pavens Billigelse strakte han sine Primatrettigheder langt videre. Biskop Stenar af Linköping, der gaar i Kloster, resignerer sit Embede i *Eskils* Hænder, og det skønt ellers end ikke Legater med videst Fuldmagt, men alene Paven kunde tillade Opgivelse af Bispeværdighed. Endvidere samtykker Eskil i Valget af Stenars Efterfølger Kol og stadfæster, at Närke hører under Bispesædet Strengnäs, en Ordning der i Forvejen var godkendt af Sveriges Konge og Ærkebisp.

Saaledes stod Sagen før Absalons Ærkebispetid. Efter hans Død udrustes Anders Sunesøn med omfattende Rettigheder som Legat og Primas: han maa frit visitere i *begge* Kirkeprovinser og nyde rimeligt Underhold paa disse Rejser, altsaa ogsaa i Sverige; han maa besætte ledige Embeder, som det ellers tilkom Paven at besætte; han kan modtage Peterspengene fra Sverige; han faar Paalæg om at indvie en Biskop for Finland, der har opnaaet pavelig Dispensation, og han stadfæster Nydala Klosters Ejendomme. Den svenske Præstestand voldte ikke den milde Anders Sunesøn videre Fortrædelighed. Men under hans Efterfølgere blev Primatet mindre virkningsfuldt, og fra 1274 mødte det stærk Modstand i den svenske Kirke, saa at det snart sank ned til at blive en tom Titel[23].

Vender vi os nu til Absalons Tid, sér vi, at ogsaa han haandhævede Primatet som mere end en Æresforrang. Med fast Myndighed gjorde han sin Ret gældende. Men han

undgik ikke Bryderier og Strid. Dette skyldtes baade de ugunstige politiske Forhold og det utilfredsstillende ved hele Primat-Ordningen. At det ene Lands Ærkebisp havde Højhed over det andet Lands Kirke, skønt denne Kirke dog havde sit eget Overhoved, det var i sig selv ubilligt, og det var saarende for Svenskerne. Naar saa tilmed Forholdet mellem Landene var fjendtligt — og det var jo Tilfældet i hele Knut Eriksons Kongetid (1167—95) —, saa faldt Skævhederne ved Primatet end mere i Øjnene. For øvrigt hjalp det lidet, at Knut Erikson døde og at hans Sønner maatte vige for den halvt danske Sverker Karlson. Sveriges Præstestand modarbejdede fremdeles det danske Primat, og ikke uden Føje. Det var jo oprettet ved Aarhundredets Midte, fordi den svenske Kirke den Gang var svag og hæmmet i sin Udvikling; men siden da havde Kirken, trods Brøst og Mangler, taget et stort Opsving. Primatet blev derfor Absalon en tornefuld Ære.

Bl. a. medførte Stillingen, at han maatte tage sig af landflygtige svenske Prælater. Biskop Stenar af Väksjö — maaske den samme der havde været Biskop af Linköping — kom i Strid, vistnok med Kong Knut, og veg til Danmark. Han var Absalons Gæst i det mindste i Aarene 1180—83. Ogsaa ved Gumløse Kirkes Indvielse (1191) var han til Stede. Han havde den Gang en Grænsetvist med Biskop Kol af Linköping og haabede vel paa, at Absalon skulde skaffe ham Sejren; men Pave Cølestin III bød ham tilbagegive, hvad han havde taget fra Kol, og gjorde Kardinal Cencio, Ærkebiskop Peder af Upsala og Biskop Jerpulf af Skara til Dommere i Striden.

I sin Egenskab af Primas maatte Absalon ogsaa skrive strengt til Indbyggerne i de smålandske Egne Njudung, Finnvid og Värend om ikke at forgribe sig paa Cisterciense i Nydala Kloster eller tage deres Gods. Skønt han endog truede med Band, har han næppe magtet at skaffe

Klosteret fuld Oprejsning. Derfor er det vel at han skænkede Nydala Siklaberg i Halland, — forøvrigt et Vidnesbyrd om, at han godt kunde bringe Ofre til Primatets Ære.

Fremfor alt fik Absalon Bryderier med sin Kaldsfælle i Upsala. Stefan var endnu Danmark hengiven. Hans Efterfølger Johannes, som Absalon indviede, blev efter et Aars Forløb dræbt af estiske Vikinger. Den ny Ærkebisp, Peder (1187—97) blev ligeledes indviet af Absalon; men mellem dem opstod der Strid. Absalon sendte Paven et af Abbed Vilhelm forfattet Brev, der viser, hvor umuligt det var at haandhæve Primatet, naar der gjordes Modstand fra svensk Side.

»Da hint Riges Befolkning«, hedder det, »i ringe Grad viser de guddommelige Foranstaltninger Lydighed, ydes der os sjælden eller aldrig den skyldige Ære. Deraf kommer det, at Ærkebispen og hans Lydbisper forsømmer at komme til Møderne; undertiden undskylder de sig overfor vor Stævning med at de er hindrede ved Kongens Bud. Er der da i det Land Ting, som bør rettes, saa skal Eders Hellighed vide, at alt maa forblive ustraffet, da man nægter os fri Hænder til at rette, hvad der er vrangt. Vi har da ansét det for værd at henvende os til Eders Faderlighed i denne Sag for at bede om, at de for deres Udebliven fra vore Stævninger maa faa den apostolske Strengheds Magt at føle, for at de ikke oftere skal driste sig til at prøve sligt«.

Dette Brev sætter os godt ind i Forholdene. Det viser, at Absalon har ment, at han alene kunde raade Bod paa Fejlene. Men det viser ogsaa, hvor lidet han kunde udrette. Han gæster Sverige, sér de kirkelige Misforhold, foresætter sig at »rette det vrange« og sammenkalder Kirkemøder eller stævner vedkommende Prælater til sig; men Upsalas Ærkebisp og Flertallet af de svenske Bisper staar ham imod, nægter ham Lydighed og bestrider hans Ret

til at bruge Primatet til aktiv Indgriben. Og den fjendtligsindede Konge staar bag dem.

Den svage gamle Cølestin III har staaet afmægtig i denne Sag som i saa mange andre. Men hans Efterfølger, den store Innocens III, tog kraftigere fat.

Opildnet af Trods mod Absalon havde Upsala Domkapitel efter Peders Død henvendt sig til Pavestolen med det rimelige Forlangende at faa selve Primatet ophævet og med Bøn om at Paven selv vilde tildele den nyvalgte Ærkebisp, Olav Lambatunga, Palliet. Absalon krydsede dog Kannikernes Bestræbelser, idet han ved Sendebud til Rom hævdede sin Ret. Innocens IIIs Dom gik Upsala imod, og Olav Lambatunga fik Befaling til at modtage Palliet af Absalons Haand (26. Sept. 1198). Snart efter stadfæstede Innocens selve Absalons Primat (23. Nov. 1198). Endelig afgjorde Paven en Strid fra Ærkebiskop Peders Dage, i alt væsenligt til Fordel for Absalon. Her røbes et af de Tvistemaal, som Absalon havde antydet i sit Klagebrev. Til svenske Bispestole var valgt tre Mænd, der ikke var født i Ægteskab og derfor ikke havde Ret til at overtage Embedet, med mindre de fik Dispensation. De to af dem havde Peder imidlertid indviet trods Absalons Indsigelse. Absalon havde da suspenderet dem, men de virkede fremdeles i deres Embeder, til stor Forargelse for Kirken. Olav skal derfor undersøge Sagen, og forholder det sig saaledes, skal han i Pavens Navn afsætte de to indviede Bisper og erklære den endnu uindviedes Valg for ugyldigt. Udfører han det ikke, skal Absalon gøre det, og den svenske Kirke skal ikke kunne appellere til Rom (5. Dec. 1198).

Absalon havde i denne Sag Kirkeretten paa sin Side, og ved Pave Innocens IIIs myndige Indgriben stod han som Sejrherre i Primatstriden. Den svenske Kirkes Modstand har dog voldet ham mangen bitter Time. Baade for Absalons Skyld og for Sagen selv kunde man ønske,

at det ulyksalige Primat var blevet ophævet, inden Svenskerne følte sig trykkede af det. Men Absalons Dobbeltkors (S. 118) viser, at han ikke vilde vige[24].

Vender vi os dernæst til Absalons Ærkebispegerning i Danmark, er der to Ting som Arnold af Lybek særlig priser ham for: hans Arbejde for *ensartet Gudstjeneste* og hans Kamp for *Præsternes Enestand (Cølibat).*

»Ved hans ihærdige Bestræbelser fik Kirkerne i hele Danmark, som før fulgte forskellig Skik, allesammen ensartet Gudstjeneste«, siger Arnold.

Vi har da her en Foranstaltning af fremragende Betydning. Paa den anden Side er det kun lidet vi véd om denne Reform. Den gennemførtes paa et Møde i Lund 1187. Selv mødte Bisperne ikke; de sendte deres Provster og andre Befuldmægtigede, som var indlevede i Gudstjenestens Enkeltheder. For øvrigt var det ikke blot fra Bispekirkerne der mødte Ombud, men ogsaa fra det skaanske Dalby, som i Sven Estridsøns Dage havde været Bispesæde.

Hvorfra Gudstjenestens Uensartethed skrev sig, er let at se. Kristendommen var jo kommen til Danmark dels fra Tyskland, dels fra England; med Knud d. rige paavirkedes den unge danske Kirke fra det cluniacensisk vakte Flandern og Lothringen, senere spores bajersk og saksisk Indflydelse, og med Eskil og Absalon kom den franske Kulturstrømning; tilmed har de forskellige Munkeordners Skik gjort sig gældende. Hvorledes Absalon og Stiftsombudene nu gennemførte Ensartethed, det véd vi desværre ikke; de Messebøger, Breviarer osv., der fremgik af Mødets Arbejde, er ikke længer til. Men man kan gaa ud fra, at Absalon saae hen til Frankrig som Forbillede, og vi har da ogsaa enkelte Antydninger af fransk Paavirkning. For øvrigt skal det siges, at Absalons Uniformitetsbestræbelser

ikke havde langvarige Følger. Allerede 1225 klagede Paven over Forskelligheder i de danske Messebøger, og de trykte liturgiske Bøger fra Middelalderens Slutning røber, at der endnu den Gang ikke var opnaaet Enhed i den danske Gudstjeneste. Men betegnende nok viser Roskilde Stifts Breviarer, at den franske Paavirkning fra Absalons Dage fortsatte sig langt ned i Tiden.

3. Halvkorintisk Søjlehoved i Lunds Domkirke. Efter Tegning af V. Koch.

Absalons Reformarbejde har ogsaa strakt sig til de danske *Helgenlister*, der dels var af angelsaksisk, dels af tysk Oprindelse. Nu fik Listerne Tilvækst fra de franske Cisterciensere, fra Nordfrankrig og det normanniske England. Men i de ny Kalendarier blev Ansgars Navn skudt ud!

Ogsaa de *danske* Helgeners Række forøges under Absalons Styrelse. En sjællandsk Helgeninde havde han allerede fundet i sin egen Frænke Margrete (I, 228 f.). Nu bidrog han til Kaaringen af Viborgs Helgen, Provst Kjeld; han fik endog Pavens Tilladelse til at foretage Kanonisationen. At Venderlandets store Erobrer havde noget til overs for den gamle Viborg-Provst, er forstaaeligt nok: Kjeld havde prædiket Korstog mod Venderne (1147), og selv havde han været til Sinds at vie sig til Vendermissionen. — Rimeligvis var der allerede i Absalons Tid Jærtegnsrygter om •den fromme Kongesøn Nils Knudsøn († 1180), der senere blev Aarhus'es Lokalhelgen. Men Ab-

salon rakte ikke Haand til Kanonisering af Biskop Valdemars Broder, og Aarhusbispernes Ivren for hans Helgenry fandt ikke Genklang i Rom.

Stor Kraft satte Absalon ind paa Gennemførelse af *Cølibatet.* Arnold af Lybek siger, at han, brændende af Iver for Retfærdighed og omgjordet med Guds Rustning, ingenlunde stod tilbage for Eskil i Fremme af kristelig Sæd. »Herren havde givet ham mangen en Dyd i Gave, men særlig blomstrede han dog ved den gode Samvittigheds Skat, som beroede paa Kyskhedens Smykke; som et brændende og skinnende Lys opflammede han saare mange ved sit Foredømme«. Videre fortæller Arnold imidlertid, at Absalons Nidkærhed mødte haard Modstand. Han forhandlede med de stridige Præster, talte indtrængende til dem, og hjalp det ikke, brugte han strenge Ord; men de sluttede sig sammen, vakte Røre trindt omkring og stemplede hans Formaninger som Tvang.

Saaledes har Absalon med Fasthed villet gennemføre Kirkens Krav. Cølibatsbestræbelserne blev en Hovedside af hans kirkelige Gerning, og her overgaar han Eskil, der ellers var ivrig Forkæmper for de kirkelige Ideer. Var det fordi de kirkelige Tanker havde vundet længer frem paa alle Omraader? Eller har Eskil, der i sine unge Dage var gift, været trykket af sin Fortid? Visst er det, at Absalon satte et stort Arbejde ind paa at rense Præstestanden, og det laa ikke for ham at slaa sig til Ro med Halvhed. Men mangensteds gjorde Præsterne Modstand, ikke mindst i Lunde Stift, og helt naaede den store Ærkebisp ikke sit Maal. Endnu Anders Sunesøn maatte arbejde for Cølibatsagen, og endda beholdt mange af Ærkestiftets Præster deres Hustruer, indtil Ærkebiskop Uffe med Pavens Billigelse paakaldte Kongemagtens Hjælp (1233). Saa vidt gik Absalon dog aldrig![25]

For øvrigt er det kun lidet man véd om Absalons almindelige Styrelse af den danske Kirke.

4. Fra nordre Tværskib i Lunds Domkirke. Fotografi.

For *Bispetienden* har han arbejdet over hele Landet; her var Hovedgrunden til Jydernes Modstand imod ham (S. 51). Hans Sjællændere svigtede ikke, hvad de én Gang havde vedtaget, og efter det skaanske Oprør førte han Sagen til Sejr i Ærkestiftet; men i Jylland saae han liden Frugt af sine Bestræbelser. Slesvig Stift var dog en Undtagelse. Med Glæde stadfæstede han Overenskomsten mellem Biskop Valdemar og Sønderjyderne og skaffede yderligere pavelig Stadfæstelse (9. Maj 1188).

For *Bodstugten* har Absalon ligeledes virket, naar han visiterede Stifterne. Siden Knud d. helliges Dage unddroges rent kirkelige Lovbrud fra Afgørelsen paa Tinge; de skulde paakendes af Bispen paa særlige Møder. Grundlaget for disse Domme var den almindelig vedtagne Kristenret, som ikke er os bevaret. Men denne Kristenret forøgedes eller ændredes ved Statuter, der fremgik af Kirkemøder. De ældste bevarede Statuter hidrører fra Begyndelsen af Anders Sunesøns Tid. Et af dem gaar ud paa lemfældigere Kirkestraf over den, der ved Uforsigtighed voldte en andens Død, og den sjællandske Krønike fremhæver særlig, at Anders indførte mildere Straf for Mødre, der laa deres spæde Børn ihjel; det samme fortælles om Biskop Gunner af Viborg. Men Absalon opretholdt altsaa endnu den ældre, strengere Synsmaade.

Over alt har man følt Absalons faste Haand. Kun blandt Friserne i det fjerne Utland ved Ejdermundingen, hvor Sproget lagde Hindringer i Vejen, gjorde adskillige kirkelige Misforhold sig gældende, saa Pave Innocens maatte gribe ind (1198) og bl. a. ogsaa minde Absalon om her at øve sin ærkebiskoppelige Myndighed[26].

Ellers har Absalon været et Værn for Præster og Klosterfolk i hele den danske Kirkeprovins. Fra Statens Side var Overgreb utænkelige. Absalon beherskede jo den hele Udvikling og havde tilvejebrågt den mest fuldendte Har-

moni, noget Land har kendt. Men Faren kunde true fra anden Kant, dels fra Lægfolk, dels fra — Rom.

Overfor Lægfolk maatte Absalon i alt Fald paa et bestemt Omraade haandhæve Kirkens Ret. Sagen var, at man endnu kun i ringe Grad brugte at opsætte Testamenter; oftest nøjedes man med den gamle Tilskødningsskik. Vilde man saaledes overdrage Kirker eller Klostre et Grundstykke, lagde man lidt af Mulden i sin Kjortelflig, som holdtes af Bispen eller en anden Prælat, eller svøbte den i et Stykke Tøj og lagde den i Vidners Nærværelse paa Alteret. Da nu Arvingerne ofte bestred Gyldigheden af saadan Tilskødning og hindrede Kirken i at faa paagældende Gods, fik Absalon Paven til at stadfæste den gamle Form for Ejendomsoverdragelse; den, der trods Paamindelse ikke bøjede sig for den pavelige Afgørelse, skulde bandlyses, og Dommen kunde ikke indankes for Paven (16. Nov. 1198).

Af helt anden Art var selvfølgelig de Overgreb, som kom fra Pavens Repræsentanter. Abbed Vilhelm i Æbelholt har i Vinteren 1196—97 skrevet et mærkeligt Brev til Ærkebispen, hvori han iltert og lidenskabeligt klager over Kardinal Fidantius, fordi han, støttet paa Skrivelse fra Peder Sunesøn, kræver Afgift og Underhold af Æbelholt og andre Klostre og truer de genstridige med Afsættelse. Dette vil Abbeden ikke finde sig i. »I Kristenforfølgelsens Dage blev det sagt til de hellige Blodvidner: »Tilbed Afguderne! ellers bliver I slaaede ihjel!« Til os siger man: »Fyld Kardinalens Sække! ellers mister I Eders Embeder«. Aa, den vrange Griskhed og det blinde Hovmod! Herren lever, og Eders Sjæl lever, min Fader og Herre, og dog maa alle fattige Abbeder og Munke ofre til hans Pengepung, om de ikke vil se sig afsat. Men jeg gør det ikke!« — »Var det saaledes St. Peter kom til Romerne? Nej, det er nok langt fra! Han kom ikke for at hente Sølv eller Guld, men med

Tegn og Undere kom han de syge til Hjælp og gav Gud hvad han fravristede Djævelen. Sagde han ikke til ham, der léd ilde: »Sølv og Guld har jeg ikke, men hvad jeg har, det giver jeg dig: i Jesu Nazaræerens Navn, staa op og gaa«? ..... Hvad Kraft og Styrke har han, der roser sig af at være Legat? Hvem har han ført fra Vantro til Tro?« .... »Fra Arilds Tid er det ikke hørt, at St. Victors Orden af Paris har svaret Skat til nogen Kardinal. Skal jeg da være den første og den eneste der nedbryder Ordenens privilegerede Skattefrihed? Hellere vil jeg have en Møllesten om min Hals og sænkes i Havet«.

Det er første Gang man paa dansk Grund hører om Kirkens Indsigelse mod Kuriens Pengeafpresninger, og vi vilde gerne kende Absalons Stilling til Sagen; men intet Aktstykke røber, hvad han gjorde for sin iltre Ven i Æbelholt. Hans Sympati har dog sikkert været paa Vilhelms Side. Der er allerede dvælet ved Lighed i Lynne mellem Absalon og Johannes fra Salisbury (I, 40 f.). Men denne Idealist vender sig djærvt mod de romerske Legaters Havesyge og regner griske Præster for værre end verdslige Tyranner. Absalon har da sikkert haft samme Synsmaade, og han har næppe ladet sin franske Ven og Hjælper i Stikken. Kardinal Fidantius's bratte Død i Skaane overhuggede for øvrigt Knuden[27].

Et Vidnesbyrd om Absalons hele Indflydelse paa den danske Kirke har vi endnu deri, at flere af hans Frænder kom i høje kirkelige Stillinger. Peder Sunesøn blev hans Efterfølger i Roskilde. Anders Sunesøn blev Kongens Kansler, og Absalon har utvivlsomt udsét ham til sin Efterfølger i Lund. Peder Thorstensøns Dattersøn Peder Vognsøn blev Biskop i Aarhus. Men disse Valg var fuldt ud retfærdige: Peder Sunesøn hørte til den Tids ypperste Bisper, Anders havde europæisk Ry som Skolastiker og gjorde Kanslerembedet til noget andet og mere end det

hidtil havde været, og Peder Vognsøns Styrelse betegner et storladent Opsving for Aarhus Stift. Ogsaa andre Bispevalg skyldtes sikkert Absalons Indflydelse, saaledes Valget af Nils af Slesvig, en fremragende Mand, hvem vanskelige Hverv betroedes.

Over hele Landet sporedes Absalons Forkærlighed for *Klostrene*. Ved alskens Støtte knyttede han sit Navn til mangt et Munke- og Nonnebo.

Bestandig indtog *Cistercienserne* Førstepladsen i hans Hjerte, og han udrettede meget for de hvidgraa Munke, især dog for sine Venner i *Sorø*.

»Fra den Dag han overdrog Cistercienserne Klosteret, gav Gud det sin Velsignelse, saa det voksede og bar Frugt i Herren; rundhaandet forsynede han Klosterbrødrene med alt, hvad de kunde trænge til, og alle Dage lige til sin Død var han dem i alle Forhold som en Fader«.

Saaledes skildrer Sorøbogen hans Forhold til det idylliske Kloster ved Skovsøen, og dens Uddrag af Gavebreve viser, hvorledes Absalon sammen med Venner og Frænder efterhaanden gav Sorø vidtstrakte Godser.

Allerede tidligere havde Absalon og Esbern Snare givet deres Ættekloster Gods i Omegnen, og det nedlagte Kartøjserkloster Asserbo i Nordsjælland var blevet dets Ladegaard (I, 226. 230). Nu fortsattes denne Vækst. Blandt Absalons vigtigste Erhvervelser til Sorø var Slagløse, hvor der dannedes en stor Ladegaard; Bispestolen, som deltog i Magelæget, holdtes skadesløs ved Klosterets fjerne og ubekvemme Ejendomme midt i Nordsjælland (Jørlunde, Hesselrød osv.). Under Slagløse lagdes bl. a. det nærliggende Slaglille, til Dels som Gave fra Thrugot Litle, der byggede Kirken, og Ørnstrup (nu kun Navn paa en Skov),

som Peder Thorstensøn og Fru Cæcilie afstod for et Møllested i Heglinge, nedenfor Peders Borg. Samme djærve Peder Thorstensøn skal forøvrigt have været karrig mod Munkene; Cæcilie maatte ikke give dem mere end 2 Bol i Forlev. Hertil lagde Absalon dog et Bol i det nærliggende Vemmelev. Desuden gav han Byen Skelverød i Ringstedegnen og Gøkstorp (senere Knudstrup) nærmere ved Sorø, fremfor alt Vejleby ved Lammefjord, hvor Munkene oprettede en ny Ladegaard med tilhørende Fiskeri. Endvidere overdrog han Sorø hele Ondløse og tog som Vederlag kun det ubetydelige Ellinge paa det fjerne Halsnæs.

Esbern Snare, der allerede havde skænket Munkene sit Gods i Bjergby og Bromme, gav dem yderligere Avede (S. 116); men Absalon erhvervede Godset til sin Borg og gav Klosteret Vederlag i Lejreegnen. Esberns Søn Nils Mule skænkede Gods i Snertinge. Deres Frænke Gyda gav Gods i Sigersted og den fortrinlige Eng Gydemade ved Vrangstrup Aa.

Betydelig Tilvækst fik Klostergodset ved Sune Ebbesøns Død (1186). Han skænkede Halvdelen af sin Hovedlod og dermed saa meget, som Loven tillod, i alt Jorder til Værdi af $34^5/_8$ Mark Guld, dels Ølsemagle med Tilliggende i Køge og Salby — formodenlig afstaaet af Herlog som Bod for Drabet paa Margrete (I, 228) —, dels Egby ved Bramsnæsvig, dels Gods i Næstvedegnen. Noget af Godset afhændedes, men af Egby dannedes en Ladegaard. Sunes Sønner bekostede det meste af Vandledningen til Sorø Mølle.

Blandt Velgørerne var ogsaa Domprovst Asser i Lund; sikkert har Absalon da vundet hans Taknemmelighed ved at faa ham hjemkaldt fra Landflygtigheden. 1 Bol i Bæverskov gav Asser Sorø, 2 Bol sammesteds skænkede han Lunds Domkapitel, men ved Mageskifte fik Absalon alle 3 Bol lagt til Sorø, og Klosteret købte Nabojorderne af Assers Frænder.

Af et Stadfæstelsesbrev, Absalon udstedte et Par Aar efter Sunes Død, faar man Overblik over Klosterets Ejendomme. Her nævnes Klosteret med Tilliggende, 8 større Ladegaarde med Skove, Enge, Græsgang og Møller, endelig en Del Ydergaarde med Tilliggende. Af Ladegaardene var de 5 i Sorø-Egnen, nemlig Slagløse, Lynge, Gudum, Munkebjergby og Ondløse; Vejleby og Egby laa ved Isefjordens Forgreninger, Asserbo fjernt ved Arresø og Kattegat. Som Strøgods nævnes Forlev (herunder Gods i Vemmelev) vest for Slagelse, Ubby hen imod Kalundborg, Snertinge ved Jyderup, Kværkeby øst for Ringsted, Vindinge ved Roskilde, Glostrup øst paa, Havnelev og Skjørpinge i Stevns Herred, Faardrup mellem Slagelse og Skelskør.

1197 skænkede Absalon Toaker i Halland med Bispetiende og Kirke. Her udvandt man Salt og Jærn og fik fortrinligt Tømmer, som kom Klosteret til Gode efter en Ildebrand. Sorø laa jo ellers kranset af Skov, men det hallandske Egetømmer har vel været stærkere.

Hertil føjede Absalon senere meget store Godser. Gavebrevet har han udstedt i sin Borg ved Havn 8. Juni 1199, mens Esbern og hans Sønner stod hos, og det omfatter 4 store Gaarde med Tilliggende af hele Byer: 1. Holbækgaard med Merløse, Tostrup, Ulstrup og det noget fjernere Krøjerup, 2. Læsøholm syd for Skarrid Sø (senere to hele Sogne: Holmstrup og Agnsø) med Nævedsbro Mølle og Axelholm samt Jorder øst paa i Torntved, Sørninge, Skamstrup og Søstrup og endnu 3 hele Smaabyer, 3. det ellers ukendte »Erikslev« *), 4. Krænkerup ud mod Storebelt med Tilliggende i Davidsrød, Sorterup og Tyvelse. Det var altsaa især Gods ved den blinkende Holbæk-Fjord, paa de skov-

*) Mon her foreligger en Skrivfejl? eller skal Navnet forstaas ligesom »Sigridlev« i Kong Valdemars Jordebog, altsaa som Fællesnavn for en Samling af Gods, hidrørende fra en viss Erik?

rige Bakker ved Skarrid Sø og langs Halleby Aa med de brede Engdrag, til Dels ypperlige Ejendomme. Paa Holbækgaards Grund rejstes senere baade Kongsgaard og Købstad.

Ved sit Testamente skænkede Absalon endelig Sorø Kloster alt hvad han endnu havde tilbage af Fædrenegods. Han undtog kun selve Fjenneslevlille, som Esbern skulde have. Alt i alt var det saa store Strækninger og saa mange Godser han havde skænket, at selv en Udlænding som Arnold af Lybek maatte lægge Mærke dertil.

Esbern Snare testamenterede Sorø Halvdelen af alt sit Gods; men hans Sønner vægrede sig ved at udføre Faderens sidste Vilje og stredes længe med Klosteret. Dog, det forskaanedes Absalon for at opleve.

Ligeledes sørgede Absalon for Privilegie- og Værnebreve. Klosterets Landboer blev fri for al Leding og al Skat eller Arbejdsydelse til Kronen. Pave Lucius III tog baade Klosteret og dets Ladegaarde under sit Værn og tildelte det de almindelige Cistercienserprivilegier, som Tiendefrihed for de Jorder, Munkene dyrkede egenhændig eller paa egen Bekostning, Ret til at optage hver Klerk eller Lægmand, som ønskede det, osv. (25. Jan. 1182). Videregaaende Privilegier opnaaede Absalon straks da Innocens III blev Pave. Den store Cistercienserven havde netop udtalt, at han vilde være ude af Stand til at styre Kirkeskibet mod Vind og Vove, om ikke Cistercienserne bad for ham. Nu tog han Sorø Kloster i sit Værn og strakte dets Rettigheder saare langt (23. Nov. 1198): Tiendefriheden gjaldt baade dyrket og udyrket Jord, Fiskeri og Fægang. I Retssager maatte Klosteret bruge Munkene som Vidner. Bispen maa ikke kalde Klosterbrødrene til Kirkemøder eller for sin Domstol, heller ikke holde offenligt Stævne i Klosteret eller blande sig i Abbedvalget og andre Klosteranliggender. Vægrer Bispen sig ved at indvie Abbeden, maa denne alligevel,

forudsat at han selv er præsteviet, foretage de Vielser, som hører til hans Forstandergerning, og han kan søge den bispelige Velsignelse hos en anden. For Kirke- og Altervielse maa Bispen ikke kræve Vederlag af Klosteret, og lyser han Band og Interdikt over Munkene, deres Landboer og Velgørere, da er det ugyldigt, osv. Kort sagt, Klosteret faar en saare fri og uafhængig Stilling, og Abbeden faar bispelig Magt og Myndighed over sine Undergivne. Nogle Aar senere blev Privilegierne fælles for hele Ordenen.

Absalon har kendt Verden nok til at vide, at det hjertelige Forhold mellem Roskilde og Sorø saare let kunde omskiftes efter hans Død. Med Glæde har han derfor sét sit Kloster saa fast omgærdet. Paa den anden Side kunde Sorø dog ogsaa volde ham Sorg. En Gang maatte han lade Paven true Munkene med evig Fordømmelse, fordi de strejfede om udenfor Klosterets Hegn, nød Kødspiser og modtog Besøg af Kvinder.

Ogsaa for *Cisterciensernonneklosteret i Roskilde* var Absalon som en Fader; han gav det Kirker og Gods i Omegnen og skaffede det en Datter. Nonner fra Vor Frue flyttede nemlig ind i Jarimars Kloster Gora eller *Bergen* paa Rygen (1193). Absalons Haab om fortsat dansk Kolonisering af Venderlandet gik ikke i Opfyldelse; Danskerne var uvillige til at nedsætte sig paa fremmed Grund, og tysk Sprog og Skik gik snart sin Sejrsgang i Vendernes Lande. Dargun og dets Datter Hilda, Kolbaz og dets Datter Oliva fik tysk Præg. Kun i den kirkelige Bygningskunst røbedes Paavirkning fra Danmark. Men herom senere.

Ogsaa Sorø kunde takke Absalon for en Datter, *Aas* Kloster i Halland. Biskop Valdemar skal oprindelig have grundlagt Klosteret; dette er imidlertid tvivlsomt, men visst er det, at i 1194 flyttede Sorø-Munke ind i Aas. Og da

Klosteret betænkes i Absalons Testamente, har han vel nok betragtet sig som dets Grundlægger[38].

Selvfølgelig nød ogsaa andre Cistercienserklostre godt af Absalons Velvilje; men vor Viden er spredt og tilfældig. Abbed Valbert i Esrom hørte til hans bedste Venner; Absalon værnede om Klosterets Ejendomme og om dets Skovhugst i Halland, ligesom han udvirkede pavelige Værnebreve og kongelige Privilegier. Guldholm Kloster, som Biskop Valdemar havde grundlagt (1191), fandt en Velynder i Absalon; hans Venner, Abbed Vilhelm fra Æbelholt og Biskop Omer af Ribe, var Sættedommere i Munkenes Strid med Slesvigs Cluniacensere, og selv sørgede han for, at deres Kendelse til Gunst for Cistercienserne blev udført. Han tog Lygum Kloster i sit Værn, stadfæstede Biskop Svens store Gave til Øm og skænkede Nydala i Sverige dansk Gods.

Af de andre Klostersamfund har især *Æbelholt* skyldt Absalon Tak. Abbed Vilhelms Breve vidner højlydt derom. »Hvor overvældende Eders faderlige Godgørenhed mod os hidtil har været, det formaar vi ikke at tolke med Ord eller prænte i Skrift«. »De tusinde Gange har vi ved Eders Naade faaet Raad i vanskelige Tilfælde og Hjælp og Lindring i Nøden«. Men altid bad Vilhelm om mere. Snart klager han over den slette Afgrøde, det avnefyldte Brød, der ikke er Menneskeføde, og jamrer over al mulig Modgang og Savn. Snart minder han om hvad han har givet Afkald paa, da han drog til Danmark, og beder om at vende tilbage til sit Fædreland. Man skønner, at Absalon nu og da rynkede Brynene, naar hans franske Ven kom med ny Overhæng; men han pungede dog altid ud. I Breve til andre erkendte Vilhelm, at han fik meget, men dog ikke tilstrækkeligt. Selv har han imidlertid efter Absalons Død givet en Statistik over Absalons Pengegaver i de 36 Aar (I, 233), og under Hensyn til Pengenes Værdi paa

den Tid bliver den hele Sum vel 60—100000 Kr., altsaa efter danske Forhold en meget stor Gave. Peder Sunesøn tillagde desuden Æbelholt Kloster Naadesaars-Indtægterne for Roskilde Stift. — Større Jordegodsgaver skænkede Absalon derimod ikke efter Æbelholts Grundlæggelse; men han fremmede Klosterets Byggeforetagender og værnede om dets Tiender, han jævnede en Tvist mellem Vilhelm og Esrom-Abbeden Valbert og gjorde dem til Venner, han skaffede kongelige og pavelige Privilegier og støttede Klostertugten, bl. a. ved at bandlyse en bortrømt Kannik.

I Ærkestiftet fremmede Absalon *Væ* Kloster mellem Ivø og Kiaby Søer i Østskaane. Af sit Gods havde Odensebispen Simon stiftet dette Præmonstratenserbo (1172), og den uhyggelige Biskop Valdemar havde skænket det nogle Ejendomme (1182). For at gøre det lille Munkely til et rigtigt Abbedi overlod Absalon det Sognekirken i Væ og (ved Mageskifte) Kiaby Kirke med tilhørende Bispetiende og Kapel. Fra nu af nød Væ stor Anseelse; dèr fik Dronning Gertrud sin Grav (1197).

Tilfældig véd vi ogsaa, at Absalon skaffede Benediktiner-Nonneklosteret Bosø pavelig Stadfæstelse og Beskyttelse. Overhovedet kan vi gaa ud fra, at Absalon langt ud over hvad man nu kender har støttet og hævet det danske Klostervæsen[29].

———

I Absalons Tid er en stor Del af vore romanske *Landsbykirker* blevet til, og selv har han ydet Bidrag til denne frodige Udvikling. *Brønshøj* smukke Kridtstenskirke er sandsynligvis Absalons Værk (jfr. S. 116). Det samme gælder den statelige *Væ* Kirke i Skaane. Og ikke langt derfra har vi et bestemt Vidnesbyrd om Absalons Virken i saa Henseende. Ved *Aasum* Kirke staar endnu den høje Rune-

sten, der er rejst snart efter Absalons Død og bærer dette Bud til Eftertiden:

»Krist, Marias Søn, hjælpe dem, som gjorde denne Kirke, Ærkebiskop Absalon og Esbern Mule«.

5. Aasum Kirke. Efter Tegning af J. Kornerup 1863 i Nationalmusæets antikvar.-topogr. Arkiv.

Til Runerne slutter sig Billedet af en Bispehue. Esbern Mule var sikkert Absalons Frænde; han har Tilnavn fælles med en af Esbern Snares Sønner. I alt Fald fremgaar det af Absalons Testamente, at han og — som det synes — hans efterlevende Hustru var nøje knyttede til Absalon.

Selvfølgelig kan mange andre Kirker, direkte eller indirekte,

hidrøre fra Absalon. Men dertil kommer, at han gav Kirkerne *Udstyr*.

I det hidtil ret øde Gønge Herred henimod Smålands Grænse rejste Thrugot Ketilsøn den smukke Gumløse Kirke, som Absalon indviede 26. Okt. 1191, mens Ærkebiskop Erik fra Nidaros og Biskop Stenar fra Väksjö stod hos. Kirken fik her en Relikviesamling i Eje, som væsenlig

6. Gumløse Kirke. Efter J. Kornerup i Aarb. f. n. Oldk. 1866.

maa hidrøre fra Absalon; her var bl. a. en Splint af Kristi Kors, noget af Jomfru Marias Haar og Klæder, dertil Relikvier af Hellig Margrete fra Absalons eget Kloster i Roskilde. Fra Absalon hidrører vel ogsaa Anordningen af Kirkens prægtige Døbefont, som Stenhuggeren Tove udførte i blekingsk Sandsten. Sikkert har Absalon ogsaa haft noget at gøre med Opførelsen af selve Kirken, der i Enkeltheder minder om Sorø.

Fremfor alt har Absalon paa storladen Maade udsmykket *St. Laurentius' Kirke i Lund*, saa Domkirken i flere Maader fremtraadte i ny Skikkelse. Først nu blev den nogenlunde færdig. Men dette kan bedre skildres, naar vi skal se paa Absalons Forhold til Kunsten. Endvidere gav han sin Domkirke prægtigt Inventar. Men intet er bevaret; vi kender det kun fra Kannikernes Optegnelser og fra Absalons Testamente. Først og fremmest skænkede han to Lysekroner, der dog ved hans Død endnu ikke var fuldt færdige. Endvidere skænkede han det ærkebiskoppelige Dobbeltkors, Alterkalke, Klokker, Helgenlevninger, forskellige Bøger og Bispeskrud.

Og Absalon, som havde saa meget Gods at uddele, skænkede ogsaa Domkapitlet to skaanske Gaarde med Skov og andet Tilliggende, nemlig Esperød, hvortil der hørte en Mølle, og Østre Sallerup med Kirke. Ligeledes skaffede han kongelig Stadfæstelse af Lundekirkens omfattende Privilegier[30].

IX.

Fra Aar til Aar har vi fulgt Absalon i hans mangeartede Gerning. Men endnu maa vi kaste et Blik paa hans hele Stilling til Samfund og Aandsliv.

I Absalons Dage udvikledes og omformedes *det danske Samfund* meget stærkt. Her mødes gammelt og nyt, nordisk Oldtid og europæisk Samtid. Ligesom i de fremmeligste Lande vokser Kongemagten og tager Førerskabet. Præstestanden gennempræges af den fælleskirkelige Organisation og udskiller sig tydeligere fra det øvrige Samfund. En Krigs-Adel udgaar fra den store Bondeklasse, og sammen med Stormandsætterne fylker den sig om Tronen i Kongedømmets Tjeneste. Ogsaa Borgerne træder kendeligere frem. Det er Stændernes spirende Vaar. Men den

brede Bondebefolkning opretholder dog nogenlunde sin gamle Stilling; selv leddeles den imidlertid stærkere og faar Tilgang fra de fordums Trælle, saa der danner sig en talrigere Underklasse.

Med andre Ord, Oldtidens grovt skaarne Samfund, der af Sakse sammenfattes i de tre Ord »Træl, Bonde, Høvding«, er forvandlet ved finere Kløvning og Lagdeling. Paa den anden Side er man endnu fjernt fra Stivnen i skarpt afgrænsede Stænder. Endnu er der ret jævn Overgang fra Klasse til Klasse. Endnu er der lykkelig Ligevægt mellem Samfundsmagterne. Endnu har vi hverken Præstevælde, Adelsvælde eller Enevoldsmagt.

Samfundsformningen er saa at sige aldrig Enkeltmands Værk. Men den store og banebrydende Statsmand kan yde Bidrag dertil, saa det mærkes baade i Øjeblikket og senere. Valdemars-Tidens Samfund har ogsaa paa mange Maader faaet Præg af Absalon.

Fra første Færd var det Absalons Maal at hæve baade *Kirken* og *Kongedømmet* og lade dem *samvirke.* Indbyrdes skulde de to store Kulturmagter støtte hinanden; i Forening skulde de drage hele Samfundet opad, i Forening skulde de *raade for hele Udviklingen.* Sér man ud over Danmarks Grænser, ud til den store Verden, saa staar det klart, at det havde sine store Vanskeligheder til enhver Tid at gennemføre dette Program. Men Absalon var Manden, der magtede det. Han svigtede aldrig sin Kongstanke, og den blev Kernen i hele hans Livsgerning. I intet andet Land blev Samarbejdet mellem Kongedømme og Kirke saa inderligt og saa virkningsfuldt.

Da den unge Mand fra Fjenneslev begyndte sin Løbebane, tilhørte han allerede Præstestanden. Snart efter blev han Biskop, for senere at stige til den højeste Værdighed i den danske Kirke. Og det skal siges, at under sin mægtige Hærfører- og Statsmandsgerning var Absalon altid Kirkens

trofaste Tjener, ja mere end det: han var Foregangsmand i den kirkelige Udvikling. Her skiller han sig fra Reinald af Köln og de andre store præstelige Førsteministre i Tyskland. I deres Iver for Kejserdømmet tilsidesætter de ofte Kirkens Krav; men Absalon er harmonisk nok til at lade Kongens og Kirkens Interesser gaa op i højere Enhed. Ingen Biskop vælges mod Kongens Vilje; men Absalon sørger for, at Kongens Ønske samstemmer med Kirkens Tarv, og Valghandlingen foregaar altid efter Kirkerettens Forskrift. Kongens Søn kaares og krones i Faderens Levetid; men samtidig hævdes Kirkens Krav om den ægtefødtes Ret, den elskede Frillesøn maa derfor vige. Og saaledes videre.

Sjældent slaar Absalon af paa de kirkelige Ideer. En Hovedside af hans Bispegerning er da Kampen for Præstestandens Selvstændighed. Han gennemfører Bispetiende og Cølibat, saa langt hans Arm rækker. Men ogsaa teoretisk hævder han Kirkeembedets Værdighed og Magt.

I sin Stadfæstelse af Biskop Valdemars Overenskomst med Sønderjyderne om Bispetiende (1187) har Absalon givet disse Tanker et myndigt Udtryk: Kristus har løskøbt Menneskene; men de trængte fremdeles til Skaberens Hjælp; derfor vilde han, »at der skulde være Apostle, apostolske Mænd og andre Præster«, som gennemtrængte af guddommelig Kundskab og Indsigt kunde kvæge Menneskenes syge Sind ved guddommelig Undervisning. Disse Kirkens Mænd og Guddomsordets Budbringere skal man ære, elske og udmærke. »Hvo der rører Eder, rører ved min Øjesten«. »Rør ikke dem, jeg har salvet, og gør ikke ondt mod mine Profeter!« Og de aandelige Stridsmænd skal hædres ikke blot med guddommelig, men ogsaa med jordisk Løn, med Tiende og Ofre.

Dette er unægtelig en hierarkisk Tankegang. Selve Apostelembedet føres i Marken til Forsvar for Bispetienden.

Kendte man Absalon alene fra dette Brev, skulde man tro, at han var Gregor VIIs Aandsfrænde. Men det var han langtfra. Det sés bl. a. af hans Stilling til Præsteværldens Yndlingslære om de to Sværd.

I Gethsemane Have havde Apostelen Peter jo sagt: »Herre, se her er to Sværd« (Luk. 22, 38). Opfattedes alle mulige Skriftsteder allegorisk, saa maatte disse Ord særlig friste dertil. Og hvad der gjaldt St. Peter, gjaldt jo ogsaa Kirken som hans Arvtager. *Den* havde altsaa de to Sværd, ɔ: den aandelige og den verdslige Straffemyndighed. Kirken selv brugte den første, Staten den sidste, men kun efter Kirkens Vink. Kirken var saaledes Statens Herre og Mester. Denne Lære blev Fanen for Ny-Hildebrandismen, og med Bernard af Clairvaux og Johannes fra Salisbury slog den igennem. Men skønt Absalon ærede og beundrede Bernard, tog han Afstand fra Sværdteorien. I Skrivelsen til Smålændingene (S. 121) udtaler han, at lige saa vel som der gives et verdsligt Sværd, ɔ: *Statens* Straffemyndighed, ligesaa vel gives der ogsaa et aandeligt Sværd, nemlig *Kirkens* Band. For Absalon har Kirken altsaa kun *ét* Sværd.

Her er intet af hierarkisk Snæversyn. Paa den anden Side fordømte Absalon Statens haarde Indgriben i Kirkens Sager, den som Sverre øvede og den som mangen tysk Prælat hyldede. Han indtog i Virkeligheden det Mellemstandpunkt, som *gav Kirken og Staten hvad der tilkom hver især.*

Dette Standpunkt var forøvrigt i Reglen vanskeligt at hævde. Den evige Strid mellem Stat og Kirke tog Sindene fangen, og Yderlighederne til begge Sider samlede saa tætte Skarer, saa de mæglende Aander hverken kunde faa Lys eller Luft. Og dog var der dem, der for Alvor hævdede den verdslige Magts Selvgyldighed og samtidig Kirkens Frihed: de to Magter havde hver sit Omraade, som den anden

ikke maatte blande sig i; kun naar de stod klar af hinanden, undgik man det skæbnesvangre Spørgsmaal om Overordnen og Underordnen. Mest kendt af disse Mæglingsmænd er Provst Gerhoh af Reichersberg. Absalon har samme Grundtanke: Stat og Kirke kunde kun samvirke, naar de gensidig anerkendte hinandens Ret. Men Gerhoh maatte nøjes med at betro sine Samfundsidealer til Pergamentet; Absalon var stærk nok til at gennemføre dem i Livet, ja mere end det: stærk nok til at værne og opretholde dem under den farligste Krise.

Det var den Gang Valdemar Knudsøn blev Forræder mod Danmark. Absalon vaklede ikke. At Valdemar var indviet Biskop, at han havde víst kirkelig Iver og haft hans Yndest, alt var det bortvejret i samme Nu hans Brøde var aabenbar. Absalon regnede ham ikke længer for en Kirkens Tjener, men for en djævelsk Frafalden, der var retsløs. Her gjaldt ikke længer Kirkelovens strenge Forbud mod at fængle en Biskop. Hvad Vægt havde vel et skrevet Blad overfor *Fædrelandets* dyreste Interesser? Alt maatte vige for Rigets Tarv. Kun ad den Vej varetoges ogsaa Kirkens Tarv; for Kirken var jo selv en Del af Fædrelandet. Absalon var saa stor og saa fri en Personlighed, at Brydningen mellem Pligterne løstes af sig selv. Han forskaanedes for den mest oprivende af alle Kampe, den Kamp, hvor Grunde og Modgrunde gennemhærger baade Hjerne og Hjerte, indtil Sjælen er sønderslidt eller vælger vilkaarligt, blot for at faa Ende paa Striden. Absalon staar overlegen. Konflikten er udenfor ham, ikke i ham selv. Saae det ud til at Interesserne maatte tage Livtag med hinanden, saa ophævedes dog al Modsætning derved, at Fædrelandet samlede alle Interesser i sig og fremtryllede Harmoni, hvor der hidtil var Strid og Virvar.

Først naar man husker, hvorledes Verdensudviklingen havde gjort den hellige almindelige Kirke til en Stat i Sta-

ten, først naar man klarer sig, hvor ofte netop Kirkens bedste Mænd glemte Statens Tarv for Kirkens Krav og ringeagtede Staten selv som runden af det onde, og først naar man lever sig ind i, hvor svag og begrænset Fædrelandskærligheden ellers var i de Dage, først saa fatter man ret Absalons Holdning i dens fulde Storhed. Ja. havde han været verdslig som Reinald af Köln, saa var hans Holdning under Bispens Landsforræderi ikke værd at rose; men han var jo samtidig den fremragende kirkelige Fører. Det store er, at han ogsaa under selve Konflikten kan give Staten, hvad Statens var, uden derfor at svække Kirkens almindelige Frihed. Dette havde Eskil ikke gjort ham efter. End mindre Jakob Erlandsøn, der for smaa kirkeretlige Principer aabnede en hadefuld Strid med Kronen!

Ovenikøbet er Absalon i Stand til at samle hele den danske Præstestand om sin Synsmaade. Ingen faar Lov at voldgive sig det sædvanlige hierarkiske Tankesæt, ingen tør se sit Borgerskab i den store Fælleskirke med Tilsidesættelse af det lille Fædreland. Selv den franske Abbed Æbelholt, den fyrige Forkæmper for alle kirkelige Ideer, staar harmglødende ved Absalons Side og skriver djærvt til Paven om at straffe den formastelige Biskop. At en Mand som Vilhelm fuldstændig kan se bort fra den Kendsgerning, at Bispens Fængsling krænkede Kirkens Grundlov saa følelig som muligt, det vidner om Styrken i Absalons Samfundsopfattelse. Paven kunde true og Paven kunde bede; Absalon havde lært sine Bisper at tænke og føle som Danskere, og dèr stod hele Bispekredsen som en Æresvagt om Valdemarernes Trone. Forbundet mellem Konge og Kirke, der var Grundtanken i Absalons Livsgerning, havde trodset Faren og vokset sig stærkere end nogensinde.

Helt igennem tog Absalon da Sigte paa at hæve og styrke *Kongedømmet.*

Først og fremmest krævede han ubetinget Kongemagtens

Enhed, som det klinger igen hos Sakse. Bitre Erfaringer fra Ydmygelsens Tider mødtes med Iagttagelsen af Opløsningen i den store Nabostat, der gav det lille danske Folk Indpas paa tysk Grund. Derfor bort fra Splittelse og Usikkerhed! Den ældste Søn udvælges til Konge i Faderens Levetid, saaledes som Absalon særlig kendte det fra Frankrig, og Kongedømmet helliges ved Bispens signende Haand; Absalon tør kaldes Ophavsmand til den første danske Kongekroning (1170). Nu hævdes Kongevælden som gudindviet, den har faaet et religiøst Præg. Jydske Lovs berømte Ord om Kongen som »Guds Tjenestemand« var allerede rodfæstet paa Absalons Tid. Kongen udvider sit gamle Magtomraade og lægger ny Landvinding under sig. Som han er Udtryk for Rigsénheden, saaledes stiger hans Indflydelse, nu da Enheden bliver Virkelighed. Til Valdemars-Tiden henhører det første almindelige Skattevæsen, den faste Ordning af Ledingen og Fremkomsten af Hærmandsklassen som en kongelig Garde. Baade finansielt og militært faar Kongen langt rigere Midler at raade over og dermed større Opgaver at løse. Embedsmandssystemet udvides, saa Kongens Arm naaer ud over hele Riget, og nu faar det større Anseelse at træde i Kongens Tjeneste. Det gamle Brydenavn ombyttes med Foged, Borgfoged, Kastellan. Og Kongens Fogeder er ofte Rigets ypperste Mænd, af Folkets bedste Slægter. Hofembederne bliver umærkeligt til Rigsembeder. Først højnes Kanslerembedet; Drost-Embedet følger efter; Marsk-Embedet nævnes i Absalons senere Aar. Dertil kommer Kongens Gældkær i Lund, hans Kæmnere osv. Under alt dette faar Kongen Domsmagt og stærkt forøget Lovgivningsmagt.

I hele dette monarkiske System har Danmarks ledende Aand selvfølgelig Del. Krigsvæsenets Ordning hidrører i mange Maader fra Forsvarets Organisator; men herom senere. Indførelsen af »Stud« — der afløste Forpligtelsen

til at yde Fødevarer, naar Kongen gæstede Egnen, og blev den første almindelige Skat — hidrører ifølge Professor Kr. Erslev netop fra Knud Valdemarsøns Tid, da Absalon var den almægtige Minister. Ogsaa i Embedsudviklingen spores hans Haand. Det var hans Frænder og Venner som overtog Kongsgaarde i Skaane. Det var hans Slægtning Anders Sunesøn som hævede Kanslerstillingen op i en højere Sfære, og hans Brodersøn Johannes var en af de første Indehavere af Marskens Embede. Det er heller ikke tilfældigt, at netop under den unge Knud Valdemarsøn begyndte den kongelige Lovgivning at stille den folkelige Provinslovgivning i Skygge. Tidlig i hans Styrelse holdtes det Stormandsmøde paa Samsø, der skulde drøfte Lovændringer for hele Riget (S. 64).

Især maa dog fremhæves den mærkelige Forordning, som Knud udstedte i Lund 28. Dec. 1200, mens Absalon og Peder Gældkær stod hos.

I Skaaneland var det værre med Drab og Vold end i nogen anden Del af Riget, og Forbryderen, der selv kun skulde udrede en Tredjedel af Bøderne, tvang ofte sine Frænder til at udrede saa meget i Ættebod, at hans Brøde skaffede ham Vinding i Stedet for Tab. Det ligner Absalon at rejse den stærke Statsmagt mod sligt Uvæsen. Kong Knuds Forordning tog følgelig Sigte paa en strengere Straffemyndighed. Men ogsaa Forordningens Begrundelse er betegnende for Absalon: »Efterdi Loven ikke sættes for de retfærdige, men for de uretfærdige, og da vi ønsker, alt det vi med Guds Hjælp formaar, at hindre Manddrab, saa har vi *af kongelig Magtfuldkommenhed* besluttet mod denne Forbrydelse at sætte følgende Lov« ..... Denne Magt har Kongen som Guds Ombudsmand, og den hele Betragtning stemmer med Jydske Lovs Forord. I Efterskriften hævdes det endog, at det tilkommer Kongen at *give eller ændre*

Og dog saae han ikke frem gennem Aarhundreder. Havde han vidst, at hans By vilde vokse op til Landets kæmpemæssige Hovedstad, saa havde han ikke gjort Bispesædets Ret til ét og alt. Fædrelandets Tarv var ham jo dog det højeste[81].

Blandt Valdemars-Tidens Ejendommeligheder er dens *aristokratiske* Præg. Dels har vi den pludselige Udvikling af en ny og privilegeret Krigerklasse, dels former de gamle Høvdinge-Ætter sig mere som en sluttet Højadel. Det første var noget nyt, som Valdemars-Tiden bragte; det sidste var blot Fuldbyrdelsen af hvad der længe var forberedt. Men det ene som det andet staar nøje i Forbindelse med Kongedømmets Vækst.

Tidligere gik det oftest saaledes, at naar Kronens Bærer øvede Myndighed med Eftertryk, saa mødte han Modstand hos de fleste Stormandsætter; den Skæbne havde Knud d. hellige, den Skæbne havde Erik Emune. Nu derimod drager Kongen Stormændene til sig. De fleste af de Embeder, han har at uddele, var tidligere ringeagtede af de »ædelbaarne«; nu er de eftertragtede. Og Kongen kalder »Rigets bedste Mænd« til Rigsmøder for at høre deres Raad, saa deres Autoritet kan støtte hans Afgørelser baade i Styrelsen og i Lovgivningen. Stormandsraadet er med andre Ord en af Kongen valgt Repræsentation for hele Landet, derfor ogsaa Spiren til det senere Rigsraad. Paa Knud Valdemarsøns Tid bestod der endog et Broderskab, hvoraf Kongen selv var Medlem, og som for øvrigt omfattede Sunesønner og andre Stormænd. Hele denne Sammenslutning af Konge og Adel huer just ikke altid de brede Lag. Den skaanske Rejsning bekæmpede baade Kongemagt og Stormandsvælde. Men da Bønderne tabte i denne

Kamp, var Samfundets aristokratiske Præg en uanfægtet Kendsgerning. »Fra nu af dristede Almuen sig ikke mere til de beklagelige Forsøg paa at sætte sig op mod Stormændenes Raadsmøde«, siger Sakse.

Absalon var Høvdingesøn, og han saae unægtelig paa Menigmand med aristokratisk Overlegenhed. Han har dyb Medfølelse med Almuens Lidelser, han vil værne om den, skaffe den Fred, Lykke og Velvære. Men den maa staa under Formynderskab. Den kender ikke sit eget Bedste; derfor skal den lyde og ikke byde. Helst skal den holde sin Mening for sig selv; i alt Fald maa den nøjes med at give sit Bifald til Kende. Men mukke maa den ikke. Og rejser den sig for at tage Ledelsen, maa den tvinges ned. Dog ikke ved blodig Gengældelse, men ved Prygl og Knubs. Vidner denne Kur om Humanitet? Ja, ganske sikkert! Men den har rigtignok en Tilsætning af Stormands Stolthed: Politisk sét er Hoben ikke andet end Børn. Den skal revses som Børn og nøjes med den Plads, der tilkommer Børnene.

Uoverensstemmelsen med vor Tids demokratiske Synsmaade springer stærkt i Øjnene. Men det maa huskes, at Almuens Fordom og Smaasyn, dens indgroede Vaner og dens Mangel paa Fremblik idelig rejste sig som en Mur mod Absalons ny Tanker og mod hans stort anlagte Fremtidsmaal. Ganske naturlig støttede han sig da til dem, der havde Aandsfrihed og Aandsdannelse nok til at forstaa ham. Den lille Overklasse, der fylkede sig om Absalon og Valdemarerne, stod selvfølgelig paa et langt højere Kulturtrin end Folkets brede Lag. Overhovedet gjaldt det omtrent alle Lande i den Tid, at Fremskridt og Demokrati vanskelig lod sig forene, fordi Almuen endnu var for uoplyst, for hildet.

Lad disse Betragtninger gælde, ikke som ubetinget For-

svar for Absalon, men som gyldig Forklaring af hans Synsmaade!

Dertil skal endnu føjes, at *gav* han Stormændene noget, saa *krævede han ogsaa meget af dem*. Som Absalon gennem Sakses Krønike lagde Vægt paa Kongens Pligter, saaledes betoner han lige saa stærkt, at »Adel forpligter«. Hos Høvdingen skal et højere Æresbegreb være raadende. Er man Ædelbaaren, saa skal man holde sin Adel i Live ved Daad. Og gør man sig skyldig i uværdig Færd, synker man straks ned »i Vanærens smudsigste Pøl«; Adelskabet er forspildt. »Adel« og »Ædel« skulde være ét[82].

Større social Betydning end Højadelens Udvikling har dog Fremkomsten af den ny og bredere *Tjenesteadel*. Væsenlig fra Bondestanden udgaar denne særlige Krigerklasse, de velrustede *Hærmænd*. De kaldtes ogsaa »Herremænd«, fordi de traadte i en Herres Tjeneste, Kongens, Hertugens eller Bispernes. Som fast og øvet Hærstyrke staar de rede ved hver Leding; det er deres Opgave at »vove Halsen for Riget«, saa Ledingspligten kan indskrænkes for de øvrige. Til Gengæld er de fri for den Ledingsskat, som andre maa svare i Aaringer, hvor der ikke gøres Krigstog; ligeledes er de fri for den almindelige Landeskat »Stud« og for Ægter og andet Arbejde for Kongen. Privilegierne er Vederlag for Hærmandens Forpligtelse.

I Virkeligheden er det simpelthen den alméneuropæiske Samfundsformning som hermed er naaet ind over vore Grænser. De stadige Kampe fremkaldte trindt om i Landene en Krigsadel, der varetog Forsvaret, saa Bonden nogenlunde kunde blive ved sin Dont. Hvad Valdemarerne bragte Danmark, havde de ældre Karolinger 400 Aar tidligere bragt Frankrig, saaledes som Professor Kr. Erslev har vist. Det er Adelens Tilblivelse som *Stand;* den har faaet sit Skelnemærke.

Uden Tvivl har Absalon Hoveddel i denne Udvikling herhjemme. Ikke for blindt at følge Udlandets Skik. Heller ikke for netop at danne en privilegeret Adel. Nej, Sagen er lige til. Vendertogenes Fører har trængt til en fastere Hærordning end den, han forefandt. En mindre Fylking af dygtige Krigere, der hurtig lod sig samle, var meget mere værd end en broget, tung og uøvet Folkehær.

Hærmandsklassens Fremkomst staar derfor i nøje Forbindelse med Vendertogene. Tanken er opstaaet under de første Krigsaars famlende Forsøg og dyrekøbte Erfaringer, og den er formodenlig gennemført hen imod den Tid, da Rygen erobredes (1169). I disse Aar er der i alt Fald skét stor Forbedring i Krigernes Udrustning. Vidnesbyrd herom har vi fra 1171, den Gang Henrik Løves Vasaller vilde angribe Sønderjylland: faa Aar tidligere havde de færdedes Side om Side med de Danske, og da havde Valdemars Krigere kun Bondekofter eller daarlige Brynjer, men nu var de rustede paa Riddervís.

Hærmændene taltes efterhaanden i Tusinder, ligesom Knud d. riges Tinglid. Visst er det, at Tanken søgte tilbage til den vældige Hird, som Knud havde dannet i det erobrede England, og dens faste Tugt ønskede Absalon anvendt paa det ny Krigersamfund. For hans Statsmandsblik maatte det staa klart, at Hærmændene, som nu var Kongemagtens Støtte, senere kunde blive farlige for Tronen; han kendte jo den europæiske Adelsudvikling med alle dens Skyggesider. Hærmændene maatte derfor ikke hæves for højt, og saa stærkt som muligt skulde de bindes til Kongen.

Her kan vi først mærke os Sakses Kritik af den af »Frodes Love«, hvorefter Hærmænd fik højere Løn end den menige Kriger; alene Daaden burde være Maalestok. Som saa ofte er det Absalons Livsopfattelse der taler gennem Oldtidsskildringen.

Langt mere vejer det dog, at Absalon selv greb Pennen for at sikre Tronen Hærmændenes Støtte. Sammen med sin Fostersøn, den unge Kong Knud, optegnede han *den gamle Vederlov*, som den efter Overleveringen skulde have lydt i Knud den riges Dage, dog med Tilføjelse af senere Ændringer, som Hirdtugten havde faaet ved Dankongens Hof. I og for sig var det en historisk Skildring; men den havde et praktisk Formaal, og det samme gælder Sven Aggesøns fyldigere Skrift om samme Emne.

I Forordet siger Absalon, at Knud d. rige ikke havde kunnet opretholde Fred i sit store Krigerlag, »uden at Retten var stærk mod hver den, som misgjorde mod nogen«. Det er Samtidens Forhold han her har for Øje; den samme Strenghed skal holde sammen paa den ny Hærmandsklasse. Men fik Absalons Vederlovs-Optegnelser virkelig Gyldighed som Lov? Det er næppe sandsynligt. Sven Aggesøn, der selv hørte til det ny Hærmandssamfund, har adskillige nyere Lempelser, og dem betragter han som gældende Lov. En egenlig Hirdlov kunde ogsaa vanskelig uændret anvendes paa Hærmænd, som udenfor Ledingstiden sad paa deres Gaarde, spredt over hele Landet. Men til en viss Grad har Mindet om Vederloven dog skabt Fasthed. Hærmændene har virkelig været et Værn for Kongedømmet, baade udad og indad til. Og det fornyede Vederlag udvidedes til overhovedet at gælde Stormændene, saa Samfundet ogsaa derved fik et monarkisk-aristokratisk Tilsnit.

Spiren var lagt til den danske Adel. Under sin videre Vækst indskrænkede den Kongemagten og var ofte alt andet end kongetro. Mindet om en gammel, ret ubrugelig Hirdlov kunde ikke afværge det. Men denne Udvikling kan ikke lægges Absalon til Last. Karl d. store er ligefuldt den overlegne Statsmand, selv om Udviklingen af den særlige Krigerstand blev skæbnesvanger for hans Efter-

følgere. Paa tilsvarende Maade maa man dømme om Absalons Omformning af det danske Samfund. Dannelsen af Hærmandsklassen er endog at betragte som et Led i Valdemars-Tidens Storhed. Den hævede det danske Krigsvæsen, saa Danmark reddedes og snart blev en erobrende Magt, og den tog i mange Maader Stødet af for den fredelige Bondestand, saa Folket trods Krigstog kunde opnaa enestaaende Blomstring.

Skævheden ved den alméneuropæiske Udvikling er jo den, at i de stadig krigstrængte Tider synker den uvæbnede Bonde ned; han bliver Smaamand, ufri, ringeagtet, stundom ikke bedre end en Træl. Men vil man vurdere Valdemars-Tidens sociale Udvikling, skal man huske, at Bonden ikke trykkedes ned, heller ikke vænnedes af med Vaabenbrug. Endnu var det folkelige Ledingsopbud Hovedmassen af Hæren, og Bondestandens Dalen derfor ikke overhængende. Ja til Gunst for den jævne Jordbruger er *det almindelige Ledingsvæsen blevet organiseret paa ny og ejendommelig Maade.* Faldt Fjenden ind i Landet, kunde fremdeles hver vaabenfør Mand kaldes til Krigstjeneste; men Ledingen udenfor Landets Grænser fordeltes nu paa Befolkningen efter dens Ydeevne, og med Ledingen for Øje vurderedes al Jord. »Pligten til Hærfærd er nu paalignet Ejendommen efter dennes matrikulerede Værdi« (Kr. Erslev). Med Henblik paa Ledingsvæsenet er Landet fremdeles inddelt i Skiben, der atter er delt i Havne; hver Skiben udreder et Skib, hver Havn stiller en Mand. »Men Havnen er nu et Lægd af Bønder, der afvekslende har den Pligt at møde til Leding eller sende en Mand i Stedet« (Erslev). Hver tredje Leding gælder den rigeste Bonde; de mindre velstaaende kan nøjes med hver sjette eller hver tolvte Gang. De ny og lavere Klasser af Landbefolkningen er med, men efter saare lempelig Fordeling.

Krigsbyrderne er derved blevne retfærdigere fordelte og

mindre trykkende. Det fredelige Arbejde skades kun lidet af Ledingen. Selve Hæren faar ogsaa friere Hænder; nu behøver man mindre at tænke paa Saaning og Høst derhjemme, nu behøver man ikke at spilde saa mangt et kostbart Øjeblik. Hele Hærvæsenet ordnes samtidig med større Fasthed. Man afpasser Skibene efter de lave vendiske Farvande og styrker dem mod Østersøens krappe Bølger. Vaabnene bliver bedre, man lægger Vind paa »Hamalt-Fylking« og andre Feltøvelser, og Hærmændenes faste Skarer bliver en god Afstivning for Folkehæren. Saaledes varetages baade de økonomiske og de militære Interesser.

Endvidere kunde Ledingspligten ombyttes med en Ledingsafgift af 1 Mark Sølv for hver Havn i de Aar, hvor Leding ikke blev udbudt. Professor Erslev tænker sig, at dette kan staa i Forbindelse med Oprettelsen af Udliggerflaaden efter Rygens Erobring 1169. Dertil er dog at sige, at endnu i et Par Aar udbødes der Leding paa Leding jævnsides det stadige Flaadeværn. Derimod skulde jeg tro, at Fredsaarene efter 1171 har fremkaldt Ledingsafgiften. I en lang Aarrække havde man aarlig udbudt Leding, ofte flere Gange om Aaret; nu var der Fred, men den var ikke trygg, og man maatte derfor være beredt paa ny Krig. Saa rustede man i Fredstiden.

Naar Leding blev udbudt, kunde enkelte for Penge opnaa »Kværsæde« ɔ: Ret til at sidde roligt hjemme. Derved fik Kongen større Midler i Hænde til den Del af Krigsvæsenet, hvor han var eneraadende. Ad den Vej har han kunnet lønne flere Hærmænd paa en Tid, hvor den almindelige Landeskat endnu ikke var indført. Denne Kværsæde-Afgift maa have spillet en stor Rolle i Valdemars-Tiden. Da man i Begyndelsen af Venderkampen opgav at udbyde Leding over hele Landet og nøjedes med at ruste Skaaninger og Øboer, maa Jyderne have udredet denne Afgift, for at Byrderne kunde fordeles jævnt.

Absalon har saaledes været Hovedmand for det mægtige Opsving i Valdemars-Tidens Krigsvæsen. Men er der lagt Beslag paa større Kræfter, saa er de ogsaa hensigtsmæssigere anvendt. Forsvarsforanstaltningerne er *afpassede efter Folkets Evne*, de gaar ingenlunde ud over hvad Danmark økonomisk kunde taale. De fredelige Interesser er fuldt ud værnede, Fremgangen er ikke ringere her, og Forsvarssagen har ikke taget mere af Folkets Kraft end Folkets Velfærd tillod. Kendsgerningerne taler højlydt i denne Sag. Danskerne er næsten altid paa Krigsfod, og dog afløses den trykkende Armod samtidig af blomstrende Rigdom. Kystborge og Flaadeværn muliggør, at Købstæder hæver sig trindt omkring ved Strand og Fjord. Borgerne fremmer det indbyrdes Sammenhold ved Gildernes faste Baand, Kongen begynder at støtte Byerne ved de særlige Stadsretter. Freden paa Havet og Samkvemmet med Tyskerne i de fordums Venderlande fremkalder et nyt Handelsrøre. Landbruget blomstrer op, fordi Ledingsordningen giver det fredelige Arbejde Raaderum. Befolkningen tager til, og den udvandrer ikke. Fik vi derved mindre fast Tag i vore vendiske Erobringer, saa vandtes til Gengæld nyt Land indenfor Danmarks egne Grænser, naar Vildskov og Oredrev veg, naar Mark lagdes til Mark omkring nye Torper og Ryd og udsatte Kyster endelig blev beboede. Fra Absalons Cisterciensere kom tilmed en ny og bedre Landbokultur.

Danmark i Absalons sidste Levetid skildrer Arnold af Lybek os i et livfuldt Billede, og dette Kapitel »om de Danskes Berømmelse« er ligefrem en Hymne til vort Lands Pris. Helmod havde haanet; Arnold maa beundre. Saa mægtigt har Omslaget været!

Danskerne, hedder det, er nu klædt og væbnede som de øvrige Folkefærd; de bærer endog Skarlagen og Purpur, Linned og Pelsværk. Men de har da ogsaa stor Rigdom,

der tilskrives det store Sildefiske ved Skaane og de dertil hørende Markeder. Ogsaa efter Sakse kunde man ved Øresunds Kyster i Sildetiden øse Fisk i Skovle og Kurve; det er tydeligt nok, at Heldet her har fulgt de Danske, da Silden kaarede Sandbankerne ved Skanør til Yngleplads. Arnold ærgrer sig derover: »Købmænd fra alle de omboende Folk bringer Guld og Sølv og Kostbarheder for at købe deres Sild, som de faar for ingenting af Vor Herres Miskundhed«. Den Tid skulde komme, hvor hans Bysbørn tilegnede sig stor Andel i den skaanske Sildefangst og tjente Rigdomme paa Markedet.

Videre priser Arnold Danmark for de ypperlige Heste, som faar ridderlig Idræt til at trives. Vore Heste havde virkelig vundet Ry i Udlandet. Abbed Stefan takker sin Landsmand i Æbelholt for en dansk Guldfuks, hvis Lige ikke findes i Verden. Og over Ribe udviklede der sig ret pludselig en efter middelalderlige Forhold ret forbavsende Heste-Eksport[38].

Abbeden i Lybek har saaledes givet os et Indblik i Absalons Danmark. Velstand, Lykke, Kulturvækst, — det er Hovedtrækkene i hans Skildring, dobbelt værdifuld fordi den kommer fra en Fremmed. Sjælden har man sét saa stort og saa heldigt et Skifte som det, der da var foregaaet i Danmark. Ved Absalons første Optræden var de Danske et ulykkeligt Folk, opløst af indre Strid, kuet af fjendtlige Hærgninger, slapt i sin Vilje og indskrumpet i sin nationale Bevidsthed, tvivlende om sig selv og forknyt for sin Fremtid, uden Enhed, uden Maal og uden Haab; alt spaltedes i Særinteresser, Smaalighed og Snæversyn, det saae ud som om Folket allerede var dødsdømt. Men da Absalon sluttede sin Gerning, da var Danskerne blevne et stærkt Folk og et lykkeligt Folk, med frejdigt Livsmod og stolt Selvfølelse. Man spændte Musklerne og man glædede sig over deres Svulmen. Villig bar man Krigens Byrder, fordi

det gjaldt Landets Storhed og Ære. Dristig tog man nye Tanker op, alt var Liv og Røre. Og medens den store Kolos i Syd søndersledes af indre Strid, voksede det lille Danmark op til Stormagt.

Det er ikke Absalons Skyld, at Lykken gjorde svimmel og at den yngre Kong Valdemar fortsatte Sejrsløbet ud i det æventyrlige, indtil alting brast i den skæbnesvangre Vaarnat paa Lyø. Hvad den store Ærkebiskop havde bygget, var grundmuret. Absalon var blandt Historiens udkaarne. Ingen Dansker har som han formet sin Samtid og nærmeste Eftertid. Ingen har som han sat sin Personligheds Stempel paa sine Omgivelser. Det skyldes ikke blot hans lyse Forstand og vældige Vilje, men allermest hans Samfundsfølelse, der lod alle Interesser gaa op i en højere Enhed. For saa vidt var han, skønt forud for sine Landsmænd, i bedste Forstand Barn af sin Tid. Den Harmoni, der var i ham selv, bredte sig over det Samfund, han viede sine Kræfter.

Da Saint-Simon ledte efter en sammenfattende Betegnelse for sin store Landsmand Vauban, opfandt han Ordet *Patriot*. Paa samme Vís kunde Ordet *Fædrelands-Ven* være dannet i Anledning af Absalon. Sakse kalder jo netop sin Herre og Mester »Fædrelandets Fader«, og dette Æresnavn anvendtes paa Gravskriften over Absalon. Alligevel trængte det ikke igennem, har heller ikke fundet Plads paa vor Tids Absalon-Statuer. Os Danske klinger det maaske lidt for højtideligt; derfor har vi ikke brændt det ind i vor Bevidsthed. Det faar ogsaa være, blot vi hylder den Sandhed, det rummer!

X.

Som Absalon ledede Samfundsudviklingen, saaledes blev han ogsaa Høvdingen i Valdemars-Tidens *Aandsliv*. Det

var hans Ejendommelighed, at han paa én Gang var Forkæmper for europæisk Kultur og Dyrker af de fædrene Minder. Hentede han ny Skatte fra Frankrig, saa grov han ogsaa efter det Guld, som laa gemt i Folkets egne Sagn og Overleveringer; og gennem Sakse gav han Efterslægten sin egen Rigdom af historiske Minder. Ved sin Sjæls Rækkevidde og Spændstighed blev han da Banebryder for en ny og ejendommelig Kultur. Man var modtagelig for Værdierne i Udlandets Aandsliv; men man slængte sig ikke hen til det fremmede, saadan som det ofte gaar den der faar Øje for den store Verden derude; Selvhævdelse gik Haand i Haand med Tilegnelse. Her skød en Blomsterknop op, der paa én Gang var fremmedartet og hjemlig. Og da den udfoldede sig, gav den et Spejlbillede af Absalon.

Hvem brød Vej for de Danskes *Studier i Paris* uden netop Absalon? Han gjorde det først ved sit Eksempel og dernæst ved sine mange Forbindelser med Frankrig; — betegnende nok havde han ligesom Eskil Penge staaende i Cluny Kloster. Derfor kunde han give unge Landsmænd Raad og Vejledning om Opholdet i Frankrig, og endnu i hans Levetid fik Studievandringerne ligefrem national Betydning. Herom finder vi atter Vidnesbyrd i Arnolds Skildring af Datidens Danmark.

»Ogsaa i boglig Viden«, hedder det, »har de Danske gjort betydelig Fremgang. Landets Stormænd sender nemlig deres Sønner til Paris, ikke blot for derved at højne Præstestanden, men ogsaa for at faa dem oplærte i verdslige Videnskaber. Dèr tilegner de sig baade Litteraturen og Landets Sprog, og de bliver saare dygtige, ikke blot i de frie Kunster, men ogsaa i Teologien. Ja, ved deres Tunges medfødte Livlighed befindes de ikke blot at være skarpsindige i dialektiske Beviser, men godtgør sig ogsaa

under Behandlingen af Kirkeanliggender som Mestre i Kirkeret og Romerret«.

Selv danske Ynglinge, der ikke agtede at gaa den kirkelige Vej, har altsaa studeret i Paris. Naar det kommer til Stykket, er dette maaske det allerypperste Vidnesbyrd om Danmarks Kultur ved Aar 1200. Sædvanlig stod den Tids Adel udenfor al boglig Syssel, og ofte nok ringeagtede den Bøger og Lærdom; men Danmark sendte sin bedste Ungdom til Studiernes Brændpunkt. Vi kan ikke nævne disse Lægmænds Navne. Men i Sven Aggesøn har vi en Hærmand, der fuldt ud behersker Latinen. Enten Sven nu har studeret i Paris eller vundet sin Indsigt herhjemme, saa udfylder han ved sin Forfatterpersonlighed Arnolds Kapitel »om de Danskes Berømmelse«.

Man maa virkelig tænke sig, at talrige unge Danskere, mest dog Klerke, har studeret i det fjerne Frankrig. Tilfældig hører vi, at adskillige Nordmænd paa denne Tid kom i Forbindelse med St. Victors Kloster i Paris, og Norge laa dog længere af Led. Saa meget mere er Danmark under Absalons Ledelse draget ind under Pariserlærernes Tryllestav. Og Absalon har bragt betydelige Ofre for at holde Landsmænd ved Studiet i den Stad, hvor han selv havde tilbragt Ungdomsaarene. Under et Ophold i Paris sender saaledes Provst Toke Bud til Abbed Vilhelm for at faa ham til at bede Absalon hjælpe ham »med sin sædvanlige Gavmildhed«.

Flere af de unge Mænd, der fulgte Absalons Vej, vandt Navnkundighed herhjemme. Der var Peder Sunesøn, for hvis Uddannelse Absalon havde særlig Omhu. Der var Valdemar Knudsøn, som i Seinestaden beundredes for sin klare Forstand og sit slebne Væsen. Der var den anden Ætling af Kongeslægten, Valdemar Prizlavsøn, der døde som Kannik i Genovefa-Klosteret. Der var Biskop Omer af Ribe, som bestandig stod i livlig Forbindelse med Abbed

Stefan, og hans Kaldsfælle Nils i Slesvig. Ikke at forglemme den fornøjelige Gunner, der næsten blev 100 Aar, men aldrig glemte sin Pariserlærdom; som gammel Bisp gav han sig i Lag med de unge Skolarer, der lige kom ud af Essen, og satte dem til Vægs ved sin Dialektik.

Berømtest af alle var dog Anders Sunesøn. Da han vendte hjem til Danmark for at blive Kongens Kansler, havde han ikke blot været Skolar, men tillige Lærer i Seinestaden og det med Ære. Det kastede Glans over Danmarks Navn. Nogen banebrydende Aand var han dog langtfra; hans store skolastiske Læredigt satte væsenlig Peder Lombarders Dogmatik paa Vers. Men han var et udmærket Lærehoved, en Duxe-Natur i bedste Forstand; indtil Reformationstiden fik Danmark ikke nogen Teolog der kunde jævnstilles med ham. Han er derfor et glimrende Vidnesbyrd om hvor højt Absalon-Tidens Aandsliv naaede.

En anden Ytring af det stærke kulturelle Samkvem med Frankrig er Indvandringen af Franskmænd. Abbed Vilhelm er her den ypperste; men mange andre har fulgt hans Vej. Ogsaa for kortere Tid gæstede franske Klerke vort Land — saaledes sendte Abbed Stefan en Kannik for at indsamle Bly til Genovefa-Klosterets Tag —, og saadanne Besøg havde deres Værdi. Ikke at tale om Brevvekslingen mellem begge Landes Klerke og Bisper. Fra fransk Side har vi Stefans, fra dansk Side Vilhelms Breve; men der har været meget ud over det, vi nu kender.

Ved hele denne Kulturforbindelse med Frankrig naaede Danmark højt i al boglig Syssel. Endog i selve Landet dreves der indgaaende Studier, som gjorde Eftertiden til Skamme. Mangen dansk Yngling har siddet paa Læreskamlen ved Abbed Vilhelms Fødder. Og om Gunner hed det, at man kunde høste større Lærdom i hans Bispegaard

end ved et kostbart Ophold i Paris. Disse Træk kaster Glans over Absalons Tidsalder.

Højest satte man fremdeles de teologiske Studier, hvor Peder Lombarder var den anerkendte dogmatiske Vejleder; men nu vandt man ogsaa dybere Indsigt i Kirkeretten. Ifølge Arnold lærte Danskerne tilmed at blive »Legister«; Studiet af Romerretten, der knap var dukket frem i Absalons Læreaar, havde altsaa nu faaet en fremskudt Plads. Endvidere vandt man Færdighed i Latin. Vi véd ikke, om Sakse har studeret i Frankrig; men hans sjældne Herredømme over Oldtidssproget, der senere endog vakte den største Humanists Beundring, tegner sig dog i alt Fald paa Baggrund af Danmarks Forbindelse med Studiernes udkaarne Land. Anders Sunesøns Maria-Hymner, som fandt Vej til de store Kulturlande, skyldes fransk Paavirkning. Fransk Kunst satte Spor i Absalons Udsmykning af Lunds Domkirke og i Peder Sunesøns Anlæg af Roskilde Domkirke, og Oldbrevenes Skrift svarer til den samtidige franske. Det tidligere saa barbariske Danmark kom saaledes for en Tid op paa Siden af de bedste Kulturlande.

Ytringer af det religiøse Livs Strømninger har selvfølgelig ogsaa forplantet sig til Danmark. Her skal mindes om Fremgangen i det danske Klostervæsen. Ligeledes spiller Andagtsrejser til det hellige Land en stor Rolle. De væbnede Korstogs Kraftspild har ikke huet Absalon; men den fromme, fredelige Pilegrimsfærd betragtede han med andre Øjne. Naar Danmark i denne Tid fik adskillige Rundkirker, saa var det sikkert væsenlig fordi man vilde mindes Den hellige Gravs Kirke i Jerusalem. Ved Aarhundredskiftet begynder endog den legendariske Forherligelse af danske Pilegrimme. Om Jorsalfareren Hellig Anders gik der æventyrlige Frasagn, der ogsaa naaede til Udlandet. Og blandt Pilegrimmene er en af Absalons egne Frænder, Johannes Sunesøn. For at kunne drage til den

hellige Grav laante han 200 Mark Sølv af Sorø Kloster og satte sin Gaard i Alsted i Pant (1199). Han døde i Jerusalem, og Godset tilfaldt Sorø. Der ymtedes om Jærtegn ved hans Grav, men Helgenryet visnede atter hen.

Utvivlsomt har ogsaa fransk Ridderdigtning fundet Indgang ved Hove og i Bispegaard. Flores og Blanseflor, Ivan Løveridder, Kong Artus, Tristan og Isolde kan allerede have samlet lyttende Skarer. Fremfor alt dog Sagnkredsen, der knyttes til Karl d. store; Lundeaarbogen kender hans berømte Kæmpe Ogier le Danois, Holger Danske.

Hele denne kulturelle Forbindelse med Frankrig bidrog til at fremkalde den enestaaende Blomstring i vor *Historieskrivning*, som er Absalon-Tidens Kendemærke. Ogsaa den norske Præstestands Berøring med Pariserstudierne satte Frugt i Bearbejdelsen af Fortidens Minder; Theodoricus, der skrev en latinsk Norgeskrønike, har faaet sin Lærdom i Paris og er sikkert den senere Biskop Thorer af Hamar, der mindedes som Pariserskolar. Videst rakte dog den ny Kulturs Indflydelse her i Danmark. Men det var ogsaa selve Absalon der blev vor Krønikeskrivnings Genius.

Absalon brændte af Iver for sit Lands Saga, og selv sad han inde med stor Viden. Som Roskilde-Bisp har han sikkert fremkaldt den Levnedsskildring af Knud Lavard, som anvendtes til hans Helgenfest. *Selv* har han jo skrevet den lille *Vederlovshistorie*, og han har skrevet den *paa Modersmaalet.* Beskedent udtrykker han sig som om han og Kong Knud blot har *ladet* den udarbejde; men af Sven Aggesøn véd vi, at den er Absalons eget Værk. Overleveringen vil ogsaa vide, at han bød Sorø-Munkene føre Aarbøger, og det kan have sin Rimelighed; paa selve det Justinus-Haandskrift, som han skænkede Klosteret, opskrev Cistercienserne i alt Fald de vigtigste Begivenheder 1202—31 (senere fortsat til 1347). Men allerede i Absalons

Levetid har Sorø Kloster sikkert haft historiske Optegnelser.

Alt dette var dog kun smaa Tilløb. Sin Hovedopgave saae Absalon i noget langt større. Han vilde fremkalde en hel og sammenhængende Danmarkskrønike, der skulde skildre Folkets Livshistorie.

Slige Tanker virkeliggøres ikke med ét Slag. Overleveringens Kilder skal opsøges, Stoffet skal samles og sigtes, Handlingens Traad skal tvindes, og den Mand skal opsøges, som evner at give det hele Form og Farve. Det tog Tid. Fremfor alt varede det længe, før den rette Mand var ved Haanden. Her som saa ofte gaar famlende Forsøg forud for den endelige Løsning. Og mens det afklarede Værk faar Lov at staa gennem Tidernes Skiften som uforgængeligt Monument, synker de spinkle og spæde Forgængere i Mulmet. Deres Gerning var foreløbig; selv var de maaske heller ikke bedre værd.

Og dog er ikke alle Sporene slettede. Fra den ældre Valdemars-Tid er en *Krønike om de gamle Lejrekonger* reddet for Efterverdenen. Den er nemlig optaget i Haandskrifter af Lundeaarbogen, men er et selvstændigt Værk af en Roskildeklerk, dog beregnet paa at hægtes til »Roskildekrøniken«, der begyndte med Kristentiden. Denne lille Sagnkrønike har Absalons monarkisk-aristokratiske Syn paa det danske Samfund og fjendtlige Sindelag overfor den tyske Kejsermagt. Utvivlsomt er den bleven til efter Bispens Tilskyndelse.

Udførelsen af Absalons Tanke blev imidlertid saare tarvelig. Latinen var slet, Ordningen og Fortællemaaden om muligt værre; paa Davids Tid angriber Kejser Augustus Danmark (!!), overhovedet mangler Forfatteren historiske Begreber. Sagnsamlingen var tilmed kun Indledning til »Roskildekrøniken«, som ved sine sære Domme og da

navnlig sit Had til det stærke Kongedømme maatte frastøde Absalon[34].

Det var ikke det, Absalon havde villet! Endnu en Stund maatte Kulturen udføre sit stille Arbejde, før Krønikeskriveren kunde vokse op af Danmarks Jordbund.

Til Statsmandsevne hører at finde gode Hjælpere, hvad Gerning der nu end skal øves, politisk og kirkelig, videnskabelig og kunstnerisk. Den Menneskekundskab, det umiddelbare Indblik i andres Sjæleliv, som her kræves, er langtfra givet enhver. Det er derfor virkelig en Ære for Absalon, at han opdagede hvad der boede i den unge sjællandske Klerk, der traadte i hans Tjeneste. *Sakse* havde Stof i sig til at blive sit Folks Historieskriver. Hans Fader og Farfader havde tjent Kongen under Vendertogene; det havde givet ham Indvielsen. Til sin historiske Sans føjede han klart Nemme og enestaaende Mesterskab i Latinen. Hans Sjæl kunde ligesom gaa op i Absalons, og den store Fører kunde fylde og forme ham, indtil han var sin Opgave voksen.

Først gennem *Sakses* Værk fik Absalon udødelig Fortjeneste af vor Historieskrivning. Det var *Absalon* som satte dette Kæmpearbejde i Gang. Han opmuntrede, naar det vanskelige Hverv var ved at overvælde Sakse. Han gav ham Størstedelen af det egenlig historiske Stof og laante ham sit eget Statsmandssyn paa Begivenhederne. Dette sidste er ikke det mindst værdifulde. Kunde Absalon end fejle i sin Dom, saa fik Værket til Gengæld Præg af hans Personlighed. Der er *Sjæl* i Danesagaen. Netop derved hæver den sig saa højt over det meste af Middelalderens Krøniker.

Hvad Absalon har tænkt sig med denne stort anlagte Skildring af Fædrelandets Minder, det fremgaar straks af de første Ord i Sakses Fortale:

»Efterdi de andre Folk har for Skik at bryste sig af

deres Hædersdage og frydes ved Fædrenes Minde, saa kunde de Danskes Ærkebiskop Absalon ikke finde sig i, at vort Fædreland, for hvis Ære han altid var Ild og Flamme, skulde savne slig Berømmelse og sligt Eftermæle, og da ingen anden vilde paatage sig dette Arbejde, nødte han mig, den ringeste i hans Følge, til at skrive en Sagabog om Danskernes Id, og ved hyppig Opmuntring drev han mig til at paatage mig et Hverv, der overstiger mine svage Evner«.

Straks efter siger Sakse, at han har adlydt Absalon »for at det ikke skulde ske, at vort gamle Folks Ry snarere skulde gaa i Glemme end knyttes til et bogligt Mindesmærke, medens vore Naboer med Stolthed mindes deres fordums Bedrifter«.

Absalon vilde altsaa skabe *et nationalt Værk.* Ved det vilde han højne sit Folks Livsmod, men ogsaa udadtil hævde Folkets Plads i Nationernes Kappestrid, — »slaa til Lyd for Danenavnet« (Axel Olrik). Derfor maatte Krøniken skrives paa den lærde Dannelses Fællessprog. Intet Under, at Sakse tidt følte sig knuget af Opgaven. Men Absalon var hans faste Støtte: »Hvor meget jeg end havde Mistillid til mine egne svage Evner, saa laante jeg dog Kraft ved Tanken om *hvor stor den Mand var, som opmuntrede mig*«.

Hvad der vanskeliggjorde Opgaven for Absalons Klerk, det var at han saa temmelig maatte begynde paa bar Bund; han antyder det selv i sit Forord. Aarbøgerne gav i deres Knaphed kun ringe Støtte, og Roskildekrøniken var ensidig. Da Sakse var begyndt at sysle med Stoffet, skrev Sven Aggesøn ganske vist sin lille Danmarkskrønike; men Tiden fra Sven Estridsøns Død behandlede han meget kort netop af Hensyn til den Fremstilling, Sakse skulde give.

Oprindelig var det nemlig Absalons og Sakses Hensigt at skildre netop dette Tidsrum fra Slutningen af 11. Aar-

hundred. En Grænse nedefter havde man i Pommerns Underkastelse 1185; da endte Vendertogene, Rygen var sikret, Østersøherredømmet udvidet, og Danerkongen var tillige bleven »Vendernes Konge«. Den sidste Del af Værket fik Sakse dog næppe fuldført før efter Absalons Død. Imidlertid var Tanken om Oldhistorien ogsaa dukket op, og Sagn og Kvad blev samlede. Til sidst knyttede Sakse Forbindelse mellem dette Stof og sit første Skrift; men det blev et svagt Afsnit, Absalon stod ikke længer bag hans Skulder.

Undfangede Absalon Planen til Danesagaen, saa gav han ogsaa Sakse det historiske Stof, særlig fra Svenssønnernes Tid og videre frem. Dette store Afsnit gengiver først *Overleveringen fra Absalons Fædrenehjem* og viser os, hvor rig historisk Viden Fjenneslev-Slægten sad inde med. Dernæst giver han os *Absalons personlige Erindringer* om de Begivenheder, han havde staaet midt i, og den Daad, han selv havde øvet. Saa stor er Absalons Del i Værket. Herom vidner allerede Sven Aggesøn: »Alle disses (Svenssønnernes) Handlinger har min Stalbroder Sakse foresat sig at skildre udførligere i finere udarbejdet Fremstilling, *og hans Hjemmelsmand er den berømmelige Ærkebiskop Absalon*«. Sven Aggesøn, der forbigaar Absalons politiske Kæmpeværk, fremhæver saaledes hans boglige Daad. Og Sakse selv lader ikke nogen Tvivl tilbage om Absalons Bidrag til Danesagaen. Efter at have omtalt, hvorledes han har bygget Oldhistorien op paa de gamle Kvad og Islændernes Fortællinger, fortsætter han saaledes: »*Fuldt saa meget har jeg dog taget efter Absalons Frasagn og har ærlig stræbt nøje at nemme og optegne dels hvad han selv har øvet, dels hvad han har fortalt mig om andres Bedrifter; ja, hvert et oplysende Ord af den ærværdige Mands Mund har jeg tilegnet mig som en guddommelig Belæring*«.

Det er da ikke for meget sagt, at Absalon selv taler til

os gennem Sakses Værk, og mange af Danesagaens Ejendommeligheder maa forklares herudfra. Sandt er det, at Snorre Sturlesøns norske Kongesaga er langt bedre bygget op; men den støtter sig ogsaa til de allerede foreliggende Sagaer, Forfatteren har derfor rig Lejlighed til at tumle med sit Stof. Sakse har først og fremmest villet gengive Absalons Fortællinger med Troskab. Men disse mundtlige Meddelelser er fremkommet efter Tid og Lejlighed; de har ikke kunnet være sammenhængende endsige kunstnerisk bearbejdede. Hovedtræk og Biomstændigheder kunde let gaa i ét. Til Gengæld havde det mundtlige Ord et uforligneligt Fortrin: alt er oplevet, alt er sét med Sjælens eller Legemets Øje; her er Fylde, Farve, Friskhed; det ene livfulde Billede afløser det andet. Er Snorre arkitektonisk, saa er Sakse *malerisk*.

Det ejendommelige Stofvalg hidrører da ogsaa væsenligst fra Absalon, i alt Fald i de virkelig historiske Partier. Hvad Absalon vilde give, det var *Rigets* Historie eller Folkets *ydre* Oplevelser. Det kulturelle kommer kun lejlighedsvís med, og det enkelte Menneskes Levnedsløb er trængt til Side, undtagen hvor det bliver Led i Statshistorien. »Offenlig« og »privat« er den stadige Modsætning i Sakses Værk. Men kun Offenligheden faar Lov at gælde. Al Afvigelse fra det almene afvises som privat, enten det er Røboernes Hedendom eller Skaaningernes politiske Særsind!

Professor Vilh. Andersen har mindet om, at den samme Modsætning findes hos Valerius Maximus og andre latinske Forfattere, som Absalon kendte og Sakse tog til Forbillede. Dette maa ikke forstaas saaledes, at det kun drejer sig om ydre, stilistisk Efterligning. Nej, det gaar dybere end som saa. Det er Udtryk for Absalons hele Livsopfattelse, der er Romeraand i Absalon; Staten er for ham ét og alt.

Indenfor denne Ramme, Absalon og Sakse har valgt,

lægges al Vægten paa *Handlingen*. Begivenhedernes Skiften, Oplevelsernes Uro, Daadens Ilen har Magt over Fremstillingen; den dvælende Tilstand, som bringer Hvile, faar kun Strejflys hist og her, og af Politikens slyngede Traade har Absalon med Vilje kun udredet lidet. Krig paa Krig! Vaabenfærd skildres i Enkeltheder. Men om Kirkens stille Sejre er der i Reglen saa tyst, at man lidet skulde ane, at Fortælleren var Ærkebiskop og Genfortælleren Klerk. Sagen er, at Danesagaen ikke skal give al mulig Fortidskundskab. Dens Maal er Folkets moralske Opdragelse. Det Stof skal vælges, som kan *ildne til Daad*, fordi det opflammer Fædrelandskærligheden. »Deri ligger Sakses Fortrin for Sagamanden« — siger A. D. Jørgensen — »at han skriver sit *Fædrelands* Historie; derom drejer hans Tanker sig først og sidst, i dets Navn glæder han sig over det store, forarges over det uværdige, harmes over dets Sløvhed, sørger over dets Nedværdigelse og jubler over dets Oprejsning«. Vilh. Andersen kan samstille Sakses Danesaga og Ove Mallings »Store og gode Handlinger«, hvor langt de to Værker end i enhver Henseende er fra hinanden. Men naar den beskedne Klerk havde intet mindre end den nationale Opdragelse til Formaal, saa udførte han kun sin Mesters Vilje. Alene hos Absalon fostredes denne storslaaede Tanke.

Af Hensyn til sit Formaal forstærker Danesagaen Kendsgerningernes Sprog ved tilknyttede Betragtninger og Domme. Der uddeles Ros og Dadel: se, saadan skal I handle! — se, dette skal I afsky! Mange af disse Domme er sikkert Absalons; han har ikke blot fortalt Begivenhederne, men ogsaa sagt sin Mening om Tingene. Dog tør man ikke tage enhver Dom som Mesterens Ord; adskillige Betragtninger staar for Sakses egen Regning. Da Absalon skaaner en Kirke i Fjendens Land, finder Sakse det urimeligt (I, 212). Og hvor Absalon afbryder Messen for at kaste

sig mod Pomrerflaaden, hævder Sakse rent hedensk, at det herligste Offer til Gud er Fjendernes Drab. For slige Tanker skal man ikke gøre Ærkebispen ansvarlig.

Den Idé, som samler de historiske Fortællingers brogede Væving, er Nationalfølelsen. Fra de romerske Forfattere laaner man Ordet for »Fædreland«, som vort eget Sprog endnu savnede. Og Sakses *patria* omfatter hele Danmark. Det staar som Indsigelse mod Partikularisme og provinsiel Indsnævring. Priser Sakse Sjælland som Danmarks skønneste Perle, saa betragter han dog Jylland som Hovedlandet. Har han Forkærlighed for Sjællænderne, der var gaaet i Spidsen for Genrejsningen, saa har han dog Samfølelse med alle andre Danskere. Han og Absalon glemmer aldrig, at Folket er ét og Fædrelandet fælles. Og ærlig talt, hvor meget vi end er gaaede frem i Fællesfølelse, har Absalons Kamp mod Splittelse og Særsind dog endnu Ærinde til Nutiden.

Den Fædrelandskærlighed, Danesagaen aander, har unægtelig en Brod mod Tyskerne; de karakteriseres baade som griske og troløse. Det er Mellemværendet med Kejseren og Mindet om Henrik Løves Hensynsløshed der fremkalder den haarde Dom. Stolt over sit Frigørelsesværk, er Absalon paa den anden Side harmfuld ved Tanken om den fordums Afhængighed. Han sér ikke tilstrækkeligt, at dansk Jammerlighed fra første Færd havde større Skyld end tysk Magtstræb. For øvrigt hører denne Uvilje mod Tyskerne overhovedet hjemme i Valdemars-Tidens Aandsliv — Sven Aggesøn er endnu skarpere end Sakse — og falder saa meget stærkere i Øjnene, som man ikke sporer Had til Venderne, der dog havde været den egenlige Arvefjende; de er blot »Barbarer« og nu uskadelige.

Saa vidt gaar Vreden overfor Tyskland, at man kniber uden om den tyske Verdens kulturelle Fortjenester af Danmark eller fornægter dem helt. I Valdemar Is Brev til

den engelske Præstestand fremstilles det, som om Kristendommen alene var kommen fra England, og medens Lundekapitlets Helgenliste dog havde Ansgars Navn, slettes det i de ny Kalendarier fra Absalon-Tiden, ligesom Sakse kun lige i Forbigaaende nævner den store Kristenforkynder. Og dette skyldes ikke Uvidenhed. Det er meget muligt, at man ikke kendte »Ansgars Levned«; men saa havde man i alt Fald Adam af Bremens Værk, der giver Ansgar Hæderspladsen. Nej, det drejer sig om ren og skær Tendens; det hamburgske Ærkesædes fordums Højhed over den danske Kirke skulde sløres saa meget som muligt.

Stod Absalon saaledes fjendtlig mod den tyske Verden, saa godkendte han derimod Fællesskabet med de nordiske Folk. Og denne Opfattelse manglede ikke Støtte i Tidsaanden. I sit Forord knytter Sakse en Skildring af Sverige, Norge og Island til sin livfulde lille Danmarks-Geografi. Valdemar Is nordiske Indblandingspolitik har heller ikke haft Absalons Hjerte. Da han under Knuds Styrelse var saa godt som eneraadende, bøjede han af fra alle Erobringsplaner overfor Norge, skønt Lejlighed netop tilbød sig. Men norske og svenske Bisper viste han storartet Gæstfrihed, et svensk Kloster skænkede han Gods paa dansk Grund, og han havde til forskellig Tid Nordmænd i sin Tjeneste (S. 70; jfr. Haakon Nordmand i Absalons Testamente). Denne »Skandinavisme« er al Ære værd. Absalons Hævdelse af Primatet over den svenske Kirke viser imidlertid dens Begrænsning.

I sin Fædrelandskærlighed lægger Absalon Vægt paa Troskab mod Kongen, der betegner Rigets Enhed og skal være Bærer af den sociale Retfærdighed. Men Fædrelandskærligheden indgaar ogsaa den inderligste Forbindelse med hans Æresbegreb. Kræver han personlig Æresfølelse, saa kræver han ikke mindre national Æresfølelse. Det toner frem i Sakses Danesaga: den Lundebisp, der aad og drak

sig ihjel, var en Skam *for hele Folket.* Der er dyb Alvor i denne Betragtning: ingen kan ryste slig Sag af sig, ingen maa farisæisk prise sig selv, fordi han ikke er saadan en Synder. Skamrødmen skal svie enhver især, og hvad der er forbrudt kan kun gøres godt ved at man selv bidrager til at hæve Folket.

Lykkeligvis er der dog straalende Forbilleder som maner til Efterligning; særlig de fjernere Tider har Storhed og Helteaand. Det er atter Grundtonen i Danesagaen. Oehlenschlæger har ramt det rette i sit berømte Vers om Sakse:

Saa griber han Pennen i sin Haand
for at indgyde Nutid Oldtids Aand.

Sagnene skal belære, snart advare og snart forherlige. Sakse »slynger den hele Sagnhistorie som en Frise om Valdemartidens Kongehal« (Vilh. Andersen).

Denne Forherligelse af Oldtiden er — ligesom nutildags! — ofte naiv og kummerlig underbygget med Kundskab. Normannertogene, der rummede en mægtig Fylde af virkelig Daad, kender Sakse egenlig ikke; de forflygtiges til Sagnheltes vidtsvævende Æventyrfærd. Abbed Stefan har skrevet Brev paa Brev til Kong Knud, til Absalon, Valdemar Knudsøn og andre danske Bisper for at minde om Vikingernes Hærgninger i Paris og i den Anledning bede om Bly til Genovefa-Klosterets Tag. Man skulde tro, at Normannerfærden nu var hamret ind i de Danskes Bevidsthed; noget skulde de ogsaa kende fra Adam af Bremen, som ovenikøbet var gengivet i »Roskildekrøniken«; men — Sakse er lige tavs! Paa den anden Side faar de graa Oldtidsbilleder Farve af Absalon-Tiden. Idet Sakse vil bruge dem som Idealer, laaner han dem Træk fra den Stortid, han selv lever i. Absalons Hærfører-Højsind overføres paa Kong Skjold, og Kæmpen Starkads Rasen mod

tysk Blødagtighed er Genspejling af Absalons Kamp mod Forfinelsen syd fra.

Dog, hvad gjorde det, at den fjerne Old overvejende blev Digtning? Des bedre kunde den ruske op af Sløvhed og Døs, des bedre kunde den ildne til Daad. Den barnlige Tro, at Sagn og Sange gav historisk Virkelighed, skadede for saa vidt ikke.

Selve dette, at den hedenske Oldtids Mindeskatte blev fremdragne af Forglemmelsen og sat paa Ærespladsen, er et Vidnesbyrd om Absalons vide Blik. I Præstestanden raadede oftest et snævert Syn paa alt hvad der smagte af Hedendom, og Lægmænd paavirkedes stærkt af slig kirkelig Fordømmelse; men nu og da hæver en friere Aand sig for kortere Tid. Karl d. store lod de gamle Sange optegne, Ludvig d. fromme lod det hele brænde som hedensk Galder. Det er Absalons store Fortjeneste, at han i denne Sag saae langt ud over Kirkemuren. Hans Sans for Folkets Eje jog al præstelig Fordom paa Flugt. En Ærkebisp ærer ukristne Kvad og lader Danesagaen bygges paa dem som Grundlag! Intet kaster klarere Lys over hvor rummeligt og hvor frisindet det Aandsliv var, der boede i Absalon og forplantedes til hans Omgivelser.

Derfor modtages de fremmede Fortællere ogsaa med Glæde i Absalons Fædreland, og lyttende Skarer flokker sig om dem. Der er Lukas Engelskmand, den unge Kristoffers Kapellan, der holder Skibsmandskabet i Aande hele Vagtnatten; ham skyldes snarest hvad fremmed Novellestof der er indkommet i Sakses Sagn, og han har peget paa den ny engelske Historieskrivning, der ligesom Sakses gik bag om Kristentiden. Der er ogsaa Arnald Thorvaldssøn Islænding, der med sine Sagaer optager Valdemar saa stærkt, at Kongen ikke vil gaa i Seng (I, 154). Arnald er fremfor alt inderlig knyttet til Absalon og vil nødig være fra ham et Øjeblik. Ham skyldes vel for en Del de nor-

røne Bidrag til Sakses Danesaga, selv om der har været Fortællere mellem ham og vor egen Krønikeskriver.

Efter Sakses Forord skulde man tro, at det havde vrimlet med Islændinge omkring Absalon, Valdemar og Knud. Imidlertid er dette dog noget overdrevet. Af Skjalde kendes i alt Fald kun faa, og ingen af dem hørte til de navnkundige. Foruden Arnald — der ogsaa var Skjald — nævnes Thorgejr Daneskjald og Suguvalde, der begge besang Valdemar I, og Thorvard Thorgeirssøn, der besang Kong Knud. Islænderen Atle var hos Valdemar, da han sejrede over Sven Grade; men om han var Skjald, vides ikke.

Berigede Islænderne det danske Aandsliv, saa modtog de selv for øvrigt stærke Indtryk af Absalons Danmark og rejste hjem med fyldigt Sagastof. Vidnesbyrd herom er *Knytlinga-Saga*, som for Valdemar-Tidens Vedkommende gaar jævnsides Sakses Krønike og derfor mest er Vendertogenes Saga. Overensstemmelsen med Sakse er ikke boglig; men begge har øst af samme Kilde, de *mundtlige* Fortællinger. Ingen anden end Absalon er den oprindelige Hjemmelsmand. Har Arnald Islænding glædet den store Biskop med sit Sagavæld, saa har han selv — og andre Islændinge — lyttet til Absalons minderige Skildringer; først langt senere er det dog blevet nedskrevet. Og som Fortællerens Personlighed har gjort mægtigt Indtryk paa Sakse, saaledes har den betaget vore Stamfrænder fra Sagaøen. Knytlinga kaarer Absalon til sin Helt og tolker sin Beundring for ham i saa fyndige Ord (I, 80), at de endog overgaar alle Sakses Lovprisninger. Danskernes Syn paa Absalon faar derved en mægtig Støtte.

Til Sansen for de mundtlige Frasagn svarer Interessen for de ydre Minder. Valdemar var stolt over at eje den Dolk, hvormed Harald Haardraade skulde have dræbt en Drage. Sven Aggesøn glæder sig over Jælling-Højene som

historiske Monumenter, og Sakse kender Kong Olavs Høj ved Lejre. Især fanges Sindet dog af de gamle Runesten med de sære Skrifttegn, som nu var fremmede for de fleste. Sakse berømmer dem; men selv har han dog ikke nyttet dem, og naar han tror, at de danske Runeindskrifter rummer Oldkvad, har han næppe tydet nogen af dem. Men andre har kunnet læse dem. Valdemar sendte kyndige Mænd for at tyde de hemmelighedsfulde Tegn paa Runamo-Klippen i Bleking. De kunde ikke løse Gaaden; men det gør dem ikke Skam. Den nyere Tids Runeforskning var ud over sine Børneaar, før det fastsloges, at her ikke var Menneskehaand, men et Spil af Naturen.

7. Aasum-Stenen.
Efter L. Wimmer og Magn. Petersen.

Absalon har Del i denne Syslen med Runerne. Det er ikke nogen Tilfældighed, at Runer ristedes til hans Ære paa Aasum-Stenen. Denne Efterligning af de gamle Bautasten staar den Dag idag som et talende Mindesmærke for Absalon, Oldtidens Elsker. Aasum-Stenen har vel endog bidraget til at holde Runerne i Live paa skaansk Grund; omtrent 70 Aar senere udarbejdedes Runehaandskriftet af Landsloven.

Jeg maa her anføre Professor Wimmers stemningsrige Ord:

»Der falder herved et Lys ikke blot over Absalon og hans hele Virksomhed, men ogsaa over de nærmest følgende Tider, der endnu var prægede af hans Aand, da der fra de skaanske Munkes Celler udgik Skrifter ikke blot i Romersproget, men ogsaa i Modersmaalet, og ikke blot med latinske Bogstaver, men ogsaa med de gamle Skrifttegn, saa at vi nu vistnok for første Gang har det Særsyn at se en hel stor Bog skreven med Runer«.

Denne Pietet er end mere iøjnefaldende, naar man ser den fuldstændige Ligegyldighed for Runemindesmærkerne, som snart sporedes andensteds. En Snes Aar efter at Aasum-Stenen var rejst brugte man i Aarhus gode Runesten til Fundament under Vor Frue Klosterkirke!

Men den store Kong Valdemar II, der var Absalons politiske Arvtager, tog ogsaa hans Kærlighed til de gamle Runer i Arv. Han fandt paa at »samstille Runestavene og deres Betydninger i en fyndig Sætning«. Og her drejer det sig om andet og mere end lidt Snurrepiberi ved det danske Hof. Islændingen Olav Hvideskjald, som meddeler dette, hørte ogsaa »fortrinlige Fortællinger« af Kongens Mund. Valdemar II var den første danske Konge der modtog en tysk Minnesanger (Reinmar von Zweter), og derved peger han fremad mod det følgende Tidsrum. Men just samtidig var han den sidste Dankonge, der modtog en islandsk Skjald, og sammen med Olav fordybede han sig i de nordiske Landes Saga, som hans store Læremester havde gjort det mer end en Menneskealder tidligere.

Det er det sidste Vingesus af Absalons Aand. Straks efter svinder Sansen for vor Oldtid og bliver næsten til intet. Paavirkningen fra Frankrig dør ogsaa, og Indflydelsen fra Tyskland tager til. Men uheldigvis var tysk Aands-

liv i en Bølgedal. Absalon-Tidens historiske Kildespring svinder derfor ind til en treven Smaabæk[35].

Det Opsving, som havde Absalon til Fører, satte ogsaa Spor i vor *Kunst*.

Vi har her et Emne, som fortjente at tages op til indgaaende Behandling af Oldgranskere og Kunsthistorikere. Her blot nogle spredte Træk; andre kan føre Granskningen videre.

Saa meget kan paa Forhaand siges, at Absalons Indflydelse selvfølgelig strækker sig ud over de Arbejder, han selv har forestaaet. Han har været Raadgiver for Valdemar, saaledes med Hensyn til Ringsted Klosterkirke, og for mangen anden Kirkebygger, enten det var Enkeltmand eller Menighed, enten det var paa Sjælland eller i Skaane.

Det er allerede fremhævet, at Absalon har stor Betydning for Udviklingen og Udbredelsen af vor hyggelige danske *Teglstensarkitektur* (I, 247). Fra Sorø og Fjenneslev spreder de ny Motiver sig over Sjælland og de sydlige Øer, men ogsaa videre til Rygen. Trods senere Omdannelse og uheldig Restaurering i Nutiden røber Bergen Kirke endnu sit Slægtskab med Sorø. Sognekirkerne Schaprode og Altenkirchen er ligeledes paavirkede af dansk Teglstenskunst. Mere tvivlsomt er det, om de kunstneriske Virkninger fra Danmark kan udstrækkes til Dargun Kloster og dets Datter Hilda, Kolbaz og dets Datter Oliva, der jo alle middelbart er danske Stiftelser. Endvidere førte Absalon Teglstenskunsten til Skaane, hvor navnlig Gumløse Kirke bragte Mindelser fra Sorø (S. 139).

Et andet Forhold i den Tids kirkelige Bygningskunst er ogsaa værd at agte paa: *Tvillingtaarne* følger Absalon

paa hans Vej, og der kan ikke være Tvivl om, at han har yndet og fremmet denne Bygningsskik.

8. Korpartiet af Kirken i Altenkirchen paa Rygen. Fotografi. For at danne sig det rette Billede maa man tænke sig Stræbepillerne og Udbygningen, der er senere Tilføjelser, borttagne.

Merløse med den berømte gamle Tvillingtaarnskirke har han ejet efter sin Fader. Denne Kirke har nært Slægtskab

med Fjenneslev Kirkes Taarnparti; men Anlæget er tungere, den har plumpe Fraadstenspiller og -søjler, hvor Fjenneslev har sleben Granit og glaceret Ler, og den er utvivlsomt noget ældre. Dog gaar den næppe tilbage til Asser Rigs Tid. Det vilde i alt Fald være sært, om Asser havde rejst Tvillingtaarne i Merløse, mens Kirken ved hans egen Sædegaard var kullet. Det forekommer mig derfor sandsynligt, at »Tveje«-Merløse hidrører fra *Absalon* og er bygget i Begyndelsen af hans Bispetid. Senere har han da, men paa langt elegantere Maade, føjet Tvillingtaarne til sine Forældres Kirke i Fjenneslev. Hyllinge gamle Fraadstenskirke i Roskildeegnen havde ogsaa Tvillingtaarne; her har Absalon vel ogsaa været Ophavsmand.

I Skaane har Absalon fortsat. Maria-Kirken i Væ, som han skænkede til Væ Kloster (S. 137), er utvivlsomt hans Værk; den var en statelig Sandstenskirke med Tvillingtaarne, vistnok rejst ved franske Bygmestre. I Slægt med disse Bygninger er Absalons Kirke i Aasum (S. 138), en lille, men ret høj Bygning med et anseligt Taarn, hvis Grundplan er en lang Firkant paa tværs af Skibets Retning, ret som om Taarnet foroven skulde dele sig i to. — En Række af Kirker, overvejende i Østskaane slutter sig til disse to Typer, der hidrører fra Absalon. Färlöf, Simris og Hörup Kirker havde Tvillingtaarne, de to første har det endnu, sidstnævnte har i denne Tid genvundet sin gamle Pryd (ved Hr. Domkirkearkitekt Th. Wåhlin, som jeg takker for Oplysning om de skaanske Tvillingtaarne og deres Frænder). Mange skaanske Kirker har de brede, men ikke tvedelte Taarnbygninger; flere af dem, som Löderup, Stora Herrestad, Bjeresjö, Østra Hoby, Østra Nöbbelöf osv. *kan* imidlertid oprindelig have baaret Tvillingtaarne; det samme gælder de nu nedrevne Taarne i Tryde, Glimminge, Brorby, Stiby, Stoby og Efverlöf. Andre slutter sig nærmere til Aasum; Taarnene er brede, men synes ikke

at have været tvedelte; det er Lyngsjö, Efveröd, Østra Vram, Stora Hammar osv. Hele denne Gruppe Kirker er fra Absalons Tid, og deres Anlæg skyldes sikkert hans Raad og Hjælp. Hvad var rimeligere end at Kirkebyggerne søgte til Bispegaarden for at faa Vejledning? Paa en Tid, hvor

9. Kalkmaleri i Væ Kirke. Efter O. Rydbeck, Medeltida kalkmålningar.

Landsbykirker ellers oftest er kullede, rejser der sig da knejsende Kirketaarne; de dukker op mellem de mørke Skove og lyser hen over Markerne.

For Kirkernes indre Udsmykning har Absalon udrettet endnu mere.

Hans Navn kan vitterlig sættes i Forbindelse med *Kalkmalerierne.* Absalons Vægbilleder i Fjenneslev er i sin Art

noget af det bedste, vi har. De efterlignedes i den nærliggende Slaglille Kirke og gav sikkert ogsaa Stødet til Udsmykning andensteds paa Sjælland. Absalons Maria-Kirke i Væ har ligeledes ypperlige Kalkmalerier, særlig et Billede af Ærens Konge siddende paa Regnbuen (Fig. 9). Men fra hans Tid er ogsaa andre prægtige Kalkmalerier i de skaanske Kirker, Vrigstads (der minder om Jørlundes i Nordsjælland), Hörs, Bjeresjös osv., og de røber fransk Paavirkning. Hvem der da har været Mellemmand, er let at se.

Ved Absalons Forbindelse med Frankrig kom endvidere de skønneste kunstindustrielle Arbejder til Danmark, fremfor alt Limoges-Emaljerne: Relikvieskrin, Alterstager, Bogbind osv., hvoraf vort Nationalmusæum har udmærkede Prøver.

Banebrydende har Absalon dog navnlig været ved de *Stenhuggerarbejder,* hvormed han smykkede Kirkerne. De stolte Granitsøjler i Fjenneslev er Vidne derom, den rigt smykkede Døbefont i Gumløse og dens nærmeste Frænder vel ogsaa. Men fremfor alt har Absalon givet *St. Laurentius' Kirke i Lund* saadan Skønhed og Rigdom, at dens Karaktér i ikke ringe Grad forandredes. Han højnede derved sine Forgængeres Værk og lod samtidig en ny Kunstretning komme til Gennembrud indenfor Danmark Grænser.

Asser havde i 1123 indviet Domkirkens Krypt, Eskil i 1145 dens Højkor. Rejst efter rhinlandske Forbilleder stod den anselige Sandstensbygning, majestætisk og streng. Men se en Gang paa den Søjleomgang, der udvendig kroner Korrundingen! Den har et Særpræg: her er Ynde, Elegance og Rigdom. Docent Dr. Francis Beckett har derfor ogsaa formodet, at den hidrører fra en senere Tid. Vedrørende det rent tekniske kan jeg ikke bedømme denne Gisning; men baade historisk og kunstnerisk sét er den værdifuld. Eskils og Bygmesteren Donatus's Korbygning fra 1145 har da kun været de to Stokværk, som hæver sig

10. Lunds Domkirkes Kor. Fotografi.

fra Kryptkirken. Over den anbragtes atter i Aarhundredets Slutning det spinkle, lette Galleri, Udtryk for en helt ny Tanke. Som Eskils Korbygning rejstes uden Hensyn til Kryptens Anlæg, saaledes anbragtes Omgangens Søjler uregelmæssig over Smaabuerne i den Frise, hvormed Eskil havde afsluttet sit Korparti; men for dog at danne en Overgang indsatte man rigt udarbejdede Søjlehoveder i det øverste Stokværk af Eskils Korbygning. Om det elegante Søjlegalleri ogsaa har haft rhinlandske Forbilleder, turde være tvivlsomt. Selv de smukke Søjleomgange paa Worms' Domkirke har langtfra den spinkle Pyntelighed, som udmærker Lunds Korslutning. Større Slægtskab er der med Søjlerækkerne paa de berømte Domkirker i Pisa og Lucca; maaske man ogsaa kan pege paa franske Forbilleder.

I alt Fald tør vi sige, at den lille Søjlegang paa Lunds Domkirkes Kor, det skønneste Smykke i gammel dansk Bygningskunst, hidrører fra *Absalon*. Ligeledes har han ændret Kirkens oprindelige Plan ved Opførelsen af Vestpartiet, med de to høje Taarne; det sér ud til, at Domkirken i Chartres i dens daværende Skikkelse (Taarnpartiet bygget 1145—o. 1170) kan have været hans Forbillede.

Men ogsaa paa anden Maade tryllede Absalon Liv i de døde Flader, baade indvendig og udvendig. Portaler, Kapitæler og Bueslag vrimler med *Stenbilleder*, sælsomme Fantasifostre i broget Blanding: Palmetbuer, Akanthusblade, Vinranker og franske Liljer; Duer og Ugler; langhalsede og langlokkede Løver, snart skikkelige Vogtere, snart glubende Udyr; Griffer og Drager; Pelikanen, der ofrer sig for sine Unger; Serafer, der er svøbt i deres mange Vinger; Hjorten ved Kilden; Væddere og Lam osv. Emnerne tilhører den kristne Symbolik, Formerne den sénromanske Forfaldstid; de er Bastarder af østerlandsk, romersk og barbarisk Kunst. Allerede dette giver Skulpturerne en svirrende Brogethed. Endda har flere af dem, ligesom tilsva-

rende franske Stenbilleder, haft stærke Farver. Et Par Løver, som den Gang vistnok holdt Vagt ved Hovedportalen, men nu findes i nordre Tværskib (Fig. 11), skinnede baade i rødt, gult og grønt.

Disse mærkelige Skulpturer maa — som Dr. Otto Ryd

11.. Fra nordre Tværskib i Lunds Domkirke. Efter Seesselberg.

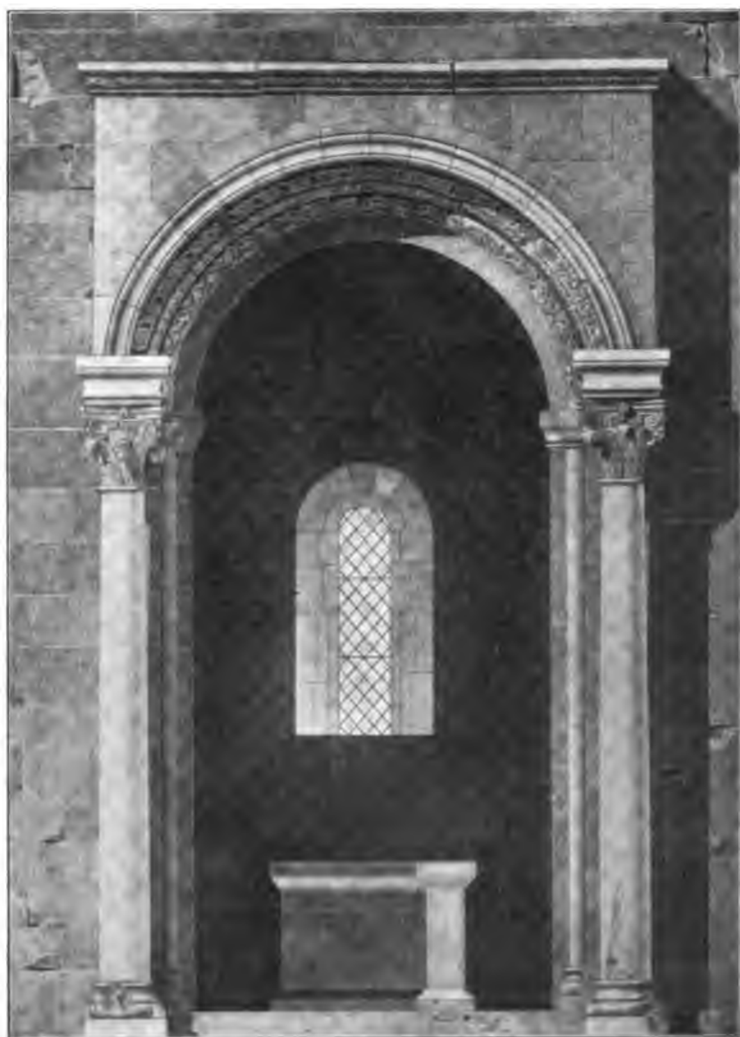
beck og Dr. Beckett nylig har udtalt — henføres til Absalon. Han har ladet Stenhuggerne Regner og Agge gaa i Lag med Arbejdet. Fra deres Værksted fremgik de sære Dyreskikkelser. Eller de satte ligefrem Mejslen til Stenene fra Eskils Tid for at udhugge Dyreskikkelser, Akanthusblade og Snirkler. Færdige blev de dog ikke; trindt om i Kirken er der Stenhuggerarbejde, som kun er antydet eller endog brat afbrudt. Ja, i Langskibet findes Kapitæler,

der var anlagt som pyntelige, korinthiske Søjlehoveder, men af Sparsommelighedshensyn omdannedes til gammeldags, glatte Tærningkapitæler. Det synes som om Absalons Død har standset eller dog hæmmet Arbejdet. For en stor Del har han da bekostet Udsmykningen ved egne Midler. Og hans Efterfølger havde ganske vist samme kirkelige Iver; men Sune havde sikkert ikke den Velstand, som udmærkede Asser Rigs Sønner, og Sunesønnerne var saare mange om at dele Arven efter deres Fader, saa at Anders langtfra havde de Midler i Hænde som Absalon.

Motiverne i denne vrimlende Udsmykning er af meget forskellig Oprindelse: byzantinsk, romersk, lombardisk osv. Væsenligst maa de barokke Stenbilleder dog sættes i Forbindelse med Frankrig, der den Gang eller i den nærmeste Tid forud havde en lignende uregelret Sammenhobning af kunstneriske Ideer og Stil-Emner, en Gæringsperiode, der affødte Gotikens Kniplingsværk og ædle Statuer.

Og naar Antiken er stærkere repræsenteret i Lunds Domkirke end i noget andet dansk Bygningsværk, da peger ogsaa denne Ejendommelighed mod Frankrig. Særlig Anvendelsen af korinthiske Kapitæler har utallige Forbilleder i de franske Kirker. Lige fra Karolingernes Dage til langt ned i Korstogstiden gengav man idelig de pyntelige Akanthusblade, snart nøjagtig, snart med større Frihed; Dyreskikkelser kunde optage Søjlehovedets Midtflade eller Hjørner, og Mandehoveder kiger ud mellem Løvværket. Tidt har Absalon i sine unge Dage beundret saadanne franske Søjler, saaledes i St. Remigius's Klosterkirke i Reims, som han senere vedligeholdt Forbindelse med, men fremfor alt i St. Denis, Abbed Sugers stolte Mesterværk. Nu, da han var en ældre Mand, kaldte han denne rige og dog ubehjælpsomme Fantasiverden frem igen i sin egen Domkirke.

Hvorledes Ideer fra franske Kirker kunde dukke op

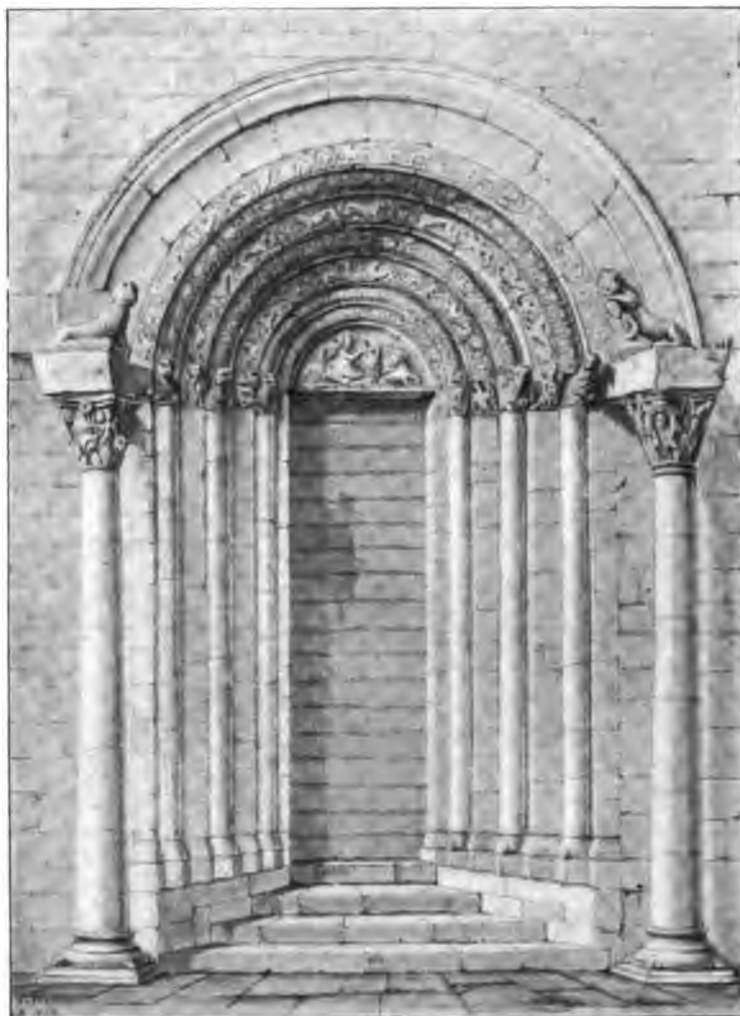
12. Fra søndre Tværskib i Lunds Domkirke. Efter Seesselberg.

igen i Lunds Domkirke, har Dr. Beckett víst ved et interessant Eksempel. Domkirkens Nord-Portal har et Samson-Relief, der viser os Helten flængende Gabet op paa Løven; den har en Vædder i sine Kløer, og dens Hale ender i et Slangehoved, der bider i Samsons Lokker. Motivet var almindeligt nok, det var et Sindbillede paa Kristus der frier Menneskesjælen af Djævelens Vold; men den Maade, hvorpaa Vædderen er anbragt under Løvens Poter, kendes kun fra Geneviève-Kirken ved Paris. Som ung er Absalon standset foran denne Gruppe, og dens Symbolik har optaget ham. Nu fremkaldte han det gamle Minde i det skaanske Relief; det blev ikke noget Mesterværk, men det overgik dog det langt ældre og ret kluntede Forbillede.

Alt hvad vi her har berørt — de knejsende Taarne ved Landsbykirkerne, de beskedne men sirlige Prydelser i Munkestenenes Murværk, de livfulde Figurer og de smagfulde Friser paa Kalkpudsen, de elegante Søjler, de fantastiske Skulpturer, de farverige Emaljer — maalt med de forudgangne Tider har det alt sammen et Fællespræg: Kirkernes tunge Alvor mildnes. Der kommer Glæde ind i dem. Livet, der udfolder sig indenfor deres Mure, bliver mere *festligt*.

Dette svarer nøje til Absalon-Tidens øvrige Aandsliv. I sin Herres og Mesters Aand lægger Sakse Vægt paa *det statelige (speciosum)*: Danernes Saga og Danernes Liv skal være »betydelig stateligere«. Baade Kunsten og Krøniken genspejlede derfor det aabne, det frejdige, der prægede Absalons hele Personlighed og dermed ogsaa hans religiøse Syn. Selv løftede han Hovedet, og han vilde, at ogsaa andre skulde rette Ryggen og lukke Øjet op for Livets Fest.

Særlig den mejslede Kunsts Rigdom turde være ejendommelig for Absalon. Her fjernede han sig fra den ellers

13. Lunds Domkirkes Nordportal med Samson-Relieffet. Efter Tegning af Magnus Petersen 1860 i Nationalmusæets antikvar.-topograf. Arkiv.

14. Korinthisk Søjlehoved i Lunds Domkirke. Fotografi.

saa fejrede Bernard af Clairvaux, der egenlig fordømte al saadan Udsmykning. Som ægte Puritaner udbryder Hellig Bernard: »Hvad skal de urene Aber, de glubende Løver og de sære Kentaurer i Klostrene?« Men han skønnede dog, at de ikke kunde fordrives fra de store Bispekirker. Absalon fulgte hans Forskrifter i Klosterkirken, men ikke derudover. Med Glæde tog han hele den symbolske Dyreverden ind i Domkirkehallen eller kransede Indgangsdørene med dens kraftigste Typer. Dèr myldrer de underlige Skikkelser endnu, til dels ufuldendte, — som Sindbilled paa en afbrudt kunstnerisk Nydannelse. Under Paavirkning fra England fik Trondhjems og Stavangers Domkirker deres Vrimmel af karakteristiske Mandehoveder, der rækker Hals og stirrer ud fra Kapitæler og Portaler. Hvad om vi her i Danmark havde vedligeholdt den Forbindelse med Frankrig, som Absalon havde skabt! Hvad om vi havde faaet blot et svagt Genskin af den rige Udvikling, som den franske dekorative Billedhuggerkunst opnaaede i 13. Aarhundred! Den strakte sig jo dog hinsides Danmark, til Upsalas Domkirke. Men *vi* sank hen til vor egen tækkelige Armod. Det gik med Kunsten som med Historieskrivningen: Absa-

lon-Tiden blev en frisk Begyndelse, der ikke fortsattes. Den kom til at staa i ensom Majestæt[86].

XI.

Faa Mennesker har budt sig selv saa meget som Absalon, og det er som et Æventyr hvad han har kunnet overkomme. Men omsider sneg den Tid sig frem, da det mægtige Fond af Kræfter var forbrugt og Haanden blev træt og tung. Da han var naaet ind i sit 73. Aar, mærkede han Dødens Forvarsler, og han agtede paa dem. Endnu ved Udgangen af Aar 1200 var han i Lund sammen med Kong Knud og de skaanske Stormænd. Det blev formodenlig dog hans sidste Embedshandling at bevidne Forordningen mod Manddrab og Vold (28. Decemb.). Lidt ind i det ny Aar følte han sig syg og lod sig bringe til Sorø. Klosterets Stilhed skulde være ham Broen til Evigheden.

Tænkte han ligesom Eskil paa at ombytte Bispekaaben med Cistercienserkutten? Og er det Døden som har hindret hans Forvandling til ringe Klosterbroder? Nej, det er højst usandsynligt. Da han fortalte Sakse om hvorledes den dødssyge Kong Erik Lam tog Munkekutten, stillede han sig køligt til denne fromme Gerning: »Folk troede, at det var den sikreste Vej til Syndsforladelse«. Men selv vedkender han sig ikke denne Tro. Han har krævet en mandigere Synsmaade. Ikke ved ængstelig Omvendelse paa Dødslejet, men ved Troskab i sin Gerning bragte man Orden i sit Livs Regnskab.

Uden Munkekutte beredte Absalon sig da til sin tilstundende Bortgang. I Sorø gjorde han sit Testamente. Hidkaldt var hans Broder Esbern Snare og hans Søstersøn Alexander. Omkring ham stod for øvrigt Abbed Gaufred, Provsterne Toke og Agge, der vistnok kom fra Roskilde,

Magister Johannes og Kapellanen Thord, der begge var Lundekanniker, Præsten Anfred (fra Fjenneslev?), Absalons Kæmner Haakon, hans Svende Povl og Simon og Lægbroderen Henrik af Sorø. I deres Nærværelse uddelte han Sjælegaver og kundgjorde overhovedet sin sidste Vilje.

Testamentet fremtræder for øvrigt ikke i fuld juridisk Form med Datering og Underskrifter. Der er indføjet en Bemærkning om hvor meget af Absalons Guld hans Søstersøn havde, ja Alexander fremtræder straks derefter talende, saa hans Redegørelse kommer til at staa midt mellem de testamentariske Bestemmelser. Men Optegnelserne vidner for øvrigt om, at den dødssyge Ærkebisp endnu har været klar. Han har fuldt ud rede paa sine Ejendele, og han véd, hvorledes han vil have dem anbragt.

Sorø Kloster fik alt hvad han endnu havde tilbage af Fædrenegods. Kun Fjenneslev med alle Barndomsminderne skulde blive i Slægtens Eje og tilfaldt derfor Esbern Snare. Først senere kom Asser Rigs Gaard ind under Sorø.

Endvidere gav Absalon Gods til Aas Kloster og Lunds Domkapitel (S. 135 f. 140), og han bestemte, at der aarlig skulde anvendes 4 Mark Sølv af Lunde Bys Midsommergæld til Vokslys i Domkirkens to Lysekroner og til en Natkerte.

Dernæst følger den lange Opregning af hvorledes han fordelte Penge og Løsøre.

Først og fremmest betænkte Absalon de norske Prælater. Ærkebiskop Erik, »der er landflygtig for Retfærdigheds Skyld«, fik 100 Mark Sølv, Bisperne af Bergen, Stavanger og Hamar hver 50 Mark Sølv, Biskop Nikolas af Oslo de Sølvtallerkener, han selv havde skænket Absalon, og desuden en Sølvskaal.

Saa kommer Sjælegaverne til Fostersønnen, Kong Knud: en fint forarbejdet Sølvskaal, som Absalon selv havde faaet af Ærkebiskop Erik; endvidere en Guldring og en Moskuslæddike af Guld..

Dernæst uddeler han Sølv til sine Frænder og et Par Venner:

Sunesønnerne skænkede han 130 Mark Sølv, som deres Fader havde laant. Selv var Sune død bort fra denne Gæld, og Absalon havde ikke villet kræve hans Arvinger for Pengene. Efter Tidens Forhold drejede det sig for øvrigt om en betydelig Sum.

Yderligere fik Biskop Peder Sunesøn eftergivet 48 Mark Sølv, han havde laant for at købe »Altertofta« (Almstofte?). Absalon skænkede dog ogsaa sin tro Hjælper en Sølvskaal, som Peder selv en Gang havde givet ham. Anders Sunesøn fik en Sølvskaal, som Sune i sin Tid havde givet Absalon.

Esbern Snare fik en særlig udmærket Sølvskaal — her nævnes endog Kunstnerens Navn, Hildebrand — og den lille Skaal, som Asser Rig havde brugt i det daglige; der er en egen Stemning i den Kærlighed til Barndomshjemmet som Absalon her lægger for Dagen. Hver af Esberns (tre) Sønner skulde have én af de store Sølvskaale.

Søstersønnen Alexander fik en af de bedste Sølvskaale samt de Brynjer, Absalon havde hængende. Alexanders Sønner — ogsaa de var tre i Tallet — fik hver en af de mellemstore Sølvskaale.

»Fru Margrete« fik den Udmærkelse at faa testamenteret to Sølvskaale, der var Absalons Part af Skattene fra Røboernes Afgudstempler og altsaa stolte Minder om hans Manddoms-Gerning. Men hvem var denne Frue? Sikkert Enke efter Absalons Frænde Esbern Mule, der sammen med ham havde opført Aasum Kirke (S. 138). Formodenlig har hun hygget om den gamle Absalon i hans sidste Aar ved at føre Hus for ham. Efter hans Død trak hun sig tilbage fra Verden. Visst er det i alt Fald, at Esbern Mules Enke Margrete nogle Aar derefter døde som Nonne i St. Peders Kloster i Lund.

Provst Agge fik en mindre Sølvskaal, som Absalon havde i Sorø; Magister Johannes et Sølvbæger.

Æbelholt Kloster fik en glat Sølvskaal, der vejede saa meget som 10 Mark Sølv, ɔ: 2,176 Kgr., efter Nutidens Begreber et svært Stykke Sølv.

En større Sølvskaal, som Absalon havde staaende i sit Gemme i Sorø, skulde omdannes til en Kalk, bestemt for Kapellet.

Af hans Sølvtallerkener skulde der laves gode og svære Alterkalke til Lunds Domkirke. Hvad der ellers maatte være af Sølvskaale og Tallerkener, skulde gaa til Fuldførelse af Lysekronerne. Sin Søstersøn Alexander havde han allerede betroet 8½ Mark Guld, der skulde anvendes til en Messehagel og til Udsmykning af Lysekronerne. En stor Del af dette Guld — indskyder Alexander — var allerede gaaet til Messehaglen; men de Guldringe, som Præsten Eskil ved Købmannehavns Kirke har i Forvaring, skulde ogsaa bruges dertil. Desuden skulde 16 andre Ringe, hvoraf de 15 med Ædelsten, anvendes til et Relikvieskrin til Domkapitlet.

De nævnte Udbetalinger til de norske Prælater skal foretages af Ærkedegnen i Lund; han skal hertil anvende hvad han paa Absalons Vegne har modtaget i Bispetiende og af Præsterne samt noget af det Sølv, Alexander har i Forvaring; i alt udgjorde det 700 Mark, men 16 Mark skal sendes til Uddeling i Sorø. Hvad Ærkedegnen faar til overs, skal fordeles til de skaanske og sjællandske Klostre.

For sin Sjæls Skyld eftergiver Absalon en Ombudsmands Arvinger hvad denne Mand skyldte. Endvidere eftergiver han sin Klerk Sakse 2½ Mark Sølv, som han har laant ham; to af Absalons Bøger (formodenlig Justinus- og Valerius-Haandskrifterne) er hos ham og skal afgives til Sorø. Hvad en viss Ljudger skylder, skal gives til de fattige. Andre udestaaende Pengebeløb skal holdes tilbage.

Væling Kirke i Skaane skal udrede hvad Sølv den skylder, formodenlig for Indvielse.

Af de Penge, Absalon har staaende i Cluny, skulde Halvdelen tilfalde dette Kloster, Halvdelen bringes som hans Sjælegave til Clairvaux. Saaledes bragte den store Cistercienserven en sidste Hyldest til Hellig Bernards Minde.

Fremdeles fordelte Absalon sit Pelsværk og sine Kjortler. Ærkebiskop Eriks Kapellan fik en Graaværkskaabe; Lundekapitlets Dekan en Maarskindskrave og Ærkedegnen en stor Hermelinskrave eller, hvis den ikke kunde findes, et Sengetæppe foret med Maar; hans egen Kapellan Thord en Maarskinds Rejsepels samt en Kaabe og en »Jup«, begge med broget Skind; en anden fik en mindre Jup med Graaværk; Jofrid Kok to Regnkapper, den ene foret; Magister Valter den graa Krave, Absalon plejede at bære i Julen; Peder Stam den graa Dagligkrave; Marsilius Kok et Sengetæppe af Ulveskind; Magister Hugo et Sengetæppe af broget Skind; Ærkedegnens Søn en Overkjortel med broget Skind; Præsten Eskil den forede Kaabe, som hang i Borgen ved Havn.

Desuden skulde Ærkedegnen sørge for Mindegaver til Teglmester Agge og Stenhugger Agge. Den Brynje, som Esbern Mule havde givet ham, skulde tilfalde Ulv, Peder Stallers Broder.

Fem Heste havde Absalon at bortgive: hans sorte Hest i Sorø skulde Klosteret have, Blakken skulde være Ærkebiskop Eriks, en brun Hest tilfaldt Haakon Nordmand; én Hest fik hans Staller Peder, én fik hans Kæmner Haakon.

Endelig er der en Række Bestemmelser af helt anden Art. Med Døden for Øje har Absalon stævnet hver Gerning for sin Samvittigheds Domstol, og alt, hvad der ikke har kunnet bestaa Prøven, søges bødet. Flere Magelæg mellem Ærkesædet og forskellige Lundekanniker kaldes tilbage; sikkert har de da i højere Grad været efter Absa-

lons end efter Kannikernes Ønske. Ligeledes byder han, at Kristjern Kok, der med Urette var gjort til Træl, skulde frigives. Rimeligvis er den stakkels Kok bleven dømt for Rapserier; men under det store Opgør nager det Absalon, at Sigtelsen næppe har været beføjet.

Tillige frigiver han nogle Kvinder, der sammen med deres Børn har maattet vandre i Trældom; men her tales der ikke om, at Dommen over dem har været ubillig, og de har da formodenlig virkelig gjort sig skyldig i Tyverier. Absalon har imidlertid ment, at de havde bødet tilstrækkelig for deres Brøde, saa at Mildheden nu kunde raade.

Testamentets sidste Bestemmelse er, at Sorø Kloster skal have hans Sølvæske med Helgenlevninger. »Herren give ham hans Løn i det evige Liv! Amen«.

Disse Optegnelser kan give Anledning til mange Betragtninger. Hvad kulturhistoriske Oplysninger de rummer maa vi dog lade ligge og nøjes med at berøre Absalons personlige Forhold, som Testamentet kaster Strejflys over.

Først skal det siges, at det kun er ringe Pengesummer Absalon efterlader sig; til Dels skal Udbetalingerne endda foregaa ved Hjælp af den Tiende og de Præstepenge, som Ærkedegnen har modtaget efter at Absalon har trukket sig tilbage til Sorø. Sagen er, at Absalon i Forvejen havde bortgivet det meste af hvad han ejede. Hans Godgørenhed var kendt. Baade de norske Prælater og Abbed Vilhelm trak stærke Veksler paa den; selv fattige Pariserskolarer bejlede til hans Pengepung. For sig selv krævede han kun lidet. Betegnende nok har den store Ærkebisp ikke mere end 5 Heste at bortgive. Og har han været nogenlunde forsynet med Pelsværkskjortler og Skindtæpper, saa er Tallet dog ingenlunde overvældende.

Derimod har han en betydelig Skat i forarbejdet Sølv og Guld. Ikke mindre end 18 Sølvskaale uddelte han, og

der var flere endda. Desuden bortskænkede han et Sølvbæger, og han havde Sølvtallerkener, sikkert i betydelig Mængde. Mest paafaldende er dog Tallet af Guldringe, de fleste med Ædelsten: 1 tog Absalon med i Graven, 1 skænkede han Kong Knud, 16 gav han til Lunds Domka-

15. Guldvirket Tøj fra Absalons Grav. Efter farvelagt Tegning af A. P. Madsen i Nationalmusæets antikvar.-topograf. Arkiv.

pitel, og flere havde Præsten Eskil i sit Værge; i alt har Ærkebispen altsaa haft mellem 20 og 30. Det maa imidlertid huskes, at adskillige af disse Sager var Mindegaver, fra Sune Ebbesøn, Ærkebiskop Erik, Biskop Nikolas osv. Af Eskil havde han ogsaa i sin Tid faaet et Guldbæger (S. 39), men det havde han bortskænket, inden han gjorde Testamente. Dertil kom, at man overhovedet satte sin Formue i Kostbarheder. Hvad skulde man ellers gøre? Endnu paa Holbergs Tid og senere bar en Almuesmand sin Formue paa sig i Form af Sølvknapper.

Gaar vi dernæst over til Absalons Ordninger, saa falder det straks i Øjnene, at de landflygtige norske Bisper betænkes forud for Kongen, Broderen og Frænderne. Den

Ridderlighed, Absalon viste som Vært, faar endnu i hans sidste Vilje et kraftigt Udtryk.

I Modsætning hertil faar Sakse kun Eftergivelse af en Gæld og i Tilgift — en Paamindelse om at aflevere de Bøger, han har laant, til Sorø. Dette er taget som Vidnesbyrd om et køligere Forhold mellem Absalon og hans Klerk; der skulde være kommet en Kurre paa Traaden mellem dem. Her faar Fantasien Lejlighed til at tumle sig frit. Var Absalon utilfreds med at Danesagaen ikke var færdig? Eller var Sakses Synsmaade ham altfor hedensk? Alle disse Betragtninger er imidlertid ørkesløse. Det kunde synes endnu mærkeligere, at Æbelholt, der jo dog var Absalons Værk, kun faar en Sølvskaal, og Abbed Vilhelm, der var hans tro Ven og Hjælper, faar slet ingen Ting. Men naar man husker, at Absalon aarlig har skænket Vilhelm og hans Kloster betydelige Summer (S. 136 f.), saa er Forklaringen dermed givet: de har faaet deres forud. Det samme kan imidlertid gælde Sakse. Absalon kan forud have lønnet hans historiske Arbejde saa godt, at han ikke følte Trang til at gaa videre.

16. Absalons Ring; fra hans Grav. Danmarks Riges Hist. I.

Man kunde ogsaa studse ved at Sakse ikke nævnes som nærværende, da Absalon lod optegne sin sidste Vilje. Men enten kan han have haft Forfald, eller hans Tilstedeværelse betragtes som rent selvfølgelig, medens alle de andre var tilkaldte. Paa denne Tavshed bør man derfor ikke bygge nogen Roman.

Mere paafaldende er det, at Hertug Valdemar ikke nævnes i Testamentet. Han var jo dog Søn af Absalons Barndomsven og Broder til Kong Knud, tilmed Danevældens Forøger og dermed Absalons politiske Arvtager. Paa Forhaand skulde man vente, at han var Absalons Yndling og

Haab; men efter Testamentet faar man ganske vist den Opfattelse, at han har staaet ham fjernere. Har den gamle Ærkebisp været betænkelig ved hans vældige Fremstormen? Og har Valdemar i sin frejdige Selvfølelse fulgt sit eget Hoved, saa Absalon med Sorg maatte se sin vante Indflydelse glippe? Man er fristet til at tro det. Eller skulde Valdemar allerede nu have søgt Tilnærmelser til Esbern Snares unge Hustru, Helene Guttormsdatter? Visst er det, at Absalons Forbigaaen af Fostbroderens ypperste Søn tager sig underligt ud og æsker en Tydning.

Blandt Testamentets Bestemmelser maa det for øvrigt vække særlig Opmærksomhed, at Absalon tilbagekalder Handlinger, i Erkendelse af deres Ensidighed eller endog Uretfærdighed. Dog herom senere.

Antagelig var det omkring 1. Marts 1201 at Absalon dikterede sin sidste Vilje. Da Paasketiden nærmede sig, forværredes hans Tilstand, og i Begyndelsen af den stille Uge stod Abbed Gaufred og hans Munke ved deres Velgørers Dødsleje.

Natten til Onsdag den 21. Marts, Benedikt af Nurcias Helgendag, drog Absalon sit sidste Suk.

»Hele Danmark sørgede saare over hans Død, og fordi han i levende Live havde ført saa mange stridende til Fred, befalede alle den hedengangne til Fredsfyrsten Jesus Kristus«. Denne Minderune har Arnold af Lybek ristet til den store Ærkebisps Ære.

At Absalons Dødsdag aarlig mindedes i Lunds og Roskildes Domkirker, i Sorø Kloster og andensteds, hvor han havde været Velgører, det følger af sig selv. I Æbelholt blev hvert Aar paa denne Dag 12 fattige bespist med Brød og Øl, Kød og Fisk[87].

Mangen Ven og Medarbejder havde Absalon sét gaa i Graven. Allerede 1173 var den unge Hertug Kristoffer

bleven bortrevet; snart efter døde Peder Thorstensøn, 1181 Eskil (i Clairvaux), 1182 Kong Valdemar, faa Aar senere Sune Ebbesøn og gamle Thorbern. Andre fulgte kort efter Absalon: hans Fostersøn Kong Knud i Nov. 1202, Abbed Vilhelm i April 1203, Esbern Snare 1204. Det er en hel Tidsalder der svinder med Absalon og hans Venner. En Tidsalder saa rig paa Evner og paa Udbytte som ingen anden i Danmarks Historie før det 19de Aarhundrede.

Absalon jordedes »under stor Deltagelse af Klosterbrødrene« i Sorø Kirke, paa den fornemste Plads, lige foran Jomfru Marias Højalter. Naar Graven nu er bagved Alteret, kommer det deraf, at dette i 1656 flyttedes længere frem i Koret.

Gennem Aarhundreder var Absalons Hvilested saare prunkløst, ligesom Valdemarernes i Ringsted. Blykisten var sat i en muret Teglstensgrav og dækket af en simpel Kalksten uden Indskrift. Formodenlig paa en Pergamenttavle satte man ham dog snart en Gravskrift, 4 Verslinjer, som findes afskrevet i den sjællandske Aarbog. Her kaldes han en Absalon i Skønhed, en Samson i Kraft, en Salomon i Hu; men nu er han Støv, menneskelig Storhed forgaar.

Senere, formodenlig sidst i 13. Aarh., lagdes der over Graven et udskaaret Trædække med en længere, versificeret Indskrift: først mindes om Livets Forgængelighed, og dernæst udtværes Absalons Fortjenester i højstemte Pynteord. Af disse har »Fædrelandets Fader« Interesse ved at være laant fra Sakse.

Henimod Slutningen af Middelalderen, da Humanismen gjorde sig gældende, blev der til Absalons Ære ophængt en ny Pergamenttavle med Vers. De gammeltestamentlige

Skikkelser Absalon, Samson og Salomon gaar igen her; men de er indsat i et helt Oldtidsgalleri, der ogsaa skal tjene til Absalons Forherligelse: Cato, David, Samuel, Abraham, Achilleus og Platon; mod Forbryderne var Absalon endog som den grumme Fineus (der blindede sine egne Sønner!!).

Denne Indskrift huede dog ikke Biskop Lage Urne. Den Mand, der sørgede for at faa Sakses Krønike trykt, maatte ganske vist ogsaa danne sig et fastere Billede af Absalon. Han udarbejdede da et nyt latinsk Ærevers. Af Oldtidsgalleriet beholdt han kun Achilleus og Platon, men fejede de andre ud, og Pynteordene ombyttedes med mere historisk Hævdelse af Absalons Fortjenester. Endda blev der ikke lidt tilbage af retorisk Svulst. Tonen er anslaaet straks ved de første Ord:

17. Sølvkalken fra Absalons Grav.
Danmarks Riges Hist. I.

> Ej i den hele Verden er nogen hans Overmand vorden,
> aldrig berømtere Mand af nogen Kvinde blev født.

I Aaret 1536 lod Kong Kristian III Absalons Grav aabne. Bispen fandtes liggende i sit Skrud. Kongen tog hans Guldring, hvori der var indfattet en Safir, og rakte den til Peder Plade. Men den lutherske Superintendent vilde ikke bære sin store Forgængers Smykke. »Det er Uret at plyn-

dre fromme Mænds Mindesmærker«, sagde han til Kongen, og idet han atter lagde Ringen ned i Graven, føjede han til: »Han skal selv beholde sin Ring«.

Saaledes viste Sjællands første lutherske Biskop Absalons Minde skyldig Ærefrygt. Sorø Klosters sidste Abbéd, Henrik Kristjernsøn Tornekrans, overbød ham dog. Da Graven atter lukkedes, vég det gamle Trædække for en i rig Renæssancestil udhugget Kalksten; her fremstilles Absalon i fuldt Ornat og ved hans Fødder to smaa Bispeskikkelser, Peder og Skjalm Vognsøn. Indskriften melder, at Absalon og disse hans Frænder er jordede her; for Peder Vognsøns Vedkommende var det for øvrigt en Fejltagelse, hans Ben hvilede i St. Clemens' Kirke i Aarhus. Ved Hjørnerne stod 4 store Malmstager; de tre af dem er siden 1777 opstillede ved Kristoffer IIs Sarkofag, men kun den ene er fuldt bevaret.

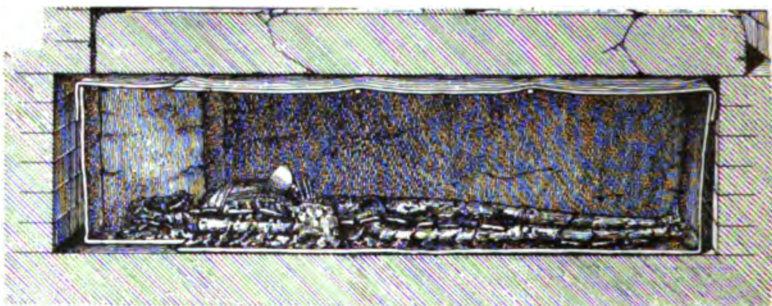
Nu var der Stemning over Absalons Gravmæle. Des bedre slyngede Sagnet sig om det. Paa Kristian IV's Tid blev den muntre Sorø-Rektor Jens Dinesen Jersin pludselig kristelig Mystiker. Efterhaanden hed det sig, at han en Aften som saa ofte havde klimpret paa Lut og sunget i Kirkens Kor; han var da standset ved Absalons Grav; dèr sang han om de gamle Minder fra Danmarks Storhedstid, og dèr fik han et Syn, som med ét Slag forvandlede ham.

Ogsaa paa anden Maade knyttede Nytiden Sagn til Absalons Navn. En Borgruin paa Ærø blev til hans Borg, Forbindelsesbygningen fra Roskilde Bispegaard til Domkirken blev »Absalonsbuen«. Fremfor alt groede Sagnet paa Kongens Kunstkammer, hvor nogle Mindesager fra Middelalder og Renæssancetid havde faaet Plads. I Fortegnelsen fra 1673—74 kaldes et Sværd »Bisp Absalons Kaarde« og en udskaaren Agat siges at være hans Billed. Men da Holger Jacobæus en Snes Aar senere udarbejdede sin be-

18. Henrik Tornekrans' Gravmæle over Absalon. Efter J. B. Løffler.

rømte Katalog, var Absalons Navn blevet knyttet til en Del af Sagerne deromkring: en Bispehue, en Bispestav af Narhvalstand og to af forgyldt Kobber, et Sølvhjerte, et Drikkehorn, en »Hjelm« (i den første Fortegnelse kaldet »Abbedhætte«) af Sølv med Ædelsten, et Par Silketøfler, et Skrin m.m.*). Ja endogsaa et Kranium med et Par Knokler. Oprindelig kaldes det blot »et døde hoffved«, men nu uden

19. Absalon i Graven, tegnet ved Undersøgelsen i 1827. Danske Magazin.

videre Absalons Hoved! Og alle Tingene skulde hidrøre fra hans Grav i Sorø!

Da en Del af Kunstkammerets Sager i 1824 gjordes til et særligt Kunstmusæum, kom Kong Fredrik VI for at se Opstillingen. Han standsede da ved »Absalons Hovedskal« og fandt det upassende, at den store Ærkebisps Gravfred var krænket paa den Maade. Samtidig ytrede Historikerne Tvivl om, at Kraniet virkelig var Absalons. Nu vilde Kongen have Sagen undersøgt. Der nedsattes et Udvalg bestaaende af Ove Malling, Biskop Münter, Oldgranskeren

*) Flere af disse Ting er nu i vort Nationalmusæum. Den saakaldte Abbedhætte, som blev gjort til Absalons Hjelm, er en ungarsk Pragthjelm fra 16. Aarhundred!

Chr. J. Thomsen og Sognepræsten i Sorø Dr. M. Sommer, og Udgravning foretoges 22.—23. Maj 1827. Flere Videnskabsmænd, som var samlede i Anledning af Sorø Akademis Indvielsesfest, kom til Stede. Man fjernede først Abbed Henriks udhugne Dæksten. 1 Alen 9½" dybere fandt man den oprindelige Dækplade; den var knækket ved Undersøgelsen 1536. Nu stod man overfor Blykisten, Laaget blev lettet af, og man saae Absalons Legeme iført Bispeskrud. Kraniet fandtes paa rette Plads, men stærkt opløst; kun Underkæben og Dele af Nakkebenet var tilbage. Af Bispehuen var ogsaa kun det nederste bevaret; ved Randen hang endnu lidt Hovedhaar. Klædedragten var hensmuldret, men endnu fandtes Rester af det pragtfulde Guldbrokade (S. 197). Paa Fødderne havde han guldstukne Silkesko med Lædersaal. De sammenfoldede Hænder holdt en lille glat Sølvkalk (S. 201), og i den laa Safirringen saaledes som Peder Plade havde lagt den i 1536. Paa Brystet laa endvidere Rester af en graveret Tinplade, snarest en Patella. I højre Arm hvilede Bispestaven af Hvalrostand, men meget medtagen. Ved Skulderen laa en Blyplade med Indskrift, men delvis fortæret. Et Stykke Jærnstang fra Laaget og et Knivsblad laa der ogsaa; de hidrørte fra Undersøgelsen 1536.

Det var altsaa fastslaaet, at Kraniet paa Kunstmusæet ikke var Absalons. Den arkæologiske Undersøgelse, som foretoges, tilfredsstiller for øvrigt ikke Nutidens Krav. Men da Graven atter lukkedes, optoges de nævnte Rester af Gravudstyr — af Skoene hensmuldrede dog den ene — og anbragtes i et Jærnskab, der indmuredes i Højkorets Nordside. Dèr anbragtes ogsaa Kraniet og Benene fra Kunstmusæet. Vel fik de den Paaskrift, at de ikke var af Absalons Skelet; men man tænkte sig endnu, at Ærkebispen havde haft dem i sit Kammer som et »Husk, du skal dø«. Siden 1881 holdes de dog skjult for Tilskuerne, og de har

da sikkert heller aldrig haft det mindste med Absalon at gøre. Men alt det øvrige i Vægskabet er gode Minder om vor Nationalhelt[88].

XII.

Vi har fulgt Absalon fra Vuggen til Graven, gransket hver Handling af ham, som kendes, og sét hans Virken paa Baggrund af Tidens Samfundsforhold og Aandsliv. Kan vi nu til Slutning danne os et Billede af hans hele Personlighed? Hvorledes saae Absalon ud? Hvordan var hans Sjæleliv? Hvordan hans Maade at være paa?

Straks maa vi tilstaa, at vi ikke véd ret meget om Absalons Udseende. Vi har ikke noget samtidigt Billede af ham. Møntprægene er for slette til at komme i Betragtning, og hans Segl er uheldigvis ikke bevaret; for øvrigt vilde heller ikke det kunne give os ret meget, ja egenlig kun egne sig til at afgøre, om han ligesom Biskop Radulf af Ribe bar Skæg eller om han som sine Eftermænd var raget. Krønikerne fører os ikke videre. Baade Sakse, Arnold og Knytlinga-Saga lader os i Stikken; ingen af dem skildrer hans Ydre. Med Henblik paa 2. Sam. 14,25 kalder den ældste Gravskrift ham »en Absalon i Skønhed«; mulig har der da været en Overlevering om at han var en smuk Mand. Uden Vaklen kan vi dog kun sige, at han har været høj og statelig. Her giver nemlig selve Skelettet os Visshed. Det skønnedes allerede da Graven aabnedes i 1536, og det fremgik klart af Undersøgelsen i 1827.

I de 300 Aar, som ligger imellem disse Aarstal, havde Fugtigheden ganske vist i høj Grad opløst Absalons Ben; men Hvirvlerne, Armene, Laarben og Skinneben var dog saa vidt bevarede, at nogle Hovedmaal kunde tages, og det skønnes, at anatomisk Kundskab har haft Repræsen-

tanter blandt de tilstedeværende. Desværre forsømte man dog Lejligheden til at foretage indgaaende Maalinger, saaledes som 6 Aar senere med Anders Sunesøns Skelet i Lunds Domkirke. Nu maa vi nøjes med ganske faa, men efter alt at dømme paalidelige Maal: fra Skuldrene til Laarbenet 24″; Laarbenet 20″; Skinnebenet 16″; fra Ankel til Hælspids 2 à 4″ (ifølge sagkyndig Oplysning dog sikkert ikke under $3^1/_2$″). Herefter har Absalon været Valdemarernes Ligemand og af usædvanlig Højde. Paa Grundlag af det forhaandenværende Materiale har Professor anatomiæ Dr. med. F. C. C. Hansen nemlig beregnet, at Absalon i liggende Stilling har været omtr. 76″ eller 2000 Mm; staaende har han da været 75″ eller dog kun lidet derunder, altsaa godt et Par Tommer over 3 Alen. Utvivlsomt har han ogsaa været stærkt bygget; Størrelsen af hans Ring vidner i alt Fald om, at spinkel var han ikke.

Om hans Hoved- og Ansigtsform kan vi ikke udtale os, da der i 1827 kun var lidet tilbage af Kraniet. Formodenlig har han ligesom sin Frænde Anders Sunesøn haft et fint formet, højt og smalt Hoved. Ved Undersøgelsen »syntes der paa Hagen at vise sig Spor af nedhængende Skæg, uden at man kunde skelne det formentlige Haars Farve, dog syntes det at have været mørkt«. Denne Bemærkning kan der dog ikke bygges noget paa; først ved kemisk Analyse vilde det kunne fastslaas, om paagældende »Skæg« ikke er Levninger af et Klædningsstykke[89]. Men for Skæggets Skyld aabner man ikke Absalons Grav. Og en Undersøgelse af det stærkt opløste Skelet vilde, efter sagkyndiges Skøn, ikke give noget væsenligt Udbytte.

Klarere kan vi tegne et Grundrids af Absalons sjælelige Udseende. Sakse giver os her et ypperligt Stof. Ikke Tillægsord eller Pyntenavne som senere i de tarvelige Ærevers; kun »Fædrelandets Fader« er den Krans, hvormed han smykker ham, men den betyder ogsaa mere end Al-

verdens Smaablomster. Og for at man ikke skal tænke sig noget alt for ærværdigt og bedstefaderligt ved dette Navn, saa stiller Sakse Ordet Viking ved Siden af (jfr. I, 70). Hvad han ellers giver os, det er den rige Fylde af Absalons Handlinger. Af dem kan vi jo selv læse Absalons Karaktér.

Men tør vi nu ogsaa voldgive os Sakse? Har han ikke tildelt Absalon mere end der tilkommer ham? Henfører Sven Aggesøn ikke alle Bedrifter til Valdemar, mens Absalons Navn knap nok nævnes?

Det maa indrømmes, at Sven Aggesøns korte Skildring af Valdemars-Tiden tager sig mærkelig ud ved Siden af Sakses. Men det er ikke Svens Mening at skubbe Absalon ud. Andensteds antyder han, at Ærkebispen havde Hoveddel i Vendertogene. Sagen er blot, at Sven skriver en kort Kongekrønike. Har vi ikke ned til vore egne Dage sét smaa Danmarkshistorier antage Form af Konge-Historie? Vi behøver da ikke af den Grund at frygte for at Sakse har overført andres Hæder til sin Helt. Den islandske Saga forherliger jo Absalon i lige saa høj Grad, og Arnold af Lybek tilkender ham overordenlig Betydning for Danmarks Udvikling. Vi kan derfor — i det væsenlige — følge Sakse. Det vil sige: selve Kendsgerningerne kan faa Lov at tale. Men til Sakses *Dom* om Kendsgerningerne stiller vi os frit. Vi vil se med egne Øjne og selv danne os vor Mening. Det har vi gjort, da det gjaldt at fremstille de enkelte Træk af Absalons Historie, og det vil vi gøre nu, da vi skal føje dem sammen til et sluttet Billed.

Af Anlæg er Absalon *bred* og *vidtfavnende*. Det er som om intet menneskeligt er ham fremmed. Fransk Kirkekultur og nordisk Helteaand rummes lige godt i hans Sjæl. Han er aaben for alt, — og dog altid sig selv. Mange er store i deres Ensidighed; Absalon var stor i sin Alsidighed.

Faa har da ogsaa magtet saa sammensat en Livsgerning.

Hærfører, Statsmand og Kirkestyrer! Disse Ord er sammenføjede saa tidt, at man næsten har glemt, hvad det vil sige, at en enkelt Mand forenede alt dette i sig. Og det ikke paa den Maade, at han blot opretholdt hvad der havde Hævd eller blot holdt Gænge i hvad der allerede var begyndt. Nej, paa ethvert af disse Enemærker er han en Banebryder, der skaber nyt Liv og nye Former.

Saa fast tømret er Absalons Personlighed, at han kan tumle med alt dette uden at sprænges. Kejser Fredriks store Bisper, der tillige var Statsmænd og Hærførere, splittedes af de modstridende Opgaver, der stilledes dem; oftest gik det ud over den kirkelige Gerning, der skulde have været Hovedsagen. Absalon har derimod Ligevægt og *Harmoni* i sig selv, saa han kan sammenføje de uensartede Virksomheder. Han lever i en Tidsalder, hvor Stat og Kirke kæmper en vældig Kamp; men han har fundet den Fællesnævner, hvori de begge kan samles. Og hans egen Harmoni kommer til at præge det Samfund, han lever og virker for. Dermed udrettede han i sit lille Land hvad faa af Verdenshistoriens største Aander har formaaet at udrette paa deres Omraade.

I hele sin Færd tog Absalon *det lange Sigt*.

Dansk Politik var ellers fra Haanden og i Munden. Man nøjedes med det nærmest liggende og saae i Reglen lidet fremefter; aldrig kendtes det mere beskæmmende end ved Rigsdelingen i 1157. Paa denne Baggrund fremtraadte Absalon med saa vidtskuende Planer, at de kunde fylde et langt Menneskeliv. Danmark skulde reddes og hæves, Venderne aves og tvinges, al Afhængighed af Tyskland afrystes. Indadtil skulde baade Kongemagten og Kirken styrkes, deres Samvirken skabe Enhed i Samfundet, og den højt udviklede franske Kultur skulde blive et Kildespring for de Danskes Aandsliv.

Indenfor denne Ramme udfolder Absalon en Vrimmel

af store Planer. Hvilket Statsmandsblik er der ikke i Dannelsen af Hærmandsklassen og Nyordningen af Ledingsvæsenet! Hvor regner han snildt, da han hidser Venderne mod Henrik Løve, og da han Skridt for Skridt bryder med den mægtige Staufer, for senere endog at undergrave Kejsermagten i Nordtyskland! Hvor fremsynet er han ikke, da han sikrer Tronfølgen og helliger Kongedømmet ved Salvning og Kroning! Eller da han indkalder Vilhelm og sender Anders Sunesøn til Pariserstudierne!

Det lange Sigt bundede i den Forstands-Overlegenhed, som kendetegner den store Politiker. Der maatte iagttages skarpt og dømmes sikkert. Midlerne maatte stemmes efter Maalet, om ikke alt skulde glippe i Modgangs Tider.

Og dog var Intelligensens Klarhed ikke det eneste, end ikke det vigtigste. Kun Beslutsomhed og Energi satte de store Livsmaal.

Det største hos Absalon er med andre Ord hans *mægtige Viljekraft.* Den gav ham enestaaende Virketrang og Virkeevne. Aldrig blev hans Aand træt, aldrig sank Haanden ned før den Gang Døden nærmede sig. Der var vidunderlig Spændkraft i ham. Fjender og Farer fortættede blot hans Energi. Sløvhed hos Landsmænd sløvede aldrig ham selv.

Dette sidste er maaske endda det største; her vilde næsten alle andre være kørt fast. Tilsyneladende var det haabløst at arbejde med de Danske: glad Sorgløshed skiftede med dump Selvopgivelse, flygtig Opblussen afløstes af træg Veghed; det var Folkets egne Væsenstræk, og de var farligere end Tusinder af Vender. Her vandt Absalon sine første Sejre. Udvortes sét er Begyndelsen af Venderkampen langt fra glimrende, næsten kun Røvertog af lignende Art som Fjendens. Men gennem disse Tog overvandt Absalon sit Folks Slaphed og fremkaldte nyt Liv, saa Grunden allerede da blev lagt til Valdemars-Tidens Storhed.

Saa langt frem laa Absalons egenlige Maal, at Folket først maatte omdannes. Da var det

Tid at Sener spændes,
Tid til Stigen eller Fald.

Det blev dog ikke Fald, men fortsat Stigen paa alle Omraader. Et Herrefolk i Stedet for en forknyt og kuet Menneskehob, et højt udviklet Kultursamfund i Stedet for en Slægt, der var stavnsbunden i Smaakaarsskik.

Men saae Absalon tilbage paa sin møjsommelige Kamp mod Smaasind og Slaphed, saa regnede han ogsaa den lunkne Selvopgivelse for det farligste af alt. Det kunde drive ham til skarpe Udfald mod sin Konge og Ven, og det kunde gøre ham haard, ja ubillig, i Dommen over Fortids Mænd (I, 70). Han krævede Handling og Mandighed.

Overhovedet var han barsk Fjende af al Blødagtighed. Tvekampens Gru og Jærnbyrdens Ubønhørlighed er ham bedre Retsmidler end den let købte Renselseséd, der frister de tarvelige Gennemsnitsmennesker til at blive ménsvorne. Hvor han lader Sakse fortælle om Harald Héns humane Lovændring, beklager han, at Sværdsodden maatte vige for Eden. Og skønt den alménkirkelige Strømning netop da fældede alle »Gudsdomme«, opretholdt han stadig Jærnbyrden. Det fremgaar af »Kirkeretterne«, af hans Vederlovs-Optegnelser, ja endnu af den skaanske Forordning af 28. Dec. 1200, der blev hans sidste politiske Gerning. En halv Menneskealder efter hans Død maatte de sidste Rester af Jærnbyrdskik alligevel forsvinde. Den strenge, gammeldags Cato kunde ikke standse det mildere Tankesæt.

Selv svarede Absalon til det Ideal, han foreholdt Folket. Hans Viljekraft gjorde ham *klippefast* overfor Modstand. Aldrig lod han sig skræmme, endsige tvinge. Aldrig veg han. Hvad man én Gang havde foresat sig, var det fejgt og pjaltet at slippe.

I Holger Drachmanns Æventyrdigtning siger Heltens bedre Jeg, »den lille Mand«:

Det Arbejd', som man har taget sig paa,
det bringer man færdig; ej sandt, min Ven,
om man vil kaldes en ærlig Svend!

Dette er som talt ud af Absalons Hjerte. Han var jo netop ogsaa Folkets bedre Jeg.

Og den Karaktérfasthed, han krævede, var ikke et indført Ideal. I Virkeligheden var det blot Hævdelsen af hvad Folket selv havde sat i Højsædet, men senere glemt og fornægtet. Forfatteren af Roskildekrøniken havde i sin Tid lagt denne Dyd til Grund for sine Domme: de, han dadler, mangler Fasthed; de, han priser, har den[40]. Men den ramme Roskildeklerk maatte nøjes med at uddele Ros eller Skænd. Absalon virkede derimod ved sit Eksempel, og det frugter nu én Gang bedre.

Absalons Fasthed maa virke ret betagende. Snart er han Hærfører, snart Kirkestyrer, og bestandig er han Statsmand; men alligevel spreder han sig ikke. Overfor hver Opgave, som kræver øjeblikkelig Løsning, staar han energisk sluttet og samlet. Der er kraftig Koncentrering i hans Opmærksomhed; derfor finder han ogsaa Udvej, hvor ingen anden kan øjne den. Og han trækker hele sin Viljekraft sammen om Udførelsen uden at have Svinkeærinder andensteds.

Denne Fasthed fremhæves ved Valdemars Vaklen. Valdemar er altid, ogsaa under Handlingen, stærkt modtagelig for skiftende Indtryk, har vanskeligt ved at stoppe sine Øren for vildende Røster og slaar hurtig om fra én Beslutning til en anden. Han kan fare op som Løve og falde ned som Lam. Absalon er anderledes jævn, ligelig og bestemt; *han véd altid, hvad han vil.*

Men Fortrin følges af Fejl. Det gælder ogsaa Ab-

salon. Hans Sky for at bryde af paa Halvvejen *kunde* udarte til *Stivsind.* Stundom var det derfor ikke ham, men Valdemar, der fik Ret. Hvad Sakse saa end siger, var Valdemar nødt til at drage til Kejser-Mødet i Burgund (1162); trodsig Udebliven vilde have udsat Danmark for frygtelig Fare. Og da Absalon under 1ste Vendertog vil blive ved Rygen med kun syv Skibe, maa selv hans kække Frænder forkaste hans Raad. Ligesaa paa Norgesfærden 1168: Havde man iværksat Toget, kunde han ikke finde sig i, at det pludselig blev afbrudt, og han gennemtvinger da, at Flaaden drager videre; men der naaes intet, det var spildte Kræfter. Den æventyrlige Indtrængen i Stettiner Haff (1170) var ogsaa nær bleven skæbnesvanger, fordi Absalon ikke vilde vende tilbage ad den Vej han var kommen, — og saa blev han endda til sidst nødt dertil.

Hvad man end paa dette Punkt kan indvende mod Absalon, maa man beundre hans mageløse *Udholdenhed.* Stillede han store Krav til andre, saa stillede han dog størst Krav til sig selv. Vil ingen anden paatage sig det farlige Ridt gennem Venderland til Henrik Løve, saa melder han sig straks, og han rider hjem om Natten hellere end at lade Valdemar ængstes. Ved Rygens Erobring 1169 arbejdede han Nat og Dag, saa han i tre Døgn næppe lukkede et Øje. Naar alle andre har trukket deres Skibe op, ligger Absalon endnu ude i Novemberkulden. Han er haardfør nok til at overnatte i en Grenhytte. I 1176, da han er op mod de 50 Aar, tilbringer han de ni Maaneder med Venderkamp og Vendervagt (S. 12). Ligesaa udholdende er han, naar det gælder at jævne Tingtrætter for at skabe et enigt Folk. Er han fyrig som Hærfører, saa er han taalmodig som Mægler. »Den, der tror, haster ikke«.

Absalon havde *Mod*, baade moralsk og fysisk. Der hørte moralsk Mod til at lægge saa store, saa vidtrækkende Planer; den ellers saa kække Valdemar lader sig paa For-

haand forknytte, men Absalon er frygtløs (I, 83). Modets Instinkt i Farens Stund har han ogsaa. Han lammes ikke ved Blodgildets Rædsler, men gaar roligt ud mellem de dragne Sværd. Med faa Mand holder han sit Indtog i Røboernes Borg uden at frygte Forræderi. Under Venderkampene er han altid dèr, hvor Faren er størst. Modig fører han Fortroppen til Angreb, ridderlig dækker han Tilbagetoget. For ham og hans Broder er Dødsfrygt ikke til. Men medens Esbern i sit Ilsind flere Gange var ved at komme galt afsted, er Absalon klogere, mere omtænkt, og klarer sig altid uskadt ud af Dødsfarernes Spind.

Dette Vovemod er endog Nerven i hans Hærførersnille. Han slaar ned som en Falk. Ikke for intet er han Esbern *Snares* Broder. Det er maaske vanskeligt at sige, hvem af de to Brødre der har været mest opfindsom i Faren. Bestandig overrasker Absalon Fjenden ved sin Dristighed, sin frejdige Gaaen-paa, selv hvor Overmagten er stor. Hans ypperste Sejr skyldes netop denne kraftige Fremstormen. Rædselslagne flygter Pomrerne for hans pludselige Angreb; da de saa skønner, at Absalon kun har ringe Styrke med sig, prøver de at byde ham Spidsen, men han jager saa heftigt ind paa dem, at de ikke faar Tid at sunde sig og maa sprede sig for alle Vinde.

Havde Absalon Vikingemod, saa havde han ogsaa noget af Vikingens Grumhed. Skaanselløst kunde han hærge med Ild og Sværd. Paa det lille Foraarstog 1167 gjorde han det saa grundigt, at paagældende Egn laa øde endnu en Menneskealder derefter (I, 148). Ligesaa vildt gik det til paa de sidste Vendertog. Danskerne »opaad Landets Marv«, hver Hytte blev brændt, saa Svalerne klinede Reder paa Skibsstavnene. Absalons Ødelæggelser faldt endog hans egne Mænd for Brystet. Ja, da Bugislav beder om Fred, tilstaar Absalon det kun paa den Betingelse, at de Danske

faar Lov til uhindret at hærge Kammins Omegn paa det grummeste (S. 13 f. 71 ff.).

Og dog havde Absalon ikke Glæde ved Grusomhed. I og for sig laa Mildhed ham nærmest; men han kunde gøre sig *streng*, naar han fandt, at Nødvendighed krævede det. Han har ment, at Krigen *maatte* være *haard*; paa anden Maade kunde man ikke ave Venderne og sikre Danmark. Viste man Blødhed her, saa var det atter et Frafald paa Halvvejen. Nej, saa heller afsvie Fjendens Lader og sætte Venderhoveder paa Stejlerne ved Havn! Gjaldt det at gøre Fjenderne myge, saa var Nød og Rædsel gode Forbundsfæller. Derfor kunde han ogsaa gøre Indrømmelser overfor sine egne Mænds Rovlyst. Saa haard var han, fordi han vilde være det.

Overfor ydre Fjender kunde Absalon overhovedet bruge Midler, som ellers laa ham fjernt. Hemmelig hidser han Venderne mod Henrik Løve, for straks efter at lade dem i Stikken. Efter sin store Søsejr 1184 tilbyder han Bugislav sin Mægling, og den bliver modtaget; men samtidig sender han Ilbud til Knud om skyndsomst at gøre Tog, mens Pomrerne er svækkede. Dette er ikke den aabne Færd, som ellers udmærker ham. Krig er Krig; den kan forrykke de moralske Begreber, selv hos en Absalon.

Hans Haardhed bundede altsaa ikke i oprindelige Anlæg; den var tilsigtet, om man vil: kunstig. Noget andet er, at en Mand med Absalons Viljekraft og Styreevne af Naturen var *myndig*. Som Kriger var han vant at byde, og det er muligt, at han overførte noget af denne Myndighed til kirkelige og borgerlige Forhold, hvor han ønskede tilsvarende Fasthed. Ikke saaledes at forstaa, at han stillede sin Myndighed til Skue, — Posíturer laa overhovedet ikke for ham; men i al Stilfærdighed forstod han at give sin Vilje Eftertryk. Han har sikkert tæmmet mangen Mand med sit Blik.

Spørgsmaalet er imidlertid, om han nu og da gik *for* vidt i sin Myndighed. De fleste store Statsmænd har kunnet være hensynsløse, og vi har lige sét, at Absalon som Krigs-Politiker havde en Rem af Huden. Men ogsaa i sin daglige Færden, i Embedsgerning og Privatforhold, kunde han nu og da gaa for vidt. Selv har han ærlig vedgaaet sin Fejl. Paa Sottesengen løser han Kristjern Kok, der med Urette er berøvet Friheden, og tilbagekalder de Magelæg, som han nu fortryder, at han har fremtvunget. Vi skal senere se, hvorledes et Sagn lader ham forfordele en Bonde ved Mageskifte.

Hvad Absalon selv vidner i sit Testamente maa staa til Troende. Men ingen vil tænke sig hverken at han har tilfredsstillet Nag eller tilsigtet egen Fordel. Fejlen er vel, at Absalon i sin Principfasthed oversaa de personlige Hensyn. Utvivlsomt har han været meget »saglig«, maaske *for* saglig; det er hvad man kan kalde »det mandfolkede« hos ham. Uviljen mod al den Blødhjertethed, han mødte, kan have gjort ham haard; og Ærkesædets Tarv kan i Øjeblikket have gjort ham blind for andres Interesser. Men slige Træk er Undtagelser. Arnold af Lybek betegner ham netop som »*overmaade hensynsfuld* og en sjælden Hædersmand«, og det er ikke tomme Pynteord.

At Absalon virkelig var *uegennyttig*, derom vidner hele hans Liv. Han søgte ikke sit eget, men ofrede sig for Fædrelandet. Ingen Møje var ham for tung, intet Savn var ham for sviende, blot han kunde tjene sit Folk. Dog overdriver Sakse paa et enkelt Punkt hans Uegennytte: efter Sejren i Rygensundet 1184 lader han Absalon afslaa Del i Byttet, fordi Føreren bør nøjes med Æren. Samme Højsind tillægger han Kong Skjold, og i Virkeligheden har han — saaledes som Professor Vilh. Andersen har víst det[41] — laant Ordene fra Valerius Maximus, der bruger dem til romerske Hærføreres Forherligelse. Dette vækker Mistanke.

Selv fortæller Sakse da ogsaa, at Bugislavs Telt netop ved denne Lejlighed blev Absalons Bytte. Og at Absalon ogsaa ellers paa gammel nordisk Vís har faaet en fremtrædende Del i det erobrede Gods, derom vidner hans eget Testamente; han havde jo Sølvskaale fra Rygens Erobring at bortgive. Sagaens Ord om den store Sum, Pomrerfyrsten maatte give Absalon for at opnaa endelig Fred (S. 75), kan heller ikke uden videre forkastes.

Grisk efter Gods har Absalon dog ikke været. Han var tværtimod *gavmild* som faa. Derom kunde Sorø og Æbelholt, de landflygtige norske Bisper og Abbed Vilhelm noksom vidne.

I det hele havde Absalon megen Velvilje overfor sine Omgivelser. Dette gav ham store Fortrin som Politiker. Ypperlig vidste han at *lempe* sig frem overfor Landsmænd (saaledes i Tiendesagen), dog ikke for at være Folk til Behag, men for at opnaa Resultater. Han har været en Mester i at forhandle; men han bejlede ikke til nogens Gunst. Absalon var *retlinjet.* Frygtløs sagde han enhver Sandheden: Valdemar og Eskil, Kejser og Pave. For Smiger er han utilgængelig. Han staar lige fast overfor Smæderier og Lovord (I, 208 f.). Sikkerheden søger han aldrig udenfor sig selv; han fører den med sig. Der er Mands Ligevægt i ham; trods sin ildfulde Sjæl er han *behersket.* Han har Fantasi, men er fjernt fra at være Fantast. Hans Planer kan være dristige, men som Regel er de godt underbyggede. Først efter hans Død førtes Erobringspolitiken ud det vildsomme.

Bag Absalons Kæmpevilje staar hans luende *Begejstring.* Der er Varme i hans Personlighed. Følelserne hos ham er mange og stærke. Og fremfor alt er de fast ordnede; alle samler de sig om et urokkeligt Midtpunkt. Med andre Ord: *Fædrelandskærlighed* var Drivkraften i al hans Gerning. Paa en Tid, hvor Nationalitetsfølelsen overhovedet

var i sin Barndom og endnu saare uudviklet hos hans Landsmænd, var Danmark saa at sige hans Lidenskab.

Derfor blev det hans Gerning at ruske Folket op af Døs og kalde det til Daad. Han blev den store nationale *Vækker*. I saa Henseende er der kun én dansk Mand, han kan sammenlignes med, og det er *Grundtvig*. Tag Grundtvigs flammende Opraab og se, hvor de er i Absalons Aand. Det begynder med »Maskeradeballet i Danmark« (1808):

O, rejs dig dog, nedsjunkne, faldne Slægt,
mod Himlen op fra Blødheds fule Leje!
Husk, du udsprang af Nordens Kæmpeæt,
til Daad, og ej til Sydens kælne Vellyst!

Og det klinger som et mægtigt Orgelbrus i den »Mindesang paa Fædres Gravhøj«, der indledede »Prøver af Snorros og Saxos Krøniker« (1815):

Sover I? Hvor kan I sove!
Vaagner, Lund og Fjæld og Vove!
Vaagner, vaagner, raaber Ve!
Ve den Slægt, som her har hjemme,
som kan slige Fædre glemme,
kan ad slige Minder le!

Er det ikke Absalons og Sakses Maning i nyt Klædebon? Og den samme Tro og Tillid til Folkets Fremtid, som Absalon havde vundet, da Genrejsningen lykkedes, det samme lyse Haab tilkæmpede Grundtvig sig efterhaanden. Begge søgte de ogsaa til Fortidens Minder, fordi de i dem saae Fremtidsvarsler.

Det er ingenlunde altid, at store historiske Skikkelser har Ild i sig. Men har de det, saa er de uimodstaaelige. Absalon rev med sig, enten han virkede ved sit Eksempel eller ved sine Ord. Der laa Tryllemagt paa Absalons Læber. Hans fængende Veltalenhed kunde forvandle den forknytte Ledingsmand til modig Kriger, og den tvang Førerne for

det skaanske Oprør i Knæ, saa deres Trods slog over i Anger (S. 52). Sikkert har vi aldrig haft en større Folketaler.

For Absalon samledes alt i Fædrelandet. Ogsaa Kirken føjede sig ind i den folkelige Udvikling — ligesom for Grundtvig:

Klokken i den danske Kirke,
det er Sagas klingre Skjold.

Som vi har sét, rokkedes denne Harmoni end ikke af den Krise, Biskop Valdemar voldte (S. 144 f.). Trindt i Verden kunde der være Strid mellem Stat og Kirke; den kom ikke ind i Absalons Tilværelse.

Og dog var han Biskop med Liv og Sjæl. Han arbejdede for Præstestandens Værdighed, udløste den fra Afhængigheden af det borgerlige Samfund, skærpede dens Tugt, højnede dens Dannelse. Han ynder Fremstillingen af de hellige tre Konger, der ydmygt bringer deres Gaver (I, 222). Men Prælatminen, den har han ikke; dertil er han for sund. Den Ærkebisp, der springer i Vandet for at sætte Løftestangen under Spærrebommen (S. 69), han har ikke sat Præsteværdigheden i den ydre Holdning.

Som Regel er det umuligt at kige ind i Hjertets dybeste Løndom. Saa meget tør vi dog sige om Absalon, at en Mand som han vælger ikke Præstegerningen uden Overbevisning. Hans stadige Forbindelse med Genovefa-Klosteret, hvor *Troen* sattes imod al indbildt Viden, peger i samme Retning. Det tager sig maaske underligt ud, naar Vikingebispen hos Sakse bliver til »en from Mand« hos Arnold; men der er dog Sandhed deri[42].

Det er lagt Absalon til Last, at hans Tro var isprængt med Overtro. Ifølge Sakse agtede han nemlig paa Drømme og Varsler. Men selv den, der i visse Maader er forud for sin Tid, er paa andre Punkter Barn af sin Tid. Saae

Luther ikke Djævelen gaa omkring netop som Folketroen den Gang tænkte sig ham? Naar man agter paa, hvad Rolle Drømmene spiller i »Abbed Vilhelms Levned«, saa er Absalons Drømmevarsler endda maadeholdne.

Vi er hermed gledet ind i Absalons Privatliv, — for saa vidt det overhovedet findes. En Mand, der virkede saa uafbrudt og anspændt i Statens og Kirkens Tjeneste, hans hele Dag var saa at sige offenlig; der levnedes lidet til Hjemmets Fred. Og dog er der enkelte Træk, der kaster Lys over den lille Verden, han havde for sig selv.

Fremfor alt hans *Kærlighed til Fædrenehjemmet* i Fjenneslev. Der er noget rørende i, at han testamenterer Esbern Snare den lille Sølvskaal, deres Fader plejede at bruge, og dertil selve Fjenneslev, mens alt andet Fædrenegods gaar til Sorø. Absalon har, ikke mindst da han saae tilbage paa sit Liv, haft den stærkeste Følelse af, hvad han skyldte sine Forældre og hele den Aand, der raadede i deres Hjem.

I Absalons personlige Forhold møder vi fremdeles et Træk som *Ærefrygt for Alderdommen*. Eskil var Kongens og Kongedømmets Fjende, men Absalon faar ham hjemkaldt fra Landflygtighed, og skønt han selv imidlertid er bleven Føreren i alle Forhold, viser han ham den fineste Hensynsfuldhed; tilsidst yder han ham kærlig Pleje. Absalons Sjæls-Adel viser sig her i sit skønneste Lys.

Absalon er *trofast*. Aldrig lader han nogen Kampfælle i Stikken, men udsætter sig hellere for Dødsfare og for — Valdemars Bebrejdelser (I, 207). Længe søger han at afværge Uvejret, der trækker op over Buris's og Magnus Eriksøns Hoved. Han kender dem som kække Vaabenbrødre og slipper dem ikke, før de ved deres egen Færd tvinger ham dertil.

Fremfor alt er Absalon trofast overfor Valdemar. Deres *Venskab* gør dem begge Ære. Vel rummede det megen

Spænding, og de har oftere været vrede paa hinanden; men altid fandt de hinanden igen, og Venskabet holdt til Valdemars Død. Dets sidste Ytring har vi ved Dødsmessen i Ringsted Klosterkirke: hvor meget end Absalon ellers havde Herredømme over sig selv, denne Gang overvældede Følelsen ham (S. 55).

Om Absalons Venskab kan der skrives meget, om Absalon og *Kvinderne* kun lidet. Da han valgte den præstelige Vej, vidste han, hvad han gik ind til, og hvad han gav Afkald paa: en hel Verden var lukket for ham. Er Absalon ellers den helstøbte Personlighed, saa har han ogsaa i denne Sag gennemført sit Valg med Fasthed. Tilmed lagde han jo største Vægt paa at faa Præsterne til at forsage al Kønsforbindelse, og Absalon, der plejede at stille større Krav til sig selv end til andre, kan umulig have lempet Loven for sit eget Vedkommende. Hykleri i enhver Form har været ham saa fjernt som muligt. Hvis Kvinden har staaet for ham i Drømme, saa har han ved sit viljespændte Arbejde fortrængt hendes Billed. Man tør ikke kaste Vrag paa Arnolds stærke Fremhæven af den gode Samvittighed, han vandt ved sit rene Levned (S. 126).

Absalon er derved kommet i kølig Afstand fra Kvinden. I »Absalonpartiet« hos Sakse omtales Kvinder lidet, og de sættes kun sjælden paa en hædret Plads. Medens Sven Aggesøn i sin Stump Krønike faar Lejlighed til at forherlige Dronning Sofie, nævner Sakse hende kun i Forbigaaende og dadler hendes Hoffærdighed, at ville have en Staufer til Svigersøn. Een Kvinde faar dog Lovord, og det er Dronning Bodil, der taalmodig finder sig i sin Mands forargelige Frillelevned og smykker hans Elskerinder med egen Haand. Denne Dom om Dronning Bodils Færd vil altid kunne omtvistes; Absalon har imidlertid sét Storhed i den vidtdrevne kvindelige Ydmyghed og har vel overhovedet meget af den gammelnordiske Synsmaade.

Netop ved den Tid begyndte ridderligt Aandsliv at brede sig fra Frankrig, og dermed opdukker et visst Galanteri overfor Kvinderne med Jomfru Maria som Dronningen. Derfra hentede Anders Sunesøn den aandfulde Bogstavleg, at Englens Hilsen havde forvandlet EVA til AVE; var Synden indkommen i Verden ved Kvinden, saa var Genrejsningen det ogsaa. Straks efter har vi i Lovene en Udvikling hen imod strengere Straf for Vold mod den svage Kvinde. Men hele denne Strømning river ikke Absalon med sig. Han har i Bodstugten endnu den gammeldags Barskhed overfor Kvinden, og først hans Efterfølger gennemfører Mildhed (S. 128).

Vedrørende Kvinden er der kendelig Forskel mellem Absalons og Sakses Følelser. Medens Kvinden indtager saa tilbagetrængt en Plads i Absalonpartiet af Sakses Værk, saa spiller Kvinderne en stor Rolle i Sagnkrøniken, der til Dels er skrevet efter Absalons Død. Her røbes Sakses eget Syn: han har den præstelige Ringeagt for Kvinden som et lavere Væsen — i Middelalderens lystige Historier gaar det stærkt ud over Kvindekønnet, og paa Dommedagsbillederne er der rigeligt med Kvindeskikkelser blandt de fordømte — og dog dvæler han idelig ved det kønslige. Bag den latinske Velanstændighed mærker man, hvor den forbudne Frugt lokker og frister. Absalons Fortællinger er derimod væsenligst uinteresserede overfor Kvinden.

Dette udelukker selvfølgelig ikke, at han har værdsat Kvinderne i sin egen Slægt. Han har sikkert elsket sin djærve Moder, som han i det hele elskede sit gamle Hjem. Sin myrdede Frænke Margrete fik han gjort til Helgeninde, og Margrete, Esbern Mules Enke, testamenterede han de to Sølvskaale fra Rygen.

Men dermed er ogsaa sagt, hvad vi véd om »Absalon og Kvinden«; mere rummes der ikke i dette Kapitel. Der

er lidet af Begivenheder, intet af den spændende Roman, som Folk saa gerne vil gaa paa Jagt efter.

Absalon var ikke Asket; men tidlig havde han lært at spæge sig. Ejendommelig for ham er i alt Fald hans store *Nøjsomhed.* Paa Krigstog taalte han Kulde og Sult og Grovbrød saa godt som den haardføreste Menige; men ogsaa hjemme levede han tarvelig. Han sætter en Formue i Kirkeprydelser, men ikke i Mad og Drikke. Gennem Sakses Krønike klinger hans Foragt for Bordets Glæder og hans Fordømmelse af Drukkenskab, mens ældre Tiders enkle Levesæt lovprises. Her har vi vor Cato igen.

Dette hører sammen med den ægte danske *Jævnhed,* som er Absalon egen. Valdemars-Tidens ypperste Mand var beskeden og tilbageholdende. Paa Møder trængte han sig ikke frem, men ventede ofte med at tage Ordet, til hans Mening blev æsket. En Mand, der som han tænkte og handlede saa meget, har formodenlig ogsaa i det daglige været ret ordknap, — undtagen naar han fortalte Islænderne og Sakse de Fjenneslev Sagaer og sine egne Erindringer.

I sin Jævnhed havde Absalon Fornøjelse af at fælde Træer, ret som var han en ringe Almuesmand. Selv paa Hærtogene nyttede han ledige Timer til at hugge Ved med den Økse, han altid bar ved Bæltet (I, 100). Den samme Lyst havde Gladstone. Saa mægtig er Virketrangen hos de to store Statsmænd, at ogsaa Hviletiden maa bruges til Arbejde. Men der er jo ogsaa Tilfredsstillelse i at se Splinterne springe, indtil Stammen rokker og hælder; Træets Knagen og Bragen i Faldet føles som en Sejr: en Modstand er overvunden, en Opgave løst.

Ogsaa paa anden Maade gaar Absalon gerne i Lag med legemligt Arbejde, som andre agter ringe. Der var Tusinder af Menige til at rense Sejlløbet ved Volgast, men Ærke-

bispen er den første til at springe i Vandet for at bakse med Stenene.

Denne folkelige Jævnhed forstærkes af *kristelig Ydmyghed.* Det er Arnold af Lybek vi skylder dette Træk: Absalon var ilde berørt ved at Folk, der søgte ham i Bispegaarden, kastede sig paa Knæ for ham; han lod da sætte et Krucifiks over sin Bispestol, for at det dog kunde være den Korsfæstede, de knælede for, og ikke ham.

Der er en *lys Grundstemning* hos Absalon. Han har deltagende Ord til dem der maa ælte sig gennem Ler og Mudder for at bringe Proviant til Flaaden (S. 10), overhovedet til alle dem, der døjer ondt. Overfor Modstandere er han i Reglen mild. Har nogen talt imod ham, søger han ikke at komme ham til Livs. De skaanske Oprørere vil han ikke forfølge med skarpe Vaaben, men kun med Knubs og Stød (S. 48. 53). Paafaldende er hans Mildhed overfor dem, der mentes at staa Valdemar efter Livet. Men han har vidst, at Kongens oprindelige Godtroenhed var slaaet over i skummel Mistænksomhed overfor Frænder, og derfor tænkt sig den Mulighed, at Valdemar gjorde dem Uret. Absalon har derimod Tillid, stundom for meget. Mens store Politikere som Regel har let til Mistanke, saa var Absalon egenlig kun mistænksom mod fremmede som Kejser Fredrik, Henrik Løve og Erling Skakke. Om sine Landsmænd tror han godt saa længe som muligt; det skønnes af hans Holdning overfor Buris og senere overfor Magnus Eriksøn og hans Fæller. Og da han tog sig af Valdemar Knudsøn, mærkede han ikke, at han opfostrede en Giftsnog ved sin Barm.

I Absalon er der medfødt Livsglæde. Men han vilde ogsaa, at andre skulde være *glade.* Her ligner han ikke Cato. Han er fjernt fra at snerre ad det ny og rigere Livssyn. Tværtimod, han bringer det med sig og skaffer det Indfødsret i Danmark. Den snævre Horisont skal udvides,

det flade og fortrykte Sind skal løftes. Kirkebygningens gravalvorlige Tunghed brydes ved knejsende Taarne og livlig Udsmykning, den verdensfjendske Kristendomsopfattelse viger for Glæden over det menneskelige. Hverdagslivets graa Vadmel forgyldes af Heltesagn og Hædersminder, det idéløse Slid og Slæb afløses af Higen mod høje Maal. Absalon var selv et Søndagsbarn, og han spredte Søndagsstemning om sig.

I Forbindelse med Absalons lyse Sind staar hans hyggelige *Lune*, der ogsaa er saa ægte dansk. Han kan lade sit Vid spille, naar Vendernes Spyd og Sten· suser om ham (S. 70), men ogsaa naar Valdemar ærgrer ham ved at opgive et Foretagende paa Halvvejen (I, 83. 88).

I denne Humor har der været noget befriende for ham selv. Bitterheden har hurtig kunnet fortone sig i venligere Stemning, og det kan der vel have været Brug for. Arnold af Lybek siger, at han døjede megen Modstand. Herved tænkes der særlig paa Absalons Kamp for Cølibatet; men Ordene har Gyldighed langt derudover.

Var Absalon da ikke en *lykkelig* Mand?

Jo, lykkelig var han, fordi han havde saa sjældne Evner. Lykkelig var han end mere, fordi han havde saa lykkelig Natur; Harmonien i ham opløste Disharmonien omkring ham. Lykkelig var han fremfor alt, fordi det faldt i hans Lod at udrette saa stor en Gerning. Naar hans Sjællændere begejstret flokkedes om ham, følte han den Fryd, som stort Førerskab kan give. Men hvor ofte huggede Miskendelse ikke dybe Skaar i hans Glæde! Til sin Dødsdag har han maattet mindes, at der rettedes hadefulde Angreb paa ham, naar Stillingen blev farlig; mindes, at Jyderne slyngede Sten efter ham ved Norges Kyst, og Skaaningerne ved Helsingborg. Og han, der førte Danmarks Enhed til Sejr, maatte døje haard Modstand fra den snæversynede Partikularisme. Brød han nye Baner, saa mødte han træg

Uvilje hos dem, der kun vilde vide af det tilvante. Han stod overfor et Folk, der da som siden har haft Hang til at udjævne, saa alt bliver éns; et Folk, der i og for sig har kritisk Sans, men fæster den ved alt det smaa og glemmer at se paa det store og derfor, uvilkaarlig eller forsætlig, river ned paa sine egne Tinder. Mange af Absalons Landsmænd har stirret paa hans Fejl i Stedet for at hylde hans Fortrin, der dog saa fuldstændig havde Overvægten.

Overfor denne Klamhed har Absalon kun haft sin gode Samvittighed som Værn. Blev han maaske aldrig helt populær i levende Live, saa har han kunnet trøste sig til Eftermælets Dom. For ham var Eftermælet jo netop en moralsk Kraft.

Et skønt Mindesmærke fik Absalon i Sakses Danesaga. Men som Huitfeldt siger: »Siden Absalons Tide, da huer mand studeret oc øffvet sig, er succederit oc efflerfuldt it Barbarum Seculum, Gud giffve icke endnu saa fremdelis tilgaae skulle«. Efter Sakse savnede vi med andre Ord den Historieskrivning, der kunde holde Absalons Minde oppe i dets Glans og med dets Magt. Hans Billede falmer og bleges.

Paa den anden Side svirrede endnu en Efterklang af de smaatskaarne Smæderier, der havde hvisket om ham i levende Live. Et ildesindet islandsk Sagn fra 14. Aarh. gør den store Biskop til en grisk Mand, der bruger Kneb og volder Uret:

Til Lundekirken, hedder det, laa en Mark, som Kirken havde i Fællig med en Bonde, og efter hver Høst delte man Afgrøden. Absalon bød Bonden Penge for hans Del af Jorden; men Bonden vilde ikke sælge sit Fædrenegods. Ærkebispen vilde da være fri for Fællesskabet og krævede Marken delt ved Rebdragning. Bonden holdt i den ene Ende af Rebet, Absalon i den anden. Da Rebet ikke var stramt, raabte Absalon, at Bonden skulde rykke til. Bon-

den gav da et Ryk, saa Ærkebispen faldt og stødte sig til Blods paa en Sten. For dette lyste han Bonden i Band, og den ulykkelige Mand maatte løse sig ved at afstaa Kirken sin Lod. Paa sit Dødsleje fik han en Klerk til at bringe Ærbebispen det Bud, at han stævnede ham for den Højestes Domstol. Da Klerken bragte denne Hilsen, udaandede Absalon paa Stedet. Om Aftenen hørte man i det »Sortebroderkloster«, han havde grundlagt, en ynkelig Stemme fra Altret stønne: »Sora, Sora, pro me supplex ora« (Sorø, bed mindelig for mig!). Ved Munkenes Forbøn slap Ærkebispen saa ud af Pinen.

Kernen i dette Sagn stammer selvfølgelig fra Danmark. Der har været dem, der havde Glæde af at tale ondt om Absalon og mane ham ned om ikke i Helvede, saa dog i Skærsilden. Men deres Dom blev ikke Historiens Dom[43].

Humanismens Beundring for Sakses Værk var til Fordel for hans Helt. Absalon fik en mere fremskudt Plads i Folks Bevidsthed. Den nyere Tid var i det hele enig om at prise hans Minde. Holberg siger i sin Danmarkshistorie: »Faa Lande kan vise saadan een fuldkommen Mand, der excellerede i alle Ting«. »Selskabet for de skønne Videnskaber« udsatte en Prisbelønning for en Lovtale over ham (1769). Suhm hylder ubetinget hans Storhed i de udenrigske Forhold, men dadler ham for Haardhed mod Skaaningerne og for den hierarkisk-aristokratiske Statsudvikling, hvorved han i Længden tilføjede Landet »større Skade end alt det gode, han udrettede ved alle sine Sejrvindinger og Statskunster«. I en Note til Suhms Tekst tager Abr. Kall dog med Rette til Genmæle mod hans Dom om den skaanske Sag. Og vedrørende Statsudviklingen maa Suhm selv indrømme, at der ikke voldtes Fortræd i Valdemars-Tiden. Havde han haft Øje for den almén-europæiske Udvikling, som her gjorde sig gældende, og for Absalons Højnen af Kongedømmet, saa havde han yderligere mildnet sin Dom.

Naar han ironiserer over Absalons Drømmevarsler og Æbelholts aarlige Mindefest for sin Velgører, da er det blot Udtryk for hans sædvanlige Brist paa Forstaaelse af Katolicismen og Tidens Tankegang[44].

Snart efter fik Digtningen Lov til at sige et vægtigere Ord.

Naar man er fjernt fra sit Fædreland, faar man ofte det mest sluttede Billede af det; Smaatingenes Virvar forsvinder, og hvad der er væsenligt træder klarere frem, ligesom Byens Taarne tegner sig bedst paa Afstand. Den Gang Oehlenschlæger sad i Paris, knuget af Danmarks Ulykke i 1807 og drømmende om Genrejsningen, da standsede hans Tanke ved Absalon, og da digtede han »De tvende Kirketaarne«:

Axel og Esbern Snare,
de taarne det danske Hus.

Under Længsel efter Fædrelandet var det at Lorens Frølich en Menneskealder senere digtede sine beaandede Tegninger til Oehlenschlægers Tekst.

Levendegørelsen af Absalons Minde skyldes dog især Ingemann, der daglig færdedes ved hans Grav, og Grundtvig, der omplantede Sakses Krønike paa Dansk.

Grundtvig var straks betaget af Absalons mægtige Skikkelse. I »Sorø Kirke« (1810) hedder det:

Saa hvile sig da under denne Sten
nu Absalons de trætte Helgenben;
det er da ham, hvis Billed her man præged,
det er da dig, hvis Daad mig saa bevæged!
Saa staar jeg nu da for den Ædlings Grav,
som tidlig mig den Følelse indgav,
at det er stolt at være født i Norden!
. . . .
I Øjet ser jeg Kraft og Fromhed lue,

thi Søn du er af Krist og gamle Nord;
en Gjord er spændt om dine stærke Lænder,
og tunge Sværd nedhænger fra den Gjord;
med det du slog til Jord de grumme Vender,
for dette Sværd fra Tempelbænk nedfaldt
hver Stok og Sten, som var en Guddom kaldt;
det samme højt du op i Luften bar,
den Gang du slog til Konge Valdemar.
Din Stav — o se, den er jo sønderspungen!
Da Bisper stred mod Fædreland og Kongen,
da Danmarks Hæder sank i mørke Grav,
da knuged du saa haardt din Bispestav,
at Stenen selv i Stykker maatte springe.

Faa Aar efter havde Grundtvig mærkelig nok faaet et ugunstigt Syn paa Absalon. I »Roskilde-Rim« (1814) er han fuld af Uvilje mod den Helt, der før havde indgivet ham Stolthed over at være Nordbo:

Nu var Enden kommet nær,
Bispestav var blevet Sværd
— — — — — — — — — — — — — —
Hyrden spændte Sværd i Gjord,
tog den haarde Brynje paa;
han ej længer turde slaa
Ulven med sin skøre Stav;
ræd han under Kaaben dirred,
naar de hvasse Sværde klirred,
kun i Spydet sad hans Mod,
thi ej mer i Gud han stod.
Brat han glemte Gud og Hjorden;
først for Landet, saa paa Vagt
for sit Rov og for sin Magt
blottede den Biskop Kaarden.
Ak! naar Kirken drager Sværd,
staar i Tvivl den Svælget nær.

Allerede i den til Rimene knyttede »Roskilde-Saga« er Tonen dog mildere. Her hedder det om Absalon: »Han kom

underlig med Heltesværd ved Lænd, og det klæder visselig en Biskop ilde, enddog det vel maa sandes, at det aldrig klædte nogen Biskop bedre end ham, thi han uddrog det kun mod Hedninge og Landsens Fjender og glemte ikke Bøn paa Valen« osv. Og i »Danne-Virke« 1816, for ikke at tale om Rimordene til Sakse (1819 og 1822), er den sidste Rest af Uviljen mod Vikingebispen atter svundet; Absalon er paa ny bleven Udtryk for den ypperste Folkedaad:

»Hil være Axel med Staven og Sværdet«.

Saadan var Grundtvig af sig selv vendt tilbage til sin første Begejstring, da *Ingemann* i Foraaret 1824 udsendte »Valdemar den store og hans Mænd«:

Stig op af Graven, du Slægt, som døde!
Forkynd dit Fald og afmal din Brøde!
Advar os for Udslettelsens Dom
og vís os, hvorfra din Frelse kom!

Her er Absalon Helten; *hans* Minde skal bane Vej for Genrejsningen:

Hvad Danmark var kan det atter blive:
Endnu er Fædrenes Aand i Live.
— — — — — — — — — — — — — —
Du høje Axel med Bispestaven!
Advar os for Udslettelsens Dom
og vís os, hvorfra vor Frelse kom!

Grundtvig var grebet af Vennens Digt. I Forvejen havde han følt sig fornyet, »Natten var forgangen og Dagen kommet nær«. Og nu mødte han »et saa levende Dansk-historisk Ord, som det ej i mange Aarhundreder har tonet paa Marken; thi sligt kalder jeg, for ramme Alvor, en Helte-Opstandelse«. Da blev hans »Nyaars-Morgen« til, og nu har Absalon fuldt genvundet sin Plads i hans Hjerte:

20. Absalon-Statuen paa Københavns Raadhus. Fotografi.

Da Axel hin Hvide
blev lagt under Muld
nedsank, ved hans Side,
det herlige Kuld,
med Tanker fuldhøje
og Taare fuldvarm,
med Himlen for Øje
og Bølgen i Barm;
— — — — — — — —
Med Axel hin Hvide,
i Bøgenes Ly,
Hav-Heltene ride
nu Sommer i By.

Ved samme Tid fattede Grundtvig Planen om selv at skrive »Axels Drape«; men kun et Brudstykke fik han fuldført (»Sigersted«). Absalon var og blev dog hans nære Frænde. Gennem sin Moder regnede han sig i Slægt med ham. Det er nu meget tvivlsomt, om han har Ret heri; men det kan ogsaa være det samme. Væsenligt var derimod deres aandelige Slægtskab. Om dette vidnede den Ven, der digtede ved Absalons Grav. Naar Ingemann betegnede Grundtvig som Vækkeren »med Sagastav og Peterssværd i Haand«, saa er Hentydningen til Absalon umiskendelig[45].

Saaledes var Absalonskikkelsen formet for vor Tids Bevidsthed. Historiegranskningen tog nu atter fat; men den svækkede ikke det Billede, som Digtningen havde formet. Videnskaben har kastet Lys over mangt og meget i Valdemars-Tiden, uddybet vor Kundskab om Absalons Levned og vor Forstaaelse af hans mangesidige Betydning; men Absalon har kunnet taale det fulde Dagslys. Paa nogle Omraader har den kritiske Forskning endog forøget hans Ære. Herom vidner den moderne Sakse-Forskning, herom vidner Kr. Erslevs Studier over Tidens Samfundsbygning, for blot at nævne et Par Eksempler.

Absalon staar da ikke som et lueforgyldt Helgenbillede.

21. Absalons Rytterstatue paa Højbro Plads. Fotografi.

Han er os et levende Menneske. Men *et stort Menneske.* Holger Danske er et Fantasifoster, Absalon er den klare Virkelighed.

Ogsaa paa ydre Maade er Absalon hædret i vor Tid. Ganske vist gik Aarhundred efter Aarhundred, før man opnævnte nogen af Hovedstadens Gader efter Byens Grundlægger, og da man endelig kom i Tanker derom, knyttede man hans Navn til en uansélig Forstadsgade; Københavns bedste Anlæg burde være opkaldt efter ham. Men i 1872 fik Absalon Oprejsning. Den Kunst- og Industriudstilling der skulde vise, at vi atter havde taget os sammen efter Ulykkesaaret 1864, fik sit Symbol i Vilh. Bissens store Absalonstatue, som straks mødte den indtrædende; nu staar den i Domhuset. Og da København fik sit ny Raadhus, blev den fornemste Plads Absalon til Del. Midt paa Hovedfaçaden lyser den statelige Bispeskikkelse i drevet og forgyldt Kobber, modelleret af Bissen og udført af Viggo Hansen. Dette monumentale Billede afsløredes Syvhundredaarsdagen for Absalons Død. Ti Maaneder derefter (31. Jan. 1902) afsløredes Absalons Rytterstatue paa Højbroplads, udført af Bissen og skænket Københavns Kommune af Konferensraad Axel Heide. Statuen af den geniale Kriger er rejst faa Alen fra den Vej, som Absalon anlagde for at køre Teglsten til sin Borg, og den vender hen imod Slotsholmen, som under Absalons Haand forvandledes fra en ligegyldig lille Grønplet til et Knudepunkt for Danmark.

Vor Tid har da virkelig rejst Støtter for Absalon, har víst ham den ydre Ære. Nu gælder det, hvor megen Alvor vi og vore Efterkommere lægger i Mindet om ham. Den historiske Kritik har altid sin prøvende Gerning overfor ham som overfor enhver Fortidsskikkelse af Betydning. Men Absalon har Krav paa saa fredhellig en Plads, at ingen vilkaarligt river den Æreskrans itu, som Folket har flettet ham.

HENVISNINGER OG NOTER

---

1. Saxo 888 ff. Helmold II, 14. Ry- og Kolbazaarb., Mon. Germ. Scr. XVI, 403. XIX, 715. Cod. dipl. Pomeran. I, 91 ff. Pommersches Urkundenb. I, 34 ff. 42 f. 67 ff.
2. Sakses Fremstilling splittet, Krigens Aarsag fortælles efter de første Tog. — Saxo 920. Knytlinga S. 393. Cod. dipl. Pomeran I, 105 f. Saxo 891 f. Ryaarb. anf. St. har Aaret for Stettins Erobring. Saxo 866 ff. 877. 921. Arnold II, 4. Saxo 926 f. Løffler, Gravmonumenterne i Sorø, S. 1. — Det kunde se ud som om Danskerne ogsaa havde vundet Land øst paa i Bagpommern. Ifølge Brev fra Hertug Svantopolk af Pomerellen, af 27. Decbr. 1180 (Pommersches Urkundenb. I, 60 ff.), holdt Valdemar nemlig Kastellaniet *Stolp* — ikke at forveksle med Stolp ved Peene — besat i flere Aar. Brevet er imidlertid uægte. Den Højhed, Valdemar II vandt over Pomerellen (1210), har foranlediget Anbringelsen af den danske Konges Navn. — At Dantzig skulde have Navn af Danernes Fremtrængen her under Valdemar, er et uhjemlet Sagn.
3. Mecklenb. Urkundenb. I, 121 f. Cod. dipl. Pomeran. I, 70; jfr. Pommersches Urkundenb. I, 59. S. r. D. VI, 62 f.
4. Jfr. I, 197 ff. — Mecklenb. Urkundenb. I, 120. Erslev, Repertorium 36, udat. 46. 53. 56. 86. S. r. D. VI, 64. — Bullen af $^{29}/_{6}$ 1180 er stilet til Roskilde Dekan og Kanniker, fordi Bispestolen, efter at Absalon var bleven Ærkebisp, kirkeretlig sét var ledig.
5. Saxo 930 f. 893 f. (Udfald mod Henrik Løve). 946 ff. H. Pelzer, Friederichs I. von Hohenstaufen Politik gegenüber Dänemark, Polen u. Ungarn (Leipz. 1906) S. 38 ff. 59 ff. P. har skarpt Øje for Sakses Ensidighed, men finder endnu mere Tendens end han i Virkeligheden har.
6. Saxo 895 ff. Posse, Urkunden der Markgrafen von Meissen II, 347.
7. Saxo 911—20. 924 f. 929 f. Lundekirkens Consuetudines canonicæ, særlig Kap. XVI om Bispevalg: Samlingar till Skånes historia I, 1 ff. 14. Vedrørende de kirkeretlige Forhold jfr. Hinschius, Kirchenrecht II, 521. 594. 677 ff. III, 113 ff.
8. Reuter, Gesch. Alexanders d. Dritten III, 44. Arnold III, 5. Sven Aggesøn, S. r. D. I, 60. Skaaninge-Verset: Danske Studier 1905, S. 169; 1907, S. 140. Absalon i Lund Maj 1180: Dipl. A. M. I, 263 ff. Erslev, Repert. 35. Rejsningerne: Saxo 931—46. 959—65. Jfr. H. Olrik, Konge og Præstestand II, 94 ff. Valdemars Død: Saxo 954 ff.
9. S. r. D. III, 142 (Absalons Fostersøn). I. 56 (Saxo contubernalis). Saxo 965—78. Knytlinga S. 397 f. Arnold III, 4. 7.

10. Saxo 965—89. Knytl. S. 398 ff. Arnold III, 4. 5. 7. Cod. dipl. Pomeran. I, 178 f. Pomm. Urkundenb. I, 95. Valdemarsaarb., Mon. Germ. Scr. XXIX, 178. Sven Aggesøn, S. r. D. I, 51 f. 64.
11. Bruno Stehle, Über ein Hildesheimer Formelbuch (Sigmaringen 1878) S. 32. 55—62. Arnold III, 16. 21. Cod. dipl. Lubecensis I, 9 ff. Arnold III, 22. V, 8. Mon. Germ. Scr. XVII, 796. Arnold V, 1 ff. 20. Usinger, Deutsch-dänische Gesch. 1189—1227, S. 44 ff. 58 f. 61 ff. Det foregivne Brev fra Hertug Valdemar: Nordalbing. Studien I, 83; jfr. Stehle, anf. Skr. S. 7 (Nr. 63).
12. G. Dehio, Gesch. des Erzbistums Hamburg—Bremen II, 109 ff. 127 ff. H. Olrik i Aarb. f. nord. Oldkyndigh. 1892, S. 342 ff.; Kirkehist. Saml. 4. R. III, 302 ff.
13. Arnold V, 17. Sverres Saga K. 119. Tidspunktet for Øskeggernes Tog til Trave: G. Storm i Norsk Hist. Tidsskr. 2. R. V, 216; Togets Sammenhæng med Begivenhederne er dog anderledes end af Storm oprindelig forudsat, se Kirkehist. Saml. 4. R. III, 322 f. Arnold V, 16. 20. Toeche, Heinrich VI, S. 232 ff. Ifølge Ryaarb. (Mon. Germ. Scr. XVI, 404) blev Grev Adolf i 1194 endogsaa Kong Knuds tributpligtige Vasal; men dette er sikkert Overdrivelse.
14. R. Davidsohn, Philipp II. August und Ingeborg S. 20 ff. 53 f. osv. Schiern, Nyere hist. Studier I, 31 ff.
15. Fulke og Estland: H. Olrik, Konge og Præstestand II, 77 f. 202 f. Tanken om Estlandstog 1184, se ovf. S. 64. Danskernes Deltagelse i 3. Hovedkorstog: S. r. D. V, 341 ff. Riant, Skandinav. Korstog S. 385 ff. — Arnold V, 26. 29. Arabiske Krøniker fra Korstogstiden ved J. Østrup, S. 352 f. Finlandstoget: Mon. Germ. Scr. XXIX, 178. 206. 213. 225. XVI. 404 (Flandriam for Finlandiam).
16. Toeche, S. 383 ff. Arnold V, 25 ff. Mon. Germ. Scr. XXIX, 184. 206. 213. 219. S. r. D. IV, 279. Mon. Germ. Scr. XXIII, 244.
17. Bursteborg: Mon. Germ. Scr. XXIX, 178; N. M. Petersen, Saml. Afh. II, 97. — Arnold VI, 9 ff. Valdemarsaarb. og Ryaarb., anf. St. Markgreven handlede i Forstaaelse med Kejseren, jfr. E. Winkelmann, Philipp v. Schwaben u. Otto IV von Braunschweig I, 48. Hartvigs Planer: Hamb. Urkundenbuch Nr. 268. Jfr. forøvrigt Usinger S. 87—104. Winkelmann I, 131 ff. 183 ff. 241 ff.
18. J. E. Sars, Udsigt over d. norske Hist. II, 122 ff. Sverres Saga K. 48. 78. 113 f. S. r. D. V, 354 f. Sverres Saga K. 119—21.
19. Sverres Saga K. 117. Tidspunktet for Ærkeb. Eriks Flugt til Danmark: Keyser, Norske Kirkes Hist. I, 276 Note 2. Ærkeb. Erik i Paris: Ny kirkehist. Saml. III, 434, og Ellen Jørgensen, Fremm. Indflydelse S. 130. Kastelle Kloster: Munch, Norske Folks Hist. III, 39 f. 268. — S. r. D. VI, 19 ff. Dipl. Norveg. II, 2 ff. Sverres Saga K. 121. Munch III, 282.
20. S. r. D. VI, 34. Sverres Saga K. 133. W. S. Dahl, Biskop Nikolas Arnessøn. — Haløre: P. Lundbye i Hist. Tidsskr. 7. R. IV, 503 ff. Munch III, 285 ff.
21. S. r. D. VI, 48 ff. Stephani Tornacensis Epistolæ ed. Molinet (Paris 1679) Nr. 79. 80. 136. 150. 139. 146. O. Nielsen, Kbhvn.s Dipl. I, 2. Jul. Lange i Aarb. f. nord. Oldk. 1890, jfr. J. Kornerup i Aarb. 1891. S. r. D. VIII, 547. H. F. Rørdam, Kbhvn.s Kirker og Klostre S. 7 f. Erslev; Repert. 43. S. r. D. VII, 133 ff. O. Nielsen, Kbhvn.s Dipl. I, 1 ff.

O. Nielsen, Kbhvn.s Hist. I, 261. P. Lundbye i Aarb. f. nord. Oldk. 1908, S. 71 f.

22. Lunde Domkapitels Gavebøger v. Weeke, S. 66. S. r. D. V, 252. VIII, 195. IV, 432.

23. Dipl. Suecan. I, 70 ff. 85 ff. Rydberg, Sverges Traktater I, 111 ff. 115 ff. Hinschius, Kirchenrecht I, 514. Dipl. Suecan. I, 190 ff. 161 f. 221. 146 ff.

24. S. r. D. IV, 620. Dipl. A. M. I, 266. Erslev, Testamenter S. 2. S. r. D. V, 378. Dipl. Suecan. I, 124. 112. 146 ff. S. r. D. VI, 77. Dipl. Suecan. I, 129 f. 135 f. Rydberg I, 111 ff.

25. Arnold III, 5. V, 18. S. r. D. VII, 167. 190. 221. I, 282. Aarbøgerne har 1187 for Gudstjenestereformen, senere Fortegnelser over Stiftsrepræsentanterne har Juli 1188; men da det siges at være i Knud Valdemarsøns 6. Kongeaar, og da Biskop Valdemar kaldes udvalgt (ikke indviet) Biskop, maa Aarstallet rettes til 1187, jfr. H. Olrik i Aarb f. nord. Oldk. 1892, S. 348. — Ellen Jørgensen, Fremm. Indflydelse, S. 176 ff. 194 ff. 208; sammes »Helgendyrkelse i Danmark«, S. 65 f. S. r. D. IV, 426 ff. Danske Helgeners Levned S. 151 ff. 293 ff. Ellen Jørgensen, Helgendyrkelse S. 45 ff.

26. Hasse, Schl.-Holst.-Lauenb. Regesten u. Urkunden I, 80 f. Ellen Jørgensen. Fremm. Indfl. S. 168 f. 217. S. r. D. II, 628. V, 579. Hasse I, 108 f. Dipl. Suecan. I, 131. Innocentii III Epist. ed. Baluzius I, 249.

27. Dipl. Suecan. I, 123. S. r. D. VI, 21 ff. P. Gennrich, Die Staats- u. Kirchenlehre Johannes v. Salisburys (Gotha 1894) S. 76 ff. 91. Jfr. I. 40 ff. — Absalon skulde ogsaa have paakaldt Pavens Hjælp mod Tidens Korstogssvindel. Nogle Afskrifter af Innocens III's Bulle af 9. Dec. 1198 tillader nemlig *archiepiscopus Lundensis* at skride ind mod Præster og Lægfolk, der foretager Kollekter til Johanniterordenen uden at have Beføjelse dertil — Indsamlerne udsendtes af Ordensmesteren og stod ifølge Innocens II's Bulle af 7. Febr. 1137 under pavelig Beskyttelse (Prutz, Die geistl. Ritterorden S. 154 ff.) — og tillader sig Overgreb i Kirkerne. Dette Aktstykke er trykt i Dipl. Suecan. I, 136 f. som gældende Absalon. Men andre Afskrifter har »archiepiscopo *Lugdunensi*« (J. Delaville le Roulx, Cartulaire général de l'ordre des Hospitaliers de Saint-Jean I, 657 f.), og dette er sikkert det rette, saa at Sagen slet ikke gælder Lund, men Lyon.

28. S. r. D. IV, 467 ff. Dipl. A. M. I, 276 f. 73. Erslev, Testamenter S. 3. Arn. V, 18. Suhm, Hist. af Danm VIII, 706. Dipl. A. M. I, 266 ff. 74 ff. Erslev, Repert. 47. Dipl. A. M. I, 42. Cod. dipl. Pomeran. I, 170 f. S. r. D. II, 629; Mon. Germ. Scr. XVI, 404. Erslev, Testamenter S. 3.

29. Cod. Esrom. S. 5 ff. 54 f. 59 f. 229 f. S. r. D. V, 383. VI, 35. VII, 323 f. VI, 47. 21. 50. 57 f. 79. 36. 139. 31 ff. 46. 138 ff. 142 ff. 16 f. Erslev, Repert. 39 og udat. 34. Dipl. A. M. I, 258. Erslev 38, udat. 47. 48.

30. Wimmer, Runemindesmærker I, 159 ff. Aarb. f. nord. Oldk. 1866, S. 172 ff. Skånska Samlingar 1891, S. 1 ff. Hist. Tidskr. f. Skåneland II, 356 ff. Lundekap. Gaveb. v. Weeke, S. 66 f. Erslev, Testamenter S. 3 f Dipl. Suecan. I, 121 f.

31. Dipl. A. M. I, 60 f. H. Olrik, Konge og Præstestand II, 10 f. Erslev, Valdemarernes Storhedstid, særlig S. 148 ff. Dipl. Suecan. I, 143 ff.; Holberg, Dansk og fremmed Ret, S. 198 ff. Saxo 25. 434. 561 ff. 586. Erslev i Hist. Tidsskr. 6. R. III, 602 ff.

32. Anna Hude, Danehoffet S. 30 ff. Erslev i Hist. Tidsskr. 7. R. V, 365 ff. K.-Valdemars Jordebog ved O. Nielsen, S. 84 f. XXI ff. Steenstrup, Studier over K. Vald. Jordeb. S. 457 ff. Saxo 964. 622. 585.
33. Saxo 881. 236 f. Ludv. Holberg, Dansk Rigslovgivning. Erslev, Valdemarernes Storhedstid S. 184 ff. Arnold III, 5. Saxo 11. Stephani Tornacensis Ep. 131. Steenstrup, Studier S. 266 f. H. Olrik, Konge og Præstestand II, 192.
34. Nordmænd i Paris: Norsk Hist. Tidsskr. 3. R. III, 397 ff. 402 ff. 4. R. I, 17 ff. Provst Tokes Henvendelse: S. r. D. V, 473. Valdemar Prizlavsøn: Jahrb. d. Vereins f. Mecklenb. Geschichte XXIII, 14 ff. 179 ff. Gunner og Studierne: S. r. D. V, 576. Pilegrimsfærd: Danske Helgeners Levn. S. 317 ff. S. r. D. IV, 478. Holger Danske: S. r. D. I, 227. — Sorø og hist. Optegnelser: S. r. D. V, 456 f. I Sorø-Aarbogens Notits om Klosterbranden 1247 nævnes »Fædrenes Ekscerpter«. Her kan være tænkt paa Aarbogen 1130—1300 (S. r. D. IV, 225 ff.), som Waitz kalder »Vitskøl-Aarbog« (M. G. Scr. XXIX, 176). Den fandtes i Sorø, indført paa et Haandskrift af Adam af Bremen. Dette brændte 1728. Væsenlig er Optegnelserne Uddrag af andre Aarbøger, saa »Ekscerpter« passer godt. Dog kan der ogsaa være ment Uddrag af Oldbreve til Klosterets egen Historie, Grundlaget for den senere Sorøbog. — Den »Sjællandske Krønike«, der er bearbejdet af Cisterciensere med andre Aarbøger som Grundlag, hidrører ogsaa snarest fra Sorø og er i saa Fald Efterklang af Absalons historiske Bestræbelser. — Sagnkrøniken: Jørgen Olrik i Hist. Tidsskr. 7. R. II, 222 ff. og Krøniker fra Valdemarstiden S. 1 ff.
35. Jørgen Olrik, Sakses Danesaga, Indledn. Axel Olrik, Sakses Oldhist. II, 316. Vilh. Andersen, Tider og Typer I, 76. 74. 77. A. D. Jørgensen, Bidrag til Nord. Historie, S. 257. Saxo 974. 10 f. 466. Ellen Jørgensen, Fremm. Indflydelse, S. 148. 208. Saxo 549. Vilh. Andersen I. 69. Johs. Steenstrup, Normannerne I, 9 ff. Axel Olrik i Opuscula philog. og Sakses Oldhist. II, 224. Vilh. Andersen I, 59 ff. A. Olrik, Sakses Oldhist. II, 307 ff. 286 ff. Finnur Jónsson, Oldnorsk og oldisl. Litt. hist II, 105. 74. Sammes »Knytlingasagas Kilder og hist. Værd«, Vid. Selsk. Skr. 6. R. VI, 4 ff. 31 ff. Saxo 550. 439. 7. 12. S. r. D. I, 51. A. Olrik i Nord. Tidsskr. f. Filologi 3. R. VII, 138 ff. Wimmer, Runemindesmærker I, 159 ff. 171 V. Lorenzen, Vor Frue Kirke, S. 6 f. Knytlinga S. 396. F. Jónsson, Oldn. og oldisl. Lit. hist. II, 95 f. 930 f.
36. Aarb. f. nord. Oldk. 1873, S. 321 ff.; 1878, S. 319 ff.; 1881, S. 1 ff.; 1866, S. 172 ff. Skånska Samlingar 1891, S. 1 ff. Aarb. 1907, S. 45 f.; 1869, S. 20 ff. Hist. Tidskr. f. Skåneland I, 118. 106 ff. 363 ff. Meddelelser fra Hr. Domkirkearkitekt Th. Wåhlin. — Skaanske Kalkmalerier: Mandelgren, Monuments scandinaves I ff. O. Rydbeck i Hist. Tidskr. f. Skåneland I, 113 ff. og Medeltida kalkmålningar i Skånes kyrkor S. 10 ff. 35 ff. — Domkirken: F. Beckett i Hist. Tidskr. f. Skåneland II, 87 ff. Høyens Skrifter II, 227 ff. Brunius, Lunds domkyrka. Seesselberg, Skand. Baukunst. Taarnpartiets Lighed med Chartres': René Merlet, La Cathédrale de Chartres S. 19 ff. (jeg skylder Hr. Docent Dr. Beckett Tak, fordi han har henledet min Opmærksomhed paa dette Værk og Ligheden i Taarnpartiet mellem de to Kirker). O. Rydbeck i Studier tillägnade Oscar Montelius, S. 53 ff. C. Enlart, Manuel d'archéologie française: Architecture I, 81 ff. 187 f. 347 f.

355 f. 376 ff. 439. 442. Dehio u. von Bezold, Kirchl. Baukunst d. Abendlandes, Tavle 217. 235. 305[10] (St. Remi). 343[9] (St. Geneviève). Enlart, Monuments religieux de l'architecture romane et de transition dans la Picardie (Amiens & Paris 1895) S. 94 ff. 98 f. 110 ff. osv. — »Speciosum«: Vilh. Andersen I, 78.

37. Arnold V, 18. Saxo 672. Erslev, Testamenter S. 3 ff. Fru Margrete: Lunde Domkap. Gaveb. v. Weeke, S. 180; Wimmer I, 159 ff. Relikvieskrin: plenarium; Ordet kan dog ogsaa betyde en Bog, hvori Skriftstykker til Gudstjenesten var samlet, og slige Bøger kunde have Guldbind med Ædelsten. Lunde Domkap. Gaveb. S. 66. S. r. D. IV, 540. II, 624. VI, 79.
38. S. r. D. II, 624. IV, 571 ff. Suhm VIII, 583 f. Estrup, S. 179 ff. J. B. Løffler, Gravmonumenterne i Sorø Kirke S. 6 f. Tavle 12. S. M. Gjellerup, J. D. Jersinus S. 132 ff. Bering Liisberg, Kunstkammeret S. 167. Jacobaeus, Museum regium 135 ff. og Tavle I. Ny danske Magazin VI, 81 ff. og Tavlerne.
39. Suhm VIII, 584. Ny danske Mag. VI, 86 f. Løffler, Gravstenene i Sorø S. 8. Kongegravene i Ringsted S. 57 ff. C. Fürst i »Ymer« for 1908, Hefte 1.
40. Johs. Steenstrup i Hist. Tidsskr. 6. R. IV, 690 Anm.
41. Vilh. Andersen, Tider og Typer I, 59 ff.
42. Højt oppe paa Lundekirkens Tværskibs Sydgavl findes nogle Stenreliefer, som skal forestille en Flagermus omgiven af Masker; det skal være den halvblinde Menneskeaand, der flakker om mellem Skin og Blændværk, Aabenbaringens Lys maa til; jfr. Brunius, Lunds domkyrka (1836), S. 97. Da det kunde ligge nær at sætte denne Symbolik i Forbindelse med Absalons Tankesæt, skal det bemærkes, at disse Skulpturer er fra en betydelig senere Tid. (Velvillig Meddelelse fra Hr. Musæumsdirektør Dr. Otto Rydbeck).
43. Fornmanna sögur XI, 440 ff.
44. Suhm, Hist. af Danmark VIII, 6. 595 ff. 600. 589.
45. Grundtvigs poet. Skr. ved Svend Grundtvig I, 279 f. V, 286 ff. Grundtvigs udv. Skr. ved H. Begtrup II, 469. 636 ff. III, 323. IV, 109. 183 ff. 244 f. 316 ff.

RETTELSER TIL 1. DEL:

Side 45, Linje 7 f. n.: heller til. Læs: heller ikke til.
— 59, — 12 — : Ramløse. Læs: Ramsø.
— 240, — 3 — : 1181. Læs: 1182.

RETTELSER TIL 2. DEL:

Side 108, Linje 20 f. o.: Henvisningstallet [19] er udfaldet.
— 133, — 3 f. n. og Noten: Erikslev er den nuværende Hovedgaard Eriksholm ved Holbæk Fjord.

NAVNELISTE

TIL FØRSTE OG ANDEN DEL.

(Person- og Stedsnavne, som er af mindre Betydning i paagældende Sammenhæng, er udeladte. Paa den anden Side er optaget en Del *Sager*, der har Interesse).

— - —